

UNIVERSITY OF TORONTO

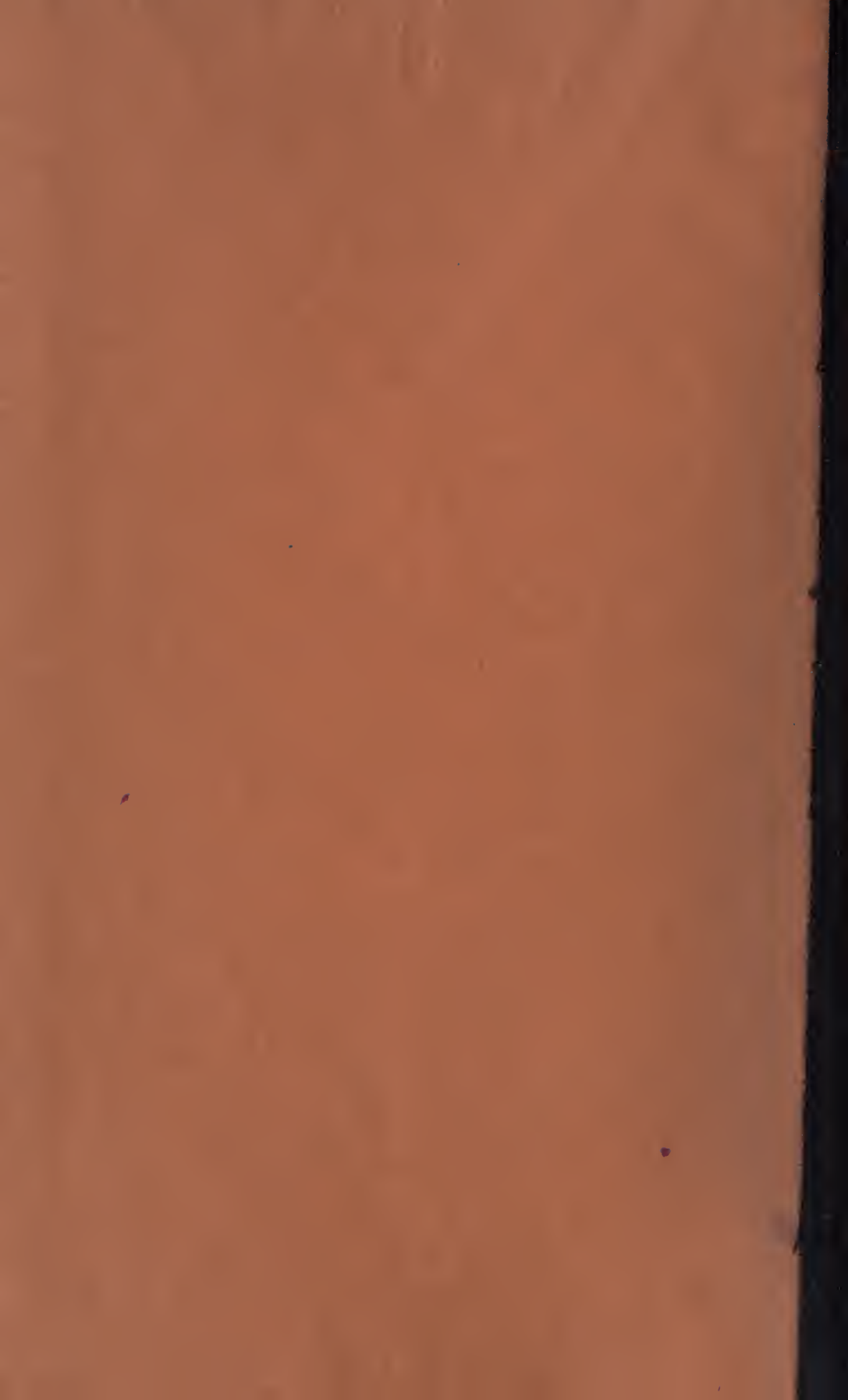

3 1761 00115366 7

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO
by
Professor Aziz Ahmad

THE
KHULASATU-T-TAWARIKH

BY

SUJAN RAI BHANDARI

OF BATALA

184
2 June 1931
EDITED BY

M. ZAFAR HASAN, B.A.,

ASSISTANT SUPERINTENDENT, ARCHÆOLOGICAL SURVEY
OF INDIA.

DELHI

PRINTED AT J. & SONS PRESS

1918

English Title Page printed at I. M. H. P., Delhi

To be had of Maulvi Abrar Hasan, Sambli Gate, Moradabad (U.P.)

25
457
S94
1918

INTRODUCTION.

Innumerable thanks to the glorious God, who, with the word "Kun" (let it be) brought all the earthly and celestial creatures into existence, and infinite praises to him (the Prophet), who is endowed with excellent qualities, and in whose favour God said, "Had it not been for thy sake, I would not have created the earth and heaven."

The *Khulasat-ut-Tawarikh* was first brought to my notice by its references in *Asar-us-sanadid*, the well known book of Sir Sayyid Ahmad Khan on the Archæology of Delhi. It was after a long search that I could procure a manuscript copy of it, and on perusal I found it so important and interesting that I conceived its publication highly desirable. I was, however, conscious of the difficulties to be met with in such an undertaking, and knew that its accomplishment was beyond my resources, but "When God intends a thing to be done He provides means for the same." I represented the matter to the Hon'ble Mr. W. M. Hailey, C.S.I., C.I.E., I.C.S., the Chief Commissioner, Delhi, who is well known for his keen interest in the history and literature of India, and submitted the manuscript for his examination. He listened to my requests with great concern, and encouraged me in the publication of the book with the promises of his valuable help. He was pleased to write a letter to Jaipur State asking the *Darbar* to permit me to use the manuscript copies of the book available in the State library. The reply received from the State was very favourable, but in the meantime I had the good fortune of securing a few other MSS., and so I did not deem it necessary to utilise the *Darbar's* liberality, in which case there was a likelihood of an interruption in the performance of my duties. I also communicated this proposal to Sir John Hubert Marshall, Kt., C.I.E., etc., Director General of Archæology, who was then in Kashmir, and requested him to favour me with his help and advice. The reply from the latter officer was very encouraging, and last year when he visited Delhi on his winter tour he was pleased to examine all my MSS., and favoured me with valuable criticism and esteemable suggestions. I must admit, that without the sympathy and encouragement from both these gentlemen, I would not have entertained the idea of such an undertaking rather than accomplishing it. I take this opportunity to offer my most sincere thanks to them for the kindness they have ever shown to me, although I am conscious of my inability in giving a full expression to my sense of gratitude. *Verse.*

“May God reward them that they have helped those who had no friends or helpers.”

It is most essential for editing an old book that it should be collated with various and different MSS., which are not supposed to have been transcribed from one and the same copy, and which should at the same time be old and correct. I had this principle in view, and by the grace of God was successful beyond expectation in my attempts, for I could procure five manuscript copies of this old and rare historical work. Different readings of these MSS. have, however, been copied in the foot-notes, while the text has been marked with the letter “و”. Other historical works have also been referred to, and a list of them has been attached at the end of this introduction.

A brief description of the five manuscript copies, used in collation of this book, seems necessary for the information of the readers.

I. One of these MSS. has special distinction. The *Khulasat-ut-Tawarikh*, as it will be known hereafter, was written in the 40th year of the reign of Aurangzeb, and it goes down to the accession of this emperor and the account of his pursuit of Shah Shuja and Dara Shikoh. But it is strange that all the MSS., so far known to the historians, except the one under notice, contain at the end a brief account and the date of the death of Aurangzeb written abruptly in a few lines. Professor Dowson (*Elliot's History of India*, Vol. VIII., p. 5) in his review on the *Khulasat-ut-Tawarikh* has mentioned this fact, and he is of opinion that it is an insertion from a transcriber who added it in a very early copy, and later on it was repeated in the copies made therefrom. Three of my manuscripts also contain this insertion which I translate from No. II.

“At last after the management of affairs on the auspicious day of Friday, the 28th Zulqada of the year 1118 A. H., three hours after dawn, his majesty the king having paradise for his resting place filled the cup of his life (died) at the age of 91 years 17 days and 2 hours, the period of his reign being 50 years 2 months and 28 days. This event happened at the city of Ahmadnagar, in the Deccan.”

It was this manuscript which was first obtained. It is written in *Shakasta* or running hand, and has been partly worm eaten, but it is complete and comparatively old and correct. Taking in view the fact

noted above I may say that it is most reliable of all the MSS. hitherto noticed by historians.

The style of its transcription is not without some interest; each of its pages has been divided into two parts which are written diagonally while at the centre and its upper and lower ends are two lines running cross-wise in the usual fashion. The number of the lines in each page range from 35 to 38. It contains 273 leaves of the size $11\frac{1}{2}$ " by $8\frac{1}{2}$ ". The first ten leaves of the original MS. seem to have been lost but subsequently copied and added. The ninth leaf is, however, to be found at the end among a few others, which do not form part of the real work, and thus there are only nine original leaves which are missing. The date of the MS. written at the end runs as follows.

“Finished on Sunday, the 9th Rabia II. of the first year of the reign of Muiz-ud-din Alamgir II., the king and champion of faith, corresponding to one thousand one hundred and sixty eight Hijra when one *ghari* had passed from the night. It (the book) is completed and my engagement with it is over. *Verse.*”

O reader, do not be so angry with me if any mistake has been committed in the book.”

This MS. belongs to me and was purchased at Delhi.

II. The second manuscript, written in *Nastaliq* characters, is in a well preserved condition. It contains 505 leaves, size 9" by 6" with 15 lines to a page. At the end is the following endorsement containing the date of the manuscript.

“This book, named *Khulasat-ut-Tawarikh*, written by *Munshi* of *Munshis*, Sujan Rai Bhandari, the resident of Batala, in the Province of the Panjab, was finished on Saturday, the 26th of the month of *Shaban* the year *circa* one thousand two hundred Hijra and the . . . year of the august reign of the emperor Abkar, son of His Majesty Shah Alam, the king champion of faith, and during the time of Maharaja Dhiraj Raj Rajindar Siri Savai Jagat Singh Bahadur in the town of Sawai Jaipur. *Verse.*”

“From him, who reads it, I am expectant of prayer, as I am a sinful creature.

Samwat Raja Vikramjit one thousand eight hundred and sixty four.”

The transcriber seems to have been a *Hindu*, as he did not know the exact Hijra year. The year of the reign of the emperor Akbar Shah II. appears to have been omitted by oversight.

At the lower margin the number of leaves contained in the manuscript is written as follows.

“Total 63 juz (1 juz = 8 leaves) and one leaf.”

This manuscript also belongs to me and was purchased at Lucknow.

III. The third manuscript is of 495 leaves, size $8\frac{1}{2}$ " by $5\frac{1}{2}$ " with 14 lines to a page. It is written in *Nastaliq* characters, but the date of transcription is obliterated. The endorsement from the transcriber at the end runs as follows.

“It (the book) is completed and my engagement is over. The book *Khulasat-ut-Tawarikh* was finished at noon on Friday, the 19th Jamada I., the year . . . .”

This manuscript also belongs to me and was procured at Moradabad through my elder brother Maulvi Abrar Hasan.

IV. The fourth manuscript is written in *Nastaliq* characters. It is worm eaten but is complete. It is of 282 leaves, size $11\frac{1}{2}$ " by $7\frac{3}{4}$ " with 20 lines to a page. The endorsement at the end, which does not bear the date of transcription, runs as follows.

“The book *Khulasat-ut-Tawarikh* of *Munshi* of *Munshis* Sujan Rai Bhandari, the resident of Batala, who was accomplished in Hindi, Persian and Sanskrit, is finished.”

This manuscript belongs to Sayyid Ahsan Shah, the *Rais* of Sardhana, District Meerut, and *Tahsildar* of Gonda, who evinced his great interest in the publication of this book by kindly lending me his manuscript, for which I am much indebted to him.

V. The fifth manuscript is incomplete and goes down only as far as the deposition of the emperor Shah Jahan (see page 490). The first three pages are also missing. The number of the existing leaves is 308 of the size $10\frac{1}{2}$ " by 6". The number of lines in a page is not fixed. In nearly first half of the book it contains 18 or 19 lines per page, but later on the number of the lines increases until it reaches to 24 or 25 to a page at the end. The manuscript is written in *Shakasta*. It belongs to the library of the St. Stephen's College, Delhi, and I am much obliged

to the college authorities particularly Maulvi Abdul Rahman, the Arabic professor, for permitting me to use it for the collation of the book.

Nothing is forthcoming about the author from the text, which does not contain even his name. The book begins with a long preface wherein the author has stated the reason for its compilation, its name and date, and has also given a long list of Persian and Sanskrit historical works, which supplied material for it, but he has been contented with mentioning only so much about himself, that since his age of discretion he had been in the service of the nobles and officers, who were entrusted with the management of the state, in the capacity of a *Munshi* or scribe of letters (*vide* page 6). The transcribers have, however, given his name as Sujan Rai Bhandari of Batala in the endorsements at the end of manuscripts. Nos. II., III., and IV. Professor Dowson (*Elliot's History of India, Volume VIII., page 5*) has read this name as Subhan Rai and Batala as Patyala. As the date of composition is recorded not only in Hijra and *Jalus* years of Aurangzeb but also in various other *Hindu* eras, it may be presumed that the book was written by a *Hindu*. It is, however, an admitted fact that the author of this work was Sujan Rai of Batala. Now the point at issue is as to why he preferred to conceal his name, although he ought to have given it in the preface according to the usual practice. Apparently it seems that Sujan Rai was only an ordinary and unknown person, who could not expect that his name would add to the popularity of his production, nor does he appear to have desired any fame or honour by it. His object, on the other hand, was evidently to express the truth which is the ideal of a historian. Under these circumstances we can conclude that his statement is mostly unbiased and based on facts, particularly in the case of the accounts of the reign of Aurangzeb, of which he might be conceived an eye witness.

The *Khulasat-ut-Tawarikh* was written in the 40th year of the reign of Aurangzeb, corresponding to 1107 A. H. (1695-6 A. D.), and the author spent some two years in its compilation. It is chiefly a history of Delhi, wherein the narrative of all its *rajahs* and *sultans* has been related from the very beginning of its foundation in the time of Judhishtar until the period when this book was written. Other monarchies have also been briefly dealt with at the time of their final absorption in the *Mughal* empire.

It is written in elegant Persian, replenished with metaphors and quotations of appropriate verses. As regards the subject matter the book may be divided into three parts.

Part I.—The geography of India during the reign of the emperor Aurangzeb.

Part II.—The history of the rajas of India from the time of Raja Judhishtar Pandu to the reign of Rai Pithura, better known as Raja Pirthiraj.

Part III.—The history of the Muhammadan emperors from the time of Nasir-ud-din Subuktagin until the reign of the emperor Aurangzeb.

The first part is the most valuable portion of the work. It begins with a description of Hindustan, its products and inhabitants, and proceeds with an account of its geography as known during the reign of Aurangzeb. The 18 *Subas*, into which the *Mughal* empire was then divided, have been treated separately at some length, with the description of their chief towns, manufactures, interesting localities and buildings and the courses of rivers. It also enumerates the *Sarkars* and *Muhals* of these *Subas* and gives their revenue returns supplementing the *Ain-i-Akbari* with new and original information. The account of the Panjab, particularly that of Lahore and the Sarkar of Batala, to which the author belonged, deserves especial mention, containing very minute detail based on his personal knowledge.

The second part, which comprises the narrative of the *rajas* of India, especially the rulers of Delhi, giving a list of their names and a short account and the period of their reigns, has its own importance. This is perhaps the first published Persian work, which deals with the early history of India, although the events of this period are generally of legendary nature.

The third part also is not without some interest. A greater portion of it has been borrowed from other historical works, a list of which has been given in the preface, but the copious account of the contest between Aurangzeb and his brothers supplies some additional information, and may be considered as reliable on the ground that it was written on the personal information of the author. *Khulasat-ut-Tawarikh* is probably the first ancient published history, wherein the narrative of the Muhammadan emperors has been written by a *Hindu*. As there are reasons to believe that it was not composed under the court influence, it may be considered as the best source of information to the students of history, indicating the opinion of a *Hindu* historian some 250 years hence about the Muhammadan emperors and particularly his contemporary emperor Aurangzeb.

Apparently it does not seem difficult to publish an old manuscript, but those who have an experience of it know the difficulties to be met with in the acquisition of various manuscripts, perusal of bad handwriting and correction of clerical mistakes, when the transcribers of ancient times were not bound to give dots and *markaz*. The time and patience required for reading several manuscripts hardly needs any comment, specially when the editor undertook to do it during his leisure hours. I fully realize that the magnitude of work was beyond my individual labour, and its accomplishment would have been almost impossible, especially when five different manuscript copies have been used in the collation of this book, had there not been the valuable assistance of my relatives and friends who have a taste for history. I therefore feel it my duty to express my thanks individually to them. My best thanks are due to Pir Wilayet Shah, B.A., B.T., Assistant Master, Anglo Arabic High School, Delhi, and Maulvi Ashfaq Ali, Munshi to the Superintendent, Muhammadan and British Monuments, Northern Circle, for their valuable assistance, and I also acknowledge my indebtedness to my brothers Hafiz Muhammad Hasan, B.A., Maqbul Hasan, Fazal Hasan and Bashir Ahmad Hashmi, who assisted me in comparing the manuscripts, reading proofs and preparing index. I should not omit to mention the name of my revered father Maulvi Shariat Ullah, and my elder brother Maulvi Abrar Hasan, Secretary, Hewett Muslim High School, Moradabad, who by their vast learning and sagacity solved many difficulties for me. The fact is that it was the wish of the Providence to get this book published through my efforts, otherwise I do not feel myself in any way equal to the task.

I began to work upon the book in the month of June 1917. Although the correction of the manuscript did not take much time, and it was expected that it would be out of the press by the end of that year, yet some unforeseen and extraordinary difficulties had to be encountered in printing, disappointing me many times in its very publication. Owing to these reasons I express with regret that it could not be printed so nicely as desired, and mistakes which are inseparable from lithograph crept in, notwithstanding that no pain was spared in proof reading. It is, however, expected that the readers would take into consideration my difficulties, and overlook the defects in the publication.

DELHI,
11th August, 1918. }

ZAFAR HASAN, B.A.

وجیه الدین - ۳۳
 وجیه الدین محمد - ۶۱
 وچلا - ۴۶
 وزیر آباد - ۷۷
 وزیر خان - ۶۵-۶۷-۲۵۴-۵۰۴^{۵۲۵}
 دشت وان - ۱۲۴
 ولندیز - ۳۰
 ولی اللہ - ۲۲۹-۲۳۰
 وسمود - ۲۵۲
 وہی سین - ۱۵۲-۱۵۳
 ویس خواجہ - ۳۲۷

۵

ہاتفی - ۷
 ہادی دادخان - ۵۰۵
 ہارنہ - ۵۹
 ہاشم - ۳۹۴
 ہامون - ۸۲
 ہانسی - ۳۵-۶۳-۱۸۷-۲۲۵-۲۳۴
 ہتوارہ - ۴۶۷
 ہرات - ۳۰۶-۴۱۳-۴۴۷
 ہرپال - ۱۳۸
 ہرپریم - ۱۵۱-۱۵۲
 ہر دت - ۱۷۳
 ہر دوار - ۳۷-۳۸-۱۰۶-۲۵۸-۵۱۸
 ہر رستے - ۷۰-۷۶
 ہر سنگہ - ۱۵۵
 ہر کشن - ۷۰

ہر گوبند - ۶۹-۷۰
 ہر گند - ۳۹۱
 ہر گندر - ۳۶
 ہرن دریا - ۵۷-۵۸
 ہر تران - ۳۵۳
 ہر نوی - ۲۵۹
 ہرون - ۵۴
 ہریانہ - ۳۳۳
 ہری پال - ۱۴۹
 ہری جگ - ۱۲۹
 ہری سنگہ - ۱۵۵
 ہری سین - ۱۵۳
 ہزارہ - ۷۷-۷۸

ہستناپور - ۲۸-۳۸-۹۱-۹۴
 ۹۵-۹۶-۱۰۳-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۵
 ۱۱۶-۱۱۷
 ہسلان - ۳۵۱
 ہلاکو خان - ۲۰۱-۲۱۹
 ہلال خان - ۴۴۳
 ہمایون - ۲۸-۶۶-۸۴-۲۵۳-۲۵۴
 ۲۸۶-۲۸۸-۲۹۱-۲۹۵-۳۲۲-۳۲۸
 ۳۳۲-۳۳۳-۳۳۵-۳۲۹-۵۲۷
 ہماچل - ۳۷-۱۱۰-۲۲۲
 ہمیر دیو - ۲۲۳
 ہمپتیر - ۷۳
 ہندال میرزا - ۸۴-۸۷-۲۹۷-۳۰۰-۳۰۲
 ۳۰۴-۳۱۲-۳۱۴-۳۱۶-۳۱۹-۳۱۹

ہنکلاخ - ۶۰
 ہندوکوہ - ۸۸
 ہندون - ۷۶
 ہندیہ - ۵۲-۵۴
 ہوت - ۶۳
 ہوشنگ شاہ - ۳۲۸
 ہوشنگ - ۴۷۹-۴۸۲
 ہیبت خان - ۳۲۶
 ہیبت پور پتی - ۷۶-۵۲۳
 ہیر - ۷۷-۷۸
 ہیرا گدھ - ۵۱-۵۲
 ہیرا پور - ۴۱۱

زمینون بقال - ۳۳۰-۳۳۱-۳۳۲
 ۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱
 ۳۵۱-۳۵۵

ی

یا قوت حبشی - ۱۹۲
 یعقوب شیخ - ۳۳-۴۰۲
 یعقوب خان - ۳۹۵-۳۹۶-۴۰۴
 یک توت - ۲۸۴
 یک تاز خان - ۵۳۷
 یوسف گردیزی - ۶۱
 یوسف میرزا - ۲۸۱-۴۰۴-۴۱۰-۴۱۱
 یوسف اکتاچی - ۳۱۴
 یوسف خان - ۴۰۳-۴۰۷-۴۱۲-۵۹۴
 یوسف شاہ - ۳۸۲-۴۰۲-۴۰۳
 یوسف عادلخان - ۴۳۰

نکل - ۹۰ - ۹۲	نرسنگه پال - ۱۳۸	ناصرالدين بسكنگين - ۶ - ۶۶ - ۱۶۸
ننگر کوٹ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۴ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸	نرسنگه ديو - ۲۳۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶	۱۶۵ - ۱۶۶ - ۱۶۷ - ۱۸۴ - ۱۹۵ - ۱۹۷
۲۵۳ - ۳۱۳ - ۳۲۱ - ۳۶۱ - ۳۶۹	نرمل - ۵۱	ناصرالدين بغراخان - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۱۱ - ۲۱۲
نعل راجہ - ۲۳۰	نراندہ - ۵۳	ناصرالدين خسروخان - ۲۳۳ - ۲۳۷
نلدمن - ۳۲۲	نرچجال - ۱۷۳ - ۱۷۴ - ۱۷۵	ناصرالدين محمد شاه - ۲۵۱
ننگہ - ۸۸ - ۳۱۵	نرور - ۵۴	ناصرالدين محمود شاه - ۲۵۵ - ۲۵۷
نندا - ۱۷۴ - ۱۷۵ - ۱۷۶ - ۳۶۵	نرپلہ - ۲۸۴	۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۱ - ۳۹۵
نندا جام - ۲۹۴ - ۳۱۷	نرپر پور - ۳۵۶	ناصرالدين سلطان مالوہ - ۳۴۸
نندنہ - ۷۵ - ۷۸ - ۱۷۳	نرپر ديو - ۱۲۵	ناصرالدين - ۳۸۲
نرسر - ۸۲	نرپلہ - ۲۷۱	ناصر الملک - ۳۴۱
نور اللہ وقتاضی - ۳۱۰	نصرت اللہ - ۱۸	ناصر شاه - ۳۸۲
نور پور - ۷۶ - ۷۷ - ۳۴۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶	نصرت خان - ۲۲۲ - ۵۰۹	ناصر ميرزا - ۳۰۴ - ۳۱۱
نور جهان بيگم - ۲۴۷ - ۲۴۸ - ۲۴۹	نصرت شاه - ۲۵۵ - ۲۵۸ - ۲۵۹	ناکامو - ۸۲
۲۵۰ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱	نصير - ۱۶۹ - ۱۷۲	نانک بابا - ۳۶ - ۵۱۳
۲۷۶ - ۲۷۷ - ۲۷۸ - ۲۸۱ - ۲۸۳	نصير پور - ۶۰ - ۳۱۴	ناگور - ۵۵
نوری بيگم - ۳۹۹ - ۵۲۱ - ۵۲۵	نصيرالدين تاشی - ۱۹۲	نامدار خان - ۵۱۹
نہروال - ۷۶ - ۱۷۷ - ۲۴۵	نصيرالدين محمود چرخ دلوی - ۲۳۳ - ۲۳۴	نمبر کمن - ۱۲۸
نيابت خان - ۳۸۵	نصير وقتی ساسانی - ۱۶۱	نبوی شيخ - ۳۵
نيار خان - ۵۳۷	نظام ہشتی - ۳۰۱	نعمو - ۳۵۹ - ۳۶۳
نيانک - ۱۸	نظامالدين احمد اوليا - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲	نجات خان - ۲۹۰ - ۲۹۲ - ۲۹۵
نيگ زور - ۳۹۶	۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۵۲	۲۹۶ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۲ - ۵۰۷
نيکشاب - ۸۶ - ۸۷ - ۳۱۴	۳۱۷ - ۳۲۸ - ۵۲۷	ندينہ - ۵۱۵ - ۵۱۶
نيکنام خان - ۵۳۷	نظامالدين جام - ۳۱۶	نذر بار - ۵۳ - ۵۷
نيلاب - ۷۸ - ۸۵ - ۲۲۳ - ۳۲۹ - ۳۸۸	نظامالدين گنجوی - ۱۸۳	نذر محمد - ۳۸۷ - ۵۳۱ - ۵۳۵
نيلہ ناگ - ۸۲	نظام خان - ۳۳۰	نران موضع - ۱۵۶
نيپکھار - ۴۴	نظام الملک - ۱۹۲ - ۱۹۵ - ۲۲۴ - ۲۸۳	نران - ۱۸۵ - ۱۸۶
نين پال - ۱۲۸	نظام شاه - ۲۲۹ - ۳۳۰	نران داکس - ۴۲۰
	نظام مفرح - ۳۶۵	نران سين - ۱۵۳
وارث خان - ۷	نظر محمد بھوتہ - ۷۲	نربدا - ۲۶ - ۵۷ - ۲۶۳ - ۲۶۴
وانگھی - ۷۸	نقرہ - ۲۱۱	۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۸۹ - ۳۷۲ - ۳۹۳
وتو - ۶۳	نقيب خان - ۶	نرسنگہ - ۱۵۵

مہی گنگ راجہ - ۱۲۹	مولانا جی حسینی - ۳۹۵	لطفت خان - ۲۹۸ - ۵۱۸
میان رانا - ۶۲	مومن پور - ۵۲۳	ملک اسکندر - ۲۶۳
میان سیدنا - ۶۴	موزین سنگھ - ۴۹۷	ملک سرور - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵
میدنا وی - ۱۲۵	مویر - ۵۷	ملک شجر بخشی - ۲۳۹
میرا خور - ۱۳۶ - ۱۳۷	مہابت خان - ۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵	ملک سہراب - ۶۴
میران شاہ - ۳۶۶	۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷ - ۴۷۸	ملک سہراب دوہائی - ۲۹۴
میرانند - ۶۷	۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲ - ۴۸۳ - ۵۱۲ - ۵۲۷	ملک شہر لودھی - ۲۶۳ - ۲۶۶
میرتھہ - ۱۸۸ - ۲۵۴ - ۲۵۸ - ۳۲۱	مہابل راجہ - ۱۳۸	ملک علی - ۳۸۱
میرحسینی - ۶۱	مہاپن - ۱۷۳	ملک فولاد - ۲۶۳
میرحسین نظام الملک - ۴۳۲	مہابھارت - ۷۲ - ۸۹ - ۱۰۶ - ۱۰۸ - ۱۰۹ - ۳۷۱	ملکہ جہان - ۲۷۲
میرداد پور - ۳۸	مہاپریکم - ۱۵۱ - ۱۵۲	ملو خان - ۲۵۵
میرزا ایرج - ۴۱۵	مہاجود - ۱۲۹	ملوت - ۲۸۵
میرزا حسین - ۴۳۲	مہاجی راجہ - ۱۲۴	ملو تادشاہ - ۳۲۵
میرزا کامگار - ۵۱۹	مہادیو - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۵۷	ممتاز محل - ۴۵۲ - ۴۵۹ - ۴۸۴
میرثوقی - ۴۸۵	۷۷ - ۸۱ - ۸۲ - ۳۹۷	مندسور - ۲۹۸ - ۲۹۹
میرعلادل - ۵۳۱	مہاسنگھ کنور - ۴۳۷	منڈی - ۷۶
میرعلی جویری - ۶۵	مہاکال - ۱۹۰	منصورین نوح - ۱۶۱
میرقریش - ۳۹۲	مہدی قاسم خان - ۴۸۳	منصور شاہ خواجه - ۳۸۷
میرمیران - ۴۷۸ - ۵۰۲ - ۵۰۷ - ۵۲۵	مہذری - ۵۸	منعم خان - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۲۹
میل گدھ - ۵۱	مہذب الدین نظام الملک - ۱۹۳ - ۱۹۴	۳۸۰ - ۳۸۷
میہ - ۷۷	مہر آباد - ۷۳	منگل پور - ۸۵
ناتھہ - ۱۲۹	مہر پور - ۷۸	منگو خان - ۲۳۳
نادوت - ۵۹	مہر پور ۵ - ۱۹۴	منگیکیر - ۴۵ - ۴۷ - ۴۸ - ۲۸۵ - ۲۸۹ - ۵۲۸
نارائن سین - ۱۵۴	مہسود - ۳۱۴	منفرح ملک - ۲۵۱
نارنول - ۳۱۵ - ۳۱۹	مہر آباد - ۵۲	منیر - ۴۳۶
نازک شاہ خواجه مراٹے - ۳۸۲ - ۴۰۰	مہمند - ۳۱۴	موسی اگیلانی - ۶۱
۴۰۲ - ۴۰۱	مہویہ - ۲۵۹	موسی خان - ۳۳۴
تاسک - ۴۲۷ - ۴۷۴	مہی پال - ۱۴۸	مو - ۴۱۹ - ۴۶۵
ناصر - ۳۸۲	مہی پت - ۱۲۸	موتہ راجہ - ۳۷۵
	مہیش - ۷۳ - ۷۶	مول - ۵۷
		مولا حاجی - ۲۲۳

محمد صادق - ۵۲۲ - ۵۰۵
 محمد صالح - ۵۳۹ - ۵۰۴ - ۲۸۶
 محمد طاهر - ۲۹۳
 محمد ناول - ۳۲۱ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۱
 محمد عساکر - ۲۹۲
 محمد غوث - ۲۰
 محمد قاسم - ۲۹۱
 محمد قلی برلاس - ۳۵۸
 محمد قلی بیگ - ۲۱۲
 محمد قلی قطب الملک - ۲۳۱
 محمد کاظم - ۴
 محمد مجاهد شاه - ۲۲۸
 محمد محسن کروڑی - ۲۴۵
 محمد معصوم کابلی - ۳۸۵ - ۳۸۴ - ۳۵
 محمد معظم شاه هزاره - ۲۹۲
 محمد مقیم - ۲۸۲
 محمد میرزا - ۲۴۹ - ۲۸۱
 محمد میرک - ۵۲۸
 محمد وارث - ۲۸۴
 محمد و بیگ - ۴۶
 محمود علی - ۳۲۸
 محمود لودھی - ۲۸۳
 محمود شاه سلطان گجرات - ۳۶۶
 محمود شاه بن فیروز شاه - ۳۸۲
 محمود غزنوی - ۲۲۳ - ۵۴ - ۶۲ - ۶۶
 محمود نامہ - ۱۸۰
 محمود سالم - ۲۲۰ - ۲۲۱
 محی الدین عبدالقادر گیلانی - ۳۲۲ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۱

مخدوم الملک - ۲۴۳ - ۲۲۲ - ۶۶
 مخدوم جہانیاں - ۶۲
 مخزن الاسرار - ۱۸۳ - ۲۲۲
 مخلص پور - ۳۶
 مخلص خان - ۲۴۹ - ۲۹۲
 مارشال - ۲۰
 مارن - ۲۹
 مدن پال - ۱۲۹
 مدھک - ۲۳۳
 مراد آباد - ۵۰۹ - ۵۱۶
 مراد بخش - ۲۴۳ - ۲۸۴ - ۲۸۸ - ۲۸۹
 ۲۹۰ - ۲۹۲ - ۲۹۴ - ۲۹۶ - ۲۹۸
 ۲۹۹ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۶ - ۵۰۶ - ۵۰۶
 ۵۱۱ - ۵۲۲ - ۵۲۹
 مراد میرزا بن اکبر - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۸۹
 ۳۹۱ - ۳۲۱ - ۲۲۲ - ۲۳۹
 مرتضیٰ خان - ۴ - ۳۳۶ - ۳۲۲
 مرتضیٰ نظام الملک - ۳۳۲
 مرتضیٰ خانی - ۲۲۵ - ۲۶۵ - ۲۹۶
 ۵۰۲ - ۵۰۵ - ۵۰۵ - ۵۳۲
 مرجا - ۲۶۰
 میرزا جان بیگ - ۲۲۲
 مرزغن - ۲۸
 مردان - ۲۶۱ - ۲۶۶
 مرشد قلینان - ۲۹۲ - ۲۹۵
 مریم مکانی - ۲۳۸
 مسجور - ۶۰
 مسعود حسین میرزا - ۳۵۸ - ۳۶۱
 مسعود سالار - ۳۳
 مشہد طوس - ۳۰۶

مصاحب بیگ - ۳۲۲
 مظفر حسین میرزا - ۳۶۳ - ۳۱۳ - ۳۱۳ - ۵۳۴
 مظفر خان بیگان آبی - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۴
 مظفر خان مموری - ۲۸۵
 مظفر شاہ ہشتی خواجہ سار - ۳۸۳
 مظفر شاہ - ۵۰
 مظفر سلطان گجرات - ۲۵۹ - ۲۶۶ - ۲۶۶
 معز الدین بہرام شاہ - ۱۹۲
 معز الدین کیتباد - ۲۸ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۱۲
 معظم خان - ۲۹۰ - ۲۹۹ - ۵۰۴ - ۵۱۴
 ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۶
 معین الدین چشتی - ۲۳ - ۵۲ - ۳۴۴
 منگل پور - ۲۱۹
 منیث - ۳۳
 مقرب خان - ۲۵۵ - ۲۰۸ - ۲۴۴
 مقصود آباد - ۳۸
 مقصود خان - ۲۸۲
 مکران - ۲۹۲
 کرم خان - ۵۳۱ - ۵۳۵
 مگن پور - ۲۰ - ۵۲۹
 کند سنگہ داد - ۲۹۵ - ۲۹۶
 کھات - ۳۱۳
 مکہ معظمہ - ۲۰۶ - ۳۱۱ - ۳۱۳ - ۳۴۳ - ۳۱۵
 مکھیالہ - ۴۵
 گھم - ۲۹
 لاسطان - ۳۴۱
 ملا شیری - ۳۴۰
 ملتان - ۵۵ - ۶۰ - ۶۲ - ۶۴ - ۶۶ - ۴۹
 ۸۶ - ۸۴ - ۱۱ - ۱۹۹ - ۱۴۹ - ۱۴۴ - ۱۴۴ - ۱۴۸
 ۱۸۲ - ۱۹۱ - ۲۰۲ - ۲۰۲ - ۲۰۹ - ۲۲۱ - ۲۲۵
 ۲۳۱ - ۲۵۶ - ۲۵۶ - ۲۵۹ - ۲۶۱ - ۲۶۱ - ۲۶۱
 ۲۶۵ - ۲۶۵ - ۲۶۵ - ۲۶۹ - ۲۶۹ - ۲۶۹
 ۲۲۰ - ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱
 ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱ - ۲۲۱

۳۲۰-۳۱۹-۳۵۱-۳۴۹-۳۲۱-۳۲۹

گو بند پال - ۱۳۸-
 گو بند پریم - ۱۵۱-
 گو بند چنڈ - ۱۵۰-
 گو بند راجہ - ۱۵۱-
 گو بند رائے گورو - ۷۹-۷۰-
 گو بند وال - ۵۲۱-
 گو پال پریم - ۱۵۱-
 گو داری - ۵۱-
 گو دی - ۵۳-۴۴-
 گو دھرہ - ۵۹-
 گو روتہ - ۷۰-
 گو رکھ پور - ۵۲۳-۴۴-
 گو کل - ۳۷-
 گو گناگ - ۸۰-
 گو گندہ - ۵۴-
 گو لکندہ - ۴۲۲-۴۲۴-۴۲۱-۴۲۰-
 گو متی - ۴۳-
 گونا جوڑ - ۳۴۴-
 گوند وال - ۷۹-۴۴۳-
 گو فروانہ - ۳۷-۵۲-۴۷۷-۳۵۳-
 گھات ہوانہ - ۳۵-
 گھات سائی - ۵۰۹-
 گھاتم پور - ۴۱-۴۳-
 گھگھر - ۴۳-۴۳-
 گہورہ گھات - ۴۸-۴۹-
 لاپین - ۴۲۸-
 لادوا حمد خان - ۲۶۶-
 لاکھا - ۱۳۶-
 لاہری - ۶۰-۷۹-

کین - ۴۲-

کیو مرث - ۲۱۳-

گاگردن - ۳۵۰-۵۴-

گجرات - ۲۰-۸-۳۳-۵۴-۵۵-۴۹-
 ۱۱-۱۳۸-۱۲۹-۱۸۸-۱۸۸-۲۲۲-۲۲۲-
 ۲۳۹-۲۳۹-۲۵۱-۲۵۹-۲۶۶-۲۶۶-
 ۲۱۸-۲۱۸-۲۳۶-۲۵۸-۲۵۹-۲۷۲-
 ۲۲۸-۲۲۸-۲۵۱-۲۵۱-۲۵۲-۲۷۲-
 ۲۸۴-۲۸۴-۲۸۵-۲۸۵-۲۹۲-۲۹۲-
 ۲۹۲-۲۹۲-۵۳۸-۵۳۸-۵۴۰-
 گج سنگہ - ۲۷۱-۲۸۴-
 گدہ - ۵۴-۲۶۹-۳۵۳-
 گدہ مکتیر - ۳۸-
 گدی - ۴۶-۴۹-
 گر جستان - ۲۸۰-
 گر شاسپ - ۳۹۶-
 گر گانو - ۸۲-
 گر مال - ۵۷-
 گر فی - ۵۲-
 گشتاسپ - ۲۸۲-
 گگھر - ۳۵۰-
 گلرخ بیگم - ۳۶۳-
 گلگت - ۸۲-۸۳-
 گندک - ۴۶-
 گندھرب سین - ۱۳۲-۱۳۲-۱۳۲-
 گدگ دھرہ - ۶۷-
 گنگ - ۶-۲۸-۲۸-۲۹-۳۸-۴۰-
 ۲۳-۲۳-۲۵-۲۶-۲۶-۲۶-۲۶-
 ۳۱-۳۱-۳۳-۳۳-۳۵-۳۵-۳۵-
 ۳۸۹-۳۸۹-۵۱۶-۵۱۶-۵۱۸-۵۲۶-
 گنگ گومتی - ۵۱-
 گنیش - ۳۳۴-
 گو ایار - ۳۰-۳۰-۳۱-۳۱-۳۱-۳۱-
 ۲۲۲-۲۲۲-۲۴۵-۲۴۵-۲۴۶-۲۴۶-

کوشک اعل - ۲۸-۲۲۱-

کول - ۲۱-۱۸۸-۲۶۶-۲۷۴-

کونتا دیوی - ۳۹۶-

کھانڈی رائے - ۱۸۶-۱۸۷-

کھتا چھہ - ۷۵-

کھتل یا کھتل - ۹۷-۲۶۰-

کھجوہ - ۳۸-۵۳۶-

کھرام - ۱۸۷-

کھریہ - ۸۷-۳۳۳-

کھلور - ۷۶-۳۱۴-

کھلو گھارہ - ۷۶-

کھمر - ۳۱۳-

کھما بھدرہ - ۷۴-

کھن سین - ۱۵۳-

کھنکاری - ۳۶۴-

کھنور داکس - ۲۳۷-

کھوہرہ - ۷۵-

کھیت - ۳۸۶-

کھیرلہ - ۵۱-

کھیلری - ۷۲-

کھیم - ۱۲۶-

کھین - ۱۲۶-

کھیورہ - ۷۵-

کھینورہ - ۲۰۵-۲۰۹-

کھیرت پورہ - ۷۶-

کھیرت سنگہ - ۵۰۲-

کھیشورائے - ۴۰-

کھیشاد - ۲۰۵-

کھیشاد میرنا - ۳۸۹-

کھیشاش - ۳۷-

کھیلو کھری - ۲۸-۲۳-۲۰۶-۱۹۱-۲۱۱-
۲۱۴-۲۳۵-

کلیان چند - ۱۵۰ -
 کلیان مل - ۳۲۳ -
 کمال الدین احمد موسی - ۳۳ -
 کمال الدین حسین خان - ۴۳ -
 کمال الدین راسے - ۲۵۹ -
 کمال الدین علی شاہ - ۶۱ -
 کمال الدین ملک - ۲۶۴ -
 کمال خان - ۳۵۰ - ۳۵۱ -
 کمال شیخ - ۳۳ -
 کمال مولانا - ۲۰۲ -
 کامیون - ۲۶ - ۳۹ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۱۹
 کمرانج - ۸۲ -
 کتاد - ۱۹ -
 کنبایت - ۵۹ - ۲۹۸ - ۳۵۹ - ۳۶۴
 کنپلہ - ۹۳ - ۲۳۹ - ۲۵۳ - ۲۶۶ - ۲۶۴
 کنتی - ۹۰ - ۱۰۶ -
 کنت دھتر - ۱۱۴ - ۱۱۵ -
 کنتک - ۳۱۴ -
 کنور سین - ۱۵۳ -
 کو بری - ۵۴ -
 کوت کچھہ سرانے - ۳۸۴ -
 کوت کرور - ۶۱ - ۶۴ - ۲۹۳ - ۲۹۴
 کوتہ میوات - ۲۵۳ - ۲۵۴ -
 کوتھار - ۸۱ -
 کوٹھی - ۲۶۳ -
 کوچ - ۲۹ -
 کورا - ۲۳ - ۱۴۴ -
 کورکھیت - ۳۵ -
 کورکھتری - ۸۶ -
 کوشک سبتر - ۲۸ -
 کوشک نیتری - ۲۹ -

کپرتل - ۶۶ - ۲۰۳ - ۳۱۱ -
 کیل - ۱۹ -
 کتک - ۵۰ -
 کتک - ۲۰۳ -
 کچ میکان - ۶۴ - ۲۹۴ - ۳۶۴
 کچھہ - ۵۸ -
 کران جام - ۲۱۶ -
 کرنباس - ۳۸ -
 کرت سنگھ - ۵۱۱ -
 کرچھاگ - ۴۵ - ۴۸ -
 کرکی - ۵۰ -
 کرمان - ۱۸۹ - ۲۸۰ -
 کرم بھاگ - ۱۹ -
 کرم پال - ۱۲۹ -
 کرن - ۹۶ - ۱۰۰ - ۱۰۸ - ۲۴۳
 کرناٹ - ۹۴ - ۵۱۹ -
 کرن سنگھ - ۳۸۵ -
 کوری سلطان - ۲۲۵ -
 کرہ - ۲۲۱ -
 کورواکس - ۲۳۴ -
 کشتوار - ۴۴ -
 کشتی - ۲۸۳ -
 کشن گنگ - ۸۳ - ۴۸ -
 کشنہ - ۲۳۰ -
 کلانور - ۶۸ - ۴۴ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۸۵
 کلانور - ۲۳۴ - ۳۳۸ - ۲۵۲ - ۲۱۹ - ۶۵
 کلنت - ۲۲۰ -
 کلچند - ۱۴۳ -
 کلک راجہ - ۱۲۸ -
 کلن - ۱۳۸ -
 کلہ - ۴۶ -

۲۸۵ - ۲۸۸ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۴ - ۲۹۴
 ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱
 ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۲۲ - ۳۲۲
 ۳۲۸ - ۳۲۲ - ۳۲۰ - ۳۵۲ - ۳۵۵
 ۳۸۴ - ۳۹۲ - ۳۹۲ - ۳۹۴ - ۳۹۴
 ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۴ - ۴۰۴ - ۴۱۴ - ۴۲۳
 ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۴۰ - ۴۴۵ - ۴۴۸ - ۵۱۲
 کاشی - ۵۸ -
 کاشورہ - ۴۴ -
 کاشورہ - ۳۰ - ۴۵ - ۸۲ - ۸۵ - ۸۴ - ۸۴
 کاشی - ۲۸۵ -
 کافرستان - ۴۸ - ۸۵ - ۸۴ -
 کاکر خان - ۵۳۴ -
 کالامک - ۲۶۸ - ۲۶۴ -
 کالپی - ۳۴ - ۴۰ - ۴۱ - ۲۵۹ - ۳۳۲
 کالنجر - ۴۲ - ۴۵ - ۱۴۴ - ۱۴۵ - ۱۴۶
 کالی - ۲۹۴ - ۳۲۴ - ۳۲۵ -
 کالی - ۵۳ -
 کامران میرزا - ۶۵ - ۲۹۱ - ۲۹۵ - ۳۰۲
 ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱
 ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۲۸ - ۳۲۹
 ۳۵۱ - ۳۶۳ - ۴۰۰ -
 کامروپ - ۲۸ -
 کانش راجہ - ۳۸۲ -
 کانک چند - ۱۵۰ -
 کانک سین - ۱۵۳ -
 کانگرہ - ۴۱ - ۲۲۶ - ۲۲۸ - ۲۶۴ - ۲۶۵
 ۲۶۸ - ۲۶۴ -
 کب رانے - ۲۹۴ - ۲۹۵ -
 کبیر - ۴۳ -
 کبیر الدین - ۱۹۴ -

۱۸۴-۱۸۱-۱۶۹-۱۷۸-۱۷۷-۱۷۶	فدای کبکوهگر- ۱۵۹- ۱۸۸	۱۸۴-۱۸۱-۱۶۹-۱۷۸-۱۷۷-۱۷۶	قدرخان- ۳۸۱	
۳۰۳-۲۸۱-۱۸۹-۱۸۸-۱۸۶-۱۸۵	فرخ شاه- ۶۲	۳۰۳-۲۸۱-۱۸۹-۱۸۸-۱۸۶-۱۸۵	قربانغ- ۸۸	
غور- ۱۸۸- ۸۸	فردوسی- ۱۶۸- ۱۷۹	غور- ۱۸۸- ۸۸	قرلباش خان- ۵۳۷	
غوربند- ۸۴- ۲۱۲- ۳۵۳- ۳۸۹	فرشاور- ۸۶	غوربند- ۸۴- ۲۱۲- ۳۵۳- ۳۸۹	قطب الدین- ۱۹۱	
غورک- ۱۷۲	فرغانه- ۳۳- ۲۸۱- ۲۸۲	غورک- ۱۷۲	قطب الدین لنکاه- ۴۹۳	
غیاث الدین- ۳۷۱- ۳۸۱	فرمل- ۸۸	غیاث الدین- ۳۷۱- ۳۸۱	قطب الدین مندل- ۳۹۷	
غیاث الدین سلطان مالوه- ۳۴۸	فرید آباد- ۷۳- ۷۷	غیاث الدین سلطان مالوه- ۳۴۸	قطب الدین ایبک- ۲۸- ۱۸۷	
غیاث الدین بلبن- ۲۸- ۱۹۵- ۱۹۷	فرید الدین گنجشکر- ۳۳- ۳۵- ۶۱- ۶۳	غیاث الدین بلبن- ۲۸- ۱۹۵- ۱۹۷	۱۸۸- ۱۸۹- ۱۹۰- ۳۸۱	
۲۰۵- ۲۱۶- ۲۵۲- ۳۴۸	فرید بخاری- ۳۹۰- ۴۴۰- ۴۳۰	۲۰۵- ۲۱۶- ۲۵۲- ۳۴۸	قطب الدین احمد شاه- ۳۶۶	
غیاث پور- ۲۱۹	فرید خان شاهزاده- ۲۳۴- ۲۶۴	غیاث پور- ۲۱۹	قطب الدین محمد بختیار کاکی- ۳۳- ۳۴	
غیاث الدین تغلق- ۲۸- ۲۳۵	فرید مرتضی خان- ۴۶۴	غیاث الدین تغلق- ۲۸- ۲۳۵	۱۹۴- ۲۲۸- ۲۵۵- ۵۲۷	
۲۶۰- ۳۶۵- ۳۸۱- ۴۲۹	فرملی خان- ۲۷۳	۲۶۰- ۳۶۵- ۳۸۱- ۴۲۹	قطب الدین خان- ۳۲۳- ۴۴۷	
غیاث الدین حسن- ۵۴	فیروز آباد- ۲۸- ۲۵۰- ۲۵۲- ۲۵۵	غیاث الدین حسن- ۵۴	قطب الدین خان بودی- ۲۶۶	
غیاث الدین غوری- ۱۸۴- ۱۸۸	فیروز پور- ۶۴- ۷۴- ۷۶- ۳۸۷	غیاث الدین غوری- ۱۸۴- ۱۸۸	قطب الدین خلجی- ۲۳۰- ۲۳۲- ۲۳۵- ۲۳۶	
غیاث الدین مولانا- ۳۳	فیروز جام- ۴۱۷	غیاث الدین مولانا- ۳۳	قطب الدین محمد خان- ۳۶۴	
غیاث الدین محمود- ۱۸۸	فیروز شاه- ۲۸- ۴۲- ۴۳- ۴۴- ۲۲۵	غیاث الدین محمود- ۱۸۸	قطب الملک- ۴۲۳- ۴۲۴- ۴۲۷- ۴۴۲	
ف				
فاضل خان- ۵۰۹	۲۵۱- ۲۵۲- ۲۵۳- ۲۷۴- ۲۹۴- ۳۰۰	فاضل خان- ۵۰۹	قطب خان- ۲۶۹- ۲۷۱- ۲۷۹- ۳۱۸- ۳۲۵- ۳۴۱	
فتح آباد- ۴۲۵- ۴۲۹	۳۸۱- ۳۸۲- ۴۱۶- ۴۲۹	فتح آباد- ۴۲۵- ۴۲۹	قنبر- ۸۳	
فتح الله شیرازی- ۴۰۷	۴۶۶- ۴۶۸- ۵۳۰	فتح الله شیرازی- ۴۰۷	قندار- ۲۷- ۴۳- ۸۴- ۸۷- ۲۸۱	
فتح پور- ۴۰- ۲۶۱- ۳۶۱- ۴۶۳	فیروز خان بارهه- ۵۳۷	فتح پور- ۴۰- ۲۶۱- ۳۶۱- ۴۶۳	۲۸۲- ۳۰۳- ۳۰۴- ۳۰۵- ۳۰۶- ۳۰۸	
۴۴۴- ۴۷۴- ۴۸۰- ۴۹۳- ۴۹۴	فیروز کوه- ۱۸۸	۴۴۴- ۴۷۴- ۴۸۰- ۴۹۳- ۴۹۴	۳۰۹- ۳۱۱- ۳۱۳- ۳۲۶- ۳۵۵- ۴۰۱	
فتح پور کهور- ۷۶	فیضی- ۴۲۱- ۴۲۲- ۴۲۳- ۴۲۴- ۴۳۵	فتح پور کهور- ۷۶	۴۱۳- ۴۱۴- ۴۱۷- ۴۱۸- ۴۱۹- ۴۲۰	
فتح جنگ خان- ۵۳۷	قادر انصاری- ۵۳۷	فتح جنگ خان- ۵۳۷	۴۲۸- ۴۲۹- ۵۱۳- ۵۳۹	
فتح خان شاهزاده- ۲۵۲- ۲۹۴	قاسم- ۵۳۱- ۵۳۷	فتح خان شاهزاده- ۲۵۲- ۲۹۴	قونج- ۳۸- ۴۰- ۴۱- ۴۲- ۱۵۸- ۱۷۳	
فتح خان- ۴۰۰- ۴۱۶	قاسم خواجه- ۴۷۸- ۴۷۹	فتح خان- ۴۰۰- ۴۱۶	۲۵۴- ۲۵۵- ۲۵۶- ۲۵۷- ۲۵۸- ۲۵۹	
فتح شاه- ۳۸۲- ۳۹۹- ۴۰۰	قاسم خان- ۳۹۴- ۴۰۳- ۴۰۴- ۴۰۷	فتح شاه- ۳۸۲- ۳۹۹- ۴۰۰	۲۶۱- ۲۶۲- ۲۶۳- ۲۶۴- ۲۶۵- ۲۶۶	
فخر- ۱۹۷	۴۸۹- ۴۹۰- ۴۹۱- ۴۹۲- ۴۹۳- ۵۰۲- ۵۰۹	فخر- ۱۹۷	قوام خان- ۲۹۵	
فخر الدین- ۲۰۵- ۲۰۹- ۲۱۰	قاسمی خان- ۲۳۳	فخر الدین- ۲۰۵- ۲۰۹- ۲۱۰	ک	
فدای خان- ۴۷۵- ۴۸۴- ۵۱۵	قباد خان- ۴۹۹- ۵۲۵- ۵۳۸- ۵۴۰	فدای خان- ۴۷۵- ۴۸۴- ۵۱۵	کابل- ۸۳- ۸۴- ۸۶- ۸۷- ۸۸- ۲۵۶	
۵۲۲- ۵۲۳- ۵۳۶	قنگو- ۴۱۳	۵۲۲- ۵۲۳- ۵۳۶	۲۶۳- ۲۶۴- ۲۸۲- ۲۸۳- ۲۸۴	

۲۹۱-۲۹۲-۲۹۴
 علار الحق- ۳۵
 علی الحق- ۴۳
 علی اسمعیل- ۱۸۹- ۱۹۰
 علی بیگ- ۵۳۹
 علی تقی- ۴۸۸
 علیخان- ۲۵۹- ۲۶۶
 علی شاه- ۳۹۸- ۴۰۲
 علی مشنگ- ۸۵
 علی مشیر- ۳۹۶- ۳۹۷- ۴۱۶
 علی عادل خان- ۴۳۰- ۴۳۱
 علی قلی خان- ۵۳۷
 علیم الدین- ۶۵
 علی مردان خان- ۴۴- ۴۸۷- ۵۱۰- ۵۱۱- ۵۱۸- ۵۲۲
 علی مسجد- ۸۸- ۴۴۵
 عماد الدین- ۷- ۲۳۹
 عماد الملک- ۴۳۰
 عمر شیخ مرزا- ۲۴۹- ۲۸۱- ۲۸۲- ۴۱۲
 عنصری- ۷
 عیسیٰ بیگ- ۴۹۲- ۴۹۳- ۵۰۵
 عیسیٰ ترخان- ۴۱۷- ۴۱۸- ۴۸۴
 عیسیٰ خان- ۲۷۳- ۳۲۵- ۳۲۶- ۳۲۷

ح

غازی پور- ۴۳
 غازیخان- ۲۸۵- ۲۹۳- ۴۰۲
 غازیخان سور- ۴۴۳
 غازیخان محلی- ۳۲۵
 غازی شاه- ۴۰۲
 غزیب خان- ۵۲
 غزنین- ۳۳- ۴۶- ۸۴- ۸۷- ۱۵۸- ۱۶۱- ۱۶۲- ۱۶۳
 ۱۶۴- ۱۶۵- ۱۶۷- ۱۶۹- ۱۷۰- ۱۷۲- ۱۷۴- ۱۷۵

عبد الرزاق- ۵۳۸
 عبد الرزاق میرزا- ۲۸۲
 عبد الصمد- ۴۳۷- ۴۴۱
 عبد القادر بایزیدی- ۶- ۳۷۱
 عبد الفتاح گیلانی- ۵۴
 عبد الکریم- ۵۲۵
 عبد الباقی خان- ۴۰
 عبد الباقی- ۴۷۳- ۵۰۹
 عبد الله- ۶۶- ۷۳- ۲۹۳
 عبد الله انصاری- ۳۰۶
 عبد الله بیگ- ۵۱۰- ۵۲۲
 عبد الله خان- ۳۵۰- ۳۸۹- ۳۹۲- ۳۹۳- ۳۹۴- ۳۹۵
 عبد الله خان پسر داراب خان- ۴۷۲- ۴۷۳
 عبد الله خان پسر سید خان- ۵۰۹
 عبد الله سلطانپوری- ۳۱۴- ۳۲۸- ۳۴۴- ۳۴۵
 عبد الحمید- ۳۵۴
 عبد المؤمن- ۳۹۴
 عثمان حسینی- ۵۴
 عرفی- ۴۲۱- ۴۲۲
 عز الدین- ۲۳۹
 عزت خان- ۵۰۵- ۵۲۳
 عسکری خان- ۴۹۹- ۵۰۲
 عسکری میرزا- ۲۹۸- ۲۹۹- ۳۰۲- ۳۰۳- ۳۰۶- ۳۰۸
 ۳۱۱- ۳۱۳
 علار الملک- ۲۲۲- ۲۲۳
 عطایک فردوسی- ۷
 عطایک- ۳۳۶
 علار الدین- ۱۸۴- ۳۸۳- ۴۲۹
 علار الدین خلجی- ۶- ۲۸- ۶۴- ۱۹۵- ۲۱۹- ۲۲۰
 ۲۲۱- ۲۲۸- ۲۳۴- ۲۳۶- ۳۶۹- ۴۰۹
 علار الدین سید- ۲۶۵- ۲۶۷- ۲۶۹- ۲۷۱- ۲۷۲- ۲۸۹

۵۳۳-۵۲۴-۵۲۵-۵۳۸-۵۳۹-
صلابت خان-۵۱۴-۵۱۵-
صلوات الدین جام-۴۱۶-۴۱۷-

ض

ضیاء الدین-۷-
ضیاء الدین حسین-۴۹۲-۴۹۳-۴۹۸-

ط

طاهر خواجه-۴۲۸-
طاهر خان-۵۲۱-۵۲۲-۵۲۳-
طوس-۱۲۸-
طهاسب شاه-۳۰۹-۳۰۸-۳۵۵-۳۷۳-۴۱۸-
طهرت-۴۷۹-۴۸۲-

ظ

ظفر خان-۲۲۱-۲۲۲-۲۳۲-۲۵۲-۲۵۹-
ظفر وال-۷۳-

ح

حاجی بابر-۲۸۲-
حاجی شاه-۷-۲۹-۲۹۹-۳۰۰-۳۰۱-۳۰۲-۳۰۳-
حادل خان-۳۲۲-۳۲۳-۳۲۴-۳۲۵-۳۲۶-
حادل خان حاکم پنجپور-۴۲۴-۴۲۵-۴۹۰-
حافل حسین میرزا-۳۵۸-۳۶۳-
حافل خان-۴۹۲-
حالم خان-۲۸۵-
حجیاس شاه-۴۴۷-
عبد الجلیل-۵۲۹-۵۳۷-
عبد الحکیم-۷۳-
عبد الحی-۶۷-
عبد الرحمن جامی-۷-

عبد الرحمن-۴۵۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۵۳۱-۵۳۵-
عبد الرحیم-۴۲۳-۴۲۴-
عبد الرحیم خان خاندان-۷-۴۲۳-۴۲۴-۴۱۵-۴۱۸-۴۲۱-
۴۲۵-۴۲۶-۴۲۷-۴۲۸-۴۲۹-۴۳۰-۴۳۱-۴۳۲-۴۳۳-۴۳۴-۴۳۵-۴۳۶-۴۳۷-۴۳۸-۴۳۹-۴۴۰-۴۴۱-۴۴۲-۴۴۳-۴۴۴-۴۴۵-۴۴۶-۴۴۷-۴۴۸-۴۴۹-۴۵۰-

شیخ جلال-۶۲-

شیخ عراقی-۶۱-

شیخ علی-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۹-

شیخ عمر-۳۴۷-

شیخ فرید-۳۳۷-

شیخ مبارک-۳۴-

شیخ محمد شامی-۱۹۳-

شیخ موسی گیلانی-۵۲۳-

شیخ میر-۴۹۳-۴۹۶-۵۰۲-۵۰۳-۵۱۱-۵۱۸-

۵۲۰-۵۲۴-۵۲۵-۵۳۸-۵۳۹-۵۴۰-

شیخ نظام-۵۳۸-

شیخ ولی فرعی-۵۳۵-

شیخ یوسف قریشی-۲۹۲-۲۹۳-

شیراز-۲۰۳-

شیرنگن-۳۵۵-۳۵۶-۳۵۷-۳۵۸-۳۵۹-۳۶۰-۳۶۱-۳۶۲-۳۶۳-

شیرخان بابر-۵۳۷-۴۸۲-

شیر شاه-۷-۲۹-۲۹۹-۳۰۰-۳۰۱-۳۰۲-۳۰۳-

۳۱۴-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۷-۳۱۸-۳۱۹-۳۲۰-۳۲۱-۳۲۲-

۳۲۳-۳۲۴-۳۲۵-۳۲۶-۳۲۷-۳۲۸-۳۲۹-۳۳۰-۳۳۱-۳۳۲-

۳۳۳-۳۳۴-۳۳۵-۳۳۶-۳۳۷-۳۳۸-۳۳۹-۳۴۰-۳۴۱-۳۴۲-

شیر لال خان-۳۵۶-

شیر پریا-۵۳-

شیر رام-۴۹۴-

ص

صاحب آباد-۵۲۷-

صدر الدین-۶۱-۲۰۳-۲۴۵-

صدر جهان بجاتی-۴۳۷-۴۳۸-

صد گهر-۶۴-

صمصی حاجی-۲۴۳-

صفدر خان-۷۳-

صفدرنگن خان-۴۹۳-۴۹۶-۵۰۰-۵۰۲-۵۱۸-

شرف الدین حسین میرزا - ۳۸۴ - ۳۵۲ - ۳۸۲
 شریف آباد - ۲۹
 شریف الملک - ۴۶۹ - ۴۶۴
 شمس آباد - ۷۵ - ۷۸
 شمس الدین لکش - ۲۸ - ۳۳ - ۶۸ - ۱۹۰ - ۱۹۱ - ۱۹۲
 شمس الدین سلطان - ۳۹۷ - ۴۰۱ - ۴۲۹
 شمس الدین اوعدی - ۲۵۹
 شمس الدین تبریزی - ۳۳ - ۶۱
 شمس الدین خواجه - ۳۸۸
 شمس الدین دزمانی - ۳۶۶
 شمس الدین میر - ۳۰۳
 شمس چک - ۴۰۳ - ۴۰۴
 شمشیر خان - ۶۷ - ۳۳۰
 شنباک - ۱۲۵
 شورکوت - ۶۴
 شولا پور - ۴۳۰
 شہد ملک - ۲۶۷
 شہاب الدین - ۵۴ - ۷۲ - ۸۴ - ۱۵۶ - ۱۵۷ - ۱۵۸
 ۱۵۹ - ۱۶۱ - ۱۸۴ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۲۱۴ - ۲۲۸ - ۲۳۰
 ۲۳۲ - ۲۶۱ - ۲۹۱ - ۲۹۳ - ۳۴۳ - ۳۹۷
 شہاب الدین بخاری - ۶۷
 شہاب الدین سہروردی - ۶۱
 شہاب الدین محمود شاہ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱
 شہباز - ۴۰ - ۳۵۷ - ۳۸۵ - ۳۸۶
 شہر پار - ۴۶۹ - ۴۷۴ - ۴۷۷ - ۴۸۲
 شہزاد پور - ۳۸
 شیخا کوکھر - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۶۲
 شیخ احمد - ۶
 شیخ امدی - ۶۷
 شیخ بہینا - ۴۰۸

۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲
 ۴۸۳ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۹۱
 شاہجہان آباد - ۲۸ - ۲۹ - ۳۴ - ۳۶ - ۳۹ - ۵۵ - ۷۰
 ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۱۲ - ۵۱۱ - ۵۰۹ - ۵۰۶ - ۴۹۹
 ۵۲۵ - ۵۲۷ - ۵۱۴
 شاہجہان پور - ۵۱۴
 شاہ حسین مرزا - ۲۹۵ - ۳۰۹ - ۴۱۸
 شاہ خراب - ۶۷
 شاہد رسہ - ۴۸۳
 شاہدین طاہر - ۳۹۶
 شاہ رخ مرزا - ۲۶۱ - ۲۶۳ - ۲۸۱ - ۳۹۳ - ۳۹۴
 ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۴ - ۴۹۸
 شاہ عالم بخاری - ۵۶
 شاہ قلی استنجہ - ۳۰۶
 شاہ قلیخان محرم - ۳۳۹ - ۴۴۰ - ۴۹۵ - ۴۰۳
 شاہ علی سلطان - ۲۶۲
 شاہ لالان - ۴۴۵
 شاہرم بیگ - ۳۵۶
 شاہ محمد شاہ آبادی - ۸
 شاہ محمد مرتضی خان - ۴۹۳
 شاہ محمد فرعی - ۳۳۱
 شاہ میر - ۳۹۶ - ۳۹۷
 شاہ نعمت اللہ - ۶۷
 شاہ نواز خان - ۴۷۸ - ۴۹۰ - ۴۹۳ - ۵۲۴
 شاہی خان - ۳۹۸
 شاہنشاہ خان - ۴۷۸ - ۵۰۹
 شہیلی - ۳۴
 شجاع خان - ۳۲۷ - ۴۴۵ - ۴۴۹
 شجاع - ۴۶۸ - ۴۷۳ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۵۲۴
 ۵۲۵ - ۵۲۷ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳
 ۵۳۴ - ۵۳۵ - ۵۳۶ - ۵۳۷

سوالک - ۲۲۲ - ۲۵۸ - ۲۲۸ - ۲۲۹ - ۳۳۳ - ۳۳۳	سید خان - ۲۹۳ -
سوام کارتیک - ۷۰ -	سید صفی بارہہ - ۴۶۵ -
سویں - ۱۲۵ -	سید عالم بارہہ - ۵۳۳ -
سو جرت - ۱۲۵ -	سید قاسم بارہہ - ۵۰۹ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۲۸ -
سودہ - ۷۴ - ۷۴ - ۲۲۳ -	سید قلی اوزابک - ۵۳۱ -
سودپال - ۱۲۷ -	سیر گنڈ - ۷۶ -
سورت - ۵۶ - ۵۷ - ۳۵۹ - ۲۶۰ - ۳۶۷ - ۲۸۸ -	سید محمود - ۶۲ -
سورج گنڈ - ۲۴۴ -	سیدی مولہ - ۲۱۸ -
سورج تل - ۲۶۴ - ۲۶۵ -	سید منیر - ۵۰۲ -
سورسین - ۱۲۵ - ۱۲۶ - ۱۵۳ -	سید ناصر بارہہ - ۵۰۲ -
سورون - ۳۸ - ۳۱ - ۵۲۹ -	سیستان - ۶۰ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۹ - ۱۹۰ - ۵۲۹ -
سو ست سین - ۱۲۵ -	سیس ناگ - ۱۱۵ -
سومرگان - ۲۱۶ -	سیف خان - ۲۸۴ - ۵۳۱ -
سو منات - ۵۷ - ۱۷۶ - ۱۷۷ - ۲۲۲ - ۳۶۸ -	سیکری - ۲۰ - ۳۷۴ -
سون - ۲۶ -	سین و ہوج - ۱۲۹ -
سون پال - ۱۲۵ - ۱۳۸ -	سیوراج پور - ۳۸ -
سون پیت - ۲۵۵ -	سیوی - ۶۴ - ۲۹۲ -
سہارنپور - ۳۹ - ۵۱۲ - ۵۱۵ - ۵۲۲ -	ش
سہدیو - ۹۰ - ۹۲ - ۳۹۶ -	شاو ماٹخان - ۳۸۷ -
سھرنڈ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۹ - ۶۴ - ۷۹ - ۱۸۵ - ۱۸۶ -	شادی خان - ۲۲۹ - ۲۳۱ -
۱۹۲ - ۲۲۶ - ۲۶۰ - ۲۶۲ - ۲۶۶ - ۲۶۸ -	شالامار - ۶۶ - ۶۷ - ۷۷ -
۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۸۵ - ۳۱۲ - ۳۲۶ - ۳۳۳ - ۳۳۳ -	شاہ آباد - ۳۸۷ -
۳۳۸ - ۳۳۹ - ۵۱۲ - ۵۲۵ -	شاہ اسماعیل - ۶۷ -
سہرام - ۳۱۶ -	شاہ برہان - ۷۸ -
سہوان - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ -	شاہ دیگ - ۲۸۲ - ۳۱۴ - ۳۱۸ -
سیالکوٹ - ۶۴ - ۶۴ - ۶۴ - ۷۵ - ۷۷ - ۱۸۵ -	شاہ پور - ۷۷ - ۲۲۲ -
۲۸۵ - ۳۸۶ - ۳۹۸ - ۴۰۲ - ۴۱۲ -	شاہ ترکان - ۱۹۱ -
سیاوش - ۳۷ -	شاہ بھجان - ۲۹ - ۳۵ - ۴۱ - ۴۱ - ۴۱ - ۵۰ - ۶۵ -
سیبہ - ۲۶۷ -	۶۶ - ۶۶ - ۷۷ - ۸۶ - ۸۷ - ۹۵ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ -
سیت پور - ۲۹۴ -	۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ -
سید بابہ - ۷۴ -	۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ - ۱۰۱ -

سلیم پور - ۵۰۹
 سلیم خان - ۳۱۴
 سلیم شاه - ۲۹ - ۶۶ - ۳۲۲
 سلیم کرارانی - ۳۳۱
 سلیم گدڑہ - ۲۹
 سلیمہ - ۲۲۶
 سلیمہ سلطان بیگم - ۴۳۴
 سناگ گڈن - ۲۳۶ - ۲۳۹
 سنام - ۳۵ - ۲۶۹
 سنائی حکیم - ۸۴
 سنبودھیہ - ۴۹۶
 سنبھل - ۳۶ - ۳۹ - ۴۹ - ۲۶۰ - ۲۶۶ - ۲۷۸
 ۲۹۱ - ۲۹۵ - ۳۵۵ - ۳۵۸ - ۳۶۱
 سند پال - ۱۴۵ - ۱۴۶ - ۱۴۷ - ۱۴۸ - ۱۴۹
 سنگان - ۴۱۶
 سمرقند - ۸۴ - ۸۶ - ۲۵۸ - ۲۸۲
 سنجہ - ۵۴ - ۸۴ - ۴۱۷ - ۵۳۵
 سنتن - ۱۰۷
 سنجھولی - ۴۳
 سند - ۸ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۴ - ۶۵ - ۷۶ - ۷۸
 ۷۹ - ۸۰ - ۸۲ - ۸۶ - ۸۸ - ۱۷۷ - ۱۷۸ - ۱۸۵ - ۱۹۰
 ۲۰۲ - ۲۲۹ - ۲۵۶ - ۲۹۴ - ۳۱۴ - ۳۲۸ - ۳۲۹
 ۳۳۲ - ۳۶۸ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۹۰ - ۳۹۲
 ۴۱۴ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸
 سندھوان - ۷۷
 سندھیہ - ۲۵۹
 سنار چند - ۴۱۹
 سنگلام خان - ۳۹۱
 سنگرور - ۳۵۷
 سنہرہ لاکے - ۲۹۲
 سواد پتھر - ۸۵ - ۸۶

سکندر خان اوزبک - ۳۳۹
 سکندر رومیہ - ۵۳۷
 سکونت کوہی - ۱۳۱ - ۱۳۲
 سکھدان - ۱۲۸
 سکھدیو - ۱۱۶
 سکھر - ۵۳۸ - ۵۳۹
 سلطان پور - ۱۹۴ - ۳۸۵ - ۴۲۳ - ۵۲۰ - ۵۲۱
 سلطان حسین لشکاہ - ۶۴ - ۲۷۲ - ۲۷۳ - ۲۹۲ - ۲۹۴
 ۲۹۵ - ۲۹۹
 سلطان حسین میرزا - ۴۱۳ - ۴۱۷ - ۴۱۸
 ۵۱۸
 سلطان سرور - ۶۱ - ۶۲ - ۷۳
 سلطان قلی - ۴۳۱
 سلطان محمد - ۵۶ - ۲۸۹ - ۳۱۷ - ۳۳۸ - ۳۶۶
 سلطان محمد عادل - ۳۸۰
 سلطان محمد - ۵۳ - ۳۱۸ - ۳۵۸
 سلطان محمود لشکاہ - ۴۱۸
 سلطان مظفر - ۳۵۹ - ۳۶۳ - ۳۶۴
 سلطان میرزا - ۳۰۶ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۴۱۲
 سلطان ہوشنگ - ۵۳
 سلطنت - ۴۸ - ۴۹
 سلیمان آباد - ۴۹
 سلیمان ملک - ۲۶۱
 سلیم شیخ چیتی - ۴۰ - ۳۷۴ - ۴۴۷ - ۴۵۳
 سلطنت - ۸۱
 سلیمان شکوہ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳
 ۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۲ - ۵۲۸
 سلیمان کرارانی - ۳۷۹ - ۳۸۳
 سلیمان مرزا - ۳۰۹ - ۳۲۰ - ۳۱۲ - ۳۱۳
 ۳۵۳
 سلیم شاہ افغان - ۶۹

سردار خان - ۵۳۱	سالیبر - ۵۰
سردار - ۵۴	سانه - ۳۳ - ۱۶۲ - ۲۲۰ - ۲۲۳ - ۲۲۶
سردیو - ۳۹۶	۲۵۳ - ۲۸۶ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۳
سرستان - ۸۳	۲۶۸
سرستی - ۳۶ - ۳۹ - ۴۱ - ۵۴ - ۵۸ - ۱۸۴	ساکر - ۵۲۰
سرمدن - ۱۲۸	سانیه - ۲۲۰
سرمد - ۲۴۲ - ۲۵۱ - ۲۲۶ - ۳۶	ساجو - ۳۹۶
سرنال - ۳۴۱ - ۳۵۹ - ۲۲۲	سینه - ۴۶
سرنگی - ۱۱۳	سینه دیو - ۳۹۶
سرپادشاه - ۱۲۸	سبک‌نشین - ۸
سردج پال - ۱۴۲	سبها - ۵۲
سروبی - ۱۲۴ - ۵۹ - ۵۵	سبها لکا - ۵۴
سردر ملک - ۲۴۲	سپهر شکوه - ۵۰۰ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۶ - ۵۲۱
سردن چتر - ۱۲۵	سپهری - ۱۲۴
سری کشتن - ۶ - ۴۰ - ۵۴ - ۵۸ - ۱۰۸ - ۱۱۰	سپهره - ۵۳
سری نگه - ۳۴ - ۸۰ - ۴۰۳ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۲۰ - ۵۲۲	ستر سال باد - ۵۰۴
سزادار خان - ۵۰۵	ستنج - ۳۹ - ۶۳ - ۴۶ - ۴۹ - ۴۹ - ۲۲۶ - ۲۶۲ - ۳۳۳
سعدا شد خان - ۴	۳۲۳ - ۵۲۱ - ۵۲۰ - ۵۱۹ - ۵۱۲
سعدی - ۲۰۳	سجان سنگه سیودجیا - ۲۹۶
سعید الدین - ۳۸۵	سجان سنگه چند راوت - ۲۹۴
سعید خان - ۳۶۱ - ۳۲۶ - ۵۰۹	سجان سنگه - ۶۴ - ۵۳۰
سکت سنگه - ۳۶۸	سجاول - ۳۲۵
سکندر لودی - ۳۹ - ۴۳ - ۶۶ - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۶	سختان - ۵۴
۲۹۴ - ۲۹۴ - ۳۱۵ - ۳۱۸ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳	سباین - ۲۶۸
۲۳۲ - ۲۳۲ - ۲۳۱ - ۲۳۸ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۲	سدحو - ۴۴
۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۹۸ - ۴۱۶	سراج - ۳۳
سکندر بیت شکن - ۳۹۸ - ۳۹۴	سراج پور - ۳۸
سکندر خان - ۴۰۱ - ۴۰۰ - ۳۹۲	سراشانک - ۳۹۶
سکندر شاه - ۲۵۱ - ۳۶۶	سرخس از خان - ۲۹۳
سکندر جام - ۴۱۴	سرای بمار - ۲۳۳
سکندر روی - ۴۹ - ۸۵	سرخ - ۲۲ - ۲۲ - ۲۲ - ۲۶ - ۲۶ - ۲۲۳

رائسین - ۵۴ - ۳۲۱

رائسنگہ بیکانیری - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۵۱۱ - ۵۳۸

رائسنگہ سیسودھیا - ۴۹۷

رتن پور - ۴۳

رتن سنگہ راتھور - ۴۹۵ - ۴۹۶

رتن سین - ۶ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۲۸

رجب سالار - ۴۵ - ۲۲۵

رحیم پور - ۵۴

رستم خان - ۴۷۲ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴

رستم میرزا - ۴۱۳ - ۴۱۴

رسول آباد - ۵۰

رسی - ۱۲۵

رشید خان لودھی - ۵۳۷

رفیہ بیگم - ۱۹۱ - ۱۹۲ - ۱۹۳

رعدا نڈان خان - ۵۲۷

رکن الدین - ۶۱ - ۶۲

رکن الدین شیخ - ۲۲۲ - ۲۲۸ - ۲۳۲ - ۲۳۸

رکن الدین پسر سلطان جلال الدین - ۲۲۱

رکن خان - ۲۲۲

رکن الدین فیروز شاہ - ۱۹۱

رکن الدین ملک - ۲۵۲

رگھوناتھ - ۷

رنتھمبور - ۵۵ - ۲۱۷ - ۲۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵

رنجن - ۳۹۶

رن سنگہ - ۱۵۵

روپر - ۷۶ - ۲۶۲ - ۵۲۰ - ۵۲۲

روپ متی - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷

رود سنگہ - ۴۱۹

روملا - ۵۰۴

روہ - ۳۱۵ - ۳۲۷

روہتال - ۷۷

روہیلہ - ۷۶

روہتاس - ۴۶ - ۴۷ - ۷۵ - ۲۹۹ - ۳۱۶ - ۳۱۹ - ۳۲۱

روہتک - ۲۰۹ - ۲۵۵ - ۲۶۰ - ۳۲۳ - ۳۵۰ - ۴۰۷ - ۴۷۳ - ۴۷۸ - ۵۲۸

ریواری - ۲۰۱ - ۲۳۰ - ۳۲۱

ریون - ۳۲۴

ز

زابل - ۸۴

زابلستان - ۷۸ - ۸۲ - ۲۸۰

زبردست خان - ۵۳۷

زردشت - ۵۷

زمانہ بیگ - ۴۴۲

زنبیل بیگ - ۴۵۰

زندہ فیصل جام - ۳۰۵ - ۳۰۶

زنگی چک - ۴۰۱

زلالی - ۱۸۰

زین الدین شیخ - ۳۵۴

زین الدین خان - ۵۳۱ - ۵۳۳

زین العابدین - ۶۱ - ۷۳

زین العابدین سلطان - ۳۹۸ - ۳۹۹

زین خان گوکہ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۴۱۹

زیون - ۸۱

س

سابرمتی - ۵۶ - ۵۸

سانگادن - ۳۹

ساڈھوڑہ - ۳۵ - ۲۶۹

سارن - ۴۷

سارنگ پور - ۵۴ - ۳۴۶ - ۳۵۰

سارنگ سلطان - ۳۵۰ - ۳۵۱

ساروہ - ۸۲

سالباہن - ۷۲ - ۱۲۵ - ۱۴۶

۵۰۹-۵۲۷-۵۳۵-۵۳۶

ذوالنون ارغون-۲۸۲

ذوالنون سلامت-۳۱۷

راپری-۲۶۳-۲۶۶-۲۷۴

راجپال-۱۳۰

راچپور-۵۰۱

راہروپ-۵۱۲-۵۱۳-۵۲۲

راج سنگھ-۱۵۵

راج محل-۳۸

راجندر-۵۰

راجوری-۳۹۸-۴۰۱-۴۲۷

راجہ بھوج-۶

راجی علیخان-۳۵۹-۳۶۳-۴۲۳-۴۲۴

راستی خان-۳۶۵

رام تیرتھ-۶۶

رام چندر-۴۳-۱۵۰-۳۲۱-۴۲۲

راداکس-۶۹-۳۷۷

راد یو بھتی-۶۶

رام سنگھ راتھور-۴۹۹-۵۰۴-۵۲۸-۵۳۶

رام سنگھ گنور-۵۰۲

رام گڈھ-۴۲۰

راناپریشاد-۳۰۵

راناسانگا-۲۸۹-۲۹۰

رانجھا-۷۷-۷۸

راول پنڈی-۳۸۹

راوی-۶۴-۶۵-۶۶-۶۷-۷۷-۱۸۵

۲۶۳-۲۶۴-۴۸۳-۵۲۳

رائے پھورا-۸-۲۸-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-۱۵۹

۱۶۱-۱۸۵-۱۸۶-۱۸۷-۲۲۳

راج-۴۱۲

۳۵۸-۳۶۱-۳۶۵-۳۶۶-۳۶۹-۳۸۱

۳۸۳-۴۱۶-۴۲۸-۴۳۸-۴۶۶

۵۱۲-۵۱۴

دھوال-۷۶

دھودا-۶۲

دھولپور-۳۶۸-۳۶۹-۴۶۹-۵۰۱

دھولکل-۷۳

دھنکوت-۳۲۷-۳۹۳-۳۹۴

دھور سمندر-۲۳۹

دھیان پور-۶۸

دھیکلا-۸۸

دیار بکر-۲۸۰

دیال داکس جھالا-۴۹۵-۴۹۷

دیپالپور-۵۵-۶۲-۶۳-۶۴-۷۶-۷۹-۲۲۳

۲۳۵-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۶

۲۶۷-۲۶۸-۲۸۵-۳۲۸-۳۶۱-۴۹۴

دیبیل-۵۹

دیپ سنگھ گوہی-۱۵۵-۱۵۶

دیس پال-۱۴۸

دیک-۷۳-۷۴-۷۷

دیندارخان-۴۹۸-۵۰۴-۵۰۵

دیو (بندر)-۵۷

دیوسر-۸۱

دیو گڈھ-۲۱۹-۲۲۸

دیو گنیر-۵۰-۲۳۹-۲۴۱-۲۴۲

دیول-۵۹-۱۸۵

دیول گا دن-۵۲

دیومن راجہ-۳۹۶

ذوالفقارخان-۴۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۴-۵۰۵

ذوالفقارخان-۴۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۴-۵۰۵

ذوالفقارخان-۴۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۴-۵۰۵

ذوالفقارخان-۴۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۴-۵۰۵

ذوالفقارخان-۴۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۴-۵۰۵

ذوالفقارخان-۴۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۴-۵۰۵

ذوالفقارخان-۴۹۵-۵۰۰-۵۰۲-۵۰۴-۵۰۵

دندپال - ۱۲۵ -
 دندهر - ۱۳۹ - ۱۳۰ -
 دوارکا - ۵۸ - ۱۱۰ -
 دودای - ۶۵ -
 دوراہہ - ۲۶۸ -
 دوسان - ۳۷ -
 دو شاکسین - ۹۵ - ۹۶ - ۱۰۰ -
 دولاشاہ - ۷۳ - ۷۴ -
 دولت خان - ۲۶۰ - ۲۶۱ - ۲۷۸ -
 دولت خان زمیندار - ۳۶۴ -
 دولت آباد - ۵۰ - ۷۳ - ۲۴۱ - ۲۴۲ - ۲۶۱ - ۲۶۲ -
 دہلی - ۲۸۷ - ۲۹۲ -
 دہلی راجے - ۲۵۶ -
 دہار - ۳۵ - ۵۰ - ۵۳ - ۱۳۲ - ۲۴۱ - ۲۹۴ -
 دہارا - ۱۳۲ -
 دہارو - ۲۱۵ -
 دہاکہ - ۴۷ - ۴۷ -
 دھرتراشت - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۷ - ۱۰۳ - ۱۰۶ - ۱۱۰ -
 دھرمات پور - ۴۹۳ -
 دہلی - ۶ - ۲۸ - ۲۹ - ۳۳ - ۵۰ - ۵۴ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ -
 ۱۳۱ - ۱۴۵ - ۱۵۷ - ۱۵۸ - ۱۶۲ - ۱۶۴ - ۱۸۷ - ۱۸۸ -
 ۱۸۹ - ۱۹۰ - ۱۹۱ - ۱۹۲ - ۱۹۳ - ۱۹۴ - ۲۰۱ - ۲۰۲ - ۲۰۳ -
 ۲۰۶ - ۲۰۹ - ۲۱۱ - ۲۱۳ - ۲۱۴ - ۲۱۵ - ۲۱۶ - ۲۱۸ - ۲۱۹ -
 ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۳۰ - ۲۳۵ - ۲۳۶ - ۲۳۸ -
 ۲۴۱ - ۲۴۲ - ۲۴۵ - ۲۴۹ - ۲۵۱ - ۲۵۲ - ۲۵۳ -
 ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۵۶ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۱ -
 ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۹ - ۲۷۹ -
 ۲۸۸ - ۲۸۷ - ۲۸۵ - ۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۱ -
 ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴ - ۳۱۳ - ۳۲۰ - ۳۲۲ -
 ۳۲۳ - ۳۲۷ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۸ -
 ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۵

داؤد آہنگ - ۴۵۷ -
 داؤد راجے - ۲۵۹ -
 داؤد خان - ۲۶۶ - ۲۹۹ -
 داؤد خان قریشی - ۵۰۲ - ۵۱۲ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۶ -
 ۵۳۰ - ۵۳۶ - ۵۳۷ - ۵۳۸ -
 داور بخش - ۴۸۲ -
 داور خج - ۱۶۵ -
 دراز - ۴۱ -
 در بہون - ۴۶۷ -
 درتھہ - ۱۲۷ -
 درجو دھن - ۹۰ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۹ -
 ۱۰۱ - ۱۰۸ - ۱۱۱ -
 درسال - ۱۲۵ -
 دہگادنی - ۳۵۳ - ۳۵۴ -
 دروید - ۹۳ - ۹۴ -
 درویدی - ۹۴ - ۹۵ - ۱۱۰ -
 دریاحان - ۲۷۸ - ۲۷۹ - ۳۱۷ - ۴۷۲ -
 دسوان راجہ - ۱۲۵ -
 دکہ - ۴۰۷ -
 ڈل - ۸۰ - ۴۰۶ -
 دلا درخان - ۲۵۹ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۴۴۳ - ۵۰۵ - ۵۳۷ -
 دلرود - ۸۲ -
 دلہو - ۲۵۴ - ۲۵۹ -
 دلپت - ۳۵۳ -
 دلپ - ۴۱۴ -
 دلیر خان - ۵۰۴ - ۵۰۹ - ۵۱۱ - ۵۱۳ - ۵۱۸ - ۵۲۰ -
 ۵۲۴ - ۵۳۸ - ۵۴۰ -
 دستور - ۴۰۷ -
 دمن - ۵۸ - ۵۹ -
 دہری - ۳۴۵ - ۳۴۶ -
 دستور - ۷۸ -

خان اعظم کوکلتاش - ۳۵۹ - ۳۶۱ - ۳۶۳ - ۳۶۴	خواجه محمد - ۲۹۲
خان بابا - ۳۱۸	خواجه محمود گرجستانی - ۲۳
خان بلخ - ۴۹	خواجه مهدی - ۲۹۶
خان جهان - ۳۸۳ - ۳۸۴	خواجه مهذب - ۱۹۲
خان جهان خلف آصف خان - ۵۰۰	خوارزم - ۳۰ - ۱۶۵ - ۱۸۸ - ۱۹۰ - ۲۲۱ - ۲۸۰
خان جهان لودی - ۴۴۴ - ۴۴۵	خواجه ریگ روان - ۸۴
خان دوران - ۴۱۴ - ۵۰۲ - ۵۳۰ - ۵۳۴	خواص خان - ۳۲۰ - ۳۲۲ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۳۰
خاندیس - ۵۲ - ۵۸ - ۳۲۶ - ۳۵۹ - ۴۲۳ - ۴۲۴	خواستان - ۲۸۰
خان عالم - ۴۵۰ - ۴۸۵ - ۵۳۰	خوشاب - ۴۸ - ۵۱۳
خداداد اوتام نیل - ۱۴۴	خیر اباد - ۲۴۴
خراسان - ۳۰ - ۸۴ - ۱۶۵ - ۲۲۱ - ۲۵۶ - ۲۸۰	خیبر - ۸۸ - ۳۸۹
۲۸۱ - ۳۰۶ - ۳۲۲ - ۳۴۴	خیبر الساریبگم - ۲۵۱

S

خسرو - ۳۳	دادرک - ۳۴۴
خسروخان - ۲۳۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶	دایاب خان - ۴۴۱ - ۴۴۳
خسرو شاه - ۶۴ - ۱۸۴ - ۲۸۲ - ۳۴۶	دایاب شکوه - ۶ - ۶ - ۶۹ - ۲۵۲ - ۳۴۳ - ۳۸۴
خسرو ملک - ۶۴ - ۱۸۴ - ۱۸۵	۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۰ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴
خسرو دشت هزاره - ۴۴۲ - ۴۴۳ - ۴۴۴	۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۵
خضرا بقی - ۳۸	۳۰۶ - ۳۰۷ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴
خضر خان - ۲۲۹ - ۲۳۱ - ۲۳۲ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰	۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵
۲۶۱ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۹۱	۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۴
۳۲۸ - ۳۴۱	۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴
خط پور - ۶۴ - ۲۶۳	۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵
خلیل سلطان میرزا - ۲۸۱	۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵
خلیل الله خان - ۴۴۸ - ۴۹۹ - ۵۰۲ - ۵۰۴ - ۵۰۸	۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵
۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۵ - ۵۲۶	۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵
خنجرخان - ۵۱۳ - ۵۲۲	۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵
خواجه ملک - ۲۶۴	۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵
خواجه تابت - ۴۴۰	۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵
خواجه جهان سلطان الشرق - ۲۵۵ - ۲۵۹ - ۲۶۴	۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵
خواجه لغتشندی - ۴۴۵	۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱ - ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴ - ۴۳۵

حسن حاکم - اذربایجان - ۲۸۱ -
 حسن (دخاچه) - ۳۴ -
 حسن (دخسروخان) - ۲۳۱ -
 حسن (مولانای) - ۱۷۸ -
 حسن ابدال - ۴۰۷ -
 حسن بیگ بخشی - ۲۲۳ - ۲۲۲ -
 حسن خان - ۳۱۵ - ۳۱۶ -
 حسن خان بهتی - ۳۹۱ -
 حسن حسان میواتی - ۲۸۹ - ۳۷۳ -
 حسن خوشیگی - ۵۳۱ -
 حسن علی خان - ۵۳۰ - ۵۳۲ -
 حسن گانگو - ۴۲۸ - ۴۳۰ -
 حسین بیگ خان - ۵۰۲ -
 حسین بیگ شیخ عمری - ۲۱۹ -
 حسین چاک - ۳۹۵ -
 حسین خان - ۷ - ۳۸۰ - ۴۰۲ -
 حسین مرزا ارغون - ۳۰۴ -
 حسین نظام الملک - ۴۳۲ -
 حصار فیروزه - ۳۹ - ۲۴۶ - ۲۶۰ - ۲۶۹ - ۲۸۶ - ۳۲۸ -
 حکیم علی - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۵۷ -
 حکیم مرزا - ۳۸۹ - ۳۹۳ - ۳۹۴ -
 حکیم مہام - ۳۹۲ -
 حمید خان - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱ -
 حمیدہ بانو بیگم - ۱۰۵ -
 حیدر خان - ۴۰۳ -
 حیدر سلطان - ۳۵۵ - ۳۹۹ -
 حیدر کاشغری - ۳۰۳ -
 حیدر مرزا - ۴۰۱ -

خ

خارج خان - ۲۱۴ -

چندورانی - ۱۵۱ -
 چندیر - ۳۳ -
 چندیری - ۴۱ - ۵۲ - ۵۴ - ۱۰۶ - ۲۲۳ -
 چندیز خان - ۸۴ - ۸۷ - ۱۹۰ - ۲۱۴ - ۲۲۷ - ۳۵۸ -
 چندیل - ۴۲۶ -
 چندیوت - ۷۸ - ۲۹۳ - ۲۹۴ -
 چوپرہ - ۵۲ -
 چوراگڑھ - ۳۵۴ -
 چوسا - ۴۳ - ۴۶ -
 چوکنڈی - ۷۹ -
 چہارکنڈ - ۲۹۹ - ۳۱۹ -
 چہسپرگتہ - ۳۳۲ -
 چہجولک - ۲۱۶ -
 چہچہہ - ۹۱ - ۱۱۰ -
 چین قلیچ خان - ۴۱۹ -

ح

حاجی بقتا - ۵۲۵ -
 حاجی بیگم - ۳۰۱ - ۳۲۲ -
 حاجی پور - ۴۶ - ۴۷ - ۳۷۹ -
 حاجی چاک - ۴۰۱ -
 حاجی خان - ۳۹۹ -
 حاجی خان بلوچ - ۵۲۳ - ۵۲۴ -
 حاجی شرتی - ۲۶۶ - ۲۶۹ -
 حاجی محمد قندھاری - ۲۳۸ -
 حاصل پور - ۴۱ -
 حافظ آباد - ۳۸۶ -
 حبیب شاہ - ۴۰۲ -
 حجاج بن یوسف - ۲۹۱ -
 حسام الدین - ۳۲ - ۳۴۵ -
 حسام خان - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۹ -

- جوانان - ۳۱۶
- جو پورہ - ۳۲۲-۳۲۳-۳۵۵-۲۵۹-۲۶۶-۲۴۱-۲۴۲
- چاندہ - ۲۴۴-۲۶۶-۲۹۶-۲۹۹-۳۱۵-۳۱۶-۳۱۸
- چاند بی بی - ۳۲۲-۳۲۲-۳۸۵-۳۲۸-۳۲۲
- چاندویر - ۲۶۶
- چاندی - ۵۲۲-۵۱۵
- چنور - ۲۹۶-۲۲۶-۲۲۶-۲۲۳-۵۵-۵۴-۶
- چنور - ۲۹۸-۳۶۸-۳۵۴-۲۹۸
- چنتا - ۲۸۲
- چنتان سرا - ۸۸
- چنتائی خان - ۸۷
- چکر تیرتھ - ۵۲
- چکر سوم - ۱۷۳-۱۷۲
- چکر ہتی - ۳۸۳-۳۸۲-۳۸۱
- چک گور و ہر گوبند - ۶۶
- چکھ - ۵۰۷
- چناب - ۱۸۵-۸۳-۷۸-۷۷-۷۶-۷۴-۶۶-۶۳
- چنار گدھ - ۳۲۲-۲۸۵-۳۰۴-۳۸۶-۳۱۱-۳۱۲-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵
- چنار - ۳۲۱-۳۲۱-۳۲۱-۳۲۱-۳۲۱-۳۲۱-۳۲۱-۳۲۱-۳۲۱-۳۲۱
- چنبل - ۵۰۱-۵۰۰-۴۱-۳۷
- چنہ - ۳۶۷-۷۷
- چنپارن - ۳۷-۳۶
- چنتا من - ۳۱۹
- چندر - ۳۹۶
- چندر پال - ۱۳۸
- چندر دار - ۲۶۶-۲۶۳
- چندر رائے - ۱۷۳
- چندر بھاگا - ۷۷
- چندر بھان - ۶۹
- چندر وپ - ۳۳۳
- جہانگیر آباد - ۳۵۴-۳۵۳
- جہانگیر علی خان - ۳۸۳
- جہان ننا - ۲۵۰
- جہانگیر نگر - ۳۸
- جہجر - ۲۵۵
- جہلم - ۲۶۳-۷۸
- جھنگ سیالال - ۷۸-۷۷
- جہیال - ۱۶۹-۱۶۶-۱۶۵-۱۶۳-۱۶۲
- جیجس - ۹۱
- جیچند - ۱۵۸-۱۵۷
- جیسلمیر - ۵۵-۶۰-۶۴-۳۰۴-۳۱۳-۳۱۴-۳۱۵-۳۱۶
- جے سنگھ چھوڑا - ۳۸۹-۳۸۵-۳۸۴-۳۷۱
- ۵۰۲-۵۱۱-۵۱۳-۵۱۴-۵۲۰-۵۲۱-۵۲۲
- ۵۲۳-۵۲۶-۵۳۶
- جیل - ۳۳
- جیل - ۳۶۹
- جیون جاٹ - ۱۲۹-۱۲۸
- جیون راج - ۱۳۰-۱۲۹
- جیون سنگھ - ۱۵۶-۱۵۵

چ

چانگا دن - ۳۹-۳۹

جلال الدین مسعود - ۳۶۴
 جلال الدین منگ برنی - ۴۴۶
 جلال الدین میراں شاہ - ۲۴۹ - ۲۸۱
 جلال پور - ۳۸۶
 جلالیہ - ۴۸ - ۴۹
 جلالی - ۲۶۶
 جلیبس - ۹۱
 جباری - ۳۳۴
 جمال الدین - ۳۵
 جمال خان - ۳۱۵ - ۳۱۶
 جمشید - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۴۱۶
 جمشید قطب الملک - ۴۳۱
 جن - ۱۹ - ۲۸ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹
 جن - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۵۸ - ۹۴ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹
 جن - ۲۰۶ - ۲۱۴ - ۲۱۶ - ۲۱۹ - ۲۲۶ - ۲۸۶ - ۲۸۸
 جن - ۵۰۶ - ۵۱۲ - ۵۱۸ - ۵۲۷
 جنون - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۷ - ۲۵۵ - ۲۵۸ - ۲۶۲
 جن - ۳۱۴ - ۳۲۸ - ۳۹۸ - ۴۰۳ - ۴۱۹ - ۴۲۰
 جیل بیگ - ۴۱۹
 جنت آباد - ۴۹
 جناب سنگہ - ۱۲۸
 جنی - ۵۳۸
 جنج - ۱۱۶ - ۱۱۷ - ۱۱۷ - ۱۱۹ - ۱۲۴
 جنید برلاس - ۳۱۷
 جنیز - ۴۷۴ - ۴۸۰ - ۴۸۳ - ۴۸۴
 جوار دلت - ۴۵۴
 جوالا کھی - ۷۲
 جو تک راسے - ۴۶۸
 جودہ - ۷۵
 جودہ پور - ۵۵ - ۳۰۴ - ۳۲۱ - ۳۷۵
 جونا گڑھ - ۵۷ - ۳۶۴

جالندر - ۶۶ - ۲۵۳ - ۲۶۳ - ۲۳۳ - ۲۳۸ - ۲۵۷
 جالندہ - ۵۲
 جالور - ۵۸ - ۵۹
 جلیسر - ۵۰ - ۲۵۳ - ۲۵۴
 جامود - ۵۲
 جابر - ۲۳۳ - ۲۳۴
 جان نثار خاں - ۴۹۸
 جانی بیگ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۸
 جھیس - ۹۱
 جھشتر - ۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶
 جھردھن - ۹۱
 جھکس - ۴۳۰
 جھرتھ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۵
 جھرتھ کھوکھر - ۲۶۹ - ۳۹۸
 جھرتھ - ۴۱۹ - ۴۲۰
 جھونت سنگہ - ۴۸۹ - ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۴۹۸
 جھور - ۵۱۱ - ۵۲۰ - ۵۲۵ - ۵۳۰ - ۵۳۲ - ۵۳۷
 جعفر خان - ۵۰۷ - ۵۱۹ - ۵۲۶
 جگت سنگہ - ۴۳۶ - ۴۴۵ - ۴۶۶
 جگدیش - ۴۱۹
 جگن ناتھ - ۵۰ - ۴۱۳
 جلال آباد - ۸۵ - ۸۷ - ۳۱۴ - ۴۰۳
 جلال الدین - ۱۹۰ - ۱۹۵ - ۳۸۲
 جلال الدین ظہری - ۲۸ - ۲۱۴ - ۲۲۱ - ۲۳۴
 جلال الدین کاشانی - ۱۹۳ - ۱۹۴
 جلال خان - ۲۷۷ - ۲۷۸
 جلال بخاری - ۶۲
 جلال الدین حسام - ۲۳۹
 جلال الدین سلیمان - ۶۲
 جلال الدین ملک - ۲۱۴

تغلق شاه - ۲۵۲ - ۲۴۲ - ۲۳

تلوار طی - ۱۵۶ - ۱۵۹ - ۱۸۵ - ۱۹۶

تمنگانه - ۵۲ - ۴۲۶

تلوار ه - ۲۴۳ - ۲۴۴

تلوک چند - ۱۴۹ - ۱۵۰ - ۲۶۶

تلون - ۴۶ - ۵۱۲ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱

تلونڈی - ۶۹ - ۲۶۲

تلونڈی قنار - ۲۵۹

تللا - ۷۵

تلجی - ۴۱۶

تورڈیل - ۶۴ - ۳۲۵ - ۳۶۳ - ۳۸۰ - ۳۸۳ - ۳۸۵

۳۸۶ - ۳۸۸ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰

۴۱۵ - ۵۱۲ - ۵۲۵

تومن - ۵۳

توہی - ۷۲

تھاتھ و قوم - ۱۸۴

تھارہ - ۷۶ - ۳۲۳

تھانیر - ۳۵ - ۹۸ - ۱۰۶ - ۱۶۲ - ۲۶۴ - ۳۶۵

۴۲۵ - ۵۲۵

تھنہ - ۸ - ۱۰ - ۵۹ - ۶۰ - ۷۷ - ۷۹ - ۱۱۰ - ۱۶۸ - ۱۶۹

۱۸۵ - ۲۲۴ - ۲۲۹ - ۲۵۶ - ۲۶۱ - ۲۹۴ - ۳۰۱

۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۰۶ - ۳۰۹ - ۳۲۰ - ۳۳۶ - ۳۶۱

۳۶۸ - ۳۹۸ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۲۸ - ۴۴۲

۴۷۴ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۵۱۲ - ۵۲۵ - ۵۳۸

۵۴۹ - ۵۴۰

تیراہ - ۳۹۰

تیج بہار - ۷۰

تیمور - ۷ - ۳۵۴ - ۳۵۸ - ۳۶۵ - ۳۹۲ - ۳۹۶

ت

جاگو - ۷۷

پورن مل - ۳۲۱

پورنڈل - ۷۳

پتھار - ۷۸

پیر پنجال - ۸۳ - ۴۰۱

پیر خان لودھی - ۴۴۲

پیر محمد - ۲۵۶

پیر محمد خان - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۲۱

ت

تاتار خان - ۶۶ - ۶۷ - ۲۳۹ - ۲۵۵ - ۲۵۶ - ۲۵۹ - ۲۶۰

۲۹۳ - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۳۶۶ - ۳۹۹

تاج پور - ۴۹

تاج خان - ۳۱۸ - ۳۳۱ - ۴۱۹

تاج الدین - ۱۹۳

تاج الدین موسیٰ - ۱۹۴

تاج الدین یلوز - ۱۷۹

تاندہ - ۴۱۶ - ۴۱۹ - ۳۸۴

تان سین - ۴۲۱

تہمت - ۷۷ - ۷۸ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۴۰۱

تبریز - ۸۴ - ۲۸۱

تبن پور - ۸۰

تپتی - ۵۲ - ۵۷ - ۵۸

تجارہ - ۴۱

تدادہ - ۴۱

تر بنک - ۵۲

تردی بیگ خان - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۲

ترہمشیرین خان - ۲۸۰

ترہمت - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۲۲۷ - ۲۲۹ - ۲۴۴

تریاراج - ۵۰

تغلق آباد - ۲۸ - ۲۳۷

تغلق جام - ۴۱۷

بهادالدین ذکریا - ۳۳-۶۱-۲۰۳-۲۹۲-۵۲۲
 بہت - ۸-۶۶-۶۸-۶۹-۸۲-۳۵۱
 بہت - ۳۹۴-۴۷۵-۴۷۸-۴۷۹
 بہت - ۵۴
 بہت - ۵۴
 بہت - ۱۶۲-۱۶۶-۱۶۷-۱۸۵-۳۲۳
 بہت - ۲۵۶-۲۸۲
 بہت - ۶۰
 بہت - ۱۱۳-۱۱۴-۱۱۵-۱۱۶
 بہت - ۴۱
 بہت - ۵۰
 بہت - ۲۳۵-۲۴۲
 بہت - ۲۳۹-۲۵۹-۳۳۳-۳۳۴-۳۳۸
 بہت - ۳۵۳-۳۳۹
 بہت - ۱۸۳-۱۸۴-۱۹۳
 بہت - ۳۰۸-۳۱۳-۳۱۴
 بہت - ۲۴۲-۲۵۹-۱۳۵-۱۴۵-۲۴۲
 بہت - ۱۰۶
 بہت - ۱۳۵-۱۳۶-۱۳۷-۱۳۸-۱۴۵
 بہت - ۵۶-۵۹-۲۴۲-۲۵۸-۳۴۲
 بہت - ۶۰-۶۶-۶۹-۲۴۲-۳۰۴
 بہت - ۳۳۶-۳۴۲-۳۴۳-۳۴۴-۳۴۵-۳۴۶-۳۴۷-۳۴۸-۳۴۹-۳۵۰-۳۵۱
 بہت - ۳۵۴
 بہت - ۲۹۴-۲۹۵-۲۹۶-۲۹۷-۲۹۸-۲۹۹-۳۰۰
 بہت - ۲۸۵-۶۶
 بہت - ۶۵-۶۶-۶۷-۶۸-۶۹-۲۹۵-۲۹۶
 بہت - ۲۶۶-۲۶۷-۲۶۸-۲۶۹-۲۷۰-۲۷۱-۲۷۲-۲۷۳-۲۷۴-۲۷۵
 بہت - ۲۷۶-۲۷۷-۲۷۸-۲۷۹-۲۸۰-۲۸۱-۲۸۲-۲۸۳-۲۸۴-۲۸۵-۲۸۶-۲۸۷-۲۸۸-۲۸۹-۲۹۰-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۳-۲۹۴-۲۹۵-۲۹۶-۲۹۷-۲۹۸-۲۹۹-۳۰۰

بہت - ۵۲
 بہت - ۳۹۵-۴۱۱
 بہت - ۸۳
 بہت - ۶۱-۶۷-۲۴۸
 بہت - ۵۱۵
 بہت - ۱۲۵
 بہت - ۶۶-۶۷
 بہت - ۵۲-۲۴۱-۲۴۸
 بہت - ۳۱۹-۳۲۲
 بہت - ۳۶۵
 بہت - ۲۴۷
 بہت - ۷۷
 بہت - ۲۶۶
 بہت - ۲۶۸
 بہت - ۶۹-۷۰-۷۱-۷۲-۷۳-۷۴-۷۵-۷۶-۷۷-۷۸-۷۹-۸۰-۸۱-۸۲-۸۳-۸۴-۸۵-۸۶-۸۷-۸۸-۸۹-۹۰-۹۱-۹۲-۹۳-۹۴-۹۵-۹۶-۹۷-۹۸-۹۹-۱۰۰-۱۰۱-۱۰۲-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۵-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۸-۱۰۹-۱۱۰-۱۱۱-۱۱۲-۱۱۳-۱۱۴-۱۱۵-۱۱۶-۱۱۷-۱۱۸-۱۱۹-۱۲۰-۱۲۱-۱۲۲-۱۲۳-۱۲۴-۱۲۵-۱۲۶-۱۲۷-۱۲۸-۱۲۹-۱۳۰-۱۳۱-۱۳۲-۱۳۳-۱۳۴-۱۳۵-۱۳۶-۱۳۷-۱۳۸-۱۳۹-۱۴۰-۱۴۱-۱۴۲-۱۴۳-۱۴۴-۱۴۵-۱۴۶-۱۴۷-۱۴۸-۱۴۹-۱۵۰-۱۵۱-۱۵۲-۱۵۳-۱۵۴-۱۵۵-۱۵۶-۱۵۷-۱۵۸-۱۵۹-۱۶۰-۱۶۱-۱۶۲-۱۶۳-۱۶۴-۱۶۵-۱۶۶-۱۶۷-۱۶۸-۱۶۹-۱۷۰-۱۷۱-۱۷۲-۱۷۳-۱۷۴-۱۷۵-۱۷۶-۱۷۷-۱۷۸-۱۷۹-۱۸۰-۱۸۱-۱۸۲-۱۸۳-۱۸۴-۱۸۵-۱۸۶-۱۸۷-۱۸۸-۱۸۹-۱۹۰-۱۹۱-۱۹۲-۱۹۳-۱۹۴-۱۹۵-۱۹۶-۱۹۷-۱۹۸-۱۹۹-۲۰۰-۲۰۱-۲۰۲-۲۰۳-۲۰۴-۲۰۵-۲۰۶-۲۰۷-۲۰۸-۲۰۹-۲۱۰-۲۱۱-۲۱۲-۲۱۳-۲۱۴-۲۱۵-۲۱۶-۲۱۷-۲۱۸-۲۱۹-۲۲۰-۲۲۱-۲۲۲-۲۲۳-۲۲۴-۲۲۵-۲۲۶-۲۲۷-۲۲۸-۲۲۹-۲۳۰-۲۳۱-۲۳۲-۲۳۳-۲۳۴-۲۳۵-۲۳۶-۲۳۷-۲۳۸-۲۳۹-۲۴۰-۲۴۱-۲۴۲-۲۴۳-۲۴۴-۲۴۵-۲۴۶-۲۴۷-۲۴۸-۲۴۹-۲۵۰-۲۵۱-۲۵۲-۲۵۳-۲۵۴-۲۵۵-۲۵۶-۲۵۷-۲۵۸-۲۵۹-۲۶۰-۲۶۱-۲۶۲-۲۶۳-۲۶۴-۲۶۵-۲۶۶-۲۶۷-۲۶۸-۲۶۹-۲۷۰-۲۷۱-۲۷۲-۲۷۳-۲۷۴-۲۷۵-۲۷۶-۲۷۷-۲۷۸-۲۷۹-۲۸۰-۲۸۱-۲۸۲-۲۸۳-۲۸۴-۲۸۵-۲۸۶-۲۸۷-۲۸۸-۲۸۹-۲۹۰-۲۹۱-۲۹۲-۲۹۳-۲۹۴-۲۹۵-۲۹۶-۲۹۷-۲۹۸-۲۹۹-۳۰۰

بیاض دیوبند (۱۹-۲۳-۴۳-۴۴-۴۹-۸۹-۱۹۲-۹۰)

بنارسی - ۳۸۳ - ۳۸۴
 بن - ۳۱۲ - ۳۲۸
 بندرابن - ۳۶ - ۲۶۸
 بندراول - ۲۸۵
 بنگش - ۳۸۹ - ۳۲۳
 بولویه - ۲۶۹ - ۵۱۲ - ۵۱۵
 بوڑیا تہ - ۷۷
 بورست - ۱۲۷
 بومیان - ۸۵
 بوندی - ۱۲۸
 بوہ - ۷۶
 بہادر (وریام) - ۵۷
 بہادر خان لودھی - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۳۲۷
 بہادر سلطان - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲
 بہادر خان - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۸۳
 بہادر - ۳۸۵
 بہادر خان اوزبک - ۳۸۵
 بہادر خان - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵ - ۵۰۹ - ۵۱۹ - ۵۲۰
 بہادر پور - ۳۸۹ - ۵۰۹
 بہادر شاہ - ۵۵ - ۲۳۷ - ۲۳۸ - ۲۳۹ - ۲۴۰ - ۲۴۱
 بہار - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۰
 بہار - ۲۶۸ - ۳۶۸
 بہاراش - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵
 بہار خان - ۲۷۸ - ۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲
 بہارگاہ - ۷۷
 بہارگی - ۳۳۱
 بہارنگر - ۳۳۱
 بہار سنگھ - ۵۶۷ - ۵۶۸ - ۵۶۹

بہوٹی - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰
 بشٹ - ۱۰۷
 بشن گیا - ۵۱
 بغداد - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۰
 بقا (رحمہ) - ۵۲۸
 بکالو - ۲۹
 بکرماجیت - ۶ - ۵۳ - ۱۳۲ - ۱۳۳ - ۱۳۴ - ۱۳۵ - ۱۳۶ - ۱۳۷ - ۱۳۸ - ۱۳۹ - ۱۴۰
 ۱۴۱ - ۱۴۲ - ۱۴۳ - ۱۴۴ - ۱۴۵ - ۱۴۶ - ۱۴۷ - ۱۴۸ - ۱۴۹ - ۱۵۰
 ۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۶ - ۲۸۷ - ۲۸۸ - ۲۸۹
 بکرم پال - ۱۴۹
 بکرم چند - ۱۵۰
 بکسر - ۳۷۷
 بگرام - ۸۵ - ۱۶۵
 بگلا - ۲۸ - ۲۹
 بگلانہ - ۵۴ - ۵۵
 بکاس پور - ۷۶
 بلاول سین - ۱۵۳
 بلاتی (داور بخش) - ۳۸۲
 بلین - ۲۰۱
 بلب دھر - ۱۱۰
 بلخ - ۸۲ - ۱۶۵ - ۲۰۲ - ۲۰۳ - ۲۰۴ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۰۷ - ۲۰۸ - ۲۰۹ - ۲۱۰ - ۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۳ - ۲۱۴ - ۲۱۵ - ۲۱۶ - ۲۱۷ - ۲۱۸ - ۲۱۹ - ۲۲۰
 ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۲۸ - ۲۲۹ - ۲۳۰
 بلدیو - ۱۵۷
 بلگرام - ۳۳
 پلندہ - ۱۶۲
 بلو - ۲۶۸
 بلوچ پور - ۲۹۹
 بلہ - ۷۵
 بلہور - ۲۰
 بنارس - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۲ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ - ۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰

بدیع الزمان - ۴۴۸ - ۴۴۹
 بدین - ۶۰
 برار - ۵۱ - ۵۲ - ۴۲۴ - ۴۲۴
 براری - ۸۰
 برچھل - ۱۲۵
 برخوردار - ۴۴۵
 بردوان - ۴۴۴ - ۴۴۲
 برنی راجہ - ۳۶
 برتھراز خان - ۵۰۲
 برن - ۱۴۳ - ۱۹۰ - ۲۲۲ - ۲۵۴ - ۲۵۹ - ۲۶۰
 برنالہ - ۳۲۶
 برنادرہ - ۹۳ - ۹۴
 برنہ - ۴۲ - ۴۳
 بروو - ۴۱
 بردودہ - ۵۸ - ۵۹
 برنالہ - ۳۱۳
 برمان الدین غریب - ۳۳
 برمان الملک - ۴۲۳ - ۴۲۴
 برمان پور - ۵۲ - ۵۸ - ۴۳۶ - ۴۶۶ - ۴۶۶
 برمان نظام الملک - ۴۲۴ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۵۲۴
 برہم پتر - ۴۹
 برہمن آباد - ۵۹ - ۸۰
 برید - ۴۳۰
 بریلی - ۴۱۹
 برہانت - ۴۰
 برہنہ راجہ - ۱۲۶ - ۱۲۸
 بسنت خواجہ سرا - ۵۳۸
 بسوسلی - ۴۴
 بسوسنی - ۴۴

بامیان - ۸۴ - ۴۴۶
 بان پرست - ۲۴
 بانڈھو - ۵۴
 بانسوارہ - ۵۵
 بانگی رام - ۶۴
 بانگی رائے - ۱۵۹۴
 بان گنگا - ۴۶۴
 بایزیہ - ۲۹۴ - ۳۸۳
 بتالہ - ۶۶ - ۶۶ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۴ - ۳۲۶
 بتوارہ - ۵۶
 بتھور - ۴۰
 بتوہ - ۵۶
 بھوارہ - ۶۶
 بھورہ - ۳۹۰
 بھجی رائے - ۱۶۸
 بھارا - ۸۶ - ۱۶۵
 بدراغ خان - ۳۰۹
 بداول - ۳۳ - ۳۸ - ۳۹ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۱۹۰ - ۱۹۴
 بدوہ - ۲۰۲ - ۲۲۳ - ۲۶۶ - ۲۶۶ - ۲۴۰ - ۲۴۱ - ۲۴۲
 بدخشان - ۸۴ - ۸۸ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۳۰۳ - ۳۰۹ - ۳۱۰
 بدر - ۸۹
 بدر الدین مستقر دمی - ۱۹۳ - ۱۹۴
 بدر الدین مشاہد - ۶۴
 بدر گاؤن - ۵۲
 بدری ناٹھ - ۳۴ - ۱۱۰
 بدھ چند - ۴۱۹
 بدھمن - ۱۲۴ - ۱۲۸
 بدیع الدین - ۴۰ - ۵۲۹

اونی - ۱۲۵ -
 استقام خان - ۳۳۳ -
 امیرک شاه - ۱۲۶ - ۱۲۷ -
 ایاز - ۶۴ - ۱۷۹ - ۱۸۱ -
 ایدر - ۵۹ -
 ایمان - ۵۶ - ۶۱ - ۸۸ - ۱۶۲ - ۳۰۶ - ۳۷۳ - ۴۱۳ -
 ۳۷۳ - ۴۸۷ -
 ایرج - ۴۱ -
 اینی پر - ۱۲۵ -
 ایندور - ۵۱ -

ب

باباننگ - ۶۹ - ۷۰ - ۳۲۵ -
 باباخان قاقشال - ۳۸۴ -
 بابر - ۷۵ - ۸۴ - ۲۷۸ - ۲۸۲ - ۲۷۹ - ۲۹۴ -
 ۲۹۶ - ۳۰۸ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۸ - ۳۷۳ - ۴۸۳ - ۴۰۰ -
 ۴۰۱ - ۴۰۷ - ۴۳۳ - ۴۳۵ -
 باترک - ۵۸ -
 باهتال - ۸۱ -
 بادل گدھ - ۳۹ -
 باربک آباد - ۴۹ -
 باربک شاه - ۲۷۴ - ۲۸۲ - ۳۹۳ -
 بار دھلہ - ۴۹ -
 بارو - ۸۲ -
 بارہہ - ۳۸ -
 باز بہار - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۹ -
 باسو - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۶۳ -
 باسوارہ - ۵۴ -
 باقرایوسف - ۲۸۱ -
 باقی بیگ - ۵۱۳ - ۵۱۵ -
 بالاکھاٹ - ۴۸۴ -
 بالناٹھہ - ۷۵ - ۲۲۰ -

انبالہ - ۲۸۶ - ۳۲۶ - ۳۸۷ -
 انبر - ۵۵ -
 انبرت پال - ۱۲۸ -
 انتری - ۴۳۳ -
 انجرا - ۷۶ -
 اندجان - ۲۸۲ -
 اندر ساچہ - ۹۰ - ۱۳۲ - ۱۳۳ - ۱۳۴ -
 اندراب - ۸۸ -
 اندر پست - ۲۸ - ۹۴ - ۱۳۱ - ۱۳۹ - ۱۵۲ - ۱۵۳ - ۱۵۷ -
 اندر من - ۵۰ - ۵۳۶ -
 اندری - ۹۷ - ۵۱۹ -
 انزار - ۳۱۶ -
 انشد پال - ۱۶۹ - ۱۷۱ -
 انشد جل - ۶۸۰ -
 اننگ پال تر نور - ۲۸ - ۱۵۷ -
 اننگ سیتلہ - ۱۳۵ - ۱۳۷ -
 انوپ شہر - ۳۸ -
 آواز خان - ۳۱۴ - ۳۲۸ -
 اد جین - ۳۳ - ۵۳ - ۵۴ - ۱۳۵ - ۱۳۷ - ۱۳۸ - ۱۳۹ - ۱۴۰ -
 ۲۴۱ - ۲۹۰ - ۳۹۴ - ۴۹۸ - ۵۰۰ - ۵۲۰ -
 اورج - ۶۰ - ۶۲ - ۱۸۴ - ۲۳۵ - ۲۵۶ - ۳۰۴ - ۳۲۰ -
 ادوی سین - ۱۳۰ -
 اودھ - ۴۳ - ۴۴ - ۱۹۲ - ۲۵۵ - ۳۵۹ - ۵۰۹ - ۵۲۳ -
 ادولیبہ - ۴۹ - ۳۱۸ - ۳۲۶ - ۴۱۳ - ۴۳۷ - ۴۷۲ -
 ادو کے سنگہ - ۳۶۸ - ۴۲۶ -
 اورنگ آباد - ۴۹ - ۵۰ - ۴۹۲ -
 اورنگ زیب - ۷ - ۸ - ۴۰ - ۵۰ - ۶۷ - ۷۰ - ۴۷۳ -
 ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۵ -
 اوز گنج - ۲۸۱ -
 اورگ سین - ۱۲۳ - ۱۲۵ -

ارجن - ۹۰ - ۹۲ - ۹۴ - ۹۹ - ۱۰۴ - ۱۰۸ -
 ۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۹ - ۱۲۹ - ۱۳۹ -
 ارخنگ - ۳۹ -
 ارئذ - ۴۴ -
 ازلام - ۸۵ -
 ازولک - ۳۱۸ -
 آسارابان - ۷۷ -
 آسام - ۴۸ -
 استرغ - ۸۴ - ۲۸۸ -
 اسحاق بیگ - ۵۰۲ - ۵۰۴ -
 اسفندخان لودھی - ۲۶۰ -
 اسفندیار معموری - ۵۳۱ -
 اسلام خان - ۲۶۸ - ۲۷۸ - ۲۸۸ - ۵۰۲ - ۵۰۳ -
 ۵۰۸ - ۵۲۷ - ۵۳۳ - ۵۳۶ -
 اسلام شاه - ۲۹۹ - ۳۲۱ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ -
 ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۵۰ - ۳۵۱ -
 ۳۷۳ - ۳۷۹ -
 اسلام نگر - ۵۹ -
 اسمعیل امیر - ۱۶۵ -
 اسمعیل بیگ - ۵۰۲ - ۵۰۴ -
 اسمعیل خان - ۲۹۴ -
 اسمعیل خورشیدی - ۳۹۸ -
 اسمعیل شاه - ۲۰۶ - ۲۰۷ -
 اسمعیل عادل خان - ۳۰۴ -
 اسمعیل قشلیخان - ۳۹۳ -
 اسمعیل بیگ نظام الملک - ۲۲۳ - ۲۳۱ - ۲۳۲ -
 آستند - ۱۲۴ -
 اسی - ۴۲ -
 اسیر - ۳۲ - ۳۶۶ - ۳۷۳ -
 اصالت خان - ۵۱۸ -
 آصف خان - ۶۵ - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۵۰ -

احمد آبا - ۱ - ۱۷ - ۵۲ - ۵۴ - ۵۷ - ۵۹ - ۶۰ - ۳۴۴ -
 ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ -
 ۳۵۰ - ۳۸۴ -
 احمد ایاز - ۲۵۴ -
 احمد خان سور - ۳۳۱ -
 احمد دانیال - ۳۳ -
 احمد شاه سلطان احمد نگر - ۲۲۹ -
 احمد سلطان بنگالہ - ۳۸۲ -
 احمد شاه سلطان گجرات - ۵۶ - ۳۶۶ -
 احمد نگر - ۵۲ - ۲۲۰ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۶ - ۲۳۱ -
 ۲۳۲ - ۲۴۰ - ۲۴۱ - ۲۴۲ -
 احمد بھری نظام الملک - ۳۳۱ - ۳۳۲ -
 احمد مرزا سلطان - ۲۸۲ -
 اختیار الدین - ۲۲۰ - ۲۲۱ -
 اختیار الدین الترمذی - ۱۹۲ - ۱۹۳ -
 اختیار الدین مسکین - ۱۹۲ -
 اختیار الملک گجراتی - ۳۶۱ - ۳۶۳ -
 اختیار خان - ۲۶۰ -
 اخلاص خان خورشیدی - ۵۳۷ -
 اد پور - ۵۹ -
 آدم خان - ۳۹۹ -
 آدم سلطان - ۳۲۸ - ۳۵۱ -
 آدم بھکر - ۳۱۳ -
 ادھت - ۱۲۹ -
 ادھر چند - ۱۵۰ -
 ادھم خان - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۵۰ -
 ادینہ پور - ۸۵ -
 آذر بائجان - ۲۸۰ - ۲۸۱ -
 الاد تھان - ۲۷۵ - ۵۰۹ -
 آرام جان - ۵۵۶ -
 آرام شاه - ۱۸۹ - ۱۹۰ -

فہرست اسمائے مردمانِ بلادِ قلعجات و آہبا وغیرہ کہ کتاب خلاصۃ التواریخ مذکور شدہ اندر ترتیب و فہما

الف

ابو اسحاق - ۱۶۱ -	ابدال ہاری - ۲۰۰ - ۲۰۱ - ۲۱۶ -
ابو الحسن (دیکھو تمغنان) - ۲۵۰ - ۲۶۹ -	ابراہیم آباد - ۷۴ -
ابو الحسن خواجه - ۲۳۸ - ۲۴۷ - ۲۷۹ -	ابراہیم پسر سلطان جلال الدین - ۲۲۱ - ۲۹۴ -
ابو لفتح - ۳۹۰ - ۳۹۱ -	ابراہیم حسین - ۵۱۸ -
ابو الفضل - ۴ - ۴ - ۳۳۶ - ۳۶۶ - ۳۷۱ -	ابراہیم حسین مرزا - ۳۵۸ - ۳۶۱ - ۳۶۳ -
۳۷۳ - ۳۷۵ - ۳۹۰ - ۳۹۲ - ۴۰۸ - ۴۱۱ -	ابراہیم خان - ۴۷۲ - ۵۰۲ - ۵۱۱ - ۵۱۸ -
۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۳۲ - ۴۳۳ -	ابراہیم خان سور - ۳۱۵ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۸ -
۴۳۵ - ۴۳۷ -	ابراہیم شاہ سلطان کشمیر - ۴۰۲ -
ابو المعالی شاہ - ۳۳۴ - ۳۵۲ - ۳۵۳ -	ابراہیم شرقی - ۲۷۴ -
ابو المعالی میر آتش - ۵۳۱ -	ابراہیم خاندخان - ۴۲۴ - ۴۳۰ - ۴۳۱ -
ابوبہن - ۱۱۰ - ۱۱۱ -	ابراہیم قطب الملک - ۴۳۱ -
ابن پال - ۱۲۷ -	ابراہیم قندوری - ۵۴ -
ابوبکر شاہ - ۲۵۲ - ۲۵۴ -	ابراہیم لودھی - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۷۱ - ۲۷۶ -
انزار - ۲۸۱ -	۲۷۹ - ۲۸۸ - ۲۸۷ - ۲۸۷ - ۲۸۷ -
اٹاوسہ - ۳۷۷ - ۳۷۷ - ۳۷۷ - ۳۷۷ - ۳۷۷ -	۲۹۶ - ۳۱۶ - ۳۸۳ - ۴۰۰ -
اٹک - ۷۸ - ۷۸ - ۷۸ - ۷۸ - ۷۸ -	ابراہیم میرزا - ۳۹۲ - ۳۹۳ -
اٹک خان - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۳ - ۳۳۳ - ۳۳۳ -	ابوسعید امیر - ۱۸۳ -
اٹمیر - ۳۹ - ۳۹ - ۳۹ - ۳۹ - ۳۹ -	ابوسعید والی کاشغر - ۴۰۱ -
۳۲۱ - ۳۲۱ - ۳۲۱ - ۳۲۱ - ۳۲۱ -	ابوسعید میرزا - ۲۷۹ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ -
۳۲۲ - ۳۲۲ - ۳۲۲ - ۳۲۲ - ۳۲۲ -	ابوطالب - ۴۷۷ - ۴۷۸ - ۴۷۹ -
۳۲۳ - ۳۲۳ - ۳۲۳ - ۳۲۳ - ۳۲۳ -	ابوعلی قلندر - ۳۴ -
۳۲۴ - ۳۲۴ - ۳۲۴ - ۳۲۴ - ۳۲۴ -	ابولفتح گیلانی - ۴۰۷ -
۳۲۵ - ۳۲۵ - ۳۲۵ - ۳۲۵ - ۳۲۵ -	ابوالقاسم خان - ۴۲۳ -
۳۲۶ - ۳۲۶ - ۳۲۶ - ۳۲۶ - ۳۲۶ -	
۳۲۷ - ۳۲۷ - ۳۲۷ - ۳۲۷ - ۳۲۷ -	
۳۲۸ - ۳۲۸ - ۳۲۸ - ۳۲۸ - ۳۲۸ -	
۳۲۹ - ۳۲۹ - ۳۲۹ - ۳۲۹ - ۳۲۹ -	
۳۳۰ - ۳۳۰ - ۳۳۰ - ۳۳۰ - ۳۳۰ -	
۳۳۱ - ۳۳۱ - ۳۳۱ - ۳۳۱ - ۳۳۱ -	
۳۳۲ - ۳۳۲ - ۳۳۲ - ۳۳۲ - ۳۳۲ -	
۳۳۳ - ۳۳۳ - ۳۳۳ - ۳۳۳ - ۳۳۳ -	
۳۳۴ - ۳۳۴ - ۳۳۴ - ۳۳۴ - ۳۳۴ -	
۳۳۵ - ۳۳۵ - ۳۳۵ - ۳۳۵ - ۳۳۵ -	
۳۳۶ - ۳۳۶ - ۳۳۶ - ۳۳۶ - ۳۳۶ -	
۳۳۷ - ۳۳۷ - ۳۳۷ - ۳۳۷ - ۳۳۷ -	
۳۳۸ - ۳۳۸ - ۳۳۸ - ۳۳۸ - ۳۳۸ -	
۳۳۹ - ۳۳۹ - ۳۳۹ - ۳۳۹ - ۳۳۹ -	
۳۴۰ - ۳۴۰ - ۳۴۰ - ۳۴۰ - ۳۴۰ -	
۳۴۱ - ۳۴۱ - ۳۴۱ - ۳۴۱ - ۳۴۱ -	
۳۴۲ - ۳۴۲ - ۳۴۲ - ۳۴۲ - ۳۴۲ -	
۳۴۳ - ۳۴۳ - ۳۴۳ - ۳۴۳ - ۳۴۳ -	
۳۴۴ - ۳۴۴ - ۳۴۴ - ۳۴۴ - ۳۴۴ -	
۳۴۵ - ۳۴۵ - ۳۴۵ - ۳۴۵ - ۳۴۵ -	
۳۴۶ - ۳۴۶ - ۳۴۶ - ۳۴۶ - ۳۴۶ -	
۳۴۷ - ۳۴۷ - ۳۴۷ - ۳۴۷ - ۳۴۷ -	
۳۴۸ - ۳۴۸ - ۳۴۸ - ۳۴۸ - ۳۴۸ -	
۳۴۹ - ۳۴۹ - ۳۴۹ - ۳۴۹ - ۳۴۹ -	
۳۵۰ - ۳۵۰ - ۳۵۰ - ۳۵۰ - ۳۵۰ -	
۳۵۱ - ۳۵۱ - ۳۵۱ - ۳۵۱ - ۳۵۱ -	
۳۵۲ - ۳۵۲ - ۳۵۲ - ۳۵۲ - ۳۵۲ -	
۳۵۳ - ۳۵۳ - ۳۵۳ - ۳۵۳ - ۳۵۳ -	
۳۵۴ - ۳۵۴ - ۳۵۴ - ۳۵۴ - ۳۵۴ -	
۳۵۵ - ۳۵۵ - ۳۵۵ - ۳۵۵ - ۳۵۵ -	
۳۵۶ - ۳۵۶ - ۳۵۶ - ۳۵۶ - ۳۵۶ -	
۳۵۷ - ۳۵۷ - ۳۵۷ - ۳۵۷ - ۳۵۷ -	
۳۵۸ - ۳۵۸ - ۳۵۸ - ۳۵۸ - ۳۵۸ -	
۳۵۹ - ۳۵۹ - ۳۵۹ - ۳۵۹ - ۳۵۹ -	
۳۶۰ - ۳۶۰ - ۳۶۰ - ۳۶۰ - ۳۶۰ -	
۳۶۱ - ۳۶۱ - ۳۶۱ - ۳۶۱ - ۳۶۱ -	
۳۶۲ - ۳۶۲ - ۳۶۲ - ۳۶۲ - ۳۶۲ -	
۳۶۳ - ۳۶۳ - ۳۶۳ - ۳۶۳ - ۳۶۳ -	
۳۶۴ - ۳۶۴ - ۳۶۴ - ۳۶۴ - ۳۶۴ -	
۳۶۵ - ۳۶۵ - ۳۶۵ - ۳۶۵ - ۳۶۵ -	
۳۶۶ - ۳۶۶ - ۳۶۶ - ۳۶۶ - ۳۶۶ -	
۳۶۷ - ۳۶۷ - ۳۶۷ - ۳۶۷ - ۳۶۷ -	
۳۶۸ - ۳۶۸ - ۳۶۸ - ۳۶۸ - ۳۶۸ -	
۳۶۹ - ۳۶۹ - ۳۶۹ - ۳۶۹ - ۳۶۹ -	
۳۷۰ - ۳۷۰ - ۳۷۰ - ۳۷۰ - ۳۷۰ -	
۳۷۱ - ۳۷۱ - ۳۷۱ - ۳۷۱ - ۳۷۱ -	
۳۷۲ - ۳۷۲ - ۳۷۲ - ۳۷۲ - ۳۷۲ -	
۳۷۳ - ۳۷۳ - ۳۷۳ - ۳۷۳ - ۳۷۳ -	
۳۷۴ - ۳۷۴ - ۳۷۴ - ۳۷۴ - ۳۷۴ -	
۳۷۵ - ۳۷۵ - ۳۷۵ - ۳۷۵ - ۳۷۵ -	
۳۷۶ - ۳۷۶ - ۳۷۶ - ۳۷۶ - ۳۷۶ -	
۳۷۷ - ۳۷۷ - ۳۷۷ - ۳۷۷ - ۳۷۷ -	
۳۷۸ - ۳۷۸ - ۳۷۸ - ۳۷۸ - ۳۷۸ -	
۳۷۹ - ۳۷۹ - ۳۷۹ - ۳۷۹ - ۳۷۹ -	
۳۸۰ - ۳۸۰ - ۳۸۰ - ۳۸۰ - ۳۸۰ -	
۳۸۱ - ۳۸۱ - ۳۸۱ - ۳۸۱ - ۳۸۱ -	
۳۸۲ - ۳۸۲ - ۳۸۲ - ۳۸۲ - ۳۸۲ -	
۳۸۳ - ۳۸۳ - ۳۸۳ - ۳۸۳ - ۳۸۳ -	
۳۸۴ - ۳۸۴ - ۳۸۴ - ۳۸۴ - ۳۸۴ -	
۳۸۵ - ۳۸۵ - ۳۸۵ - ۳۸۵ - ۳۸۵ -	
۳۸۶ - ۳۸۶ - ۳۸۶ - ۳۸۶ - ۳۸۶ -	
۳۸۷ - ۳۸۷ - ۳۸۷ - ۳۸۷ - ۳۸۷ -	
۳۸۸ - ۳۸۸ - ۳۸۸ - ۳۸۸ - ۳۸۸ -	
۳۸۹ - ۳۸۹ - ۳۸۹ - ۳۸۹ - ۳۸۹ -	
۳۹۰ - ۳۹۰ - ۳۹۰ - ۳۹۰ - ۳۹۰ -	
۳۹۱ - ۳۹۱ - ۳۹۱ - ۳۹۱ - ۳۹۱ -	
۳۹۲ - ۳۹۲ - ۳۹۲ - ۳۹۲ - ۳۹۲ -	
۳۹۳ - ۳۹۳ - ۳۹۳ - ۳۹۳ - ۳۹۳ -	
۳۹۴ - ۳۹۴ - ۳۹۴ - ۳۹۴ - ۳۹۴ -	
۳۹۵ - ۳۹۵ - ۳۹۵ - ۳۹۵ - ۳۹۵ -	
۳۹۶ - ۳۹۶ - ۳۹۶ - ۳۹۶ - ۳۹۶ -	
۳۹۷ - ۳۹۷ - ۳۹۷ - ۳۹۷ - ۳۹۷ -	
۳۹۸ - ۳۹۸ - ۳۹۸ - ۳۹۸ - ۳۹۸ -	
۳۹۹ - ۳۹۹ - ۳۹۹ - ۳۹۹ - ۳۹۹ -	
۴۰۰ - ۴۰۰ - ۴۰۰ - ۴۰۰ - ۴۰۰ -	

صحنه	سطر	صفحه
استغاثات	۸	۲۲۵
بیانه	۸	۲۲۶
سویقیت	۲۴	۲۲۶
بدو هزار	۲۱	۲۶۸
ترمله	۲۵	۲۸۴
فرمان	۱۵	۳۰۱
کابل	۷	۳۱۰
نمودن	۱۱	۳۱۵
پورن مل	۱۹	۳۲۱
هر بیانه	۱۷	۳۳۷
یکجا	۱۴	۳۳۹
انفیل	۵	۳۴۳
حسب	۲۰	۳۴۳
تعمیر قلعه	۲۱	۳۵۴
راه یافته	۲۴	۳۶۵
در زنگاه	۱۳	۳۷۹
دانش در بیزل	۴	۳۹۰
باطن	۱۴	۳۹۴
محمد هاشم	۱۸ و ۱۴	۳۹۴
میرزاخان	۲۴	۴۱۳
زرد	۱	۴۶۲
زنان	۲۴	۴۸۰
بیرون	۱	۵۳۴
از دل	۱	۵۳۴

فہرست اعلیٰ طے چند کہ درین کتاب مطبوع شدہ

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۵	۱۲	سوزس	شورش
۱۶	۲۱	خامش	خرامش
۲۵	۱۷	یہ و	یہ و
۲۶	۲۲	دادان	فراوان
۵۷	۱۰	بخی کرد	بخی کرد
۵۹	۱	جانور	حالور
۶۱	۷	بخدم	بخدم
۷۰	۳۱	ہرگویند	ہرگوہند
۷۸	۱۷	کردارد	کم دارد
۹۸	۷	ساعت	ساحت
۹۸	۱۸	بہ	بہ
۱۰۲	۱۳	بخی کرد	بخی کرد
۱۱۳	۱۵	بہجنگ	بہجنگ
۱۷۰	۲۲	میخزید	میخزید
۱۷۱	۱۵	دار	دار
۱۸۸	۲۵	یابک	ایبک
۲۰۸	۲۰	کوران	کوروان

و از آن طرف دریا شیخنمیر و دلیرخان نیز در تهنه رسیدند و داراشکوه از خبر رسیدن
 آنها در تهنه نتوانست اقامت و در زید بست و نهم صفر از دریا عبور نموده بسمت
 گجرات روانه شد صف لشکر خان بر دریا پل بسته هفتم ربیع الاول انطرف رفت
 منزل نمود در خلال این حال فرمان سرداران عالی شان بنام شیخنمیر و دلیرخان وارد گشت
 که ترک تقایب داراشکوه نموده روانه حضور شوند جمیع امر با هم مشورت کردند که درین
 یورش لشکریان تعب کشیده اند و مرکوب و بار بردار اکثری تلف شده و در خزانه
 زیاده از یک ماه زر موجود نیست و راهی که داراشکوه رفته جول و بیابان بی آب و
 آبادانی است درین صورت از اینجا معاودت نموده روانه حضور باید شد از بیجهت از
 همان جا عنان عزیمت بر تافتند و زبانی جاسوسان شنیدند که داراشکوه هشتم
 ربیع الاول سی که در تهنه بسمت گجرات بکنار جول رسیده چون درین سال بسبب
 کمی باران تالابها بی آب بود و در دوسر منزل از کمی آب اکثر لشکر داراشکوه دواب
 تلف گردید حقیقت جول آنست که نوسه شورستان واقع شده که تا چهل کوه برکنار
 دریای شوراب شیرین اصلانیت است و بواسطه قرب دریای نوسه غلاب است که دواب
 عبور نمیتواند که واقعه شیخ میر و صف لشکر خان معاودت کرده است ششم ربیع الثانی
 به بهکر رسیدند و نظم و نسق آن دیار نموده جمعی از عساکر و دواب و آلات توپخانه همراه
 اغرخان فوجدار بهکر گذاشته هشتم ماه مذکور از آنجا روانه درگاه حضرت والا شدند و
 قبادخان بموجب فرمان والا بصوبه داری تهنه قیام و زید

حضور پر نور گردانید چون شیخیمیر بعد رسیدن در سکه‌های یک روز مقام کرده پیشتر روانه
 شد از تقریر زمینداران ظاهر گشت که از بست و پنج که در سکه‌های بجانم قندار
 جدای شود و در اشکوه میخواست که روانه قندار شود نوکراش همراهی نکرد و زوجه او
 نیز راضی نگشت تا چار عنان عزیمت بجانم تهنه العطف نمود از بنجست شیخیمیر بجگدی
 از انجاردان شد و صفت شکن خان بعد از بند و بست بهر و مقرر کردن اغرخان عرف
 امام قلی بفقو جداری انجا و فوج علی بیگ را بفقو جداری سکه‌های پنجم صفر از بهر روانه شده
 دوازدهم سیزده که در سیدوستان رسید و نوشته محمد صالح ترخان فوجدار و قلعه
 سیدوستان بخان مشارالیه رسید که در اشکوه پنجاه و سه قلعه رسیده شما خود را
 زود رسانیده کشتیهائے خزانه اموال و اشیائے اورا که عقب می آید برکنار
 دریا سده ماه شوند لهذا خان موی الیه هزار سوار برق اندازد بان و شتر نال و جمعی
 بیلدار و سقا فرستاد که نزدیک بقلعه جائے که عرض دریا بے کتر بوده باشد برکنار
 مورچال بسازند و توپها نصب ساختند بانداران و توپ اندازان را جایجا بنشانند
 و خود ب سرعت کوچ کرده که در سکه‌های مجازی لشکر گاه در اشکوه نزول نموده متصد
 کشتیهائے غنیم بود و بجد صالح نوشت که از انطرف کشتیهای فرستند و خود از قلعه
 برآمده توپ و تفنگ اندازد درین اثنا خبر رسید که در اشکوه مقام کرده در آن روز
 مصلحتی که کرده بود و نیز موقوف ماند روز دویم که در اشکوه کوچ کرد و کشتیهای خود را شد
 مخالفان از خبر رسیدن صفت شکن خان کشتیها را از انطرف دریا روانه ساختند صفت
 شکن خان توپ خانه بادشاهی را که برکنار دریا نصب شده بود را کتانیید لیکن از جهت
 مسافت بعید کارگزار نشد و کشتیهای بمانعت از طرف قلعه عبور نمود محمد صالح توفیق
 خدمت گذاری نیافت اگر محمد صالح سدره می شد در اشکوه را عبور ازین جا
 مشکل می بود چون عنقریب شیخیمیر نیز میر رسید اغلب که در اشکوه گرفتار میگردد
 لیکن از انجا که برآمد هر کار در وقت معین و حصول هر مطلب باز بسته بزمانی
 مقرر است از محمد صالح کوتاهی بوقوع آمده القصد چون در اشکوه بدعاقت
 کشتی عافیت از ان گداب خوف و موج خیز بسا عمل نجات رسانید از که بیهوشستان
 که محل بیم و مکان هلاکت بود عبور نموده در تهنه رسید ازین طرف دریا صفت شکن

داشت تعیین شد و رائے رایسنگه برادرزاده مهاراجه را بخطاب راجگی و عنایت
فیل باماده و شمشیر مرصع و نصتاره و انعام یک لک روپیه و از اصل و اصنافه
بمنصب چهار هزار ری و چهار هزار سوار سردار فرزند فرموده همراه محمد امین خان تعیین فرمودند
و ریایات عالیات نیز از انجا نهضت فرمودند *

در بیان بقیه حقیقت تعاقب افواج قاهره آمدن در اشکوه از تهنه بجانب گجرات

در زمان بودن ملتان اولاً صف لشکر خان بعد از شیخیمیر و دلیر خان بتعاقب در اشکوه
تعیین شده بودند این هر دو لشکر در قصبه ^{جنزلا} و این با هم پیوسته چند روز مقام
کردند و از انجا خبر رسید که در اشکوه از بهر گذر شسته بست و پنجم محرم در سکر
نزول نمود ازین منزل تا سکر شصت و سه کوهه باین رودی آب و قریب
صد کوهه از ان طرف دریا فاصله دار و شیخیمیر و دلیر خان و قبا و خان از اب گذر شسته
بجانب سکر روان شدند و صف لشکر خان با کومکیان خویش ازین طرف در بارهای
گردید و شیخیمیر بعد قطع منازل پنجم فروردیه که در سکر رسید به سبب کثرت بیشتر و
تراکم اشجار خار دار و مراحل دشوار گذار دو آب بسیار تلف شد و لشکر باین تعب
و از انرا کشیدند درین منزل خیمه و بار و اذوقه نرسید ششم ماه مذکور در سکر رسیدند
و صف لشکر خان سرد روز پیشتر در بهر رسید بود ظاهر شد که در اشکوه بحال
و انتقال و پروگیان بابرخی از خندان و طلا و آلات بقلعه در آورده بسنت خواجه سرائے
رامعه عبدالرزاق بمر است قلعه گماشته توپ خانه و بند و قچی و دیگر لوازم قلعه داری
در انجا گذاشته سلخ محرم روانه پیشتر شده بر آه پیشه و جنگل درخت بریده راه
ساخته میرود داوود خان و شیخ نظام و دیگر نوکرانش قریب چهار هزار سوار از نواحی به سکر
از وجدا شده اند چنانچه داوود خان بر آه جمیلیر بست حصار فیروزه که وطن اوست رفت
و دیگر مردم بصفت لشکر خان ملحق شدند و خان مذکور انجا عتراض استعمال نموده روانه

امر سنگ چند را وت و احتشام خان دستخ جنگ خان و اخلاص خان خورشیدی و خوش خان
 و یک تاز خان و رشید خان لودی و فیروز خان بارهه و سید شیر خان بارهه و سید
 مظفر خان بارهه و زبردستخان و علی قلی خان و قزلباش خان و سکندر روهیله و
 کاکر خان و دلاور خان و نیک نام خان و نیاز خان و قادر انصاری و گروهبی و دیگر از مردم
 کاری و دلیران عرصه جان سپاری بتعاقب شجاع بهمراهی شاهزاده تعیین شدند حضرت
 خدیو عالم انان مکان غره جمادی الاول ۶۸۰ هجری عنان عزیمت بسمت کبک آباد
 بر تافتند و در نزدیکی کوره بعرض والار رسید که سید قاسم بارهه که از طرف
 داراشکوه قلعه داراله آباد بود بوجوب نوشته داراشکوه بشجاع ملاقات شده
 رفاقت اختیار نموده سید عبد الجلیل برادر خود را در قلعه مذکور گذاشته بود بعد
 از مدت یافتن شجاع سید قاسم بیچارگانه داخل قلعه مذکور گردید چون شجاع
 در نزدیکی قلعه رسید هر چند تلاش کرد که قلعه بتصرف خود در آورد سید قاسم
 درین باب تن نداده بمقتضای زمانه سازی فی الجمله مهار کرده قول و قرار گرفته
 انده ملاقات نموده مرض شده باز بقلعه رفت چون خبر آمدن شاهزاده محمد سلطان
 و معظم خان شنید از صدقات صلوات سپاه ظفر پناه حصار فاقیت بر خود تنگ
 دیده مطلق بجان دوران که از کویان شاهزاده بود و پیش ازین بتصرف قلعه مذکور تعیین
 شده بود متضمن عجز و نیاز نوشت و مشارالیه خط مذکور و عرض داشت او از نظر
 شاهزاده گذرانید شاهزاده این معنی را بدگاه والامعروض داشت از آنجا که عذر نیوشی
 و پوش پذیرای خاصه ذات ملکی صفات است فرمان والا صادر گشت که خاندوران
 بصوبه داری اله آباد قیام دارند و سید قاسم را روانه درگاه والا گردانند نیز
 فرمان جهان مطاع بنام داود خان بصدور پیوست که بعد رسیدن در قندهار
 بصوبه داری بهار متصرف باشد چون اخبار رسیدن داراشکوه از پلطان بسمت
 گجرات بقصد شورش متواتر بعرض والار رسید بلا عیب دفع داراشکوه و تادیب
 و تخریب مهاراچه جوینت سنگه که بتازگی مصدر شونجی و بی اعتباری و حرام نمکی
 گردیده بعد قطع منازل در دستخ پور نزل اجلال فرمودند ازین منزل محمد امین خان
 میربخشی با فوجی از امرائے نامدار براسئے تمثیه مهیا و چه که اراده پیوستن پداراشکوه

خوردگی افواج ظفر اثر و ظهور انواع نفاق منافقان واقع طلب و چندین فتور و چشم زخم
 عظیم محض بمین تا بیدر بانی حسن ثبات قدم و نیروی همت خاقانی چنین منسخ نمایان که طراز
 فتوحات اسمانی و عتوان ماخر کما ماتی تواند بود نصیب او یسای دولت گردید شجاع و سید
 بخت هزاران خسران و ناکامی و خذلان و بدسر انجامی با پسران خود و الله و دردی خان راه فرار
 پیش گرفت دارد و بنگاه و اکثر اسباب تجل او بتاراج افواج ظفر پناه رفت و تمام توپخانه
 و بیشتر فیلمان بزرگ و نامی و یک صد و چهارده توپ بقید ضبط درآمد خدیو جهان بعد چنین منسخ
 شکر که فی الحقیقت بے منت سپاه و لشکر و مشارکت کوشش خدمت و نشان دست
 داد روس نیاز بدرگاه ایزد نصرت بخش نهاده سپاس مواهب نامتناهی الهی بجا آوردند
 و با جنود مسعود از لشکر گاه غنیم که نزدیک تالاب موضع کبوه بود گذشته منزل اراغی اقبال
 شدند جمعی از عساکر نصرت مال پسا سلفی مشا بنزاده محمد سلطان بتعاقب شجاع تعین نموده
 حکم فرمودند که بر اسم نگامشی پرداخته ایمیج جاودا مجال اقامت و درنگ ندهند
 و تا اقصای بنگاه ساحت و ولایات شرق از خادو وجودش پاک سازند بجالت ایک عقد
 مردارید که پوششش اقدس پذیرای سعادت بود باد و پسته که بر کتف مبارک داشتند
 بشا بنزاده مرحمت شد شا بنزاده بهمان ساعت پیشتر رفته منزل گزید تا بستی و ششم
 امانه دران منزل مقام شد و معظم خان که بعد رهای از قید تا امروز بمنصب سر بلند شده
 بود بمنصب والاغی هفت هزاری و هفت هزار سوار و انعام ده لک روپیه نقتد و
 عطای خلعت خاص و فیصل خاصه با ساز نقره و جل زر بخت و سپر و شمشیر مرصع
 مشمول مراحم گوناگون گردید و دیگر بندای درگاه با صافه مناصب و عطای فیصل
 و اسب و خلعت خاص و خدمتکاران حضور مقدس بانعام سی هزار روپیه سرافرازی
 یافتند درین وقت راجه بے سنگه از وطن آمد پانصد مهر و یک هزار روپیه نذر گذرانیده
 غبار استان سلطنت صندل ناصیه دولت خود ساخت بست و هفتم از نواحی
 کبوه کوچ کرده ساحل دریای گنگ به نزول اقدس نور پذیر شد مودند تا سبغ این
 ماه دران مکان اتصاف اقامت افتاد معظم خان و ذوالفقار خان و اسلام خان
 و داؤد خان و فدائی خان و کنور رام سنگه و راجه اندر من و راسکے بها و سنگه ناده و راسکے

افشردہ بٹا ہزارہ محمد سلطان و ذوالفقار خان کہ ہر اول بودند پیغام کردند کہ شما بہ جمعیت خاطر و دل قوی در برابر غنیمت بودہ سررشتہ کوشش و پایداری از کف نہ رسید این جسارت کیشان محال اندیش را دفع کردہ بکوک شمار سیدہ می شود و بعد ان بہ نیروی ہمت خسروی روسے فیل مبارک بجانب دست راست گردانیدند و بہ دفاعہ مخالفان توجہ نمودند و در خلال این حال فیلی کہ اسلام خان بران سوار بود بصدمنہ بان رم کردہ بر افواج انطرف تاخت اکثر مردم ان سمت از چارفتہ توفیق ثبات نیافتند درین اثنا خودیو عالم رسیدند جنود فیروزی قول قوی دل شدہ قدم استقلال فشرودند و ہمین دلیری و دلادری ان حضرت مجاہدان بہرام صولت مساعی جمیلہ بکار بردہ با اعدائے تیرہ بخت اونختند و بکوششہائے دلیرانہ سلک جمعیت انہا از ہم گینختند درین دار و گیر میشخ ولی فرملی کہ ہر اول بلند اختر بود با اکثر مردم کشتہ شد و دیگران زخمی شدند بلند اختر از مشاہدہ اینحال برگشتہ خود را بچند شجاع رسانید خدیو فیروز بخت چون خورشید جہانتاب کہ بیک تیغ کشیدن ساحت میدان سپہرا از ہجوم نجوم پر دازد و مانند صبا کہ بیک وزیرن صحن چمن را از خس و خاشاک پاک سازد بیک توجہ عرصہ بر نثار از غبار تسلط و استیلائے مخالفان پرداختند و بعد دفع ان مقہوران قرین عظمت و جلال متوجہ پیش شدہ لولے ہمت بدفع محمد شجاع بر افراختند قدمی چند ز رفتہ بودند کہ کم خان صفوی معبدالرحمن ولد نذر محمد خان و سنجہر سپہروردی خان از لشکر محمد شجاع جدا شدہ روسے ارادت بلشکر نظر اثر آورده با حراز ملازمت چہرہ مہابت بر افروختند ہمدین اثنا مبشر اقبال مرثوہ نصرت رسانیدہ خبر فرار محمد شجاع سامعہ افروز اولیائے دولت گشت از گلشن عنایت ازلی باد بہار مسرت و خوشدلی بر غنچہ خاطر بندہائے عقیدت مند وزیدہ گل فتح و فیروزی از نہال امید شگفت ہمائے دولت بال سعادت کثوہ شہباز حشمت اوج گرفت زمانہ تہنیت و دستکامی و ادسپہر بشارت کامرانی فرستاد دمان تیر از خندہ بسینہ نشاط گشت تیغ رازنگ غم از دل زدودہ شدہ کمان ابروے باز بالا کشید سنان قدر عنائے بر افراخت نقارہ شادویانہ و نشاط بر پشت فیلان و اسپان بنوازش در آمدنای بنوائے دلکشائے بہجت و کامرانی بلند گردید و از صدائے کوس کرنائے و خروش نفیر طنطنہ عظمت و جلال بگوش گردون رسید با جملہ با وجود تفرقہ لشکر و برہم

نوک پیکان جگر فرسا سوزن اساخار از زوے باطل از دل اعدا ہر دن کرد و نادک مغفر
 شکاف جائز با بمشک سازی و رخسہ پر دازی ہوا کے پندار وغرولند ہر شورشو مخالفان براوردیت

زبرج کمان طایران خدنگ پدیدند بر روی مردان جنگ

درین اثنا سید عالم بارہہ کہ رکن اعظم لشکر محمد شجاع بود با فوجی عظیم و سہ فیل مست جنگی از دست
 راست غنیم بر برنقار موکب والا حملہ کرد کمال تفرقہ و فتور بعبا کہ منصور راہ یافت پائے ثبات
 اکثر مردم چسا نماندہ راہ گریزد و سپیش گرفتند و سلک جمعیت قول ہمایون نیز از گم سنجیت
 زیادہ از دو ہزار سوار و در رکاب فیروزی نماندہ مخالفان از مشاہدہ تزلزل افواج نصرت اثر خیرہ
 تر شدہ بہمان ہیئت اجتماعی با فیلیان مذکور روی جسارت تقلب لشکر ظم از لادوند درین ہنگام از
 میسرہ جنود قاہرہ مرتضیٰ خان و از انتمش حسن علیجان و از طرح دست چپ بعضی بہادران
 رخسہ شجاعیت برانگیختہ بر سر راہ دشمنان درآمدند در ہمین وقت خدیو افاق روی فیل مرکوب
 مقدس بطرف اعدا بدستگال گردانیدند بہادران ظفر پیوند بہ نیروے جرات و استقلال
 حضرت سایہ ذوالجلال بر اعدای حملہ بردند چون باد صرصہ کہ بر خاشاک سبک روان شود
 جسارت کیشان را از پیش برداشتند و بہ تیغ تیز و سنان خونریز بسیاری از برگشتہ بختان را
 بخاک ہلاک افکندند سید عالم بارہہ را بمشاہدہ جوہر شہامت مجاہدان فیروزی لوبا با نخوت از سر بردفتہ
 و بازوے ہمت مست شدہ بگام فرار بر اے کہ آمدہ بود بازگشت لیکن ان سہ فیل مست
 عربدہ جو کہ پیش فوج او بود دفع و منح بہادران و تیر و تفنگ رخ از عصبہ بر نتافتند برہمان و تیرہ
 خیرہ ہمیشی آمدند و از ان سہ کوہ پیکہ یکے پیش آمدہ بفیل مرکوب مبارک قریب شد چون ابر تیرہ بخورشید
 سماں نزدیک رسیدہ آمد خدیو افاق کوہ مقارن حملہ ان سببہ مست از جانزفتہ سر سشتہ ثبات و قرار از دست
 نگذاشتند در نیوقت قرادلی کہ در حوضہ بریکے از فیلیان ہمراہ نشستہ بود با اشارہ والا سواران فیل مست
 کہ با اشارہ کجک محرک بود بچالاککی بدوق انداخت ان مقہور لیم مانند دیورجم کہ بشہاب شاقب از آسمان
 فرود اید بر زمین افتاد و فیلبانان با دشاری رسیدہ فیلبان چالاک خود نشانندہ ان فیل را در قیلاطت
 آوردند و ان دو فیل دیگر از قول ہمایون گذشتہ بجانب دست راست جنود مسعود حملہ بردند
 درین اثنا بلند اختر سپر محمد شجاع و چندے دیگر روی جسارت بر برنقار موکب فیروزی آوردند
 وہم از رفتن فیلیان مذکور وہم از حرکت بلند اختر آثار بر ہمزگی و انقلاب در موکب معلی روداد درین
 بوقت خدیو عدو مال با کمال شکار شجاعیت و پرولی سر سشتہ دانائی از کت ندادہ و پائے ثبات

همت کشیده از دولت مرافقت بازماند چون این سانحه بمساح اجلال حضرت خدیو گیهان
 رسید از آنجا که ذات قدسی معدن تحمل و دقت را در ورشداید مهالک بسان کوه استوار است این
 واقع اصلا از جهاز رفتند و تزلزل در استقلال راه ندادند و از سر برده اقبال بیرون فرامیده
 بر تخت روان سوار ایستادند و بخواص امر که در کباب سعادت حاضر بودند خطاب فرمودند که در
 رفتن این ضلالت کبیش عین مصلحت دولت گردید عنقریب بیادش کردار خواهد رسید و
 اسلام خان زاکه هر اول بر نثار بود بجائے او سوار کردند و دیگر بار صفوت نصرت را بستند
 چون هندوی تیره روزگار شب رو بفرار نهاد و خسرو گردون مهر بقصد جهان کنشائے ترکش
 زربین بر میان بست شهنشاہ فلک بارگاه بدستور و پیشین بجزم رزم و اهننگ جنگ
 بر فیل کوه پیکر سوار شدند اگر چه لشکری که دیروز بر کباب سعادت بود بسبب این سانحه
 متفرق شد لیکن جنود فیضی و همت و الارفیت حال فرخنده مال بود از آن طرف محمد شجاع نیز
 صفوت دیروزه را تغییر داده مجموعہ لشکر خود را یک صفت کرده در عقب توپخانه باز داشت
 پنجگهری از روز گذشته تخت از طرفین جنگ توپ و بان و تفنگ در میان آمده نیران
 جدال اشتعال یافت و هنگامه برق اندازی و عدد گذاری گرم شد از نسیب صور ضربان
 و نیش زنبورک خصم آنگن آثار قیامت آشکار و رگ جان دشمن فگار گردید توپ سیاه درون
 آهن ول باواز بلند اوزاره اجل در شمشیر جهت معرکه در داد و مهره تفنگ جان گسل از مهره
 پشت مخالفان گذر کرد و ناعنا ز نهاد از گرمی برق بندوق و بان آب تیغ و مسلمان آتش امیز
 شد و بسکه نوایر دشمن سوز بر افروخت تو گفنی زمین شعله خیز و آسمان شراره ریز گشته نظم
 شد از برق کین گرم بازار جنگ خروشید باز از دمانے تفنگ
 ز بس آتش کینها در گرفت عرق بر بدن رنگ اهل گرفت
 در نخل توپی از توپ خانه همایون بعین مرکوب زین الدین پسر محمد شجاع رسید کپائے
 فیل و کپائے شخصی که در عقب نشست بود پرانید و زین الدین پسر محمد شجاع از آن فیل برآمده
 بر فیل دیگر سوار شد رفته رفته کار جنگ از توپ و تفنگ در گذشته بنا و کدک خدنگ
 در رسید مبارزان پیکار جو و بها دران شهاست خواز هر دو سو دست کوشش و کوشش از
 اتین جرات برادرده بقالبه و ستیزه پرداختند و با آتش غیرت هنگامه کارزار گرم ساختند از
 کثرت بارش تیر کسان نمودار بر مطیع بود و عرصه دار و گیر از مبارزان و این بیستان پر شیر سینود و

قدم جرات از جائے خود ہمیش نگذاشت پاره توپخانه پیش فرستاد و بروے
 جنود والا توپ و تفنگ سرد اندازین طرف نیز توپ خانه شعله منبر و زحر
 و بیگار گشت و تا شب از طرفین اثر دوائے آتش فشان بان و ننگ خون اشام از
 توپ و تفنگ سرسید اند چون شب در رسید صفت محاربه در ہم پیچید ویر لینگ والا
 صادر شد که عساکر ظفر قرین بهمان ترتیب که صفت بسته بودند از اسپان فرود آمدند با جوشن
 و سلاح شب را پاس دارند و سرداران هر یک در پیش فرج خود مورچل بسته از غدر
 و کید اعدا غافل نباشند و خدیو گیتی بعد از فراغ لوازم حزم و احتیاط از فیل
 فرود آمدند بدو تنجانه مختصری نزول اجلال فرمودند و بعد ادائے نماز مغرب و عشا
 استدعائے نصرت و فیروزی از حضرت صمدیت نموده با بخت بیدار و دل هوشیار
 بر بستر راحت تکیه زدند و در اواخر شب مهاراچه جسونت سنگه که ظاہر سر بر خط بندگی
 و انقیاد و نهادہ انہار دو لٹو اہی سینمود و در باطن از خجست سریرت خویش خالیفت و
 نالین میزبیت بعزم شورش انگیزی از معرکہ کارزار فرار نموده شبان شب کسان نزد محمد شجاع
 فرستاد و او را از داعیہ فاسد خود اطلاع داد و بتامی لشکر خود و راجپوتان کہ در رنغار
 بادقتین بودند و گردان شدہ عنان ادبار بر تافت و بار دوے شانزادہ محمد سلطان
 کہ بر سر راہ بود و در دست حسارت بغارت گشودند و ہرچہ توانستند تاراج نمودند
 و بعد ان بلشکر گاہ والا رسیدہ دست انداز یہائے عظیم کہ دند و در راہ ہرچہ دہر کس کہ پیش
 آمد دست خوش تاراج و پایمال راجپوتان گشت از بیچہتہ شورش و انعتلاب عجبی در اردو
 معلی کہ بمفاصلہ دو کہ وہ بود راہ یافتہ مردم بہم بر آمدند و خبر ہائے موحش انشوب امیز
 شایع شد مفسدان فتنہ جو ہرزہ کاران از دوسر بفساد برداشتنہ دست جرات
 بخزانہ و کار خانجات و دو اب بادشاہی و انتقہ و اموال امر او سپاہی دراز کہ دند و
 بخود سری و شورش اغزای پرداختند نزدیک بصبح این خیر بلشکر رسید و باعث برترنگی
 جنود فیروزی گشتہ سلک جمعیت از انتظام افتاد و بسیاری از مردم پست نظرت
 و کم حوصلہ برائے خبر گیری بنگاہ از روے سرا سبگی و اضطراب بمسکد والا شتافتند
 و باین تقریب رخ از عرصہ کارزار بر تافتند و جمعی کوتہ ندیش طرف مخالفت بر جان دہشتہ
 شبان شب بہ لشکر محمد شجاع پیوستند و فریقے بدولان نا عاقبت اندیش پائے

فرمودند که فیل مرکوب او در جنب فیل خاصه بوده باشد و سرداری سینه قول مبارک
 بجوهر شهابست محمد امین خان خلف معظم خان و کار فرمای میسره بحسن شجاعت
 مرتضی خان تفویض یافت و سیف خان بیجا پوری و اکشر و کهنیان بقراولی مقرر شدند
 خواص خان و سردار خان و جمعی دیگر بچند اولی قرار یافتند و فیلان فلک شکوه خصم
 افکن دشمن رباب اسلح و یراق شکوه اسمانی یافتند برق افکنان چابک دست و
 تفنگ چیان موشکاف بر پشت پشته انها جا گرفتند و در هر فوج چندی ازان
 عریده جریان با توپ خانه جدا گانه معین گشتند در آن روز از کثرت سپاه و جوش
 لشکر آثار شور محشر هویدا بود و از غبار سیم ستوران و فور مواکب منصور چهره آسمان
 در زمین ناپیدا لشکری راسته در گمین چون نبره و ریاحین تو گوی از زمین میجو شید و جیش
 پر قهر و طیش مانند امواج بحر مواج از شورش کین میخروشید و زمین با همه تحمل و
 سخت جانی از حمل گرانی این خیل انبوه ستوه بود و از بسیاری فیلان این جوش فلک
 شکوه سراسر صحرا کوه مینمود و نظم

زمانی شور محشر عرض می کرد
 چنان از جوش لشکر قحط جا بود
 زمین از چرخ وسعت قرض می کرد
 که نقش سایه بر دوشش هو بود
 اگر سیلاب باریدی چو باران
 مانند بی برستان نیزه داران

الفصله قریب نود هزار سوار که کم وقتی در نخل راییت سلاطین نامدار فراهم آمده باشد
 همیاه پیکار و آماده بگیر و دار گردید و در همین روز محمد شجاع نیز بترتیب و تسویه فوج
 خویش پرداخت و خود باله و ردیخان و عبدالرحمن ولد نذر محمد خان در قول جا گرفت و
 بلند اختر پسر ابوسعید قاسم بارهه قلعه دار اله اباد و پسر اله و ردیخان هر اول زمین لدرین خان
 پسر بزرگ در برنغار و حسن خولیشکی را بر اول او کرد و و کرم خان صفوی و امرای دیگر
 بر نغار مقرر ساخت و شیخ ظریف را با فوجی در طرح انتظام داد و اسفندیار معموری را
 اتمش و ابوالعالی میرانش و میر علاول دیوان خود را به چند اولی و سید قلی او ذبک را
 بقراولی گذاشت با بکله بعد انقضای چهار گهری از روز مذکور خدیو افاق سوار دولت
 شده بکمال استیگی و آرام مسافتی که بالمشک گاه نینم بود بگام نصرت بگام می پیمود و سپه
 از روز گذشته بغاصه نیم کرده از عساکر مخالف صفت آراست کردند محمد شجاع آنروز

هفدهم ظاهر قصبه کوره مضرب سراوق نصرت شد شاهزاده محمد سلطان که در آنجا بود
بملازمت اشرف شرف گشت و نیز معظم خان که بموجب فرمان عالی شان از دکن
روان شده بود درین منزل بملازمت اقدس سعادت اندو زگر و پدوازر رسیدن او
بر وقت حسن اخلاص و کارطلبی او بظهور پیوست +

در بیان شرح شونخی مهاراچه حیونت سنگ در جنگ حضرت خدیو گیهان بجمہ شجاع و رایت فتح بر افراختن و فرار محمد شجاع از معرکه کارزار

نوزدهم شهر ربیع الثانی مطابق بست و سویم دی ماه اہی ۶۸۸ سنہ عزم صفت آرائے
جزم گردید بموجب حکم والا توپخانه رعد نہب برق نشان برابر غنیمت برده صاعقت
بار و آتش فشان شدند ہنگام شیرانگن دیوان و شمن مشکن تن بزیب چلنتہ و جوش
پیراستہ فوج فوج مانند موج از پیے ہم برخاستند و سیل سازان جنود دولت
و میر تو زکان بہرام صولت بترتیب و ستویہ عساکر پر داختہ صفوف قتال راستند
شاهزادہ محمد سلطان و خاندان عالم با امرائے دیگر ہراول و ذوالفقار خان باتوپ خانہ و
اکثر برقدانان و امرائے والا شان ہراولی شاهزادہ قرار یافت و بہاراچه حیونت سنگ
باراچوتان برتعار مقرر گشت و اسلام خان با امرائے نامدار ہراولی بہاراچه انتظام یافت
و سرداری فوج چرنار بشاہزادہ محمد اعظم نامزد شد و خاندان و امرائے دیگر ہراولی
این فوج عظیم و سرکردگی التمش بکسب جرات و کوشش بہادر خان تفویض یافت
و در دست راست موکب مقدس داؤد خان باجمعی از دلیران معین گشت و راجہ
سجان سنگ و سید فیروز خان و حسن علی خان و دیگر نوئیان والا جاہ در دست چپ شرح
ثابت قدم شدند و قلب لشکر منصور بفر شوکت مقدس معلی کہ پر تو انوار عظمت
اہی است قوت گرفت شاہزادہ محمد اعظم را بدستور معارک دیگر بہراندوز سعادت
ہمراہی نموده با خود در عرضہ فیل خاصہ جاگادند و معظم خان را در فیل دیگر جاگادادہ

کہ قلاع بجمہ شجاع بسپارند ملاقی شدہ مکالید قلعہ مذکور داد و بھینچن سید عبد الجلیل
 بارہہ حصار چنانہ گدہ حوالہ کرو و سید قاسم قلعہ دارالہ اباد بجمہ شجاع نوشت کہ ہر گاہ
 باہنصوب بیایند بموجب امر داراشکوہ قلعہ را تسلیم مینمایم سنوح این مقدمات
 باعث رسوخ عزم محمد شجاع گردید خدیو زمان باستماع این حرکات ادنیخواستند
 کہ پردہ از روی کار او کشیدہ اید این ناہنجارے او ناگردہ انگاشتہ مواعظت پآ
 مکر مرقوم فرمودند کہ شاید سرمایہ شعور او گردیدہ از کردہ ناصواب خود بازاید
 باوجود اینہم مراتب از روی ناعاقبت اندیشی قدم جرات از حد خود بیرون نہادہ
 بحد و بنارس نزدیک رسیدہ قصد الہ اباد نمود و این اخبار مکر ربیع اقدس رسید
 بنا بران ہفدہم ربیع الاول مطابق بست و سوم از ماہ الہی در اہلیل روز باہت
 فیروز از قلعہ مبارک بر فیل ظفر پیک سوار دولت شدہ ہم عنانے جنود اسامانے
 رایت عزیمت بر افراختند قلعہ داری دار الحکلافہ شاہچان اباد و محافظت
 مراد بخش بدستور سابق بسید امیر خان تفویض یافت و راہ سورون مقرر کردہ
 بعد قطع مراحل سوم ربیع الثانی لواحقی قصبہ سورون مخیم خیمام جاہ و جلال گشت
 ازان منزل نیز تہ سی صحیفہ مبنی بر مراتب و عظمت و نصیحت در باب مصاکح و مدارا
 بجمہ شجاع نوشتند کہ تا ممکن باشد کار بستیزہ نکند چون خیر نزدیک رسیدن محمد شجاع
 روز بروز میر رسید و یقین انجا مید کہ ان شوریدہ و باغ سودائے سلطنت در سر
 دار و پنجم ماہ مذکور از سورون نہضت فرمودند بعد قطع دوسہ مرحلہ بوضع پیوست
 کہ محمد شجاع بعد بر آمدن از قطنہ چون بہ بنارس رسید از ظلم پستی و بیدادی برسکنہ
 ان بلدہ دست تقدی کشادہ از مہنود و مسلمین بقہر و عنف قریب سہ لک روپیہ
 گرفت متصدیان او اصناف مبلغ ازمیان بردہ انواع قرض بمردم رسانیدند و
 از انجا ہفتم ربیع الثانی بالہ اباد رسید و سید قاسم قلعہ دار انجا از قلعہ فردادہ ملاقی
 شد محمد شجاع ان را بدستور سابق باو گذاشت نہ روز در الہ اباد توقف کردہ بجانب
 اکبر اباد روانہ شد القصبہ چہار دہم ربیع الثانی خدیو افاق در کمن پور نزول اقتبال
 فرمودہ بروضہ قدسیہ حضرت سید دین قدس سہ کہ بزبان عوام
 بشاہ مدار و شافہاز مشہور ہستند تشریف بردہ مراسم زیارت بجا آوردند

در بیان حاکم احوال بادشاهزاده محمد شجاع و توجه موکب و لابدفع او

او همیشه با حضرت خدیو گیهان لاف موافقت و مصداقت و دم کیمیتی و موافقت
میزد بوسایل رسل و رسایل اظهار این معنی نموده عهد و صفت و این اغت مستحکم میکرد
و خدیو عالم نیز بمقتضای مهراندیشی و یگانگی در رواج کار و رونق حال ادو کشیده
در صدواعانت و رعایت بودند و از قضیه شکستی که او را از سیلان مشکوه روداده بود
خاطر اقدس ملالت اندود بود میخواستند که جز این انکسار فرموده مجدد اساس دولت
اورا استحکام بخشند انچه بخت بعد انهمزام دارا مشکوه از نواحی کبر اباد نزول
عساکر منصور در بارغ نور منزل از حضرت اعلی بمبالغه تمام مونگیر را با صوبه بهار که همیشه
محمد شجاع از زوے ان داشتت و میسر نمی شد ضمیمه ولایت بنگاله باقطاع او مقرر
کرده فرمان حضرت اعلی و ملاحظت نامه متضمن تفویض ولایات مذکوره مصحوب محمد میرک
گزر دار فرستادند و ضمیمه مضمون عاطفت نامه نموده بودند که بالفعل انولایت متصرف
شود بعد اتمام کار دارا مشکوه چون رایات عالیات بستمقر خلافت معاودت کنند
مطالب و بیجانته که داشتند باشد اظهار نماید در حصول ان کوشش بکار خواهد رفت
محمد شجاع از رسیدن محمد میرک و ظهور این عطیه مسرور شده در پیراهن نگیند و تهنیت نامه
مشکمبر مرکسم مبارکباد مصحوب محمد بقا بجناب والا ارسال داشتت و خود از اکبر اباد
که حاکم فطین بنگاله است در پتنه آمد چون عقل محاسبه دان نداشتت و سود از زیان
نمیداشت بعد تصرف بر صوبه بهار و استتلاء توجه رایات جهانگشا بسمت پنجاب
بتعاقب دارا مشکوه و تصور این معنی که اتمام این بهم بزودی متصور نیست و خالی بودن
تختگاه از موکب جلال و اغوائے غمخس اندگزیان واقع طلب در طمع افتاد و در
او اسطسفر که رایات اقبال در پنجاب بود فرصت یافتند بجانب الی اباد روانه گردید
بعد رسیدن در نواحی قلعه ربهتاس رام سنگه نوکر دارا مشکوه که حراست ان قلعه
داشتت با اشاره دارا مشکوه که بعد فرار از اکبر اباد بجمع قلعه دالان سمت الی اباد نوشته بود

صوبه دار لاهور بار سال خلع و مهابت خان صوبه دار کابل با ضافه هزارى بمنصب
شش هزارى و پنج هزار سوار از انجمله سه هزار و پانصد سوار دو اسپه بلند پاگى یافت
و اسلام خان با ضافه دو هزار سوار بمنصب پنج هزارى و پنج هزار سوار سرافراز گشته بخدمت
بادشاهزاده محمد سلطان مرخص گشت و بهادر خان با ضافه هزارى ذات و هزار سوار بمنصب
پنج هزارى و چهار هزار سوار ميباهى گشت چون آن روز بفرخى و مباركى بانجام رسيد شب هنگام
التشابزى که با اشاره و الا ان روى اب جمنما محاذى در شش مبارک آلات و ادوات
ترتيب داده بودند مرست افروز خواطر نظار گيمان و فروغ افزائى بزم عشرت
گشت شب ديگر چراغانى که هم در آن روى اب در کمال خوبى سرانجام يافته بود
بهجت بخش تماشا بيان گرديد تا سه روز بساط نشاط اين جشن و الامهه بود و دوازدهم
سیر باغ صاحب آباد که در وسط شهر شاه جهان اباد بيگم صاحب طراوت و نظارت
داده اند فرمودند روز دوم بزيارت روضه منوره حضرت چنت اشياى نياميون بادشا
کشتى سوار تشریف برده فاتحه خوانده پنج هزار روپيه بجاوران مرحمت کرده بطراوت هزار
فاليض الانوار حضرت شيخ نظام الدين اوليا تبرک جسته هزار روپيه مستحقان مجاوران
حنابيت فرمودند و از انجا روضه قدسيه شيخ قطب الدين کاکى قدس امده که هفت کوهى شاه جهان اباد
واقع است توجه نموده در رسم زيارت بجاورده و استراحت نمود و هزار روپيه نذر گذرانیده از انجا
معاودت نموده داخل دولقانه و الا شدند سابقا بشاهزاده محمد سلطان فرمان عالیشان
صادر شده بود که امير الامراد کيسر اباد گذاشته با توپخانه و لشکر بيدافعه محمد شجاع
که نزديک باله اباد رسیده روانه شود در مینولا بعرض والا رسيد که شاهزاده هفتم
ريج الاول از کيسر اباد روانه اباد گرديد و بعد انداز خان را به قلعه دارى کيسر اباد
تعيين نموده فرمان و الا نشان بنام ذوالفقار خان صادر گشت که قلعه حواله رعد
انماز خان مناسيد و یک کور روپيه ببارنه از اشرفى از حسنترانه عامره
گرفته معه توپ خانه روانه اباد شود و به بادشاهزاده محمد سلطان ملحق گردد و بسيارى
از مبارزان تهور شجاع بهمه اى او تعيين شدند

وغیر بطل و کوس و کرتا و غیر طنطنه شوکت و غلغلہ شہمت در گوش روزگار پیچید و گیتی
 خدیو ہمنان نصرت و ظفر از میان بازار شہر عبور فرمودند چون وقت نماز عصر رسیدہ
 بود مسجد جامع پر تو نزل انگندہ نماز بجاعت ادا کردہ از آنجا سوار شدہ و دو نیم گہری
 روزماندہ قلعه مبارک از فرزند امشرف سرکوب حصار افلاک و شرافت بخش
 مرکز خاک گشت

در بیان جشن وزن حضرت خدیو گہبان خداوند چہ سان

درین ایام فرخندہ فرجام کہ سال چہلم از عمر گرامی صورت انجام یافتہ آغاز سال چہل
 و یکم بحساب شمسی مبارکی و فرخندگی گردیدہ جشن وزن بامین مقرر و رسم معہود
 صورت انعقاد یافت ہفتم ربیع الاول مطابق دوازدهم ذی قعدہ المبارک الہی سنہ بزمی والا
 و جشنی دلکش ترتیب یافتہ در ایوان گردون اساس غسل خانہ والا اوایل روز کہ ساعت
 میمنت قرین و میزان فلک را چشم بر زمین بود کفہ ترازو از گوہر عنبر مقدس گران بار قدر
 و شرف گشت و ان پیکر دولت و سہیل اقبال را کہ از فرط بزرگی و عظمت با گوہر جہانہا
 پاک و جواہر و خزائن افلاک نتوان سنجید بمقتضای رسم و عادت بزرگوسیم و سایر
 اشیائے معہود سنجیدند بعد از ادائے این جشن دولت قرین خاقان زمان زمین
 چون آفتاب از برج میزان برآمدہ سریر آرائے دولت و کامرانی شدند در آن نجبتہ
 روز بندہائے عتبہ خلافت بمواہب و مکارم از جہند با افزایش مناصب عطا کیا
 ظلال و شمشیر و خنجر و اسپ و فیل و نقارہ و علم و انعام نقود و خطابہائے لایقہ
 نوازش یافتند نجابت خان کہ بنا بر صدور تقصیر عظیم بتغیر منصب و جاگیر و عزل از
 رتبہ شوکت و اعتبار و سلب خطاب خانخانی و سپہ سالاری مود و بے عنایتی گشتہ
 مدتی از دولت بار و سعادت کورنش محروم بود درین لایوساطت بار یافتگان محض ہلال
 رقم عضو بر جریدہ جرامیش کشیدہ رخصت کورنش از رانی یافت و داد و خان کہ در حدود
 بہرگز از دارا مشکوہ جدا شدہ در حصار مسکن خود رسیدہ بود باستان بوس معزز شدہ
 بمنصب چہ ہزاری و سہ ہزار کامیاب عنایت گشت و امیر الامرا کہ در دستقر اختلافہ
 اکبر اباد و راجہ سچے سنگہ کہ در وطن بود و جعفر خان صوبہ دار مالوہ و غلیل احمد خان

بر دروازه هتیه پول قلعه مبارک لمح سواری توقف فرمودند قلعه را بنظر احتیاط ملاحظه نموده
 عنان اقبال منعطف ساختند و در مسجد جامع وزیر خان که در اثنائے راه واقع است
 فرود آمده نماز ظهر با جماعت گذرانیده نزدیک سه پاس در ساحت باغ فیض بخش المشهور
 بشالار نزول فرمودند درین منزل خلیل احمد خان بصوبه داری لاهور و یک که در دام انعام
 سرافراز شد و میر میران خلعت او که خطاب میر خانی یافته بود بفرموداری کوهستان
 پنجاب مقرر گشت و بجهت نظم و نسق مهات صوبه پنجاب در قاهمیت و اسودگی سپاه
 که در سفر عقب کشیده بودند روزی چند مقام شد حاجی بقا که از جانب بادشاہ مزاده
 محمد شجاع تهنیت نامه آورده بود بعطالے خلعت و انعام سرافراز گشته رخصت انطرف
 یافت چون از نوشته صف شکنان که بتعاقب داراشکوہ متعین بود حقیقت کار طلبی
 نوری بیگ و امام قلی اغر بعرض والار رسید اولین را بخطاب ترک تاز خانی و دومی را بخطاب
 اغر خانی سرافراز فرمودند و قباد خان از کومیان شیخیمیر بصوبه داری تهنیت از اصل اضافه
 بمنصب چهار هزاری و سه هزار سوار سرفراز گردید سلخ محرم الاحرام از باغ فیض بخش
 بصوب شاه جهان اباد تهنیت شد پنجم صفر از دریا کے میاه براه جسر عبور فرمودند بعد
 قطع مراحل در سهرند رسیدہ در عمارات باغ نواحی سهرند نزول اقبال واقع شد و پیشکش
 راجہ تودرل از نظر گذشت و درجہ پذیرائے یافت شانزدہم عرصہ تہانیس مضر بخیام
 اقبال گشت و شیخ عبد الکریم از تغیر راجہ تودرل بہ تنظیم مهات چکلہ سهرند مقرر شد بست و
 چهارم صفر ساحت باغ اعز اباد نزول انثرف غوری و طراوت یافت مہاراجہ جسونت سنگہ
 کہ بموجب حکم اقدس در شاه جهان اباد اقامت داشت و دیگر بندہائے سعادت ملازمت
 دریافتند چهارم ربیع الاول مطابق ہنم اذ چون ساعت داخل شدن دولتخانہ قلعه مبارک
 نیک بود و شہنشاہ جہان تخت بشکار گاہ توجه نموده نشاط اندوز شکار شدند بعد از مرجمت
 قریب دو پاس اندوگنڈ شتہ بیباغ سندرباری کہ پائین شہر و باغ اعز اباد واقع است
 نزول سعادت نموده ساعتی با ستراحت گذرانیدند و آخر روز با بخت فیروز و
 اقبال عد و سوز چون غور شید جہان شاہ و بدر عالم افروز کہ بر اوج سپہر بر اید بر نیل کوه شکوہ
 بدیع منظر کہ تخت زرین بر پشت ان نصب گردیدہ بود سوار دولت شدہ لوائے
 عزیمت بصوب مصر اقبال بر افراختند تقارباتے نشاط شادی بنوازش در آمد

گشت اگر چه صف شکن خان با شش هزار سوار بتعاقب داراشکوه سابقا تعیین شده بود
لیکن در نیولا بنا بر مزید احتیاط شیخ میر رامعه دیرخان و دیگر امرائے که مجموع هفت هزار سوار
بوده باشند خنجر خاصه معه علاقه مرورید و یک لک روپیه انعام مرحمت فرموده تعیین نمودند که
باتفاق صف شکن خان داراشکوه را از ممالک محروسه برارند نهم محرم الحرام بزیارت روضه
منوره فیض امین عارف صمدانی قطب ربانی شیخ بهار الدین ذکر یا ملتانی قدس اسد سره العزیز
تشریف برده استمداد همت و استفاضه انوار توجه نمودند و بوقت آمدن در فتن از در فشان
جیب مراد مساکین برامودند در آن ایام فرمان والا شان بنام شاه نواز خان که تا این زمان در
قلعه برهان پور محبوس بود صادر فرموده از اصل و اصنافه بمنصب شش هزاری ذات و
شش هزار سوار از آنجمله پنجهزار سوار دو اسپه سرافراز فرموده بصوبه داری گجرات که تاحال
بتصرف کسان مراد بخش بود تعیین کردند و لشکر خان را از صوبه کشمیر تغیر کرده بصوبه داری
ملتان نواختند *

در بیان معاودت موکب مقدس از ملتان بجان شاهیجهان ابا بدفع شورش محمد شجاع

در زمان بودن نواحی ملتان از روی نوازشجات واقعه نگاران بعرض اقدس رسید که
محمد شجاع با غمگانه داراشکوه اندیشهای باطل بخود راه داده در بنگاله لشکر فراهم آورده
و اسباب پیکار سامان کرده بعزم مجادله روانه شده از نیجیت حضرت خدیو گویهان افواج
قاہرہ بتعاقب داراشکوه بجانب بہکھر تعیین کرده دوازدهم محرم سنہ از ظاہر بلکہ ملتان
بسمت شاہیجهان اباد نہضت فرمودند ہمگی پنچ روز در نزدیکی ملتان اتفاق اقامت افتاد
درین تاریخ حاجی خان بلوچ کہ از عمدہ زمینداران ملتان بود باستلام عتیہ مقدس
فایز گشت و بعنایت خلعت و قیل و اسپ سرانماز شده یو طرن مرخص گردید و روایات
جہانکش بعد قطع مراحل بست و چہارم محرم در ساحت اچہرہ نزدیکی لاہور نزول اقبال
فرمودند امراکہ در لاہور بودند سعادت اندوز بلازمت شدند بست و پنجم از اچہرہ
بر پیش کوه مشکوہ سوار دولت شدہ براہ شہر لاہور را میت توجه برافراشتند کہ بعد رسیدن

بیست پورپتی مجیم سراوقات اجلال گشت درین منزل از عرضداشت خلیل اسدخان و
 دیگر امرابرض اقدس رسید که داراشکوه با چهارده هزار سوار و توپ خانه بسیار و
 سامان پیکار بملتان رسیده اراده ان دارد که در اینجا قامت و رزیده آماده مجادله گردد
 لهذا از بیست پورپتی مقرر گشت که بطریق ایفان متوجه ملتان شوند ازین منزل شاهزاده
 محمد اعظم و محمد امین خان میرنجشی و اعتقادخان و سائے رایان متصدی معاملات دیوانی و بیست
 کارخانجات در لاهور فرستاده خیمه مختصرے برکاب گرفته بست و پنجم ذی حجه از بیست پورپتی
 ایفان فرمودند و راجه جے سنگه از لاهور آمده ملازمت نموده رخصت وطن یافت و
 فدائے خان بموجب حکم از نزد خلیل اسدخان بدرگاہ والا رسیدہ بقوجداری اوده
 گورکھ پور اصل و اضافه بنصب چهار هزاری ذات و چهار هزار سوار سران سرازی
 یافته رخصت گشت بست و پنجم ذی حجه ساحت موضع مومن پور مضرب خیام اقبال
 گردید درین منزل بسامع اجلال رسید که داراشکوه باستماع خبر توجه موکب والا در
 ملتان ثبات نورزیده بست و پنجم ذی حجه بعد هشت مقام بست و دو لک روپیہ از
 خزانہ ملتان بدست آورده بست بہکھر فرار نمود اکثر توکرائش ہمراہی اختیار کرده مفاقت
 گزیدند و حاجی خان بلوچ باجمعی بر سر کشتیہائے خزانہ رسیدہ میخواست کہ سدراہ
 شود باکان داراشکوه اورا اندکے اوینریش روداد اخر الامر از عہدہ ممانعت نتوانست
 برآمد بعد معروض این کیفیت خدیو گیہان از مومن پور ایفان موقوف کرد حکم والا صادر شد
 کہ صفت شکن خان میراتش نقاب نموده داراشکوه را از مالک محروسہ برارد و جانتہ
 او ذیکان و غیر ان کہ مجموعہ شش ہزار سوار بودہ باشد ہمراہی خان مذکور مقرر گشت
 و بست ہزار اشرفی بجهت تنخواہ سپاہ مرحمت گردید و فرمان عالی شان بنام خلیل اسدخان
 صادر گشت کہ تا رسیدن موکب والا در ملتان توقف نماید ہفتم محرم سنہ ۱۰۶۸ ھ دریک
 راوی و چناب کہ یکجا میروند کہ وہے ملتان مضرب خیام والا گردید خلیل اسدخان و
 بہادرخان و طاہر خان و سایر امر کہ پیشتر رفتہ بودند بعزب باط بوس والا مشرف
 شدند و شیخ موسے گیلانی کہ از طرف داراشکوه حکومت ملتان داشت رسید
 عزت خان کہ از توکران عمدہ داراشکوه بودند باستلام عقبہ خلافت سر بلندی یافتند
 و سید عزت خان ببطائے خلعت و منصب سدہ ہزاری ذات و پانصد سوار سرفراز

انجا نمایند ششم ذی الحجہ طاهر خان و دیگران داخل لاہور شدند و خلیل اسد خان راجہ جے سنگہ
 با دیگرے امر دہم ماہ مذکور کہ روز عید الضحیٰ بود در ظاہر لاہور رسیدہ خیمہ زدند کثیر نوکران
 داراشکوہ کہ از وفارقت گزیدہ بودند آمدہ طمعی شدند و فرمان عالی شان صادر شد کہ امرے
 مذکور داخل لاہور نشدہ و توقف نکرده تعاقب داراشکوہ نمایند و اورا ایسچ جا مجال ذمک
 نہ ہند خلیل اسد خان و راجہ جے سنگہ یازدہم ذی الحجہ کوچ کردہ و را چہرہ انطرف لاہور
 منزل کردند و براسے انتظام لشکر کردہ و روانہ پیشتر شدند +

در بیان نہضت موکب مقدس بجانب تبتان بتعاقب داراشکوہ

بعد نزول موکب سلی در ساحت روپر چند روز در ان مکان اتفاق اقامت افتاد و جشن
 عید الضحیٰ ہما نجا مسرت بخش خاطر اقدس گشت شانزدہم ذی الحجہ از دریا عبور فرمودہ
 منزل بمنزل قطع راہ نمودند و بوسیلہ عرضداشت خلیل اسد خان و راجہ جے سنگہ
 در اثنا تے راہ راجہ راجہ روپ کہ از داراشکوہ متحرف شدہ بوطن خود رفتہ بود عقبہ
 خلافت رسیدہ سعادت اندوز ملازمت گشت و بعلتے خلعت و از صل و اضافہ
 سہ ہزار و پانصدی ذات دس ہزار و پانصد سوار سرفرازی یافتہ بہ تہانہ داری
 چاندی سرحد ولایت سری نگر متعین گشت کہ بضبط و بند و بست برون کوہستان و
 انسا در راہ بیا مدن سیلان شکوہ و در آمدن مردم نژاد و پرواز درین ایام مقدس ایخان
 برادر بزرگ بہادر خان کہ بفقہداری سہارن پور در میان دو اب قیام داشت آمدہ ملازمت
 اقدس سعادت اندوز گشتہ رخصت شد کہ نزد خلیل اسد خان رفتہ بتعاقب داراشکوہ برو
 و عید اسدیگ ولد علی مردان خان بخطاب گنج علیخان سرسرازی یافتہ داخل فوج حضور
 گردید و جمعی کثیر از نوکران داراشکوہ و محمد صادق بخشی از وجدانشدہ بدرگاہ آسمان جاہ
 رسیدہ بتناصب سرفراز شدند و خنجر خان فوجدار بہیرہ از رفاقت داراشکوہ مفارقت
 نمودہ بملازمت اشرف رسیدہ بفقہداری کوہستان پنجاب متعین گردید القصہ خدیو چنان
 بعد قطع مراحل بست و دویم ذی الحجہ بردیائے بیاہ نزول اقبال فرمودند اردو
 معلی از راہ جسرخدیو گہبان لگبشتی از دریا بیاہ عبور کردہ بست و چہارم نوا سے

و بہادر خان بعد از کوچ از کنار دریا روانہ شدہ بودند راجہ جے سنگہ و دیگر امرا بنام
 بردہ ملخ گشتہ از انجا بدفع شورش دارا شکوہ پیشتر روانہ شدند.

در بیان فرار دارا شکوہ از لاہور بجانب بلتستان بمجلیت نام

چون خبر گذشتن خلیل السرخان بہادر خان بالشکر منصور با سانی و سہولیت تمام از دریائے
 ستلج بداراشکوہ رسید بارکان لشکر خود کہ از گذر تلون برخاستہ بودند نوشت کہ در
 سلطان پور توقف کنند و داؤد خان را تعین نمود کہ بر دریائے بیابہ رفتہ اقامت و زرد
 اگر صلاح باشد از بیابہ گذشتہ بالشکر کہ در سلطان پور است یکجا شدہ بحار بہ
 و مدافعہ عساکر منصور پردازد داؤد خان در گویند وال رسیدہ بحسب صلاح لشکر از
 سلطان پور پیش خود طلب داشتہ و انت کہ مقابلہ جنود فیروزی از اندازہ طاقت
 افزونست حقیقت حال را بداراشکوہ نوشت بتایران دارا شکوہ لشکر کثیر و توپخانہ
 فراوان ہمراہ سپہر شکوہ دادہ در گویند وال فرستاد کہ گذر ہائے دریائے بیابہ
 مضبوط نماید چون خبر قرب عساکر فیروزی و نزول رایات عالیات در روپر بداراشکوہ
 رسید در لاہور تاب اقامت نیاوردہ رو بودی فرار نہاد و جمیع ذخایر و حشمتین
 لاہور از اشرفی و روپیہ و طلا و نقرہ غیر سکو کہ مجموعہ زیادہ از یک کہ در روپیہ
 بودہ باشند بانفیس امتعہ و اجناس کارخانجات بادشاہی کہ ہمراہ توانست برداشت
 و اکثر توپ ہا و سایر اسباب توپ خانہ بر کشتیہا و دو آب پار کردہ بست و دویم
 ذمی مقدم با چہار دہ ہزار سوار از لاہور روانہ متان گردید و سپہر شکوہ را از گو بند ڈال نزد
 خود طلب داشت و داؤد خان نوشت کہ چند روز در گو بند وال بودہ کشتیہا را سخت
 و غرق کردہ برخاستہ بیاید چون این خبر بخلیل السرخان و راجہ جے سنگہ رسید
 خوشوقت شدہ حقیقت را بدرگاہ والا عرضداشت نمودند و جمعی را بر سبیل تجلیل
 بہ گو بند وال فرستادند کہ تار سیدن جیوش فیروزی کشتیہا از اطراف و نواحی و
 اماکن بالائے اب کہ از تفتیح و اتلاف اعادی سالم مانده باشند بہرسانند و ظاہر خان
 و نوری بیگ و امام قلی وغیرہ را بلاہور فرستادند کہ انچہ از اموال دارا شکوہ و نوکرانش
 مانده باشند بدست آورند و نگاہبانی شہر لاہور کہ از حاکم خالیست و استنالت سکند

رسید تفصیل این جسر اینست که چون داد و دهان که باست حکام گذر تلون اهتمام داشت
 بموجب طلب داراشکوه روانه لاهور شد بهادر خان بدلات زمینداران به روپه که
 بیست بالائے اب واقع است رفته بست و پنج منزل کشتی که بر عرابها همراه داشت
 ادا کرده و یکپاس شب مانده قریب هشتصد کس از همراہان خود با نطف گذرانیدان
 بهادران از کشتیها فرود آمده و توپ خانه که همراه داشتند پیش رو کرده بجانب مخالفان
 غفلت منشی که از طرف داراشکوه در آنجا بودند روانه شدند آن گروه تاب ثباب
 نیاورده و گراے وادی فرار گشتند و این نهنگان دریای شہامت بجائے مخالفان
 رفته فرود آمدند و آن مقهوران در تلون رسیده بخند ولان دیگر اطلاع دادند آنها را نیز
 اقرار اقامت نماند و از گذر مذکور برخاسته روانه سلطان پور شدند و دیگران نیز از
 جا بجای برخاسته مجموع در سلطان پور فراهم آمده صورت حال بداراشکوه نوشتند و
 خلیل اسد خان که نزدیک سر لے رائے رایان منزل داشت یکپاس شب گذشته
 خبر عبور بهادر خان از دریاشنید و بلا فرصت کوچ کرده مہمدم ذی قعد در روپہ رسید
 به بهادر خان ملحق گردید و باتفاق یکدیگر لشکر از آب گذرانیدند مہمدمین ایام از در آمدن
 سلیمان شکوه بکوه سری نگر بموقت عرض دارالسید و شیخین و دلیر خان که برائے اسناد
 طرق اوتقین شده بودند بدرگاہ دارالسید آمدند لهذا فرمان عالیشان بنام امیر الامرا صادر
 گشت که از کنارہ اب دریائے گنگ برخاسته در اکبر آباد ببلاز مست شاهزادہ
 محمد سلطان برسد و بندگان خدیو زمان بعد قطع مراحل بست و پنجم ذی قعد در ساحت
 روپہ بر کنارہ دریائے ستلج نزول اجلال فرمودند درین منزل ہزار جہ جہت سنگ
 کہ بعد از واقعہ جنگ اوچین بوطن رفته بود بصدرت راجہ جسے سنگ اندہ چین نیاز
 بر زمین عبودیت سوده پانصد اشرفی و ہزار روپیہ برسبیل نذر گذرانیدہ مورد عوط
 والا گشت و خلعت خاصہ و یک زنجیر فیل مزین بگل زربفت و ساز نقرہ با مادہ و شمیر
 مرصع و کردام انعام مرحمت گشت و بعد از دو سہ روز رخصت فرمودند کہ تا
 معاودت ریات عالیات بدار الخلفہ شاہجہان اباد اقامت و زود راجہ جسے سنگ
 و دلیر خان و عقب انہا صفت شکن خان از حضور دارالسید رخصت شدند کہ خلیل اسد خان
 و بہادر خان پیوستہ متوجہ فتح داراشکوه شوند در منزل گره سانکہ کہ خلیل اسد خان

در بیان نهضت موکب مقدس دفع داراشکوہ بجا و لایب پنجاب

چون خاطر جهان کشائے از جشن مسرت اند و در جلوس والا برادرنگ جهانبانی و انتظام مہام ممالک و امور سپاہ و رعیت و تعیین افواج بر سر سلیمان شکوہ انقراغ حاصل نموده عزیمت توجہ رایات ظفر ایات بجانب پنجاب بجہت دفع فتنہ داراشکوہ مصمم گردید و تاخیر دران باب منافی تدبیر مینمود تا آنکہ موسم برشکال بود و از کثرت آب و و فور گل ولائے عبور عسا کر جهان کشائے متعسر بل متعذر و بر تقدیر طے مساک و قطع مراحل گذشتن از آب ستلج و بیاض نقد ان کشتی و عدم پایاب و با وجود مانعت و مدافعت غنیم در تصور و خیال ہمگان نیگنجد و قطع نظر ازین مراتب چون موکب والا درین سال تقب و محنت کمال کشیدہ مسافہتائے بعیدہ پیمودہ بودند بے آنکہ روزی چند تنگن اقامت واقع شود و سپاہ منصورہ از رنج سفر و سیاق براساید این یورش بنیابت صعوبت داشت و اکثر عمدان نیز درین موسم تجویز حرکت نیکر دند نظم

مندیں اسپان لشکر مہنوز   عرفناک و اسپان لاغر مہنوز

نیاسودہ از بار خستہ تنی   نرستہ ہم از رنج رہ توسنی

انحضرت رائے ظاہر بیتان و کنگاشش عاقبت گزینان منظور نداستہ تبلیغ سرودش غیب از باغ اعزاباد ہنتم ذی قدم مطابق مہند ہم امر داد قریب بصبح کہ وقت ظہور انوار فیض آسمانی و محل ورود الطاف ربانی است پائے عزیمت در رکاب دولت گذارشتہ بجانب پنجاب نہضت فرمودند درین روز جعفر خان از اصل و اصنافہ منصب شش ہزاری و شش ہزار سوار دو اسپہ و بصوبہ داری مالوہ سرانہ رازی یافت و از ہمیشگاہ خلافت رخصت شد و نامدار خان خلعت بزرگ او بدنایت نقارہ ممتاز شدہ معہ میرزا کامگار برادر کہین ہمراہ پدر دستوری یافت چون خدیو عالم بعد قطع منازل بکرنال رسیدند بہ سبب کثرت آب و خلاب از شام ہر ادہ بست بین متوجہ شد کہ از راہ بالا کہ گل ولائے کم نشان میدادند قطع مراحل شود و در منزل اندر می از روسے عرضداشت بہا در خان کہ بتعاقب داراشکوہ تعیین شدہ بود و برگذرتلون دریاے ستلج رو بہ روسے لشکر مخالفت قیام داشت حقیقت عبور لشکر منصور از دریاے مذکور بعض مقدس

ساکامیاب نوازش گردید و از خلعت خانه انضال جاہمائے رنگارنگ خلعت
ہائے گوناگون زینت بخش قامت اہل انجمن گردید و از زرباشی و بخشش دامن آرزوے
کامجویان مالامال تقدیر ادگشت نظم

دران محفل از بذل شاہکشتی
دل و دیدہ پرگشت مخزن تہی
شد از بخشش شاہ والاگر
جگر گوشہ بحر و کان دہدر
زلعت دران بزم گردون اس
چو غورشید شد خلق زرین لباس

انرا بجا کہ خدیو افاق بحکم اقتضائے وقت بوازم این جشن مختصر قرار دادہ اکثر مراسم
کہ لازمہ سیر و ایکست جلوس ثانی حالہ کردہ بودند درین جلوس میمنت مانوس سک
و خطبہ و تعیین لقب اشرف بعل نیاورده موقوف داشتند و امرائے نامدار و نویسندگان
عالی مقدار چون وقت تقاضائی کرد پیشکش ہائے لایق این بزم فرخندہ و جلوس
نخستہ نتوانستند سرانجام نمود و تذر سے در خور حال گذرانیدہ سامان پیشکش ہنگام
فرصت کہ خاطر از ہم اعادی پر داخستہ اند قرار دادند و درین جشن والا شاہزادہ
محمد اعظم را کہ تا حال منصب نیافتہ بود منصب دہ ہزاری و چہار ہزار سوار سرافراز فرمود
و اکثر امرایا صافہ مناصب و عطائے خلعت و اقبالی و اسپان و دیگر عطایا و مراتب
گوناگون سرافرازی یافتند میرسلطان حسین ولد اصالت خان بخطاب افتخار خان و
میر ابراہیم حسین برادرش بخطاب ملتفت خان چہرہ استیاز بر افر و خند در سید وقت
بعرض مقدس رسید کہ ابراہیم خان ولد علی مردان خان ارادت گوشہ نشین دارد لہذا
شخصت ہزار روپیہ سالیانہ او مقرر کردہ از منصب معزول نمودند اگر چہ سابقا امیر الامرا
با فواج و تاہرہ تعیین شدہ بود کہ بہر دو وار رفتہ نگذارند کہ سیلیان شکوہ از اب
گنگ عبور نہاید درینو لاچارم ذی فقد بنا بر مزید احتیاط شیخیر و ولیر خان
وصف لکن خان را تعیین فرمودند کہ اگر سیلیان شکوہ از جائے فرصت
گذشتن گنگ یا بدین لشکر منصورہ درین روسے اب جمنابودہ سد
راہش نشوند و نہ گذارند کہ این طرف دریائے جمن عبور تواند

مسعودش رونق پذیرد و به تنظیم او امر اہی لوای عزت و عظمت برافزارد و بجاہر
مفاخر ولای مغالی ممالک را بیاماید و از آنجا کہ بوارق این مجاہد و لواحق این محاسن از
آغاز طلوع صبح ولادت از پیشانی نورانی ان مشمول عواطف یزدانی واضح ولایت بود
لاجرم کارکنان اسمانی باقتضائے حکمت ربانی پیوستہ ابواب حصول اہمال و امانی
بر روی روزگار فرخندہ آثار می کشودند و اسباب جمعیت و کامرانی و تہید موجبات خلقت
و جہان بینی مینمودند بخت ہوا خواہ بود و تحت چشم براہ روزگار دیدہ امید بر شاہراہ
ہنار وہ انتظاری بر روی چرخ در ترصد وصول این عید دل نسر روز روز می شمرد روز
مبارک جمعہ غزہ ذی قعد سال ہزار و شصت و ہفت ہجری مطابق یازدہم امرداد
اہلی در عمارت دل نشین باغ اعزاباد مصرع

کہ ہنچو رو صد جنت مدام خورم باد

کار پردازان اشتغال سلطنت بساط نشاط گسترده جشنی والا و مجلسی دل کشا ترتیب
دادند و ابواب عیش و طرب بر روی عالیان کشادند نظم

چہان مجلس اراے از سر گرفت زمین را نگین دگر در زر گرفت

چو گل عالمی ساز عیش و طرب فراہم نمی آید از خندہ لب

بعد از انقضائے پانزدہ گہری و بست و دوپل شہنشاہ کام بخش با بخت بیدار

و دل ہوشیار بر تخت سلطنت و سریر فرمان دہی جلوس اجلال فرمودہ پایہ افزائے

اورنگ و دیہم شدند نظم

برآمد بر اورنگ کشا ہنشی شرف دادش از فضل الہی

شہنشاہ شد زینت افزای تخت وطن کرد اقبال در پایے تخت

چو از پایے او تخت ہنر گرفت با فلاک خود را برابر گرفت

صدائے نقارہ شاد دیا نہ و نوائے کوس طرب بنوازش گوش دو توخا نام برخواست

و اہنگ زمزمہ تہنیت و گلبانگ ترانہ غنا از حضار محفل بہشت مشاغل برآمد آ

رفیع القدر و نوینان اخلاص ہنار و تسلیات مبارک باد بجا آورده در خور رتبہ و منزلت

دران نجستہ محفل بر اطراف سریر گردون مصیر صفت کشیدند و اورنگ والا پایہ

اسمان سایہ از جلوس مقدس سعادت پذیر گشت و تاج ہفت ترکی از فرق فرقان

این حزم و احتیاط است چون لشکر منصور با منظر گنگ عجز نمیتواند کرد
 بالفعل این طرف اعدی را راه نیست از راهی که آمده ایم بسمت اله اباد مراجعت نمایم
 و از جانب سید قاسم باره قلعہ دار اله اباد خط گذارنیدند که محمد شجاع از بنگال آمده
 قصد اله اباد دارد و شام برگشته باله اباد بیابند در منصورت سلیمان مشکوه فتح عربیت
 سری نگر نموده از زمیندار اینجا عذر خواست و بر سر آنجا اهر مرصع آلات با و داده برای
 که آمده بود بسمت اله اباد برگشت و باز در پرگنه ندینه رسید مردانش که بجهت صلاح
 کار خود این مشورت داده بودند فرصت یافته اکثری جدا شدند همگی مقصد سوار
 با او ماند آنها نیز در آن جدا شدن بودند سلیمان مشکوه از بر آمدن کوہستان پیشان شده
 دانست که باین نطق صورت حال لشکر چنین است باله اباد نمیتواند رسید بالضرور
 از انطرف باز عزم سری نگر کرد و از ندینه معاودت نموده راهی گشت قاسم خان که تازه
 بر آید اباد رسیده بود بقصد دستگیر کردنش در قدیمه آمد پیش از رسیدنش سلیمان مشکوه
 کوچ نموده افتان و خیزان پاسبان کوه سری نگر رسید و درین روار و تهای همراهانش جدا
 گزیدند و زوجه و چندی از پر و گیان و خلاصه جوهر مرصع آلات و اشرفی در آن سر اسکی همراه
 او رسید و کسان را چه آمده او را در سری نگر بردند.

در بیان جلوس حضرت پوهان ابرو رنگ خلافت جهانمائی

چون حکمت کامله حضرت افریدگار دانا کهنان و افکار اقتضای ان مینماید که در هر بدی
 که حال روزگار باختلال گراید و مزاج زمانه از منبج اعتدال انحراف یابد بنا بر تجدید نظام کارخان
 عالم کون و فساد و زینت پذیری این دیر کهن بنسباید انفر خلافت و فرمان روائی برفق
 بختیاری گذار و زمام اختیار سلطنت و جهان کشائی بقبضه اقتدار جهانمائی سپارد
 تا بآن وقت در ظل رخش از غلظت و نقصان امین گردد و سپاه در رعیت در پناه سایه
 عاطفتش مطمئن باشد و مردم بر سریر دولت باین نیست گذار و که احکام شریفیت بر کسی
 نشاند و خلعت فرمان روائی باین قصد پوشد که بر همه کسان وادی احتیاج را تشریف
 عطا و احسان پوشاند بحسن دانش و مینش خریدار متاع هنر و دست دران جوهر هنرمندان
 باشد هم کشور صورت بیامن فیض جودش مهور شود و هم دار الملک منی از وجود

در میان دو آب وطن داشتند صلاح میدادند که در میان دو آب رفته براه سهارن پور
و بوریه به پنجاب باید رفت سلیمان شکوه که از اختلاف مشورت حیران بود این مصلحت
را از همه بهتر دانست چون که دارا شکوه هم با نوشته بود که بهر حال ازان طرف گنگ
امده براه بوریه خود را به پنجاب رساند از نخبهت زیادتی اموال و کار خانجات و بعضی از
پرو دگیان در قلعہ الہ آباد گذاشت و سید قاسم بارہہ را کہ از عمدہ نوکران دارا شکوه
حکومت و حراست ان قلعہ داشت ہما نجا گذاشتہ از دریائے گنگ عبور نموده طے
منازل می نمود و در ہر منزل نوکران خود و پدشش جدائی شدند و سلک جمعیت از ہم می
گینخت تا آنکہ بہ پرگتہ ندینہ کہ باقطاع بیگم صاحب تعلق داشت رسیدہ کہ روئے انجا
با متعلقانش قید کردہ دست تطاول بمال سکنہ دراز نموده زیادہ از دولک روپیہ بہت
اورد و ازین منزل صلابت خان بارہہ از وجہا شدہ روانہ در گاہ والا گشت چون
سلیمان شکوه در پیچ گذر محال عبور از دریائے گنگ نیافت بہوانی داس دیوان
بیوتات را کہ با مرزبان سری نگر معرفت داشت نزد او فرستاد و کشتیہا بر اسے
عبور از آب گنگ از دستہا د نموده در چاندی اقامت داشت درین اثنا امیر لالہ
فدائے خان با جنود فیروزی رسیدہ مجازی فرود آمدند سلیمان شکوہ تاب مقاومت
نیاوردہ و مغلوب لشکر ہراس و یاس گشتہ و کوہ سری نگر را مان خود اندر پشیمیدہ از
چاندی کوچ کردہ بجانب سری نگر رفت گسان راجہ امده او را بکوہستان بردند و راجہ
خود نیز امده ملاقات نموده انہار کرد کہ ولایت من جائے مختصر است گنجایش لشکری کہ
باشما است ندارو و معہذا راہ عبور اسب و فیل و دیگر دو آب نیست اگر بودن شما انجا باشد
سپاہ را مرخص کنند و با اہل و عیال و معدوے از نوکران بہر برد باقی بیگناہ خان
کہ برض سخت مریض بود خصت شدہ جدا شد و بعد از برادن کوہستان قالب ہتی
کرد و سلیمان شکوہ کہ روئے پرگتہ ندینہ را کہ سید بیگناہ بود با خواستے فتنہ
سازان از ہم گذرانید و بعد ہفت ہشت روز کہ مشورت در چارہ خود می کرد و بر فتن
سری نگر یعنی کہ مرزبان انجا میگفت متفکر بود نوکرانش از بہبود حال او تو مید گشتہ
بودند و در کوہستان کہ راہہا باختیار زمین را بود جدا نمیتوانستند شدہہم با اتفاق
خاطر نشان اومی نمودند کہ رفتن سری نگر بطریقے کہ مرزبان یعنی راجہ میگوید غلام

و دلیر خان بتعجیل می آمد سه منزل از راه اباد گذشته خبر انہزام دارا شکوہ شنید سنگ تفرقہ
 در سلک جمعیت لشکرش افتاد و مضطرب سر اسیمہ شدہ ثبوت و استتقال از دست
 داد و راجہ بجے سنگ را طلبیدہ مشورت درخواست کرد راجہ مصلحت داد کہ چون لشکر
 ہمراہ داری بصوب دہلی مستثافتہ خود را بہ پدر برسان و اگر توانی صواب السنہ کہ بالہ ابا
 مراجعت نمودہ تا رسیدن خبر منفتح در انجا بسربری چند انکہ سلیمان شکوہ راجہ را تکلیف
 رفاقت نمود او از عاقبت اندیشی راضی بہمراہی نگشت و صریح جواب ہم نہ داد و بمنزل
 خود آمدہ باز پیش او نہ رفت سلیمان شکوہ روز دوم مقام کردہ بدلیرخان کنکش مصلحت
 کرد خان مشار آمد مصلحت داد کہ بالہ اباد مراجعت نمودہ از دریائے گنگ گذشتہ
 بشاہپہان پور مسکن افغان رفتہ در انجا لشکر از قوم افغانان و غیر ذالک فراہم آوردہ
 انچہ صلاح وقت خواہد بود ببل خواہد درآمد و رفاقت او بشرط تدبیر قبول نمود راجہ جبنگہ
 بر این معنی اطلاع یافته دلیر خان را کہ درین صورت محض خانہ خرابی او قبیلہ بود
 ازین مقدمہ باز آوردہ در عزیمت رسیدن تعبیه خلافت با خود مستقر گردانید روز
 دیگر کہ سلیمان شکوہ بموجب قرار داد بسمت الہ اباد کوچ کرد و دلیر خان عذر کردہ
 با راجہ در همان منزل مقام کرد و ہمچنین دیگر بندہاے بادشاہی و نیز جمعی از نوکران
 جدیدی او و پدرش کہ در اثناے این ہمہ نوکر شدہ بودند ترک ہمراہی کردند سلطان
 سلیمان شکوہ از وقوع این حال متحیر شدہ خواست کہ با جمعی کہ ہمراہ ماندہ بودند متوجہ
 بسنت دہلی شود باقی بیگ مخاطب بہ بہادر خان کہ از نوکران عمدہ دارا شکوہ اتالیق
 او سردار لشکر بود رفتن بسنت دہلی پسند نہ کردہ معہ صلابت خان بارہہ کہ او نیز
 پروردہ دولت دارا شکوہ بود بصوب الہ اباد عنان عزیمت بر تافت درین ایام
 قریب شش ہزار سوار ہمراہ بود ہفت روز در الہ اباد اقامت داشتہ ہر دم نقش
 تدبیر بر لوح خاطر می بست و ہر نفس بناے عزیمت بر صواب دید ہر کس می گذاشت
 ہر طایفہ مصلحتی پیشیدند و ہر فرقت تدبیرے می نمودند راے جمعی بران گشت کہ
 در الہ اباد در حل اقامت انداختہ ان حدود و قیمنہ در ضبط باید آورد و برخی صلاح
 میدادند کہ در قیمنہ رفتہ با محمد شجاع طرح صلح و الفت باید انداخت و باتفاق یکدیگر
 مہنگا مہ شور بیش گرم باید ساخت و سادات بارہہ کہ عمدہاے دارا شکوہ بودند و

بر فاقست اور لاہور رسید و خجرخان فرجدار بہیرہ و خوشاب فریفتہ افسون او گشتہ نیز
 اندہ ملاقات نمود روز بروز مواد شوکت و اقتدار افزون می شد اگر یک چند از تہیب
 و رد و عساکر منصور بہلت می یافت انقلاب کہ جلوس بر سر سیلطنت می نمود و ہموارہ در آنجا
 نو میثان بارگاہ والا خفیہ نوشتجات می فرستاد و نیز بامراکے صوبجات و راجپوتان کہ
 در اوطان بود و خطوط شورش ہنسزا مشتمل بر تحریر سرکشی و مخالفت با خدیوگیہان می نوشت
 و بہ بادشاہزادہ سلطان محمد شجاع بکلم ضرورت مصالحت نمودہ حرف دوستی و التیام
 در میان آوردہ مکاتیب مواخات اسالیب نوشتہ اورا ترغیب حرکت از
 بنگالہ و تکلیف لشکر کشی و سپہ ارای نمودہ مقرر ساختہ بود کہ چون خود در پنجاب تہیب
 اسباب شورشش میناید او نیز از بنگالہ لواسے عزیمت تا الہ آباد برافزاد و مراتب
 مواثیق موکد با میان در میان آورد کہ بعد حصول مدعا ملک و مال مساوات قسمت نماید
 افسون دارا شکوہ بچہ شجاع اثر کرد و او از بنگالہ لشکر کشی نمود چنانچہ در جاے خود بقلم
 خواہد آمد بانکہ دارا شکوہ اگر چہ بحسب ظاہر در سر انجام سامان نبرد میکوشید لیکن در لہن
 مغلوب رعب ہراس گشتہ محاربہ بباکرمہایون از حوصلہ طاقت خویش انہون میدانت
 و داعیہ رفتن بجانب ملتان وقت ہار مینمود این معنی را بہ نزد یکان و محرمان خود بر مزوایا
 میگفت و مردم تنفرس میدانتند کہ ہر گاہ موکب جاہ و جلال باین سمت توجہ نماید
 بے اقدام جرات در پیکار قدم بوادی فرار خواہد نہاد از نیجت از دواہنگ جدائی میکرد
 چنانچہ راجہ راجہ روپ بہ بہانہ آنکہ بوطن رفتہ سر انجام سپاہ لشکر و استالت
 قلوب زمینداران کوہستان نماید رخصت گشتہ جدا شد و بنا بر مصلحت پسر و
 وکیل خود را در لاہور گذاشت بعد چند روز پسر او نیز ہمیشی برخاستہ رفت و نیز
 گور و ہراسے سجادہ نشین با پاناٹک کہ بالمشکہ کثیرا مدہ بود بہ بہانہ فراہم آوردن لشکر
 بدر رفت و ہمچنین اکثر مردم جدا شدند و دارا شکوہ انتظار سلیمان شکر پسر بزرگ خود
 داشتہ در لاہور اقامت میداشت

در بیان حبسے اسلیمان شکوہ خلف بزرگ دارا شکوہ

اد بعد ہزیمت بادشاہزادہ محمد شجاع بموجب طلب دارا شکوہ از تہیبہ باراجہ بے شکوہ

گرد و در سیدن بلاهور که گوشه عافیت است محال شود و مقارن این حال خبر توجیه موکب
 مقدس از اکبر اباد بجاناب شاهجهان اباد شنیدند لهذا مغلوب عیب و هراس گشته بست و
 یکم رمضان از دلی روانه لاهور شد و سلیمان مشکوه نوشت که اگر تو اندان روی آب
 جتنا براه بوریه و سهارن پور بجناب استعجال در سهرند رسید به بلاهور ملحق گرد و بعد رسید
 در سهرند دست تقدی بر اموال راجه تو در مل متصدی اینجا که خود را از دور اندیشی بگوشه
 کشیده بجاناب لکمی جنگل رفته بود در از کرده قریب بست لک رویه که در بعضی امکنه
 از راجه مذکور مرفون بود و مردم نشان دادند بر آورده متصرف گشت و چون بکنار
 دریائے ستلج رسید از جمیع گذرگاه کشتیها فراهم آورده بعد عبور از ان دریا کشتی ها را
 شکست و غرق نموده داد و خان قریشی را که از سرداران عمده او بود با لشکر دیگر برگز
 تلون گذاشت و چنان بخاطر آورد که چون موسم برشکال است و راهها از گل و لای
 مسدود است و از طغیان آب دریا پایاب نایاب و کشتیها مفقود تا آنکه موسم برشکال
 نگذرد و راه صاف و دریا پایاب نگر دو توجیه رایات والا بیست لاهور صورت نخواهد بست
 در عرصه این مدت بلاهور رسید به خزانه بادشاهی که یک کرد رویه موجود است و قورخانه
 و توپ خانه و اسباب تجل بدست آورده لشکر جمع سازد و آماده پیکار گرد و بدین قصد
 لشکر بر معابر ستلج گذشته روانه گشت و بمقدّم شوال بلاهور رسید و داخل قلعه
 بادشاهی گردیده در اطراف و اکناف ان صوبه مردم را استمالت نامحارت ملاحظت
 امین مبنی بر و عدایکے احسان فرستاده سپاه ان مرز بوم را از هر جا و هر قوم و قبیله
 ترغیب نوکری می کرد و نیز زمینداران و فوجداران لمان و بهکهر و تهته که مجموع با قطع
 او متعلق بود و نیز لشکرهای پشاور و کابل را که هابست خان ایالت اینجا داشت خلعت
 فرستاده بجاناب خود دعوت می نمود و چنانکه بادشاهی و قورخانه و توپ خانه و دیگر
 کارخانجات که در لاهور بود دست تصرف دراز نموده بیدرین سپاه و لشکر میداو و بر
 تهیه اسباب کارزار همست می گذاشت و در اندک فرصت قریب بست پزاسوا
 فراهم آمد و راجه راجه روپ زمیندار نورپور که قبل از صفت اراکے عسکر والا بوجیب
 فرمان حضرت اعلی از وطن خود روانه کسر اباد شده بود در میان دلی و سهرند ملحق گردید

مصلحت نیست که اینچنین خیالات فاسد بخاطر راه و بهند بهر حال او را استمالت کردند
 و او را از اکبر اباد برآمده عقب لشکر فیروزی اثر می آمد و در کین فرصت انتظاری بود و
 بعد از فتح بردار اشکوه تا حال بملازمت نرسیده بود بخاطر مقدس رسید که بهر صورت
 ان بظرد را دستگیر کرده رفع شورش باید نمود بنا برین اندیشم چهارم ماه شوال که عرصه
 متبراً مورد سراقاقت اقبال بود دران روز مراد بخش بملازمت رسید بحسن تدبیر او را
 دستگیر نموده خلایق را از شورش و فساد رها تیدند و بعد از دو پاس شب او را بشنخ سپهر
 و دیو خان سپردند که قلعہ شاهجهان اباد برده محبوس گردانند روز دهم ازین ساخته راجه
 جے سنگه کچھواہہ کہ از رفاقت سلیمان شکوه برخاسته آمده و کرت سنگه پسرش
 کہ پس از جنگ داراشکوه بوطن رفته بود و رائے رائے سنگه برادرزاده راجه
 جسونت سنگه و ابراهیم پسر علی مردان خان کہ بعد از شکست داراشکوه بمقتضائے
 نادانی سو د از زیان نادانستہ ہمراہی مراد بخش اختیار کرده بودند بسادات استان
 بوس مشرف شدند و دیگر امرائے بادشاهی کہ در سلک رفاقت مراد بخش بودند
 بملازمت رسیده خلعت نوازش یافتند و همچنین مجموعہ سپاہ و لشکر یانش کہ سابق
 و لاحق بست ہزار سوار بود بموجب حکم اقدس اعلیٰ بخشیان عظام جوق جوق و فوج فوج
 از نظر والا گذرانیدند ہمگان بمناسب مناسب سرافرازی یافتند و خدیوگیہان
 بعد قطع مسافت در باغ اعزاباد واقعہ شاہجهان اباد رسیدند

در بیان بقیہ حکم احوال داراشکوه

او بعد فرار از کبیر اباد با پنچہزار سوار بتاریخ چہار دہم رمضان المبارک در شاہجهان اباد
 رسیده در قلعہ شہر کہنہ کہ بنا سبت خرابی و بے رونقی شایان نزول او بود مانند
 چغہ بویرانہ فرود آمدہ بقصد سامان جنگ و سرانجام سپاہ اسپان و فیلمان و اجناس
 و ہمتقہ سرکار بادشاهی و امرا ہر جاہر چہ یافت تصرف می نمود و سلیمان شکوه خلع بزرگ
 خود نوشت کہ از پتنہ بمعہ امرائے بادشاهی خود را در شاہجهان اباد برساند و بامرائے صوبت
 و فوجہاران اطراف نوشتجات فرستادہ نزد خود طلب داشت چون پسرش نتوانست
 و موسم برشکال رسید بخاطر اور کہ مبادا از کثرت بارش و وفود گل و لاسکے ہمدو

که او نیز از همزای سلیمان شکوه آمده بخطاب سعید خانی و عنایت خسروانی سرانگیزی یافت و عبدالحمد بیگ ولد علی مردان خان و اعتماد خان و دیگر امرائے که رفاقت سلیمان شکوه گذاشته آمده بودند بملازمت مشرف شدند.

در بیان قیدگردیدن پادشاهزاده محمد مراد بخش

از آنجا که پادشاهان والا اقتدار ظلال حضرت افریدگار هستند لهذا امر جلیل سلطنت و مشعل نبیل خلافت بسان رتبه درگاه الوهیت و مانند درجه بارگاه ربوبیت مقتضی عدم شریک و انباز و از سپیم و ندیل مستثنی و بے نیاز است نظم

بے آنکس که ظل ذوالجلال است   شریک چون شریک حق محال است

شهنشہ فرومی باید در استلیم   در کیتا بود در خورد و دیهیم

چون کار فرمایان قضا منشور خلافت و جهان داری بنام نامی خدیو گیهان رقم اقبال کشیده و ذات قدسی را در سلطنت و شهر یاری تفرد و کیتا کے بخشیدہ از نیجہت از نقص مشارکت شرکا مبرا میخوانند و مدعیان شرکت اندیش را حرمان نصیب ساخته چمن دولت و گلشن سلطنت او را از نخل بے ثمر و دعوی داران معر امیدارند مصداق اینمقال احوال خسران مال مراد بخش است او از خود سری و بے حوصلگی مدعی و شریک خلافت بود پتھر و تخت و سایر لوازم فرمان روائی با خود داشت چون دید که امر سلطنت بخدیو افاق قرار گرفته و زمام حل و عقد امور خلافت بکف اقتدار والا در آمده عرق حسد و پشیمانی او حرکت نمود و اغوائے خوش اندگویان و فتنہ جویان ضمیمہ سودا و غرور و مگر دید و با وجود فقدان خزانه و وجه تنخواه مواجب سپاه در صد و توفیر لشکر گردید و بعضے امرائے نا عاقبت اندیش را بانواع استمالت بخود کشیده با ضافہ مناصب و خطابها سرافراز ساخت و اسباب شورش و سرکشی سرانجام داده خیال با بے فاسد بخود راه داد و در هنگام نهضت موکب والا از اکبر آباد اہمال و زریہ و پیغام در کہ در بدایت این شورش قرار چہان بود کہ بعد مستح بردار اشکوه خزانہ و مالک با نصابہ ہمت و راید اکنون وعدہ با بیفائے باید اور د خدیو گیهان فرمودند کہ تا حال ہمہ درار اشکوه با بنجام نرسیدہ بعد اتمام کاران بموجب قرار داد بعمل خواهد در آمد با عمل بر سر غنیم باید رفت

تالیق شاهزاده و قاضی خان میر سامان را بملازمت حضرت والا پرداخت جهات
 بیوتات و حکیم نصرت خان را که مزاج اقدس آشنا بود براسے معالجه بقیه گرفتند بعد عطا
 سه هزار اشرفی مقرر کردند و ذوالفقار خان را بجر است قلعہ کبیر ابا و نصب کرده
 بست و دویم رمضان المبارک از کبیر ابا و بعزم شاهجهان آباد نهمست
 فرمودند **نظم**

تظر از زمین نظر تشر از یار   فلک یاور و اختر و نخت یار
 زمین تابع و آسمان پیروش   بیان جم و شان کیخسروش

روز اول ساحت بها در پور پنجم سرد اوقات اقبال گشت و درین روز شاهزاده محمد عظیم
 بملازمت حضرت اعلیٰ رسیدہ پانصد مهر و چهار هزار روپیہ نذر گذرانید حضرت اعلیٰ بپیر
 قرۃ العین خلافت خوشوقت شده در اغوش گرفتند و انواع مہربانی نموده خدمت
 فرمودند یک روز در ساحت بها در پور مقام شد از آنجا در عمارت گہات سامی
 نزول واقع گشت و از آن منزل خانہ و ران را براسے تسخیر قلعہ الہ آباد کہ سید قاسم
 باہرہ و اراشکوہی مضبوط داشت و قاسم خان بہ فوجداری مراد آباد کہ محال مفسد خیز است
 و ارادت خان بصوبہ داری اودہسہ و شیخ عبدالبنی بہ فوجداری اتا وہ تعین شدند و
 سلخ ماہ رمضان المبارک کہ ساحت باغ سلیم پور مضرب خیام والا بود و بها در خان را از
 اصل و اضافه بمنصب چهار ہزاری و دو ہزار سوار نواخته با جنود نصرت بتعاقب اراشکوہ
 تعین فرمودند درین منزل فرخندہ ہلال عید الفطر از افق سعادت طلوع نموده عرصہ جهان با
 بانوائے بہجت و شادمانی و لوا مع عشرت و کامرانی نورانی ساختن کوس شادی بلند
 اوازہ گشت و مظننہ مبارک باوی بائین ہمایونی تازہ گردید درین روز بہجت افزوز
 خانجهان عرف شایستہ خان خلف بزرگ اصفت خان را بخطاب امیر الامرائے و
 منصب جلیل القدر بہجت ہزاری ذات و بہجت ہزار سوار و آسپہ و انعام محالی
 کہ یکت کہورد ام جمع داشته باشد سرافراز فرمودند و دیگر بندہ سائے در گاہ والا را
 باضافہ مناصب و انعامات نواختند و دیگر خان کہ از نزد سلیمان مشکوہ آمدہ بود بملازمت
 مقدس سرافراز گشتہ بمنصب ارجمند پنجہزاری و پنجہزار سوار و عبد السرخان و لہ سید خان

محاسبات چهره سالی عقبه علیه گشت و از مراتب ملک و مال بعرض والا رسانید و بد آنچ
 مامور گشت بعمل در آورد و درین تاریخ بست و شش لک روپیه از خزانه عنایت
 بر او بخش مرحمت گردید پس از آن مقام از باغ مذکور کوچ نموده بفر و شوکت و بخت
 و اقبال بر فیل سوار شده لوائے توجه بر سپهر افراختند و خلایق را از مشاهده غور شید
 جمال جهان آراے شهنشاه جهان و بادشاه نوجوان دیده امید و دشمنای پذیرفت
 و جمعیت و اسودگی طرح آشنای و الفت افنگند ساکنان آن شهر چون میامن الطاف
 بیکران و آثار عدل و احسان و الا جان تازه یافتند بودند از خورد و بزرگ از هر گوشه
 زبان و عادت ناگشودند و بلسان چال مضمون این مقال ادا نمودند نظم

خدایا و را مملکت پرو را	سکندر سریرا جهان داوا
ز ادم بپیرا ث عالم تراست	جهان بادشاہی مسلم تراست
همین گوهر سلک ادم توئی	بهین میوه باغ عالم توئی
جهان سر بسرد پشاه تو باد	سر دشمنان خاک ماه تو باد

عمارات دارا شکوی به نزول همایون زینت یافت و جمعی کثیر از امرای و اصناف مناصب
 سزافرازشدند از آنجمله خلیل احمد خان از اصل و اصناف مناصب شش هزاری
 و شش هزار سوار و چهار هزار دو اسب سزافرازشدند و محمد امین خان بدستور سابق
 بخدمت میر بخش گری سر بلند می یافت پیش نهاد خاطر والا ان بود که در ساعت مسعود
 احرار و دولت ملازمت حضرت اعلی نمایند و در استر ضائے خاطر ملکوت مناظر
 کوشیده عذر و قوع حوادث در میان آورند و بالکلیه حجابے که حادث شده مرتفع
 سازند از آنجا که حضرت اعلی را کمال توجه بحال خسران مال دارا شکوه بود و بر رعایت
 خاطر او چشم از صلاح دولت پوشیده در اصلاح و تربیت آن نهال بے اثر
 میگو مشیدند رضامند نشدند که خدیو گیهان بملازمت بگوشند لاجرم بحکم تقاضائے
 وقت خدیو افاق ترک عزم ملازمت نمودند و در خلال این حال خبر اقامت ارشاد
 بشاه جهان اباد و فراهم آوردن لشکر بقصد جنگ بمسامع والا رسید تهاون و تاخیر در کیرا
 صلاح دولت ندانسته عزیمت بمداقت دارا شکوه مصمم نمودند و شاهزاده محمد سلطان
 را دولک روپیه انعام مرحمت فرموده در کسیر اباد گذاشته اسلام خان را

خلف معظم خان بلازمت رسیده باضافه هزاری ذات و هزار سوار که از اصل و اصناف
 چهار هزاری و سه هزار سوار بوده باشند سرافراز شد و روز دیگر امر سعادت اندوز
 شدند و دهم رمضان المبارک ساحت باغ نور منزل که باغ و بهره مشهور و نزدیک اکبر آباد
 واقع است نزول اجال فرمودند حضرت اعلیٰ بر عاشرین عید داشت جواب بخط مبارک
 نوشته بایک قبضه شمشیر موسوم بعالم گیر مصحوب فاضل خان میر سامان فرستادند آنگاه دلان
 هوشیار خرام از آن شمشیر تقاضا بر عالم گیری نموده بعرض والارسانیند درین وقت نوکران
 مراد بخش از عدم ضبط او در اکبر آباد رسیده دست تقاضا بمال مردم دراز کردند بحسب حکم
 معلی شاهزاده محمد سلطان و نجابت خان خانناتان در شهر رفته ان ستم پیشگان را از مردم زاری
 باز داشته مرده امن و امان و نوید عاطفت و احسان با اهل شهر رسانیدند چهار دهم
 رمضان المبارک خانجهان خلف بزرگ اصفت خان مرحوم که حضرت اعلیٰ او را باغوالی
 داراشکوه متبرک کرده بعد دور و ز خلاص نموده بودند بلازمت حضرت خدیو افاق
 رسیده مشمول عواطف گردید و درین تاریخ حضرت اعلیٰ بعضی پیغام بزبان خلیل الله خان
 و فاضل خان فرستادند خدیو گیهان جواب پیغام بزبان فاضل خان فرستاد و خلیل الله خان
 را در حضور خود داشته مصالحی در میان آوردند و میر میران خلف خان مشارالیه نیز
 بلازمت رسید و اکثر امراتعیبه بوسی رسیده مورد الطاف شدند چون شورش
 معضدان چکله متبرک بعرض والارسانیند جعفر ولد اندور دیجان را از اصل و اصناف بمنصب
 سه هزاری ذات و سه هزار سوار سرافرازی بخشیده براسی انتظام مہام چکله مذکور حضرت
 فرمودند و دهم رمضان المبارک شاهزاده محمد سلطان بموجب امر والا بلازمت حضرت
 اعلیٰ رسیده کامیاب سعادت گشت و درون قلعه ارک کسان خود با حفظ مقرر گردانید
 مردم بادشاهی را برداشت نوز دهم بیگم صاحب امدہ ملاقات کردند جعفر خان دیوان اعلیٰ
 و دیگر امرایان فوج فوج باستلام عقبه فلک رتبه رسیدند خدیو گیهان بارعام داده فرمودند
 کہ ہر کس کہ براسی ملازمت آید منگنید و حسب حکم والا بخشیان عظام و میر تورکان
 پایہ شناس و بیادلان مرتبہ وان بر وفق درجات مراتب و بر حسب تفاوت مناصب
 ہر کدام را در مقام ایستادہ کہ وہ ملازمت کنانیند و براسی رایان کہ بحسن کفایت و
 کاروائی سردفتر اہل دیوان بود باجمع متصدیان دیوانی و زمرہ اہل قلم و ارباب

وازدرد و دیوار دهمشت داشت و پیش ازین در انجا صلاح اقامت ندیده او آخر شب
برآمده بجانب شاهجهان اباد روان شد و زوجه خود با بعضی از پیر و گیان و سپهر شکوه را
همراه گرفت و برخی از جواهر و مرصع آلات و پاره اشرافی که در آن سراسیگی و اضطراب
دست قدرتش بران رسید همراه برداشت در آن وقت بگی دوازده سوار همراش بودند
چون لشکر او شکسته و انتظام سپاه او گسسته و اکثری زخمی و بسیاری از شدت
گرمای تاب بودند و مراکب و دو اب و خیمه و پرتال هر کدام بتاراج رفته بود و بیچکس را
احتمال نبود که باین زودی رو بفرار خواهد نهاد در آن شب احدی رفاقت نکرد صبح آن
پاره مردم بقدر ما بحتاج سرانجام نموده باور رسیدند و در سه روز پنجاه سوار ملحق گردید و
بعضی کارخانجات نیز با ویوست و اکثر نوکران قدیم و جدیدش جدا گزیده بدرگاه
خدیو گیهان رسید ه بناصب مناسب سرافرازش شدند و اکثر خزاین و جواهر مرصع آلات
و کارخانجات و فیلمان و اسپان و سایر اسباب شوکت و تجلیش در اکبر باد
ماند **منظم**

زر و سیم و مالش بناچار ماند   چمن بے خس و گنج بے بار ماند
از دولت عاریت تافت رو   فلک داده خویش گرفت ازو

خدیو قیروز بخت بعد از فتح و نصرت سپاس بیقیاس بدرگاه خدیو حقیقی بجا آورد و با میدگی
و تو زک تمام بدخیمه دارا شکوه انده شرف نزول ارزانی داشتند و تا رسیدن
ارو و معلی و افراخته شدن دولتخانه و الادرا بنجا بسر بردند و تفقعات و مراحم بحال
بادشاهزاده محمد مراد بخش معذول داشتند بچرب زبانی و لطفت و نوازش مرحوم جراحت
های او فرمودند و جراحتان و اطبا بعالجه او گماشتند و همچنین دیگر زخمیان عساکر منصور
را برحمت خسروانه مرهم بخشیدند و کشتگان و شهیدان را نوازش فرموده از خاک
برداشتند و بنجاک سپردند و جمعی را که درین نبر و مردان ما مصدر ترو دات نمایان شده
بودند و ارادت و عقیدت آنها بر پیشگاه ضمیر و الالجلوه ظهور نموده بود بشرایع عولفت
بادشاهانه نواختند و روز دیگر از آن سه منزل نهضت فرموده در عمارات سموگ بر لب
اب جمن نزول فرمودند و ازین منزل عرضداشتن مشتکل بر صورت حال و اعتدال وقوع
صفت ارایی بخدمت حضرت اعلی ارسان داشتند و درین مکان محمد امین خان

شدند و راه فرار پیوند و درین اثنا یکی از خدمت گاران نزدیکی او که ترکش بر میانش می بست هدف تیر قضاگشته از پا درآمد و اراشکوه چون بهره از شجاعت و مردانگی نداشت از مشاهده این حال بیش ازین تاب مقاومت نیاورد و به گام ناکامی معه سپهر شکوه راه قرار پیش گرفت و منہیان اقبال در طرفه العین این مژده فرح افزا بعض حضرت خدیو افاق رسانیدند و میبشران بخت و دولت نوید نصرت و فیروزی بگوش خیر اندیشان انداختند صدای کوس منخ و فیروزی باوج آسمان رسید و مژده مبارک باد از زبان اولیای دولت برآمد هنوز تیغ بہادران فیروزی منش از خون اعدا که در او جین و دادہ بود رنگ الود و جراحت مجروحان عرصہ و غابالتسیام نیامدہ کہ این نمایان فتح از تمدیدات ایزدی بتازگی بمنصہ ظهور رسید بلیت

قرین شد بہم لین دو فتح قریب چون نصر من اسد فتح قریب

حکم مقدس بظہور پیوست کہ احدی از لشکر منصور تکامشی جماعت مہمور نگند از عرصہ رزم گاہ تا اکبر آباد کہ وہ کہ وہ مسافت بود گر بختگان لشکر غنیم در ہر گام از زخم ہلے کاری و جراحت ہاے سخت و فرط حرارت و غلبہ تشنگی فوج فوج جا بجا افتادہ جان بجان افرین دادند و اکثرے در شہر رسیدہ از شہر بند جیات راہ عدم پیوند و بکست قادر مطلق در چنین نبرد مردانہ کہ امر اے ذیشان و راجہاے رفیع المکان کہ ہر یک صاحب طبل و علم و مالک خیل و حشم بودند و ہزاران ہزار مردم دیگر از طرف مخالف بر خاک ہلاک افتادند از لشکر خدیو گہان غیر از اعظم خان کہ بعد فتح از غلبہ حدت ہوا قالب ہتی کہ دووی بیگ الخطاب بہ سزاوار خان و ہادی دادخان و سید دلاور خان دیگر کسے بکار نیامد و اسیب زخم تیر غیر از بہادر خان و ذوالفقار خان و مرتضی خان و دیندار خان و عنایت بیگ و محو صادق بدیگرے از عمدہ نہ رسید الفصہ دارا شکوہ پس از انہزام از غایت رعب و ہراس چون سیما بے قرار گشتہ باپسر خود و چندی از نوکران بوقت شام کہ روز بخت و دولت اورا شام ادبا رسیدہ بود باکبر آباد آمدہ بمنزل غلیش کہ سعادت و اقبال ازان رخت بر بستہ بود درآمد و از فرط خجالت و انفعال در انرا بروے آشنا و بیگانہ بر بست و از کمال شرمساری بلازمت حضرت اعلیٰ نیز ز رفت و سہ پاس شب در نہایت بیم و ہراس در انجا ہر صلاکت و مہابت حضرت خدیو جہان انچنان بر ویش مستولی گشت کہ از سایہ خود می ترسید

زبیداد تیغ ہدائی سنگن   سرازتن جدا ماند وتن از کفن
دوشمشیر ہر گاہی شد علم   چو مقراض میدوخت تیرش بہم
جدا باز رہ دست با سوسو   چو دایمی کہ یک پائے افتد درو
شد از تیغ بیداد در یک نفس   بری مرغ ارواح این نہ قفس

مرتضی خان و ذوالفقار خان و دیندار خان ترددات مردانہ بظہور رسانیدہ زخمی شدند
اگرچہ ملازمان رکاب خدیو گہان چقلش ہائے بہادرانہ نمودہ داد مردانگی دادند و کارنامہ
مبارزت و رزم از مای بر طاق بلند ہنارند لیکن راچہ تان جلادت منش مردانگی ہائے
عظیم و سپاہ گری غریب بوقوع آوردند چنانچہ رائے ستر سال ہادہ و راجہ رام سنگہ
را تہور و دیگران ہا پیردی جرات و دلادری بقول ہمایون نزدیک رسیدہ ترددات
رستمانہ نمودہ رہ نورد ملک عدم شدند خصوص راجہ رام سنگہ را تہور کہ بہ رولتہ شہو
بود از ہمہ تقدیم نمودہ خود را بفیل سواری مبارک رسانیدہ آثار تہور و جلادت بظہور
آوردند و افاق تماشا سائے جرات او مشاہدہ فرمودہ ملازمان رکاب سعادت را از قصد
ہلاک او منع نمودند لیکن بہادران عقیدت منش نظر بر جرات او ضبط خود نتوانستند
کردوان بے باک را بشمشیر ہمت از پا در آوردند بلیت

چو پروانہ خود را ز ند بر چہر رخ   نیرد چراغ او بمیہ دبدانغ

داراشکوہ از مشاہدہ این حال و اطلاع برگشتہ شدن رستم خان رائے ستر سال ہادہ
و راجہ رام سنگہ را تہور کہ اعتضاد قوی و استظہار مطلق او بودند مترد گشت و از فرط غم
کمرش بشکست درین اثنا سائے محمد صالح الخاطب بوزیر خان کہ دیوان او بود و یوسف خان
برادر دلیر خان کہ در شجاعیت و مردانگی ہمسر دلیر خان بود و سیدنا ہر بار ہمہ و اسمعیل بیگ
و اسحاق بیگ پسران علی مردانخان شربت ہلاک چشیدند و مقاران این حال چند بان
متواتر از توپ خانہ رکاب ہمایون نزدیک داراشکوہ رسیدمانند و پورجم کہ از شہاب
ثاقب بیم خورد و بر دل داراشکوہ ہراس و خوف مستولی گردید و از غایت بیدلی از فیل
فرود آمدہ بے سلاح و بیاق پا بر مہنہ بر اسپ سوار شد ازین حرکت او اضطراب بے
ہنگام کہ از داراشکوہ بوقوع آمد لشکر یانش دل از دست داد و پراگندہ و پیریشان

بقصد جانها فرود شدند آغاز نهاد و زلزله در زمین وزمان انداخت و تفنگ از درون
جانگزارے بنیاد کرد و تیر شهاب سان جانها بر دوخت و گوله بندوق مانند شاله بهار
بر فرق مخالفان ریخت رفته رفته کار بشیر و تیر در رسید از جرنغار دارا شکوه که
سردار آن سپهر شکوه بود رستم خان بهادر روبرو سے توپ خانہ آمدہ جنگ مردانہ نمود
تا گمان فیل مست رستم خان بهادر که دلیرانہ می آمد بضر بانی از پا در آمد و نیز از صدہ
توپ و تفنگ بسیاری از ہمراہیان رستم خان بر خاک ہلاک افتادند رستم خان چون
دید کہ روبرو سے توپ خانہ کار پیش نمیرود و از ان طرف غمان تاب گشته بسمت برانغار
بغوج بہادر خان کہ طرح دست راست بود رسیدہ بجنگ و پیکار پرداخت بہادر خان
زخمی گشت و دفع ان از بہادر خان صورت نہ بست نزدیک بود کہ پائے ثبات اولغز
درین اثناے اسلام خان و از طرف دیگر شیخ میر رسیدہ داد مردانگی دادند و خاک
معرکہ بخون بسیاری از مردم لالہ گون کردند و درین اویزش رستم خان بہادر ہدف تیر قضا
گشت و سپہر شکوه از دیدن این حال رو بفرار نهاد و ارا شکوه کہ از قواعد پیکار و قوانین
کار نارس و مراسم رزم از مانے و لوازم سپہ ارا سے بہرہ نہ داشت بعد از تیز جلو سے
سپہر شکوه خود نیز متعاقب او بسرعت آمدہ روبرو سے توپ خانہ و ہر اول لشکر منصور
روان شدہ از توپ خانہ خود گذشت و از خوف آسیب لوپ و تفنگ موکب والا
در اضطراب افتاد و تاب ثبات نیار دہہ از ان طرف منحرف شدہ بجانہ بست راست
خود میل نمود و ہر اول لشکر دارا شکوه با فوج مراد بخش روبرو شدہ غلیل احمد خان نیز
حملہ آوردہ دست جرات بجنگ گشود و درین اویزش چند زخم نیز بر مراد بخش رسید
و از حملہ راجپوتان اندک عقب رفت حدیو افاق نظر برین حالت نمودہ روسے فیل
سواری مبارک بسمت دارا شکوه گردانیدند درین اثنا راجپوتان تہور منش کہ مراد بخش
را ہر میت دادہ بودند رخس جلاوت بر آہنگختہ بر قلب موکب نظر پیرا آختند و جنگ
عظیم در پیوست کہ چرخ پیدا کرد و فتنہ ساز یہائے خود اندیشید و از صدقات
بہادران چون بید بر خود لرزید و شہسوار فلک یعنی خورشید عالم افزود بسمت اراس
رسیدہ از بیم اشوب ان نبرد قتل و تامل در نریدہ نظر اگی تا شائے رزم
بود نظم

شاهزاده محمد سلطان و نجابت خان خانخانان با امرائے دیگر هراول و ذوالفقار خان
وصف شکن خان که توپ خانه باهتام او بود پیش هراول مقرر گشت و سرداری برنغار
بنام شاهزاده محمد اعظم قرار یافته سپاه و حشم ایشان را باسلام خان و اعظم خان و
دیگر نامداران انتظام پذیرفت و بادشاهزاده محمد مراد بخش با مردم خویش برنغار صف
ارگشت و پیش میر و سید میر با فوجی از میانان کار طلب بسر داری التمش معین گردید
و بهادر خان با جمعی از بهادران طرح دست راست نصب گشت و خان دوران
با فوجی از دلیران نامدار طرح دست چپ تعیین شدند و خواجه عبدالسدخان بقرا
قرار یافت و خدیو گیهان بفرزیدونی و حشمت جمشیدی معه شاهزاده محمد اعظم بر نیل کوه
شکوه سوار شده زمینت افروز قول شدند و جمعی از امرائے نامدار بر کاب دولت
سعادت پذیرفته بتوزکی که دیده روزگار در پنج معارک کارزار از بادشاهان والا اقتدا
نمیده و سپه سالار انجم موکب کوکب با این ترتیب داراستگی بمیدان فلک نکشیده
لواستے عزیمت در میدان نبرد افراشتند و ازین طرف دارا شکوه نیز به ترتیب
افواج پرداخته توپخانه خود را بسر داری بر قنداز خان بجانب دست راست و توپخانه
بادشاهی بسر داری حسین بیگ خان دست چپ در پیش صف لشکر جاداده و راستے
شتر سال ماده را که از عمده راجهائے بمزید شجاعت و دلوری امتیاز داشت ثنات
قدم و استتقال او در معارک نزد مسلمین و راجپوت مسلم الثبوت بود معه داد و خان
قریشی و عسکر خان بخشی و اکثر از راجپوتان هراول مقرر گشت و خلیل السدخان میر بخش بادشاهی
معه میر میران خلف خود و ابراهیم خان خلف علی مردان خان با اسمعیل بیگ اسحاق بیگ
برادرانش و دیگر امرائے برنغار جایافت و سلطان سپهر شکوه و رستم خان بهادر
فیروز جنگ که از اعظم امر او بود و قاسم خان و دیگر بندهای بادشاهی برنغار انتظام یافت
و کنور رام سنگه و کیرت سنگه پسران راجه بی سنگه و دیگر راجپوتان التمش مقرر شدند
و میمنه و میسر و وین و یسار با امرایان نامدار مقرر کرده دارا شکوه خود با چندی از نامداران
در قول قرار گرفت و در نصف النهار نخست از طرفین بانداختن بان و توپ و تفنگ
تیران جنگ افروخته گشت هوا از ابر دو دتیره و چشم عالیان از کثرت و خان خیره
شد و از آن عظمت گوش فلک اکنده و زهره شیر دلان پراکنده گردید توپ کوه شکن

موکب والا باین چستی و چالاکی از آب مرقوم که فوق تصور او بود متعجب شده در یک حیرت
 فرورفت و با دلی خالیت و خاطر اندیشه تاگ از دهنول پور متوجه مقابله گردیده به ترتیب
 صفوف پر داخت حضرت اعلی درین وقت نیز فرامین نصایح در ماده عدم جنگ
 و انداختن طرح مدارا بدارا شکوه نوشته با وجود بقیه کوفت و ضعف بدنی بقصد اطلاق
 نایره جبال در عین شدت گرما غواستند که از راه دریا تشریف برده سد باب کارزار
 بشوند باین عزم صواب پیشخانه بیرون بر آوردند لیکن دارا شکوه این معنی را قبول نکرد
 و در تاخیر و تعویق عزیمت همایون کوشید و بار تکاب مجادله استیصال مینمود از آنجا که وقت
 آن رسیده بود که غور شید جهان افروز عالم گیری از افق دولت طلوع نماید و کوکب
 بخت سوز دارا شکوهی در مهبوط بیدولتی فرورد چگونه امور مصلحت امیز بسم رضای
 دارا شکوه برسد و چه طور برسک خیر و صواب ره سپار گردد و الفقه خاقان زمان
 پس از عبور دریائے چنبل بجهت اسودگی سپاه که مسافت بعید طے کرده بودند
 دوروز مقام کردند چون اخبار آمدن دارا شکوه بعرض رسید بکوچ متواتر ششم
 رمضان المبارک در عرصه موضع راچپور^{۱۱} ده که وهی اکبر اباد بغاصه یک نیم کرده
 از لشکر گاه دارا شکوه نزول اقبال فرمودند دارا شکوه در همین روز بعد اطلاع وصول
 موکب و الا ترتیب صفوف نموده از بنگاه خویش قدری پیش آمده سیال بسته
 ایستاد و تمام آن روز با افواج خود که همه مسلح بودند در هوای سوزان در آن میدان
 شعله خیز بسر برده لشکریان را تغذیه عظیمی کرد چون لشکر دارا شکوه سایه پرورد و آسایش
 دوست بود جمعی کثیر از غلبه گرما و فرط تشنگی و قلت آب پیمانہ هستی پر کردند و
 هنگام غروب آفتاب که شام ادا بارش نزدیک رسیده بود رخ از عرصه مقابله بر تافته
 بمنزل گاه معاودت نمود در آن شب سپه داران لشکر منصور لوازم احتیاط و خبرداری
 بتقدیم رسانیده دیده بخت و دولت بخواب غفلت نموده تا سحر گاه مهتید افواج
 ارایی و معرکه پیرای می نمودند و منتظر طلوع صبح سعادت و نصرت و اقبال می بودند
 صبحگاه که هفتم رمضان المبارک مطابق بستم خورداد ماه اهی بوده باشد به ترتیب
 صفوف پرداخته توپ خانه و فیلان مست بجائے و مکان مناسب ایستاده نمودند

و جمعی از نوکران خود را بر سر منقلاتین نمود که در دهول پور رسیدند و گزراستے دریا کے چنیل
 مضبوط کنند و خود نیز با سپہر شکوہ پسر کبیر خود و سایر عساکر بادشاهی و نوکران خویش
 بست پنجم شعبان از اکبر ابرامده به پنج منزل در دهول پور رسیدند بدلاست
 زمینداران آن مرز بوم مضبوط کنند چنیل هر جا که منطنه پایاب بود می پرداخت و انتظار
 آمدن سلیمان شکوہ خلف بزرگ خود که بموجب طلب او پس از اتمام کار محمد شجاع
 بتجیل می آمد داشته چند روز بدفع الوقت می گذرانید و ازین غافل بود که انکس را که
 تا بعد جنود اہی و عبیش تو فیتق ایزدی یا و ر بود و معاون باشد کوه و دریا سد را ہش
 نمیتواند شد.

در بیان محاربه خدیو گویہان با داراشکوہ و لواستے فتح بر افرختن

چون ناظم کار گاہ قضا و متکفلان کارخانہ تقدیر در روز ازل اورنگ خلافت و جهانداری
 برائے ان حضرت که تفاؤل تامی بر این معنی ویلی است قاطع و حجتی است ساطع ترتیب
 داده و تا این زمان با مانت نگاہ داشته انتظار می بردند کہ بادائے ودیعت بسکدوش
 شوند و درین وقت ان در رسیدہ کہ بجلاس مقدس زینت یابد اسباب نلہو
 این امر بمنصہ شہود جلوه گر گردید مصداق این مقال انکہ ان حضرت بعد نہضت از او حین
 بہ بست و ہشت کوچ و سہ مقام بست و ہستم شعبان در حد و دو گویار تزل اجمال
 فرمودند و اندیشہ عبور از آب چنیل داشتند چون تمامی معابر در ضبط کسان داراشکوہ
 بود عبور از ان دریا کے باسانی تصور نبود درین وقت حضرت را تمہیدات سبجانی را با
 گردید یعنی زمینداری از ان حد و گذر مہدور بہ بست کر و سہ گویار بہ بست دست
 راست نشان از مقابل عبور عساکر اقبال است و داراشکوہ تا حال ب ضبط ان نہ پرداختہ
 ان حضرت باستماع این مژدہ خوشوقت شدند نجابت خان خانخانیان و صف شنگھان
 و فرد الفقار خان را با توپخانه تعیین فرمودند کہ از ان گذر دریا کے چنیل بگذرند تا مہدور
 شکیگر کردہ بمجال قطع مسافت نمودہ صبح ان کہ سخ شعبان بود پہلے مزاحمت
 احدی از ان گذر عبور نمودند و خاقان زمان نیز از گویار کوچ کردہ ہر دو منزل طے
 مسافت کردہ غرہ رمضان المبارک از گذر مسطور عبور فرمودند داراشکوہ از خبر عبور

رو داده بود چون ایام تابستان در رسید اطبا در موسم گرما هوا کے شاہجہان اباد نسبت
 باکبر اباد برائے ان حضرت بہتر تجویز کر دند در نیصورت حضرت اعلیٰ بر خلافت مرضی
 دارا شکوہ بتاریخ ہیزدہم رجب کہ بست و دویم ان ماہ راجہ جہونت سنگہ در حالی
 اوجین شکست خوردہ از اکبر اباد متوجہ شاہجہان اباد شدند دویم شعبان کہ ساحت بلوچ
 پور نیم خیام اجلال بود حقیقت شکست و انہزام راجہ جہونت سنگہ و آمدن خدیو فاق
 و مراد بخش بعزم حضور والا بعرض حضرت اعلیٰ رسید بحسب استدعائے دارا شکوہ
 از بلوچ پور مراجعت فرمودہ نہم شعبان باکبر اباد نزول اجلال فرمودند و راست کوہ مجمع
 لشکر و سرانجام اسباب پیکار پرداختہ تمامی امرایان کہ در حضور بودند و منصب داران
 بادشاہی کہ طلبیدن انہا از صوبجات و فوجداری و مجال جاگیر مکن بود و بجناب خلافت
 طلبیداشتہ در استمالت خاطر و تسخیر قلوب ہر کدام کوشید و در اندک فرصت از امرای
 غلبہ سلطنت و سپاہ قدیم و جدید خود در قریب شصت ہزار سوار فراہم آورد و از اسلحہ
 و ادوات توپخانہ و قورخانہ و خزائنہ بادشاہی چندانکہ خواست گرفتہ بر لشکریان قسمت
 نمود **نظم**

زبید انشی در دماغش فتاد	ہوائے کہ داد آفرش سر سباد
سروش را کہ سودائے افسر گرفت	در گنج بکشاد و لشکر گرفت
بجمع سپہ زر پریشان نمود	پریشانی خویش اسان نمود

و محمد امین خان حلف معظم خان را کہ خربختی حضور حضرت اعلیٰ بود تہمت انکہ معظم خان بصلاح
 خویش خود را در دکن مجبوس خدیو فاق کمانبیدہ در حضور فرسیدہ در قید نگاہداشت
 و پس از سہ روز کہ بیگناہی او بحضرت اعلیٰ ظاہر گشت او را از قید خلاص فرمودند و
 حضرت اعلیٰ کہ دارا شکوہ را ہر چند از لشکر کشی و شہر و آزماہی منع می کردند و می فرمودند
 کہ فرزندان من ہستند از آمدن شان بملازمت حضور چہ مصائبیہ از انجا کہ روز اباد
 دارا شکوہ در رسیدہ بود و نصاب ارجمند حضرت اعلیٰ بسبب رضائی شنیدہ پست
 چونجت بد کسی را پیش آید کند کاسے کہ کردن را نشاید

شانزدہم شعبان مطابق سلخ اردی بہشت ماہ الہی خلیل ابدخان و قبا و خان و امام قلی
 و نوری بیگ و رام سنگہ را تہور از ہند ہائے بادشاہی و داؤد خان و عسکری خان

مستندی را رو بر گشتن از خون خویش دست شستن است نظم
 کجوتر که پہلو زند با عقاب بقصد سر خویش دارا و شتاب
 شغال از کند شنبه بازه شیر سر بخت خورا درار و بزیر
 بجاسی که شیران برارند چنگ چه یارے رو به که ایستد بچنگ
 کجا صفوه را این میسر شود که با بازو شاهین برابر شود
 تدر و سے که برے سر اید زمان بنخیر شاهینش آید گمان

القصد بعد ظهور فتح و نصرت خدیو افاق حکم بر تو اختن شاد دیا نه فرمودند و امر جلیل القدر
 بصدور پیوست که از لشکر منصور بچکس تعاقب مہاراجہ مقہور نکند ہما کس بجای و مقام
 خود استاده باشند و ان حضرت شکرانہ عنایت الہی بجای آوردند و نماز ظہر با جماعت در روگاہ
 ادا کردند و بادشاہ ہزادہ مراد بخش در حضور مقدس رسیدہ کورنشاد تہنیت بجای آوردتا
 اخر روز ہما پنجاب سر بردہ بعد از نماز مغرب درد و تلخانہ والا نزول اقبال فرمودند و بادشاہ ہزادہ
 مراد بخش را بجلدوی ترددات نمایان و محاربات بے پایان پانزدہ ہزار اشرفی و چہار زنجیر
 قیل مست مرحمت گشت و شاہ ہزادہ محمد سلطان با ضافہ پنجہزاری ذات و پنجہزار سوار
 کہ اصل و اضافہ پانزدہ ہزار می دہ ہزار شود سر ہنہ از گشت و نجابت خان ولد شاہ رخ
 میرزا بخطاب خان خانان بہادر سپہ سالار و یک لک روپیہ انعام سر بلند شد و میرضی اللہ علیہ
 حسین کہ خطاب ہمت خانی داشت با سلام خانی سر بر افراخت و ملتفت خان بخطاب
 اعظم خانی و بخدمت دیوانی پایہ بر افزود و اسمعیل خویشگی بخطاب جان نثار خانی و محمد بیگ
 خویشگی بخطاب دیندار خانی و دیگر امرا یان بقدر درجات خود ہر یک با ضافہ مناسب
 و انعامات سر بلند شدند و روز دویم طاہر بلدہ او جین نجیم سر اوقات اقبال گشت
 و سہ روز در ان مکان مقام فرمودند پس از نظم و نسق امور ممالک و بند و بست مہام سپاہ
 بست ہفتم رجب بجانب اکبر آباد کوچ فرمودہ منزل بمنزل قطع مراحل وسطے منازل
 نمودند

در بیان جنگ احوال داراشکوہ

پیش از آنکہ اخبار شکست راجہ جیونت سنگ برسد بحضرت اعلیٰ فی الجملہ فرصتے از بیماریا

و از سر داران و عمد هائے ان لشکر بودند سر در حیب فنا کشیدند جمعی کثیر و فرقه ابنوه همراه
 آنها سالک مسالک عدم شدند در آن وقت قیامت نشان از مشاهده سطوت و جلال مویکب
 والا راجه رائے سنگه سیسودیه و راجه بجان سنگه چند رات و دیگر مردم از لشکر مهاراجه
 جدا شده باخیل وحشم و طبل و علم بجانب اوطان خود ماروان شدند مقارن این حال بادشاه
 مراد بخش از جانب بر لغار برینگه مهاراجه ریخته بغارت و تاراج پرداخت و این معنی باعث
 تزلزل در ارکان لشکر مخالفت گردید و مهاراجه با وجود این همه شوکت و حشمت و دعوائے
 تهور و جلالت از مشاهده این حال نیروی اقبال بے زوال خدیو عدو مال تاب نیارده

عار فرار بر خود پسندیده راه جو در پور مسکن خود پیش گرفت بلیت
 چنان بیم ناک و هراسان گریخت که ز نار را از گران گسیخت
 بعد آن قاسم خان و دیگر امرانیز رو بفرار نهادند و مجموعه توپ خانه و خزانه و فیلمان و اسپان
 و اسباب و اشیائے آنها بقید ضبط و تصرف اولیائے دولت قاهره درآمد و متاعی
 اموال و سامان و خیام بنگاه مخالفان تاراج بهادران خفر نشان گردید نظم

دلیران چو فارغ ز هیجا شدند	بتاراج بنگاه اعدا شدند
ز دشمن کسے بخت گریار داشت	همین سر بدر برد و سامان گذار داشت
بدست اندر آمد بے باد پا	ز خون جمله را دست و پا در حنا
به بند آمد از هر طرف فیل مست	چو مستی که افتد عس را بدست

انقصه اینچنین لشکر گران و حشم بے پایان که راجه رائے عظیم الشان و عمد هائے جلالت نشان
 با تو سپخانه فراوان و سامان پیکران و فیلمان کوه توان و سایر اسباب و ادوات پیکار فراهم آمد
 بودند از صلابت مهابت خدیو گیهان مانند ابنوه حیوان که از حمله شیر ثریان گریزان گردید یا
 بسایان تراکم سحاب که از یورش باد پریشان شود و منہزم شد پریشان و متفرق شدند و وقتی
 نمایان که از طراز فتوحات آسمانی و عنوان طفرنا محبت پاستانی توان شد نصیب اولیائے
 دولت قاهره گردید و قریب شش هزار کس از کشتگان رزمگاہ بموجب حکم والا بشمار
 درآمدند و از خستگان نیم جان حسابی نیست جائے که باز بلند پرواز بال کشاگرد و کبوتر تحیری
 راجه و در آمدن به پنجه اجل رسید دست و گاسے که شیر دلیر بقصد تخییر تخییر بر خیزد و پناه

توپ خانہ گذشتہ بر ہراول موکب والارنجیتند و جمعی دیگر بہ کوکک را چپوتان
رسیدہ جنگ عظیم نمودند اگرچہ جنود را چپوتان از کثرت و اہنوسہ یاد از تراکم افواج
سحاب می داد لیکن تیغ آتش بار مجاہدین لشکر منصور کا البرق خالفت مینمود و شانزادہ محمد سلطان
و نجابت خان و سایر بہادران ہراول از حملہ را چپوتان از جانز فتنہ پائے ثبات محکم کردہ
جنگ مروانہ نمودند **نظم**

شدی تیر چون سوکے ہندروان ہمہ صندل جہہ کردی نشان
زبس بہر دین فتح و رکاب بود زوی بر ہما نجا کہ زنا ر بود

درین وقت شیخ میر جامعی از بہادران طرح دست راست و صفت شکن خان از
طرح دست چپ و مرتضی خان از آتش بر سر را چپوتان رنجیتہ کو شش شہائے مروانہ بتقدیم
رسانیدند و خدیو افاق از مشاہدہ ترددات نمایان بہادران جانستان و دلیری و دلاوری
را چپوتان بدولت و سعادت خود بکوک مبارزان جہاد نشان متوجہ شدند حتی کہ قول مبارک
بہراول قرین شدہ بار را چپوتان کوشش و کشش و قتال و جدال عظیم رو داد بضر ب شمشیر و
سنان ان جماعتہ را پریشان و متفرق ساختند و بسیاری را از ہود بر خاک ہلاک
انداختند **نظم**

زبس را چپوتان بہ پیکار و جنگ گذشتند از جان بنا موہن فنگ
قتاد انقدر کشتہ در کارزار کہ شد بستہ راہ گریزہ سوار
ز تیغ جہاد آتشی بر نہر وخت کزان ہندوئی جنگ جو زندہ سوخت

دران عرصہ کارزار آن قدر خون بہادران رنجیتہ شد کہ تا ابد سبزہ ان خاک لالہ گون روید و آن
قدر پشتہ از کشتہ گردید کہ زراغ و زرعن انوادی تا قیامت طعمہ از جائے دیگر برائے خود بخوید
از بسکہ سرازتن بہادران جدا کردہ دم تیغ جہاد کندے پذیرفت و از بسکہ پیغام فنا بگوش مردان
رسانید زبان خنجر از کار رفت **نظم**

دران کینہ جوئی زبس طعن ضرب ز کار خود افتاد آلات حرب
چو تیر ننگستہ کمان شد ز دست زرہ پارہ شد چون گریبان مست

درین گیر و دار بلا و کارزار مردان از کنگرہ بادہ و سجان سنگہ سید و دیورتن سنگہ ماہتور

و قرار بر جنگ داد چون کب دے آئے آمدہ این معنی بعض رسائید عرق غیرت بادشاہانہ
 بجرک آمد و آتش قہر خسر وانہ زبانہ زدہ تنبید و گوشال ان بدسگال در کیش مردی و
 دین حیت واجب دانستہ روز جمعہ بست و دویم رجب مطابق ہفتم اردی بہشت
 ہنگام صبح کہ بادشاہ عالمگیر مہر بر اورنگ چارم سپہر بقصد انتقام ہند و می شب
 تیرہ روز تیغ ظلمت سوز از نیام کشیدہ لشکر کافر کیش ظلام را انہدام داد و خدیو
 افاق بتسویہ صفوت جدال در آرایش افواج اقبال و راستن فیلان کویہ مشکوہ و
 پیش بردن توپ خانہ و نواختن کوس جنگ و افزاخن لوائے رزم فرمان دادہ مانند
 مہرتاہان فیل سوارہ متوجہ پیکار شدند و افواج میمنہ و میسرہ و ہراول و چنداول
 و قول و آتش و طرح مقرر کردہ جائے نصب نمودند راجہ جہونت سنگہ چون
 اہتر از موکب ظفر طراز شنید لشکر عب و ہراس و جنود خوف و اضطراب بر
 شہرستان خاطرش غالب آمد و کیمیل خود را بملازمت اقدس فرستادہ انہار عجز و
 نیاز نمودہ التماس کرد کہ مراد اعیہ رزم و پیکار نیست عزم ملازمت دارم حکم شد کہ
 چون بفرخی سوار شدہ ایم توقف معنی ندارد و اگر گفتار او فروغ از صدق دارد از
 لشکر خود جدا شدہ تہا نزد نجابت خان بیاید خان مشارالیه اورا بملازمت والا
 خواہد آورد و ہمارا جہ این معنی قبول نکرده چیزے جواب نداد و نفرستاد و آمادہ
 جنگ گردید پنج ہشت گہڑی روز برآمدہ از طرفین توپ و بان و تفنگ انداختند و
 ہنگام پیکار گرم گردید نظم

بلا آتش فتند آرا کمر دتیز تو گوئے پدیدار شدہ رستخیز

چنان تیغ نیکن راستہ آتش بلند کہ حبستی زجا جو ہر شش چون سپند

دین اثنائے کند سنگہ بادہ و رتن سنگہ را تہور و دیال داس چالا وارچن گود و دیگر
 راجپوتان مہورانہ از جانب ہمارا جہ دست از جان شستہ جلوریز بر تو چنانہ سرکار والا

آمدہ بجنگ پرداختند سپیت

ہمہ جاہل و سرکش و جنگ جو چو شمشیر آہن دل و سخت رو

مرشد قلی خان دیوان سرکار علی باراجپوتان جنگ مردانہ نمودہ درجہ شہادت یافت
 و ذولفقار خان زخمی گشت راجپوتان از وقوع این حال دلیر و خیرہ شدہ اند

نظام مخلص خانی سرسرازی یافتند بعد عبور از دریائے زبده قطع منازل و طے مراحل
 نمود و بتاریخ نستم رجب موضع دیپالپور مورد ریایات عالی گشت و سبت و یکم دیشا
 راه که از دیپالپور کوچ شده بود باوشامزاده محمد مراد بخش از نجرات آمده بدریافت
 ملازمت چهره مراد برافروخته آداب کورنش بتقدیم رسانید و نزدیک موضع دهرات
 پور هفت کوسه از او جین دایره شکر فیروزی اثر نگردد و دید از آنجا که خدیو عالم بمقتضای
 وفور دانش خدا داد نوع ضبط گذر گشته دریائے زبده و مسالک دکن نموده بود
 که راجه جسونت سنگه و قاسم خان اصلا خبر دکن و نهضت موکب والا از برهان پور
 باین سمت ندانستند و این هر دو باتفاق یک دیگر بدفع مراد بخش تدبیرات مینمودند
 و از او جین کوچ نموده متوجه محاربه مراد بخش شدند و بسه کوسه کاچر و ده کیسان
 اینها و مراد بخش سیزده کرده فاصله بود رسیدند چون مراد بخش خبر آمدن راجه
 و قاسم خان شنید تاب مقاومت در خود ندیده عنان تاب گشته بتجدد خدمت خدیو افاق
 روانه شده در نزدیکی دیپالپور چنانچه گذارش یافت رسیده ملاقات نمود راجه
 جسونت سنگه بعد از سه چهار مقام در لواحق کاچر و ده شنید که مراد بخش کوچ نموده
 رفت و از نهضت ریایات والا بدین سمت اصلاً اطلاع نداشت و در تحقیق احوال
 مراد بخش می بود بهرین اثنا از نوشته راجه شیورام خبر عبور ریایات عالیات از
 دریائے زبده دریافت نمود و نیز بعضی از نوکان دارا شکوه از قلعه دهار فرار نموده
 نزد راجه جسونت سنگه رسیده از آمدن موکب عالی اطلاع دادند راجه از استماع
 این معنی متعجب شده از آنجا کوچ کرده روانه شد و در برابر دهرات پور بفاصله یک کوه
 فرود آمده آماده پیکار گردید.

در بیان جنگ خدیو افاق به راجه جسونت سنگه و فتح و نصرت یافتن

خدیو عالم نظر بر آنکه گدرزم برانگیخته نشود و خون مسلمانان ریخته نگردد کب رانے
 نامی بر همین که فهمیده و دانائے وقت بود و راجه جسونت سنگه فرستاده پیغام نمودند
 که ما را جنگ عزم نیست از روی ملازمت حضرت عالی داریم انسب آنست که آمده
 ملازمت نماید والا از راه بر خیزد راجه این معنی قبول نه کرده کب رانے را رخصت نمود

اسفند اردو عمارت بلده برمان پور نزول اجلال فرمودند و عرضداشتنی متضمن بیمار
 پرسی و استکشاف احوال بدرگاہ حضرت اعلیٰ ارسال داشتند بانظار جواب یک ماہ
 اقامت و رزیدرین اثناکے عیسیٰ بیگ وکیل کہ اوراداراشکوہ قیدگروہ بموجب حکم
 حضرت اعلیٰ بعد چند گاہ خلاص منودہ بود در برمان پور رسیدہ بادراک ملازمت
 سعادت اندوز گردید و اخبار آزار حضرت اعلیٰ بشدت تمام و استقلال دارا مشکوہ
 و آمدن مہاراجہ بالمشکران در مالوہ گزارش نمود بنا برین عزیمت مستقر الخلفۃ اکبر باد
 بتازگی بخاطر قدسی تقسیم یافت روز جمعہ بست و پنجم جمادی الثانی مطابق دویم فروردین
 ماہ الہی در زمانیکہ طنطنہ مواکب ربیع صیت شادمانی در اکشاف گیتی انداخت
 و شاہ عالم گیر بہار با افواج از ہار رایت سلطنت بجانب گلزار افراخت تا لشکر
 کا فر کیش دی را کہ سد راہ طراوت ریاحین بود علف تیغ بیدریغ سازد و تخت گاہ
 چمن و دار الملک گلشن را از شرارت خار بدہا و تا خلف دو مان گلستان پردار
 برفاقت جنودیشی و جیوشش آسمانی لوائے توجہ از بلدہ برمان پور برافراختند

بیت

برائے صواب و بعزم دست باہنگ نصرت کمر بست چست

دین روز اکثر امرا باضافہ منصب و خطاب لایق سرانرازشند و ازان
 جملہ محمد طاہر خراسانی صوبہ دار خاندیس کہ پیش ازین پایہ وزارت داشت بخطاب
 وزیر خانی و سید شاہ محمد بخطاب مرتضیٰ خانی و میر ملک محمد حسین بخطاب بہا و خانی
 و میر ضیاء الدین بہمت خانی و میر ہوشدار بہوشدار خانی و خواجہ غابد بجاہد خانی و
 دیگران بخطاب ہائے لایقہ سرافراز شدند چون شاہ نواز خان باندریشہ ہائے
 نادرست از رفاقت رکاب دولت نقل و رزیدہ در برمان پور ماندہ بود روز ششم
 از کوچ برمان پور کہ قریب دہ کہ وہ منزل بود شاہنژادہ محمد سلطان را بمعیشہ میر فرستاد
 ایشان رفتہ شاہ نواز خان را دستگیر کردہ در قلعہ برمان پور محبوس ساختہ معاودت
 نمودند و موکب والا از آنجا کوچ کبوج متوجہ شدہ بر لب دریائے نر بردہ نزول
 اقبال نمود عیسیٰ بیگ وکیل کہ بخشی دویم شدہ بود بخطاب سرافراز خانی و خوش
 حال بیگ قاقشال قلیخ خانی و محمد طاہر دارو عہ توپ خانہ صفت گلشن خانی و متاضی

عساکر متعینه انا بنجا طلبه باشند و مقدمات نالایق از طرف آن حضرت بمساع حضرت
 اعلی رسانیده و عیسی بیگ و کبیل آن حضرت را بے صدر تقصیر در قید کرده امواش
 لعیط در آورده اند آن حضرت را حمیت دین مسلمانی و غیرت سلطنت و جهان بینی و
 رشک برادری و جوشش نفسانی بران آورده که بغرم ملازمت حضرت اعلی روانه شوند
 و در حضور والار سیده چند گاه بملازمت قیام و رزیده بانظام مهام سلطنت
 که فتوری در ارکان آن راه یافته پزدانند و دست تسلط دارا شکوه کوتاه ساخته
 حضرت اعلی را از قید استیلائے او بر آورند اگر زیاده برین استقلال می یابد در
 فرمان روانه مطلق العنان می گردود دین منور را رواج میدهد و نیز بخاطر آوردند
 که بادشاهزاده مراد بخش را همراه خود در حضور حضرت اعلی برده استشفاع جرایم
 او نمایند بنا برین اندیشه جهان کشاعزم نهضت بجانب اکبر آباد مصمم نموده شاهزاده
 محمد سلطان را بانجابت خان و فوجی از بهادران شجاعت مند بطریق منقلا غره جادوی اول
 سالنا مطابق شانزدهم بهمن ماه آبی روانه برهان پور نمودند و شاهزاده محمد معظم را بصورت
 داری دکن مقرر کرده شاهزاده محمد کبیر را که در همان ایام سعادت ولادت یافته بود
 پایزدگیان سر اوقات دولت در قلعه دولت آباد گذارشتند و شاهزاده محمد معظم را بر کاب
 نظرا منتاب مقرر نموده روز جمعه دوازدهم جادوی الاول در ساعت نظرا شاعت
 که بمنع منقطع و نصرت تواند بود از خط فیض بنیاد اورنگ آباد نهضت فرمودند

نظم

زمانی که بانسرخ یار بود نظر بای طالع سزاوار بود

گران مرشد بیابان مرصع رکاب برآمد بچرخ بلند آفتاب

منشور عاطفت بنام بادشاهزاده محمد مراد بخش قلمی فرمودند که از گجرات متوجه مالوا
 شود و میر محمد عساکر را که بخشی و دویم بود بنحطاب عاقل خانی و حراست قلعه اورنگ آباد
 سرفراز فرمودند و مرشد قلیخان را از تغیر میر ضیاء الدین حسین بخلعت دیوانی فرستادند
 و بحسب مصلحت معظم خان را که بموجب فرمان اعلی حضرت اراده اکبر آباد داشت
 و رفتن او صلاح نبود قید کرده در قلعه دولت آباد گذاشتند و اکثر امرار را باصاف
 مناصب سرانند از فرمودند بعد قطع مسافت بسبب و پنجم جادوی الاول مطابق دهم

بقلم سوانح نگاری در آید مدت سلطنت اعلیٰ حضرت سی و یک سال و سه ماه و بیست و دو روز

ابولمظفر محی الدین اورنگ زیب عالم گیر بادشاه خلیف سویم شہاب الدین محمد شاہ بھجان بادشاہ پھول ساگی در سنہ ۱۰۹۷ سر پرارائے خلافت گشت

چون ارادت قادر پرکمال و خواہش منعم عمیم الافضال اقتضائے آن کرد کہ آفتاب
عالمتاب عالمگیری از مشرق دولت و اقبال طلوع نماید و نسیم بہاری جہان پیرائے
اورنگ زیبی با عننتان روزگار اطراوت و نصارت بخشد عالم پیر از فرد دولت جہانش
جوانی از سر گیرد و جہان کہن از عدل و احسانش تجدید تازگی پذیرد و لاجرم کارکنان
آسمانے بر وفق تقدر سبحانی امری کہ موجب طلوع کوکب سلطنتش از مطلع دولت و
سببے کہ باعث سطوع نیر خلافتش از برج اقبال تواند بود و منبصہ شہود جلوہ گر گردانید
مصدق این کلام و منطوق این تہنید انکہ ان حضرت در دکن می شنیدند کہ دارا شکوہ
بدین و این ہندوان بایل شد و بر ہمنان کہ علمائے مذہب ہند اند و جوگیان مناسیان
کہ در ویشان دین انہا ہستند در صحبت خود راہ دادہ ان مردم را مرشد کامل ہادی
مظنون میدانند و کتاب ان جماعت را کہ بہ بید مشہور است کتاب آسمانی و خطاب ربانی
و صحیفہ قدیم میخواند و در صد و تریجہ آن مشدہ اوقات عزیز را کہ بدل ندارد دید ان
شکل صرف می نماید و اشعار ہندی از خود تصنیف نمودہ آن را تصوف محض می گوید و
بجائے اسم ایزد تبارک و تعالیٰ اسم ہندی کہ اہل ہند آن را پر تو اہی می نامند و
اسم اعظم میدانند بخط ہندی بر الماس و یاقوت و زمرد و غیر ان نقش کردہ در پوشاک
پوشیدہ آن را تبرک تصور می نماید و از نماز و روزہ و این مسلمانان انحراف دارد و در متوال
کہ بسبب بیماری حضرت اعلیٰ را سز و برگ در پرداخت امور جہانتانی نماندہ او و تمامی
بہام فرمان بر وائی و خیل گز دیدہ و در عین ہم بجا پور کہ تشریح آن نیز و یک رسیدہ بود

انجا اگر مصلحت اقتضا نماید قاسم خان بدخ مراد بخش و اخراج اوزان تجارت متوجه گرد و دلا
 کو کئے ہمارا جہ بودہ باشد القصد ہمارا جہ وقاسم خان بعد قطع منازل و طے مراحل در
 اوجین کہ دارالایالت صوبہ مالوہ است رسیدند و داراشکوہ اگر چه ولی عہد صاحب
 مدار امور خلافت بود و حضرت اعلیٰ متوجہ احوال او بودند اما از جانب بادشاہزادہ
 محمد اورنگ زیب خوف و ہراس تمام داشت تہید دفع شورش محمد شجاع و مراد بخش
 بعض حضرت اعلیٰ رسانیدہ تمامی جنود دکن کہ برکاب بادشاہزادہ محمد اورنگ زیب
 تعینات بودند بموجب فرامین مطاعہ حضرت اعلیٰ طلب حضور نمود چون بادشاہزادہ
 معزالیہ ہم قلعہ بیجا پور در پیش داشت و آن قلعہ را محاصرہ نمودہ بہاڑوے شجاعت
 و پامیردی و رائے صایب افتاح ان نزدیک رسانیدہ بود ازین کہ عساکر متعینہ دین
 ہم بود بموجب طلب از منصوبہ داراشکوہ روانہ حضور پر نور گردید بالضرورت مقتضاً
 وقت بعاول خان دالی انجا صلح و میان آوردہ و یک کہ در روپہ پیشکش مقرر کردہ
 و مظلم خان را برائے تحویل وجہ پیشکش گذاشتہ معاودت باد رنگ آبا و نمود و فتح
 آن قلعہ کہ نزدیک رسیدہ بود از منصوبہ داراشکوہ در پردہ توقفت ماند و غیر از
 معظم خان و شاہ نواز خان و نجابت خان از اعظم امرا در دکن نماند و مرکز خاطر داراشکوہ
 آن بود کہ چون لشکر با در حضور جمع شوند نخستین دفع شورش محمد شجاع و مراد بخش نماید
 بعد ان اتمام کار بادشاہزادہ محمد اورنگ زیب کند بہین منصوبہ دکن از لشکر خالی
 گردانید و میخواست کہ ہر گاہ سلطان سلیمان شکوہ کہ بر محمد شجاع رفتہ منظر و منصوبہ شدہ
 معاودت نماید تمامی لشکر کہ ہما را دست پہان ہیئت مجموعی و اوجین کہ پیشتر ہمارا جہ اقامت
 دار و بفرستد لیکن میدانست مصرع

تقدیر و گے باشد و تدبیر و گے

بالآخر بادشاہزادہ محمد اورنگ زیب از دکن آمدہ اولاً در مالوہ بہاڑوے فتح یافتہ بعد
 ان از نزدیکی اکبر آبا و داراشکوہ ہنگامہ رزم آراستہ بزور سر پنچہ اقبال و قوت طعن
 لایزال فیروز مند گشت و در اکبر آبا رسیدہ اعلیٰ حضرت را در گوشہ نشاندہ نمود
 اورنگ آرائے خلافت محمد دید و در سال ہنم جلوس مالگیری حضرت اعلیٰ در قلعہ اکبر آبا
 یازدہم رجب سنہ در عمر ہفتاد و ہفت ساگی بگے چا و پدشتا مستند چنانچہ مفصل

نخل وصول انداختند بادشاہزادہ داراشکوہ کہ دران ایام مدار انتظام امور خلافت
 بر خود گرفتہ بود بعد رسیدن در اکبر باد و رسید و تماغ شورش برادران گردیدہ راجہ
 جے سنگ کچھواہہ را کہ از عمدہ راجہ سائے عظام و رکن رکن سلطنت ابری الودام بود با چند
 امرائے نامدار و حیول بیشمار بادشاہی و فرادان سپاہی از خود و توپ خانہ و سایر اسباب
 جادو بسر کردگی سلطان سلیمان شکوہ مہین خلعت خود چہارم ربیع الاول سنہ ایہ برس
 بادشاہزادہ محمد شجاع تعیین نمود سلیمان شکوہ بعد لے مراحل و قطع منازل در عصبہ پاور
 رسیدہ دو نیم کردہ ہے ان طرف بنارس بر کنار دریائے گنگا بمفاصلہ یک و نیم کردہ
 کہ محمد شجاع دایرہ داشت نزول نمودہ آمادہ پیکار گردید بہت و یکم جادی الاول
 بہ بہانہ تبدیل منزل و تغیر مکان آوازہ کوچ در دادہ سحر گاہیکہ محمد شجاع خواب الود
 غفلت بود متویہ صفوف رزم و جدال نمودہ ناگہان بر لشکر فہیم ریخت میباد حملہ آتش
 کارزار برانگیخت محمد شجاع کہ بیخبر و نا تجربہ کار بود بانکہ آویزش دست از کار و کا
 از دست دادہ خود را در کشتی رسانیدہ رو بفرار بہاد و بے انکہ جائے توقف نماید
 مونگیر رسیدہ تمامی اردو و کارخانجات و دواب و خزانہ و بنارت رفت در مونگیر
 اقامت نورزیدہ روانہ بنگالہ گشت و ولایت پٹنہ و مونگیر در تصرف کسان سلیمان
 شکوہ درآمد و از اتمام کار محمد شجاع بالکل خاطر جمع نمودہ جمعی از نوکران محمد شجاع را کراٹان
 معرکہ دستگیر شدہ بودند بادشاہزادہ داراشکوہ در اکبر آباد طلبہ آشتہ بعد از اہانت
 و تشہیر بقطعید عقوبت نمود و از انجملہ تنے چند بہانہ گزند نقد زندگی از دست دادند
 در بہان ایام کہ سلطان سلیمان شکوہ را بر محمد شجاع فرستادند راجہ جیوت سنگ را کہ از زندہ
 راجہائے والا شان و بزمیزہ شوکت و حشمت پیشوائے امرائے عالی مکان بود داعی
 حضرت اورا مہاراجہ خطاب دادہ رکن سلطنت میدانستند با چندی از راجہائے
 ذی شان و امرائے بلند مکان و خزانہ فرادان و توپ خانہ بیکان بہت و دویم ربیع الاول
 سنہ ایہ بصوب مالوہ رخصت نمود کہ بحفظ قللع اسخند و وضبط معابر دریائے نرہ
 قیام در زندہ سدراہ دکن گردد و قاسم خان را کہ از عمدہ امرائے و داروغہ توپ خانہ
 سرکار اعلیٰ حضرت بود بالشر فرادان فوج جدا گانہ کردہ بر سر بادشاہزادہ محمد شجاع
 تعیین نمودہ مقرر کردند کہ بالفعل بہراہ مہاراجہ جیوت سنگ تمام مالوہ برود و بعد رسیدن

عامه خلایق چه ملک امرائے از کورنش محروم بودند از نیکبختی و در نظم و نسق معاملات ملکی و
 مالی اختلال راه یافت با و شاهزاده محمد دارا شکوه که ولی عهد بود در نیوقت ذمام انتظام مہام
 بانک و دولت در قبضه اقتدار و اختیار خود گرفتہ بنا بر مصلحت راه وصول اخبار
 بانگاہ و اقطار مسدود نمود و مردم خود تعیین کردہ کہ خطوط و کلائے بادشاہزادہ ہا و
 امر او دیگر مردم از مسالک و مشارع میگرفت و بعضی و کلائے را در قید نگاہداشت
 در نیصورت بادشاہزادہ ہا و صوبہ داران و حکام بلاد و امصار ممالک ہندوستان بانک
 خوانین و امرائے حضور مقدس حیات ان حضرت باور نمی کردند از نیمی خلل عظیم در اطراف
 ممالک گردید مفسدان در ہر گوشہ و کنار و سرکشان در ہر صوبہ و سرکار سر بشور مش
 منا و ہر داشتند در عیایئے واقف طلب ترک مال گذاری نمودہ تخم انحراف در زرعہ
 ترک داشتند و حکام و عمال دست از حکومت باز کشیدہ در اماکن خود بیکار نشستند
 تا جبران و مسازان ابواب رہ نمودی و سفر گزینی بر روی غویش بستند بادشاہزادہ
 محمد مراد بخش ازین خبر در گجرات رأیت بنی بر افراشتہ بر تخت نشست و سکہ و خطبہ
 بنام خود دست کردہ مروج الدین محمد مراد بخش بادشاہ خود را خطاب کرد و فرجے ہر
 سورت بند فرستاد محمد شریعت پسر اسلام خان را کہ از جانب بیگم صاحب متصدی انجا
 بود قید نمودہ انواع ایذا و اہانت کردہ اموال بادشاہی و سرکار بیگم صاحب انچہ در انجا
 بود متصرف شد و میر علی قلی دیوان سرکار خود را کہ از بنی مانع بود بدو در حد و تقصیر
 بدست خود کشت و دست تقدی بر مال سرکار بادشاہی کہ در گجرات داشتہ و دود و
 اموال مردم دیگر دراز گردانید و نیز بادشاہزادہ محمد شجاع در نیگالہ بہین طریق پیش
 گرفت و بر سر تپنہ لشکر کشید و از انجا پیشتر آمدہ در بنارس رسید بادشاہزادہ دارا شکوہ
 مقدمہ سرکشی و گردن تابی ہر دو ہا در معرض مقدس رسانیدہ تہمیدات و توجیہات
 بیار برائے دفع این شورش اعلیٰ حضرت را برین سخن آور د کہ از شاہچہان آباد نہضت
 فرمودہ در اکبر آباد نزول اجلال فرمائید لہذا در عین استنفاذ امراض و طغیان عوارض
 کہ ہنگام سکون و آرامش بود بستم محرم سالہ بسمت اکبر آباد نہضت فرمودند بر آب
 دیائے جہنا بر کشتی سوار میشدند و پردائے بر کشتی سے انداختند کہ را کورنن
 میسر نمی شد عامہ خلایق بر حیات ان حضرت اعتماد مئی کردند تا آنکہ دہم صفر در اکبر آباد

مطاعه بنام صوبہ داران و احکام قدسیہ بفقو جداران و عمل گزاران ممالک محروسہ متضمن لاسا
 و تاکید معموری ملک و آبادی رعیت و تقدیم مراسم عدالت و امنیت طرق و مسالک
 عز اصداہ یافت و بیامن توجہات اقدس امور سلطنت و جہانبانی بتازگی رونق پذیرفت
 و پراگندگیہائے روزگار و برہنہ دگی ہائے اقطار از سر نو انتظام یافت القصہ آن حضرت
 مدت شادمانی بعدالت گستری و رعیت پروری و جہاندارے و جہانبانی کردند و بزور شمشیر
 و اقبال و قوت سر پنچہ طالع لایزال ملک گیری و گیتی ستانی نمودند چنانچہ ماجرا کے تغیر
 دولت آباد و دیگر ممالک دکن و اطاعت و انقیاد سرکشان و گردن فرزان ہندوستان
 و فرمان پذیری راجہائے و رایان و شہت و کوشستان و فتح قلعہ قندھار و آمدن علی مران
 خان در حضور والا و بدیہ بر ولایت ایران و انتزاع بلخ و سایر قلعجات توران و گرجستان
 رفتن نذر محمد والی ان ولایت و دستگیر گردیدن پسرانش مشہور و معروف است و محمد وارث
 کتابے موسوم بشاہجہان نامہ متضمن واقعات و فتوحات ان حضرت بقید کتابت در
 آورده این کترین اگر تفصیل پر دازد باید کہ کتابے علیحدہ تحریر در آید لہذا از تطویل سخن
 عنان مشہد نیز خامہ و قیام نگار معطوف ساخته باختصار پر داخستہ تمام کلام بہر ما
 می نماید کہ در اواخر زمان آن حضرت بصلاح و زراعت و لافطرت و ندائے بلند
 فکرت تقسیم ممالک بفرزندان و الاثان بخاطر مقدس آورده بادشاہزادہ داراشکوہ
 خلف بزرگ را در حضور طلبداشته ولی عہد و نایب منایب سلطنت نموده در اکثر
 امور خلافت و جہانبانی و خیل گردانیدہ رفق و فق مہات و قبض و بسط امور بصوابے یہ
 اوی نمودند و بادشاہزادہ محمد شجاع پسر دویم را بر ولایت بنگالہ و بادشاہزادہ اورنگ زیب
 خلف سویم را بر ممالک دکن و بادشاہزادہ محمد اورنجش فرزند چہارم را کہ از ہمہ غور و بود
 بر ولایت گجرات تعین فرمودند و این بادشاہزادہ ما در تنظیم و تسبیق امور ان ممالک
 پر داخستہ بر طبق احکام مقدس بعمل می آوردند بعد مدت فضا را مہتمم ذی الحجہ ۱۰۶۱
 ہجری مطابق سال سی و یکم جلوس والا در دار الخلافت شاہجہان آباد بان حضرت عاھنہ
 جہانی روی داد و مزاج اقدس از مرکز اعتدال و قانون صحت منحرف گشت و روز
 بروز در تریا ہنہا و مدت با متداکث شد و امراض متضادہ باہم متفق گشت و توانے
 بدنی ضعف و ناتوانی پذیرفت ازین رو کہ در عام و خاص غسل خانہ تشریفاتی آوردند

از میر محمد صالح پست

تا بود از آدم و عالم نشان شاه جهان ثانی شاه جهان

مصرع جلوس شاه جهان و ادب ملت و دین

بدرین نزدیکی جشن ما هتایبے ترتیب یافت کار گزاران اشغال سلطنت
 بموجب حکم والا دیوارهای و صحن های دولتخانه را بچادرهای سفید در گرفتند
 و تمامی اشجار و نهال باغچه محاذی انجمن را بپارچه سفید در گرفته بصنعت منبرپردازی
 برگ برگ و شاخ شاخ هر شجر را نمودار ساخته و سراسر آلات و ادوات مجلس و
 اسباب عیش را سفید کاری حاضر آوردند که از شعله انواران پر تو ماه بے رونق
 گشت و دیده انجم از حیرت سفید گردید ماه تمام برائے تماشا بے آن بزم معلی
 سر شام از در پیچ مشرق طلوع نموده انجمن منور و ز گیتی گشت از لمعات صنایع سراسر
 عالم روشن گردید و از اشراقات سماوی نورانی بر میدنظلام شام خود را در
 کج توارسی مستور ساخت و ظلمت شب در نقاب حجاب مخفی گشت منظم

مہتاب شبے چو وصل معمور	بر روز کشیدہ پر وہ نور
------------------------	------------------------

شامش کہ گل سحر نمودہ	صبح بہزار در کشودہ
----------------------	--------------------

نظمش بفسر و غ عالم اندرز	آبتن صد ہزار نور روز
--------------------------	----------------------

انداختہ ماہ نطع سیمین	رفتہ ز فلک سیاہ گلیمین
-----------------------	------------------------

شب تابے رنگ چون ستارہ	افروختہ شمع صد نظارہ
-----------------------	----------------------

نواب فلک بکامرانی	در دست کلید مشا دمانی
-------------------	-----------------------

افاق چو صبح دم مشکفتہ	افلاک ز نور در گرفتہ
-----------------------	----------------------

فرخندہ دے خجستہ عالی	در طبع زمانہ اعتدالی
----------------------	----------------------

موتمن الخلافۃ آصف خان از لاہور در کبہ آباد رسیدہ با دراک ملازمت اقدس
 سعادت اندوز گشتہ مور دلاف عواطف والا و مشمول اصناف عاطفت علیا
 گردیدہ و کیل سلطنت و مدار الملک گشت و دیگر امرا و خوانین ہر کدام در حضور
 رسیدہ بقدر رتبہ و موافق پایہ خویش با صافہ منصب سر اسنہ از شدہ و فرامین

نواحی بجاگیرش مرحمت گشت و از گجرات نهضت فرموده متوجه کبر آباد شدند و در راه راناکرن سنگه سعادت ملازمت دریافت خلعت خاصه بادکھدکی لعل قطعی قیمت سی ہزار روپیہ و قمیش مرصع و خنجر و نیل خاصہ واسپ بازین طلا عنایت فرمودہ بحال جاگیرش بحال داشتند بعد رسیدن در اجمیر خان عالم و منظر خان مموری و بہادر خان اوزبک و راجہ جے سنگھ کپواہہ و راجہ انیراسے و دیگر امرائے بادراک ملازمت سعادت اندوز گشتند بہت دست و پاشم جمادی الاول دہ دار اٹکلافہ اکبر آباد نزول اقبال فرمودند در ساعت میمون اشاعت اورنگ خلافت بجای اقبال مانوس زینت و زیب یافت کار گزاران در گاہ خلافت و منتظمان کار گاہ سلطنت بارگاہی شگرت کہ از رنگ آمیزی و دفر زبیا می روسے ہوا نگارین می نمود بہت ہنسائے طلا و نقرہ بر افراختند و اضلاع آن را بسایا بہنسائے نخل زردوزی و زربفت مغزق و مزین ساختند فر شہائے ملون و بساط ہائے مزین گسترند و اسباب طرب و نشاط و مواد فرح و انبساط ہیا گمراہی دانیدند نوائے تہنیت و مبارکبادی مسرت انسانی زمانیان گردید و صدائے کوس بہت و شادی بگوش آسمانیان در رسید ترانہ سچان شیرین نوا قمری اسانشید خورمی بر کشیدند و رامشگران جاؤ ادا از پائے کوبی و چرخ زنی دلہارا در ربوند ایام نو بہار بر روزگار اشکار گشت و زمان نوروزی بعالم روزی شد چہاں پیر برگ و نوائے نوجوانی از سر گرفت و عالم دیگر ساز و سامان عشرت بدست آورد و امریان سپہ سالار و صفت آریان نادر تسلیمات تہنیت و کور نشات مبارکباد متقدیم رسانیدند شعرائے نکتہ سنج و فضلائے و الاطبع باشعار دل پذیر تاریخ جلو کس والاد رسک نظم کشیدند از انجملہ انکہ میر شوقے گفتہ قطعہ

خورم و شاد و کامران باشند

تا چہاں باد در چہاں باشد

کر سیش چون مہر تابان آمدہ

دارت ملک سلیمان آمدہ

بادشاہ زمانہ شاہ چہاں

حکم او بر جنلائق عالم

حکیم کاشی گفتہ قطعہ

بادشاہ بحر و بر شاہ چہاں

سال تاریخ جلو کس چرخ گفت

نخستین منزل مهابت خان که از چند روز بملازمت مقدس رسیده بود آمده صورت
 واقعه گذارش نمود مهابت خان چون برق دیا و برود حرم سرائے عالی رسیده خبر باندر
 فرشتاد آن حضرت میتوقف بیرون آمدند بنارسی مذکور زمین بوس نموده حقیقت را التماس
 کرد و انگشتری آصف خان را بنظر قدسی گذرانید حدو ث این واقعه بر خاطر مبارک
 گران آمد چون وقت تقاضائے آن میگرد که در اخفا کوشیده شود و بالضرورت این خبر را
 پنهان کردند و بموجب التماس مهابت خان و دیگر دو تن از امان روز پنجشنبه بست و
 سویم ربیع الاول از جنیروانه شدند و بخط قدسی فرمان عالیشان بنام آصف خان
 مشتمل بر رسیدن بنارسی مذکور و توجه رایات عالیات بسمت اکبر آباد محسوبان آمد
 صادر گشت و نیز فرمان والا نشان بنام خانجهان لودی صوبه دار دکن متضمن انواع
 عنایات لصدور پیوست ادا و اثر گونی بخت قدر عنایت اقدس ندانسته بعهد
 و سوگند بنظام الملک در ساخته ولایت بالاگهات که بتدریج تمام بتخیر در آمده بود تمامی
 به نظام الملک داده به برهان پور آمده با جمعی از شورش طلبان اتفاق نموده مصد
 فتنه و آشوب گردید و جمعی از افغانان معتبر خود را با جمعیت فرادان در برهان پور
 گذاشته با امرائے بادشاهی که بنظام مردم موافقت زده خود را از شرارت ادنگاه
 میداشتند شل راجه گجه سنگ را بهتور در راجه جینگه کچوا مه و غیره بماند در رسیده
 اکثر ولایت مالوه متصرف شده سنگ راه رایات عالیات گردید این حضرت بحسب
 تقاضائے وقت راه برهان پور گذاشته بطرف گجرات تشریف آوردند سیف خان
 صوبه دار گجرات در وقت آمدن آن حضرت از سمت تهته در گجرات مصد
 گتایه گشته بود در نیولاهراس بسیار بخاطرش راه یافت چون همشیره کلان مهد
 علیا حضرت ممتاز محل در عقد از دواج سیف خان بود براعات خاطر آن عقیفته
 الزمانی شریفه الدورانی تقصیرات سیف خان معاف فرموده او را از گرداب
 اضطراب باصل جمعیت آوردند و برائے نظم امور ملکی هفت روز در احمد آباد
 مقام گردید شیر خان بارهه بمنصب پنجزاری ذات و پنج هزار سوار و صوبه داری گجرات
 و میرزا علی ترخان بمنصب چهار هزار ذات و دو هزار سوار و صوبه داری تهته
 سراندرازی یافتند و صوبه دار انجیرا جمیر بسپه سالار مهابت خان در پرگنات

پلاهور فرستاده بودند لب دریائے راوی متصل شاه دره در باغ مهدی قاسم خان
 که نور جهان بیگم آن باغ را رونق داده بود بجاک سپردند و بر مزارتدی عمارت عالی
 تعمیر یافت شعرائے خود گزین اشعار رنگین در تاریخ فوت ان حضرت گفتند
 ازان جمله انکه منظم

شہنشاہ جهان شاہ چانگیر	کہ صیت عدل او بر آسمان رفت
چون نور الدین محمد بود نامش	ازان از رفتنش نور از جهان رفت
چکویم نام وے کز حاطم طے	بعہد ہمتش نام و نشان رفت
گلستان جهان بے آب رنگ است	بہار و آب او چون در جهان رفت
ازین ماتم سرا چون رخت بر بست	جان نگیں شد و او کامران رفت
چو تاریخ و فاش جسبت کشفی	خود گفتا چانگیر از جهان رفت

مدت سلطنت بست و یک سال و ہشت ماہ و چہار دہ روز

ابوالمظفر شہاب الدین محمد شاہ جهان بادشاہ غازی صاحب قرآن

ثانی خلف سومیم نور الدین محمد چہانگیر بادشاہ

روزیکتہ نہ بست و دویم جمادی الاول سنہ ۶۰۰ ہجری در ایوان خاص و عام دو تخانہ
 والا واقعہ دار السلطنت لاہور ارکان دولت و اعیان سلطنت سکہ و خطبہ بنام
 نامی ان حضرت مقرر کردند دران وقت عمر گرامی بحساب قمری سی و ہفت سال و
 بحساب شمسی سی و شش سال بود چون ان حضرت در دکن قیام داشتند آصف خان
 عرضداشت متضمن اتمام کار مدعیان سلطنت و استدعائے تشریف شریف
 ارسال داشت و پیش ازین روزے کہ بادشاہ جنت آرامگاہ رحلت منبر نمودند
 آصف خان بنارس نام ہندوی را کہ درہ نوردی و تیز گردی بے ہمتا و در تند
 روی و گرم دوی یکتا بود در خدمت ان حضرت روانہ کردہ خبر قضیہ ناگزیر بتقریر
 او حوالہ نمودہ انگشتری خود را برائے اعتماد باد داده بود بنارس مذکور نوزدہم ربیع الاول
 در عرصہ بست روز از چکر ہتی در جزیر کہ انتہائے حد ولایت نظام الملک است پیدہ

با اعظم خان همدستان شده بجهت تکلیف فتنه و آشوب و انتظام پراگندگیهای
روزگار سلطان داور بخش عرف بلائی پسر شاهزاده خسرو را از قید برآورده بر تخت سلطنت
نشانده نیز سکه و خطبه بنام او نموده دل شورش زده او را بهمد و سوگند مطمئن گردانید
اما امرایان نظر بر آنکه چون آصف خان استقامت و استقامت دولت شاه جهان
میخواهد سلطان داور بخش را گویند قربانی تصور نموده با آن کورنش نمی نمودند چون
داور بخش و امرا در نواحی لاهور رسیدند شاهزاده شهریار که مدلاهور بود و باستماع
واقعه ناگزیر سرسلطنت برداشته دست بخزاین و کار خانجات دراز داشت
بعد رسیدن سلطان داور بخش صفوف آراسته رو بعرصه پیکار آورده در اول
صدمه انتظام افواج خود را پراکنده دیده رو بفرار نهاد و قلعه درآمده پاپای خود
در دام افتاد و اکثر همربانش قول گرفته آصف خان را دیدند روز دیگر داور بخش
در قلعه ارک رسیده بر تخت خلافت نشست و شاهزاده شهریار را که نتوانست قلعه
هم مضبوط نگاهداشت از درون حرم برآورده از فوطه کمرش هر دو دست بسته پیش
تختگاه سلطان داور بخش حاضر آوردند و او شرايط کورنش بجا آورد همان وقت او را محبوس
کردند و بعد دو روز میل در چشمش کشید از بینش معزول کردند چون شاهزاده شهریار
طبع والا و فطرت بلند داشت در آن وقت این رباعی فی البدیهه بر زبانش
رفت قطعه

ز زنگس گلاب از چه نتوان کشید   کشیدند از زنگس من گلاب

اگر از تو پرسند تاریخ آن   بگو که شد دیده آفتاب

بعد از چند روز طهورت و هوشنگ پسران شاهزاده دانیال را گرفته مقید
ساختند چون عنان اختیار سلطنت بدست آصف خان بود و بر جمیع شاهزادهها
و امراتلذ داشت و میل خاطر و اعتقاد باطن او بجانب باد شاهزاده شاه جهان بود
بهذا بعد چند گاه بموجب منشور عالی باد شاهزاده والا قدر که از دکن بنام آصفخان
بعد استماع قضیه ناگزیر صادر فرموده بود و داور بخش و گشتاسپ برادرش و شهریار
و طهورت و هوشنگ را در لاهور مسافر صحرا بے عدم نموده از تمامی مدعیان
سلطنت خاطر داور بخش را بجمله نیش آن حضرت را که از چکر هتی مصحوب مقصود خان

گینخت و جان بحق تسلیم کرد و مشاهده این حال مزاج اقدس با شوق گرایید و بر خاطر
 مقدس مکرر گذشت ترک شکار کرده بدولت خانه والا تشریف آوردند گویا ملک
 الموت باین صورت متخلق گشته بنظر آنحضرت درآمده بود ازان ساعت قرار و
 آرام از خاطر مقدس برخاست از پیرم کله کوچ کرده در تهته و از انجا در ساجری
 نزول اقبال فرمودند و از انجا بدستور معهود یک پیر روزمانده کوچ فرمودند و از آنجا
 راه پیاله خواستند همین که بر لب هنادند گویا را بنفشه و بر گشت و تار سیدن بدو تخانه
 چکرهتی حال دگرگون گردید آخر بانه شب کار بد شواری کشید هنگام صبح نفسی چند
 بسختی برآمد وقت چاشت روز یکشنبه بست و هشتم شهر صفر ۳۰۰ مطابق پانزدهم
 ابان ماه الهی سال بست و دویم جلوس و اما در عمر شصت سالگی روح قدسی از ایشان
 خاک بال افشان بر ساکنان افلاک گردید و آثار مستغنی نمودار شد نور جهان بیگم که
 از عنایات خاص آن حضرت سلطنت هندوستان می کرد و فروش دل خراش
 و تاله جان تراش بر کشید و گریبان جان از نوحه و فغان بر درید و ریاضین مشک
 آگین از چمن تارک کندید و گل رخساره را از خار تاخن تراشید و بسان سبزه
 بنجاک و خون غلطید منظم

ببیند از تنابن سنگ میزد	لیپانچه بر رخ گلرنگ میزد
ز ریجان سروستان را سبک کرد	بچپیدن سنبستان را بیک کرد
در یغازین زینکاری درینا	در یغازین جگر خواری درینا
نخواهم بجالش زندگی را	بلک جاودان پایدگی را
نهال عمر بے برگت بے او	حیات جاودان مرگت بے او
بقانونی وفا نیکو نباشد	که من باشم بگیتی او نباشد
نیخواهم کز و کیسو نشینم	چنان مایه جمال او بزمینم
چه اسایش دران گلزار ماند	کز و گل رخت بند و خار ماند

در چنین وقت نور جهان بیگم هر چند آصف خان را نزد خود طلب داشت او غدر نا
 در میان آورده برفت چون بادشاهزاده شاه جهان دور دست بود بسبب قضیه
 ناگزیر در امور جهان بینی اختلال روداد و در کار مملکت پراگندگی راه یافت آنمخنان

و حال جاگیر مهابت خان و صوبه داری اجیر بخانخانان مرحمت گشت خانخانان
 بعد قطع منازل وسطی مراحل در دارالخیر اجیر رسید و مهابت خان که بعد معاودت
 از تهنه بست اجیر رسید بود تاب جنگ نیارده در شهاب جبال ولایت
 رانارفته اقامت در زید و خانخانان در آن سمت در سنه جلوس والا در عمر مفتاد
 و در سالگی بجوار رحمت حق پیوست و مهابت خان از اسبغ ایض نیاز مشتعل عقیدت
 و اخلاص بخدومت شاهزاده شاه جهان ارسال داشت و بموجب منظور عالی که بطلب
 اوصاد گشت پهنای استنجال در جنیر رسیده بملازمست فیض رحمت مشرف گشته
 مورد انواع عواطف گردید و این معنی موجب ظهور پیر اقبال او گشت چون این
 خبر بعضی مقدس رسید خان جهان لودی بختاب سپه سالاری و صوبه داری دکن
 سرسرازی یافت و مدتی او را با سها هزاره شاه جهان کار مجاری و مجاوله
 در میان ماند.

در بیان حلت نمودن حضرت خاقان بلک خان

در سال بست و دویم جلوس والا حضرت خاقان زمان مطابق معتاد متوجه کشمیر شدند
 درین مرتبه در کشمیر بان حضرت بیماری غلبه نمود و ضعف و ناتوانی روز بروز
 زیاده شد در اوایل زمستان رایت مراجعت برافراشتند و در منزل بیرم کل
 بنشاشکار پرداختند در آن سرزمین کوهی است بلند و درته کوه نشین بجهت
 بندوق اندازی ترتیب یافته مقرر بود که چون زمینداران اهورا رانده بر تپه کوه
 بر آمدند و منظر اشرف دارندان حضرت بندوق راست کرده اندازند همین
 که غیر بندوق با هو میر رسید از تیغه کوه جدا شده معلق زنان بر زمین می افتاد و
 تا شلای غریب می شد درین وقت یکی از پیادگان آن مرز یوم اهورا رانده
 او را اهورا بر پارچه سنگی جا گرفته ایستاد و بواقعی بنظر درنی آمد پیاده مذکور خواست
 که پیشتر آمده اهورا از آن مکان روان سازد و بگرد رسیدن در آنجا نتوانست پامضبط
 کرد و دست به پوته زد و قضایا پوته کمنده شد و آن پیاده اجل رسیده از آن کوه
 آسمانی ارتفاع معلق شدن بر زمین افتاد و استخوانش خورد و شکست و اعضایش از هم

بصوب تهنه رفته است بتقاضی شتافته هم او را بانصرام رساند دویم آنکه استخوان
 را با همراهایش از قید برآورده بلازمست اقدس بفرستد سویم آنکه طهورش و
 هوشنگ پسران شاهزاده دانیال مرحوم را که با و حاله شده بودند روانه حضور فیض گنج
 نماید چهارم آنکه لشکری پسر مخلص خان را که ضامن اوست و تا حال بلازمست و الا زبید
 حاضر نگردد در صورتیکه از فرستادن آصف خان و تقدیم احکام دیگر عدول نماید
 فوج بر سر او تعیین می شود و استیصال او میگردد و افضل خان رفته احکام مطاعه
 بهابت خان گذارش نمود مهابت خان پسران شاهزاده دانیال را حواله نموده اظهار
 کرد که بموجب حکم والا روانه تهنه می شوم و آصف خان را خلاص مینمایم اما خوف دارم
 که بعد خلاصی آصف خان مبادا بیگم از روی عداوتی که دارد فوج بر سر من تعیین کند
 در منصورت هرگاه از لاهور بگذرم آصف خان را خلاص کرده روانه حضور پر نور
 مینمایم افضل خان از پیش مهابت خان آمده پسران شاهزاده دانیال را از نظر گذرانید
 آنچه مهابت خان گفته بود مفصل بعرض رسانید مگر بزبان آصف خان حکم شد که خیریت
 تو درین است که آصف خان را خلاص کنی والا ندامت خواهی کشید بالضرور مهابت خان
 بموجب حکم والا بعل آورده آصف خان را طلب داشت معذرت خواست و بهد
 و سوگند خاطر از و واپس داخته با همراهایش بحضور مقدس فرستاد لیکن ابوطالب
 پسر او را بجهت مصلحت روزی چند نگاه داشته روانه تهنه کرد دید از غریب
 آنکه شورش مهابت خان بر ساحل دریای بهت واقع شده بود و خلاصی آصف خان
 در روانه گردیدن مهابت خان بسمت تهنه نیز بر ساحل همین دریا اتفاق افتاد و بعد
 چند روز ابوطالب خلف آصف خان و خواجه قاسم برادر خواجه ابوالحسن هدیه الزمان
 و انا داورا عذر خواسته روانه حضور نموده منزل بمنزل روانه تهنه گشت و پیش از
 رسیدن او در آن حد و دوا و شاهزاده شاه جهان از تهنه کوچ کرده بطرف دکن معاودت
 نموده بود چنانچه سابقاً تحریر یافته مهابت خان بعد رسیدن در تهنه بدون حکم مقدس
 رو بهندوستان آورد و آثار بنی از و بطهور پیوست بعد معروض اقدس حکم شد
 که فوج بر سر او تعیین شود و خاندان عبدالرسیم که از دست مهابت خان زخمی
 کاری بر جگر داشت با کاح و افراح هم استیصال او بر ذمه خود گرفته رخصت شد

مهابت خان گرفته ملاقات کردند بعد سه روز نور جهان بیگم در حضور مقدس رسید آنحضرت
 از ملاقات آن که با نوحه شوقی شده از اسافل در یاسی بهت کوچ کرده با مهابت خان
 روانه کابل شدند چون تلمط و استیلائے مهابت خان همچنان بود بعد رسیدن در اتک
 بنارس درون قلعه رفته آصف خان و ابوطالب پسرش و پسر خلیل احمد ولد میر میران
 بادوازه محس دیگر بدست آورده در قید نمود و بعضی از مصاحبان آصف خان را
 دستگیر کرده بقتل رسانید و آنحضرت چیزی نمیتوانستند حکم کرد با بکله بعد قطع دست
 پدار الملک کابل نزول اقبال واقع شد از آنجا که مهابت خان در اچوتانشس که
 دست برفتند سازی دراز کرده بودند در هر باب دیگر گشته طریق بے باکی مے
 پیمودند روزی جماعه را چوتان با احدی سرکار بادشاهی گفت و گو کردند
 و کار بجنگ کشید احدیان همه یکجا شده جنگ مردانه نمودند قریب هشتصد
 راچوت علف تیغ گردیدند و ازین معنی خفتی در رعونت مهابت خان راه یافت
 و بعضی رسانید که باعث این فساد خواجه قاسم برادر خواجه ابوالحسن بدیع الزمان
 خویش او شده چون رعایت خاطر مهابت خان در میان بود آنها را دستگیر ساخته
 حواله کردند مهابت خان آن هر دو را سر برهنه کرده در بازار کابل بخاری و بے
 عزتی گردانیده در قید نگه داشتند و از روزی که مهابت خان مصدر گستاخی گردید
 بر همه کس غالب آمده بود و آن حضرت هر وجه مراعات خاطرش نموده مے فرمودند
 که تا حال جدائی او از حضور بنابر عدم اختیار بود و هر چه نور جهان بیگم در خلوت بعض
 میرسانید بے کم و کاست پیش مهابت خان اظهار می نموده و در صریح میگفتند
 که بیگم قصد تو دارم و خبر دار باش و نیز صبیه شاه نواز خان ولد خانانان عبدالرحیم که
 در عقد نکاح میرزا ابوطالب المخاطب بشایسته خان ولد آصف خان است صریح
 قصد تو دارم و نور جهان بیگم در فراهم آوردن جمعیت سعی داشت تا آنکه از کابل معاد
 بهند و سستان کردند و چون در عالی رتبتاس نزول اقبال واقع شد آن حضرت
 بزبانے خواجه ابوالحسن مهابت خان پیغام کردند که پیشتر روانه گردود و الا کار
 بجنگ میرسد بالضرور مهابت خان بیشتر را ہی گشت بعد از آنکه از در یاسی بهت عبور
 کرده بزبانے افضل خان چهار حکم صادر فرمودند اول آنکه بادشاهزاده شاه جهان

چه خوش گفت آن بیاب عشق رنجور
 که بواز مشک و رنگ از گل شود و
 ولی بیرون بود از امکان عاشق
 که گوید ترک جانان جان عاشق

در زمانیکه آن حضرت بخانه مهابت خان تشریف آوردند نور جهان بیگم فرصت یافته
 از آب گذشته بمنزل آصف خان رفته بود مهابت خان ازین سهو و خطا تاسف
 میخورد و بخاطرش رسید که آن حضرت را بدولت خانه والا برده بهر وجه نور جهان بیگم
 را بدست آورده از جانب او نیز خاطر واپس داند و این قصد آن حضرت را بدولت سر
 معلى آورد و در آن روز و شب آن حضرت بمنزل شاهزاده شهریار گذرانیدند و هر چه
 مهابت خان میخواست که در دند چون نور جهان بیگم انظر دریا صوفی از است
 بتدارک میخواستید آن حضرت مقرب خان را نزد آصف خان فرستاده منع کردند
 که جنگ در میان انداختن صلاح نیست و بجهت اعتماد انگشتری مبارک است
 او فرستادند روز دیگر آصف خان و خواجه ابوالحسن فوجها آراسته فرار بجنگ
 دادند چون پل را کسان مهابت خان آتش داده بودند در صد بدست آوردن پایاب
 شدند ابوطالب پسر آصف خان بهر حال از آب گذشته و اکثر همراهنش غرق شدند
 آصف خان در میان آب رسیده بود که ابوطالب و دیگران بانگ جنگ در گدان
 شده بازگشتند آصف خان نیز از میان راه برگشت و نور جهان بیگم فیل سواره از
 دریا گذشته مردم تا کف عبوری کرد و جنگ در میان بود درین وقت تیر سیکه
 از پستاران بیگم که در عاری فیل نشسته بود بر بازو رسید بیگم بدست خود از بازو
 او تیر بر آمد و خون بسیاری جاری گشت و لهاها خون آلود گردید و نیز و یک فیل
 بیگم بسیاری مردم بقتل رسیدند و فیل سواری بیگم زخمی چند برداشته برگشت
 و خود را بدریا انداخت و شنا کرده از دریا گذشته تا که بیگم بعد گذشتن از دریا
 در دو تخته بادشاهی فرود آمد آصف خان که این همه شورش از او بود چون بمیقین
 دانست که نقش نوحه نشسته که از جنگ مهابت خان خلاصی ممکن نیست لهذا
 با ابوطالب پسر خود و دو صد کس دیگر از هماغار وانه مشده قطع منزل نموده در
 قلعه اتک بنارس که جایگزین او بود رفته منحصن گردید چون صلابت مهابت خان در دل
 امر غالب آمد خواجه ابوالحسن و دیگر امراسو گنندگان غلام و عهده شداد اند

آب بدین سمت عبور تو اند کرد و خود بر دروازه دولتخانه والا رسید و از اسپ پیاده
 گشته با دو صدر اچوت بدرون مشتافت و تخته دروازه عمل خانه را شکسته
 اندرون رفت پرستان جسم را حقیقت را بعرض رسانیدند آن حضرت از
 اندرون خرگاه برآمد بر پا گشتند مهابت خان پیشتر رفته کورنش بجا آورد و بر گرد پاکی
 قربان گردید و معروفی داشت که یقین کردم که از دست آصف خان خلاصی من ممکن
 نیست و میری کرده خود را در پناه حضرت انداخته ام اگر مستوجب قتل و سیاست
 مهم در حضور اقدس بسیار رسانید درینوقت را چپوتان نوکر او فوج فوج مسلح
 گشته دور سر پرده پاوشایی فرا گرفتند غیر از چند کس از خدمت گاران نزدیک
 آن حضرت نبود چون بے ادبی او خاطر اقدس شوریده نمود و در مرتبه دست بقبضه
 شمشیر کرده خواستند که آن بے باک را بزنند حاضران حضور مقدس التماس کردند
 که وقت حوصله از مای نیست از نیجهت ضبط خود فرمودند در اندک فرصت
 را چپوتان او درون و بدرون دولتخانه را فرا گرفتند مهابت خان بعرض رسانید که وقت
 سواری اسپ است حضرت بدولت سوار شوند و این غلام در رکاب باشد
 در آن وقت اسپ خود پیش آورد و غیرت سلطنت رخصت نداد که بر اسپ
 او سوار شوند اسپ سواری خاصه طلبداشته سوار شدند چون دو تیر انداز راه
 از دولتخانه والا بر آمدند مهابت خان فیل حوضه و از پیش آورده التماس کرد که وقت
 شورش است صلاح آنست که حضرت بر فیل سوار شوند بالضرور بر فیل سواری
 فرمودند مهابت خان یکی از چپوتان معتمد خود را در پیش فیل و دو را چپوت محبت
 حوضه نشانند که هر کس از خواصان و خدمتگاران بادشاهی نزدیک می آمد بقتل میرسید
 تا آنکه حضرت در حیمه مهابت خان تشریف آوردند خان فرزندان خود را بردور آن
 حضرت قربان گردانید و شرایط خدمتگاری و فرمان پذیری بتقدیم رسانید و
 دست بسته ایستاده غیر از عجز و نیاز بر زبان نمی آورد و التماس می کرد هر چه حکم
 شود بجا آر و از آنجا که آن حضرت مست باده عشق و اسیر دام محبت نور جهان بیگم
 بودند و ساعتی از وجدانی شدند درین حال دم بدم یاد آن کد بانومی کردند و غیر
 از طلب بیگم نمی بر زبان نمی آوردند نظر

بدست آورده از و باز یافت نمایند اگر حرف حسابی داشته باشد بدرگاه والا زدود
 رسیده نشان دیوانیان عظام نماید چون فدائی خان از حضور پر نور رخصت شده در
 مالوه رسید حکم والا رسانید مهابت خان از شاهزاده سلطان پرویز رخصت شده مازم
 درگاه آسمان جاه گردید و خابنجان لودی از گجرات رسیده بخدمت شاهزاده سلطان
 پرویز قیام نمود مهابت خان بعد قطع منازل بر لب دریائے بہت کہ آن حضرت
 متوجه سیر و شکار کابل بودند نزد یک اردو سے معنی رسید چون طلب داشت
 او تخریک آصف خان بود و پیشین ہنہا خاطر آصف خان انکہ او را بہمہ وجوہ خوار و
 بے عزت ساختہ دست تعرض در ناموس و مال و جان او اندازد چنانچہ
 مهابت خان دختر خود را بہ بر خوردار ولد خواجہ عمر نقشبندی نامزد کردہ بود آن
 جوانک را بموجب التماس آصف خان سر بہنہر کردہ و دست بر گردن بستہ
 در حضور والا کورہ کاری کردہ در قید نمودند و حکم شد کہ انچہ مهابت خان با و دادہ
 است فدائی خان از و باز یافت نماید قریب یک لک روپیہ از لقت و جنس از و
 گرفتند و نیز محمد محسن کہ ورمی پر گنہ بتالہ را کہ خسر زادہ مهابت خان بود قید کردہ بضر
 و شلق ز رہا باز یافت کردند مهابت خان از منصوبہ آصف خان واقف شدہ پنجزار
 سوار را چوت جہاں ہمراہ داشت کہ اگر کار برخلاف روئے دہد جان نثار گردد
 و از طرز آمدنش حرفہائے نا ملایم زبان زد مردم شدہ بود چون خبر آمدن او نزد یک
 اردو سے معنی بعرض والا رسید حکم شد تا مطالبات بادشاہی بدیوانیان اعلیٰ او انسا زد
 و مدعیان خود را تسلی نماید و فیلمان بنگالہ را از نظر نگذارد راہ کورنش مسدود است آصف خان
 با چنین عمدہ قوی باز و رکن السلطنت عداوت کردہ در نہایت غفلت و عدم احتیاط
 بودہ بادشاہ را بدین روئے آب گذاشتہ خود با عیال و اطفال و احوال و ائصال و
 خدم و حشم خویش از راہ پل گذاشتہ ان روئے آب رفتہ منزل نمود و اکثر امرائے
 و کارخانجات بادشاہی نیز از دریا گذشتند و تالیلے مردم این روئے آب مانند دین
 وقت کہ گرد و پیش دو تخیانہ والا ہیچکس نبود مهابت خان قابو یافتہ با چہاں ہزار سوار
 را چوت از منزل خود سوار شدہ اولاً بر سر پل رسیدہ معتمدان خود را با و ہزار
 سوار گذاشت کہ پل را آتش دادہ نگذارند کہ احدی از امرائے ازان روئے

چون در تهنه شریعت الملک کور نوکر شاه هزاره شهر پار قیام داشت از خبر آمدن شاه جهان جمعیت فراهم آورده توپ و تفنگ بر قلعه نصب کرده متحصن گردید و شاه بر دور قلعه منزل نموده چند روز بجنگ پرداخت و چند روز از مردان کاری شاه بکار آمد چون کار از پیش نرفت بخاطر قدسی شاه والا جا رسید که بتیخ تهنه وقت ضایع کردن از صلاح دوراست همدین اثنا خبر رسید که شاه هزاره سلطان پرویز در دکن ودیعت حیات سپرد و مهابت خان در حضور رفته و خانبهان لودی در دکن قیام دارد درین صورت شاه جهان ولایت دکن را خالی دانسته پیش از آنکه مهابت خان که در بروی شاه بجانب تهنه تعیین شده بود برسد با وجود بیماری و ضعف که در آن ایام طاری احوال شده بود از راه ولایت بهار و گجرات متوجه دکن شد و بعد قطع مراحل وطنی سناول در ناسک تربنگ از مصافقات احمد نگر بنگاه خویش در آنجا گذاشته رفته بود نزول اقبال فرموده در جنیر اتفاق اقامت افتاد و در آنجا بوده در سفر اخراج خانبهان لودی از دکن مصروف گردید

بیان رسیدن مهابت خان حضور اقدس و مصدر گستاخی گردیدن اصف خان بقید کردن

چون ارادت آبی بران شده که چشم زخمی بحضرت خاقان زمان برسد امری که از صلاح دور و بضاد نیز یک بوده باشد بمنصه ظهور رسید یعنی مهابت خان که مصدر چندین خدمات نمایان و ترددات شایان شده بود بموجب التماس نور جهان بیگم و اصف خان بی موجب مورد عتاب گشت و فدائے خان از حضور عین گردید که مهابت خان را از شاهزاده سلطان پرویز جدا کرده روانه بطرف بنگاله سازد و حکم شد که خانبهان لودی از گجرات آمده بجای مهابت خان آملیق شاهزاده باشد و اگر مهابت خان بر متن بنگاله راضی نشود جریده بدرگاه والا بیاید و نیز حکم شد که زر کلیه مطالبه سرکار معلی که بر مهابت خان طلب است ان را معه مبلغی که از محال جاگیر امرایان بزرور و تقدی متصرف شده و وکلای آنها استغاثه دارند و هم فیلمان نامی که از بنگاله و آن حدود

از گل ساخته استحکام آن نمود همدین اثنا شاهزاده پرویز و هبابت خان بالشرک بسیار
در رسیدند و بدفغات جنگ روداد را جا بهیم پسر رانا کرن که سردار لشکر شاه جهان
بود در معرکه کشته شد ازین جهت هزیمت بر لشکر شاه جهان افتاد و غیر از قورچیان
و عبدالمدخان هیچکس نماند شاه جهان بمقتضای شجاعت ذاتی و دلادوری فطری
دل بر مرگ بناده اسپ برانگیخت و اسپ سواری خاصه زخمی شد درین اثنا
عبدالمدخان جلوه گرفته شاه جهان را از جنگ گاه بر آورده و از آن اسپ فرود آورده
بر اسپ خود سوار کرده بجانب پتنه بر د چون افواج بادشاهی بزدیک پتنه رسید
شاه جهان از آنجا بر آمده و بودن در آن دیار صلاح ندیده در کبیرنگ آمد چون در آن
ایام که سال نوزدهم جلوس والا بوده باشد سلطان مراد بخش قدم در عالم وجود بناده
بود آن تازه نهال گلشن سلطنت را با والد ماجده ایشان در قلعه ربهاس گذاشته
متوجه پیشتر شد و در اینجانب پسر خانخانان را که سوگند داده از قید خلاص کرده بصوبه
داری بنگاله مقرر نموده بود هر چند طلب داشت او غدر را در میان آورده بملازمست
نیامد از آنجا که زن و پسر او بطریق یرغمال نگاهداشته بودند بعد از آنکه از وفات حکمی
و عدم اطاعت بظهور پیوست زلفش را در قلعه ربهاس فرستادند و پسر جوان او را
عبدالمدخان بقتل رسانید و بسبب غلبه لشکر بادشاهی بودن در ولایت بنگاله صلاح
وقت ندانسته بر آنکه آمده بود از بنگاله باز در دکن رسید و در اثنا راه سلطان
مراد بخش و حرم قدسی بملازمست رسید چون رسیدن شاه جهان از بنگاله در دکن معروض
مقدس گشت حکم شد که شاهزاده سلطان پرویز و هبابت خان بالشرک همراهی بدین
شورش شاه جهان باز بدکن برسند لهذا شاهزاده و هبابت خان از پتنه روانه شده
بطرف دکن رفتند و در اینجانب پسر خانخانان را که از شاه جهان جدا شده بلشکر بادشاهی
ملحق گشته بود بموجب حکم والا بقتل رسانیدند و خانخانان را در حضور معلی قید کردند
شاهزاده پرویز و هبابت خان قطع مراعل نموده در مالوه رسیدند و شاه جهان بسبب
رسیدن افواج بادشاهی بودن در دکن صلاح وقت ندیده در دار انجیر اجیر رسید
در اینجا توقف ناکرده از راه سیلی بصوب تهپته آمده قصد ایران نمود و سلطان داراشکوہ
و سلطان محمد شجاع و سلطان محمد اورنگ زیب پسران خود را بدرگاه معلی فرستاد

و مدار مہام بہ مہابت خان مقرر گشت چون افواج بادشاہی نزدیک بقلعہ ماند و رسید
 شاہجہان رستم خان را با افواج خویش مقابل انہا فرستاد و رستم خان طریق بیوفائی
 پیہودہ خود را نزدیک مہابت خان رسانید ازین معنی توڑک جمعیت شاہجہان زیادہ تر
 برہم شد و در ماند و بدون خود را صلاح ندیدہ از آب نہ جدا گزشتہ با سیر رسید در آن
 وقت خانخانان برکاب شاہجہان حاضر بود ظاہر گشت کہ مہابت خان مکاتیب می نویسد
 و ارادہ رفتن دارا و را با دارابخان پسرش قیدگر دانید و در اسیر بعضی حرم
 و اسباب زیادتی گذاشتہ بہ برہان پور آمد و خانخانان کہ نظر بند بود بہ بہانہ صلح و اشقی
 از شاہجہان رخصت گرفتہ بہ مہابت خان پیوست و نیز اکثر مردم جدائی گزیدند
 بحسب ضرورت شاہجہان در عین شدت باران از برہان پور روانہ شدہ براہ گوگندہ
 و بندر چمپلی پن بطرف اودیہ و بنگالہ را بہ گمر دید چند منزل کہ در حد و دگ لکنہ
 میرفت قطب الملک والی آن ولایت از راہ مرومی پیشکش نقد و جنس و غلہ و میوہ
 می فرستاد شاہزادہ سلطان پر ویز نقاب نمودہ از چند منزل برگشتہ در برہان پور
 رسید چون خبر رفتن شاہجہان بطرف بنگالہ معروض شد سی گشت حکم شد کہ بادشاہزادہ
 سلطان پر ویز و مہابت خان با جمعیت بطرف پٹنہ بروند و سد راہ شاہجہان گزید
 و خانخانان را با کبر آباد مقرر نمودہ خود بدولت متوجہ کشیدند و شاہجہان بعد سینہ
 در اودیہ وان حد و دبانک جنگ اول قلعہ بر دوان گرفت و بعد از آن قلعہ اکبرنگر
 را محاصرہ نمودہ جنگ بسیار نمود و ابراہیم خان صوبہ دار و عابد خان دیوان و
 دیگر بندہ ہائے بادشاہی کشتہ شدند شاہجہان آن قلعہ را بتخیر در آورده متوجہ دناکہ
 گمر دید و چہل لک روپیہ نقد سوائے اقمشہ و منیل و دیگر اجناس از اموال ابراہیم خان
 بجنبت درآمد و احمد بیگ خان برادر زادہ ابراہیم خان کہ در دناکہ بود بیچارہ شد بلاست
 شاہجہان رسید تا این مدت دارابخان پسر خانخانان در قید بود در مینولا شاہجہان او را
 سوگند دادہ از قید خلاص کردہ صوبہ داری بنگالہ با و مرخصت نمودہ بہ پٹنہ رسید
 ازینجا عبدالعبدخان را بالہ آباد و دریاخان افغان را با و در رخصت کرد و عبدالعبدخان بزود
 شمیر وقت مروانگی الہ آباد را متصرف شد چون زمین اران بنگالہ کہ نوارہ ہمراہ شاہجہان
 آورده بودند بعد رسیدن در پٹنہ با نوارہ گمر بخینہ رفتند شاہجہان در جنگل حصارے

مقرر شد بعد نهضت از لاهور افواج قاهره بر سر شاہجہان تعین گردید شاہجہان بعد رسیدن در کبیر آباد از استماع نهضت رایات عالیات بطرف کوتلہ میوات شتافته و در اب پسر خانخانان و راجہ بکرماجیت و دیگر امرائے خود را بر روی افواج بادہی کہ بر تعین شدہ بود مقرر گردانید و خود نیز مستعد شد تا آنکہ عساکر طرفین با ہم رسیدہ رو بہ پیکار آوردند و آتش محاربہ شتمل گشت بہادران جنگ جو و مبارزان پر خاش خود او مردی و مردانگی دادند و ہر یک کارنامہ رستم و افراسیاب بظہور آوردند درین کارزار لشکر بادشاہ ہزادہ غالب آمد و آثار فتح و ظفر نمودار گشت از آنجا کہ مشیت ایندی بران رفتہ بود کہ بادشاہ ہزادہ چند گاہ در عقب درنج بودہ باشد و شاید سفر عاید حال گرد و چہ قانونی است مستمر و آئینے است مقرر کہ ہر گاہ اقبال مندی را زمان حصول عطیہ عظمیٰ آہی و وقت احراز دولت نامتناہی نزدیک میرسد در پیشگاہ ان ایام مورد محن و مشاق می گرد تا چون بر درجہ کمال و فروہ مقصوے متصاعدے بشود خال این نقطہ عین الکمال اوے گرد و واگزند بدگہان سپند بودہ باشد **بیت**

گر فلک کار تر ابر ہم زند گلین مایش   میکند خیا ط جامہ قطع بہر دختن

اتفاقا در عرصہ کارزار بند و چنی زخمی نیم جان افتادہ و بندوق تیر بند و فتیلہ آتش افروز در دست او بود راجہ بکرماجیت کہ جنگ مردانہ کردہ غالب مطلق شدہ بود و دلیرانہ بر لشکر بادشاہی می آمد چون نزدیک بان نیم جان بند و چنی در رسید قضا را فتیلہ بر بندوق مذکور رسید و تیران از سینہ راجہ در گذشت ہما نجا قالب ہتی کرد از آنجا کہ راجہ مذکور از عمدہ ہائے دولت خواہ بادشاہ ہزادہ بود و خالی از تدبیر و شجاعت بنودہ از گشتہ شدن او انتظام نہ کرد پراگندہ گشت و بادشاہ ہزادہ از دیدن حال لشکر خویش پائے ثبات نتوانست حکم کرد و بالضرور از آنجا کوچ نمودہ بجانب ماندوراہی گزید و حضرت خاقان زمان از استماع این فتح متوجہ اجمیر شدند و شاہ ہزادہ سلطان پر ویز را کہ درین نزدیکے از قطنہ در حضور مقدس رسیدہ بود با مہابت خان راجہ ز سنگ دیو بوندیلہ و راجہ گج سنگ را تہور و راجہ جے سنگ کچوا نہ و دیگر امرا کہ چہل ہزار سوار بودہ باشند بر سر شاہجہان تعین نمودند و اتالیقے شاہ ہزادہ پر ویز

اشوبشورش گردید فتنه و فساد بلند شد بادشاهزاده عرضداشت متضمن عجز و نیاز ارسال
داشت و افضل خان دیوان سرکار خود را بملازمت اقدس فرستاد که هر وجه غبار
شورش فروشانند اما بدانند ایشان نمی خواستند که رفع فساد گردد و مقتدایانکه موجب
از دیدن شورش بوده باشند در میان می آوردند چنانچه آصف خان را بجانب ناری بادشاهزاده
ششم ساخته خاطر بیگم را از این چنین برادر رنجانیدند و بیگم را برین آوردند که مهابت خان
را که با آصف خان عداوت دارد و به بادشاهزاده نیز بے اخلاص است از کابل
طلب داشته متصدی شورش و فتنه باید کرد هر چند فرامین والا و مناشیر بیگم در باب
طلب مهابت خان صادر می گشت عازم حضور نمی شد بالاخر صریح نوشتت تا آنکه
آصف خان در حضور است رسیدن بنده متصور نیست اگر فی الواقع دولت
شاهجهان را برهم بایزد و آصف خان را بصوبه داری بنگاله بفرستند من بحضور رسیده
بتقدیم حکم والا پردازم بموجب نوشته مهابت خان آصف خان را به بهانه آوردن
خزانه بطرف کبیر آباد فرستادند و امان الله پسر مهابت خان را بمنصب سه هزار
ذات و دو هزار سوار سرانسر از فرمودند و فرمان صادر شد که او را نیابتاً در کابل
گذاشته متوجه استان بوس گردد و بموجب حکم قضا توام مهابت خان از کابل در حضور
معلی رسید و حکم شد که محال جاگیر شاهجهان را از میان دو اب و غیره تغیر کرده بجاگیر
شاهزاده شهریار تنخواه دهند شاهزاده شاهجهان باستماع این خبر از ماند و متوجه حضور
پرنور گشت چون این معنی بعرض والا رسید از لاهور بهحضرت باکبر آباد فرمودند و از
فتنه سازی کونته اندیشان و اخوانی نورجهان بیگم شورش فتنه و فساد بلند شد و
چنان سرزند اقبال پیوند را که غیر از اطاعت و فرمان پذیری امری دیگری
نداشت بزور و عنف در کبیر سن و ضحمت و بیماری بیوجب بر سرستیزه
آوردند مشنومی

عزیزان را بکنند کبیر زنان خوار ز کبیر زن بود و انا گرفتار

ز کبیر زن کس عاجز مبادا زین کینتاد خود هرگز مبادا

اکثر امر ابتهت ارسال رسل و رسایل بطرف شاهجهان ماخذ شدند و بعزل مضب
و جاگیر معاتب گشتند و درین هم مدارتد میر امور و ترتیب افواج بر مهابت خان

الفصل آن حضرت بعد سیر کشمیر بے نظیر معاودت بهندوستان فرمودند چون اثر دم گزنی
و کوتاهی نفس بان حضرت ظاهر گشت و رفتہ رفتہ با متداو کشید و از استمداد این مرض
هوائے هندوستان بر مزاج قدسی سازگار نمی گشت بنا بر آن از سنہ شانزدهم
جلوس والا مقرر گشت کہ در ہر سال اوایل بہار نزول مقدس عالی کشمیر بے نظیر و در ایام
زمان معاودت بہندوستان شود و در ہر منزل مختصر عمارت احداث کردند تا در وقت
برف و باران و شدت سرما کہ خمیہ خوش نیاید در آن عمارت بسر برند و با سایش
بگذرانند.

در بیان نبی بادشاہزادہ شاہجہان

ماجرائے احوال بادشاہزادہ برین نظر است کہ در سال دویم جلوس والا منصب شہت
ہزاری ذات و چہار ہزار سوار سہ ہزار گشت بعد از آنکہ در سال ہشتم صبیہ بوکسن
المخاطب باصفیان خلعت اعنم الدولہ در عقد نکاح شاہزادہ در آمدہ بہت از محل مخاطب
گشت. بمنصب وہ ہزاری ذات و شش ہزار سوار سہ ہزاری یافت پس از چند گاہ
پانزہ ہزاری ذات و شہت ہزار سوار عطا کردید چون فتح ولایت رانا نمود و سپہ رانا را بدر گاہ
والا آورد بہت ہزاری ذات و دہ ہزار سوار و شاہ خورم خطاب بر محبت گشت پس از آنکہ
بر مہم دکن تعیین شدند خطاب شاہجہان کہ مقارن باسم مبارک خاقان زمان بود منصب
سی ہزاری ذات و بہت ہزار سوار عنایت کردہ انوار تملقات فرمودند از آنجا کہ صبیہ
نورجہان بیگم کہ از صلب علی قلی شیر افکن بود در جبالہ مناکہ شاہزادہ سلطان شہریار
در آردہ بودند از نیجہت نورجہان بیگم کہ امور سلطنت بقبضہ اقتدار او بود جانباری
شاہزادہ شہریار می کرد و بہ بادشاہزادہ شاہجہان سوا المزاج می بود بعد از آنکہ بادشاہزادہ
از مہم دکن معاودت نمودہ بماند و رسید پر گنہ و ہول پور بجاکیر خود اسند عانمودہ مقصدی
سرکار خود نشین کرد و اتفاقاً پیش از رسیدن عرضداشت بادشاہزادہ ان پر گنہ را نورجہان بیگم
بجاکیر شاہزادہ شہریار تنخواہ کردہ بود و شرفیت الملک گماشتہ شہریار بران تصرف
داشت گماشتہ ہائے ہر دو شاہزادہ در ان پر گنہ با یکدیگر در آویختند درین آویزش
تیرے بر عدقہ چشم شرفیت الملک رسید و او از یک چشم گور گشت این معنی باعث زیادتی

بعمارت متین درست کھانیدند و در حواشی ان مکان بموجب حکم والا عمارت درست
 کردند سلطان فیروز شاه نیز در ایام سلطنت خویش چون بتیغ کا نگره متوجه شده در جوالا
 کلبی رفته زمین کا دیدہ و آب پاشیدہ بود تحقیق پیوست کہ کان گوگر و نیست از
 عجایب قدرت قادر حقیقی است کہ از آغاز آفرینش خود بخود آتش شعله آفرید میگردد
 ان حضرت از تماشاے ان اکنہ و سیر و شکار بغایت مسرور شدہ و متوجه کشمیر شدند
 اگر چه در راہ کشمیر نشیب فراز و صعوبت طرق و دشوار گذاری جبال و بلندی
 کیوہ ہا و ذرفائے معاک تصدیق بسیار میگردد و عبور پیادہ بدشواری می شود
 چہ جائے سوار و چارپائے بار بردار لیکن بعد نزول بکشمیر لطافت و زراعت آن
 خطہ دل کشائے تملانی و تدارک رنج و محنت این ہمہ مسالک مہالک و محن و
 مشاق آن راہ جانگاہ میگردد ہر چند کہ وہ بازار شہر خالی از حرکت نیست و مردمش
 بد معاش و بد لباس و بد طبیعت و بد خوستند تمام صحرا و کوہ از انواع شقایق دریا چین
 منونہ بہشت برین است و از گونه گونه گل و میوہ دم مساوات بہار جنت میزند
 و ہر طرف جو بہائے دل جو و البشارتے مسرت افزا و چشمہائے شیرین باعث تماشاے
 نظار گمان است **پلیت**

کشمیر گور شک پری خانہ چین است تحقیق بہشتی است کہ بر زمین است

القصد ان حضرت از کانگرہ متوجه شدہ بعد قطع مراحل در خطہ دل کشائے کشمیر نزول
 اقبال فرمودند و تماشاے سیر گاہ ہائے زہمت افزا و سیراکن مسرت پیرا منودہ
 بغایت محفوظ شدند در زمان بودن در خطہ دل پذیر کشمیر روزے سلطان محمد شجاع
 حلف بادشاہ زادہ محمد خورم در دو تخانہ بازی طفلانہ میگرد و اتفاقا بازی کمان بردر بچہ
 جانب دریا رفته بجز رسیدن سرنگون بزیر افتاد و قصارا پلاسی تہ کردہ زیر دیوار
 بناوہ بودند و فراشی متصل آن نشسته سر سلطان پلاس رسید و پا تا بہ پشت فراش
 خوردہ بر زمین افتاد بانکہ از ہفت درعہ ارتفاع بزیر افتاد اسیب نرسید و حمایت
 ابی شامل حال گردید پیش از این چہار ماہ چونک راستے منجم گفتہ بود کہ سلطان از جائے
 بلند خواہد افتاد اما آسیبی نخواہد رسید از وقوع این معنی صدقات و خیرات بسیار کردند
 چونک راستے موردا فرین گشت و باصافہ مواجب و عطائے انعام سراسر آفران گردید

جلوس والا مطابق آئند روز شنبه آن قلعه آسمانی ارتقاع مفتوح گشت و بعد
معروض اقدس باعث جمعیت و انبساط خاطر گردید و راجه بکر ماجیت مورد و نور
عنایات قدسی گشت ۴

نہضت مہکت والا بعد سیر کانگرہ بعرضہ دلکشائے کننہیر

حضرت خاقان زمان از دار الخلافہ اکبر آباد نہضت فرمودند چون نواحی دسوہہ
مورد خیام والا گشت استناد الدولہ بر حمت حق پیوست و متصل بہتوارہ از اعمال
دسوہہ بر لب دریائے بیابہ مدفون گردند و عمارت عالی بر سر مزارش اساس بناوند
و محال جاگیر و اسباب امارت و تمامی نقد و جنس ان مغفور بنور جهان بیگم بر حمت
گشت و از انجا متوجہ پیشتر شدند چون راہ کہسار و کرویہ ہائے دستوار گزار بود
ار دوی بزرگ در نواحی سبب گذاشتند و با جمعی از مخصوصان و اہل خدمت متوجہ
سیر گاہ گشتند و از سببہ بچار منزل ساحل دریائے بان گنگا مضرب خیام والا گشت
و راجہ چنبہ کہ بست و پنج کمرہے کانگرہ واقعت و در کوہستان عمدہ ترین
زمیندارانت و گاہے بفرمان روائے دہلی روے نیاز نیارودہ برادر خود را با
پیشکش لایق بدر گاہ معلی فرستاد و از انجا آن حضرت بر سر از قلعه کانگرہ تشریف بردہ
تماشاہے فرمودہ بانگ نماز و شرائط اسلام بتقدیم رسانیدند و حکم شد کہ مسجدے
عالی احداث و تعمیر نمایند بعد سیر گاہ قلعه در بہون کہ پایان قلعه واقعت تشریف آوردند
و در زیر چتر کمانی کہ بر سر ثبت پندی از زمان پاندوان نشان میدہند چترے خوردی
از طلا ایستادہ گردند و چند روز دران سر زمین بسیر و شکار اشتغال داشتند و از انجا
نہضت فرمودہ بہ تماشاہے جو الاکہی تشریف آوردند آن مکان است دوازده کمرہے
کانگرہ زیر کوبی کلان کہ سر بفلک کشیدہ دارد و دران مکان شبانہ روز از زمین میوہ اورا
آتش زبانیہ میزند بعضے مردم اہل تقصبات نشان دادند کہ در انجا کان گوگرد است و از
اثر حرارت آن آتش شعلہ می افروزد و بوجہ حکم اقدس با متجان اندازہ آتش و تحقیق کان
گوگرد زمین را کندیدند و اب پاشیدند بوسے از گوگرد و اثرے از کان ظاہر نشند
و اصلا آتش منطفی نہ گردید ان را از حکمت ہائے ایزدی تصور نمودہ باز آن حجرہ را

و دو طناب و عرض بست و دو طناب و ارتفاع یکصد و چهار درجه و دو عرض کلان
 درون اوست تاریخ آغاز اساس آن قلعه جز خدا کے جہان آفرین بیکس نمیداند و هیچ
 نسخہ اندراج نیافتہ قطعہ

زان حصائے کہ طسیر بارہ او در علواز ستارہ دار و عمار

حصن او حصن اختہ ان ثابت بوم او بام گنبدے دوار

اعتقاد مردم آن دیار آنست کہ آن قلعه بہ سبب صعوبت کوہ گاہے از قوے بقوے
 دیگر انتقال نیافتہ و بیگانہ دست تسلط بروز سائیدہ و از ابتدائے ظہور اسلام
 در ہندوستان پہنچیکے از فرمان رویان دہلی بر دوست تصرف دراز نہ کردہ
 سلطان فیروز شاہ با وجود آن ہمہ حثمت و شوکت و استعداد خود بران سرزمین
 رفتہ بہ تسخیر آن قلعه پرداخت و مدتے محاصرہ داشت چون دانست کہ استحکام و
 متانت قلعه بحدیست کہ تا سامان قلعه داری و ازوقہ بقلعہ نشینان بودہ باشد فتح
 آن از محالست کام ناکام مصاحم کردہ و بہ آمدن راجہ آنجا در حضور خورشندی نمودہ
 برگشت و نیز بعضے فرمان رویان دیگر لشکر ہا بہ تسخیر آن قلعه میفرستادند و کارے
 از پیش نمی رفت و در عہد خلافت حضرت بادشاہ غفران پناہ نیز بارہا افواج تعین گردید
 اما صورت افتتاح در آئینہ تردد و تلاش معاینہ نگشت درینولاراجہ بکراجیت محاصرہ
 نمودہ و مورچلہا قمتت کردہ داخل و مخارج ازوقہ مسدود ساختہ بتدابیر صایبہ و
 افکار ثاقبہ کار بر اہل قلعه تنگ ساخت چون مٹیت ایزدی اقتضا آن کرد کہ سلسلہ
 حکومت منہو و ازان حصن حصین و قلعه خدا ندرین کہ در صورت حصانت و استواری
 مرغ اندیشہ بکنگرہ تسخیر آن نیرسد و طایر خیال بشر فرہ انتزاع آن نمیتوان پرواز کرد
 منقطع گرد و درایت اسلام بران قلعه چہ بلک تمامی ان دیار کپسار بلند شود و خیرہ غلہ
 ازان قلعه نزدیک باخر رسید و جزوی کہ ماند دران کرم افتاد و از کار رفت قلعه
 نشینان چہار ماہ علفہائے خشک بے نمک جو شانیدہ خوردند چون بنایت تنگ
 شدند و کار بہلاکت رسید و امید نجات بلکہ توقع حیات نماند بناچار راجہ تلوکچند
 امان خواستہ مکالید قلعه پیش راجہ بکراجیت فرستاد و بواسطت راجہ جلگتنگہ
 بعد از گرفتن قول و حصول جمعیت خاطر آمدہ ملازمت کرد بتاریخ غزہ محرم سال ۱۰۸۰

شاهزاده سلطان خورم بلجی گشته از سوره الزاجی شیخ نسبت بحال خویش معروض داشت
 مقارن این حال مرتضی خان بجوار رحمت ایزدی پیوست و راجه سورج مل بجناب
 مقدس طلب شده برکاب شاهزاده والا قدر بهم دکن رخصت یافت و هم کانگه موتون
 شد بعد از آنکه ممالک دکن مفتوح گشت و شاهزاده از آن طرف معاودت فرمود راجه
 سورج مل بوساطت امرا بخدمت شاهزاده متعهد تیغی قلعه کانگه گردید شاهزاده بعض
 مقدس رسانیده لشکر گران از ملازمان خود با محمد تقی بخشی سرکار خویش و راجه سورج مل
 تعیین کرد و بعد رسیدن در کوهستان راجه را با محمد تقی نیز صحبت برانگشت چون این
 معنی بعرض والا رسید محمد تقی بخشی را طلب حضور فرموده و عوض او راجه بکرماجیت
 برهنه را که از عمده های دولت شاه در شجاعت و جوان مردی و جرات و دلاوری بی
 نظیر بود با مردم تازه زور تعیین فرمودند از طلب داشت محمد تقی و تعیین راجه بکرماجیت
 راجه مذکور فرصت را غنیمت دانسته صریح بنی و زید بالمشک شاهزاده جنگ کرده
 سید صفی بارهه را که از عمده های بود با چندی از برادرانش کشت و دست
 تقدی دراز کرده پرگنات دامنه کوه و محال خالصه شریفه تا پرگنه بناله و کلا نور
 غارت کرد بهرین اثنا راجه بکرماجیت در رسید راجه سورج مل تاب جنگ نیارده
 متحصن گشت و بانگ زد و غور و قلعه موود مهربی مفتوح گردید راجه سورج مل
 فرار شده خود را در شتاب جبال و کویوه های دشوار گذار در کشید چون جگت سنگ
 برادر غور و راجه سورج مل منصب چهار صدی داشت و تعیینات بنگاله بود در مینولا که
 راجه سورج مل مصدر حسین شونی گردید مطابق تجویز راجه بکرماجیت شاهزاده بعض
 مقدس رسانیده جگت سنگه را از بنگاله در حضور طلب داشت و بمنصب هزاری
 ذات و پانصد سوار و خطاب را بجای سر استرا از فرموده بملاک موروثی رخصت نمود
 و عنایات والا شامل حال او گردید و بموجب حکم مقدس از دهمری که مسکن راجه مذکور است
 شهره موسوم به نور پور بنام نور جهان بیگم ابا گشت و راجه جگت سنگه بهم و تیغی قلعه کانگه
 بر فاقه راجه بکرماجیت تعیین شد کانگه قلعه ایست قدیم بر سمت شمالی لاهور در میان
 کوهستان استحکام یافته در دشواری و محکم و متانت معروف و مشهور است و سهیل
 و هفت دروازه دارد و دوران آن یک کمره و پانزده طناب است طول پا و کمره

از ایشان پہلو بر شمشیر پانہادہ غلطک زدہ تا تیر انداز راہ بالا کے شمشیر ہارفت و باز آمد
اصلاً بر بدنش ازار نہ رسید۔

دیگر بیاض از کاغذ سفید تمام حاضر کردند و بدست آن حضرت دادند پتہ چیز
نمایان غیر از کاغذ سفید سادہ بنظر درمی آمد در طرفتہ العین اول ورق سرخ افشان و
لوح پر کار بران ساخته نمودار گشت ورق دیگر باز کردند رنگ کاغذ آسمانی افشان کرد
و بر ہر دو صفحہ مردوزن را بہم کشیدہ بودند و بسیار پاکیزہ ورق دیگر کہ باز کردند رنگ
زرد و کمال ہمواری و افشان کردہ و شیر و گاو کشیدہ بنظر در آمد ورق دیگر کہ باز کرد
رنگ سبز و افشان کردہ نمونہ باغ و سر و بسیار دورختان و گل بیشمار شکفتہ و عمارتی
در میان باغ بود ورق دیگر کہ بر آوردند رنگ کاغذ سفید و مجلس رزم کشیدہ بودند کہ
دو بادشاہ با یکدیگر در جنگ و جدل بودند بجلالہ و رفتی کہ باز میکردند رنگ کاغذ غیر
مکرر و صورت نمود مجلس تازہ بنظری درآمد القصہ دوروز و شب ہنگامہ بازی و سحر
سازی آن بازی گران جادو کار و سحر کاران سامری کردار انبساط پیرائے خاطر مقدس
بودند پنجاہ ہزار روپیہ نقد و خلع مرحمت کردند و همچنین بادشاہ زادہ سلطان خرم
و دیگر شاہ زادہ ہاد خوانین انعام دادند کہ قریب دو لاک روپیہ بانہار رسید نظام این
علم را سیما گویند و در میان فرنگ بسیار است چنانچہ حضرت خاقان زمان اینہمہ
مقدمات را مفصل و مشروح در نسخہ چنانگیر نامہ کہ ان حضرت از طبع مقدس بعبارات
پسندیدہ و استقارات گزیدہ تصنیف نمودہ اند بقلم مجتہد رقم آورده کہ باعث انبساط
خاطر مطالعہ کنندگان آن نسخہ غریبہ می تواند شد۔

در بیان تسخیر قلعہ کانگرہ کہ مقدمہ فتح کوہستان پنجاب است

در اوایل سال سیزدہم جلوس والا شیخ فرید مرتضیٰ خان میر بخش با لشکر گران برائے
تسخیر قلعہ کانگرہ تعیین شدہ بود و راجہ سورج مل ولد راجہ باسورا بعد فوت پدرش
بمنصب دوہزاری سرسرا از فرمودہ بہراہ شیخ یقینات نمودہ بودند راجہ سورج مل
در مقام ناسازی و فتنہ پردازی آمدہ با مردم شیخ طریق مخالفت و منازعت
پہمود شیخ صورت حال و ارادہ بنی اورا بدرگاہ ادالاعرض داشت و راجہ بخدمت

پراز شیرینی و غیر ذالک و آن شیرینی‌ها را اهل مجلس خوردند بعد از ساعتی که مرتبان‌ها
بر آوردند همه خالی بود گویا کس آنها را پاک نداشت *

دیگر کلیات حضرت شیخ سعدی شیرازی آوردند و بکیسه گذاشتند باز آوردند
دیوان خواجه حافظ برآمد و آن را چون بکیسه کردند دیوان سلیمان برآمد باز چون در کیسه
کردند دیوان انوری برآمد همچنین چند مرتبه کتاب را در کیسه انداختند هر مرتبه دیوان
دیگر برآمد *

دیگر زنجیرے مقدار پنجاه درعه آوردند و سپهوا انداختند و این زنجیر در هوا
راست ایستاد که گویا زنجیر بجائے بند است و سگی آوردند این سگ زنجیر گرفته بالائے
رفته ناپدید گردید همچنین پلنگ و شیر و بعضی جانوران دیگر زنجیر را گرفته بالا رفته ناپدید
می شدند بعد آن زنجیر را زیر کرده در کیسه در آوردند از آن درندگان هیچ اثر ظاهر نگشت
که بجا رفتند و چه شدند *

دیگر لنگری آوردند پراز لیمون و گوشت لذیذ بود باز سرپوشش بر سر لنگری گذاشتند
چون واکر دند لنگرے پراز قبولی پر کشش و با دام و قیبه بود باز سرپوشش بر آن نهادند این
مرتبه پراز کله و پاچه بود همچنین چند مرتبه سرپوشش گذاشتند و برداشتند خوردنی
تازه بنظری در آمد *

دیگر طاس کلانی با سرپوشش حاضر کردند و آن را از آب پر نمودند و غیر از آب در
چیزے نبود بار دیگر که سرپوشش از طاس برداشتند هفت هشت ماهی در میان آب
در حرکت بودند باز سرپوشش بر طاس گذاشتند و برداشتند و دوازده مرغابے در آب
نمایان بود باز سرپوشش بر طاس نهادند برداشتند سه چهار مار کلان بهم پیچیده در میان
آب نمودار بود و همچنین چند مرتبه که سرپوشش برداشتند چیزهای دیگر نمایان بود
آخر مرتبه که سرپوشش برداشتند هیچ چیز در میان آن نبود *

دیگر انگشتری یا قوتے آوردند و در انگشت کوچک خود کردند باز از انگشت
کوچک بر آورده بانگشت دیگر کردند نگین او ز مرد بود بانگشت دیگر کردند الماس دید
بانگشت دیگر انداختند نگین اش فیروزه گشت *

دیگر نیز انداز راه شمشیر باسے برهنه دم بالا نموده بر زمین نصب کردند یک

سفید در آب فرو بردن سرخ شد و دیگر بار زرد بر آمد همچنان چند مرتبه که این میان آب
انداخته هر مرتبه رنگ دیگر نمودار گردید *

دیگر قفس چهار پهلو در دند یک طرف جفت بلبل خوش آواز در آن قفس
نمودار بود و طرف دیگر قفس نمودند درین مرتبه جفت طوطی ظاهر گشت و طرف سویم
جانوری سرخ سخن گویند در آمد و طرف چهارم جفت کبوتر بر خط و خال و خوش آواز
لمحوظ گشت هر چهار طرف که قفس می نمود جانوران دیگر نمودار میشدند *

و دیگر قالین کلان هشت در عه انداختند خوش طرح و رنگین چون آن قالین از
پشت برداشتند پشت او روشن شد و رو پشت فاما طرح و رنگ دیگر اگر صند
می گردانیدند هر بار پشت رو می نمود و رو پشت و رنگ طرح دیگر
نمودار میگشت *

دیگر آفتاب کلان پرازاب کردند و سر آفتاب زیر نمودند و تمام آب آن را فروختند
چون باز درست نگاه داشتند باز سر این را زیر کرده آتش ریختند همچنین چند مرتبه آب
و آتشی از آن انداختند *

دیگر جوال کبابی آوردند آن جوال دوسه داشت تر بوز کلان بر آوردند و
ازین سر تر بوز را اندرون انداختند و از آن سر جوال انگور صلاجه و کشمش بر آوردند
و از سر دیگر باز انداختند همچنین چند مرتبه انواع میوه ازین سر جوال بر آوردند
و بسر دیگر انداختند *

دیگر از آن جماعه نفر می ایستاد و دهن باز میکرد و بیک بار سر را می زد
او بیرون می برد و نفر دیگر سر را می کشید قریب چهار در عه مار از دهن او بر می آورد
بهین آیین تابست مار از دهن او بر آورد و مار را بر زمین رها کرد و آن مار را با یکدیگر جنگ
نمودند و بهم پیچیدند *

دیگر آئینه بر آوردند و یک گل در دست گرفتند و آن گل در آینه هر بار برنگ دیگر
نمودار می شد *

دیگر ده مرتبان خالی بر آوردند و همه کس مشاهده کردند که مرتبان با خالیست بعد
یک گهری مرتبان او برداشتند یکی پر از عسل بود و دیگر از مشک چینی و همچنان هر یکی

این فردس با بال بهم میزدند آتش از بال ایشان گل افشان می شد و یک ساعت بخوبی
 با هم بجنگ بودند چون پرده بر روی فردس کشیده برداشتنند کجک رنگین نمودار
 شده بسیار خوشخوانی کردند که گویا نزدیک آنها آدم نیستند بهمان قهقهه که در دامن
 کوه میزنند نو اسبج بودند باز نقاب بر روی کجک بر آوردند چون برداشتنند بجای
 کجک دو مار سیاه پشت قرمزی کهنه سر نمودار گردید چنانچه دهن باز کرده سر از
 زمین برداشتنند بهر یک بی بیخ خوردند و جنگ کردند دست شده افتادند و بعد
 آن در زمین غایب شدند *

دیگر بر زمین کولابی ساختند و گفتند که سفایان از اب پر سازند چون گشت
 پرده بر روی آن کشیده برداشتنند اب بر تبه بخ بسته بود که نیلان بران گذشته
 هرگز شکسته نشد گویا آن بخ سنگ بود *

دیگر دو خیمه روی بروی هم بفاصله یک تیر انداز ایستاده کردند اول
 دامن خیمه بالا زدند و گفتند به بینه که در خیمه چیزی هست یا خالیست یکی
 از بازیگران در آن خیمه رفت و دیگری داخل خیمه دیگر شد و گفت که از جانور
 چرند و پرند بهر کرانام برآمد ازین خیمه بیرون آورده جنگ نمایم حکم شد که
 شتر مرغ را بردارند و الفور ازین خیمه دو شتر مرغ بیرون آمدند و با یکدیگر جنگ
 کردند چنانچه سر بهر یک را خونین نمودند و با هم بسیار ازار دادند تا ما بچکدام از هم
 پائے کم نیارده آنها را از هم جدا کرده درون خیمه بردند بعد آن بفرمایش شاهزاده
 سلطان خورم از هر دو خیمه دو نیکه گاو و شتر به کلان دست بر آورده جنگ کنانید
 گاه این آن را پیش می برد و گاهی آن این را با من طرف می آورد تا دو گهتری این نیله
 گاو با هم جنگ نمودند بجلا ازین هر دو خیمه هر جانورے را که نام می بردند بازیگران
 در حال ظاهری ساختند *

دیگر طشت بزرگ از آب صاف پر کردند و بر زمین گذاشتند و یک گل
 سرخ را در دست داشته گفتند که هر رنگ بفرماید در آب فرد برده نمایم این
 گل را در آب فرد برده آوردند گل زرد بود باز در آب انداخته آوردند تاریخی شد
 بجلا گل را صدف بار در آب انداخته هر بار رنگ تازه ظاهر گشت همچنین کلاوه سیاه

شصت نفر بالائے یک دیگر بہم ایستادہ کردند و یک نفر باز یگر آمدہ نفر اولین رامعہ
دیگر ان برداشتنے بردوش خود مگر فتنہ روان شدہ

دیگر یک نفر ایستادہ کردند دیگرے دست در عقب او کردہ ایستادہ تا چہل نفر
بر پشت یکدیگر چسپیدہ ایستادند و نفر اولین قوت کردہ این چہل نفر برابر داشتہ در میدان
گردید این قدر قوت از حد قیاس بشری افزونست *

دیگر آدمی را آوردند و یک یک اعضائے آن را جدا کردہ بر زمین انداختند سناختی
پنچان اعضائے او افتادہ بود باز پرودہ بر و کشیدہ یکے از باز یگر ان اندرون پرودہ
رفتہ بعد از سناختے بیرون آمد چون پرودہ را برداشتند آن شخص سلامت برخواست
کہ گویا ہرگز زخم بر بدن او نہ بود *

دیگر کلاوہ ریسمان آوردہ سر ریسمان گرفتہ کلاوہ را در ہوا ستر و اندتار ان
بنوعے بلند شد کہ سر دیگر بنظر نمی آمد یک نفر از انہا پراق بستہ حاضر آمد و گفت
کہ دشمنان من در ہوا آمدہ ایستادہ اند بجنگ می روم این گفت و براہ تار ریسمان بچاب
آسمان عروج کرد و چندانکہ از نظر تماشا ییان غایب گشت بعد از ساعتے از تار ریسمان
خون تقاطر کرد و بعد آن بدفعات اعضائے تمام بدن جدا جدا گردید ہر سہ و پراق
بر زمین افتاد و در ان حال زلفش از پرودہ بیرون آمدہ اعضائے شوہر خود را
جدا جدا ویدہ نوحہ زنان بگریہ کمان اجازت سوختن خود گرفتہ در بہان مہنگامہ
آتش افروختہ با اعضائے شوہر خاکستر گردید ساعتے نگذشتہ بود کہ آن شخص
بہان طرز با پراق از بالائے آسمان براہ تار ریسمان فرود آمدہ تسلیمات بجا آورد و گفت
باقبال حضرت بردشمنان ظفر یافتہ آمدہ ام و اعضائے کہ فرورختن از دشمن من بود
چون بر حقیقت سوختن زو جہ خود اطلاع یافت فریاد و نالہ بسیار بہناد و گفت اگر
زن مرا پیدا کنسید بہتر والا خود را در آتش انداختہ خاکستر میازم چنانچہ برائے
سوختن مستعد گردید و بین اثنا زن او آمدہ حاضر گردید و گفت کہ لے شوہر خود را کش
کہ من زندہ ام این معنی موجب تعجب نظر گیان گشت *

دیگر گیسہ آوردہ انشا ندند تیغ چیز در و نہ بود بعد ان دست درون کردہ
دو خروس براوردند خوش رنگ و کلان و ہر دو خروس را بجنگ در آوردند ہر گاہ

و غیر از پرده ستر عورت چیزی با خود نداشت چرخ چند روز بعد آن چادر را
گرفت و آمیخته جلی از میان چادر بر آورد که از شعاع آن شب تیره در رنگ روز
روشن گشت و آن قدر نورانی شد که از ده روز راه هر کس آمده ظاهر کرد که در فلان
شب طرف نموداری گردید و از آسمان آبخنان روشنائی ظاهر گشت که هرگز بدان
روشنائی روز ندیده ایم.

دیگر هفت نفری ایستادند و منطق زبان را مطلق نمی کشوند و از ایشان
زمره خوانی و خوشگویی بظهور می آمد که گویا هفت نفر یک آواز یا صوت
میخوانند.

دیگر قریب بصد تیر سر میدادند و معلق بهوانگاه میداشتند و میگفتند که
هرگاه امر شود یکی از آن تیر بار آتش و همی حسب الامر شمع در دست گرفته تیر هوا
را که دو تیر پرتاب راه از ایشان دور بود آتش میزدند و نوع جادوگری میکردند که اگر ده تیر
را حکم میشد یکبارگی آتش میدادند.

دیگر پنجاه تیر پیکان دار و کمانی حاضر ساختند یکی از ایشان کمان بدست گرفت
و تیر انداخت در هوا بلند رفته همانجا ایستاد تیر دیگر سردادند با تیر اول بند شد همچین
چهل و نه تیر با هم بند کردند تیر آخرین که گذاشتند همه تیرها را از هم جدا ساختند
دیگر بست من گوشت و پرنج و مصاحبه در دیگر انداخته آب سرد در آن کرد
و اصلا آتش در زیر آن نمودند دیگر خود بخود در جوش آمد و بعد از ساعتی سردیگ
را و اگر دند قریب بصد لنگری طعام بر آوردند و بخورش مردم دادند.

دیگر فواره در زمین خشک نصب کردند و سه بار برد و آن گشتند آن فواره
بیک بار بجوش آمده قریب ده ذرع بلند شد و هر قطره برنگی دیگر آب از فواره میجوشید
و گل افشان می شد و از آب فواره که بزین میرسید زمین نرم نمی گرفت و قریب یک
ساعت فواره در جوش بود چون فواره را برداشتند از آن زمین اثر آب پیدا نبود
و باز فواره را بر زمین نصب کردند درین مرتبه از یک سر فواره آب پیدا میشد و از یک
سر آتش گل افشان می بود قریب دو گهری این تماشا کردند.

دیگر یک نفر از ایشان ایستاده شد و نفر دیگر بالای کتف او ایستاده همچین

صدحیفت که بدر ویش دست بوس نہ کردم ہمدین اثنائے خادم آن در ویش کامل
 آمدہ گفت کہ دست بوس شما بدر ویش رسید ازین معنی زیادہ تر تعجب افتادہ فرمودند
 کہ ایاز کشف و کرامات دانستہ شود یا سحر و جادو تصور نمودہ آید یا از تسخیر اجنبہ باید
 دانست آخر الامر تحقیق پیوست کہ این ہمہ از نتائج و فور عبادات و حصول کمالات
 است رباعی

کلمے ار خاک گیر دزر شود   ناقصہ را سیم خاکستر شود
 سنگ گر خار او مگر مر مر شود   چون بصاحب دل رسد گوہر شود

رسیدن جماعۃ بازی گران نبرگالہ بحضور مقدس تماشاخانے انواع حیرت انکرا

اول تخم اتمام درخت بر زمین ریختہ چند بار گردان گردیدند و امنون خواندند یکبار
 از چند جا شروع بر رسیدن درختان گردید در طرفتہ العین درخت قوت و سیب
 و نار جیل و انبہ و امرود و انناس و انجیر و خرما و میٹک کہ ایکس آن را پر بار ندیدہ
 و موج دریا میٹک را بکناری اندازد نمودار شدہ آمستہ آمستہ از زمین بر آمدہ
 ہر درخت بقدر انداز خود بلند شدہ و شاخ و برگ بر آوردہ شاگوفہ بہار نمودار
 کرد باز بیگان التماس نمودند کہ اگر حکم شود میوہ این درختان بخور ایم حکم شد ہمچنین
 بکنید فی الحال برگ درختان گردیدند و امنون خواندند بلا تعلق انبہ و سیب و
 قوت و انناس و انجیر و غیر ذلک چیدہ در حضور اشرف آوردند و حاضران انجمن
 والا بموجب حکم خوردند و لذت بسیار یافتند بعد ان مرغی چند در میان آن
 درختان ظاہر کردند کہ ہرگز باین خوش رنگی و مقبولے و نغز آوازے مرغ ندیدہ
 ولین ہمہ مرغان در میان آن درختان نواخ و نغمہ طراز بودند بعد از ساعتی
 آن درختان بشال وقت خزان برگہائے سرخ و زر و نمودار کردند و در اندک فرستی
 زیر زمین فرو رفتند و از نظر نظار گیان پنهان شدند
 دیگر دران شب کہ چنان سیاہ و تاریک بودی کے از بازی گران بر منہ شدہ

در باغ چهره که گذاشتند که از آنها نیز توالد و تناسل گردد و بعد بعضی رسید که حکیم علی
 در خانه خود عرضی احداث نموده و در کج عرض در زیر آب خانه پر داخته در قایت
 روشنائی دوران خانه بچرخه رخته و چند کتابها بنهاده و طلسم بکار برده که هوا آب را
 بنگذارد که در آن خانه دخل کنند هر کس که میخواهد که بتماشای آنجا برود برهنه شده بنگ
 بت در آب فرومی رود و دوران خانه رفته بنگ گذاشته رخت خشک که در آنجا
 گذاشته اند می پوشد و دوران خانه جائی ده دوازده کس است که با هم نشسته
 صحبت دارند حضرت خاقان زمان بتماشای آن تشریف بردند بر و نشسته که
 گذارش یافت در آن خانه رفتند و محظوظ شدند و حکیم علی بمنصب دونهاری
 سرفرازی یافت نسبتی در دیهی از دیهات جالندهر تعلقه پنجاب برق بر زمین افتاد
 و دوازده درعه در طول و عرض نوسه سوخته شد که نشانی از رستی و سبزه ماند
 محمد سعید حکیم جالندهر بر سر آن قطعه زمین رفته کند انبیا هر چند می کنند پند اثر
 حرارت بیشتر ظاهری شد بعد کندیدن پنج و شش درعه زمین پارچه آهن تفتیده بر آمد
 و بعد گرم بود که گویا همین زمان از کوره آتش بر آمده چون به هوا رسید سرد گردید
 آن را بجنس کچنور مقدس ارسال داشت و از نظر اشرف گذشت ابوجیب حکم دالا
 حواله استاد داؤد آمهنگر دید او سه حصه آهن برق یک حصه آهن دیگر آمیخته
 و در مشیر و یک خنجر و یک کارد درست ساخته بنظر انور گذرانید و پسند خاطر فیاض
 زمان افتاد نسبتی آن حضرت در خطه دل کشای مترا بر آئی دیدن در ویش
 خدا اندیش که بعضی مردم او را از بار یافتگان در گاه الوهیت دانسته اکثر خوارق
 بیان میکردند و بعضی بخر و جادو نسبت میدادند متوجه شدند چون وقت نماز
 شام بود بعد از آنکه در ویش از نماز فارغ شدند پنج در ویش دیگر آمده برابر
 آن در ویش که مرشد آنها بود ایستاده دست بناجات برداشته بمبدای
 فیاض توجه نمودند که بیک بار از هوا بر سرش زرباشی گردید قریب هفتصد شرفی
 ظلامرتبه بر مرتبه بارید در ویش نصف اشرفی بخاقان زمان داده گفت که در خزانه
 خود نگاهدارند گاهی کمی نخواهد شد و نصف بدرویشان حواشی خود قسمت کرد
 آن حضرت متعجب شده رخت گشتند در راه بخاطر اشرف گذشت حیث

و بناظران مالک و حاکمان مملکت مناشیر مطاعه در ماده اندفاع این بدعت و
انعدام بیع و شرکائی ان بصدور پیوست و بنا بر مزید احتیاط و پاس حکم والا و
عبرت طالبان اکثری را که با وجود صدور حکم جرات بکشیدن آن نمودند در شهر لاهور
تشریف فرمودند بلکه بعضی زالب بریدند اما از بسکه عالمی طالب این دود سیاه گردید
با وجود استناع و تادیب عبرت پذیر نشدند و اجتناب نوزیدند و روز بروز این
بدعت افراط پذیرفت **قطعه**

باسیه دل چه سود گفستن و غم نرود بیخ آهنی در سنگ
آهنی ما که مور چانه بخورد نتوان بر دواز و بصیقل زنگ

در بیان بعضی سوانح بدائع

درینو لا بعضی والا رسید که در اکبر آباد عورتی سه دختر بیک بار توانان زائیده
بود اکنون باز یک پس رو و دختر بر آورده و همه حیات هستند و نیز معروض مقدس
گشت که عورت زرگری اول مرتبه حامله گردیده بعد دوازده ماه زائیده و از حمل دویم
پس از هیزده ماه و سویم بعد دو سال فرزند آورد و در مدت حمل کار و بار خانه را چنانچه
رسم مردم نامراد است می کرد و هیچوجه برودشوار و مشکل نبود و نوبت دختر باغبانی
بنظر اقدس درآمد باریش و بیروت انبوه ظاهرش بمردان مشتبته و ریش او از جنبه یاره
و در بیان سینه هم موی انبوه اما پستان نداشت لبورات حکم شد که او را در گوشه
برده کشف ستر نموده حقیقت را مفصل معروضت رسمی دارند مبادا خفته بوده باشد
ظاهر شد که محض عورت است نوبت در ویشی مشیر لال خان نام قوی میکل تربیت
کرده از نظر گذرانید فرمودند که باگا و جنگ انداز و خلق کثیر برائے تماشائے هجوم
آورده بود جمعی از جوگیان نیز محو تماشائے بودند شیه و دید با یک جوگی که برهنه بود
بطریق ملایبست نه بطرز غضب چنانچه باده خود جفت می شود بجرکت درآمد و بعد
از انزال گذاشت و باعث تعجب گردید و حکم شد که ان شیر را قلاوه و زنجیر
دا کرده زیر چهره که پله نمایند همچنین قریب پانزده شیر دیگر نرود ماده زیر چهره که گذاشتند
و شیران بیچکس ازار نمیرسایندند و از ان شیر با بچه با بود آمد و نیز چند یوز در

آتش غریزی میناید بدلیت

بسیار کس که خواجه از دل جان کیاب کسے بود که اورا کم خواست
 بے شایه تکلف مصاحبی است در سفر و حضر همدم و همراز در خلا و ملا هم نفس و دمساز
 انجمن آراے خلوت گزینان صومعه دار مسرت پیرایه محفل نشینان بخت بیدار
 مغشوقیت دل فریب از سلسله دو دبستان حلقه زلفت مشکین مویان کند عشق برگردن
 جان جهانان انداخته و از آتش محبت شمع تنها در بهان خانه دل عالیان رکشش ساخته
 عاشقی است بوالهوس با پری رویان بوسه بازی نموده و از لب های دلبران
 باهین چاکشنی گرفته عنده لیبی است هزار داستان در نغمه سرائے دل فریب
 مشتاقان و از نوا سنجی مایل ساز طالبان فرمان روا است تاج گزین کشور کشای است
 تحت نشین از فی علم عالم گیری بر عرصه دلها افراخته و از اندازه غفلت کوس جهانبانی و
 جهانستانی بر تاسیم جانها نواخته طالبان ان را هر نفسی که فرو میرود و مد حیات است
 و چون بر می آید مفرح ذات پس در هر نفسی دو نعمت موجود است بدلیت

آن حریفانے که تنبا کو کشند اولش الله و آخره بنو کشند

استغفر الله چه می گویم و چه می نویسم بشنو تنبا کو کیفی است بدتر از کیفیات و ثنای است
 موجب قضیع اوقات قفل است بر دمان از یاد سبحانی بدلیت بر زبان از ذکر
 یزدانی پسندیده طبع بوالهوسان پاده خوار مقبول مزاج مصطبه نشینان می گسار مرد
 اهل دلاک فرخنده منش مذموم خرد مندان و الا دانش فعلی است عبث یعنی از سوختن
 و آتش خوردن و دود اشامیدن عملی است بیجا یعنی دو در غذا کردن و معنی باد در دمان
 کوفتن معینا چندین مضرت بدنی از و پیدا و ضرر ابدانی از و هویدا میگرد و یعنی روئے
 نورانی را خیره و چهره ارغوانی را تیره می سازد و ماغ را مختل و متی را زایل می کنند
 انار بنعم و سرترا از و پیدای شود و زحمات و ق و ضیق انفس رومی نماید و دهن گنده
 و بد بومی گردد و و مرآت ضمیر پر زنگ و صفحه دل سیاه می گردد بدلیت

تنبا کو نوش را سینه سیاه است اگر با در ندانی نئے گواه است

با بکله چون رواج ان بسیار گردد و دید و امیر و فقیر و صغیر و کبیر مایل آن شدند حضرت
 خاقان دمان با متناع این فعل عبث یعنی کشیدن و دود تنبا کو حکم منہ نمودند

یافته سلطان شیخ مشهور بودند آباد کرده و مختصری از عمارت اساس بنیاده عالی آن را
 شکارگاه مقرر کرده بودند در مینولان را پرگنده عمده کرده بجهانگیر آباد موسوم فرمودند و
 از پرگنات جاردیات در آن پرگنه داخل نموده بجایگزین سکندر لے قراول مرحمت گشت
 و بموجب حکم و الا عمارت دولتخانه و تالاب کلان و مناره بلند اساس بنیادند و بعد از سکندر لے
 بجایگزین اما و تخان مقرر شد و سر برای عمارت بعد از او قرار یافت و همه جهت یک لک
 و پنجاه هزار روپیه خرج گردید و همدین سال دولتخانه سرکار والا در دار السلطنت لاهور مشغول
 بر اقسام نشین دل کشا و انواع اماکن فرح افزا عمارت متین تعمیر یافت و هشت لک روپیه
 خرج گردید سر بسامی

زهی صفای عمارت که در تاشابین
 بر دیده باز نگردد نگاه از دیوار
 هوای او متنوعه جو فکرت نقاش
 زمین او متلون چو صحنه گلزار

در بیان تعریف مذمت تنباکو و منع گشتن آن بموجب حکم والا

اگرچه آغاز بر آمدن تنباکو از جزایر فرنگ است که آنرا حکما و اطباء بر نه ادویه بکار
 می بردند و برای دفع بعضی امراض کشیدن دود آن تجویز می کردند و بعضی مردم
 صحیح المزاج هم دوست میداشتند لیکن چندان رواج نداشت و از فرنگ کتری
 آوردند آخر الامر در ممالک هند وستان کشا و زنان عالم عالم کاشته تمتع یافتند و
 حاصلات آن را بر اجناس دیگر تفوق می بستند خصوص در عهد سلطنت ان حضرت
 گشت آن رواج بسیار یافت و بکشیدن دود آن همه کس آرزو مند گشت امر او در
 روشرفا و بنجا و صلحا و زهدا و فضلا و شعرا و علماء و فضحا و حکما و بنجار فقرا و عبا رغبت آن نمودند
 و خورد و بزدگ و وضع و شریف مایل آن گشته بر هیچ کیفیات و تمامی ماکولات و
 مشروبات مقدم داشتند گزین ما حاضر جهانان و بهترین تحفه اخلاص مسدان گشت
 و تاثیرات عمل آن بر تبه رسیده که طالبش ترک اکل و شرب لایق بر تواند کرد اما از دست
 نتواند نمود و همگس از لعاب دهن غیره که است دار و لیکن از کشیدن تنباکو
 احدی تیز گشت کس و ناکس در میان نمی آرد هر چند تخمیش بیشتر بر دلها شیرین تر و زخ
 گران تر میگرد و دودش در نظر طالبان کحل الجواهر و آتش آن با اعتقاد از دزدندان

اخترشناسان فنکرت بلند و اصطلاب دانان رصد بند که در استخراج تقویم و تخریج احکام
 مهارتی عظیم داشتند بفرنگک پیامو خرد کو اکب سنج سیر افلاک نموده در تشخیص زمان سعادت
 و تحقیق وقت ولادت با معان نظر و معان فنکرت زایچه طالع مولود کرده از طلوع و غروب کواکب
 و شرف و هیبوط انجم و الصالات اختران بایک دیگر و نظرات ستارگان با خود با و تفاسیل
 و قاین احکام و شرح حقایق امور از طول بقا و علوار تقابله مدارج سلطنت و معارج
 خلافت گذارش نمودند بدیت

طالع عالم شده میمون به نیکو اختری منظم شد سلک ملک دین بوالا گوهری
 بمقتضای نجسته اختری انوار بخت مندی و طالع بلندی از تناصیه حال پیدا و از فرخ
 فاله تایخ ولادت با سعادت از لفظ آفتاب عالم تاب هویدا اکنون که نسخه تحریری در
 آید آن غور شنید اوج اقبال و درخشند ه کواکب برج جاه و جلال زیب او رنگ خلافت
 هندوستان است آبی فراوان سال زینت بخش سیر جهان بینی در وقت افزای
 تخت گیتی ستانی باد بلیت
 یکے غنچه از باغ دولت میدد کز انسان گلے چشم گیتی ندید

در بیان مقرر کردن منار و چاه و درختان در شاهراه و

عمارات جهان گیر آباد و لاهور

در سال چهاردهم جلوس والا از کبیرا با دتالا هور در شاهراه مسافت هر کرده
 مناره بلند که رهگذران را دلیل راه بوده باشد و در دو کوه چاه پنجه که سفر گزینیان
 از آب ان فیضیاب شوند و دور ویدرسته درختان که راه گریان در ظلال ان سایش
 و از انمار ان حلاوت یا بند مقرر گشت اگر چه رسته درختان در شاهراه اختران شیرخان
 افغان است اما در عهد دولت حضرت خاقان زمان رواج یافت حسب حکم
 والا فرمان پذیران مناره و چاه احداث کردند و اشجار میوه دار نشانیان حضرت
 در ایام شاهزادگی در پنجاب شیخ پور نام دیهی متصل ساموئی بنام نامی که بمناسب اسم
 شیخ سلیم در ویش که از دعائے ان استجاب الدعوات آنحضرت سعادت ولادت

سیر و تشریفات برده موسم خزان فراموش کرده بے اختیار برائے چیدن گل میوه دست
سبارک دراز کردند و ثانی الحال بر حقیقت کار واقع شده بسیار محفوظ شدند و بر
صنایع بایع کاری گران و تجویز و تمیزان عفت نشان آفرین فرموده باضافه جاگیر و انعام سرفرا
فرمودند و از آنجا معاودت بار اختلاف نمودند *

ولادت با سعادت سلطان محمد اورنگ زیب پسر پادشاهانزاد

سلطان حسرت

پیش ازین در حرم کما قدسی پادشاهانزاده سلطان غم از عفت قباب ممتاز بانوسیکم
بنت آصف خان نوزدهم صفر سال دهم جلوس والا سلطان دارا شکوه و چهارم
جمادی الاول سال یازدهم سلطان محمد شجاع بعالم وجود آمده بودند درینو لامهنگام حضرت
از گجرات در مقام حالی موفع و هود شب یکشنبه دوازدهم ابان ماه امی مطابق
یازدهم شهری قده سال سیزدهم جلوس مینست مانوس موافق سنه هجری مجاورت
سعادت ولادت یافت از طلوع آن اختر برج خلافت هزاران انبساط نصیب روزگار
جد بزرگوار گردید و از ظهور آن گوهر درج سلطنت فرادان نشاط قرین حال پدر و الا
قدر گشت در بارگاه مقدس بزم عیش و عشرت آراسته و مجلس فرح و مسرت پیراسته
شد کوس شادی بلند ادازه گشت و طنطنه مبارکبادی و مبارکی از هر طرف در رسید
بشاطر نشاط از کران تا کران کشیده آمد و نوا سئے از غنون تهنیت از زبان صفار و کبار
بر آمد نهال امان خیر خوانان سر بلندی گرفت حدائق امید خلائق نصارت پذیرفت
همایون ذاتی که از زمین وجود مبارک بخش ناهید بزم سرور آراسته ساز بهجت نواخت
فرخنده طالعی که از برکات ذات ملایک صفاتش خورشید در ذروه شرف رایت
افتخار بلند ساخت قطعه

نمود رخ ز مطلع امید اختری	کز مهد و تشش گل خورشید رفته اند
بگشاده اند اهل ادب لب تهنیت	اداره ولادت او در شفقته اند
گلیانگ تهنیت شده از هر طرف بلند	وله از عیش چون گل خندان شکفته اند

در رعایت بادشاهی ممتاز و سر بلند گشت بے شائبه تکلف ایچی گری که او کرده دیگرے نکرده
باشد در ایران اهل هند را نیک نام کرده آمد.

نہضت ملک والائے مقدس بسیرتکار گجرات یعنی احمد آباد

در سال دوازدهم جلوس والا ان حضرت بسیرتکار گجرات نہضت فرموده بعد قطع مسافت
در احمد آباد تزلزل اقبال فرمودند اگر چه آب و ہوائے ان ملک بر مزاج مقدس ناخوش
افتاد و از سیر آن ولایت خاطر مقدس مکرر گشت اما تفرج دریائے شور کہ سی کردہ لہذا حکایت
واقع است باعث انبساط خاطر اشرف گشته تدارک ناخوشی خاطر قدسی گردید در
وقت رسیدن بگجرات خیر النسابیک بہت خانانان التماس کرد کہ باغ خانانان متصل
گجرات واقع است از خود دارم کہ در ان باغ صیافت حضرت نموده سرفرازی حاصل کنم
ملتس او با جابت مقرون گشت چون موسم خزان بود و تمام برگ درختان ریختہ و اشجار
باغ از سرتاپا برہنہ بود نظم

ہر شجر باغ ز سر کاتاشد ماند ز بے برگی خود بر مہنہ
ریختہ کرد و درختان ز سر گشت زمین پر ز درہائے ز

ان عفت سرشت برائے آراستن باغ و پیراستن گلشن و ترتیب درختان و زینت
خیابان و اجرائے اب تاکید کرد کہ ریگ ان مادہ کار و صافان بدایع نگار فن صنعت
گری را کار فرمودہ ہر نوع درختی کہ در ان باغ بود برگ گل آن را از کاغذ رنگارنگ
و میوہ ان از موم بہان شکل و اندام درنگ و طرز آراستند و اقسام میوہ از نارنج
و لیمون و سیب و انار و شفتالو و غیر ذلک بر اشجار درست ساختند و ہچمان
انواع شقایق دریا چین و گوناگون گلہائے رنگین و بو تہا با برگ و شاخ کاغذین
ترتیب دادند چنانچہ از گونہ گونہ میوہ و انار و اشجار و رنگارنگ گلہا و نہال در سین
موسم خزان جلوہ بہار بر روی کار آمد و آن گلشن در وقت برگ ریزی مانند ایام
نوروزی بشگفتگی تازہ روی نمودار گشت بیت

درختان مشکفتند بر طرف باغ بر افروختہ ہر گلے چون چراغ
آن حضرت در ان باغ مطر او حدیقہ فرح افزا کہ در شکفتہ روی م مسادات باغ بہارین

و تسلیمات بجای می آوردند و گوش بر فرمان داشتند مطابق احکام قدسیه عمل مینمودند
 و فرامین بنام امرای متعین مالک محروسه صادر می شد و طعنائی فرامین چنین می
 نوشتند حکم علیه عالیبه مهد علیا نور جهان بیگم بادشاه و سجع مهران بود بدیت
 نور جهان گشت بحکم امیر ^{سهم} و همراز جهانگیر شاه
 اگر چه خطبه بنام بیگم نبود اما سکه این نقش منقش گردید بدیت
 حکم شاه جهانگیر یافت صد زیور ^{بنام نور جهان بادشاه بیگم زر}
 اعماد الدوله پسر والا قدر بیگم منصب و کالت کل مقرر گشت و ابوالحسن برادر کلان بیگم
 بخطاب اعتقاد خانی و خدمت میر سامانی سرسرازی یافت بعد چند گاه بخطاب
 اصفت خانی ممتاز گردید و جمیع خویشان و منتسبان بنا حسب بلند و مراتب ارجمند
 اختصاص یافتند بلک غلامان و خواجگان ایان بخطاب خانی و تر خانی سرفراز گشته
 بین الاقران و الامثال سر بلند شدند بدیت

بخت دوید و در دولت کشاد ^{بیشتر از خواهش او بدیده داد}

در بیان باز آمدن خان عالم از ایلچی گری ایران

در سال دهم جلوس والا از ایران معاودت نموده بشرف بساط بوس مقدس معزز گردید
 و زنبیل بیگ ایلچی با امر اسله شاه والا جاه بر فاقه خان عالم بلازمت رسید و سرافراز
 گشت از التفاتی که شاه با خان عالم مبذول داشتند اگر بشرح درآید بمشول بر اعراق
 می شود و در محاورات اکثری خان عالم خطاب می فرمودند و زمانه از خدمت جدا
 نمی کردند اگر روزی پاسی بضرورت در کلیه خویش ماندی شاه بے تکلفانه بمنزلش
 تشریف می بردند و حق آنست که خان عالم این خدمت را بشایستگی بتقدیم رسانیده
 که تا این زمان مقدمات عقل و دانش که در جواب و سوال شاه و دیگران بظهور آمده
 و در پاشی و زر ریزی که در آن دیار نموده و دیگر مراتب ذکر مجلس هاست چون از خدمت
 شاه رخصت شده بیرون شهر منزل نموده شاه والا جاه بے تکلف خود بشایعه
 تشریف آورده و در بنا خواست چون این همه مراتب بعرض مقدس رسید خان عالم
 مشمول عواطف فراوان و مورد عاطفت بے پایان گردید و باضافه منصب

مال در نزد عشق ان نازنین با خستند اخبار فریفتگی و ششیتگی آن حضرت بر حسن بل فریب
 ان ماه و ش در اکثاف گیتی انچنان اشتها یافت که حکایت خسرو در محبت شیرین
 و داستان مجنون در عشق بیلی مشهور بود بلکه آن داستان کهن از جریده روزگار منسوخ
 گشت و این حکایت نوبر السنه خورد و بزرگ جاری گشت نظم

ز جام محبت چنان مست شد   که سر رشته کار از دست شد

فرد بیت چشم خرد دست عشق   خرد را چکار است با مست عشق

دلش بود مشغول محبوب و بس   نه فکر جهان و نه پر داسے کس

ز نام ارادت بد و داده بود   کز و شور بر جانش افتاده بود

بجان بود در بند اذعان او   نیز نفس حسنه بفرمان او

الحق بیگم در حسن و خوبی طاق و در نیک ذاتی و فیض بخشش شهره افاق بود در خوش
 خلقی و خوش خلقی بے مہتا و در نیک سنادی و نیک نامی یکتا از فرط عقل و دانش روشن ضمیر
 و بعلو فطرت و فراست عدیم الظہیر با نظام امور سلطنت سکندر اندیشہ و بانساق
 مہام مملکت ارسطو پیشہ بردار و دہش بے محابا و بے بخشش و بخشایش حاتم آسا و خدا جوئی
 و خدا طلبی در ویش کردار و در شجاعت و دلادری مردانہ و اچنانچہ گفته اند

بیت

نور جهان گر چه بصورت زن است   و صفت مردان زن شیرین گن است

طبیعت متین و شکر نگیں داشت اگر چه از بیگم اشعار دل پذیر بسیار است اما در ایامے

که ستارہ ذوق نب طلوع شدہ این بیت خوب گنہتہ بیت

ستارہ نیست بدین طول سر بر آورده   فلک بشاطری شاہ سر بر آورده

و نیز در باب ماہ عیدہ گفتمہ است بیت

ہلال عید بر اوج فلک ہویداشد   کلید میکہ گم گشتہ بود پیداشد

القصہ تمامی امور سلطنت و مہام مملکت بقبضہ اقتدار و کف اختیار نور جهان بیگم
 درآمد و رفتہ رفتہ کار بجائے رسید کہ از بادشاہ جز نامی نماند ان حضرت میفرمودند

کہ من سلطنت را بہ نور جهان بیگم ارزانی داشتیم غیر از یک سیر شراب و نیم سیر گوشت
 مرا بیچ نمی بایزد ان کہ با نود و ہر دو کہ می نشست و تمامی امر حاضر گشتہ کور نشات

بعد از آنکه خواجه مذکور فوت شد خواجه غیاث بیگم خواجه طاہر ہر دو پسرانش بہندوستان
آمدند و خواجه غیاث بیگ دو پسر و یک دختر داشت بعد رسیدن در قندہار دختر
دیگر تولد شد از آنجا روانہ شدہ در فتح پور سیکری بلازمت حضرت بادشاہ جنت
آرامگاہ سعادت اندوز ملازمت گردیدہ بمقتضائے کاروانی در اندک فرصتے دیوان
بیوتات گردید چون نویسندہ کاروان و خوشنویس بود و شعر متین داشت و در کار
کشتائے اہل حاجات و رشوت گیری بے نظیر بود روز بروز پایہ قدرش افزود و موجب
پیش آمد او شد و دختر دویم کہ در قندہار ولادت یافتہ بود در عقد نکاح شیر افکن
در آورد و درینولاکہ شیر افکن بہ تقریبے کہ نوشتہ شدہ کشتہ گشت متصدیان
صوبہ بنگالہ منکوہہ اوراکہ دختر غیاث بیگ بودہ باشد و در مادہ فرستادنش بدرگاہ
فلک اشتباہ حکم جہان مطلع صادر شدہ بود روانہ حضور مقدس نمودند از آنجا کہ طنطنہ
جمال بے مثال ان ماہر و پری تماشال در سامع جہانیان میر رسید و وصف حسن و
خوبی آن خدیو کشور محبوبی بر اسمنہ عالیان بدین منط جاری بود کہ نقاش ازل بزیمیای او
بر لوح وجود نقشے نکشیدہ و مصورلم یزل بر عنای او در جریدہ ہستی شکلے نہ آفریدہ
مہر درخشان از چہرہ رخشان او نور بوام میگردد و مادہ تابان از تابش رخسارہ پمانوار او
روشنی میخاہد خامہ در تعریف رویش فوارہ نوری شود و نامہ در توصیف رخسارش چون چمن
بہاری میگردد و مثنوی

قدش نخلے ز رحمت آسیدہ   زستان لطافت سر کشیدہ
رخش ماہی ز برج اورج فردوس   ز ابر و کردہ آن مہ خانہ در قوس
بزیر چرخ کس سپیدانہ گردد   کہ رویش بیند و شیدانہ گردد

حضرت خاقان زمان باصفائے خوبہائے آن ماہ لقا تخم عشق و محبت در مزرعہ جان
می افشانند درین صورت عجب نیست کہ شیر منگن بموجب امر والا قبل رسیدہ
باشد چون ہنگام طلوع کوکب طلوع و ایام سطوع اختر بخت ان ملکہ روزگار بود و وقت در رسید
در سال ششم جاوس والا داخل حرم سرانے گردید نخستین نذر محل خطاب یافت
و بعد آن بہ نور جہان مخاطب گشت ان حضرت شریفہ حسن بے نظیر و فریفتہ نقلے
دل پذیر آن ماہ منیر فلک خوبی گشتند و مست بادہ محبت شدہ دل و جان ملک و

بیان آمدن نوجوان سبکیم زوجه شیر افکن خان بجزم سرفردوسی

این شیر افکن علی قلی استجلو نام داشت و سفر چي شاه اسمعیل خلف شاه عباس مضموی
 والی ایران بود بعد از آنکه شاه اسمعیل بر حمت حق پیوست علی قلی مذکور از راه قندهار در زمان
 خلافت حضرت بادشاه خلد آرامگاه بهندوستان آمد چون به تان رسید او را بنام خانان
 میرزا خان که توجیه نتهه بود ملاقات دست داد خانان حقیقت او را بزرگراه والا
 معروض داشت و غایبان در ملک بندهای استان فلک نشان منتظم ساخت
 و او در آن مهم ترددات نمایان بظهور آورد بعد مستخ نتهه چون در حضور رسید بموجب
 التماس خانان بمنصب لایق سرفردوسی گشت و در عهد سلطنت حضرت بادشاه
 بشیر افکن مخاطب گشت و در صوبه بنگاله جایگزین یافت چون طبعش بفتنه جوئی و
 شورش طبلی مفسور بود در زمانه که قطب الدین خان ولد شیخ سلیم چشتی بصوبه داری
 بنگاله رخصت یافت بنام مذکور اشاره رفت که اگر شیر افکن بر جاوه صواب ثابت
 قدم بوده باشد بحال خود داشته سرگرم خدمت دارد و الا روانه درگاه والا سازد
 در صورتیکه بحضور والا نیاید بسزا رساند قطب الدین خان در بنگاله رسید و بعد چند گاه
 روانه بردوان گردید شیر افکن که در آن حد و جاگیر داشت استقبال نمود و وقت
 ملاقات مردم قطب الدین خان بجزم آورده دور او برگرفتند شیر افکن طرز وضع مرم
 معاینه نموده شمشیر کشیده بر شکم قطب الدین خان چنان زخم کاری زد که روده او بیرون افتاد
 و هماغه جان بحق تسلیم کرد و در آن حال مردمان قطب الدین خان بجزم آورده بشیر افکن خان
 را بقصاص خون آقائے خویش قتل در آوردند صبیح غیاث بیگ مخاطب استامالدوله
 در جباله زوجیت شیر افکن مذکور بود این غیاث بیگ پسر خواجه محمد شریف طهرانی است
 خواجه در مبادی حالی دیوان بیگی محمد خان بکلو حاکم مرسته بود که در وقت تشریف بردن
 حضرت نصیر الدین محمد هایون بادشاه بعراق بموجب امر بادشاهی خدمت شایسته
 بتقدیم رسانیده و فرمان شاه طهاسپ والی ایران در باب سرانجام صیانت او
 همان داری که در کسب نامه داخل شده بنام همین محمد خان است بعد فوت محمد خان
 خواجه محمد شریف مذکور بخدمت شاه طهاسپ پیوست و بوزارت سرفردوسی یافت

در میان صخاک و یا میان که جانب بلخ سرحد کابل واقع شده کوهی است که در آن مدفون
 خواجه تابوت میگویند مدت چهار صد سال از تاریخ فوت او نشان می دهد و هندی عضلین
 از هم زخمیده و مردم رفته زیارت میکنند و برگردنش زخمی است که چون پنبه را از فزان آن
 بر میگیرند خون ترشح مینماید تا همان پنبه بالاسی زخم نهند خون از جریان نمی آید بستانه
 تحقیق این مقدمه معتمد خان عرف محمد شریعت مولف اقبال نامه جهانگیری تعین گشت
 و جراحی همایش رخصت یافت که زخم بچشم خود دیده آمده حقیقت را بعرض
 رساند معتمد خان بران سر زمین رفته از مردم آن حدود واقف شده زیر کوهی که متصل
 با میان واقع است رفت و در آن کوه درمی نمودار گشت بمقدار دو نیم درعه از زمین
 بلندیکه را بر فزان بر آورده بوسیله دستگیری او بالا شده با چند کس دیگر درون
 آن رفت ایوان سه درعه طول و یک نیم درعه عرض و درون ایوان خانه مربع چهار درعه
 در چهار درعه بود و در آن تابوتی بنظر در آمد مشعل روشن کرده تختی از بالاسی تابوت
 برداشتند میت را دیدند که باین اسلام رو بقبله خوابیده و دست چپ بر ستر
 عورت دراز کرده مقدار نیم درعه کمر پاس بالاسی ستر مانده و از اعضایش آنچه بر زمین
 پیوسته بوسیده و از هم زخمیده شده است و بقیه دست و چشم بر هم زده و
 دندان یکی از بالاسی و یکی از پایان در لب نمایان و گوش که بر زمین پیوسته تا نختی
 از گردن خاک خورده و تا خنکای دست و پا در دست و اخیست لیکن زخم معلوم نگشت
 و از کهن سالان آن دیار چنان بظهور پیوست که در جنگ چنگیز خان و سلطان جلال الدین
 مشک برنی در سالمان مرد شهید شده و از همان مدت در اینجا همین طور استاده
 معتمد خان بعد تحقیق این مقدمه در حضور پر نور رسید به حقیقت را بعرض مقدس رسانید
 فرمودند که از عجایب قدرتهای ایزدی و بدایع حکمت های سردی وقوع این
 غرایب چه عجب با بجمه بعد سیر و شکار کابل و گلگشت این عشرت را لحظ وافر برداشته
 بهند وستان فیض نشان معاودت فرمودند *

اما خلاصی او نگر دید و نیز نوبتے چون آن حضرت جشن نوروزی آراسته و اسباب عیش و عشرت پیراسته بودند شاهزاده سلطان پر ویز التماس کرد که ماتمی برادران در ظل عاطفت اقدس بکامرانی و کامیابی هستیم مگر برادر کلان یعنی شاهزاده خسرو در شکست تا ویب گرفتار است چون دستے در زندان مانده و بکافات کردار رسیده حضرت در حق ادبهران شوند بموجب التماس شاهزاده سلطان پر ویز چند روز خلاصی یافته بود باز مجبوس گردید و در زمانے که باد شاهزاده خرم الخطاب بشاهجهان بهم دکن رخصت گشت شاهزاده خسرو را مسلسل حواله کردند چنانچه در سال پانزدہم جلوس والا در بہان طرف در زندان خانہ و ولعیت حیات سپرد و برز باہنا افتاد کہ باد شاهزاده شاهجهان اورا انچنان سنگ کرده بود کہ در زندان فنا گرفتار گشت۔
 الفحصہ چون شیخ فرید بخاری بر شاهزاده سلطان خسرو فتح یافت بجلدوی این خدمت بخطاب مرتضیٰ خانی سرافراز گشت و بموجب التماس شیخ مذکور در پرگنہ نہروال بمکانے کہ شیخ رایت فتح برافراشته بود شہر آباد و سرائے وسیع احداث نموده بفتح اباد موسوم گردیدند و آن پرگنہ بجاکیر شیخ فرید مخاطب بر تفضیٰ خان مرحمت شد۔

توجہ موبک و ابلسیر کابل و بعضی سوانح بدیع در منزل علی مجید وغیرہ

در آغاز سال دویم از لاهور متوجہ سیر و شکار کابل شدند بعد طے مراحل و قطع منازل چون منزل علی مسجد مور و خیام اقبال گردید و عکبوتے بنظر اقدس در آمد کہ بکمانے بمقدار خرچنگ بود و گلوئے ماری کہ بدرازی و دور عہ شرعی باشد گرفتہ می فشار و کقطہ تاشک فرمودند تا آنکہ مار جان داد و این معنی باعث تعجب گردید از انجا منزل بمنزل طے مسافت نموده بدار الملک کابل نزول اقبال فرمودند و از سیر اماکن اندیا رخط وافر برداشت بموجب حکم والا متصل باغ شہر آرا کہ حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ احداث فرموده بودند باغے دل کشا و مطبوع موسوم ببلاغ جهان آرا طرح استگندند و جوئے کہ از گذر گاہ می آمد در وسط خیابان آن نزہت کدہ جاری گردید کہ از نزاہت و لطافت باب سلبیل پہلوئے زند و تا این زمان ان ہر دو باغ از کمال طراوت و لطافت سیر گاہ مقرری کابل است و بشاہ لالان مشہور و در زمان بودن کابل بعرض رسید کہ در

حد و گجرات بودند ازین معنی اطلاع یافته در رسیدند و شاهزاده را با حسن بیگ بدخشی
 و عبد الرحیم گرفته در گجرات بردند و حقیقت را بدرگاه والاعرض داشت نمودند روز
 دوشنبه سلخ محرم سنه در باغ کامران میرزا واقع لاهور این معنی بعرض والا رسید
 بموجب حکم اقدس امیرالامرا در گجرات رسیده شاهزاده را با همراهانش در حضور والا
 آوردند شاهزاده را دست بسته و زنجیر درپائے انداخته بتوره چنگیزخانی از طرف
 چپ به پیشگاه قهرمان حاضر آوردند و حسن بیگ بدخشی را دست راست شاهزاده و
 عبد الرحیم را دست چپ ایستاده نمودند حکم شد که خسر و خسران زده را در سلسل
 مجوس دارند و حسن بیگ را در پوست گاو و عبد الرحیم را در پوست خر کشیده
 و از گون برد از گوش نشانده بد در شهر بگردانند فرمان پذیران بموجب حکم والا بعل آوردند
 پوست گاو و زودتر خشک شده حسن بیگ بدخشی زیاده از چهارپایس زنده مانند و به تنگی
 نفس و گذشتت و بمکافات اعمال رسید و عبد الرحیم که در پوست خر کشیده بود از
 اشتداد حرارت که در او استیلا آورد و خیار و ترب و غیر ذلک آنچه از رطوبت می یافت
 می خورد و آن روز و شب زنده ماند و روز دیگر بحسب التماس بار یافتگان محض عالی حکم
 شد که او را از پوست خربز آوردند که بسیار در پوست افتاده بود و بهر حال جان داد و
 بروفق حکم معلی از باغ کامران میرزا تا دروازه دولتخانه جمعی را که به باد شاهزاده رفاقت
 کرده بودند دور و روبه بردار کشیدند بطریق ییل فوج فوج از پیکر های پیمان بر سر چو بها
 در هر دو طرف دور و روبه ایستاده نموداری عجیب و تماشائے غریب مینمود و بنندگان
 در گرداب تحیر و تحسری افتادند و عجب حالتی بر نظار یکجان رومی داد عالم مردم از شهر
 بتماشائے آن حاضر شدند شاهزاده را بر فیل سوار کرده از میان دارها گذرانیدند تا همراهان
 خود را بدین حال به بین شاهزاده از دیدن حالت رفیقان خویش در عرق خجالت غرق گشت
 و نزد یک بود که ازین شرمساری قالب هتی نماید بهر حال از انجا و قلعه آرو و در زندان
 تا دیب مجوس نمودند بعد چند سال که حضرت خاقان زمان بمجموعه کمالات صوری
 جامع آیات معنوی منظر ایزد پرستی و خداشناسی چند روپ سیاسی ملاقات کرد
 و از صحبت ان درویش جدا اندیش بسیار مخطوظ شدند آن صاحب حال و قال بلای
 معقوله و منقوله در باب تخلیص شاهزاده سفارش نمود لهذا چند گاه بار سلام یافت

حکم والا حوالہ اہتمام خان کو نوال گردید کہ در زندان مکافات گرفتار باشد۔

القصہ چون شاہزادہ در مہتر رسید حسن بیگ بدخشی کہ از کابل می آمد بشاہزادہ ملاقات نمودہ رفیق ادبار گشت در اثنا کے راہ ہر کس کہ می یافتند غارت می کردند و سرباز آتش می دادند و اسپان مسافران و سوداگران و طوایل سرکار بادشاہی کہ در اماکن سر راہ بود گرفتہ بہ پیادہائے ہمراہی می بخشیدند تا آنکہ بلاہور رسیدند عبدالرحیم دیوان از برگشتگی بخت آمدہ ملاقات و رفاقت کرد و دلاور خان صوبہ دار لاہور اختیار ملاقات نکرده در استحکام قلعہ اہتمام تمام نمود شاہزادہ ہر چند سعی کرد قلعہ لاہور بدست نیامد چون خبر آمدن شیخ فرید بخاری بالمشکر گران در نواحی سلطان پور شہرت پذیرفت شاہزادہ دست از لاہور باز داشتہ رو بجانب شیخ فرید آورد و در حوالی گوندال ہر دو لشکر باہم پیوستند و نایز قتال و جدال گرم گشت و اکثر کے از طرفین کشتہ شدند ہمہ رین اثنا خبر نزول آیات اقبال در رسید و شیخ فرید بجارہ گرم تر گردید شاہزادہ تاب نیاوردہ با حسن بیگ بدخشی و دیگران رو بفرار نہادہ مقارن ان حضرت بادشاہ نیز در ان عرصہ نزول اقبال فرمودند راجہ باسورا کہ از زمینداران عمدہ کوہستان پنجاب بود و در ان نزدیکی بملازمت اقدس رسیدہ بود بتعاقب شاہزادہ رخصت فرمودند و از غایت عنایت شیخ فرید را کہ بر شاہزادہ مظفر شدہ بود در آغوش مبارک گرفتند و شب در خیمہ شیخ گذرانیدہ روز دیگر متوجہ لاہور شدند شاہزادہ میخواست کہ بجانب اکبر آباد روانہ شود حسن بیگ بدخشی ظاہر کرد کہ بجابل رسیدن بصلاح مقرون است چون کہ جاگیر من در راہ است سامان نمودہ بجابل رسیدہ شود و از انجا جمعیت فراہم آوردہ رو بہ ہندوستان کردہ شود چرا کہ حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ و حضرت نصیر الدین محمد ہایون بادشاہ بتبوقیت کابل ہندوستان را گرفتہ بودند و دیگر سخنان دوزاکار در میان آوردند شاہزادہ نادان بحسب صلاح حسن بیگ بدخشی روانہ بہست کابل گردید چون بدریائے چناب رسید خواست کہ از گذر شاہ پور بگذرد و کشتی بہم نرساند از انجا برگشتہ برگزیدہ سودہرہ آمد وقت شب بود بہ تر و بسیار یک کشتی بہم رسید میخواست کہ از دریائے عبور نماید از شور و غوغائے چودہری سودہرہ واقف گشتہ ملاخان را از گذرا بچیدن مانع شد چون صبح بر دمید و شہرت پذیرفت کہ این شاہزادہ است میر ابو القاسم خان دہلال خان خواجہ سرا کہ در

آراسته بدست اقدس پیرایه گردنش ساختند و میرزا غیاث بیگ را بخطاب اعتماد الدوله
 و میرزا جان بیگ را که در زمان شاهزادگی دیوان بود بخطاب وزیر الممالک اختصاص بخشیده
 هر دو را بخدمت دیوانی شریک کردند و زمانه بیگ را که در ایام شاهزادگی خدمات شایسته
 بجا آورده و شرایط بندگی بتقدیم رسانیده بخطاب مهابت خانی و پیرخان لودی را بخطاب
 صلابت خانی نواختند و بعد چند سال صلابت خان بنحان جهان مخاطب گشت و شیخ
 فرید بخاری که از سادات عظام موسوی و تربیت یافته حضور حضرت بادشاه جنت آرا لنگه
 بود و بخدمت بخشیدگی خود داشت بمنصب پنجهزاری ذات و بیایه بلند میرنجوشی سرتیجار
 برافراخت در اجهان سنگه را خلعت چارقب و شمشیر مرصع و اسب خاصه لطف فرمودند
 و بصوبه داری بنگاله رخصت نمودند و خان اعظم میرزا عزیز کوکلتاش و آصف خان جعفری
 که از صوبه داری بهار در حضور اقدس رسیده بود با انواع عواطف سرسرا از فرموده در
 حضور مقدس داشتند و همچنان امرایان دیگر را بقدم مراتب بعنائیات بیغایات غرافتار و شرف
 امتیاز سرافراز فرمودند.

در بیان نبی شاهزاده سلطان خسرو خلع بزرگ و دستگیر شدن او

پدر بزرگ آنحضرت بسبب محبت خوشامدگویان کور باطن خیال سلطنت در سر داشت
 چه حضرت بادشاه غفران پناه در زمان رحلت فرموده بودند که شاهزاده سلطان محمد سلیم عیاش دوست
 است قابلیت سلطنت ندارد و سلطان خسرو پسرش بجمع خویشان آراسته و قابل خلافت
 است باین تقریب ما خوب یاد در دانش جا گرفته همیشه از خدمت پدر والا قدر متوحش و میدو
 می بود بعد شش ماه از جلوس مقدس شب یکشنبه هشتم ذی الحجه با معدودے از محرمان راز
 و اعتمادان خانه بر انداز ازارک دار اخلافه اکبر آباد برآمده راه فرار بیش گرفت از کوه اندیشی
 او امیرالامرا واقف شده بپیروقت بملازمت رسیده اینخبر متوحش بعضی والا رسانید
 همان ساعت بخشی الممالک شیخ فرید بخاری را با اکثرے از امرای رسم منقلخصت فرمودند
 و آخر بکے شب آنحضرت نیز بدولت و اقبال بایست توجه برافراشتند در سواد شهر صبح
 مراد بر دید میرزا حسن پسر شاهرخ میرزا که رفیق طریق نبی شاهزاده بود و در ظلمت شب راه
 مقصود گم کرده سرگشته بادیه ادبار میگشت اولیایکے دولت گمگشته آور دهند بموجب

بنائے جان از حوادث خراب	دل خلق شد ز آتش غم کباب
ز خون دل از چشما را ندرود	ہمہ کرد جامہ سیاہ و کج بود
چو جامہ ہمہ سینہا کمر و چاک	ہمہ بر سرافشانند از غصہ خاک

فضلائے اہل دانش و شعرائے صاحب سخن تاریخ فوت ان حضرت بعبارت رنگین
 و اشعار متین تجرید آورده داد سخنوری دادند از انجملہ آصف خان جعفر حسین گفته

بیت

فوت اکبر شاہ از قضائے اللہ گشت تاریخ فوت اکبر شاہ
 مدت سلطنت پنجاہ و یک سال و دو ماہ و نہ روز

ابوالمظفر نور الدین محمد جهانگیر بادشاہ عرف شانہرودہ سلطان سلیم

بن جلال الدین محمد اکبر بادشاہ

بتاریخ پنجشنبہ چہار و ہم جمادی الثانی ۱۵۵۶ ہجری بساعت مسعود کہ منتارا انجم شناسان
 رصد بند و منظور ستارہ شماران فکر ت بلند بود در قلعہ ارک دار الخلافہ اکبر آباد کہ سن شریف
 ان حضرت بحساب قمری سی و ہفت بود اورنگ خلافت را بجلوس اقدس ارتفاع آسمانی
 بخشیدند و جهان را عیش و عشرت و آئین دولت تازہ شد و نقارہ عیش و شادمانی بلند
 آوازہ گشت بارگاہے ترتیب یافت و لکش تراز بزم فریدونی و انجمنے آراستہ
 گشت بامین بابری و ہمایونی جہان پیر برگ و نواسے جوانی از سر گرفت و عالم دیگر عشرت
 فراموش کردہ را بیا آورد و سپہ سالاران جہان کشا و سرداران صف آرا فوج فوج تیلیات
 مبارک بادی و کورنشات آئین شادی بتقدیم رسانیدند و طوایف اعظم و اہالی و افاضل موالی

مراسم تہنیت و تعظیم بجا آوردند نظم

سراے جہان را نواسے سرود فرستاد ہر دم بشادی درود

یہین و یسار و فراز و نشیب نبد بیچ پیدا جز این و زیب

در ان جشن فرخندہ محمد شریف ولد خواجہ عبدالصمد شیرین قلم را بخطاب امیر الامرایے
 و منصب جلیل القدر و کالت سرسرا از فرمودہ مہر اشرف را بجا آورد و اہر قیستی

که سرآمد حکمائے روزگار بود و متصدی معالجه گردیده تا هشت روز دست تصرف باز داشت و طبیعت مقدس را بحال خود گذاشت که شاید بقوت خویش دفع عارضه تواند نمود چون بیماری باشتداد انجامید روز نهم بهر دوایر داخلیت تا ده روز هر چند تدریجاً در معالجات بکار بر وفایده نکرد و باسنتال متخیر گردید و دوائے که از تاثیرات آن اب جریان بند توالت کرد بکار رفت اما سود نیتقاد و چندین مرض مختلف جمع شدند که معالجه بیکه موجب از دیاد دیگرے می شد طبیعت

چو آید قضا از ما و اچه سود چه جائے پزشک را مییجا چه سود
چو زاندازه بگذشت سوا المزاج فرو ماند عاجز طبیب از علاج

درین مدت آن شیر دل قوی هست با وجود کمال صنعت راتبه ویدار از منتظران باز نداشت و پرده نگرفتند و هر روز بجلوه جمال آراسے خلیش آرام بخش متصدان می شدند و چون عارضه مستولی و صنعت قوی گشت روز دهم حکیم علی دست از معالجه باز کشید و از بیم آنکه مبادا پرستاران حرم سراسے خاص از اشتعال آتش مصیبت غم فصد جان او کنند آن حضرت را بحالت نزع گذاشته بجانب شیخ فرید بخاری گریخته رفت شب چهارشنبه دوازدهم جمادی الاخره ستمه هزار و چهارده هجری مطابق چهارم ادریاه الهی اشته جلوس والا که عمر گرامی شصت و پنج سال قمری رسیده بود در شهر آگره یعنی اکبر آباد روح مقدس بعالم علوی فرامیدان صدر نشین اورنگ خلافت سریر آراسے ملک بقاگر دید و سایر ارباب شریعت روز دیگر تجمیر و کفین نموده وجود مطهر را در باغ سکندر حوالی اکبر آباد بجوار رحمت ایزدی سپردند پرستاران حرم سراسے مقدس مویها کندیدند و چهره باخراشیدند و خاصان بارگاه اقدس گریبان جان خود در دیده در خاک و خون غلطیدند از مشاهده این حال قیامت انگیز خون از خارا میچکید و از آتش سینه و آب چشم نبود و یوشان دامان سپهر میسوخت و حبیب آفتاب ترمی شد ازین واقعه هایلله سپهر گردان را از فرط غم پاسے رفتار سنت گردید و مهر خرمشنده از غایت الم راه مشرق کم کرده سر اسیمه حال گشت ماه از و فورانده تن بکاستگی در داد و ستارگان صورت دانه اشک پذیرتند لظلم
و گر گون شد آسمان وزین ز فورت شهنشاہ دنیا و دین

و میگاری شاهزاده زار و نزار گشت و آشتها ضعیف گردید بحدی که بے طعام
از نیش عقرب گزیده تر نمودی و حواس ظاهراً معزول العمل شد و بیماری سخت روی داد
تا چهل روز بر بستر ملاکت افتاده بود هر چند اطباء تدبیرات نمودند و بمعالجات پرداختند
سودمند نگردید بریت

نیدانند اهل غفلت انجام شراب آفر
باتش میروند این عاقلان از راه آب آفر
بالاخر بتاریخ بست و هشتم شهر محرم سنه پنجاه جلوس و الامطابق سنه هزار و سیصد و هجری
در عمری و سه سال و شش ماه ازین دار فانی منزل بقارحلت نمود این داستان جانگاہ
را دلی باید از سنگ سخت تر تا بشرح درآورد و این قصه جانسوز را جانی باید از این توی تر
تا بیسان تواند کرد از ارتحال ان نونهال گلشن اقبال در عین بهار جوانی و آغاز شکوفه زندگانی
حضرت بادشاه را حالتی روی داد که هیچکس را مباد و خردشش دل خراش و توجده
بگر تراش بر آورده می گفتند هیبت هیبت برقی از غضب الهی نازل گشت و خرمین
میش و عشرت را سوخته گردانید و ابرسیاه قهرا زدی برخواست و گلشن آرام و
سرت را بناگ برابراخت گاه شعله شعله آتش غم در کانون سینه افروختن آغاز
کردی و گاه گاه خار خار الم چون نیش زنبور و خاطر خلش نمودی بریت
دردی بدل رسید که آرام جان بریت شد حالتی پدید که تاب تو ان بریت

در بیان رحلت حضرت خاقان مان

انحضرت از قضیه شاهزاده سلطان مراد سابقا ثناک و اندوگین می بودند درینو که حادثه
جانگاہ حادث گشت داغ بالائے داغ گردید و دوزخ غم بر دل نشست و دو
نشر الم بر جان ملکست و دو دریا گئے هموم طوفانی کرد و دو برق غموم جان مستانی
نمود از کثرت اندوه ان حضرت بر بستر بیماری افتادند در مزاج اقدس از مرکز عدل
برگشت و انحراف پذیرفت ذاتی که سلامتی عالم در سلامت او بود از کسوت صحت
عاری گشت و وجودیکه نظام سلسله جهان از میان عدالت او سمت انتظام داشت
از حلیه تندرستی عاقل گردید خیر خواهان برائے صحت و شفا بمزارات شریفه و اماکن
شیر کبے های او صلوات فرستادند و بقرا و صلحا فردان صدقات دادند حکیم عالم

را تنگین داده همراه خود گرفتند روانه حضور شد چون یک منزل از اکبر آباد رسید
 با استدعای شاهزاده حضرت مریم مکانی والد و ماجده حضرت خاقان زمان تشریف
 برده شاهزاده را بدولت خانه خود آوردند خاقان زمان بموجب امر حضرت مریم مکانی
 در آنجا تشریف شریف ارزانی فرمودند و شاهزاده بواسطت حضرت مریم مکانی
 ملازمت نموده سر بر پای مبارک نهاد یک هزار مہر طلا بصیغہ نذر و نہصد
 و ہفتاد و ہفت زنجیر فیل پیشکش گذراندان حضرت از روی عنایات شاهزادہ
 را در آغوش گرفتہ از ملاقات فرزند بغایت خوشوقت شدند و دستار از فرق
 مبارک برگرفتہ بر سر شاهزادہ نهادند و حکم شد کہ کوس شادمانی بلند ادا نہ کنند
 در سال چہل و ہشتم جلوس والا این قرآن السعدین اتفاق افتاد بعد چند گاہ شاهزادہ
 را با استیصال رانارخصت فرمودند شاهزادہ بواسطہ بعضی موانع یا از روی
 خلاف حکمی ترک مہم رانامودہ بے رخصت و بے اجازت اقدس باز بطرف
 اشد باس رفت و این معنی باعث از ردگی خاطر مقدس گردید چون در سال چہل و نہم حضرت
 مریم مکانی نقاب گزین خلوت سراسے بقا شدند خاقان زمان بامین بیابگان خوش
 سروریش مبارک ستروہ لباس اتم پوشیدند و نقش مقدسہ بردوشن گرفتہ قدمی
 چند رفتہ روانہ دہلی کردہ بادل بریان و دیدہ گریان معاودت کردند شاهزادہ باستماع
 این قضیہ از اشد باس در حضور اقدس رسیدہ سعادت اندوز ملازمت
 گردید.

در بیان حلت شاهزادہ سلطان انبال

در دکن موضع اشد اطرب گردید ہر چند فرامین رضای صادمی گشت و معتمدان
 باند زگوئے تعین می شدند خود را ضبط نمی توانست کردیک چند خانخانان میرزاخان
 و خواجہ ابوالحسن بموجب حکم اقدس در نما و ملا دید بانان گذارشتہ احتیاط بلخ کردند
 ان علیہ بادہ بے اختیار می تقریبات شکار بر اینجختہ بصحرارنتن اختیار نمود
 قراولان عرق جاسوز در نال بندوق انداختہ میرسانیدند و گاہ رودہ گوسفند از
 شراب پر کردہ در زیر دستار پنهان می آوردند رفتہ رفتہ از اشد اطرب بادہ کشی

در آن ولایت بود و باندک جنگ شکست یافته راجه مان سنگه باستمع این خبر بخندست
 شاهزاده اتماس نمود که چون حضرت با دشاہ بتیخ دکن متوجه هستند اگر شاهزاده از اجمیر
 نهضت فرموده تا آمد باس تشریف ارزانی فرمایند شورش بنگالہ رفع می شود شاهزاده
 بموجب اتماس راجه و صلاح ملکی از اجمیر کوچ کرده باسد باس عز نزل اقبال فرمود و
 جاگیر ملازمان خود را که در حوالی آگره بود بطور خود گذاشته مجال صوبہ آمد باس که بجایگز
 اصفت خان جعفر تعلق داشت بسر کار خویش گرفتند و سی لک روپہ خزانه صوبہ بہا
 و آن حدود کہ کمشور داس دیوان فراہم آورده بود فوج سرکار فرستاده از آنجا طلب داشت
 و بدین حکم والا از چنین امور بعل آوردن آثار نبی و گردن تابانی شاهزاده بظہور پیوست
 و از باب غرض سخنان و در از کار از جانب شاهزاده بعرض حضرت خاقان زمان سانیڈ
 فرمان عاطفت نشان مشتعل رضاع ارجمند مصحوب محمد شریف ولد عبد الصمد شیرین قلم
 صادر گشت لیکن ہیچ اثر نہ بخشید بعد از آنکہ حضرت خاقان زمان از دکن معادلت فرمود
 در دار الحکومت اکبر ابا و نزل اقبال فرمودند قضیہ شیخ ابوالفضل بمطبی کہ نوشتند
 شدہ روداد شاهزاده بہ سی ہزار سوار از آمد باس متوجه استان قدسی گردید و توہمان
 بعرض اقدس رسانیدند کہ آمدن شاهزادہ باین کثرت سپاہ بحضور والا صلاح دولت
 نیست لهذا فرمان عالیشان بنام شاهزادہ صادر گشت کہ آمدن آن فرزند باین روش صلاح
 و پسندیدہ نیست اگر مطلب بانظہار جمعیت سپاہ است مجرای ان بظہور پیوست
 باید کہ مردم خود را بحال جاگیر رخصت کردہ جریدہ بلماز متشتاید و در صورتیکہ ازین
 طرف داہمہ بخاطر داشتند باشد باز عنان عزیمت بصوب آمد باس برتابد بعد
 از آنکہ خاطر عزیزان فرزند اطمینان پذیر و ارادہ ملازمت مقدس نماید شاهزادہ در
 جواب فرمان والا شان عرض داشت مشتمل بر عجز و نیاز و عقیدت خویش ارسال داشت
 و بصوب آمد باس عطف عنان نمود بعدہ فرمان والا شان صادر گشت کہ صوبہ بنگالہ
 وادویسہ بانفرزند مرحمت شدہ بدان صوبہ شتابد شاهزادہ بدان سمت قبول
 نکرد ازین معنی نیز مردم سخن وحشت افزا از جانب شاهزادہ بعرض مقدس رسانیدند
 و موجب بر ہمدگی طبیعت والا گردید سلیمان بیگم را براسے دل جوئے
 شاهزادہ فرستادند ان عصمت قباب تا آمد باس رفتہ بہرگونہ خاطر رسیدہ شاهزادہ

عنایات اقدس دریا بدین جهت بر خدمات دکن رخصت فرموده بودند چنانچه سابقاً بتجرب
 در آمدہ بالا فرمبھی کہ نوشتہ شد درجہ شہادت یافت یہ شاید تکلف و مداخلہ تخلص
 شیخ سرا پادانش و تمام عیار و سراسر استعداد و صاحب جوہر بود دانش و ادراک او بحدی
 کہ در عمر پانزدہ سالگی از تحصیل جمیع علوم متعارف و نگین دانشمندی معروف انقراض حاصل نمود
 و فضایل و کمالات او بنوعی کہ کتب تلمذی مذہبانی توریث و انجیل و صحف مہنود و غیر
 ذلک بمطالعہ و راوردہ گوئے سبقت از علمائے تمامی ادیان بردہ و فراست و فرزانیگی
 او بمطبی کہ از کج خول برآمدہ مصاحب و مقرب بادشاہ روم زمین گردید کہ بشورت
 او انتظام مہام ممالک می شد و شجاعت و مردانگی و بخت مندی و طالع بلندی او نہی کہ
 ولایت دکن را بزور شمشیر تسخیر نمودہ بمنصب پنجمزاری و پایہ سپہ سالاری رسید چندی
 اوار باید کہ بدین گونه صاحب جوہری از مکامن عدم بعرصہ ایجاد شد تا بدو بسے قرون
 و دہور شاید تا چین اہل فطرت از پردہ خفا بجلائے ظہور آید کاشکے درخور کمالات خویش
 از عمر طبعی پہرہ یافتہ یا در امری نمایان و خدمتے نمایان جان عزیز نثار کردی تا معاوند
 عنایات بادشاہ زمان کہ در حق او مبذول شدہ بردار و بنظور رسیدے نظم
 درین باغ سروے نیامد بلند
 کہ یاد اہل بخشش ازین نگند
 نہائے بسے سال گرد درخت
 ز بخشش برار دیکے باد سخت
 گر آفراسیابست و در پیر زال
 بیابد ز باد آہل گو شمال
 بہر کار از نیک و بد چارہ بہت
 وے چارہ مرگ ناید بدست

در بیان لغی شانزادہ سلیم خلیف بزرگ

در زمانیکہ حضرت خاقان زمان بتسخیر دکن نہضت فرمودند شانزادہ برائے استیصال
 رانا اودے سنگہ تعیین شدہ بود در خطہ دل کھٹائے اجمیر اقامت و زیدہ تدبیر تخریب
 و تادیب رانا و ہمیشہ داشت و راجہ مان سنگہ در خدمت شانزادہ سپہ سالار بود
 درین ضمن از نوشتہ جات امرائے بنگالہ ظاہر گشت کہ افغانان قابو یافتہ بسبب نابودن
 سردار عمدہ دران دیار مصدر رشور من شدہ اند و فتنہ و فساد بر پا گشتہ و کمزور ہما سنگہ
 و لد کمزور جگت سنگہ بن راجہ مان سنگہ کہ بیست راجہ مان سنگہ دران وقت

در امان بوده بدستور سابق بر جاده فضل و کمالات قیام ورزیده بدرس طلبه علم متوجه
 شد و وظیفه از سر کار معلى مقرر گشت چون حقیقت فضایل و کمالات فرزندان آن خدا
 اندیش مکرر بعرض قدسی رسید و در ماده احضار آنها حکم والا بصدور پیوست در سال
 دوازدهم جلوس مقدس شیخ ابوالفیض که در اشعار فیضی تخلص داشت و بزرگ ترین
 فرزندان شیخ مبارک بود بملازمت اقدس سعادت اندوز گردید چنانچه سابقاً درین نسخه
 بتحریر در آمده و در سال نوزدهم شیخ ابوالفضل که از شیخ ابوالفیض خور بود و تفسیر
 آیت الکرسی بنام آن حضرت موشح کرده بعز بساط بوس والا معزز گردید و پسند خاطر
 دریا مقاطر افتاد چون علامته العصر و حید الدهر و جامع کمالات و مستجمع حسنات بود روز
 بروز مورد الطاف بیکران و مشمول اعطاف بے پایان گشته رفته رفته پایه قدر او از
 امرائے عظام دوزرائے کرام در گذشت و مقرب المحضت و مستشار الخلفاء
 گشت حتی که محمود دیگرے مقربان درگاه گردید بلکه شاهزاده های والا قدر
 نیز از تقرب او حسد بردند و قابوے جستند که هرگونه او را باید بر انداخت و از حضور
 مقدس جدا باید ساخت از آنجا که شیخ مبارک پدر بزرگوار او در زمان حیات خود
 تفسیر قرآن مجید درست کرده لیکن نام نامی حضرت بادشاه در آن درج نه کرده بود و
 شیخ بعد رحلت پدر بے آنکه تفسیر را باسم حضرت خاقان زمان درست سازد و نسخه بسیار
 نویسانیده بولایت ایران و توران در دم و شام و دیگر بلاد اسلام فرستاد چون امینی
 بعرض مقدس رسید سخت بر اشفتند و شیخ ابوالفضل بسیار از بسیار مورد عتاب گشت
 شاهزاده سلطان سلیم که از گستاخی شیخ از زده خاطر می بود و امرایانی که از خود رائے و
 بی پروائی او زخم حسد در دلباد اشفتند قابو یافته مقدمات دوز کار آراسته معروض
 اقدس نمودند درین صورت شیخ معاتب گشته از کورنش منع گردید چون شیخ بمراتب
 بعرض اقدس رسانیده بود که من سوائے حضرت بادشاه دیگر را نمی دانم و بشاهزاده هم
 التجا ندارم و بامرایان مدارات نمی کنم از نیجهت همگان از زده می باشند و آن حضرت
 انمینی را نیک میداشتند و شیخ را بسیار میخواستند و از تقرب او بسیار محظوظ بودند
 و ساعتی از حضور جدائی کردند بعد چند روز تقصیرش معاف کرده مشمول عنایات
 فرمودند لیکن مرگ و خاطر قدسی آن بود که شیخ چندگاه از حضور پر نور جدا شده قدر

همانجا ماند از آنجا که شیخ بمقتضای وفور دانش و درستی تدبیر و فرخندگی منش و ستودگی اخلاق از عمده مصاحبان و مساز و قدوه محرمان راز و نگاه مقدس بود چون این سانحه بعرض والار رسید ان حضرت که او را بسیار از بسیار دوست میداشتند از استماع این خبر سخت بر اشفتند و دست بر سینه زده ان قدر غم خورده که تخریر راست نیاید و بر شاهزاده بسیار اعتراضات گشت و مکرر بر زبان مقدس گذشت که حیث صدیقت که یار نغمسار رونق محفل قدسی بدین حال از جهان رفت و روز و شب از غایت غم چیز نخوردند و خواب نکرند و بے اختیار گریه می کردند و بیست

شبه شاه جهان را در وفاتش دیده پرنم شد سکندر اشک حسرت ریخت کلاطون عالم شد
 رائے رایان پتیرداس که بمنصب سه هزاری سرمنه رازی داشت و فوجدار آن حد و بود و شیخ عبدالرحمن ولد شیخ ابوالفضل با امرائے دیگر برائے استیصال راجه نرسنگه دیو بد مال بقین مشدند و حکم شد تا آنکه سران بد اختر را نیارند دست از کار باز ندارند و در ان وقت بر زبان اقدس گذشت که عیوض شیخ سر آن بدگو هر چه باشد زن و بچه او در جواز باید کشید و ملک او را نیست و نابود باید ساخت الحق قضیه شیخ بر خاطر مقدس سخت گران آمد این شیخ ابوالفضل بن شیخ مبارک بن شیخ خضر بود و شیخ مبارک در زمان خویش افضل الفضلا و عالم العلماء بود در شهر آگره درس میگفت اکثر تلامذه از مدرسه افاضت او فیض یاب بودند چون در ویش نهاد و فقیر وضع و بر جاده خدا پرستی قیام می داشت و بطریق صلح کل زیست می کرد بعضی ملایان از روسے غایت عداوت و عناد که با او داشتند بمناقشات علمی در پیچیده در اوایل عهد خلافت حضرت خدیو گیهان شیخ رابع گیشنگی از دین اسلام تهمت نموده محضه درست کرده در ماده قتل آن خدا شناس از مفتیان فتوے نویسانیده هوا میر مشاهیر رسانیدند شیخ ازین مقدمه واقف شده با فرزند ان خود بدر رفت و چند گاه و چند روز در گوشه پنهان گردید و ظرفه حادثه و عجب حالتی بر شیخ و فرزندانش گذشت آخر الامر بذریعه بعضی امرا که از شاگردان شیخ بودند حقیقت دین داری و خدا پرستی شیخ و عناد و اتهام معاندان بعرض مقدس رسید اهل بهتان و دروغ پیفوک گزین خجالت و شرمساری شدند و شیخ بمین عدالت و انصاف سخی با دشاہ عادل از شرارت گروه باطل ستر

که اگر شیخ جریده از دکن در حضور مقدس میرسد خاطر اشرف از ما زیاده منحرف خواهد
 ساخت از استماع این معنی که شیخ جریده بدرگاه قدسی روانه شده قابویافته این راز
 سر بسته خود را بر آنچه ز سنگ دیو ولد مدبر که مسکن او در راه دکن بود در میان آورد که سر راه
 شیخ گرفته کارش بانجام رساند چون راجه ز سنگ دیو که در بنی شاهزاده شریک بود متعجب
 این خدمت شده روانه گشت و بجناب استیصال خود را به مسکن خویش رسانید بعد از آنکه
 شیخ ابوالفضل در ادبین رسید شیخ را بعضی مردم آمدن راجه ز سنگ دیو بموجب
 شاهزاده بجناب فاسد ظاهر کردند چون قصه در رسید به بود شیخ بر این خبر التفات
 نکرده از آنجا روانه شد بلیت

قضا از اسنان چون فروشت پر همه عاقلان کور گشتند و ک

غره ربیع الاول سنکه جلوس والامطابق السنه هجری باین قصبه آنتری و سراسر
 برار راجه ز سنگ دیو با فوج را چونان از کین گاه برآمد و قصد او ظاهر گشت همرازان
 بشیخ گذارش نمودند که همراه جمعیت قلیل است و غنیم جمعیت بسیار دارد در قصبه
 آنتری رفته باینشت و بعد حصول جمعیت خاطر پیشتر روانه باید شد شیخ
 گفت حضرت ابوالفتح جلال الدین محمد کبیر پادشاه غازی این فقیر زاده را سرافراز
 فرموده از حنیض خمول با وج عزت رسانیده برخلاف مرضی مقدس اگر امر در پیش
 این دزدگر نخته خود را بنا مردی موسوم سازم بکدام ابرو خود کعبه مقدس خواهم رفت
 و هم چنان چگونه روسه خواهم نمود آنچه در تقدیر است بمنصه ظهور خواهد رسید این
 سخن بگفت و اسب برانگخت بهرین اثنا غنیم در رسید و جنگ واقع شد چون
 همراه شیخ مردم معدود بودند غنیم که جمعیت فراوان داشت غالب آمد شیخ بمقتضا
 جوانمردی و شجاعت ذاتی ثابت قدم بوده و او مردانگی داد و حمله نمود و جمعی کثیر
 از را چونان هجوم آوردند و شیخ ابوالفضل بزخم بر چپه بر زمین آمده جان نثار گشت
 و همرازش نیز کشته شدند بلیت

مزن با سپاه ز خود بیشتر که نتوان زدن مشت بر نیشتر

راجه ز سنگ دیو سر شیخ را از تن جدا کرده بخدمت شاهزاده در اسد باس فرستاد
 شاهزاده بغایت خوشوقت شده سر شیخ را در جاسک نالایق انداخت و مدتی

حسین نظام الملک بن برهان نظام الملک سیزده سال *
 مرتضی نظام الملک بن حسین نظام الملک بیست سال *
 میر حسین نظام الملک بن مرتضی نظام الملک ده سال *
 اسمعیل نظام الملک بن برهان برادرزاده مرتضی نظام الملک دو سال *
 برهان نظام الملک بن حسین بن برهان برادرزاده مرتضی نظام الملک از
 اسمعیل نظام الملک آزرده شده و حضور مقدس رسیده در ۹۹۹ هجری افواج قاهره
 همراه گرفته با اسمعیل نظام الملک جنگ کرده فیروزند و گردید ثانی الحال بغرور جاه و
 جلال و دولت از اطاعت بادشاهی انحراف ورزید چون او و ولایت جیات سپرد
 چاند بی بی خواهرش ابراهیم نظام الملک پسر خود دو سال برهان نظام الملک را بحکومت
 برداشته خود کافل نظام مہام گردید افواج بادشاهی بتیجران ولایت یقین گشت و
 بر فغانت محاربات در میان آمد آخر الامر بشیر بہمت علامی شیخ ابوالفضل با کل آن ولایت
 مفتوح شد و داخل ممالک محروسہ گردید چنانچہ سابقا مست تحریر یافت از ابتداء
 ۹۳۵ لغایت سنہ ہزار و دو ہجری شصت و ہفت سال آن ولایت در تصرف
 نظام الملکیہ ماند *

در بیان کشته شدن شیخ ابوالفضل از بمعنی اشوب خاطر متقد

چون حضرت خاقان جهان در دار الخلافۃ اکبر آباد نزول اقبال داشتند فرمان والا شان
 بنام شیخ صادر شد کہ شیخ عبدالرحمن پسر خود را بر مہام مرجعہ نصب کردہ خدم و
 حشم ہما نجاگذاشته خود جریدہ روانہ استان والا کرد و لہذا شیخ بموجب حکم مقتدر
 پسر خود را با حشم و اسباب امارت در احمد نگر گذاشته با معدودے روانہ دگاہ
 گیتی پناہ گردید از آنجا کہ دران ایام شامزادہ سلطان سلیم در الہ باس بہ نبی و نافرمانی
 میگذرانید و از طرف شیخ ابوالفضل از ردگی بسیار داشت و یقین میدانست

(۱) یازده سال تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۲۹ *

(۲) بیست و چہار سال تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۲۹-۱۴۰ مرت و شش سال و چند ماہ طبقات اکبری صفحہ ۴۳

(۳) دو ماہ دسہ روز تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۵۰- دو ماہ طبقات اکبری صفحہ ۴۴ *

ابراهیم عادل خان بن اسمیل برادرزاده علی عادل خان لغایت سال هزار و دو و هجری
شش سال سال حکومت داشت و تا حال که این نسخه تخریر می دراید اولادش در آن ولایت
حکومت دارد *

قطب الملک حاکم ولایت گوکنده

سلطان قلی قطب الملک وزیر بهمنه بود چون سلطان شهاب الدین محمود بهمنی غلامان را
بسیار دوست میداشت سلطان قلی خود را خود فروخته داخل غلامان مگردید روز بروز
پایه قدر او بلند گشت و بین الاقران و الامثال سرانرا از شده بحکومت ولایت گوکنده
مقرر گشت فقاهت در سال اول برگ طبعی در گذشت *

همیشه قطب الملک بن سلطان قلی قطب الملک بست سال ^(۳)
ابراهیم قطب الملک بن سلطان قلی قطب الملک بعد گذشتن برادر برسد
حکومت و جهانزاری ممکن شد مدت سی و پنج سال *

محمد قلی قطب الملک بن ابراهیم قطب الملک هزار فاحشه نوکر کرده دایماً
ملازم رکاب داشت و مستلذات جسمانی و حظات نفسانی اشتغال می ورزید بر لولی
بهاگی نام عاشق شده میطیع امر او گردید و شهر بهاگ نگر بنام آن لولی بنا کرد لغایت سنه
هزار و دو و هجری یازده سال حکومت او بوده و بیشتر اولادش تا حال بحکومت آن
ولایت قیام دارد *

نظام الملک حاکم ولایت احمد نگر

احمد بکری نظام الملک پدرا و غلام بر بهمن نژاد بود شهر احمد نگر را او بنا کرده لام حکومت چهار سال ^(۴)
بر مان نظام الملک بن احمد بکری نظام الملک بست و هشت سال *

(۱) قطب الدین *

(۲) سی و سه سال. تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۶۸. بست و چهار سال طبقات اکبری صفحه ۴۴۳ *

(۳) هفت سال و کسر. تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۶۹ و طبقات اکبری صفحه ۴۴۲ *

(۴) سی و دو سال و چند. تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۶۲ *

(۵) نوزده سال. تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۰۲ *

(۶) چهل و هشت سال طبقات اکبری صفحه ۴۳۸ و تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۱۰۲ - ۱۲۰ *

مجموعه ایام سلطنت سلطان محمد علاء الدین عرف حسن گانگو بهمنه و اولادش هفده نفر یکصد و هشتاد و هفت سال بود لیکن در عهد سلطان نظام شاه نمیره یازدهم حسن گانگو که در هفت سالگی سریرا سائے جهانبانی گزیدید برید نامی که از عمده امرائے بود نظر بر خود سالے سلطان داشته خود متعهد مہات سلطنت گزید چون برید تسلط بسیار پیدا کرد بعد سلطان نظام شاه غالب ماند بعد فوت برید اولادش نیز استیلا اور دند و چیل مہنت سال اگر چه اسم سلطنت بر اولاد حسن گانگو بود اما برید و اولادش جهانبانی میگردند و در سنہ ہنصد و سی و پنج ہجری عماد الملک کابلی اطاعت سلطان بہادر شاہ والی گجرات قبول کرده در دکن سکہ و خطبہ بنام او کرد و در آن زمان سلطان ولی اندرا در شہر بسیدر برید مجبوس داشته خود سلطنت می کرد در سنہ ۹۳۵ھ امرایان کہ رکن الدولت بہمنہ بودند ممالک دکن را با خود ہمتت کرده متصرف شدند و ہریک روگردان شدہ دم استقلال زدہ سکہ و خطبہ بنام خود ہا کردند تا حال اولاد انہا در ان ممالک حکومت دارد *

عادل خانینہ

حاکم ولایت بیجا پور یوسف عادل خان بنیاد سلسلہ از دست و ادغلام جرکس بود کہ خواجہ محمود گرجستانی بدست سلطان شہاب الدین محمود بہمنی فروختہ و سلطان ولایت شولا پور با و مفوض کرده بود او بزور شمشیر و قوت و شجاعت بیجا پور را متصرف شدہ تا اب گشنے گرفتہ دم استقلال زد ایام حکومت ہفت سال *
 اسمعیل عادل خان بن یوسف عادل خان بست سال *
 ابراہیم عادل خان بن اسمعیل عادل خان بست و یک سال *
 علی عادل خان بن ابراہیم عادل خان چہار و نہ سال *

(۱) بست سال و دو ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۰۱ *

(۲) بست و پنج سال طبقات اکبری صفحہ ۲۲۲ *

(۳) بست و پنج سال طبقات اکبری صفحہ ۲۲۲ بست و چہار سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۲

(۴) بست و پنج سال طبقات اکبری صفحہ ۲۲۳ بست و نہ سال تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۲-۳۶ *

- سلطان عیاش الدین بن محمد شاه یک ماه و بست روز +
- سلطان شمس الدین بن سلطان محمد شاه یک ماه و بست و هفت روز +
- سلطان فیروز شاه بن سلطان محمد شاه بست و پنج سال و هفت ماه و یازده روز +
- سلطان احمد شاه بن سلطان محمد شاه دوازده سال و نه ماه و بست و چهار روز +
- سلطان علاء الدین بن سلطان احمد شاه بست و نه سال و نه ماه و بست و دو روز +
- سلطان همایون شاه بن سلطان علاء الدین سه سال و شش ماه و پنج روز +
- سلطان نظام شاه بن سلطان همایون شاه در هفت سالگی یک سال و پانزده روز +
- سلطان محمد شاه لشکری بن سلطان همایون شاه در ده سالگی بود و نه روز و چهار ماه و یازده روز +
- سلطان شهاب الدین محمود شاه بن سلطان محمد شاه لشکری سی و هفت سال و دو ماه و سه روز +
- سلطان احمد شاه بن سلطان شهاب الدین محمد شاه دو سال و یک ماه +
- سلطان علاء الدین بن سلطان شهاب الدین محمود شاه یک سال و یازده ماه +
- سلطان ولی الله بن سلطان شهاب الدین محمود شاه سه سال و یک ماه +

(۱) بست و سه سال و نه ماه و بست روز تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۳۳۸ و طبقات اکبری صفحه ۴۰۴ +

(۲) دو سال و یک ماه تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۳۴۴ و دو سال طبقات اکبری صفحه ۴۰۴ +

(۳) بست سال تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۴۱۱ و نه روز ده سال چهار ماه و پانزده روز طبقات اکبری ۴۰۴ و ۴۳۰ +

(۴) چهل سال و دو ماه و سه روز طبقات اکبری صفحه ۴۰۴ و ۴۳۶ +

(۵) دو سال و سه ماه تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۴۰۴ +

معادوت کرده بعد قطع مراحل وسط منازل در دارالخلافه کسب اباد و نزول اقبال فرمودند
 و امرای که در آن مهم خدمات بجا آورده بودند با ضافه ممتاز شدند از بعضی تاریخ چنان
 بمطالع در آمده که در ایام سابق تمام دکن در زیر فرمان فرمان فرمایان دہلی بوده خصوص سلطان
 محمد شاه فرزالدین چغان سلطان غیاث الدین تغلق شاه ان ممالک را باوقی ضبط کرده دیوگره را دولت
 اباد نام بنهاد و دار السلطنت خویش مقرر کرده بود چون اقباب دولت او از سمت الراس
 گذشت و بسبب ظلمش قلوب سپاه در رعیت از او برگشت و در جمیع اقطار اختلال
 پذیرفت و عامله زمانه فتنه را زانید بہر طرف امیر صدا خروج کردند سلطان محمد شاه
 بدفع فتنه و اشوب متوجه گجرات شد و از آنجا ملک لاپین را بطلب امیر صدا بدولت
 اباد فرستاد و آنجا ملکہ لاپین را کشته علم بنی و طغیان برافراشتند و علام الدین حسن
 کہ بحسن گانگو مشہور و از جملہ سپاہیان ملک لاپین بود با اتفاق جماعۃ اوباش در دولت اباد
 لو اسے حکومت برافراشتند خود را سلطان محمد علام الدین خطاب کرد چون این معنی
 بعرض سلطان محمد شاه رسید بسبب ہم گجرات فرصت دفع او نیافت و در اسرع اوقات
 در تواریہ ہتہ و دلایت حیات سپرد و از آنجا کہ حسن گانگو از نسل بہمن بن اسفندیار بن گشتاپ
 بود از نیجہت او را بہمنہ گفتند *

سلطان محمد علا و الدین عرف حسن گانگو کہ از معتقدان قدوۃ الاصفیاء شیخ نظام الدین
 ادیب بود بموجب دعائے شیخ در سنہ ۳۲۸ دکن را متصرف شدہ سکہ و خطبہ بنام خود کرد ایام
 حکومت یازدہ سال و یازدہ ماہ و ہفت روز *

سلطان محمد شاه بن سلطان محمد علا الدین ہزدہ سال و ہفت روز *

سلطان محمد مجاہد شاه بن سلطان محمد شاه یک سال و یک ماہ و
 نہ روز *

سلطان داؤد شاه بن عم سلطان مجاہد شاه یک ماہ و سہ روز *

سلطان محمد شاه بن محمود شاه بن سلطان علا الدین ہزدہ سال

و نہ ماہ و بہت روز *

(۱) ہفت ماہ *

(۲) ہفت دہ سال و پنج روز تاریخ فرشتہ جلد اول صفحہ ۲۹۵ *

بهبده شیخ مقرر گشت حکم شد که چون امر در سیاق عسرت کشیده اند تا بودن رایات عالی درین حد و بحسب تفاوت مناصب برهان پور در انعام امر مقرر باشد و شیخ را بمنصب چهار هزار سی سرفراز فرموده بتبخیر قلعه اسیر که بهادرنمیره ساجه علی خان حاکم انجا سرفراز اطاعت بر تافته داشت رخصت فرمودند.

در بیان تبخیر قلعه اسیر و ولایت احمد نگر

شیخ ابوالفضل بعد رخصت از حضور در پایان ان قلعه آسمانی ارتفاع رسیده محامره نمود متواتر محاربات سخت در میان آمد چون محاصره با متداکشید شیخ مقتضای شجاعت ذاتی طناب برکنگره قلعه نصب کرده بر فراز قلعه رفته خود را درون قلعه انداخت و جمعی کثیر بهین منطه متاعی او کرده کار نامه مردمی و مردانگی بظهور آوردند و بقوت سر پنجه دلیری و زعبازوس دلاوری شیخ این عقده شکل کشاده گردید و چنین قلعه فلک ارتفاع که فتح آن دشوار بود مفتوح گشت و بهادر حاکم انجا عاجز شده آمده ملاقات نمود و بواسطه شیخ بملازمت مقدس سعادت اندوز گشته مورد عنایات شد و قلعه اسیر با ویای دولت تفویض یافت و شیخ ابوالفضل بجلدوی این خدمت بعنایت علم و تقاره و اسپ و خلعت خاصه سر اسرازی یافته بتبخیر ناسک رخصت گشت و عنقریب بمنصب پنج هزار سی سرفراز برافراشت و مصدر خدمات مشگرف گشته بمقابل عنایات والادرجانفشان و خدمت گذاری درین نگر و حکم شد که تبخیر احمد نگر و دفع راجوی و دیگر معندان بهبهده شیخ ابوالفضل و ضبط ولایت براروان نواحی بر ذمه خانانان میرعلیان بوده باشد چمن اسیر و احمد نگر و تمام ولایت نظام الملک بشیر همت شیخ ابوالفضل مفتوح گردید و ولایت تلنگانه را شیخ عبدالرحمن ولد شیخ ابوالفضل بتبخیر در آورد و بهادر نظام الملک نمیره برهان نظام الملک دستگیر گردید و عادل خان حاکم بیجاپور و قطب الملک مند نشین گوکنده عرایض نیاز و پیشکشهای لایقه ارسال داشتند خاطر مقدس بهبهده وجهه آن ولایت و اپرداخت و دران حدود چندان کار نامه شاهزاده و انیال را در انجا گذاشتند خاندیس را و اندیس نام بناده بشاهزاده مرحمت فرمودند و خانخانان را در خدمت شاهزاده و شیخ ابوالفضل را در احمد نگر مقرر فرموده از برهان پور

بعد رسیدن با کبر باد چند گاه اتفاق افتاد بموجب عرضداشت شیخ ابوالفضل
از آنجا بست برمان پور نهضت فرمودند در زمان عبور از دریائے زیندا فیل خاصه که بنحیر
آهن در پاداشت میگذاشت چون بر کنار رسید فیلبانان زنجیر آهن را تمام از طلا دیدند متعجب
بدار و غنای خانہ اظهار کردند و از زنجیر را بچشم خود ملاحظه نموده تمامی حقیقت را بعرض والا رسانید
و آن حضرت زنجیر بجنس در حضور مقدس طلبیداشتنه بر عجایب قدرت افریدگار جلالت
قدرتہ زبان بر کشادند و فرمودند که همانا درین دریا سنگی خواهد بود که بزبان مہندی از
پارس گویند و از مساس ان آهن و دیگر فلزات طلا شود بموجب حکم والا فیلان دیگر بار بنحیر
مانے آهن در ان دریا انداختند و ملاحظان خواص شمارا شد نهنگان دریا گذار غوطه زدند و دست
جوئے ان سنگ کردند لیکن بہم نرسید و زنجیر دیگر طلا گشت بلیت

بقدر طاقت خود غوطہ باز دم بسیار فری که می طلبم ان هیچ دریافت

القصد ان حضرت بعد طے مراحل و قطع منازل در خطہ دارالسرور برمان پور نزول اقبال
فرمودند از کبر آباد تا برمان پور دو صد و بست و ہفت کردہ بجزیب درآمد در ان خطہ
دل کشائے جشن نوروزی ترتیب یافت مطربان شیرین ادا و مغنیان خوش نوا
بنمہ دل فریب و سرود دلکش دلہارا در روبرو و باواز چنگ و صدائے دستک طایر
ہوش را از آشیانہ داغ پرائیند و باعث انبساط و سرور خاطر مقدس شدند

نظم

زان مطرب بزم تو زند دست بہم کز باغ زمانہ روم کند طایع نسیم
فی فی غلظم کہ ہر دو دست مطرب از شاہ نغمہ بوسہ گیرند بہم
در ان بزم شاد کامی علما می شیخ ابوالفضل کہ بہات دکن قیام داشت بموجب حکم والا
از احمد نگارہ بجز بساط بوس قدسی معزز گشت چون وقت شب بود انجمن ماہتابی
کمال آراستگی داشت ان حضرت از غایت عنایت این بیت بر روی شیخ
خواندند بیت

فرخندہ شبی باید و خوش بہتابی تابا تو حکایت کھنم از ہربابی
شیخ ازین مطلقات کور نشات شکر بجا آورد و از روی عنایات حکومت و ایالت برمان پور

این سانحه بعرض والارسید موجب صدگونه دردمندی گردید آخر الامر بصبر پرداخته
شاهزاده دانیال را بتغیر ولایت دکن رخصت فرمودند و حضرت خاقان زمان خود نیز بفرزیت
تغیران ولایت بدولت و اقبال نهضت فرمودند.

نهضت موکب مقدس از لاهور بجاناب ولایت کن

چون از لاهور انتهاض الویه عالیہ گردید درحوالی قصبہ بتالہ بعرض والارسید کہ در مکان
اچل فقیران مسلمین و طایفہ ساسیان با یکدیگر جنگ کرده و فقرا کے مسلمین غالب
آمده بتخانہ انجمن از روی تقدی بر انداختہ خاقان زمان بمقتضائے عدالت گستری
بر بے اعتدالی آن جماعت واقف شدہ اکثرے را در زندان فرستادند و حکم شد کہ بتخانہ
را کہ بتقدی مسمار شدہ است بتجدید تعمیر کنند بعد نہضت از انجا از دریائے بیاب
عبور فرمودہ بمنزل گور وارجن سجادہ نشین بابا نانک کہ در معرفت آہی مشہور بود شریف
فرمودند و از ملاقات او و اصفا کے اشعار ہندی تصنیف بابا نانک کہ در معرفت حق
گھنٹہ از زبان او شنیدہ خوشوقت شدند و گور وارجن سرسرازی خویش دانستہ
پیشکش لایق گذرایند و التماس کرد کہ از نزول عساکر متصورہ در پنجاب نرخ غلہ گران
بود از نچیت جمع پرگنات زیادہ شدہ بحال از انتهاض افواج قاہرہ غلات و بوائی
آوردہ رعایا از عہدہ ادائے جمع منیتوانند برآمد حسب التماس او بدیوانیان عظام
حکم شد کہ بحساب وہ دوازده از جمع بر عایا تخفیف دهند و تا یکید بعالم کنند کہ مطابق ان
بر عایا رعایت نمودہ زیادہ طلبی نمایند نظم

چشم رعایت زرعیست مگر تا بودت ملک عمارت پذیر
دست رعایت زرعیست مدار کار رعیت بر عایت مسپار

چون عرصہ تہا فیر مور و خیسام والا گشت رعایا از ظلم تقدی سلطان کہ درے
استغاثہ نمود و بیدادی او بتجقیق پیوست بموجب حکم والا اورا بخلق کشیدند

نظم

حکومت بدست کسانی خطاست کہ از دست شان دتہا بر خدات
مکن خیر بر عامل ظلم دوست کہ از فرہی بایدش کند پست

شعار خود ساخت ملک الشعراء شیخ ابوالفیض فیضی را کہ در آن وقت حیات بود پیش
 راجے علی خان فرستادند کہ برہان را بشاہراہ اطاعت رہنمون گرداند ہر چند راجے علی خان
 اورا بر طریق اطاعت ارشاد کرد از غرور مستی دنیا سر بر خط فرمان پذیرمی نہادہ رہ نور
 کفران نعمتی گردید از انجا کہ کافران نعمت زود پاداش کردار میرسند چون اواز قبلہ و کعبہ
 روئے عقیدت بر تافتہ بود در اندک مدت بمکافات اعمال رسید یعنی شخصے اورا
 سہما بکشتہ کہ بجد کمال نرسیدہ بود بخوردن داد اورا از تاثیران بیمارے صعب
 روئے داد و باشتند او مرض راہ عالم نیستی در پیش گرفت چاند بی بی خواہر او باتفاق
 امرابراہیم سپر خورد سال اورا بکجاست آن ولایت برداشتہ انتظام مہام بر دست
 خود گرفت چون حقیقت احوال ان حدود و بعرض مقدس رسید شاہزادہ سلطان مراد
 بالشرکران یقین گشت شاہزادہ چند گاہ بجهت سامان سپاہ در مالوہ بودہ عازم پیشتر
 نگر دید و از دریائے زہد عبور نمودہ در اندک مدت ولایت برار امیر مرتضے و کہنے
 مفتوح نمود و افواج قاہرہ بر سر احمد نگر رخصت کرد لشکر منصور غالب و فرج مقہو
 مغلوب گشت و راجے علی خان حاکم خاندیس درین مہم بر کاب شاہزادہ بودہ جان نثار گردید
 و نیز با افواج عادل خان حاکم بیجا پور و قطب الملک حاکم گوگندہ متواتر محاربه در میان
 آمد و اولیائے دولت فیروز مند شدند از انجا کہ شاہزادہ در وکن دایم انحر بودہ از
 کثرت شراب زار و نزار گشت و بہات ان ولایت نمیتوانست پدراخت بنا بران
 از حضور مقدس علامی شیخ ابوالفضل متعین گردید و حکم شد کہ شاہزادہ را بصلح ارجند
 رہنمون سعادت نمودہ بلماز دست آورد و امرائے متعینہ انحد و در اسرگرم خدمت
 گردانندہ و اگر بودن او با انتظام مہام در انجا ضرور بودہ باشد خود بہات پردازد و شاہزادہ
 را روانہ در گاہ والا سازد شیخ بعد رخصت از حضور فیض گنجور سطلے مراحل و قطع منازل
 نمودہ بخدمت شاہزادہ رسید قضا را بہان دم شاہزادہ از اسراط بیمارے بعالم علوی
 شتافت و غریب شورشے در شکر روئے داد شیخ ابوالفضل بتدابیر صائبہ و پاشیدن
 زہریدریغ خاطر ہائے آوارہ را بانتظام آورد و غنیم کہ از اطلاع ابن قصنیہ غالب دلیر
 شدہ بود از حسن تدبیر شیخ باز مغلوب گشت اگر درین وقت شیخ زبیری ان ولایت
 کہ بتلاش بدست آمدہ بود از دست سیرفت و انتظام مہام مشکل سے بود چون

کامیاب سعادت گردانیدند در زمان نزع بدیهه غریبه گفته است مرد باعی
دیدے کہ فلک بن چہ نیرنگی کرد مرغ دلم از نفس شب آہنگی کرد
ان سینہ کہ عالی درو میگنجید تانیم نفس بر اورم تنگی کرد
بادشاہ آدم شناس را دل بہم برآمد کہ محبت سرا و محبت طراز پرودہ بر روی
فرہشت شاہزادگان والا گہر بانوس کر بر بستند کہ اوستاد دانش آموز مزاج دان خست
ہستی بر بست نوین والا قدر و خواہن عالی مقدار را باعث دل گرنگی گردید کہ سرا آمد و ساز
ان بزم و بزم پیانہ زندگی پر کرد کار فرو بستگان را آہ در جگہ دگر یہ در گلو گہ مشد کہ گہ
کھٹائے دشوار یہا از جہان برفت بیست
لے دریغائے دریغائے درین کا پنجان ماہی بہان مشد زیرین
چنانچہ علای شیخ ابو الفضل در اکبر نامہ مرثیہ شیخ ابو الفیض فیضی بعبارت نگین
بقلم در آوردہ *

در بیان سیدن برہان الملک بدرگاہ والا و محبت شدن کوکب با و برہم اطراف دکن

اد از اسمیل بیگ نظام الملک حاکم احمد نگہ کہ عم او بود از رده شدہ بذر بیہ
قطب الدین خان غزنوی ببلازمت اشرف اقدس سعادت اندوز گشتہ بمنصب
مشتمل صدی سرافرازی یافت و در عنقریب بمنصب ہزاری عزرائخار یافتہ تعینات
بگش گردید بعد چند سال از آنجا در حضور لامع النور رسیدہ استند عاے کوکب
برائے تیغرا احمد نگہ نمود لہذا امرائے متعینہ صوبہ مالوہ در راجے علی خان حاکم خاندیس
بامداد تعین شدند او با عانت ادویائے دولت قاہرہ در احمد نگہ رفتہ باہمعیسل
نظام الملک جنگ کردہ منظر و منصور گشت ملک موروثی از عم خود بمصرف در آورد
چون فرومایہ و بد بہا بود دست بادہ دولت و حکومت گشتہ و حقوق نوازش بادشاہی
بر طاق نسیان گذاشتہ سر از انقیاد جناب والا بر تافت و بے پروائے و بدستی

او کم کسے بود ہزاران نقش و لفریب و بسیار اشعار سرود از دو بر صفحہ روزگار یادگار است
 این نادر العصور و جید الدہر در سال ہفتم جلوس والا راجہ را چنڈ زمیندار پتہ تاج صوبہ الہ آباد
 خال رخسارہ پیشکش خود خیال کردہ بدرگاہ آسمان جاہ فرستادہ بود در سال سی و چہارم
 اورخت ہستی خود بر بست و موجب مزید تاسف خاطر قدسی گر دید و
 در سال سی و ششم مولانا کے عرفی شیرازی نیز نقد حیات در باخت اگر چہ
 در نخلبندی نظم و گلدستہ آرائے لفظ و معنی بے نظیر بود و سخنش رونق در و ارج تمام
 داشت اما خیلے متکبر و خود مستا بود و خلاصہ عمر بیانات نفسانی و قمار و زرد و شراب خبی
 و میگساری صرف می نمود چنانچہ در حالت نزع کہ وقت یاد رب العباد است پیالہ پیالہ
 و شش و پنج و چہار میگفت و در سال چہلم ملک الشعرائے شیخ ابوالعین فیضی نیز زخمت
 زندگانی بعالم جاودانی کشید و شیخ در سال دو از دہم جلوس والا بلازمت اشرف
 اقدس رسیدہ مورد عنایات گشت در زمان ملازمت چون شیخ را برون کتہرہ فقرہ
 استادہ کردند بے توقف و اہمال این رباعی فی البدیہہ بر زبان آورد و رباعی

بادشاہا برون نہ بنجرہ ام از سر لطف خود مرا جہادہ
 زانکہ من طوطی شکر خوارم جائے طوطی درون پنجرہ بہ

این رباعی بغایت پسند خاطر قدسی افتاد ہمان روز بہ بندگی درگاہ والا سرسرا از فرمودہ
 چون در شعر مبین و سخن رنگین و کلمتہ طرازی و بدیہہ گوئے نظیر خود نداشت روز بہ روز پایہ
 قدرش و رتبہ اقتدارش بلند گشت و در سال سی و سویم بکتاب ملک الشعرا سرسرا
 گشت و در سال سی و نہم تفسیر قرآن بے نقط و کتاب نلدمن در بحر بیلی و مجنون و مرکز
 ادوار در زمین مخزن اسرار از نظر اقدس گذرانیدہ مورد تحسین وافرین گردید بے شائبہ
 تکلف و مداخلہ تعلق درین تصنیفات بمقتضائے دانش بلند و عظمت ارجمند گلشن سخن
 از بہار معنی طراوت بخشیدہ و اشجار دانش را با شمار اشعار شمر ساختہ ہچنان سلیمان بلقیس در
 وزن شیرین خسرو ہفت کشور در برابر ہفت پیکر و کبیر نامہ مقابل سکندر نامہ پیش
 نہاد خاطر داشت این صحف با تمام تر رسیدہ بود کہ زندگی او با تمام رسید چون مدارج
 و دعا گوئے حضرت خاقان زمان و معلم شاہزادہ ہائے والا شان بود دور و ز پیش از
 رحلت او ان حضرت از روسے غریب انوازی سایہ عاطفت بر سر او انداختند و او را

بود بر عایت و عنایت سرافراز گشت و آنکس که مصدر کم خدمتی و نادان تو خواهی گشته بجزل خدمت و یکی منصب معاتب گردید و حکم جهان مطاع بصدور پیوست که تار و ز شرف هر یک از نوینان و امرایان کلان حیانت کند تا منزل او بمقدم عالی رونق پذیرد و او در بین الاقران خود سرسرازی یابد و تالاب موسوم بانوب تالاب بست در بست در عه عرض و طول و دو قامت آدم عمیق درست کرده و از نواب بست که در تنگ نقد پر کرده بامرائے در غور منصب و بقراکے و ساکین و سایر الناس انعام فرمودند بعبیت

ابر در یاد دل ز دست جو داد و انفعال   مال عالم زیر پائے همت او پایال

در چنین وقت بارگاه جهان آرا که بے اغواق پانزده هزار کس در سایه ان گنجد قضا را آتش در گرفت و تا سه روز بساط جشن و بعضی از عمارت حرم سراسوخه خاکستر شد اندازه مبلغ قیمت ان را که تواند دریافت چون آتش این شهر عین الکمال فرو نشست حکم شد که بجیت بزم شرف که نزدیک رسیده بود از سر نو بارگاه والا درست کرده مجلس عالی ترتیب دهند چنانچه در اندک روز بارگاه فلک آشتباه مرتب گشت از غایب انکه همدین روز در دکن بدولت سرائے شاهزاده سلطان مراد آتش در گرفت القصد بزم شرف که نزدیک رسیده بود نیز باین نیک آراستگی یافت و عالم و عالمیان فیض وافر و جهان جهانیان بهره متکاثر اند و خستند نظم

دل افروز جشنی شد آراسته   درون و بیرون هر دو پیر بسته
دشاق مدور بسان سپهر   سپهری پر از ماه و ناهید دهر

در بیان حلت میان تان سین و مولانا سئی عرفی شیرازی

و شیخ ابوالفیض فیضی ملک الشعرا

سرا دهنه سریان والا فطرت سر حلقه سر ایندگان بند حنکرت میان تان سین بوسیله اواز دل نواز و نعمات مظہر انبساط مقرب انحضرت خاقانی و مشمول عنایات سلطانی بود از سر و دغوش و نغمه و مکش او و حشیان در صحرا و طایران در هوادردام محبت اومی آمدند بے شایبه اغواق و رفن موسیقی و نغمه ہندی از آغاز آفرینش تا حال مثل

و راجہائے دیگر کہ باعانت اور رسیدہ بودند گر نختہ رفتند و جموں درانگدہ و جبروتہ
 و سانہ و مانگوت و اکند در و کلت تبصرت اولیا کے دولت درآمد و گوالیار کہ در
 تصرف راجہ باسو درآمدہ بود از و متخلص نموده حوالہ نراین داس گوالیار می نمودند بالاخر
 بموجب التماس شامزادہ بزرگ تقصیرات راجہ باسو معاف شد و در کوہستان
 امنیت پدید آمد

در بیان جشن و الا

چون موسم بہار در رسید ابواب عیش و عشرت بر روی عالمیان مفتوح گردید و
 لطافت ہوا باغ جہان را نزهت بخشید و نراہت صبا داغ جہانیان را نگہت رسانید
 نسیم نوری مزاج اسر دگان عالم را فرحت آورد و شمیم نو بہار می منام ازادگان
 گیتی را معطر گردانید **منظم**

درخت غنچہ بر آورد بلبلان مستند   جہان جوان شد و ایران بعیش نبشستند
 بساط سبزہ لکد کوب شد بیائے نشاط   زبیکہ عارف و عامی برقص چہبتند

برائے جشن افروزی حکم شد کہ دولت خانہ خاص و عام کہ صد و بست ایوان داشت
 با مرائے عظام قمت شود و وضع چہر و کہہ مبارک را متصدیان بیوتات زمینت
 دہند و شہانمندل را کہ دولت خانہ خاص است با تمام قصب و دیبا و گوناگون
 اقمشہ این بندی گرد و در اندک زمانے کار پر دازان بارگاہ خلافت و امرا یان والا
 مرتبت بموجب حکم معلی تمام دولت خانہ اعلیٰ را بتکلفات گوناگون تزیین دادند و بارش
 و پیرایش رنگارنگ این بستند جشن نوری باین ہمایونی و بزم دل افروزی بطرز
 فریدونی اراستہ گشت غلفہ کوس در گوش فلک رسیدہ و اوازہ نائے طرب در گنبد
 گردون پیچیدہ پیست

حاصل شدہ ز بہجت انواع کارانی   مادہ و مہیا اسباب شادمانی

درین بزم جشن مراتب امرا بعرض رسید و ہر یک در خور حال باضافہ سرفرازی یافت
 و نیز فہرست اہل خدمات معروض گشت ہر کس کہ از روی اخلاص خدمت بجا آورده

در بیان تادیب زمینداران کوہستان پنجاب

در زمان بودن رایات عالیات بلاہور زین خان کو کہ برائے تادیب زمینداران کوہستان
 یقین گردید اور فتنہ بزرگ شمشیر و قوت تدبیر جمیع راجہائے و رایان را منقاد و مطیع گردانید
 بدینچند راجہ نگر کوت و پراسرام راجہ جمون و باسوراجہ مود جگدیش راجہ گوایار و سناسرچند
 و دیگر زمینداران را بدرگاہ والا آورده مشمول عنایات شد و زمینداران مذکورہ با درک
 سعادت ملازمت محلے مستقیم گشتہ و مورد الطاف بیکران گردیدہ رخصت
 النظر با وطن یافتند و ہمدین ایام رود سنگ مرزبان کما یون معرفت متہر اداس
 عامل بریلی بملازمت رسید و ولایت کما یون بر و مسلم داشتند و مشمول عنایت فرمودہ
 رخصت نمودند بعد چند سال چون راجہ باسوزمیندار مو تالی پنجاب در مقام ضلالت و
 جہالت بودہ سر از انقیاد اطاعت بر تافت لشکر منصور برائے تادیب او یقین گشت
 بعد از آنکہ جنو و فیروزی در حوالی پتہان رسید او از خواب غفلت بیدار شدہ بملازمت
 اشرف مشتاقہ سعادت اندوز گردید بعد چند گاہ از حضور موفور السرد رخصت مہلن
 حاصل کردہ سر بشورش برداشتہ دیہات خالصہ شریفہ نزد یکے پتہان را تاخت کرد
 تاج خان بن ہندال میرزا و از عقب او چہین قلع خان یقین شدند انہا در نواحی پتہان رسیدند
 در زمانے کہ لشکر یان قصد و خیمہ زدن بودند راجہ باسوفوج آراستہ نمودار گردیدنی انہو
 جیل بیگ پسر تاج خان بمقتضائے جرات و دلادری آمادہ پیکار گردید و مجاہد بہ سخت
 نمودہ کارستانہ بجای آورده بدرجہ شہادت رسیدہ حیات جاودانی یافت
 نقش ان مغفور مغفرت الہی را آورده در حوالی خطہ دل کشائے کلانور بجاک سپردند
 و بر مزارش عمارت عالی ساختند کہ تا حال قائم است و طواریت انام مذوراتی ازند
 و بکلت ایزدی مرادات مردم کہ در ان مکان نذر قبول میکنند بحصول می انجامد
 القصہ راجہ باسوجنگ نمودہ رو بہ زمیت ہنادہ ادارہ گشت ہمدین ایام حسین بیگ
 شیخ عمری با فوج منصور بر راجہ مان زمیندار جمون یقین گشت راجہ نگر کوت و راجہ لکھن پور
 و جبروتہ و انکوت و راجہ باسو با مداوراچہ مان رسیدند و بدفوات جنگ روسے داد
 آفرال امر راجہ مان بے ایمان ہزیمت خوردہ در شتاب جہاں پتہان گردید و راجہ باسو

طهاسپ حکومت قنبار داشت چون میرزوهانسون در جنگ شاه بیگ اوزبک کشته
 شده شاه بیگ پسر او ب حکومت قنبار قرار یافت بعد ان بقوت و شجاعت ولایت سنده
 متصرف گشت و در سن ۳۰ و دیعت حیات سپرد مدت حکومت سه سال *

میرزا شاه حسین بن میرزا شاه بیگ بجائے پدر بر سنده حکومت متکن گشته قلعه
 بهکرا بتجدید استحکام داد و ملتان را نیز از سلطان حسین بن سلطان محمود نگاه تیغی در آورد و
 در سن ۹۶۲ و دیعت حیات سپرد مدت حکومت سی و دو سال *

میرزا عیسیٰ ترخان از امرائے میرزا شاه بیگ در تہتہ و سلطان محمود در بہکرا دم
 استقلال می زدند و با ہم دیگر گاہے صلح و گاہے جنگ می کردند و میرزا عیسیٰ ترخان در سن ۹۶۵
 و دیعت حیات سپرد مدت حکومت او سیزده سال *

میرزا محمد باقی بن میرزا عیسیٰ ترخان بر خان بابا برادر خود که بعد پدر بر سنده حکومت
 کامر و اگشته بود غالب آمدہ با استقلال گردید و سلطان محمود حاکم بہکرا بر ستم پدر سلوک کرد
 گاہے صلح و گاہے جنگ میکرد ایام حکومت او ہیزدہ سال *

میرزا جانی بیگ ابن پائیندہ محمد بن محمد باقی قائم مقام گشت و در سن ۹۶۸
 و یک ہجری برفاقت خانخانان بلازمت اقدس مشرف گشت و ان ولایت داخل ممالک
 محروسہ گردید مدت حکومت او ہشت سال *

در بیان تیغی و ولایت بہکرا

پیش از انکہ تہتہ مفتوح شود در سال نوزدہم جلوس والا محبت^ن علی خان و مجاہد خان بہ
 تیغی بہکرا تعین شدہ بودند انہار رفتہ محاصرہ کردند مدت محاصرہ با متداد کشید قحط عظیم
 و وبائے بسیار در قلعه روی داد و بسیاری از قلعه نشینان تلف شدند ہر کہ پوست
 درخت سرس جو شائیدہ میخورد از و با سلامت می ماند سلطان محمود عاجز شدہ و عرضاً
 بدرگاہ والا نمود کہ اگر محبت علی خان از دور قلعه بر خیزد قلعه را پیشکش شائہزادہ والا گہر می نماید
 پیش از انکہ از حضور پر نور جواب برسد سلطان محمود باجل طبعی در گذشت و محبت علی خان
 و مجاہد خان در سن ۹۷۱ بہکرا داخل ممالک محروسہ نمودند *

حکومت او پانزده سال *

جام تعلق بن سکندر مدت بیزده سال حکومت کرد *

جام مبارک که از اقبای جام تعلق بود مدت حکومت او سر روز *

جام سکندر بن جام فتح خان بن سکندر مدت حکومت یک سال و

شش ماه *

جام سخنر بن جام سکندر مدت حکومت هشت سال و چند ماه *

جام نظام الدین که بجام نندامشهور است بعد از جام سخنر برسد حکومت

نشست میرزا شاه بیگ حاکم قندهار میرزا عیسی ترخان را بر سر جام نقین کرد و متعاقب

او خود نیز رسیده قلعه بهکمر را که در آن ایام باین استحکام نبود محاصره کرده در اندک مدت

بتیغ در آورد بعد آن قلعه سهوان را نیز گرفته بقندهار معاودت کرد مدت حکومت جام نظام الدین

عرف ننداشست و دو سال *

جام فیروز بن جام نظام الدین بعد از پدر برسد حکومت کامروا گشت جام

صلاح الدین از اقبای او که خواهرش در خیابان کناج سلطان مظفر گجراتی بود در سال

دومرتبه از گجرات لشکر فرام آورده جنگ کرده فتح نمود و جام فیروز میرزا شاه بیگ ارغون

حاکم قندهار التجار به لشکر قندهار بکومک خود طلبداشته جنگ نمود جام صلاح الدین

در معرکه کشته شد و حکومت ولایت سنده بلا شرکت بجام فیروز تعلق گرفت در سال

میرزا شاه بیگ ارغون از قندهار لشکر کشیده تهته را متصرف شد و جام فیروز در گجرات

رفته در سلک امرایان سلطان بهادر شاه ولد سلطان مظفر والی گجرات انتظام یافت و

و ختر خود را در از و ارج سلطان بهادر شاه در آورد دوران ولایت از عمده ارکان دولت

گردید و هماغازندگی بسر برده و در بیعت حیات سپرد و از آنجا حکومت سلسله سمرکان منقطع گردید

مدت حکومت جام فیروز نوزده سال *

میرزا شاه بیگ پسر ذوالنون سلامت که امیرالامرا و سپه سالار سلطان حسین میرزا

و اتابین پسر او بدیع الزمان میرزا بود از قبل سلطان حسین میرزا ابن بهرام میرزا برادر شاه

۱) ایازده سال و چند ماه آئین اکبری جلد اول صفحه ۵۵۹ *

۲) بست و هشت سال تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۱۹ آئین اکبری صفحه ۵۵۹ - بست و شش سال طبقات اکبری صفحه ۶۳۶

۳) دوازده سال آئین اکبری صفحه ۵۵۹ *

بها در شاه احوال سلاطین ولایت سنده چنان بقلم آورده اند که حکومت ان ولایت به اولاد بنی تیسیم البضاری تعلق داشت و اولاد او مدت یکصد و سی و نه سال حکومت کردند چو در زمینداران آن نواحی سومرگان بمزید قوت و کثرت اتباع اختصاص داشتند انجاء می تسلط شده متصدی شغل حکومت شدند و پانصد سال در خانوادہ سومرگان حکومت پانہ بعد آن حکومت ولایت مسطور بطبقہ سمگان انتقال یافت اول کسی که از جاعہ سمگان بحکومت رسید جام اترار بود و لفظ جام کہ بر مقدم و کلا نتر خود اطلاق میکنند از نژاد جمشید گویند و یاد از و میدهند *

جام اترار در ۳۸۰ مسند آراء حکومت گشت مدت سلطنت او سیال و شش ماه *

جام جو نان برادر جام اترار چهارده سال *

جام بانی تہتہ بن جام اترار چون بحکومت ممکن شد در ان وقت سلطان فیروز خان روانہ دہلی بود و سلطان سہ مرتبہ لشکر بر سر جام کشید بالا خرغ کہ در ولایت سندہ متصرف گردید و جام را در دہلی ہمراہ خود آورده در حضور خود داشت چون خدمات پسندیدہ از وی بظہور آمد بازان ولایت را بحام ارنانی داشتند رخصت آن حد و دفر نمودند مدت حکومت او پانزده سال *

جام تاجی برادر جام بانی تہتہ سیزده سال *

جام صلاح الدین بعد از فوت جام تاجی بحکومت رسید یازده سال و چند ماہ *

جام نظام الدین بن جام صلاح الدین دو سال و چند ماہ *

جام علی شیر بن جام نظام الدین شش سال و چند ماہ *

جام کران بن جام تاجی یک و نیم روز *

جام فتح خان بن سکندر چون آن ولایت از حاکم خالی گردید اعیان و ارکان

تغلق یکدیگر فتح خان را کہ از سرداران صاحب جمعیت بود بسرواری برداشتند مدت

این کبری جلد اول صفحہ ۵۵۹ و ۵۶۰ و تاریخ فرستہ جلد دوم صفحہ ۳۱۴ سمتگان نوشته *

۱۲۱۰ ابرار - اترار - و این کبری جلد اول صفحہ ۵۵۹ جام اترار نوشته * ۳۰۳ چار سال - این کبری جلد اول صفحہ ۵۵۹ *

یافت صورت حال بدرگاه آسمان چاه معروض داشته بموجب حکم قضا شیم کشتیهای غلّه از لاهور و ملتان ببلخ
خانخانان رسانیدند و رائی سنگه میکانیروی دیگر امر لکے بلوک تعین شدند خانخانان از رسیدن غلات و امرائے
کوکی قوی لگشته فوجے بر سر تہتہ افواج دیگر باطراف تعین کردہ خود در قصبہ جام معسک ساخت و ہر روز
جنگ میان می آمد دہار و پسر راجہ تو در لک کہ در تہور و جلادت بے ہمتا و شجاعت و شہادت
یکتا بودستہوانہ و دلیرانہ جنگ نمایان کردہ بزخم نیزہ کہ بر پیشانی اور سید جان نثار گردیدہ
نیکنامی جاوید اند وخت بعد محاربات سخت جانی بیگ شکست خوردہ گرخت و خانخانان
قلعہ اساس ہنادرہ میرزا را منہدم گردانید و دمان نواحی و بائے عظیم روئے داد و لشکر اہل
غالب آمدہ بر خانہا ترک تازی نمود بعضے درویشان صاحب حال در خواب دیدند کہ
سکہ و خطبہ بنام نامی حضرت حدیو جہان درین دیاری شود و اثر و بالباب سرتابی مردم
این ملک است چون این معنی شیوع یافت ہمہ کس باندا زہ حال نمدری بر بست کہ فتح و
فیروزی بجانب لشکر بادشاہی گردد و سکہ و خطبہ بنام حضرت بادشاہ شود و قصہ چون
بدفغات کشتیہائے غلہ و لشکر رسید و در عین شگستگی و عسرت لشکریان را توسیع
پدید آمد کہ ہمت بخیان ولایت بر بستند و بدفغات محاربات روی داد میرزا جانی بیگ
عاجز شدہ تاب مقاومت در خود ندیدہ صلح در میان آوردہ ولایت سہوان داخل
ممالک محروسہ نمودہ صبیہ خود را میرزا ایرج خلف خانخانان دادہ آمدہ ملاقات
نمودہ بندگی درگاہ قدسی قبول کرد و مقرر ساخت کہ بعد برسات روانہ درگاہ سلاطین پناہ
گردد و چنانچہ در اوسط سال سی و ہشتم مطابق سنہ ہزار و یک ہجری خانخانان میرزا جانی بیگ
را ہمراہ خود گرفتہ بلازمست اقدس آورد و میرزا بوفور مرحوم والا سرافراز گشتہ بمنصب
سہ ہزاری و جاگیر تہتہ مقرر گردید و لاہری بندر کہ انظر تہتہ واقع است بخالصہ
شریفہ مقرر گشت درین مہم خانخانان چندین مشاق و انواع عن راتاب آوردہ در تغلق
معارض کوشید و ہم آثار شجاعت کہ بہترین سجایائے ذاتیہ است از لعلان سیوف
ظاہر ساختہ نبرد از مای نمودہ مظفر و منصور گردید و ہم مراسم و نامی و مروی برخوردار و بزرگ
پایہ بر وزر رسانیدہ مراتب دانش وری خاطر نشان ظاہر بنیان ساخت و ہم فنون تدابیر
صائبہ بمنصب ظہور آوردہ چنانچہ ولایت پرست آورد و نوکر خوب بہر رسانید و از خاقان
زمان و نیز از زانیان مورد ہزاران آفرین و تحمیں گردید پوشیدہ نماز کہ در تاریخ سلطان

گرداگر کلان تران بلوچستان لوازم انقیاد و اطاعت بجا آورند و درین مهم همراه شوند بهتر والا
 بسزائے لایق رسانند و از روی عنایت در منزل اول بدیره خانخانان تشریف برده و بمصلحت
 از جند سعادت پذیر گردانید و موجب سرفرازی او بین الاقراں گردید خانخانان بعد قطع منازل
 در میان ملتان و بہار کہ جاگیر او بود رسیدہ چند گاہ برائے سامان سپاہ و تہیہ راہ اقامت
 در زیدہ ہمدین اٹھارہ ستم میرزا از مظفر حسین میرزا برادر خود در قندہار شکست خورد و ملازجا
 برآمدہ روئے ارادت بجناب مقدس آورد و فرامین مطاعہ بامرائے کہ در راہ بودند بصدد
 پیوست کہ خدمتگاری و مہمانداری نمایند امرائے بموجب توفیق والا بعل آوردند چون
 حضرت خدیو گہبان در لاہور تشریف داشتند بعد از آنکہ میرزا ایک منزل لاہور رسید
 خوانین بلند مکان والا شان حسب امر خدیو زمان با استقبال رفتہ میرزا را در حضور آوردند
 ان حضرت با عزاز و اکرام تمام دریافتند و میرزا با چہار پسر بہلازمت رسیدہ مورد عنایت
 گردید و منصب پنجزاری سرفرازی یافتہ ولایت ملتان و بلوچستان کہ زیادہ از محصول قندہار
 بود بجاکیر مرحمت شد بعد ابو سعید میرزا برادر ستم میرزا و پس از ان بہرام میرزا ابن مظفر
 میرزا و پس ان مظفر حسین میرزا بدر گاہ فلک اشتباہ رسیدند ہر یک مورد اقسام
 عنایات گردید و در ان تاریخ قندہار داخل ممالک محروسہ شد و خانہ در ان عرف شاہ بیگان
 کہ ایالت صوبہ کابل داشت بصوبہ داری قندہار سرفرازی یافتہ

در بیان تسخیر ممالک تہتہ و آمدن جانی بیگ

ہنگامے کہ خانخانان بتسخیر قندہار دستوری یافت پس از رسیدنش در نواحی ملتان
 فرمان والا شان صا در گشت کہ تختین انتزاع ولایت تہتہ پیش بہاد مہمت ساز و بعد
 ان بتسخیر قندہار پردازد و خانخانان بموجب حکم گیتی منقاد متوجہ تہتہ گردید و اول بہیم زبان
 ولایت جیسلیمر و دیپ پسر رائے را ایسنگہ بیکانیرے ملحق شدہ کہ خدمت بر میان عبودیت
 بستند و اوقلعہ سہوان را مفتوح نمودہ روانہ پیشتر شدند میرزا جانی بیگ والی تہتہ
 بجمعیت بسیار آمدہ در نصیر پور کہ یک جانب دریائے سندھ و بجانب دیگر رود خانہا
 داشت قائمہ کلین اساس نہادہ و خندق زدہ متحصن گردید و خانخانان در انجا رسیدہ
 بحاصرہ ان پرداخت چون محاصرہ باستدوا کشید و لشکر منصور از عدم رسیدگی غلہ برمانگی

در ایچ استغاثہ نمودند و بموجب استدعا کے انجماعہ دیہانتے کہ بزینداری آن فریق
 بقلن داشت جدا کرده پر گنہ موسوم بگجرات علیحدہ کردہ قلعچہ و نصبہ احداث نموده و از ان
 در ایچ بگنجاہ شہور است پر گنہ ہرات مقرر کردند گویند کہ آن حضرت در حالی گنجاہ آہوسے کلان
 شکار کردہ بودند بر زبان قدسی گذشت کہ چنانچہ در ہرات ایران اسپ بے نظیر پیدا می شود
 درین سرزمین آہوسے بے مثل پیدا می گردد بدین تقریب اسم آن پر گنہ ہرات مشہور گشت
 و چند سال پیش از گجرات پر گنہ امن آباد مقرر گردید درینو لا در عہد خلافت حضرت خدیو
 گیہان محمد امین کروڑے بموجب حکم والا قصبہ و پر گنہ موسوم بامن آباد مقرر
 ساخت

در بیان تسخیر ولایت اودیسیہ

آن ولایت را قتلوا افغان در تصرف داشت چون ادبرگ طبعی در گذشت افغانان
 با تفاق یکدیگر عینی خان پسر ادرا سرداری برداشتہ متابعت او قبول کردند حسب لام
 والا راجہ مان سنگہ بتخیران ولایت رفت افغانان بر اتب جنگ و جدل کردند بالاخر
 عاجز شدہ بعد گذشتن قتل و نشستن پسرش بر مسند حکومت بر اراجہ مان سنگہ صلح کردہ
 سکہ و خطبہ بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کردہ جگنانہ را داخل ممالک محروسہ کردند و
 یکصد و پنجاہ فیل و دیگر نفایس ان دیار حوالہ راجہ مان سنگہ نمودند کہ بدرگاہ مقدس ارسال
 دارد و در سال سی و ہفتم جلوس والا مطابق سنہ ہزار ہجری بالکل ولایت وسیع اودیسیہ کہ
 بر ساحل دریائے شور است داخل ممالک محروسہ گردید

در بیان تسخیر ولایت قندھار

بعض والا رسید کہ مظفر حسین میرزا و رستم میرزا پسر سلطان حسین میرزا این
 بہرام میرزا برادر شاہ ظہاسپ کہ در قندھار قیام دارند با فرمان روانے ایران مخالفت
 ورزیدہ و والی ایران بر سر ایشان لشکر تعین کردہ و والی توران نیز جماعتہ اوزبک را مقرر
 نموده کہ در کین گاہ بودہ بران ملک دست بروے کنند لهذا میرزا جان خانخانان
 بالشکرگان از حضور مقدس بر سر قندھار تعین گردید و حکم شد کہ براہ بلوچستان رہگراے

در کشتیہائے اب دل کہ مخصوص کشمیر بے نظیر است حظ وافر و مسرت فراوان
برگرفته معاودت بہندوستان فرمودند و بموجب التماس شاہزادہ بزرگ عالیات کشمیر بدستور
پیشین میرزا یوسف خان بجال ماند و جمع تمام صوبہ کشمیری و یک لک خردار قرار
یافتند

نہضت موکب و الہیہ کشمیر حبت تاثر مرتبہ سوم

در سال چہل و دویم بسیر ہمیشہ بہار کشمیر نہضت فرمودند شخصے از مردم غوری در کشمیر
میشخ میرزا پسر سلیمان میرزا دامودہ مصدر شورش شدہ بود کسان محمد قلی بیگ اوراد شکیہ کردہ
در منزل امن آباد آردہ منظر قدسی در آوردند ہمانجا بیاساق رسید بعد عبور از دریائے
چناب رعایائے تپہ الودرا پنج تابع سیالکوٹ از ستمگاری محمد بیگ کردہ استفادہ
نمودند اورا برائے عبرت پذیرے اعمال ستمکار جفا پیشہ خنجر جاق کشیدند و از انجا
نہضت فرمودہ در خطہ دل کشائے کشمیر نزول اقبال واقع شد تمام ایام بعیش عشرت
در ان سرزمین اتفاق اقامت افتاد و از سیر سیر گاہ ہا تشہید خاطر مقدس گشت و در اب
دل جشن چراغان ترتیب دادہ دو ہزار کشتی بانواع چراغان و اقامت شمع آراستہ
در وں آب سرد اند و نیز برد و تختوانہ بہشت نشانہ و بر کنار آب عمارات و باغات و شجرات
مخاڑی دو تختانہ والا چراغان برافروختند بیت

چو بازار چراغان شاہ شد گرم چراغ ماہ شد در پردہ شرم
بعد سیر و شکار آن سرزمین ہمیشہ بہار در ایام آغاز زمستان نہضت فرمودہ پدار الممالک
لاہور نزول اقبال فرمودند

در بیان مقرر کردیدن پرگتہ گجرات و امن آباد

این تمام سرزمین داخل سیالکوٹ بود و قوم حبت و راجہ متسلط بودند در سال سی و ہفتم
جلوس والا و بقولی سال چہل و دویم کہ حضرت خاقان زمان از لاہور برائے سیر کشمیر متوجہ ہوو
بعد عبور رایات عالیات از دریائے چناب جماعتہ گوجران از تسلط و ستمگاری قوم حبت

برائے تشخیص جمع محصول محال کشمیر از حضور فرستاده بودند چون کشمیریان دانستند
 که تغلب ظاہری شود و جمع افزون می گردد بنا بر دفع این امر شورش بر پا کرده یا دگارا که
 میرزا یوسف خان حاکم انجا هنگام عزیمت حضور والا نایب خود در کشمیر گذاشته بود
 از راه برده مرتکب مناد شدند و گفتند که بسبب دشواری مسالک و صعوبت جا
 کشمیر بجائی است که کیبارگی دست افواج بادشاهی تواند رسید از اینچنین حرف و حکایت
 ان بد اختر مغرور شده سکه و خطبه بنام خود نمود چون موکب والا بر لب دریائے چناب
 رسید جز این شورشش معروض مقدس گشت و بر زبان مقدس گذشت بلیت
 ولد الزناست حاسدینم انکه طالع من ولد الزنا گشت آمد چو ستاره یمانی

چون مادر یا دگارا از شکم نقره نام لولی بود که هر روز بچانه و هر شب بجائے بسری برد فرمودند
 که ان لولی بچه بچر بردن اسپل گشته خواهد شد درین ایام میرزا یوسف خان در حضور پر نور
 بود بنا بر ان مزید احتیاط او را حواله شیخ ابوالفضل نمودند که در قید نگا دارد چون بے
 تقصیری او بعرض مقدس رسید بعد چند روز نجات دادند شیخ ابوالفضل در ان روزنا از
 دیوان لسان العیب تفادول حبت این بیت سر غزل برآمد بلیت

ان خوش خبر کجاست کزین فتح مزده او تاجان نشانش چو ز رو سیم در قدم
 از غریب انکه چون یا دگارا سکه و خطبه بنام خود کرد او را تیپ لرزه در گرفت و مہر کن را که خاتم
 او میکند ریزه فولاد در حدقه چشم افتاد با بجمله چون یا دگارا علم بنی بر افراشت لشکر آراست
 بر کوه کپرتل بہ بند بگئے بادشاهی که در انجا بودند آماده پیکار گشت و باندک جنگ فرار
 نموده بہ پیر پور رسید کسان میرزا یوسف خان که بحسب ضرورت رفیق او شده بودند
 نیم شب قابو یافته بر و تاختند او از خیمہ بدر رفت آخر الامران بد سرشت بدست کسان
 میرزا یوسف خان اسیر گردید سر او را از تن جدا کرده در منزل بہ پیر پور ان و خیمہ العاقبت
 بحضور اقدس رسید چنانچہ بر زبان الہام ترجمان رفته بود بچر بردن ستاره یمانی
 آن ناعاقبت اندیش گشته شد و کشمیریانی کہ با او رفیق بودند نیز بمکافات کردار رسیدند
 و دفع شورشش ان دیار گره دید با بجمله ان حضرت بعد قطع مراحل بجله دلپذیر
 کشمیر نزول اقبال فرمودند از سیر منازل دل کشائے کہ سیر گاہائے مقرری ان دیار است
 و گلگشت زعفران نازک خلاصہ ان سرزمین بہشت آمین واقع شدہ و تماشائے چراغان

و ہفت چوکی نوپس متین گردید کہ در نوبت خود مردم را حاضر دارند و ہر ہفتہ را ہفت
واقفہ نوپس منصوب گشت و مدار احکام معلیٰ برسالہ و مہر میر عرض آن روز قرار یافت
سوائے امرا و خوانین چہار ہزار سوارے کہ در حضور مقدس مقرر گشت کہ آن فریق را
بزبان وقت احدی گویند داروغہ ان جماعتہ جداگانہ تعین شد کہ موجب طلب تنخوا
اہنابر سالہ داروغہ بودہ باشد و چندین ہزار غلام چہ از انچہ خرید شدہ و چہ از انچہ
دارالحرب در بند آمدہ بہ بندگی والا قیام داشتند از غلامی ازا کردہ بجناب چیلگی
اختصاص بخشیدند کہ بندہ کے خدا را بندہ و غلام گفتن سزاوار نیست الحاصل ضوابط
و قوانینے کہ راجہ تودرمل در وزارت قرار دادہ اپنجان استحکام یافتہ کہ پس از وزرائے
معظم و دیوان اعظم در استہلاک ان ضوابط و اختراع قوانین جدید ہر چند کوشیدند
و تا حال میگوشتند پیش رفتہ و نینسرو د بر ہمان ضوابط تا حال بعمل
درمی آید قطع

نخشی زیب ملک از وزارت   شب شود روز از مشیرنگو
ملک داران تخت و نیارا   ملک دیگر شدہ دزیرنگو

القصد بعد مردن راجہ تودرمل میرزا خانخانان بوالا خدمت منصب و کالت سرفراز گرد
او بمقتضائے فراست و کاروانی احکام وزارت و امور و کالت را بوجہ احسن و نوق
دادہ مورد تحمین گشت *

ہنہضت میں کتب مقدس مرتبہ و ایم بسیر کشمیر بے نظیر

در سال سی و ہفتم جلوس والا باز عزیمت سیر و گلگشت عرصہ دل کشائے کشمیر بظاہر
قدسی راہ یافت ناگہان در عین برسات از لاہور ہنہضت فرمودند در وقت عبور از
دریائے راوی پایان قلعہ لاہور بزبان مقدس گذشت کہ این بیت در حق کدام
گل گفتہ اند **بیت**

کلاہ خسروی و تاج شاہی   بہر گل کی رسد حاشا و کلا

قتضاً در بہان روزیادگار گل بی بی عم میرزا یوسف خان در کشمیر مصدر شورش شدہ
وازمینی ۱ صلا در حضور مقدس اطلاع بنود باعث این شورش انکہ قاضی نور اللہ

رستمانه نموده فیروز مند و نصرت یاب گردید رفته رفته به پایه اعلیٰ وزارت کل سرفرازی یافت
 در سال بست و پنجم جلوس والا وکیل مطلق و وزیر اعظم گردید دیانت گزین سیر چشم تو نگردل
 بیدار مغز پر هیزگار کار ساز نیک محضر جد کار صاحب فکر بلند همت فراخ عرصه صاحب
 صلح کل با تخمیش و بیگانه کجیست بدوست و دشمن یکسان سنجیده سخن کار کثرت است گفتا
 حزم را دور اندیش اداب شناس خلافت راز دان سلطنت بود در دقایق سیاق
 و حقایق حساب بے نظیر در علم محاسبات موشکاف ضوابط و قوانین وزارت و تنظیم
 احکام سلطنت و بند و بست امور مملکت و آبادی و معموری رعیت و دستور العمل
 کارهای دیوانی و قانون اخذ حقوق سلطانی و افزونی خزانه و امنیت مسالک و تادیب
 سرکشان و تسخیر ممالک و دستور مناصب امر او مواجب سپاه دوامی پر گنات
 و تنخواه جاگیر از ویادگار است در هندوستان که تا حال بر همان قواعد و ضوابط در
 ممالک محروسه بعلمی در اید پیش ازین در ممالک محران هندی نویسنده قاتر بنظ هندی
 بکاری بردند را چه تو در مل از دوفوردانش و علو فکر و دفتر فارسی بقوانین اهل ایران اختراع
 کرده تا حال اهل قلم مطابق ان بعلمی آرند تمامی اراضی پر گنات ممالک محروسه بمعرفت
 نویسند هائی راست قلم درست نویسنده بقید ضبط در آورده رقبه ده بدی هر پر گنه را
 در دفتر والا طلب داشت و جریب طنابے را که در خشکی و تری تفاوت میکرد پنجاه و پنج
 درعی بود بر طرف ساخته جریب شصت درعی از آن که باسن بوده باشد مخلقه هائی
 آهین وصل داده مقرر گردانید تا تفاوتی در ضبط زمین راه نیابد و سویت و عدالت
 بوقوع آید و پر گنات مخلوط را سرکار و چند سرکار را صوبه مقرر ساخت و نظر بوجه هر حال
 داشته فی روپیه چهل دام قرار داده و امی هر پر گنه در دقاتر نگاشت و بر کرد دام عال
 نصب ساخت که بزبان عرف ان را که ورے گویند و نیز داغ اسپ سپاهی
 مابین امر و منصب داران و زمره احدیان قرار یافت تا آنکه پیش هر اقا زود و اقا را جائے
 تغلب نمایند و بمنصب داران و احدیان را نیز عدد روز و روز نامند و هر سال تصحیح داغیان مقرر گشت
 تا رفع اشتباه بوده باشد اگر چه در زمان سابق سلطان علاء الدین غلجی و بعد ان ششیر شاه
 افغان داغ اسپ اختراع کرده اند اما داغ نیافته بود در مینولا بواقعی راج گردید و نیز
 بندهائی بادشاهی هفت بخش نموده چوکی هر روزه مقرر ساخته هفت چوکی قرار داد

مضبوط شود نیل مذکور بقصد ماده نیلے دوید انحضرت بر زمین افتاده زمانے دراز
 بیہوش بودند بعد ویری بافاقت آمدند و بخواست ایزدی بخیگر گذشت اما پارہ اسیب
 رسید بصلح حکما رگ دست راست کشاند و در اندک فرستے تندرستی نصیب ذات
 قدسی گشت از سنوح این ساسخہ خبر ہائے ناخوش در اطراف ممالک برز باہنا افتاد و غریب
 شورشی بوقوع آمد و رعیت از مال گذاری دست باز کشید و در معاملات ممالک
 اختلال روی داد چون لاہور مور در ایات عالی گشت این شورش فرو نشست و
 رفع خلش گردید و در طرق و مسالک کہ بنا ایسے مشدہ بود امنیت بوقوع درآمد
 در نزدیکے ان لشب مہتاب انحضرت تماشائے جنگ امہوان میدیدند قضا را
 امہواز حریف خود رم خوردہ دوید و شائے میان ہر دوران مقدس زو و بیکے انبیتانم
 رسید و اس دوج با شتداد کشید با ہتمام شیخ ابوالفضل مقرب خان عورت شیخ
 بہینا جراح بعا کجہ پر واخت بعد یک ماہ و مہفت روز صحت روداد و شیخ
 ابوالفضل و مقرب خان کہ در آن ایام تر دو بسیار کردہ بودند مور و عنایات
 شدند

در بیان حلت راجہ تودرمل دیوان عالی

در زمان نہضت رایات عالیات بکثیر رخصت شدہ بلاہور ماندہ بود بمرگ طیبی
 در گذشت و در وقت مراجعت موکب والا از کابل در اثنائے راہ خبر حلت
 او بعرض مقدس رسید چون مزاج شناس مقدس و وزیر اعظم کمپنہ سالار بود انحضرت
 ارفوت و بسیار تاسف نمودند در ابتدائے حال تودرمل صغیر بود کہ پدرش و ولایت حیات
 سپرد و مادرش بیوہ زن در کمال افلاس و تنگدستی بودہ بجنبت تمام او را پرورش
 نمود در صغرن آثار رشد و کاروانی و علامت طالع مندی و بخت بلندی از ناصیہ حال
 او واضح و لائح بود از اتفاقات حسنہ در جرگہ نویسندہ ہائے سرکار بادشاہی نوکر گردید بقضائے
 و فور دانستن و کار طلبی روز بروز پایہ قدر او افزون گردید چون صاحب تہذیب و اہل قلم بود
 صاحب کوس و علم نیز گردید در اکثر معارک ترددات نمایان و محاربات شایان نمودہ
 نقش مردانگی و دلاوری خود درست گردانید و ولایت گجرات و بنگالہ کارزار ہائے

کرته پشیمین است که عبارت از پتو باشد ناشسته از خانه با فنده می آرند و آن را دوخته می پوشند تا پاره شدن باب نیرود و از بدن و اینکند تا پاکی آنها بحد ریت با آنکه خانه پر آب دارند قطره آب بر تن ایشان نیرسد مثل مشهور است که کشمیری را پرسیده بود که آبدست چرا نیکنی جواب داد که غریب هستم حیرانم که دوزخیان دران سرزمین بهشت نشان چگونه پیدایش پذیرفته بدینتی و نفاق سرشتی آنها نوعی که عوض نیکی غیر از بدی از ایشان منبصه ظهور رسد **بیت**

نفاق فطری شان همچو نیش با کژدم نزار لازمه شان همچو زهر لازم مار
 العقبه خاقان زمان از سیر کشمیر بغایت خوشوقت شدند و عید رمضان المبارک بهمانجا نرفتند
 و در روز عید بکشتشاق میرزا یوسف خان تقصیرات یعقوب پسر یوسف خان حاکم آنجا
 بخشید و پائے افزا مبارک مرحمت نمودند و سعادت خود دانسته پائے افزا خاصه
 بر سر بسته بملازمت رسیده مورد عنایات گشتند و آنحضرت ازان سرزمین حظ
 وافر گرفته معاودت فرموده براه پیکلی و دستور که از تضادم جبال و تراحم کرپوه و مفاک
 و تراکم اشجار افکار آسمان سیر و اوام فلک پیما عبور ازان طرق بایله دشواری دانند
 با حشم و خدم و فیلمان قطع منازل نموده در حسن ابدال نزول اقبال فرمودند دران راه امیر
 فتح اسد شیرازی و پس ان حکیم ابوالفتح گیلانی که مقرب آنحضرت بودند رخت هستی بر بستند
 و در حسن ابدال مدفون شدند در آنجا چند گاه رایات عالی اقامت و رزیده طرح باغ
 دل کشائے انداخته از آنجا نهضت فرموده بقطر فرح بخش کابل نزول اقبال فرمودند
 قاسم خان صوبه دار آنجا که دران وقت حیات بود بموجب حکم والا در گذر گاه متصل شهر
 که حضرت نهمیر الدین محمد بابر بادشاه و بهندال میرزا و محمد حکیم میرزا اسوده اند باغ و عمارات
 احداث نمود چون پریشانی حال رعایا کئے کابل بعرض مقدس رسید حکم شد که تا هشت
 سال هشتم حصه از خراج مقرری بر رعایا معاف کرده تتمه باز یافت بیکر ده باشند
 و بعد سیر و لشکار کابل آنحضرت معاودت بهندوستان فرمودند قضا را در منزل دکه
 آنحضرت از اسپ افتادند و رخساره مبارک خراشیده شد شش روز صاحب
 فراموش بودند پس از حصول صحت از آنجا روانه شدند بعد رسیدن در رهتاس بر فیل
 نول ^{نکله} رائے که در جوش مستی بود سوار میشدند پیش از آنکه پائے مبارک در دست ^{ملا} داده

نباشد شرم بطحا اگر عنان گیر
 جواز آید بطوفت کوه کشمیر
 اگر نهمت بپیشش بر گمارد
 بهشت از برگ طوبی سر برارد
 بیاید بوسه صندل گز اشجار
 به پیچد بر درختان تاک چون مار
 ندیده در جهان کس اینچنین جا
 فرح بخش و فرح ناک و فرح زا

دریائے بہت کہ از میان شہر و بازار جا ریست از عجایب
 نامشاست خصوص اب دل کہ پایان شہر واقع رونق بخش کشمیر و فرح پیرائے
 اہل وزگار است چندین عمارات دل کشا و باغات مسرت افزا در میان و بر کناران واقعت
 چون اب دل در چند فرسخ است کشمیریان بر سطح ان چو بہائے کلان تعبیه نموده در
 عرض و طول چند طاب درست می سازند و بران چو بہا خاک انداختہ زمین قابل باغ
 مرتب میکنند و بر نگارنگ گلہا دران کشتہ گلشن دل فریب می آرایند پاک بر رو
 اب انقدر زمین بہین آئین درست می سازند کہ دران زراعت نموده مستفید می شوند
 بعضے عیار پیشہ ہم چنین زمین را دزدیدہ می برند دزدیدن باغ و زمین کہ مشہور است
 از ہون جاست منظم

وگر آن دل کہ دل شد بیقرارش
 ز خوبی شہر دار و برکتارش
 بپیر دل بیا گلشن چہ باشد
 بکشتی گل بہ بر دامن چہ باشد
 اگر برفرق ریزد اب از دل
 بر وید سبزہ مواز سر گل
 گلے آبے بکشور ہائے دیگر
 بہین نیلو فراست آن نیز کمتر
 درین دریا گل افزون از حسابست
 زرنگ ہر گلے نقشش بر آب است
 بود نیلو فراخجا شرمساری
 چو در بزم عروسے سوگاری
 ز وجد سبزہ این سبز میشہ
 کنول را خندہ می آید ہمیشہ
 گلش در پاک دامانی چو مہتاب
 ز باعستان این دریا چہ گویم
 ہزاران خلد من تنہا چہ گویم

اگرچہ خوبہائے کشمیر جنت نظیر از اندازہ تسطیر و حوصلہ تحریر افزون است اما کشمیریان
 بد معاش زبون زیست ہستند خورش و ایلی انہا خشکہ نرم سبے نمک از برنج است
 گرم خوردن رسم نیست شبانگاہ برنج پختہ نگاہارند و روز دیگر می خوردند پوشش

باشند بران کوه رنج پیا دگی اختیار می کنند از ترد و راه پیوند اعضا سستی می گردد و
 چران پر قوت پیر و ضعیف می شود و هنگام عبور لشکر پرتال غیر از فیلان کوه تئال
 و اسپان با درفتار و اشتران بار بردار نتوانند گذشت شتر اگر همه ناقه صاع است
 دران سنگ لایح نتواند قدم نهاد و گا و اگر ثور فلک است نمیتواند گذشت بموجب حکم
 جهان مطاع چندین هزار خارا تراش آمینین باز و بخار قوی دست در قلع احجار و قطع اشجار
 ید طولی نموده ان مسالک را آراستند و از لاهور تا کشمیر نود و هفت کرده به تجربیاب
 و آن حضرت بعد قطع مراحل و طی منازل در خطه دکنشائے کشمیر نزول اقبال فرمودند و از
 تاشائے سیرگان نزهت افزا و سیراکنه مسرت پیرا بغایت محظوظ شدند اگر تعریف
 و توصیف کشمیر پر داخته شود و دفترها باید بے شایبه تکلف با غیبت بهارین و قلمه ایست
 آمینین بادشاهان را گلشنه است عشرت افزا دور و ایشان را خلوتکده ایست و کنشاه طرف
 چشمهائے خوش و آبشارهائے دلکش و آب هائے روان و جو هائے روان مسرت
 پیرائے نظار گیان و گوناگون میوه هائے رنگین و رنگارنگ فرا که شیرین لذت بخش روح
 و روان در ایام بهار تمام کوه و دشت از گونه گلهائے رنگین و اقسام شقایق و ریاحین جلوه
 باغ بهشت میدهد و در دیوار و صحن و بام خانهها رونق روضه رضوان مینماید عرصه رنگین
 تراز خیال آزر و کوه هائے نگارین تراز و هم مانی منظر درمی آید میجا که دران مرز بوم
 پرورش یافته که از اعجاز خولیش مرده رازنده گردانیدی و خضر در اب هوائے ان مکان

پیر و دگی پذیرفته که عمر آبد نصیب اوست **منظم**

چشم خورده بخاکش اب کوثر	چه کشمیر انتخاب هفت کشور
اسیر هر نهانش صد گلستان	چه کشمیر اب در رنگ باغ وستان
بجز اب زمر و نیست جاری	نظر چند آنکه بر و شمش گماری
ز شبنم کار دریا میکند دشت	نشاید رفت بے کشتی بگلشت
نمی آید بگو کشش آواز بلبل	دران گلشن ز جوش خنده گل
وطن کشمیر دان نشو و نما را	شود اوقات صرف اینجا هوا را
چو از می خانه چشم پیاله	بشهرش خانهها رنگین زلاله
ز سنبل روی دیوارش مزلف	ز ده گل بر سر دیوار اصف

آورند بهادران لشکر منصور پائے ہمت افشردہ جنگ مردانہ نمودند غنیمت تاب نیاورد
 بے غیل مقصود راہ فرار پیش گرفت مرتبہ ثانی باز یعقوب خان باتفاق کشمیریان از شغاب
 جبال برآمدہ مصدر شورش شدہ ناگمان شجون آوردہ بہمان وتیرہ بازگشت چون یعقوب
 خایب و خاسر گردید و کارے نتوانست از پیش برد اکثرے امرائے کشمیر آمدہ قاسم خان
 را دیدند و خان انجماۃ را استمالت نمودہ بدرگاہ گیتی پناہ فرستاد اہنا بعد دریافت سعادت
 ملازمت والا مشمول عنایات شدند و یعقوب خان باتفاق شمس چک از کوہ برآمدہ بدو
 بقاسم خان جنگ کرد و آخر الامر قاسم خان از محاربات متوازن عاجز آمدہ استمداد و اعانت
 از حضور والا نمود ازینجہت میرزا یوسف خان بایالت کشمیر تعین گشت و حکم شد کہ ہر گاہ
 میرزا یوسف خان از نظم و نسق آن ولایت خاطر جمع نماید و بنیاد فتنہ و فساد برکنندہ
 گرد و قاسم خان برخصت میرزا بقدرسی استان شتابد میرزا یوسف خان بجناب استیصال
 در کشمیر رسیدہ از روسے شجاعت ذاتی و دانش فطری ضبط و ربط بواقعی نمود و شمس چک
 ندامت کشیدہ میرزا را ملازمت نمود و میرزا اول استمالت نمودہ بدرگاہ والا فرستاد
 و رفع شورش از ان ولایت گردید و قاسم خان برخصت میرزا یوسف خان باستان قدسی
 رسیدہ بصوبہ داری کابل سرفرازی یافت آخر الامر از دست محمد زمان میرزا ولد شہزاد پیر
 در کابل قتل رسید چنانچہ سابقا گذارش پذیر خامہ سوانح نگار شدہ در سال سی چہارم
 جلوس والا حضرت خاقان زمان بکیر کشمیر متوجہ شد نہ صعوبت راہ و دشواری طرق کشمیر
 از ارتفاع جبال و ژرفائے مغاک و بسیاری کریوہ ہاسکے دشوار گزار و کثرت اشجار
 و اہنوبے جنگل و سختی سنگ لارخ و تنگی راہ بحدیست کہ افکار اسمان سیر و ادہام فلک پیمان
 عبور از مسالک مہالک صعب میدانند در اثناکے راہ رتن پنجال و پیر پنجال کوہی است
 کہ از غایت ارتفاع سربلک کشیدہ و از نہایت بلندی قلہ ان باوج آسمان رسیدہ
 از فرازش تماشاکے عالم بالا میتوان دید و غلغلہ تسبیح ملائکے توان شنید ساکنان
 باسکنہ فلک ہمبایگی دارند و مرغانش از خوشتر پروین دانہ می آرند اقباب تیغ خود را برکش
 میساید و گردون از گردش برقلہ اومی اساید گل اشجارش بر اسمان کوکب دار نمودار و شط
 جادہ او بر فلک چون خط آہوا پدیدار تیزگردان کہ دعوسے طی الارض دارند پاسکے توکل
 بہ بیم و امید قطع ان راہ مینمایند درہ نور دان ہر چند اہل دولت و صاحب سامان بودہ

نشست یوسف شاه از وگرنه از راه جنوب پیش میزایوسف خان حاکم پنجاب آمد و با اتفاق
 میرزا و راجه بالسنکه در فمپور رسیده بملازمست اشرف مشرف گردید و در سنه ۹۸۷ میرزا
 یوسف خان و راجه مان سنگه بکومک او مقرر شدند و او با امرائے بادشاهی در کشمیر
 رسیده باندک جنگ منتهی نموده حکومت با استقلال یافته امرائے
 بادشاهی را رخصت ساخت در سنه ۹۸۹ خاقان زمان در وقت مراجعت
 از کابل از مقام جلال آباد ایچی تعیین کرده فرمان والا شان بنام یوسف خان صادر نموده
 او با استقبال فرمان گیتی مطلع سعادت اند و ز گذشته حیدر خان عرف یعقوب پسر خود را
 با تحف و هدایا بدرگاه آسمان جاه فرستاد پس او یک سال در حضور والابوده بدون شخصیت
 مگر بخت در کشمیر رسید چون این معنی بعرض مقدس رسید میرزا شاهرخ و شاه قلی خان محرم
 و راجه بهگونت داس به تخیر کشمیر تعیین شدند چنانچه تخریر درآمده یوسف خان عاجز شده
 همراه امرائے بادشاهی در حضور پرنور رسیده در سنه ۹۹۳ ولایت کشمیر داخل ممالک
 محروسه گردید مدت حکومت یوسف خان هشت سال.

القصه بعد رسیدن یوسف خان بدرگاه مقدس یعقوب پسرش در کشمیر بود چنانچه
 باید مراسم انقیاد بجائی آورد و با اتصال ادقاسم خان با امرائے دیگر تعیین گردید براه
 کپرتل شتافت دران راه تالابے ساخته حکمائے پیشین است که هرگاه دران مکان
 آواز نقاره یا کرنا شود برفت و باران عظیم گردد و هنگام نزول لشکر فیوزی اثر چون آواز
 نقاره شد برفت و باران دیگر بسیار گردید و اسیب سر بامالکریان رسید و جانان
 بسیار تلف شد از وقوع این معنی کشمیریان که آماده پیکار بودند غالب آمدند و تفرقه در لشکر
 بادشاهی افتاد دران حال قاسم خان خود را راست کرده عزیمت پیش نمود یعقوب
 از دلیری و دلاوری قاسم خان بهرسان بوده در خود تاب جنگ ندیده بطرف کشتوا
 رفت و شمس چکرا که در قید او بود خلاص نمود کشمیریان بعد رفتن یعقوب شمس مذکور
 را ب حکومت برداشته آماده کارزار شدند و بر سر کتل جنگ در پیوست باقبال
 بادشاهی قاسم خان فیوز مند گشته در شهر سری نگر که دارالایالت کشمیر است درآمده
 بتازگی مسکه و خطبه بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر گردانید بعد چندگاه کشمیریان
 یعقوب را از کشتوار آورد و بار او مصمم بر سر قاسم خان در شهر سری نگر شخون

سلطان نازک شاه مرتبه دویم سند آراءے حکومت گشت در اندک ایام
بزرگ طبعی پیمانہ زندگی لبریز کرد مدت حکومت دو ماه *

ابراہیم شاہ بن محمد شاہ برادر نازک شاه کلان پنجاه *

اسمعیل شاہ برادر ابراہیم شاہ در سن ۹۵۹ بسلطنت رسید اگر چه حکومت بنام
او بود اما غازیخان استیلا یافت ایام حکومت دو سال *

حبیب شاہ بن اسمعیل شاہ بعد پدر بر سند حکومت نشست غازی خان چک
از روی تسلطی که داشت او را در گوشه نشانده و خود لوایے حکومت برافراشت ایام
حکومت او دو سال و چند ماه *

سلطان غازی شاه عرف غازی خان چک در سن ۹۶۳ سکه و خطبه بنام خود کرد مدت
حکومت او چهار سال و چند ماه *

حسین خان برادر سلطان غازی شاه چون غازی شاه نا ازار جزام روی داد
برادرش غالب آمدہ پسران او را نابینا کرده سند نشین حکومت گشت و غازی شاه ازین
درد که ضمیمہ از آمدنے واقف گشت قالب ہتی کرد حسین خان دخت خود را با تحت ہدایا
لا بقہ در خدمت حضرت خاقان زمان فرستاد و افضل الفضلا و اکمل العلماء مولاناے
کمال کہ دران زمان از فضیلت درویشی مشہور نے الا کلمات بود در ایام حکومت حسین خان
از کشمیر برآمدہ در سیالکوٹ رسیدہ بر سر مقید گشت و در ہندوستان بعضی اہل کمالات
خدا شناسی دایز و پرستی مشہور گردید ایام حکومت حسین خان دہ سال
و چند ماہ *

علی شاہ برادر حسین خان پس از برادر خود مرزبان ان ولایت گشته بعد چند گاہ
سکہ و خطبه بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کردہ از عقیدت و انقیاد کہ بجناب والا
داشت دخت خود را در خدمت شاہزادہ سلیم با تحت و ہدایا فرستادہ ارادت و
بندگی خود اظہار نمود بعد چند گاہ در عرصہ چوگان از اسپ افتاد و گئے زندگانی بجایگاہ
آخرت برد مدت حکومت نہ سال۔

یوسف شاہ بن علی شاہ بعد پدر سند آراءے حکومت گردید بعد چند روز
مبارک خان کہ از امرائے بزرگ ان ولایت بود غالب آمدہ بر سند حکومت

تاراج کرده معاودت نمود در ۹۳۹ سلطان ابوسعید والی کاشغر سکندر خان خلف خود را
 با حیدر میرزا کاشغری دوازده هزار سوار همراه کرده کشمیر فرستاده تا سه ماه کشمیر و مواضع
 آن را غارت کردند و تاراج نمودند و عمارات قدیم بر انداختند هرچ و مرج تمام در آن
 ولایت روئے داد و اکثر مردم کشته شدند و انجمنان جنگ کردند که در جنگ چند قالب
 بے سر حرکت نمودند عاقبت الامر سکندر خان مصالح نموده برگشت و بعد چند گاه
 سلطان نازک شاه و ولایت حیات سپرد ایام حکومت پانزده سال *

سلطان شمس الدین بن نازک شاه
 سلطان نازک شاه بن سلطان شمس الدین بن نازک شاه مدت شش

سال *

میرزا حیدر خان زاده حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاه از کاشغر بلانزمت
 حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاه مد اگر رسیدہ بود ہنگامے کہ حضرت بادشاه از
 شیر شاہ شکست یافته بلا ہور رسیدند حیدر میرزا تخریک ایصال ماکری و حاجی چاک
 و رنگے چاک و دیگر امرائے کشمیر از حضرت بادشاه رخصت گرفتہ در ۹۳۹ در کشمیر رفتہ
 بتخیر در آورده اولاً بصلاح کشمیر بیان سکھ و خطبہ بنام سلطان نازک شاہ بجال داشت
 بعد از آنکہ حضرت بادشاه از عراق معاودت فرمودہ فتح قندھار و کابل نمودند حیدر میرزا
 از روئے عقیدتے کہ بجناب انحضرت داشت در کشمیر سکھ و خطبہ بنام نامی حضرت
 بادشاه مقرر کردنوبتے شیر شاہ فوجی بر سر کشمیر فرستاده بود بعد جنگ از لشکر حیدر میرزا
 شکست یافته برگشت چون حیدر میرزا در آن ولایت استیلا یافته حکومت با استقلال
 کرد کشمیر بیان را مغلوب داشتہ بخاطر فی آورد بعضے از اہل کشمیر کہ فریب و تزویر
 جبلی انہاست از روئے مک و خلع در لباس دوستی کار دشمنی کردہ لشکر میرزا را
 بطرف تبت و پہلی و راجور متفرق کردند و با خود اتفاق نمودہ بر سر میرزا
 سفینون آوردند در آن زد و خورد و تیرسے میرزا رسیدہ قالب ہتی کہ مدت حکومت

دو سال *

پہلول لودی رحلت نمود سلطان سکندر خلف او اورنگ آرائے خلافت ہندوستان گردید
 نوکران سلطان فتح شاہ سکندر خان پسر فتح خان را در کشمیر اورده مدتی سلطنت نمودند آخر الامر
 اول ملک خورده بدر رفت بعد ان در ۳۳۳ھ از حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ کو مکہ اور
 باز در کشمیر رسید و باندک جنگ اسیر گردید سلطان محمد شاہ اورامیل در چشم کشیدہ در قید
 نگہداشت ایام حکومت محمد شاہ مرتبہ اول وہ سال و ہفت ماہ و مرتبہ دوم دو ماہ و ہفت سال
 چند ماہ مرتبہ سوم یازدہ سال و یازدہ ماہ و سبت روز کہ ہنگی سی و چار سال و ہفت ماہ
 باشند مدت حکومت سلطان فتح شاہ مرتبہ اول نہ سال و مرتبہ دوم سہ سال و یک ماہ
 کہ دوازده سال و یک ماہ تواند بود مدت سلطنت ہر دو چہل و شش سال ہشت ماہ

سلطان ابراہیم بن سلطان محمد شاہ بعد پدربرسند حکومت جا گرفت پس از
 چند ماہ ابدال ماکری^{۱۱} کہ از امرائے بزرگ آن ولایت بود از سلطان رنجیدہ بملازمت
 حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ در ہندوستان آمدہ ظاہر ساخت کہ ولایت کشمیر باہل
 ترین وجہی تغیر میتوان نمود کہ مکہ مرحمت شود چون ابدال ماکری جان خوش قد و
 خوش صورت و خوش سخن و خوش وضع بود حضرت بادشاہ صورت و سیرت اورا پسندید
 فرمودند کہ در جنگ ہم چنین آدم پیدا می شود آخر الامر با کوکمر مرحمت فرمودند از نزدیک
 کشمیر رسیدہ بسلطان پیغام کرد کہ شوکت و صلابت بادشاہ بجدیت کہ سلطان ابراہیم
 لودی والی ہندوستان را با صد ہزار کس بجاک برابر ساخت تو چہ خواہی بود بہتر است
 کہ اطاعت جناب قدسی قبول کنی او این معنی قبول نکرد و جنگ در میان آمد سلطان در معرکہ
 کشتہ شد ابدال ماکری بعد از فتح و ظفر نازک شاہ برادر اورا برسند حکومت شکن گردانید مدت
 حکومت ہشت سال و پنج روز

سلطان نازک شاہ بن سلطان محمد شاہ بعد کشتہ شدن برادر خود با تفاق
 ابدال ماکری حکومت یافت چون حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ ازین جهان فانی بعالم
 جاودانی رحلت کردند حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ اورنگ آرائے خلافت
 شدند کامران میرزا برادر خورد حضرت بادشاہ ازین جانب لشکر کشمیر کشید و محاربه رویداد
 اکثر کشمیریان علف تیغ بیدریغ شدند و عساکر فیروزی اثر اکثر مال و اسباب کشمیریان را

بر بستر سلطان که قطع نظر از زندگی بود حاضر گشت چون روح سلطان مفارقت کرد و جگر سلیمان
بدن که میدانست روح خود را بر آورده داخل قالب سلطان نمود و بر خاست نزدیکان سلطان
را متدرست و صبح المزاج و جوگی را مرده دیدن و دیدند و مریدش قالب او را در آن مکان که او
بود برده نگاه داشت و قالب سلطان که روح جوگی در داخل شده بود سلطنت میکرد
و از نخبه رعایت دین مهندون کرده دین انهار را رواج میداد و از نخبه که زندگی جاوید
نصیب هیچ آفریده نیست بالاخر برگ طبعی در گذشت مدت حکومت چهل و هشت
سال *

سلطان حیدر عرف حاجی خان بن سلطان زین العابدین چهار سال^ن

دو ماه *

سلطان حسین بن سلطان حیدر دو سال و چند روز *

سلطان محمد شاه بن سلطان حسین هفت ساله بعد پذیر بر سند حکومت رونق افزای
گشت در آن روز جمیع اسباب طلا و نقره و اسلحه و آتشه و غیر ذلک پیش او گذاشتند هیچ
کدام ازان اشیا التفات نکرد و ازان جمله کمان را بدست گرفت حاضران از نینمی استدلال بر
بزرگی و مردانگی او نمودند بعد چند گاه بعضی امرای اتفاق پر سر ام راجه چون که از خوف آثار خان
حاکم پنجاب گماشته سلطان بهلول لودی چون را گذاشته در کشمیر رفته بود وزیر سلطان را کشتند سلطان
از آثار خان کوک طلب داشته مخالفان را تادیب نمود چون ده سال و هفت ماه از حکومت سلطان
گذشت سلطان فتح شاه بن آدم خان بن سلطان زین العابدین از آثار خان کوک آورده با
سلطان محمد شاه جنگ کرده نصرت یافت در کشمیر را در تصرف خود آورده سکه و خطبه بنام
خود کرد و سلطان محمد شاه هرگز خورده در هندوستان آمد بعد از سال سلطان محمد شاه
باز در کشمیر رسیده بر سلطان فتح شاه یافته مجدداً بر سند حکومت نشست و فتح شاه
بجانب هند آمده پس از دوازده سال در کشمیر رسیده بر سلطان محمد شاه ظفر یافته سه سال
و یک ماه حکومت کرده سلطان محمد شاه باز لشکر فراهم آورده کشمیر را در تصرف خود در آورده
و سلطان فتح شاه بطرف لاهور آمده بهین طرف و ولایت حیات سپرد و در سنه ۹۰۵ که سلطان

(۱) پنجاه و دو سال تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۲۴ و طبقات اکبری صفحه ۶۰۶ *

(۲) یک سال و دو ماه تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۲۴ و طبقات اکبری صفحه ۶۰۶ *

سلطان علی شاه عرف میران خان بن سلطان سکندرت شکن بعد پدربرسند حکومت
نشست و شاهی خان برادرجستیقی خود را مدار علیہ نمودہ بوزارت خویش مقرر گردانید
بعد چند کتاشی خان را ولی عہد کردہ در کشمیر گذاشت و خود بر سر راجہ جیون کہ خسترا بود
لشکر کشید بعد روانہ شدن باغواسے یعنی مردم از ولی عہد کردن برادر خود پشیمان شدہ
معادوت کرد و با عانت راجہ را جوڑی در کشمیر رسیدہ متصرف گشت و شاهی خان برادرش
از کشمیر برآمدہ بسالکوت رسید و در ان ایام جسرتہ کہو کہر از قید حضرت صاحب قران
گریختہ در پنجاب رسیدہ بود و نوبتے سلطان علی شاه کہ بعد فتح تہتہ مراجعت کردہ کشمیر
میرفت جسرتہ سر راہ گرفتہ بعد محاربه اورا دستگیر کردہ مال و امتعہ و اسباب و اشیا
بدست آوردہ شاهی خان بعد رسیدن بسالکوت با جسرتہ لمحہ شدہ با اتفاق ادب سر
سلطان علی شاه رفت و سلطان علی شاه بالشکر انبوه برآمدہ جنگ عظیم کرد و از طرفین غلایق
بسیار کشتہ شد گویند کہ چند قالب بے سرداران جنگ گاہ برخاستہ بجرکت در آمد
قول اہل ہنداست کہ چون دہ ہزار کس کشتہ شوند یک قالب بے سر بجرکت دراید
بالآخر سلطان علی شاه شکست خوردہ گریختہ رفت ایام حکومت اوشش سال و
چند ماہ *

سلطان زین العابدین عرف شاهی خان منظر و منصور گشتہ مند آراے
حکومت گردید محمد خاں برادر خود را بوزارت مقرر کرد چون عدالت و زود انصاف دوست
بود سپاہ و رعیت از او خوشنود شدند و بر ہمنانے کہ در زمان حکومت سلطان
سکندر و پدرا و جلا وطن شدہ بودند در عہد او باز بوطن آمدہ آبا و مشدند و در معاہدہ
مقامات خویش قرار گرفتند سلطان بہ بر ہمنان تاکید کرد کہ انچہ در کتب دین ایشان مسطور است
بلبل اورند و خلاف آن اصلا نکنند و رسوم بر ہمنان از قشقہ کشیدن و زنان سوختن
و بت پرستیدن بتجدید رواج یافت و جمعی بر ہمنان کہ در زمان سکندر بزور واکراہ
مسلمان کردہ بودند از اسلام برگشتہ باز رسوم ہنود در پیش گرفتند و بتان طلا و نقرہ و
مس کہ سلطان سکندر شکستہ سکہ زدہ بود آن سکہ کساد پذیرفت و باعث این ہمہ مراعات
احوال ہنود آن بود کہ سلطان جامعہ جوگیان را احترام بسیاری کرد و در کتاب علوم انجماعہ
یکوشید گویند کہ نوبتے سلطان مریش گردید و مشرف بہلاکت گشت در انحال جنگی آمدہ

سکه و خطبه بنام خود کرده سلطان شمس الدین خطاب کرد و از ابتهدائے
 ۴۷۷ رواج اسلام گردید مدت سلطنت او سه سال و چند

ماه +

سلطان جمشید بن سلطان شمس الدین عرف شاه میر بحکومت ان ولایت بعد پدر
 متکون گشت مدت سه سال و دو ماه +

سلطان علی شیر علامه الدین بن سلطان شمس الدین بعد فوت برادر سداآراءے حکومت
 گردید مدت او دو اوزده سال و هفت ماه +

سلطان شهاب الدین عرف شراشااک بن شمس الدین مدت بست
 سال +

سلطان قطب الدین عرف مهتدا بن سلطان شمس الدین یازده سال
 و پنج ماه +

سلطان سکندر بیت نشکن عرف شکار بن سلطان قطب الدین در ۸۵۷
 بر مسند فرمان رومای متکون گردید و بشکستن بت و انداختن بتخانه شغل عظیم داشت نوبته
 بتخانه مهادیو را که در نزدیکی کشمیر بود انداخت لوسحه ازان برآمد و خط هندوی بران ظاهر گشت
 نوشته بود که بعد یک هزار و یک صد سال سکندر نامی این بتخانه را خواهد انداخت سلطان
 مذکور بعد اکلایع بر این معنی افسوس بسیار کرد و گفت کاشکه این لوح بر دروازه می بود
 تا من این بتخانه را نمی انداختم و قول بندگان باطل میشدی.

القصد سلطان خلی متعصب بود اکثر بر همینان را بعد انداختن بتخانهها بزور مسلمان کرد و بسبب
 شکستن بتها او را سلطان سکندر بیت نشکن گفتند و وقتی که حضرت صاحبقران امیر
 تیمور گورگان در هند وستان نزول اقبال فرمودند فیله برائے سلطان فرستاده بودند
 او باعث شرف و افتخار دانسته مراسم اطاعت و انقیاد بجا آورد و پیشکشائے لایق ارسال
 داشت مدت حکومت او بست و دو سال و سه ماه +

۱) یک سال و دو ماه - تاریخ فرشته جلد دوم صفحہ ۳۳۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۹۸ +

۲) پانزده سال و پنج ماه - تاریخ فرشته جلد دوم صفحہ ۳۳۹ و طبقات اکبری صفحہ ۵۹۹ +

۳) بست و دو سال و نه ماه - تاریخ فرشته جلد دوم صفحہ ۳۳۸ و طبقات اکبری صفحہ ۶۰۰ +

در نیاید دست از و غا و همچا باز ندارند بنا بران لشکر فیروزی اثر کم هست بر بسته متوجه کشمیر شدند چون نزدیک رسیدند محاربه سخت در میان آمد کشمیریان مغلوب شده آمده ملاقات کردند خطبه مسکه بنام نامی حضرت خاقان زمان مقرر کرده با کل زعفران و ابریشم و جانوران شکاری که خلاصه محصول آن ولایت است در سرکار دالامقرر گردید یوسف خان بواسطت شاهرخ میرزا و راجه بهگوش داس بقدری استان رسیده سعادت ملازمت دریافته مورد عنایات دالاکر دید.

بر منتظران اخبار سلاطین مستور نماند که از بعضی تواریخ احوال کشمیر چنان مبطل در آمد که آن ولایت در تصرف راجا بود که باستقلال حکومت میکرد در ۱۵۵۰ هجری ساهونامی که خود را شاه دین طاهر ازال گرشاسپ بن نیک روز میگفت نوکر راجه سهدیو که از نسل ارجن پاندو بود در دیدت میدرخدات لایقه بجا آورده اعتبار یافت چون سهدیو در گذشت پسر او راجه دیومن^{۱۲۱} بحکومت منگن گشت شاه میر بن ساهونو کور را وکیل السلطنت صاحب مدار گردانید و پسر او را که یکے جمشید و دیگر علی شیر نام داشت پیش آورده در کارها دخیل ساخت و شاه میر را و پسر دیگر بود یکے را سراثانک و دیگرے را هندال نام بود این هر دو صاحب داعیه بودند چون شاه میر و پسرانش اعتبار یافتند غلبه پیدا کرده سپاه و رعیت را بجانب خود کشیدند و بتقریب از راجه رنجیدند و راجه آنها را از آمدن بخانه خود منع کرد و شاه میر و پسران او از روی تسلط و استیلائے تمام پرگنات کشمیر را متصرف شده اکثر نوکران راجه را با خود متفق کرده روز بروز قوت و کمند بهم رسانیدند و راجه زبون و مغلوب گشته در ۱۵۵۰ هجری طبعی در گذشت و زوجه او کونتا دیوی نام قایم مقام گشت خواست که باستقلال حکومت نماید بشاه میر پیغام کرد که چند پسر را بحکومت بر دار و شاه میر قبول نکرده رانی بر سر او لشکر کشیده جنگ کرد چون امدت آبی بران رفته بود که ازان ولایت حکومت مهنود منقطع گردد و دین اسلام رواج یابد قضا را رانی کونتا دیوی در جنگ مغلوب شده بدست کسان شاه میر گرفتار گردید و بالضرور اسلام قبول نموده در عقد نکاح شاه میر درآمد و شاه میر مظفر منصور شده در آن ولایت

۱۱ راجه سبه دیو تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۳۴ - راجه سردیو طبقات اکبری صفحه ۵۹۱ *

۱۲ پرچیت - در تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۳۴ و طبقات اکبری صفحه ۵۹۶ راجه رجن نوشته *

۱۳ کونتا دیو کونتا دیو تاریخ فرشته جلد دوم صفحه ۳۳۸ کونتا دیو نوشته *

بے ادبی پس خود متاسف بوده مکتوب معذرت اسلوب مثلبر اظہار اشوب جوانی و نادانی
پس خود مصحوب مولانا کے حسینی بدرگاہ والا فرستاد اگرچہ مولانا کے حسینی بعد رسیدن
بدرگاہ فلک کارگاہ ہابٹلائے امتداد گذشت اما انحضرت جو اب مکتوب عبدسرخان
چنانچہ آئین بزرگان حقیقت آگاہ باشد نوشتہ روانہ کردند و اساس اخلاص استحکام
دادند +

در بیان تسخیر ولایت دکنشائے کشمیر حنت تاثیر

یوسف خان والی انجا ہمارہ اظہار اطاعت و انقیاد نمودہ پیشکش لایقہ ارسال میداشت
و در سال سیم جلوس والا یعقوب خاں نامی پس خود را با پیشکش و تحایف فراوان بدرگاہ والا
فرستاد و چند گاہ در حضور لامع النور قیام داشتہ بنا بر وحشی کہ بخاطر داشت بے نصحت
از حضور ساطع النور گریختہ بکشمیر رفت چون این معنی بعرض اقدس رسید فرمان بنام یوسف خان
صادر شد کہ خیریت ذات و امنیت ولایت او درین است کہ خود آمدہ بملازمت شرف
شود والا پس خود را باتان بوس مقدس بفرسید او غدر ہائے زمیندارانہ در پیش در آورده
عرض داشت ارسال نمودہ بنا قصد آن ولایت بخاطر اشرف مصمم گشت و شاہ رخ میرزا و
راجہ بھگونت داس و شاہ قلیخان محرم و دیگر امرا بر نیجہت تعین شدند چون براہ بہنبر سبب
فراوانی برفت داشتند و سرمایہ صعوبت مسالک و دشواری جبال عبور عساکر اجلاں مشکل
بود بصلاح راہبران و دولتمندان براہ پھلی روانہ شدند و سختی و کسالت تمام قطع راہ ہا دشوار
نمودہ نزدیک کشمیر رسیدند یوسف خان در خود تاب مقاومت ندیدہ ارادہ داشت کہ
بامرائے بادشاہی ملاقات نماید اما از بیم کشمیریان نمیتوانست آمد آخر الامر بہانہ دیدن
جائے مجادلہ برآمدہ بامرائے بادشاہی ملاقی شد کشمیریان از اطلاع امنی حسین چک را
بحکومت برداشتہ ارادہ جنگ شدند درین اثنا یعقوب خان پس یوسف خان از پدر
جداشتہ بکشمیر رفت کشمیریان ہمراہی حسین چک گذاشتہ پیش یعقوب خان آمدہ حاضر شدند
و اورا شاہ اسمیں خطاب دادہ سرکوہا محکم ساخته بقصد محار بہ لشکر منصورہ صفوف راستند
چون این معنی معروض عاکفان بارگاہ فلک اشتباہ گردید فرمان والا شان بنام شاہ رخ میرزا
و بھگونت داس بعد و پیوست کہ اگرچہ یوسف خان ملاقات کردہ اما تا آنکہ کشمیر بتسخیر

تعیین کرد ولایت بدخشان از تصرف ایشان برآورده حال کسان خود نمود سلیمان میرزا و شاهرخ میرزا
هر دو بجلاوطن گشته بکابل رسیدند بکلیت

دولت همه از اتفاق خیزند بے دولت از نفاق خیزند

در آن وقت محمد حکیم میرزا حیات بود چند مواضع از توران لغمان بسید و غالب سلیمان میرزا مقرر کرد
شاهرخ میرزا بدون در کابل اختیار نکرده بدرگاه والا رسیده مورد انواع عواطف گمراه
و پس از چندی سلیمان میرزا نیز بوساطت راجه مانسنگه بجناب قدسی رسید و بعد سه سال
مسافر ملک بقاگر دید اگر چه سلیمان میرزا در زمان بودن بکابل با عانت محمد حکیم میرزا لشکر فزادان
فراهم آورده بدفعات قصد بدخشان نمود اما کار پیش زلفت در سال سی و چهارم جلوس والا
محمد زمان نامی خود را فرزند شاهرخ میرزا و ناموده در بدخشان گردشورش برانگیخت و او را بپسند
پسر عبدالسدخان والی توران بدفعات جنگ روداد و هر دفع فتح نموده بدخشان را متصرف
شد و دستنه حکومت آن ولایت نمود آخر الامر عبدالسدخان والی توران لشکر گران تعیین کرد
محمد زمان را از بدخشان اخراج نموده آن ولایت را متصرف خویش در آورد و محمد زمان از
بدخشان برآمده در کابل رسید نخست صورت اظهار نمود که روانه درگاه والای شود و در
طن قصد فساد داشت در آن وقت قاسم خان صوبه دار کابل در حضور مقدس بود و محمد حاشم
پسر قاسم خان که به نیابت پدر در کابل بود از قصد او واقف شده بانگ جنگ او را
دستگیر کرد و همدین اثنا قاسم خان از حضور بکابل رسید محمد زمان خان مدارات و تملقات
بسیار کرد اما او را در بند نگاه داشت و میخواست که روانه حضور ساطع النور سازد و محمد زمان
قا بویافته قاسم خان را قبضه رسانیده در صد کشتن محمد حاشم گردید او از قتل پدر واقف
گشته کسان خود را فراهم آورده محمد زمان را بقصاص خون پدر بسیارست تمام کشت و تمامی
بدخشان که در کابل بودند غلط تیغ بیدریغ شدند و در رخ شورش محمد زمان خان ازان دیار
گمراه دید و در بدخشان عبدالمومن پسر عبدالسدخان حاکم مستقل گشت چون بدست باده جوانی
و دهموش شراب نادانی بود از روی گستاخی درخواست صبیبه رضیه حضرت خاقانی نمود
چون ایچی فرستاده از دریائے بهت میگذشت قضا را کشتی از موج خیز دریا غرق شد
و نامه او که از روی گستاخی نوشته بود از نظر اقدس نگذشت بر زبان طوایف انام افتاد
که مگر با اشاره آنحضرت بوده باشد و عجب نیست که چنین بوقوع آید عبدالسدخان باستماع

بعد فوت ابراهیم میرزا چون شاهرخ میرزا پسر او کلان شد سلیمان میرزا را با شاهرخ
میرزا بنیره خود صحبت برابر گشت هر دو با یکدیگر عناد ورزیدند و کار به پر خاش کشیدند و
بدفعت بهر یک ایشان جنگ در میان آمد آخر الامر سلیمان میرزا بهر میت خورده در کابل
رسید چند گاه پیش محمد حکیم میرزا که در آن وقت حیات بود گذرانیده بدر گاه والا التجا آورد
پنجاه هزار روپیه نقد و سامان سفر از حضور مقدس مرحمت گشت و فرمان متنصن استمال
بصدور پیوست میرزا بجمعیت خاطر از کابل روانه بدر گاه معلی گردید چون نزدیک
دار السلطنت فچپور رسید حکم شد که امرائے عالی قدر با استقبال بروند حسب الحکم
اعلی تاسه که وہے فچپور فیلیان نامی کوه شکوه بسلاسل طلا و نقره و جلهائے دیبا و زربفت
اراسته ایثاده کردند و در میان دو فیل ارا به یوزها با پوشش مخملی و زربفت و زنجیر طلا
و نقره و قلا و بائے مرصع باز داشتند و عقب فیلیان میل دورویہ از دلاوران رستم
دل و مبارزان صفت گسل آراستند و قورچیان بہرام نظام و سیا دلان صاحب اہتمام
گذاشتند کہ احدی قدم از میل بیرون نتواند کرد و کوچہائے شہر را جا رو بہ زده و آب
پاشیده مصفا کردند و دکائین آراستہ بازار را این بتند بے شائبہ تکلف کوچہا از کثرت
اراستگی و پیراستگی مانند خیابان گلشن گشت و دکان ہا از پوشش زربفت و انواع قمشہ
زیبا تر از باغ بہار گردید

شہر البستہ سرسرا این رنگ بستان گرفت رے زمین

طوایف انام از شہر و نواحی در کوچہ و بازار و طاقہا و واقعا و راہہا و پشت با مہا برائے تماشا
ہجوم آوردند خاقان زمان بابا و شاہزادہ والا شان با جلوہ جمال و جاہ و جلال با ارایش و پیرایش
کمال بقصد ملاقات از شہر برآمدند چون نزدیک رسیدند اول سلیمان میرزا پیادہ مشہ
تلیات بجا آورد و بعد ازان خاقان زمان از اسپ فرود آمدہ میرزا را از روئے الطاف
در آغوش گرفتند و بمنزل آوردہ بعد ضیافت و مہانداری بنوید کمک تبخیر بدخشان خوردند
فرمودند بعد چند روز صوبہ داری بنگالہ تجویز شدہ میرزا قبول نکرد و بقصد زیارت مکہ معظمہ
رخصت گشت ہفتاد ہزار روپیہ خرچ راہ مرحمت گردید میرزا بعد ادراک سعادت
حج بہان راہ باز بدخشان رسیدہ با شاہرخ میرزا جنگ کردہ باز بہر میت خورده
بعد اسدخان والی توران پناہ بروجد اسدخان از نفاق ایشان واقف گشتہ لشکر

آخر الامر شفاعت شاهزاده باریافتند بموجب حکم والا هر چند تماش شد نعش را جبرئیل بدست نیاید چون آنحضرت اورا بسیار میخواستند تا سفرت یعنی بارها بر زبان مقدس گذشت همدرین اثنا میرز قزیش ایلمچی عبدالمدرخان والی توران بانامه محبت و عشو قات آن دیار بدرگاه والا رسید چون خاطر مقدس از واقعه راجه پیر بل مکدر بود ایلمچی مذکور دوسه روز بار نیافت بعد چند روز بملازمت اقدس مشرف گشت و نامه عبدالمدرخان از نظر انور گذرانید میرز قزیش را بانعام لایق مستر از فرموده رخصت انصرفت دادند و حکیم همام برادر حکیم ابوالفتح را همراه میرز قزیش نزد عبدالمدرخان فرستاد و راجه محمد تجویل داری بارخانہ سوغات و میرصدر جهان برائے پرسش واقعه سکندر خاں پدر عبدالمدرخان همراه دادند و نامه والا از نتایج طبع و قادی بدو فضلای اکل علای شیخ ابوالفضل عبدالمدرخان قلمی گردید چنانچه ان نامه مشهور است بعد تنظیم مهات ان دیار و تلبیه و تادیب گردن کشتان بدروزگار از ساحل دریائے سند معاودت بهندوستان کردند و راجه تودرمل را بحضور طلبد آشته راجه مانسنگه را بکابل تعین نمودند و باستیصال افغانان یوسف زئی اسمعیل قلیخان تعین گشت او بواقعی تادیب و تخریب انطایفه نمود اکثری سرداران فوطه در گردن انداخته آمده حاضر شدند بے شایسته تکلف قلع و قمع انجماعه که اسمعیل قلیخان نموده دیگری نموده باشد چنانچه انیمنی مشهور است که عورات یوسف زیمان عوض نان بفر و خت رفتند.

در بیان سیدن میرزا سلیمان الی بدخشان و حضور پر نور و تفرقه در بدخشان

سلسله او بحضرت صاحب قران امیر تیمور گورگان میرسد حکومت بدخشان با استقلال داشت و بارها از بدخشان لشکر بر سر کابل کشید و براتب شکست خورده رفت ابراهیم میرزا خلف او در شجاعت و دلاوری طاق و در فراست و دانشوری شهره آفاق بود چون ازین جهان فانی درگذشت سلیمان میرزا از نیجهت که ان خلف را بسیار دوست میداشت غم جان گاه روداد و این رباعی حسب حال اوست رباعی

لے لعل بدخشان ز بدخشان رفتی
از سایه خورشید درخشان رفتی
در دهر چو خاتم سلیمان بودی
افسوس که از دست سلیمان رفتی

گذشت فیل واسپ وادم بریک دیگر می افتادند و حادثه عظیم روداد که گویا نمونه رستخیز است
چون افغانان از هر طرف ریخته و جنگ کرده غالب آمدند زینجان از فرط غیرت و وفور شجاعت
خواست که جان نثار گردد اما خیر خواهان جلو گرفته او را از آتش بگناه بر آوردند در آن تنگی چند
فیل واسپ و شتر و ادم بر روی هم دیگر افتاده بودند که راه عبور سوار و شوار بوده ناچار
زینجان پیاده شده بے راه شتافت و بهزار دشواری افتان و خیزان بمنزل رسید
بسیاری از لشکریان را افغانان اسیر و قتل کردند و انقدر آنچه بدست آوردند که از برداشتن
آن عاجز شدند و در آن روز چند هزار کس کشته شد و از خستگان حساب نیست و در آن
زد و خورد راجه بیربل و حسن خان بهتی و راجه مهر سنگد و سنگرا مخان و بعضی دیگر از بندگ
بادشاه شناس بکار آمدند از آنجا که راجه بیربل در شعر مندی و نترکت فهم و جدت طبع و
فطرت بلند و مزاج دانی و تیز زبانی و سخن سنجی و نکته طرازی بنیطیر بود چنانچه از اعاجیب
اشعار و نادرات گفتار و نکات غریبه و مضاحک و مطایبات عجیبه او که باعث انبساط
خاطر تواند بود تا حال مذکور محافل و زبان زو اهل روزگار است و نوعی همت عالی داشت
که بذل و سخاوت ادنائے او پانصد مهر و هزار مهر بود از نیجهت که از عمده مصاحبان بزم انس
وزبده محرمان انجن قدس بود و منصب سه هزاری سرفرازی داشت و قرب منزلتی که او را
بجناب مقدس بوده دیگرے را نبود از گذشته شدن چنین مصاحب و مساز و ندیم همراز
که از وفور دانش گره کشائے خاطر والا و امیقل نمائے مرات ضمیر علیا بود و عیش مخلص قدسی
منفص گشت و بر خاطر اقدس سنوح این سانحه سخت گران آمد بے اختیار آب از دید
فرو ریختند و او بلند بر زبان آوردند تا دوستان روز بکیفات و غذاکے لابد توجه نفرمودند
و بر زبان قدسی گذشت که از ابتدائے جلوس مقدس تا حال که سنه سی ام است چنین عیار
کلفته بر حاشیه خاطر والا نه نشسته روز سوم شام هزاره سلطان مراد و راجه تودرمل را با
بسیاری از بهادران شهامت کیش برائے قلع و فتح افغانه یوسف زئی تعیین نمودند
چون این خدمت در خورشان شام هزاره رفیع المکان نبود از منزل دویم شام هزاره بموجب
حکم اعلیٰ معاودت نموده راجه تودرمل تجزیب انجماعه مقرر شد و راجه مان سنگد که
باستیصال افغانان باریکی در کرپوه خیبر رسید و بود بر فاقت راجه تودرمل تعیین گردید و زینجان
و حکیم ابو الفتح بحضور رسیدند چند روز رخصت کورنش یافتند و مورد عتاب شدند

خاقان زمان تیمیم نوازی فرموده الطاف بیکران در حق فرزندان میرزا مزدول داشتند و نظر
توجه و تربیت بر گماشتند و امرای کابلی نیز بعضی بساط بوس مشرف شده مورد عنایات شدند
و راجه مان سنگه بصوبه داری کابل سرفرازی یافت *

در بیان کشته شدن راجه دانش و بیربل

چون ساسل دریائے سندینجیم خیام اجلال گشت زین خان کو که را بالشکر گران باستیصال
اوس یوسف زئی و تغیر ولایت بچور و سواد تیراه تعین کردند و شیخ فرید بخاری بخشی برائے
تاخت قبایل افغانان که در دشت بودند رخصت یافت شیخ بعد تاخت و تاراج معاد
منمود و زین خان بقلع و فتح افغانان که بسته داخل کوهستان شدند بعرض والار رسید که تا
انکه فرج دیگر با عانت زینجان تعین نمیشود باستیصال افغانان مکن نیست راجه بیربل و شیخ
ابوالفضل استدعای این خدمت نمودند آنحضرت قرعه بنام هر دو انداختند قضا را قرعه
بنام راجه بیربل بر آمد لهذا راجه مذکور و حکیم ابوالفتح را با بد زینجان رخصت فرمودند زینجان
با اتفاق دستخط راجه نختین بصلط بچور که رست و مهت بر گماشت کلان تران اسنجا
طنباب عبودیت در گردن انداختند رعیت گیری اختیار کردند بعد از آن بر سر سواد تیراه لشکر
کشتی شد افغانان بر سر کوه هجوم آورده ثار صفت تیر و سنگ می باریدند زینجان بزور شمشیر
از کوه گذشته قلعه بنا کرده باستیصال انجاعة بد مال پرداخت اندرین اثنا در میان
زینجان و راجه بیربل مخالفت و نفاق روداد و مخالفت بلند شد و گفتگوهای متنازع
در میان آمد بیست

نزاع انچنان آتش بر سر زود که از تاب آن هر چه باشد بسوزد
هر چند زینجان خواست که جمعی در قلعه گذاشته پیشتر روانه گردد راجه بر این معنی راضی گشت
و قرار یافت که از راهی که آمده اند باز مراجعت کنند بصلاح این معنی معادوت کردند راجه
پیشتر آمده جایکه قرار یافته بود فرود نیامد از انجا روانه شد کسانیکه پیش آمده خیمه زده بودند
تا گزیر به بر داشتن خیام و بستن پرتال مشغول شدند زینجان از عقب آمده صورت حال
بدین منوال دیده او هم باهی گردید افغانان سر اسبگی لشکر معاینه کرده از هر طرف هجوم آوردند
و غریب شورشی پدید آمد نوعی راه تنگ گردیده بود که دو سوار پهلو بهم نمیتوانستند

که جائے چندین سلاطین صاحب سکه و خطبه بود تمام تر در قبضه تصرف ما درآمده و سران
روزگار روئے نیاز بدرگاه والا آورده و می آرند و امرائے این دو دمان رفیع مکان بجا
سلاطین والا لشکوه نشسته حکومت میکنند ان برادر از چین دولت چرا محروم و بی نصیب
باشند اگر چه بزرگان کاروان برادر کهن را بمنزل فرزند کفته اند اما با اعتقاد من بهم رسیدن
فرزند اخیال دارد و برادر کجا بهم می تواند رسید لایق عقل و دانش ان برادر آنکه از خواب غفلت
بیدار گشته بملاقات خویش کسر و سازد و زیاده ازین ما را از دولت دیدار و خود را از دولت
پایدار محروم ندارد و محمد حکیم میرزا بنا بر صحبت خوش آمد گویان خانه بر انداز با وجود اینقدر عنایات
بادشاهی و رود فرمان تلمطف امیز هیچگونه فرمان پذیرد سخن شنو نگشت و با خود قرار داد که
کر بوه خیر تا قلعه کابل مستحکم کرده اما ده پیکار کرد و یا براه بگنیش رفته در مهند شورش اندازد
و میرزا همدرین اندیش برود و کنگشها در میان داشت که شاهزاده سلطان مراد بر سر منقلا
در نوامی کابل رسید و میرزا جنگ در میان آمد و میرزا شکست یافته بطرف غور بند نشانت
و اراده آن کرد که بوالی توران پناه برده استمداد و استعانت نموده آید مقارن ایحال
خاقان زمان نیز بکابل نزول اقبال فرموده سیر منازل قلعه و باغ و شهر نموده مسرت اندو
شدند با آنکه محمد حکیم میرزا مصدر چندین تقصیرات شده بود از روئے کمال تلمطف کابل
باز میرزا رحمت فرموده بهندوستان معاودت نمودند و میرزا بکابل رسیده بکومت
انولایت قیام در زید از آنجا که میرزا مشغوف شراب بود از فرط باده پیمایی به بیمار بهائے
مزمنه مبتلا گردید و از بسکه مغلوب طبیعت بوده خود را از شراب نتوانست ضبط کرد و در
اندک مدت ساغر حیاتش ببرزگشت پلیت

مبادا خردمند غرق شراب کزین سیل شد قصر دولت خراب

بعد از ارتحال میرزا بمنزل بقا فرزندانش اراده داشتند که از کابل پیش عبداللہ خان
والی توران روند چون این معنی بعض مقدس رسید از روئے صلح رحم فرمان استمالت
صادر شد و راجه مان سنگه برائے دلاری پس ماندگان میرزا ثقیین گشت و ریایات
عالی نیز بسمت کابل نهضت فرموده چون عرصه را دل پندی مورد سمر اوقات اقبال
گردید راجه مان سنگه که پیشتر خصمت یافته بود و کقباد میرزا را یازده ساله و افراسیاب
میرزا را چهار ساله پسران محمد حکیم میرزا را همراه خود گرفته در حضور مقدس رسید حضرت

بلند رسید چون در معاملات مردم راتنگ نمودی در راه بد سلوکی پیودی از خدمت تغیر گشته
 قید شده بود بعد چند گاه پیمان پایمیز فرانی یافت در نیولا از منصوبه معاندان با بخت رسید اگر چه
 برز با آنها افتاده بود که راجه تو در مل بانی این منصوبه بشده اما خلاف است شاید مردم دیگر اختراع
 کرده باشند بعد دو روز از گشته شدن بے تقصیری او معروض مقدس گشت باعث
 تا سفت خاطر اقدس گردید لیکن مردم از سخت گیری و تنگ گرتگی او نجات یافته سرد
 شدند **منظم**

نباشے بکار جهان سخت گیر   که هر سخت گیرے بود سخت میر
 با سان گذاری وے بر گذار   که اسان زید مرد آسان گذار

باجمله آنحضرت طے منازل نموده بر محافل دریائے سندھ نزول اجلال و اقبال
 فرمودند در مکائے که دریائے سندھ و نیلاب در دو کابل با هم می پیوند و برائے قلعہ
 متین حکم والا صادر شد و بر لب دریائے بر قلعہ کوچہ بر روی سنگ اساس قلعہ بناد
 عمارت آن از سنگ و خارا قرار یافت خارا تراشان فرهاد شعار در تراشیدن اجارو
 و انایان نادره کار در طرح حصار و بنایان معمار بتعمیر بروج و دیوار بدایع و صنایع بکار بردند
 در سال بست و ششم جلوس والا شروع شده باهتمام خواجہ شمس الدین خوانی در دو سال
 قلعہ رفیع و شہر وسیع صورت تامیت یافتہ باتک بنارس موسوم گردید بے شایبہ تکلف قلعہ است
 در غایت استواری که خندقش دریائے سندھ و در نهایت محکمگی که در پیش بر روی
 مخالفان بند بر ذیبت معتدل هوادر میان ہند و خراسان مرکوبی است بیم افزائے
 سرتابان و گردن کشان مهندس مشک صایب معمار رائے اصابت خاقان زمان با وجود
 حصانت حصین پایان آن معبرہ دریا طرفہ تجویز نموده کہ دم مساوات با سد سکندر میزند
 صادر و وار دتا آنکہ درون قلعہ زود راہ عبور دران مکان بز روی او سد و دست

نظم

یکے قلعہ بر روی آن کو ہمار   کہ دریا مشدہ خندقش پایدار
 ز رفعت رسیدہ بچرخ برین   برو جش بروج فلک را قرین

القصہ ان حضرت بعد طرح انداختن قلعہ تکمیل بنارس متوجہ پیش شدند و ازین منزل
 فرزان نصاب بنیان بجد حکیم میرزا صادر شد خلاصہ مضمونش آنکہ وسعت آباد ہندوستان

سندہ عبور منودہ بکابل رفت و کنورمان سنگہ تادریائے سند تقاب منودہ برگشت چون
 این جرات و جبارت کنورمان سنگہ بعرض والا رسید مورد الطاعت بیکران گردید بیکبارگی
 بمنصب پنجہزاری سرفراز گشت درینو لامیرزا از استماع خبر پوریش امرائے بنگالہ کہ سکہ و
 خطبہ بنام اومی خواستند کہ بکنند دلیر شدہ از کابل لشکر آراستہ بہ پنجاب رسیدہ باعث
 فتنہ و فساد گردید و اہل آن دیار را ازار و اضرار رسانید انحضرت از اسد باس کوچ کردہ قصد
 مصمم نمودند کہ درین مرتبہ در کابل رسیدہ میرزا انچنان تادیب کردہ شود کہ آتش فتنہ
 مطلق منطفی گردد و فوجی برسم منقلانخصت نمودند میرزا از طنطنہ موکب والا امکان خود
 در بودن پنجاب ندیدہ روانہ کابل گردید افواج قاہرہ کہ عقب میرزا شتافتہ بود بشادمان خان
 کہ از امرائے بزرگ میرزا بود جنگ نمود شادمان خان شکست یافتہ گریخت اسباب
 و پرتال و اسقہ و اموال او و لشکر یانش بدست بہادران لشکر فیروزی اثر آمد و نوشتہ چند خط
 منشی میرزا و بہر میرزا از پرتال شادمان خان بدست سردار فوج مقصورا قتادہ بود و آن نوشتجات
 بجنس کجنور والا ارسال داشتہ از اجملہ نوشتہ بنام خواجہ شاہ منصور دیوان بود کہ در جواب
 عویضہ اونگارنش یافتہ آن حضرت از روسے فراخ حوصلگی و نیک ذاتی بر زبان نیاوردند و بخاطر قدسی
 رسید کہ در چنین وقت مخالفان بجهت ہدم اساس اعتماد و توخا ہان این چنین نوشتجات
 میفرستند بار دیگر بعرض والا رسید کہ کسان خواجہ شاہ منصور کہ در پرگنہ فیروز پور جاگیرش
 می باشند ارادہ دارند کہ بچہ حکیم میرزا ملحق شوند چون این معنی از خواجہ استفسارفت او کار اورا از طلب من کرد
 او در دادن ضامن نیز عذر نمودن غالب شد کہ فی الواقع قصد خواجہ لہرز دیگر است
 در صورت بصلاح و توخا ہان متصل سرائے کوت کچوہ کہ ماہین شاہ آباد و انبالہ است
 خواجہ را بجان کشیدند این خواجہ شاہ منصور از اعیان شیراز بود خدمت اشرف خوشبو
 خانہ داشت و آن حضرت بمقتضائے آدم شناسی نظر بر قابلیت او داشتہ اورا
 بسیاری خواستند و مظفر خان دیوان اعلیٰ بنا بر کاروانی و دفور دانش او حسدی بردناگزیر
 ترک نوکری بادشاہی نمودہ پیش منعم خان خانخانان رفتہ نوکری نمودن منعم خان اورا
 برائے عرض مطالب جاگیر از بنگالہ کجنور مقدس فرستادہ بود در التماس مطالب نقش
 کاروانی او زیادہ بخاطر اقدس درست شد بعد فوت منعم خان طلب حضور فرمودہ بہالی
 منصب وزارت دیوان اعلیٰ سرفراز فرمودند و در کمتر زمانی با صابت رائے ہمراتب

معصوم خان کابلی و دیگر مخالفان مقرر ماند چون بعضی والا رسید که مخالفان بد سرشت بد فعات بشهباز خان جنگ کرده غالب آمده اند و در آن حد و دفع شورش نمیشود بلکه روز بروز زیاد میگرد و لهذا بقصد استیصال انجمنه بد مال بد دولت و اقبال خود متوجه دیار شرقیه شدند و لشکار بخان و پنجر افغان قطع منازل فرمودند و درین سفر راه سیریل جشن عالی ترتیب داد ان حضرت در آن مجلس تشریف برده پایه قدر او افزودند و نیز در منزل راجه تو در مل تشریف فرموده سرفرازی بخش آن وزیر اعظم شدند بعد رسیدن در مکانی که دریائے گنگ و جمن با هم اتصال یافته جوش یکتائی میزنند و باعتبار اهل هند از اماکن بزرگ است در میان هند دریائے قلعہ اند باس و شهر بزرگ اساس نهادند چون در ایام بارش دریائے گنگ طغیان می نماید بند مستحکم در طول یک کرده و عرض چهل درعه و ارتفاع چهار درعه مقرر گشت و آن حصار در نهایت متانت و حصانت و بند در غایت مستحکم و استواری و شهر در بحال وسعت و فحمت در سال بست و هشتم جلوس والا با تمام رسید و درین مکان بعضی هایون رسید که شهباز خان بتقویت طنطنه نهضت موکب والا بخالفان جنگ مردانه وار نموده مظفر منصور شده و معصوم خان کابلی و بهادر و دیگر مفسدان و خیم العاقبت هزیمت خورده از ملک بادشاهی بدر رفته خود را در کنج خمول کشیده اند بنا بر آن از الله باس معاودت فرموده بقصد رفع شورش محمد حکیم میرزار و آنه بسمت پنجاب شدند و بدولت و اقبال قطع منازل و طنی مراحل در پیش نمودند

در بیان بغی محمد حکیم میرزا برادر حضرت بادشاه خاقان زمان

او در کابل بغی ورزیده بار با از اب سند گذشته باعث ازار و اضرار اهل پنجاب میگردد و از صدقات عساکر منصوره هزیمت گشته باز رو بکابل می آورد و نوبت بلاهور رسیده بست و دوروز قلعہ را محاصره نموده راجه بهگونت و اس صوبه دار لاهور پائے همت افشرد و قلعہ را مستحکم داشت کسورمان سنگه خلفت راجه مذکور که فوجدار سیالکوٹ بود احتشام کوهی فرام آورده با جمعیت فرادان ناگهان رسیده بمیرزا جنگ نموده غالب آمد و میرزا بے دست و پا گشته از دور قلعہ برخاسته بے نیل مقصود راهی گشت و بر راه جلال پور بمولہ حافظ آباد از دریا پنجاب گذشته در بهیره رسیده و آن شهر را غارت و ویران ساخته از راه کبیت دریائے

مقرر کرده انجمن آراسته خواستند که خطبه بنام محمد حکیم میرزا برادر خود انحضرت که در کابل بود
 بخوانند در آن وقت ناگهان باد بشدت تمام وزید و کون و مکان سیره و سیاه گردید هشتاد و
 باد یاد از رستخیز در داد و طوفان گرد و خاک نموده آخر الزمان نمودار ساخت و نیز باران
 سخت بارید و اقبال عدو مال بادشاهی بساط نشاط انجاعت را در نور دید و انجمن متفرقه و
 پراگندگی انجامید و آنچه مخالفان اندیشیده بودند منبسط نمودند و همچنین در بهار بهار نامی پسر
 سعید بخشی علم بی برافراشته سک و خطبه بنام خود کرد و بیست

بهارالدین سلطان بن سعید دین شه سلطان پسر سلطان پدر سلطان زهی سلطان بر سلطان
 چون این مقدمات بعرض قدسی رسید راجه تو در مل را که بعد از مظفر خان دیوان اعلی مقرر شده
 بود با امرائی دیگر تعیین فرمودند راجه بجناح استعجال رسیده در دفع شورش پرداخت
 و بصلاح دولتخواهان در حوالی منگیر حصار گلین احداث نموده دایره ساخته حقیقت احوال
 آن حدود بدرگاه مقدس معروض داشتند خان اعظم میرزا که کلماتش بالشکران رخصت
 گشت و عقب او شهباز خان نیز تعیین گردید از ادا زه آمدن خان اعظم و شهباز خان در
 جمعیت مخالفان تفرقه افتاد از محاصره حصار گلین که راجه تو در مل ساخته بود برخواستند
 معصوم خان با دیگر باغیان بطرف بهار رود و افواج قاهره در بهار رسیده باقیصال
 باغیان گرفتار بستند و بهدین اثنا معصوم خان فرخودی و نیابت خان عرب و بهادر
 بطرف جوینور رود و ده بنی وزیدند شهباز خان از بهار بر سر آنها رسید و در سلطان پور
 بهری جنگ روی داد و مشیت ایزدی شهباز خان شکست خورده رو بفرار نهاد اما دین
 وقت اقبال بادشاهی بکار سازی آمد چون در حوام شهرت یافته بود که معصوم خان فرخودی
 در معرکه کشته شد لشکریانش ازین شهرت پراگنده شدند شهباز خان ازین خبر خود را جمع
 ساخته جمعیت فراهم آورده در نزدیکی آورده رسیده باز معصوم خان فرخودی جنگ
 نموده غالب آمد و پس ازان چنان شکست انجمن لغزت یافته دفع شورش نمود معصوم خان
 فرخودی بعد شکست با چند کس بدر رفت و بعد چند گاه بوجوب التماس شامزاده بزرگ
 چراغ معصوم خان فرخودی معاف فرموده بجاگیر لایق سرافراز گشت راجه تو در مل پس
 از حصول جمعیت خاطر از بهات آمده باز بجناب دارا رسیده مورد الطاف فرادان
 گردید و بعد چند گاه خان اعظم نیز از بنگاله در حضور مقدس آمد و شهباز خان باقیصال

خاطر از مهمات آن ولایت بحضور والار رسید پس از آمدن راجه در اندک مدت خان جهان
 بر حمت حق پیوست مظفر خان دیوان اعلیٰ از حضور بصوبه داری بنگاله تعین گشت این مظفر خان
 که بخواجه مظفر مشهور بود در ابتداء حال نوکر پیرامان بود بعد تفرقه پیرامان کرورے
 پر گنه پر سرور تابع پنجاب گردید چون حقیقت قابلیت و کاروانی او بعرض والار رسید در
 حضور طلبداشته دیوان بیوتات فرمودند بمقتضائے کارطلبی و داسرع اوقات بسایه دیوان
 اعلیٰ سرفرازی یافت و مدتے باین درجه ممتاز بود درینولابصوبه داری بنگاله رخصت گشت
 و در آن ولایت رسیده بنظم و نسق امور پرداخت بعد چند گاه معصوم خان کابلے جاگیردار
 بهار از مقدمه داغ اسپ که در آن نزدیکی مقرر شده بود عدول نموده شورش کرد
 به طیب دیوان و رائے پر کهوتم بنخشه سرکار والاگفت و گو نموده سوار شد و هر دو را قتل
 کرده و خانه هر دو بغارت در آورده سرینبی برافراخت و همچنین در بنگاله باباخان قاقشال
 و دیگران بسبب باریافت جاگیر مظفر خان صوبه دار محاصمت در زیدیه باغی شدند و
 معصوم خان کابلی همداستان شده جمعیت فراهم آوردند و بسیاری از امرائے دیگر نیز
 از مظفر خان آزرده شده بمخالفتان متفق گشتند و میرزا شرف الدین حسین یزنه آنحضرت
 باحضرت مخالفت در زیدیه بقصد که معظمه روانه شده بود و فتنه جوئی و واقعه طلبی شعار
 خود داشت در ولایت بنگاله شورش شنیده نیز از راه برگشته آمده بمخالفتان
 ملحق گردید و شورشے عظیمی داد چون جمعیت ان بد اختران بسیار بود مظفر خان تاب
 جنگ نیاروده در قلعه تانده متحصن گشت و باغیان بر قلعه محاصره تنگ آورده مظفر خان
 پیغام نمودند که آمده ملاقات نماید والا روانه که معظمه شود مظفر خان ضرورتا شق ثانی قبول
 کرد انچامعه مقرر کردند که سیوم حصه از اموال خود بردارد و دیگر واگذار و مظفر خان بست
 هزار اشرفی پهنانی بمعصوم خان کابلی فرستاد که از عرض و ناموس من دست باز دارد
 و مخالفتان از بمعنی دلیر شده محاصره تنگ نمودند و قلعه تانده مفتوح کرده مظفر خان را
 بدست آورده تقبل رسانیدند و اموال او بغارت بردند بست لک روپیه که در تالاب
 کور کرده بود بدست میرزا شرف الدین حسین اقتاد اموال دیگر هر یک از مخالفتان بدست
 آورده متصرف شدند و بر تمام آن ولایت استیلا یافته هر کدام خطاب منصب برآورد

منظر شاہ جشی فوجہ سر محمود شاہ را کشتہ بر بند حکومت نشست

یک سال و پنجاہ *

سلطان علاء الدین کہ از نوکران منظر شاہ بود بقابلے کہ یافت افاقے خود را کشتہ

حکومت رسید مدت بست سال *

نصیب شاہ بہ سلطان علاء الدین بعد پد بر بند حکومت قرار گرفت ہنگامے کہ

حضرت ظہیر الدین بابر بادشاہ فتح ہندوستان نمودند سلطان محمود بابر در سلطان ابراہیم لودی

پیش نصیب شاہ پناہ برودہ دست سلطان ابراہیم را در نکل نصیب شاہ

آورد بعد مدت چون شیر شاہ غالب آمد بنگالہ را از تصرف نصیب شاہ براورد و او

در معرکہ زخمی شدہ ہزیمت خوردہ در حضور حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ رسیدہ ہتقاتہ

نمود مدت حکومت نصیب شاہ چارودہ سال *

جہانگیر قلیجان از امرائے کبار ہمایون بادشاہ بود حضرت بادشاہ انولایت را از

شیر شاہ براوردہ با و دادند *

محمد خان الخاٹب بہ بہادر خان کہ از امرائے بزرگ شیر شاہ بود شیر شاہ بعد مستخ بر

حضرت بادشاہ جہانگیر قلیجان را بعد م خانہ فرستادہ ادرابران ولایت بنگالہ گردانید *

سلیمان کرانی کہ از امرائے مشہور اسلام شاہ بود حکومت با استقلال یافت اگرچہ

سکہ و خطبہ بنام خود نکرده اما خود را حضرت اعلیٰ خطاب کردہ بود *

بایزید بن سلیمان بعد پد قائم مقام گردید سیزدہ روز *

داؤد پسر دویم سلیمان دو سال *

در ۸۳۳ھ خان جان و راجہ تو در مل داؤد را بہ قتل رسانیدہ آنولایت را بالکل داخل ممالک

محمود سہ نمودند از ابتدائے ۶۲۶ھ لغایت سنہ مذکور کہ دو صد و سی و ہفت سال بود

باشد ولایت بنگالہ از تصرف سلاطین دہلی بیرون ماند القصرہ راجہ تو در مل بعد جمعیت

(۱) سہ سال و پنج ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۰۱ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۶ *

(۲) بست ہفت سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۳۰۲ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۳ و ۵۲۶ *

(۳) نصیر شاہ - طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۶ *

(۴) یازدہ سال - طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ سلیمان *

راجہ کانس از زمینداران انولایت بود چون سلطان شمس الدین رحلت نموده وارثی ازو
نماند راجہ مستط گشته بر منہ حکومت نشست مدت پنج سال و چند ماہ *

سلطان جلال الدین بن راجہ کانس برائے خلافت اسلام قبول کرده خطبہ و سک
بنام خود کرد مدت نوزده سال و چند ماہ *

سلطان احمد بن سلطان جلال الدین ہفدہ سال *

سلطان ناصر الدین بن سلطان احمد ہفت روز *

سلطان ناصر شاہ از احفاد سلطان شمس الدین دو سال *

سلطان باریک شاہ عرف ناصر غلام ناصر شاہ قابویافتہ سلطان ناصر شاہ را کشتہ
منہ آرائے حکومت گشت ثانی الحال امرائے اتفاق کرده اورا کشتہ مدت حکومت
نوزده سال *

یوسف شاہ برادرزادہ باریک شاہ ہشت سال *

سلطان سکندر بعد چند روز امرائے اتفاق کرده اورا معزول کردند *

فتح شاہ نہ سال و چند ماہ *

نازک شاہ خواجہ سراج شاہ را کشتہ بر منہ حکومت نشست ہر جا خوجہ سرا بود

طلبہ اشنتہ پیش آور دو ماہ و پانزدہ روز *

فیروز شاہ سہ سال و چند ماہ *

محمود شاہ بن فیروز شاہ یک سال و چند روز *

(۱) ہفت سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹، طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۲) ہفدہ سال و چند ماہ - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹، ہفدہ سال طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۳) شانزدہ سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۴) ہفدہ سال و چند ماہ - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۵) ہفت سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۶) ہفت سال و پنج ماہ - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۷) سلطان باریک - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۹ - باریک شاہ طبقات اکبری

ازان وقت فتنه و فساد از جنگالہ رفتہ گردیدہ باعث امنیت گشت مصر
چراغ فتح برافروختند ز آتش تیغ

پوشیدہ نماز کہ در بلاد جنگالہ آغاز ظہور اسلام از ملک محمد بن حنیفہ کہ از امرائے بزرگ سلطان
قطیب الدین ایبک بود گردیدہ و از ان زمان آن ولایت در تصرف سلطان دہلی گشت در
سلطنت قدرخان را کہ از جانب سلطان محمد شاہ فخر الدین جوہان بن سلطان غیاث الدین تغلق شاہ
بود فخر الدین نامی سلاحدار بقابوے کہ یافت کشتہ بر من حکومت نشست و بر سلطان فخر الدین
ملقب گشت مدت حکومت دو از دہ سال *

سلطان علاء الدین عرف ملک علی کہ عارض لشکر قدرخان بود با سلطان فخر الدین
جنگ کردہ غالب آمدہ اورا بقتل رسانیدہ لوائے حکومت برافراخت مدت سلطنت
چهار سال و چہار ماہ *

سلطان شمس الدین عرف حاجی الیاس نوکر سلطان علاء الدین سردار لشکر گردیدہ
بر سر بکھنوتی رفتہ تمامی سپاہ را از حسن و سلوک و تدبیر با خود متمفق نمودہ از راه ہمد گشتہ
بر سر علاء الدین آمد بعد از جنگ غالب گشتہ اقامتے خود را مسافر ملک عدم گردانیدہ
بر منہد حکومت متمکن گشت در ان زمان فیروز شاہ اورنگ آراءے خلافت دہلی بود بہرابت
لشکر بر جنگالہ تعین کردہ اما کارے از پیش ز رفت مدت حکومت بست و یک سال *

سلطان سکندر بن سلطان شمس الدین دو از دہ سال *

سلطان غیاث الدین بن سلطان سکندر یازدہ سال و چند ماہ *

سلطان السلاطین بن سلطان غیاث الدین یازدہ سال *

سلطان شمس الدین بن سلطان السلاطین پنج سال *

(۱) تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۵ سلطنت نوشتہ - (۲) دو سال و چند ماہ - فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۵ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲

(۳) یک سال و پنج ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۴) شانزده سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۵) نہ سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۶) ہفت سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۷) ہفت سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ - دو سال - طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۸) دو سال و چند ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

کشتی غرق گشتند و جمعی از کثرت انبوه بتلاش بر آمدن پایمال گردیدند و بندی که راه بیرون
بر آمدن نیافتند خود را از بروج دیوار قلعه انداخته بجنود نسبتی در شدند آنحضرت سحرگاه
بر حقیقت واقف شده قلعه را با ویلایکے دولت سپرده خود بدولت و اقبال نقاب فرمود
اسپ سواره از دریائے پن گزشتند تا شام سی که وہ راه قطع کردند درین تک و حسین خان
پسر سلطان محمد عادل گرفتار گشته بقتل رسید و دیگر مخالفان نیز در آن راه دستگیر گشته بعدم
خانه در رسیدند اکثر گنجینه جان سلامت بردند منظم

مخالف گریزان	براه گریز	سپه و عقب راند با تیغ تیز
گریزان شدند آن دیران همه	چو از شیر غرنده	امور سه
چو آن بد سگالان هزیمت شدند	سپه بے نیاز از غنیمت شدند	
همه را که دشت و ز پشته بود	پیر از خسته و کشته و پسته بود	

انرا بنام خان خانم خانان را باشکران باستیصال داد و دیدمال و تیغ بنگاله تعین کرده
در تپنه معاودت فرمودند راجه تو در مل که درین هم خدمت شایسته تقدیر ساینده بود
بنیای علم و تقاره سرسبز از گشته بر فاخت منعم خان مقرر گردید آنحضرت بعد تنظیم امور آن
دیار مراجعت فرموده از راه اجمیر پوزیارت روضه رضویه بدار السلطنت فتح پور نزول الجلال
فرمودند حکم شد که از اجمیر تفتح پور در هر کوه چاه پخته و مناره بلند بجهت علامت کرده
احداث کنند و سراپائے مینار هائے از شاخهائے آمو که شکار شده باشد زینت
بخشد تا هر دو آن را اعتقادی و دلیل بوده باشد در اندک فرصت چاه و مناره بر طبق
حکم و الامر تب گردید القصه منعم خان در بنگاله رسیده با داؤد جنگ نمایان کرده زخمی
گشت و اکثر امرایان تار شدند و باقبال بادشاهی داؤد مغلوب گشته بندگی در گاه
والاقبول کرده پیشکش هائے لایفه و فیان نامدار مصحوب پسر خود بجناب والا ارسال داشت
و راجه تو در مل از مهم بنگاله خاطر جمع نموده بحضور رسیده بمصب اشرف دیوانی سرفرازی
یافت بعد چند گاه چون منعم خان خانم خانان برگ طبعی در گذشت و داؤد دقا بویافته از عهد
خود برگشته سر بشورش برداشت بعد معروض مقدس خانجهان و راجه تو در مل بر سر او
تعین شدند ایشان در بنگاله رسیده بدفقات محاربات نمایان کرده منظر و منصور گشتند
و داؤد دستگیر گشته بقتل رسید سر او را بدر گاه والا فرستاده مور و عنایات شدند

در بیان تسخیر ولایت پتینه و بنگاله

در آن وقت سلیمان کرارانی که از امرائے بزرگ شیرشاه و اسلام شاه بود حکومت آن ولایت داشت و تا عهد خاقان زمان متسلط بود چون نعم خان خاننمانان بحکومت دیار شرقیه معین گشت بدفغات سلیمان مذکور جنگ در میان آمد و سلیمان عاجز شده اطاعت بادشاهی قبول کرده خاننمانان را ملاقات نموده تا ایام زندگی از انقیاد سر تنافست چون او قالب هتی که دبا بزی پسر کلانش برسد حکومت نشست و بعد چند روز مسافر ملک نیستی گردید پس از واد و سپردیم سلیمان حاکم انولایت گشته دم استقلال زده سر از بندگی جناب والا برتافت نعم خان آماده جنگ شده قلعه پتینه را محاصره کرده بدرگاه والا عرضداشت نموده استدعائے مقدم مقدس کرد و در عین برسات که از کثرت آب و خلاب راهها مسدود بود زیایات عالیات نهضت فرموده در حوالی پتینه نزول اجلال فرموده حکم بر محاصره قلعه شد داؤد و در خود تاب مقاومت ندیده باظهار اطاعت ایلیچی بجناب قدسی فرستاد چون ایلیچی باستیلام عقبه فلک رتبه سرفرازی یافت حکم شد که داؤد ازین شقوق یکی را اختیار سازد اول ما واد تنها و در زنگاه آمده مبارزت نایم هر که فیروز مند شود ملک از او باشد و اگر دل بین نهند از مردم خود که بزید شجاعت مشهور باشد برگزیند تا نیز یکی از بهادران در برابر او فرستیم ازان هر دو دلاوران هر کس که ظفر یا بدخ از جانب او شود در صورتیکه این را هم قبول نکند یکی از فیلمان نامی که بوفور جرات و بعظم جسده تندخوے ممتاز بوده باشد در معرکه بفرستد تا نیز فیلی را انتخاب کرده بجنگ او فرستیم هر کدام که غالب آید فیروزی از جانب او باشد چون ایلیچی این احکام قدسی شنیده از حضور رخصت شده نزد او رسید و شقوق مسطوره گذارش نمود ادبیچ یکی ازان قبول نه کرد و مقارن ایحال حاجی پور که آن روز اب گنگ است و محاذی پتینه است بسوی بهادران نصرت مند مفتوح گردید و محاصره قلعه پتینه نیز تنگ شد افغانان نقش اوبار خود در آئینه روزگار خود دیده و او را که مست باده سرکشی بود طوعا و کرها در کشتی انداخته بوقت شب روانه بنگاله شدند شورش و وحشتی عظیم در قلعه پدید آمد بعضی افغانان از اضطراب دران تاریکی دریا را از کشتی انداخته غریق بحر فنا شدند و فریعی که خود را در کشتی انداخته از فرط هجوم با

دیگر از سانحه غریبه که روداد این است که فوجی از ملازمان سرکار والا برائے مالش
 سرتابان نواحی اکبر آباد نقین شدہ بود و با متردان محاربه در میان آمد دران فوج دو برادر از
 قوم کھتری تر دو رستم نامی کردند قضا را یکے ازان ہر دو برادر دران کارزار کشتہ شد نعش اورا
 درخانہ اوباکبر آباد آوردند و برادر دویم دران رزم بچنان تردد می کرد از آنجا کہ ہر دو برادر توانا
 بودند و نقاش قدرت قادر مطلق چہرہ ہر دو برادر بیک و تیرہ منقوش ساختہ و مصور حکمت الہی
 قامت و شبیہا ہنہا بنجامہ صنع بعینہ یکے تصور در آورده بود و بیت

میان شان نبوده فرق اندک بعینہ ہر یکے چون ان دو گر یک

بعد رسیدن نعش مذکور درخانہ چون خبر تحقیق نہ رسید کہ کدام کسے ازان ہر دو برادر کشتہ شد
 و شبیہ ہر دو بے تفاوت یکے بود عورات ہر دو برادر در شبہ افتادہ برائے سوختن مسند
 شد ندان میگفت کہ شوہر من است ہمراہ این پیکر بچان میوزم و این میگفت کہ شوہر
 من است بر فاق نعش خود را خاکستری سازم رفتہ رفتہ این مقدمہ نزد کو تو ال شہر جوع
 شد کو تو ال این سانحہ را بعرض والا رسانید خاقان زمان آن ہر دو عورت را در حضور
 مقدس طلب داشتہ استکشاف حقیقت نمودند عورت برادر کلان کہ ازان تو امین ساعتی
 پیشتر تولید یافتہ بود گذارش نمود کہ بے شک شوہر من است مصداق اعتقاد من آنکہ یک
 سال منقضی امیشود کہ پسر دہ سالہ من فوت شدہ با یمرد غم فرزند عزیز بسیار بود شکم این را
 چاک سازند اگر بر جگر داغ فرزند داشتہ باشد شوہر من است بموجب حکم والا برائے
 امتحان گذارده جراحان کار شناس شکم میت را شگافتند سوراخے مانند زخم تیر بر جگرش
 ظاہر گشت چون ایمنی بعرض اقدس رسید باعث تعجب گردید الحق غم فرزند شدن فرزند بلند
 تیر لیت جگر دوز و آتشی است جانسوز بگر تراشی خنجر آبدار است و در دل خراشی سنان خونخوار
 مقارن ایحال برادر دویم ہمراہ فوج مذکور سلامت در شہر رسید ظاہر شد فی الواقع نعش
 شوہر بہان عورتست و بر عقل و دانش ان زنکہ آفرین فرمودہ حکم برائے سوختن او صادر گشت
 و آن زن مردانہ وار با پیکر بچان شوہر خویش ہمراہی نمودہ در آتش عشق و محبت خاکستر

گردید بیت

خسرو در عشق بازی کم ز بہند وزن مباحثش
 کز برائے مردہ سوزد زندہ جان خویشش را

در بیان سوانح بدایع که در زمان آنحضرت بوقوع آمل

در بعضی کسرات بیک نام مقدم بود شخصی که با او عداوت داشت تا بویافته زخمی بر پشت زخمی دیگر بر بنا گوش او زد و بهمان زخمها ز اوت مذکور قالب تہی کرد و بعد چند گاہ بخانه رام داس نام خویش اورا پسر ولادت یافت کہ بر پشت و بنا گوش او نشان زخم بود شهرت شد کہ راوت بیکا کہ از زخمها مرده بود باز بطریق تناخ در عالم وجود آمدہ آن پسرنیز بجد تمیز رسیدن میگفت کہ من راوت بیکا ام و نشان ما صحیح میداد کہ مقرون بصدق باشد چون این سانخہ غریبہ بعرض والار رسیدن طفلک را بحضور اقدس طلبداشته بحقیقت واقف شدند و گفتار بصدق پیوست دیگر تا بنیائی را پایہ سر بر خلافت آوردند ہر چہ مردم بزبان میگفتند او دست

زیر بغل کردہ از بغل بیان میداد ہمین طور اشعار میخواند بعضی تخریج من حمل بردند و جمعی بچشم ہندی دانمودند لیکن او اکثریت و رزق کار با بیچار سائیدہ بود دیگر شخصی را آوردند کہ از یک زوج خود بست و یک پسر داشت و ہمہ زندہ بودند ہر زبان گذشت کہ وقوع امثال این امور از قدرت ایزدی چہ بعید دیگر شخصی را حاضر آوردند کہ نہ گوش داشت و نہ سوراخ گوش ہر چہ مردم می گفتند بے تفاوت می شنید دیگر درین ایام ستارہ دو ذنب نمودار شد از نخست آن در عراق و خراسان فتور عظیم روداد و دیگر در بیوقت حضرت خاقان زمان روزی فرمودند کہ زبان دانی مردم از کثرت صحبت است بعضی از نزدیکان انہما سس نمودند کہ او میان را لفظ فطریست انہی معنی محتاج صحبت نیست ان حضرت جہت امتحان انہی در ویرانہ عمارتی اجدا نمودہ چند طفل نوزاد در ان مکان گذاشتند و دایہائے زبان بستہ برائے شیر دادن فیتند چون چہار سالہ شدند حضرت خود بتماشائے انہا تشریف بردند از ان پرورش یافتہائے وادی بے زبان حریفی ظاہر نشد بانکہ نگان باوازا متخص بے ارتباط حرف بر زبان می آوردند در مصورت گفتار آنحضرت با امتحان رسید کہ فی الواقع زبان دانی از صحبت حاصل می شود چنانچہ نوزادگان را صحبت مردم ہر دیار کہ میسر شود زبان ہمان دیار یاد میگیرند قطع نظر از او میان کہ لفظ جبلی دارند طوطی و شازک کہ حرف زنی خاصہ انہما نیست از صحبت او میان

حرف سرای شوند بلیت

و نہ کجا یافتی چوب بہائے نبات

ہر چہ درین عالم است از اثر صحبت است

برج عصمت بامشتری سلطنت قرین گردید راجه مجلس عالی ترتیب داده التماس مقدم مقدس
 نمود و آنحضرت بمرعات روابط نسبت التماس اورا با جابست مقرون فرموده بمنزل او تشریف
 بردند راجه بین الاقران والامثال سرافتخار برافراخته مراسم نیاز و پیشکش بتقدیم رسانید و از
 احدی تا شاگرد پیشه اسم نویسی نموده خلعت بهر کدام ارزانی داشت و امرای عظام را
 بلوازم صیانت و گذرانیدن تحایف خوشنودگر دانید و فیلمان کوه پیکر و اسپان با دنگا در
 پرستاران پری پیکر و غلامان غلمان شعار و فراوان اکسون و قصب و دیبا و زلفیت و شال و دیگر
 انواع اتمشه نادر و گوناگون اجناس هفت کشور و چندین عود و عنبر و حقه مشک و ذفر و بیاری
 درج یا قوت و گوهر و اقسام زیور مرصع از جوهر زو و اهر بطریق چیز سرانجام داد و نظم

ز دینار و یا قوت و مشک و عنبر	ز دیبا و زلفیت و خند و حیر
ز چینی بسج و خطائے پرند	گذشته ز اندازه چون و چند
بے جامه های گرمانسایه نیز	پرستار و اسپ و زهر گونه چیز
بے زیور و گوهر شاهوار	بے خاتم و پاره گوشوار
بے درج و صندوق باطل زر	په از لعل و یا قوت و در و گهر
ز پوشیدنی و ز گستر و نی	زهر چیز کان بود آردنی
کت و خیمه و خرگه و گندلان	زهر گونه چندان که صد کاروان

سابقا ز وخت راجه بهگونت داس سلطان خسر و خلف شاهزاده سلیم بعالم وجود آمده بود
 در میولا از بطن عفت سرشت صبیحه موند راجه در سنه سی و ششم جلوس و الام مطابق سنه
 هزار هجری سلطان خورم که ثانی احوال زینت افزای سریه خلافت شده بشاهجهان بادشاه
 نامور گشت سعادت و ولادت یافت بزم عیش و عشرت و انجمن انبساط و مسرت آراسته شد
 دست بزل و عطا کنشاده داد و جود و سخا دادند **منظم**

کلیه بنگفت جان پروردین باغ	که بولیش صد گلستان را کند داغ
ازین شمشاد تن کا زاد برخواست	ز هفت اختر مبارک باد برخواست
نشاط آویخت از تار تارانه	نوا پیچید در غنچه زمانه

مینمودند و بنیاد الهی و میامن اعتقاد آنحضرت بهم بانجام میرسید طیبیت
 هر آنکه استقامت بدرویش برد اگر بر نفسی دون رود پیش برد
 در صورت حصول از زوای و ولادت خلف نذری بسته بودند که پیاده قطع راه نموده
 زیارت روضه منوره کنند درینولکه از تائیدات ایزدی خلف سعادت پیوند بعالم وجود
 آمد با یغای نذر از دارا خلافت فتح پور سیکری تا جیمیر هفت منزل و هر منزل دو از ده
 کرده پیاده طی مسافت نموده مراسم زیارت بتقدیم رسانیده معاودت فرمودند در اصل
 خاقان زمان خیلی پر قوت و قوای دل بودند جرات و جبارت که ازان شیر دل بوقوع
 آمده از بادشاهان دیگر کم نشان میدهند شیخ ابوالفضل در اکبرنامه مینویسد که روزی بقصد
 نور از مای پیاده و تهر روانه شده آخر روز با کبر آباد رسیدند غیر از چند کس از نزد یگان هم
 پائے نکر و نیز می نگار که آن حضرت در سواری نیل نوعی ما هر بودند که احدی از فیلبانان
 از مونکار انقدر مهارت نداشت هنگامی که نیل مست عبده جوادم کشت فیلبانان را کشته
 باعث آشوب شهر میشد آنحضرت روبرو آن نیل رفته بیدریغ پائے عظمت بزدانش
 نهاد سواری شدند و آن را بجنگ نیل مہمراوی انداختند و بارها در مین جنگ مینلان
 مست بنا بر از مودن جرات خود ازین نیل بسته بر نیل دیگر می رفتند و موجب حیرت
 نگار گمان میکردند.

از دواج شانزده سلطان سلیم با صبیبه تہ راجہ ولادت سلطان خرم

یعنی شاه جهان

چون حضرت خاقان زمان روابط انتساب بر چهار بوط کردند انہا با وجود مخالفت مذہب
 ازین نسبتہا سرفرازی دانستند از ہر طرف این راہ واکر دند بعد از آنکہ شانزده سلطان سلیم
 بحد بلوغ رسید اگر چه سابقاً صبیہ راجہ بہگونت داس ولد راجہ بہار امل در جبالہ نکاح آن
 نونہال حدیقہ خلافت درآمد بود اما درینولاصبیہ مومتہ راجہ ولد راکے مال دیوم زبان
 جو دہپور کہ بوسعت ولایت و کثرت لشکر سرآمد چندین اہمال نشان بود در عقد ازدواج
 آن گوہر تاجداری درآمد ہ ماہ آسمان سعادت با خود شنید فلک خلافت قران یافت و زہرہ

قبول نکرد و آخر الامر سر فرازی خویش درین دانسته صبیہ رضیہ خود را در عقد ازدواج حضرت
خاقان زمان در آورد **منظم**

بروزے که طالع برومند بود نظر با سزاوار پیوند بود
چناندار بر کسم آباے خویش پری چهره را کرد همتائے خویش

**ولادت با سوادشانهزاده سلطان سلیم یعنی جهانگیر بادشاہ وقتن خاقان
زمان پیاده با جمیر بالینائے نذر**

چون آنحضرت آرزوئے خلف سعادت سرشت بسیار داشتند و عقدہ رین تمنائی کشود
و درخت امید شگوفه میکرد اما بثمر مراد مثمر نمی شد ابرتناقطره در صدف میرحیثت لیکن
مردارید خواهش حاصل نیگشت **نظم**

نخلش بهوائے میوه پیوست میکرد شگوفه و منی بست
از قطره ابر او شدی پر در لطن صدف نمیشدی در

برائے حصول این مدعا بجناب شیخ سلیم که از نزدیکیان در گاہ کبریا و مستجاب الدعوات بود
و در قصبه سیکری اقامت داشت التجا آوردند حسب الاشاره اخذ آگاہ در نزدیکی
قصبه مذکور عمارت بادشاہانہ احداث نموده بفتح پور موسوم کرده دارالخلافت قرار دادند
بنیابت سبحانی و بہ برکات دعائے درویش در سال چهاردهم جلوس و الامط سابق
شہر بجزئی از لطن عفت سرشت خلاصہ عفا یف روزگار صبیہ را جبہا رائل خلف فرخند اختر
والاکبر سعادت ولادت یافت **ہمیت**

یکے غنچہ از باغ دولت دمید کزان سان گلے چشم گیتی ندید

نام آن مولود مسعود و بمناسب اسم درویش خدا اندیش سلطان سلیم نهادند کہ ثانی الحال
بعد رحلت خاقان زمان اورنگ آراے خلافت گشته بجهانگیر بادشاہ نامور گشت چنانچہ
بجائے خود بجزیری دراید چون آن حضرت بروضہ منورہ خواجہ معین الدین چشتی کہ از واصلان
حق و نزدیکیان حق مطلق اند و در سنہ ۳۳۳ھ جان گذران را پدر و در گذارده در خطہ اجمیر آسوده مہتند
اعتقاد تمام داشتند ہمے کہ رو میداد بزیارت روضہ رضویہ رفتہ استمداد انجام ملو

آن عشرت طبیعت تصور نمودن چه بجز دلیت و اہل نفوس و ذی حیات را کہ ہر یک جان عزیز
دارد برائے تماشا کہ دمی بیش نیست معدوم ساختن چہ پیرحمی است بلیت

میا زار موری کہ دانہ کش است کہ جان داد و جان شیرین خوش است

بتا بر امثال درین امور بعضی اہل اسلام کہ خالی از تعصب بنو و مذہب خاقان زمان را بہ بر گشتگی
از دین مہتمم ساختہ انواع سخن سازی می نمودند خصوص مولانا کے عبدالعزیز سلطان پوری کہ از اسلام
شاہ افغان خطاب شیخ الاسلامی یافتہ و از خاقان زمان بخدمت الملک مخاطب شدہ بود و شیخ
عبدالبنی صدر کل نسبت آن حضرت سخنان دور از کار بسیار میگفتند و بہین سبب برخاستہ
بمکہ معظمہ رفتند چون باز بہندوستان آمدند حکم شد کہ ہر دورا قید کنند بخدمت الملک از
فرط یم قالب ہتی کہ و شیخ عبدالبنی را حالہ شیخ ابوالفضل کردند و در زندان فوت شد
از نچہت کہ با ہم عداوت داشتند بر زبانہا افتاد کہ شیخ ابوالفضل اورا خفہ کردہ کشت
القصد بتقدیم شرایط اسلام و ادائے ادب بسادات عظام کہ از آن حضرت بوقوع آمدہ بود از
دیگر سلاطین کہ بظہور رسیدہ باشند بلیت

بدانش بزرگ و بہمت بلند   بیاز و دلیر و بدل ہوشمند

نہ را بیش بہ تدبیر محتاج غیر   نہ امضائے رایش بجز محض خیر

در بیان انتساب حضرت خاقان زمان بر اچھاور و ساہندوستان

در زمانیکہ بادشاہ غفران پناہ بایران تشریف بردند شاہ طہاسپ در تقریب استفسار
تفرقہ ہندوستان گفتہ بود کہ چون حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ خلافت ہند از تصرف
افغانان برگزفتہ بودند دوران ملک بیگانہ اگر زمینداران عمدہ انتساب و اشتباک بیان
می آمد در وقت تفرقہ ہند و معاون میشدند و بدین منط در سلطنت اختلال رونمیداد لہذا
بادشاہ غفران پناہ چون مرتبہ دویم سریر آرا کے خلافت شدند این مطلب را مخطور
خاطر مقدس داشتند لیکن میسر گشت بعد از آنکہ اورنگ جہانبانی از جلوس خاقان زمان
زمینت یافت بخصول این مامول توجہ عالی مصروف داشت و خست برادر حسن خان
میواتی را کہ از عمدہ زمینداران ہند بود در حرم سراسر کے سرسبز از فرمودند بعد از آنکہ
براجہ بہار اہل کچھواہ کہ عمدہ ترین را جہا بود بدین مطلب حکم شد او سبب مخالفت نہ بہت

دویم امر دوا ماه آبی عنصر قدسی را بطلا و سیم و اقسام چیزها و گوناگون اشیا و وزن کرده ان اشیا را باطل اعتبار خیرات نمایندین هر دور در آن فیض بخش عالم مانند نیر عظم برج میزان را از اشکات جمال عنصر اقدس تجلی نمود میباشند و در رنگ قرمزی نور بیت سحر ترا دورا از لغات انوار وجود مقدس فرخ آگین میگردانند و پله میزان را از جوهر غریبه و اشیای نادره برمی آورند فقر و مساکین و تهیستان و محتاجین از فرط بذل و نوال بادشاه دیادل از زر و دینار مستثنی و سبب نیازی شدند نظر

تراز و چشم در ره دانشت تامل
 شراین سعادت را پسندید
 که آید در پیش خورشید اقبال
 از چشم ترا زو مروی دید
 تراز و را بر زناگونه انباشت
 که او را پنجه خورشید برداشت

و حکم شد که در ماه شمس در آن تاریخ مرگب غذای حیوانی نشوند و هر سال بعد وزن نقد روز که موافق عددین عمر گرای باشد گوشت تناول نفرمایند و در آن ایام در کل ممالک جانداران نیازند و بدین تقریب کاوشی که زواجل هند از امور مذمومه و جرایم عظیمه است از تمام ممالک محروسه منع کردند و میفرمودند که ترک گوشت بارها بخاطرم میرسد اما از شگفت مردم نتوان ازان احتراز نمود چرا که گوشت از شاخ درخت بر نمی آید و همچو نباتات از زمین بر نمیخیزد و محض از بدن جانداران پدید می آید و با وجود انواع اغذیه و اقسام نعمت از نعمت خانه و اهل حقیقی براسک آدمی عطا شده بجهت اندکی حظ نفسانی که تا آنکه گوشت بر زبان است مزه لذت می دهد و قصد جانداران نژاد چون چه سخت ولی است و سینه خود را که مخزن اسرار ایزدیت گوشتستان حیوانات کردن چه بجهت مهریت با وجود اینهمه بیرون آمدن ان از راه بول و سرتبه و پیمایش آن اصول است در غیر صورت ترک گوشت خوردن بوجه اولی تر است **بیت**

اگر لذت ترک لذت بدانی
 درگر خواهش ترک لذت بخوانی

و نیز میفرمودند که مشغله نیکار محض فرخواری و جفاکاری و عین پیدادی و جلا و نیست سگین و لان خدا تا ترس بقصد تناسل هوا پسستی و نفس دوستی براسک تشنج خاطر و لذت نفسانیت نرا متکثر قرار داده قصد جانداران میکنند و چندین بیگناگان را در غارستان مردم میفرستند لینا نند که این هنوز غریبه و پیکر عجیبه از برای صانع صانع حقیقی آراستگی یافته در انعام

نشود و مسلمین و هندو و گبر و ترسا و دیگر اهل مذاهب با یکدیگر در مقام صلح کل بوده هر کدام بدین و آئین خویش پرستار آفریدگار باشند بلیت

از یک چراغ کعبه و تجمانه روشن است در چیزتم که دشمنی کفر و دین چر است

بنا بر صلح کل که مجبول و مفطور آنحضرت بود در هر شب جمعه که غازه سعادت برود دارد و دانشوران جمیع ادیان و فضلاء تامی ملل از اهل سنن و شیعه و یهود و نصاری و مسلمان و گبر و ترسا و فرنگی و دارمنی و زندق و دیگر مذاهب که در ولایت ایران و توران و روم و آن طرف شایع است و بر همه چیز برن و جین بوده و دیگر مشارب که در ممالک هندوستان رواج دارد در چهار ایوان که بهمین مقصد تعمیر یافته بود فراهم آورده مقدّمات خاص عقلی و نقلی هر مذہب بسبب رضا اصفا میفرمودند و نقد حقیقت و معرفت بر محکم تیز میرسانیدند و فضلاء آن مذاهب را بهر یک مباحثه در آورده خود را مرخص منصف میشدند بمیت

جنگ هفتاد و دو ملت همه قدر پذیر چون ندیدند حقیقت ره افسانه زدند

برائے دریافت حقیقت دین و آئین اهل هند کتاب مباحثات را که بر اکثر اصول و فروع معتقدات بر همه اشتمال دارد و متضمن کنگی عالم و عالیان و قدم جهان و جهانیان است و درین کشور معتبر و بزرگ تر از آن کتابی نیست حسب الحکم والا باهتتام غیاث الدین علی نقیب خان ملّا سلطان و عبدالقادر بفارسی مترجم کرده بر زمین نامہ موسوم گردانیده از نظر اقدس گذرانید و شیخ ابوالفضل خطبه آنرا ببارتشتین نقلم در آورده و همچنین بعضی کتب هندی دیگر نیز بموجب امر والا ترجمه گردید و بارها بر زبان مقدس گذشت که از وزیدین تند باد تقلید چراغ استیلاز افسرده شده و همه کس بی آنکه غور در اصل کار نمایند و تحقیق مذاهب پر وازند هر چه از پدر و اوستاد و آشنا و همسایه و خویش و اقارب شنیده و دیده انرا علین مذاهب دانسته و انظر بقیده یا پرستش ایزدی انگاشته مخالفت آن را کفر می پندارند اگر اندکی پر و پیش بکار رود و دیده استیلاز بازگردود که گرانے مرحله تقلید و تعصب نشوند بلیت

گفت و گوئے کفر و دین آخر یک جلیکشد خواب بکچر است باشد مختلف تعبیرا
و مقرر فرمودند که در هر سال دو مرتبه یکے پنجم رجب که روز ولادت آنحضرت بود و دیگر

اسفندار ماه آبی که همگی شش ماه بوده باشند این مهم انصرام پذیرفت مصوع
ظفر ملازم و دولت قرین نصرت یار

در بیان معاف کردن جزیه و طریقہ صلح کل و رزیدن

در وسعت آباد هندیستان مقدار مبلغ ان چند است که محاسبان روزگار از عهدہ ضبط
آن نتوانند برآمد بمقتضای حق شناسی بر زبان مقدس گذشت که مقرر کردن جزیه بجهت
آن بود که همواره مبلغ معتدبه در خزانه موجود باشد و باعث تقویت سپاه اسلام و شکست
مخالقان مذہب گردد هر گاه که بیامن اقبال روز افزون ہزاران گنج در خزاین والا فراہم
آمدہ و جمیع راجہائے و رایان ہندوستان سر بر خط اطاعت نہادہ باشند چہ گنجایش
کہ بیان تکلیف زیر دستان و مسکینان را آزار رسانیدہ شود چنانچہ ملاشیری در زمانے
کہ راجہ مان سنگہ تبخیر ولایت کوہستان پنجاب و تادیب راجہائے آن دیار تعیین شدہ بود
گفتہ و این قطعہ تا در حسب حال آمدہ قطعہ

شہا فرمان فرستادی براچہ کہ سازد ہستدوان کوہ رارام
چنان رونق گرفت از عدل تو دین کہ ہندوی زند شمشیر اسلام

از انجا کہ بادشاہان پیشین بمقتضای تعصب دین و مخالفت مذہب در آزار و اضرار
کفار میکوشیدند و آن فریق را در اخذ جزیه خوار و زار مینمودند و ستمگاری و دل آزاری
را کار میفرمودند و آن را صواب تصور نمودہ از عبادت می شمردند انحضرت از توفیقات
خدا و او دو فر عقل معاش و معاد مسند آراستے صلح کل بودہ طوایف انام و طبقات
خلایق را بنظر تلمطف دیدہ بر زبان فیض بنیان آور دند کہ مبدع جہان را بر خلائق مختلف
المشارب و متنوعہ المذہب در فیض کثودہ و انواع الطاف شامل حال افرید ہستے
غویث مبذول داشتہ بس بر زمست ہمت بادشاہان و الا شکوہ کہ ظلال ایزد
متعال ہستند لازم و واجب کہ تحالف و تنازع دین منظور نہ استہتہ بندہ استے خدا را
بیک نظر دیدہ عنایات خاص مانند پر تو آفتاب کہ بہر نیک و بد یکسان می تابد بہنگان
ساوات مرعی و اندرہ منصورت حکم شد کہ از تاریخ حال ہیچکس از حکام ممالک بعلمت
طلب جزیه کہ ہشت سال بائیں سلاطین پیشین ضبط در آمدہ مزاحم حال زیر دستان

بولايت رانه ميشود پير من يورش بادشاه از سحر من خواهد دانست بين واهمه از لشکر
 فیزی اثر گنجت چون فرار نمود بعرض والاکسید تادیب و تخریب را تا بطریق اولی
 بر دست والا لازم اندازد و هول پوسه سمت ولایت را نامتوجه شدند و در عالی قلعه چقدر
 رسیده انحصار را که در حصان متانست شهره افانق است محاصره کردند و چند ماه علی التواتر
 جنگ توپ و تفنگ در میان آورد و زبانه انحضرت بر اسکی دیدن مورچها سوار شدند
 بعرض رسید که از روزن قلعه چند مرتبه تفنگ بنه دوق سرداده و اسکی با بل مورچل رسید
 خاقان زمان بندوق خاصه بر دست اقدس گرفته بسوسه آن روزن سردانند بقدرت
 ایزدی تیر بهد ف رسید بر زبان مقدس گشته شیت که دست اقدس چنان سبک بیناید
 چنانچه در شکار گاه بندوق بشکار میرسد دست سبک بیناید چنانکه این بندوق کارگر شود
 ثانی الحال خبر رسید که برادر زاده جیل که سردار قلعه بود از آن ضرب گشته شد و تفنگ
 دست مبارک بر نشانه رسید نظم

در معرکه این تفنگ فریاد رس است
 موقوف اشاره است در کشته چشم
 خصم افکن و گرم خوبی آتش نفس است
 سوزش انگلی ز گوشه چشم بس است

چون محاصره با متدا کشید و کار پیش رفت بموجب حکم والاد و نقب درون قلعه ساختند
 و هر دو نقب را از باروت پر کردند و سیکه را آتش دادند و دیگر را موقوف داشتند
 چون سر بانه هر دو نقب پایان قلعه با هم اتصال یافته بودند فصار آتش بهر دو نقب
 خورد لشکر بادشاهی که نزدیک نقب دومی غافل بود بسیار ضائع شد القصه چون اقبال
 بادشاهی قری بود قلعه متوج گردید بعد جنگ بسیار و ترددات بسیار جیل و ختا که از
 امرائے بزرگ رانا بودند گشته شدند انحضرت بعد فتح قلعه و نصب قلعه دار بفرخی
 و فیزی از انجا عادت نموده بخله دلکشائے اجیر نزل اجلال منبر نمودند در زمان
 سابق سلطان علاء الدین خلجی بالشکر فرادان مدت متناهی قلعه مذکور را محاصره کرده بسیاری از
 لشکریان خود را بکشتن داده کار سے از پیش نه برده بفریب و مخدعیت رتن سین حاکم انجارا
 قید نموده بهلی آورده بود در میز لا از اقبال عدو مال انحضرت در اندک مدت چنین
 قلعه آسمانی ارتقاغ امتساح یافت از ابتدائے نصب شهر یور ماه آبی بغایت اوسط

می نمود و اظهار آشفته گی میکرد در منزل بایه آنکه حرفی ناملایم سر بر زند بموجب آزرده
 خاطر گشته عزیمت زیارت بیت المقدس مصمم نموده از کجرات روانه میشد و جام و بها
 را که عمده زمینداران آن ولایت بودند ظاهر ساخت که داعیه آنست که از سند بدرگاه
 آسمان جاه مشتاقم چون بسونات رسید دیوان و نجفی سرکار والا را که در انصوب بودند
 محوس ساخت و بر لب دریائے شور رسید با فرزندان و اهلیمه و نقد و جنس خود بر جا
 نشست چون این معنی بعرض والا رسید باعث آزرده گی خاطر مقدس گردید و فرمان
 عاطفت صادر گشت و از روس عنایت محال و جاگیر اورا مسلم داشتند خان اعظم از
 بسکه شوق کعبه امد غالب داشت پذیرای نضاح نگردیده روانه گشت بعد ادراک
 سعادت زیارت که منتهائے تناسک خاطرش بود سال دویم معاودت نموده کجرات
 رسیده بموجب حکم اقدس باستان مقدس رسید شرف اندوز سعادت ملازمت
 والا گردید آنحضرت از روس کمال عنایت و نوازش که شامل حال او بود در آغوش
 گرفتند و در اندک مدت بمنصب عالی و کالت سرفراز فرمودند و هراقدس حاله او گردید
 دور آخر ما بمنصب هفت هزاری سرفراز گشت اولاً صابطه منصب امرایا ده از پنجاه
 نبود اول شخصه که بمنصب هفت هزاری سرفرازی یافته خان اعظم بود اینهمه عنایات اعلی
 نسبت به کمال او را بیجهت مصروف بود که چیزی آنکه والده شریفه او دایه حضرت خاتون
 زمان بود و خاطر داشت آن پرده نشین نقاب عصمت بسیار میکرد و تدو خان اعظم نیز از دانش
 و فراوانگی و شجاعت و مردانگی یگانه روزگار بود ولایت

پدانش بزرگ و بهت بلند
 بهاز و دیو بدل پوشند

در بیان تسخیر قلعه ختور

در زمستان که میرزایان در مالوه شورش داشتند و آنحضرت بدفع فتنه آنها متوجه
 بودند در منزل دهل پورتابن کبیر آباد بر زبان مقدس گذشت که تمامی زمینداران
 هندوستان بلازمت رسیدند مگر رانا اودی سنگه تا حال بلازمت نرسیده بخاطر
 مقدس میرسد که نخستین استیصال رانا نموده بعد از آن بطرف مالوه نهضت نمایم
 سکت سنگه کبیر رانا در آن زمان بحضور اقدس بود بخاطر آورد که اگر نهضت رایات عالی

غزین بحر فنا گردید مدت سلطنت یازده سال و یازده روز
 سلطان میران شاه خواهرزاده سلطان بهادر شاه که از جانب سلطان حاکم ایسرو برهان پور
 بود چون از اولاد بهادر شاه هیچکس نماند او غالب آمده بر سند حکومت نشست مدت یکماه
 در پانزده روز

سلطان محمود شاه بن لطیف خان بن سلطان مظفر شاه هزده سال و
 پانزده روز

احمد شاه عرف رضی الملک از اولاد سلطان احمد شاه بانی احمد آباد با اتفاق
 امر بر سند حکومت نشست سکه و خطبه بنام خود کرد مدت حکومت سته سال و چینی ماه
 و تقویم هشت سال

سلطان مظفر شاه بن سلطان محمود شاه بن لطیف خان بن سلطان مظفر شاه
 چون از اولاد سلاطین مذکور که قابلیت سلطنت داشتند باقی نماند استمداد خان
 خواجه سراسر که مدار علییه سلطنت بود نهنونام طفل خور و سال را در مجلس آورد و قسم یاد کرد
 که این پسر سلطان محمود شاه است مادر او جاریه بود چون حامله گردید برائے اسقاط حمل
 عماله من کرد چون حمل او زیاد از پنجاه شده بود لهذا سقط نگردید این طفل زائید و من این
 ساپنهائی پرورش میکردم احوال که سوائے این طفل وارثی نیست متابعت ناگزیر است
 همه کس مقبول کرده او را بسلطنت برداشتند سلطان مظفر خطاب اند ما قبت الامر
 بدست کسان خان اعظم که کلتاش گرفتار آمده خود را خود کشت چنانچه بقلم آمده ایام حکومت
 شانزده سال و چند ماه از ابتدای سنه لغایت سنه ۹۸۳ ولایت گجرات یکصد هفتاد
 و چهار سال از تصرف سلاطین دہلی بیرون مانده بود در نیولا داخل ممالک محروسه گردیده
 بتصرف ادویای دولت درآمد

در بیان وانه شدن خان اعظم بکه معظم

با وجود تقدیم خدمات لایق و مشمول عنایت مقدسه بموجب ازان حضرت از زده
 خاطر می بود و بسبب نقص مذموب با شیخ ابوالفضل خصوصت بسیار داشت
 اکثر امری برخلاف خواهش او در حضور والاسر بر میزد از غمانی و بدگوی شیخ نقصو

پسندیده که لایق حال بوده باشد در خدمت سلطان بطهور رسید سلطان مایوس شده
 از آنجا بطرف مالو رفت و بعد آن بقنوج آمد چون حضرت صاحبقران بعد تسخیر
 هند وستان متوجه سمرقند شدند و اقبال خاں باز در ملی تصرف گشت تا تا خان به پدر
 خود گفت که بنیانت آبی لشکر فزادان و استقدا تمام داریم بهتر است که از اقبال خان
 انتقام گیریم و در ملی از دستخلص گردانیم که سلطنت میراث کنیست ظفر خان اینمعنی قبول کرد
 و خود را از حکومت باز داشته گوشه اختیار کرد و چشم و خدم و اسباب حکومت و
 ولایت به پسر خود داد.

سلطان محمد عرف تا تا خان خلع اعظم همایون ظفر خان در سنه ۸۰۰ سکه و خطبه
 بنام خود کرده بر تخت خلافت جلوس نموده شمس الدین دندانی برادر اعظم همایون را پایه
 وزارت داد و سلطان راز هر داده گشت مدت سلطنت دو ماه و چند روز.

سلطان مظفر شاه عرف اعظم همایون بعد مسموم گردیدن خلع خویش سکه و
 خطبه بنام خود کرد و ایام حکومت سه سال و هشت ماه و بیست روز.

سلطان احمد شاه بن سلطان محمد تا تا خان بن سلطان مظفر شاه که احمد آباد بنا کرده
 اوست سی و دو سال و شش ماه و بیست روز.

سلطان محمد شاه بن سلطان احمد شاه هفت سال و چهار ماه.

سلطان قطب الدین احمد شاه بن سلطان محمد شاه هفت سال و شش ماه

و سیزده روز.

سلطان داود شاه بن سلطان قطب الدین احمد شاه هفت روز.

سلطان محمود شاه بن سلطان محمد شاه پنجاه و پنج سال و یازده روز.

سلطان مظفر شاه بن سلطان محمود شاه چهارده سال و نه ماه.

سلطان سکندر شاه بن سلطان مظفر شاه دو ماه و شانزده روز.

سلطان محمود شاه بن سلطان مظفر شاه چهار ماه.

سلطان بهادر شاه بن سلطان مظفر شاه از حضرت نصیر الدین محمد همایون پادشاه

شکست یافته در جزیره دریای شورش پیش فرنگیان رفت فرنگیان میخواستند که او را دستگیر
 کنند او از آنجا که نجات در غراب نشسته میخواست که بپارزد درایند قصارا در دریای شورش افتاده
 را استیضه و زمانا بینه طبقات اکبری جلد ۴۴ ص ۴۴

(۱۱) در سنه ۸۰۰ ظفر خان خطبه بنام خود کرده خویش را مظفر شاه خواند تاریخ فرشته جلد دوم صفحہ ۱۸۰.

تبی بود و مغزش ازان چون سیو بدست خود افشرد و خود را گلو
 چکارا پید از دست بد کیش را بجز آنکه آتش زند خویش را
 بد پنج مشش سال دیگر بهادر نام سپه کلان سلطان مظفر خان طرف آمده سر بشورش برداشته بود
 در اندک فرصت خود را از او بیخول کشید بلیت

بله هر جا شود مهر آشکارا سبها را جز بهنسان بودن چه یار
 پوشیده نماند که سلطان فیروز شاه در ایام سلطنت سلطان غیاث الدین تغلق شاه
 خود نوبته بطریق شکار از دلی بر آمده اتفاقاً صید مشکینان از لشکر خود جدا افتاده نهنها
 اسپ سوار در دوی از دیهات بهر در متصل تها نیر رسید چون آثار سرداری و سردی
 از ناصیه حال او ظاهر بودند مقدم انجام اسم خدمتگاری و مهنداری بجا آورد و فیروز شاه
 شب بارام و اسایش تمام گذرانیده از ننداز که نهایت خوشوقت و رفنا نندگشت بلبل
 تا نکه سلطنت رسید ننداز که رابشرف اسلام مشرف ساخته و جهت الملک خطاب
 داده پیش آورد در فتنه رفته و جهت الملک از امر اسے بزرگ گردید بعد سلطان فیروز شاه
 در سلطان محمد شاه پسرش تحت نشین خلافت گشت ظفر خان بن وجه الملک را خطاب
 پایون داده بکومت گجرات سرمنه از کرده چتر و بارگاه سرخ که مخصوص بباطین است
 رحمت کرد و ظفر خان دران ولایت رسید به نظام مفرح انجا طیب راستی خان جاکم
 بنا که از ظلم او مظلومان داد خواه بودند جنگ کرد و نظام مفرح در عرصه کارزار کشته
 شد ظفر خان بعد فتح تمامی بلاد گجرات بتصرف در آورده به دیلمه که از کشته ظلم نظام
 فرح مجروح بودند مرهم التفات و عنایت پناهده جهور سکنه و عموم متروطنه را از غور افش
 در ۹۹۹ هجری چون سلطان محمد شاه و دیست حیات سپرد و امور سلطنت اختلال
 یافت تا آنکه خان بن ظفر خان که بوزارت سلطان ناصر الدین محمود بن سلطان محمد شاه
 ر شده بود بسبب غلبه اقبال خان از دلی فرار نموده پیش پر گجرات رسید ظفر خان و
 رخا در استعداد فراهم آوردن لشکر براسے انتقام از اقبال خان بودند هم درین اثنا
 رسید که حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان در نواحی دلی نزول اعلان فرموده و
 در عظیم دران دیار گراه یافته و خلق کثیر ازین جاد شد که بخت بجانب گجرات میرسد مقارن
 حال سلطان ناصر الدین محمود نیز از دلی فرار نموده بگجرات رسید و از ظفر خان سلوک

تسلط یافته سکه و خطبه بنام سلطان مذکور گردید چون آئینی بعرض والار رسید سید میرزا خان ولد
 میرزاخان خاننجان را ب حکومت آن ولایت تعیین فرمودند پیش از آنکه میرزاخان در آن حدود برسد
 سلطان مظفر استیلا یافته تمامی الملک را متصرف شده بود قطب الدین محمدخان که در بهرج
 بود عاجز گشته و قول گرفته بسلطان مظفر آمده ملاقات کرد سلطان از روسه بدقولی و بدینتی
 قطب الدین محمدخان و جلال الدین سعد و خواهرزاده او را مسافر ملک نیستی نمود و فرزانه و
 اسباب امارت و بسیاری اموال آنها بدست سلطان افتاد ازین خبر میرزاخان چست نچالاک
 نشانته در حوالی احمد آباد رسیده عرصه پیکار راست و بعد جنگ بسیار باقبال بادشاهی
 فتح یافت و سلطان مظفر شکست خورده رفو بهزیمت نهاد و در کنهائیت رفته باز لشکر فراهم
 آورده و میرزاخان بر سر او در کنهائیت رفته محاربه سخت نموده نصرت یافت و سلطان مظفر
 گریخته از دریائے زنده گدشته بطرف دکن رفت و بجلد و سه این فتح میرزاخان بقطاب
 خاننجانانی که میراث پدرش بود و منصب پنجزاری که در آن زمان زیاده ازین منصب نبود
 سر فرار گشت و بعد هشت سال مظفر با مداد و اعانت جام که از عمده ترین زمینداران آن ولایت
 بود بمعادنت دولت خان زمیندار سورته در اجه کنکاری هزار سوار فراهم آورده باز بطرف
 احمد آباد راه شورش نمود و در آن وقت خان اعظم کوکلتاش از تغیر خاننجانان بصوبه داری احمد آباد
 بر تبه دویم سر فرازی یافته بود که مهت بدافع این شورش و نهاد بر بست و جنگ عظیم در پیوست
 و هزار کس از مخالف و دو صد کس از خان اعظم در معرکه قتل رسید و پانصد کس از کوکلتاش
 زخم برداشتند و مقصد اسپ نیز افتاد بالاخر سلطان مظفر تاب نیآورده مع جام رو بفرار
 نهاد و سال دیگر قلعه جو ناگدله و سومات و دودار کا و بنا در انطرف بشمشیر مهت خان اعظم
 مفتوح گردید بعد آن بجهت دعوی سلطان که مهت بست سلطان مظفر در پناه بهار ازیندار
 کچه درآمد خان اعظم متوجه کچه گردید بهار از بان عجز و نیاز کشوده اطاعت بادشاهی قبول کرد
 و جانیکه سلطان مظفر پنهان شده بود بمکان اعظم خان نشان داد چنانچه از آنجا سلطان مظفر را
 دستگیر کرده آوردند خان اعظم میخواست که او را بجنو و مقدس روانه کند صبی سلطان مظفر به بیانه
 و صنویر درختی رفته آستره که در شلوار خود پنهان داشت بر آورده بر گلوئی خود راند و
 جان بحق تسلیم کرد **مظفر**

چشم فلک ندید و نه بیند بمرغوش
این منسخ ها که شاه زمان رامیسرت
هر صبح کاسان نهندش منتهائے کار
چون بنگری مهند منسخ دیگر است

بالجمله محمد حسین میرزا زخمی شده از معرکه برآمده و بفرار نهاد و بدست مبارزان لشکر منصور گرفتار گردیده دست بگردن بسته در حضور اقدس آوردند او را از کثرت دروزخم بسیاری نزد مجاز و خجالت به اسیر در آمدن و هبابت و صلابت بادشاهی سخن از زبان بر نی آمد و از غلبه قلعش نزدیک بود که قالب تنی نماید آنحضرت ترحم فرموده اب خاصه مرحمت فرمودند و میخواستند که در قلعه مجبوس نمایند لیکن نسبی راجه بیگونت داس بیاسار رسید و نیز اختیار الملک که مصد فنا و همون بود بعد فرار ناگهان از اسپ افتاده اسیر گشت سر او را جدا کرده آوردند و عاقل حسین میرزا و دیگر لشکریان مخالف پراگندگیها کشیدند و آنحضرت بفتح و فیروزی داخل احزاب شدند و بتجدید انتظام پراگندگیهای آنولایت نموده بعد یازده روز معاودت فرمودند در عرض چهل روز رفتن و منسخ کردن و تنظیم مهات ممالک نمودن و بدار السلطنت فتح پور رسیدن اتفاق افتاد بعد چند سال گلرخ بیگم صبیبه کامران میرزا که در جباله ذوجیت ابراهیم حسین میرزا بوده در تفرقه میرزایان مظفر حسین میرزا پسر خود را همراه گرفته بطرف دکن رفته بود بعد رفع شورش میرزایان با پسر خود از دکن آمده در گجرات مصدر فساد گردید راجه تودمل که برائے تظنیص جمع صوبه گجرات رسیده بود جنگ نمایان کرده فیروز مند گشت و مخالف شکست خورده براه کبتهایت بدر رفت اکثر مردم غنیم و عورتی که لباس مردان پوشیده جنگ میکرد دستگیر شدند و مظفر حسین میرزا بطرف دکن روانه شد راجه علیخان او را دستگیر کرده بدرگاه والافرستاد او دتے در قید ماند بعد سه سال از قید برآورده صبیبه قدسیه در عقد از دواج او در آوردند از ابتدائے سال یازدهم جلوس والالانایت سال بست سویم بمیرزایان جنگ در میان ماند بعد دستگیر گردیدن مظفر حسین میرزا بالکل رفع فساد گردید و عرصه انملک از خرم خاشاک آشوب پاک شد بعد از چند سال چون خان اعظم را تغیر کرده اعتماد خان گجراتی را ب حکومت آنولایت سرفراز فرمودند سلطان مظفر عرف نتهوا از اولاد سلطان بهادر که سابقاً از قید آنحضرت گریخته بود و قابویا فته سربشورش برداشته جمعیت فراهم آورد و او باشان فتنه ساز را دست اویز فساد گردید و با اعتماد خان جنگ کرده غالب آمدند و شهر آبیاد را غارت نمودند و بران ولایت

مخالفان لشکر گفت بربیت

غزوی کوس برده پرده گوش   دماغ دشمنان را برده از هوش
 محمد حسین مرزا از نزل موکب والا باین سرعت و استعجال بی سابقه خبر واقف شده متعجب
 گشت و دست از محاصره قلعه احمد آباد باز کشیده آماده پیکار گردید و در میان هر دو لشکر
 جنگ واقع شد و آتش کارزار اشتعال یافت **نظم**

چو خسرو صف میمنه ساز کرد   بر تیغ اثر دهارا دهن باز کرد
 صف میسر هم بیار است چست   یکی کوه گوی ز پولاد درست
 هر اول چنان کرد از پیشگاه   که در حیرت افتاد خورشید و ماه
 ز قلبی که چون کوه پولاد بود   پناهنده را قلعه آباد بود
 در انگند خود را بان کارزار   چو شیر که گور انگند در شکار
 برار است رزمی چو خورشید و ماه   ندید است هرگز چنین رزمگاه

باجمله آنحضرت بمقتضای شجاعت و دلاوری ذاتی و همت و دلیری فطری که باعث حیرت
 نظار گیان و عبرت معاندان تو اند بود و بنفس نفیس خویش کار پردازیهایی که از شان پادشاهان
 دور بوده باشد بطور رسانیدند یکی از بدگهران نزدیک رسیده شمشیر بر اسپ سواری
 خاصه انداخت و اسپ مذکور چرا غپاشد آنحضرت بدست همت نگاهداشتند و او را
 نوعی بر چهره زدند که از سلاح او در گذشت و مقهوری دیگر رسیده نیزه بر حضرت حواله کرد
 حاضران حضور مقدس کار او را تمام کردند چون سپاه مخالف بست هزار سوار بود و عساکر
 منصوره هشت هزار سوار لشکر غنیم دلیر تری آمد قضا را از جانب مخالف بان که آتش خورده
 بطرف لشکر فیروزی می آمد بر قوم زاری می تادم نموده بجانب لشکر خود بازگشت و خرمن همتی
 بسیاری از لشکر گیان میرزا سوخت و انیم یعنی باعث بر همزدگی لشکر مخالف گشت و ضمیر آن
 از هیبت بان مذکور فیل غنیم که سر حلقه فیلمان بوده و بر لشکر بادشاهی غالب می آمد رم
 خورده برگشت و انتظام لشکر خود را ویران ساخت و بتأیید است الهی این هر دو مقدمه باعث
 فتح و نصرت گردید هر گاه باقبال حضرت بادشاه اولیای دولت بطرفی که رو بر او کردند
 ظفر و نصرت بحسب خواهش بمنصبه ظهور رسیده و بهی که خود بدولت متوجه شدند چگونگی فتح و
 فیروزی در پرده توقف متوازی تواند بود **نظم**

ذآب و هوای دران سرزمین   پدیدار شد دوزخ اندر زمین
 و لے ساکنانش ہمساہل ہوش   ہمہ خوش معاش و ہمہ نغز پوش
 ہمہ اہل دولت ہمہ خوب رو   ہمہ اہل دانش ہمہ نیک خو
 زحیرت دل من فراشیدہ گشت   بدوزخ رسیدند اہل بہشت

القصد ہنگامے کہ آنحضرت احمد آباد نزل اقبال فرمودند ابراہیم حسین میرزا و مسعود حسین میرزا
 فرصت یافتہ بمست اکبر آباد آمدہ رو بدہلی آوردند و از انجا بسنبہل رفتند حضرت خاقان
 زبان باکستماع اینخبر از احمد آباد بمست اکبر آباد نہضت فرمودند ابراہیم حسین میرزا و
 مسعود حسین میرزا باوازہ نہضت موکب والا از سنبہل روانہ شدہ براہ و بہا پور رو
 بہ پنجاب آوردند خانبہان حاکم پنجاب کہ ہم نگر کوت داشت و کار بہ نزدیک رسانیدہ بود
 براجہ انجا مصاکم نمودہ باستیصال میرزایان روانہ شد و در حوالی تہتہہ تابع ملتان رسیدہ
 محار بہ نمود و بانکہ جنگ مسعود حسین میرزا دستگیر گز دیدہ و ابراہیم حسین میرزا گنجیہ
 انطرف ملتان در خانہ بلوچی متوارے گشت بلوچان ادرا بدست آوردہ بسعید خان
 حاکم ملتان سپردند و او بزخمی کہ در جنگ تہتہہ رسیدہ بود قابلستہی کرد و مسعود حسین میرزا
 را خانبہان بحضور مقدس فرستاد آنحضرت جان بخشی نمودہ محبوس فرمودند بعد چند گاہ
 بزندان عدم گرفتار شد و محمد حسین میرزا کہ در جنگ مقبہ سرنال منہزم شدہ بطرف دولت
 آباد و گن رفتہ بود ازان سمت باز در گجرات رسیدہ شورش نمود و باتفاق اختیار الملک
 گجراتی کہ از امرائے الملک بود محاصرہ قلعہ احمد آباد کرد خان اعظم کوکلتاش تاب مقاومت
 نیاوردہ متحصن گز دید چون انیمعی بعضی والا رسید بحسب صلاح ملکی رسیدن بایلغار ضرور
 و لازم دانستہ بر جازہ باور رفتار سوار شدہ و چندے از فدایان ہمراہ گرفتہ براہ فتح پور
 بیلغر روانہ شدند نظر

چو کوہے روان آگشت بر پشت باد   عجب بین کہ بر باد کوہ ایستاد
 یلان بر شتر ترکش اندر کمر   شتر چون شتر مرغ در زیر پر

اینہہ مسافت بعید در عرصہ نہ روز نور دیدہ بے سابقہ خبر ناگہان در احمد آباد رسیدند
 مخالفت کہ محاصرہ احمد آباد داشت اصلاً از نزل موکب والا آگاہ نبود ناگاہ بکیار کوس تمند
 خروش و نقارہ رعد آواز بادشاہی نواختند از ہمدیش زہرہ حسودان گداخت و بیمنہ

داود راجه را خلاص گردانید و درین تلاش از خم بیشتر گردیده شد در اندک
ایام از معالجات زخم اندام یافت و شجاعت و جانبازی آنحضرت بر عالیان هویدا
گشت قطعه

مرگ در چشم هر که خواهد بود در شجاعت بزرگوار بود
هر که جان را عزیز میدارد با جهانداریش چکار بود

بعد فتح قلعه سورت و جمعیت خاطر از سرانجام اموران نواحی در احمد آباد نزول
اقبال اتفاق افتاد آب و هوا کے آن شهر بر مزاج اقدس ناخوش آمد فرمودند در حیرت
که بانی این شهر را کدام لطافت و خوبی منظور نظر افتاده بود که در چنین سرزمین بے فیض
به همه چیز شهر اساس نهاده بعد از و دیگران را چه فایده ملحوظ بود که عمر گرانمایه در اینجا گذرانید
اند هوایش با جمیع طبایع مخالفت و ایش تمامی از جهه ناگوار و زمینش کم آب و پر ریگ و آن
بوم گرد و غبار بے بجای دارد که در وقت شدت باد پشت دست محسوس میشود و در
متصل شهر غیر از ایام بارش پیوسته خشک می باشد چاهها اکثر شور و تلخ تالاب ها که سواد
شهر واقع است بصابون گاذران دوزخ آب می شود مردم اعیان که بقدر بضاعتی دارند
در خانه های خود بر که ساخته تمام عمارت خانه را از چونه و گچ انچنان تعبیه میکنند که آب
بازان پاک و صاف از تمام عمارت در آن بر که میرسد و تمام سال از آن بر که آب می خوردند
آبے که هرگز مواد و وسرایت نگیرد و راه بر آمد بخار نداشتند باشد نظام راست برون شهر بجای
سبز دریا همین تمام صحرا از قوم زار است و نسبی که از روس و قوم و زدن فیض آن معلوم با جمله
تمام آن دیار بزبون آب و هوا منظر رنج و بلاست گویا که قطع دوزخ است که آفریدگار بر
زمین آورده لیکن از حسن و ملاویز تمام آن مرز بوم پری خیز است مهوشان شیرین لب
و گلزاران سیم غنچ مانند شاہان طبع در نهایت خوبی و زیبایی و بشال حران جنت
در عایت جمال و رعنائی و اهل آن دیار تمامی دولت مند و پاکیزه روزگار نیکو نظر فرخنده
اطوار بسان و در ایشان ریاضت کیش بر جاده خدا جوئے و حق پرستی و مانند ساکنان
بهشتی و درست از خطر افلاس و تنگ دستی حیرانم که در آن قطعه دوزخ حران بهشت
چگونه وارد شده اند و اهل دول در آن دیار بلاخیر چه طور محفوظ هستند و چه نوع زندگانی
صرف میکنند منظم

گجرات و تخریب میرزایان بخاطر قدسی مصمم نموده بدولت و سعادت متوجه آن سمت شدند
 بعد رسیدن در عالی گجرات سلطان مظفر عرف نتهو والی آن ولایت را که از اولاد سلطان بهادر
 فضل خور دسال بود و بسبب نافرمانی امرایان خویش و استیلائے میرزایان سراسبکیت
 دستگیر کرده آورده اند انحضرت از روی رحمت جان بخشی او فرموده در قید نگاهداشته شد بعد
 چند گاه او قابو یافته گریخته رفت اعتماد خان خواجه سرا که مدار آن ولایت بر او بود و دیگر
 امرائے اندیاز آمده بملازمت شرف اندوز شدند و بے جنگ انملک مسخر گردید و
 احمد آباد که جامع مصر است از فروغ قدم مینت لزوم رونق یافت و میرزا عزیز کوکلتاش
 خان ولد حسن اعظم شمس الدین محمد انکه خان را بخطاب خان اعظم که مورد ثی او بود و سرساز
 فرمودند و بصوبه داری گجرات مقرر کردند و بعد انتظام مهام گجرات در بند کنبهائیت سی کرده
 احمد آباد تشریف برده سیر دریائے شور نمودند و ازان سمت معادوت فرموده به
 استیصال میرزایان متوجه شدند و در قصبه سرنال بنفس نفیس خویش میرزایان جنگ نمودند
 آن بد اختران تاب سطوت بادشاهی نیارده منہزم گشتند و هر سیکه بهر طرف روانه شد
 آنحضرت بعد نسیخ و ظفر بسمت سورت تشریف بردند در بنولار ارجے علیخان برادر محمد خان
 حاکم خاندین ملازمت نموده مصدر خدمات گشت در عالی سورت روزے از شجاعت
 و مردانگی را چونان سخن در میان آمد که جان در پیش این گروه قدری و قیمتی نثار و چنانچه
 بعضی را چونان بر چه را که هر دو طرف سنان داشته باشند بدست یکے میدهند که
 مضبوط گرفته بایستد و دو کس مردانه و پنجم سر بائے سنان هر دو طرف بر چه لامکاوی
 سینہ خود داشته روبرو میدوند حتی که سنان با در سینہ هر دو در آمده از پشت میگزد
 و آن هر دو مردانه نزدیک یکدیگر رسیده با خود تماشا میدنایند انحضرت بکستماع اینی
 فی الفور شمشیر خاصه را دسته بدیوار بناده نوک تیغ بر شکم مبارک داشته فرمودند که
 با خود همسند ارم که بدوش را چونان بعل ارم بهتر انکه بهین شمشیر حله کنم از ظهور این مقدمه
 حاضران بساط عزت را غریب حالتی روی داد در میوقت راجه بالنسکه از روی
 اخلاص چالاکي نموده چنان دستی بر شمشیر خاصه زد که از دست انحضرت بر زمین افتاد و
 قدرے مابین انگشت زد و سبابه خاقان زمان بریده شد انحضرت از روی خشم راجه انکه
 را بر زمین انداخته زیر کردند و سید مظفر سلطان گستاخانه دست مجرد انحضرت را تاب

در بیان شورش میرزایان و تادیب و تخریب آنها و تسخیر ولایت گجرات

ابراهیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و مسعود حسین میرزا و عاقل حسین میرزا پسران محمد سلطان میرزا که سلسله او بحضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان میرسد بمقتضای بدلیتی و بد غم و مصدر شورش میشدند و بنحان زمان و بهادر خان سخن یکے نموده در ممالک محروسه خلجی انداختند و محمد سلطان میرزا پدر آنها بمقتضای پیرانه سری در پرگنه عظیم پور سرکار سنهیل جاگیر خود میگذازانید در بنیاد که خان زمان و بهادر خان بمکافات کردار خود رسیدند میرزایان فتنه موفنا در دست خود گرفته باعث اختلال در ممالک شدند چون ریایات عالیات بمست پنجاب نهضت فرموده قابو یافته از سنهیل برآمده دست بتاراج و تاخت و تاز کردند و بعضی جاگیر داران را کشته مال و متاع و جاگیر آنها متصرف شدند و در دلی رسیدند قلعہ را محاصره نمودند اینمعی باعث آزار و اضرار خلایق و شورش عظیم در ممالک محروسه گردید انحضرت از استماع این سانحه از پنجاب بمست دہلی روانه گشتند میرزایان از خبر نهضت مومکب عالی دست از محاصره قلعہ دہلی برداشته بطرف مالوہ رفتند و انولایت را از محمد قلی برلاس که یکے از امرائے بادشاهی بود گرفته تاہند متصرف خود و آورند و بعد نزول ریایات عالیات اقبال در دہلی جیوشش منصورہ باستیصال میرزایان بد مال تعیین کردند دران زمان سلطان محمود والی گجرات فوت شدہ بود و چنگیز خان غلام سلطان محمود دران ولایت علم ریاست می افراشت میرزایان تاب مقاومت عساکر بادشاهی نیاوردند و در ولایت مالوہ از حیرامکان خویش بیرون دانستند در گجرات رفتند بچنگیز خان پناہ بردند از آنجا کہ اعتماد خان گجراتی کہ اوہم از امرائے سلطان محمود بر سر احد بنا و بچنگیز خان محاربه داشت چنگیز خان رسیدن میرزایان غنیمت دانستہ بہر روچ جاگیر ایشان مقرر کرد چون شرارت جبلی داشتند در آنجا نیز صحبت آنها دست نگاشت با چنگیز خان جنگ کردہ بطرف خاندیس رفتند و از آنجا باز مالوہ آمدند بعد از آنکہ جہان خان حبشی چنگیز خان را کشت و در ولایت گجرات خلجی روداد میرزایان از مالوہ باز بمست گجرات رفتند قلعہ چانپانیر و سورت بے جنگ گرفتند و پس از ان قلعہ بہر روچ را نیز متصرف شدہ قوت و مکنت بہرسانیدند چون انمقدمہ بعرض دارالسید تسخیر ولایت

مخالفان بد مال قصد مصمم کرده از اکبر آباد یلغار فرموده چند شب در روز قطع راه نموده در عالی
 پر گننه بهنگر ^{نظ} ناگهان بر سر مخالفان رسیده محاربه سخت روداد آن هر دو برادر دل بر مرگ
 نهاده جنگ رستمانه کردند در آن وقت بگی پانصد سوار و چند فیل و ظل را بت اقبال بودند
 اما هزاران لشکر تا سیدات آبی همراه بود قضا را در زمین جنگ اسپ بهادر خان چارغ پاکر دیده
 ادا خانه زمین بر زمین افتاد بهادران لشکر منصور رسیده اورا دستگیر کرده دست بر گردن
 بسته محضو را قدس آوردند آنحضرت فرمودند که اسے بهادر خان من در حق تو چه بد کرده بودیم
 که مصدر این فتنه و فساد شری او بیچ جواب نداد بعد بالغه همین بر زبانش رفت
 که احمد شد علی حال درین اثنا شهباز خان بموجب حکم والاقن اورا از پار سر سبکدوش
 گردانید **نظم**

سرشک را همان دم ز تن باز کرد   و دو دام را از تنش ساز کرد
 سر کینه جو از تن بد نهاد   بنخبر به برید و برگشت شاد
 پس از ساخته یکے از نو کران خان زمان را گرفته آوردند او ظاهر کرد که فیل یک دندان
 سرکار بادشاهی خان زمان را کشته داد و در معرکه افتاده است حکم شد هر کس که سر فیل
 از حرام نمکان بیارد یک اشرفی و هر که هندوستانی بیارد یک روپیه انعام یابد در مصیبت
 مردم سر بانی لشکریان مخالفت ما بر پیه می آوردند اشرفی و روپیه انعام یافتند تا
 آنکه سرخان زمان آوردند آنحضرت از پشت زمین بر زمین آمده سر نیاز بجدات
 شکر بے نیاز زمین ساگردند و سران هر دو حرام نمک را بجانب اکبر آباد
 فرستادند و فتح نامها با طراف ممالک محروسه صادر شد و مووند از ابتدائے
 سال سویم جلوس والا بنامیت سال یازدهم ظل این هر دو برادران ماند در مینولادر
 مبادی سال دوازدهم ممالک محروسه از فتنه و آشوب آنها پاک شد و از شرارت آنها
 عالیان خلاصی یافتند **نظم**

حق صاحب نمک تبه کردن   بشکند شخص را سر و گردن
 باولی نعمت از برون اسے   گرسپهری بسرنگون اسے

کہ خلاف مرعی مقدس بوده باشد بطور میر سید از انجمله شایم بیگ نام ساربان پسر
 بوسیل حسن صورت و قبول ظاهر در سلک تور چیان بادشاه غفران پناه انلاک داشت
 خان زمان باو تعلق و عشق ظاهر میا خت بعد رحلت آنحضرت خان زمان او را بلایزمت
 و مدارات بجانب خود کشیده شیفتگی و اشتغالی بسیار ظاهر ساخت و کار بجای رسید که
 پیش او کورنش و تسلیم کرده بادشاه هم میگفت چون این معنی بعرض مقدس رسید فرمان بصریح
 بنیان صادر گشت که ساربان پسر را بدرگاه والا بفرستند بدست باده محبت و عشق
 اضلا متبته نگشت بلک آثار بدستی زیاده ظاهر میگرد در منصورت خاطر مقدس از و منحرف
 گشت و بعد مبالغه بسیار خان زمان ان پسرک را از پیش خود راند چون خان زمان آرام چا
 نامی لولی در حرم خود داشت و بموجب استدعای شایم بیگ آن زن نکاحه را باو
 بخشیده بود بدین بزریران شایم بیگ ماند بعد چند گاه او نیز آن زنکه را بعبد الرحمن نامی
 که از مخلصانش بوده و بالولی مذکور تعلق خاطر داشت داده بود در میولا که شایم بیگ از خان
 زمان جدا گشت پیش عبد الرحمن مذکور در پرگنه زهر پور جاگیرشش آمده روزگار خود
 میگذرانید روزی در حالت سستی از عبد الرحمن طلب لولی مشطور نمود او عذر در میان
 آورد و دین بای محنت و نقدی نموده عبد الرحمن را مقید ساخته لولی از خانه بر آورده گرفت
 برادران عبد الرحمن رسیده بقتضای محبت جنگ کرده شایم بیگ را تفضل
 رسانیدند چون این خبر بخان زمان رسید قتل شایم بیگ را با اشاره حضرت بادشاه
 تصور نموده مرتح از اطاعت بر تافت از آنجا که بقوت شجاعت بر سر افغان غالب
 آمده تا ولایت اوده در تصرف داشت و از روستی که پسر سلطان مبارز خان را کافغان
 او را شیر شاه خطاب داده سر بشورش برداشته بودند شکست داده فیروز مند گشت پناه
 مفرور گشته علانیه باغی گردید و پهادرخان برادرش نیز رفته با دلحق شد و این هر دو برادر
 مصدر شورش و فساد گردیده باعث اختلال در ممالک محروسه گشتند و حضرت بادشاه
 چند مرتبه به نفس نفیس غلش بر سر آنها میفرستند و جنگ در میان می آمد و بواسطت
 امرای بزرگ تقصیرات آنان معاف میگشت چون قدر نعمت پروردگی و حق دولت
 رسیدگی نشناختند با وجود بذل عنایات والا پیوسته مصدر حرکات ناشایسته
 می شدند و در ممالک محروسه غل می انداختند بالضرورة آنحضرت باستیصال آن

ان از آب درگذشت و ارتقاع بشخصت در عمر رسیده تا سر کنگره از سنگ تراشیده
 نمودند و این سنگها را بطریق وصل دادند که از دور بنظر نگاریان چنان مینماید که تمام قلعه
 از یک پارچه سنگ تراشیده اند و همچنین بنایان چایک دست و خارا تراستان قوی پنجه
 و آهنگران آهین باز و بخاران سخت کوش عمارت دل کشای و منزل فرح افزای و دولت خانه
 و الاراتر تیب دادند و نقاشان باریک بین و مصوران صنعت پرداز بیدایع صنایع یطولی
 نموده در صورت کارهای نگارخانه چین و گل افروزی گلشن بهارین بر روی کار آوردند
 و در عرض هشت سال قلعه متین و شهر عظیم که خال رخسار بلاد روی زمین تواند شد
 صورت تمامیت یافته با کبر آباد موسوم گردید آن مصر اقبال در وسط ممالک محروسه واقع
 است فضائی دل کشایش پهلو بگلشن جنت می نهد و اعتدال هوایش از هوای
 فردی سبقت می برد

هوایش دل کشا و روح پرور
 فضایش جان فرزا و ضعیض گستر

در بیان قتل علی قلیخان بهادر خان

در زمانیکه بادشاه غفران پناه از عراق معاودت فرمودند در جمله لشکر شاه طهماسپ که
 بمک و امداد آنحضرت تعیین شده بود حیدر سلطان و علی قلی و بهادر خان پسرانش تعیین گشته
 بودند حیدر سلطان بعد فتح قندهار در وقت عزیمت آنحضرت بکابل در اثنا
 راه بزرگتپ بر حمت حق پیوست و علی قلی و بهادر پسران او در کاب سعادت بوده
 مصدر خدمات پسندیده شدند و خطاب خانی یافتند بعد رحلت بادشاه جنت آرامگاه
 چون اورنگ خلافت بجلوس خاقان زمان رونق یافت و همیون بقال و دیگر مخالفان
 بد مال مستاصل شدند علی قلی خان بخطاب خان زمانی سرسرازی یافت و سرکار سنهیل
 بجای او مقرر گشت بمقتضای شجاعت ذاتی بزرگ شمشیر و قوت مردانگی از سنهیل تا اوده
 و آن روی آب گنگ متصرف خود در آورد و بهادر خان برادرش نیز خدمات نشانیستند
 بجا آورده و کبیل السلطنت و مدار الممالک گردیده از آنجا که خان زمان از سعادت اصلی
 بهره و نصیبه نداشت بنا بر صحبت بد ذاتان که خراب ساز اساس دولت و بنیاد سنگ پایه
 منزلت است سر تابی از اطاعت بادشاهی و انار بقی و تا فرمائی از سر میزد و امری

چون صفت آن ولایت بعرض مقدس رسید آصف خان^{علیه السلام} و عبدالمجید و وزیر خان
 برادرش از اولاد شیخ زین الدین خوانی که حضرت امیر تیمور باو اعتقاد تمام داشتند تخیر
 آن یقین شدند آنها در انولایت رسیده صفوت مصاف آراستند و رانی در گادوتی
 مسلح گشته فیل سواره در معرکه در آمده جنگ مردانه وار نمود و آرد دست خود تیر و تفنگ
 زده بسیارے را کشت و کارهای نمایان بظهور آورد و بالاخر آصف خان غالب آمده
 فیروزمند گردید و شکر بیان رانی اکثرے کشته و خسته گشتند و بقیته السیف سرگشته
 با دیریه نریت شدند رانی احوال خویش انچنین دیده بزبان داری که بجای فیل بان پیش
 او نشسته بود گفت که بنخبر آبدار کار من تمام کن او جواب داد که از من بر مخدومه جرات
 نمیتواند شد آن عورت که همت مردانه داشت بر زبان آورد که مردن بهتر نیکنامی به از
 زمین بجاراست این را بگفت و بدست خود بنخبر خو خوار کار خود را تمام ساخت و بالکل
 آنولایت بشیر همت آصف خان و وزیر خان مسخر گشت نقود و اجناس بسیاری که از
 حد حصر و شمار زیاده باشد بقید ضبط درآمد گویند که قلعه چوراکنده ملو از خراین و جوام نفیس
 و اجناس لطیف اند و خسته چندین را بجا و رایان بود و میکس از حکام انجا چیزے انکلا
 تصرف نکرده بلک هر کدام در ایام حکومت خویش مبلغی بران افزوده صد و یک صندوق
 اشرفی طلا سمانے زر سفید و نقره و طلا و آلات و افتام بیاض و متاشیل و اصنام طلا و
 دیگر انواع اجناس بیرون از حد حصر و قیاس و هزار فیل نامی بضبط درآمد آصف خان همه را
 بتصرف خود در آورده چیزے از انجمله بدرگاه والا نفرستاد و از فتح و ظفر انچنین ملک وسیع
 و تصرف این قدر دولت مغرور شده بنی ورزید آخر کار بدرگاه والا رسید و در هم چپور
 و دیگر مهمات مصدر خدمات گشت و آن ولایت بالکل در تصرف اولیای دولت
 درآمد

در بیان قلعه تعمیر کبیر آباد

در سال دهم جلوس الامطابق ۱۰۳۹ هـ اساس نهادند هر روز چهار هزار اوستاد کار از
 سنگتراش و معمار و آهنگر و نجار و مزدور کارگذار بجا برداخته بعرض سی درعه بر آوردند و بنیاد
 (۱) در تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۳۵۴ آصف خان هر وے نوشته

دستگیر گردید و در قلعه بیانه زندانی گشت در زمانی که بهرام خان روگردن شده در آن نواحی رسید او را بازندان نجات داد در آن وقت او بمکه معظمه رفت بعد چند سال باز به هندستان آمده که دشواریش بر آن گشت چون کاری نتوانست پیش برد در کابل رفته ماه چه یکسایم والده محمد حکیم میرزا را بقصون و فسانه فریفته همشیره میرزا را در عقد نکاح خود در آورده در کابل صاحب مدارج جمع کار گشت و مردم را بخود کشیده بقابول وقت بیگم را بقتل رسانیده دم استقلال زد و بمرو ایام اکثری امرای بیگم را به نهانخانه عدم فرستاد و میرزا سلیمان حاکم بدخشان بر حقیقت حال واقف شده بوجب استدعای محمد حکیم میرزا بر کابل لشکر کشید و از بنظر شاه ابوالمعانی فوج آراسته بقصد پیکار روانه گردید و بر کنار آب غور بند هر دو لشکر بهم پیوسته آماده کارزار شدند محمد حکیم میرزا که از بیفایت تنگ بود در عین جنگ جلوریز خود را بمیرزا سلیمان رسانید شاه ابوالمعانی از مشاهده اینحال سرسیمه شده و رفقا را نهاد بدخشان تعاقب کرده در موضع چاریکاران رسیده دستگیر نمودند میرزا سلیمان بعد شخ در کابل رسیده بعضی حال کابل بامرای خود جاگیر داد و وصیه رضیه خود را در نکاح محمد حکیم میرزا در آورده معاودت به بدخشان نمود شاه ابوالمعانی را زنجیر کرده نزد میرزا فرستاد و از آنجا که سیدزاده حق نعمت فراموش کرده مصداق امور ناشایسته شده بود میرزا او را بقصاص خون والده کار و بکلیت کشید بیست نه هرگز شنیدم که در عمر خویش که بدم در آن سبکی آید به پیش

در بیان ولایت گدشته که از گوند والگوبند

قبل ازین میکان از خواتین اسلام بران دست نیافته بود و ستم خوی سلطین مسلمانان دیار رسیده در میولاراجه ولایت حاکم انجا فوت شد و هر نرین پسر او پنج ساله قائم مقام گردید رانی در گاوتی والده او بسبب خورد سالی پسر حکومت ولایت میکردان عورت در شجاعت و فراست یکتا بود هنگام کارزار مردانه وار کارنامه نظهور رسانیدی و در شکار شیر را بخاک پلاک انداختی و بار عام داده امور حکومت باین نیک صورت دادی و در لوازم ملک داری و مراسم سرداری تدابیر صابیه بجا آوردی بیست آن نه یک زن بود بل صدر مرد بود در شجاعت و فراست مرد بود

در بیان رسیدن خیم بجزرت پادشاه

روزے آنحضرت بزیارت روضه منوره شیخ نظام الدین اولیا قدس اندر سره تشریف
 بردند هنگام مراجعت چون چهار سوسه شهر رسیدند کیے از خون گرفتار گمین گاه بود
 تیرے بجانب آنحضرت انداختند و برکت راست مبارک قریب بیک و جنب نشست
 غریب از نهاد حاضران برخاسته وان اسفاک را دستگیر کرده حاضر آوردند و در پے تقصیر
 حال شدند حکم فرمودند که از تقشیر حال مبادا مردم را ناحق در بلا اندازد جهان را از لوث
 مہتی او پاک سازند فرمان پذیران ہمان دم اورا قتل رسانیدند و آنحضرت با وجود این چنین
 زخم سخت ہمان طور بہ تمکین و ثبات تمام اسب سوارہ بدولت خانہ تشریف آوردند و حکما
 بمعالجہ پرداختند در عرصہ ہفت روز زخم اندمال یافت و ثانی الحال نظام گشت کہ آن بے
 سعادت قتل نام غلام شرف الدین حسین میرزا زینہ آنحضرت بود کہ اورا میرزا از روے بطینتی بقصد
 آنحضرت فرستادہ بود اسب سوارے کردار نامہ ہوار رسید نظم

آن را کہ خدا نگاہ دارد   آسیب کے بر و نیار د
 کارش ہمہ بخت نیک زد   در عرصہ خود جان گذارد

در بیان کشتن شاه ابوالمعالی

اودر زمان بادشاہ جنت آرا مگاہ بوسیہ حسن شهری و جمال ظاہری از مقربان در گاہ
 بود خود را از لشکر زندان حضرت باوریشاہ قرار میداد اگر چه حسن صورت داشت اما بغرور
 بد افعال بر و بیست

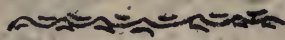
چیت باشد کہ نکوروی نکورے نبود   رنگ آن گل بچپہ ارزد کہ در و بونزد

و قہر کہ در خطہ کلانور سریر جہا نبانی از جلو س وانا ازینت یافت جمیع امرائے دوشن
 حاضر شدند او یعنی سخنان دور از کار اظهار نموده از آمدن در بزم والا عذر کردہ بود
 سیرانخان خانکمان بہر تقدیر اورا دلا سا نموده طلب داشت و دوران انجمن بموجب حکم والا
 مجوس کردہ بلامہور فرستادند از غفلت کہ تو را از لاهور گنجتہ رفت بعد مدت باز

آمده ملاقات کردند اسلام شاه انهارا دستگیر کرده قلعه گویار فرستاد و سلطان آدم برادر
 سلطان سارنگ بر سند حکومت نشسته متواتر جنگ کرده بقوت شجاعت ولایت خود
 مضبوط نگاهداشت و اسلام شاه بے نیل مقصود برگشت نوبت به اسلام شاه فرمان داد
 که زندان خانہ گویار را کاواک کرده و از باروت انباشته آتش زنند فرمان پذیران بموجب
 الامر عمل آوردند تمامی زندانیان و سلطان سارنگ از باروت بهوایز پزیرہ بعالم نیستی شناختند
 بقدرت آبی کمال خان پسر سلطان سارنگ در گوشہ زندان خانہ سلامت ماند بپیت
 کان را کہ هست حفظ آبی نگهبان از گروہش سپهر نیاید بروزیان

بعد انقطاع رشتہ دولت افغانان کمال خان از قلعه گویار خلاصی یافته در بندگی در گاہ
 آمدہ در جنگ سپہون و دیگر مجاہرات ترو دات نمایان کردہ مورد الطاف بادشاہی گشت
 و استدعائے ولایت موروثی خویش نمود فرمان والا بنام سلطان آدم صادر گشت کہ چون
 او در صورت دستگیر کردن کامران میرزا در خدمت حضرت بادشاہ جنت آرام گاہ مجلس
 نیکو خدمت بنظہور رسانیدہ و دم از اطاعت این خاندان والا نشان میزند از روی فضل و
 کرم نصف ولایت بر وسلم داشته شد باید کہ نصف ولایت بمہدہ کمال خان کہ وارث
 الملک است و خدمات شایستہ بجا آورده و اگر دار و سلطان آدم بمقتضائے برگشتگی
 بخت سر از حکم والا بر تافتہ بموجب فرمان عالی نشان بل نیاورد لہذا میر محمد خان کلان برادر
 انکہ خان و دیگر امرائے متعین پنجاب باستیصال آدم و اعانت کمال خان مامور شدند
 سلطان آدم قدم جرات از اندازہ حد خود بیرون نہادہ تا قصبہ سلطان این روسے آب
 بہت رسیدہ بسا کہ منصورہ جنگ کردہ منہزم گشت میر محمد خان متعاقب رفتہ تمام آن
 ولایت را قبضہ در آورده داخل ممالک محروسہ نمود حضرت خاقان زمان از روسے
 کمال عنایت تمام و کمال الملک بکمال خان مرحمت فرمودند و سلطان آدم بالکل اخراج
 شد بپیت

بجائے کہ مشیران برانہ جنگ چہ یاران کہ رو بہ با استہ جنگ

مالوه شدند چون نزدیک قلعه گگردن که تا حال مفتوح نشده بود رسیدند در طرفه امین آن
 قلعه تسخیر در آورده متوجه پیش گگردیدند ادبم خان که از نهضت موکب والا خبر نداشت
 و بقصد تسخیر قلعه مذکور از شهر سارنگپور بدر آمده بود تا گهان بے سابقه خبر ایات عالیات
 بنظرش در آمد عجاایار وانه شده بے اختیار از اسب فرود آمده ببلایزمت مقدس
 مشرف گشت و آنحضرت در سارنگپور نزول اقبال فرموده شب در منزل ادبم خان بسر
 بردند و از ممشکش و نیاز بتقدیم رسانید روزی چند در اینجا اقامت و زدید بعد جمعیت
 خاطر از نظم و سنن آن ولایت ادبم خان را بدستور سابق بحال داشته معادوت بتقریبات
 اگر فرمودند بعد چند گاه عجد اند خان اوزبک بگومست آن تعیین گردید و ادبم خان در حضور
 رسید چون مست باوه دولت و جوانی و مدبوش شراب نادانی بود روزی در خاص عالم
 باوشای به آنکه خان گفت و گو کرده او را نقل رسانیده بقصد حضرت بادشاه عازم حرم سر
 خاص گردید آنحضرت که در استراحت بودند از شور و غوغا بیدار گشته بیرون تشریف آورده
 رو بزرگ ادبم خان آمدند بکیفیت واقف شده چنان مشت بر سرش زدند که مغز از
 کاسه سراه بیرون افتاد گویا ضرب گرز باور سیده و حاضران حضور قدسی بموجب حکم والا
 ان مسفاک بے باک را بسته از مکنه قلعه انداختند و جان بحق تسلیم کردیم
 بیاید سوختن ز آتش خسی را   کز خار بے خلد در دل کسی را
 اگر سلطان نفرماید سیاست   زند هر کس بخود لاف ریاست

در بیان تسخیر ولایت گهران

این ولایت مابین دریائے بہت و سنده واقع است مرزبان آن ولایت بطور خود
 بود گاہی اطاعت فرمان روانے دہلی نکرده و در بعضی توابع نوشته اند کہ آن ولایت
 از قدیم داخل کشمیر بود سلطان محمود غزنوی آن را تسخیر در آورده بیکے از امرائے خویش کہ از
 کجیان زادگان گنہر نام داشت سپرد و از آن زمان نسل گنہران بران قابض بوده حکومت
 با استقلال کردند شہر شاه و اسلام شاه مدتی تسخیر آن ولایت ترددات نمودند و قلعه رہتاس را
 بر سر حد احداث کردند تا جماعۃ گنہران عاجز شده میطع شوند اصلا کار پیشرفت آخر الامر
 بشرط آمدن سلطان سارنگ حاکم انجا صلح کردند چون سلطان سارنگ و کمال خان پسرش

سلطان بهادر شاه دلی گجرات سلطان محمود درویش که گشته ولایت مالوه متصرف شد
ایام حکومت او شش سال -

ملوک قادر شاه از امر آنکه بکار سلاطین آید و یار بود و بعد فوت سلطان بهادر شاه که ولایت
مالوه از فرمان رویان خالی گردید و او غالب آمده مسکه و خطبه بنام خود کرد و در زمانه که حضرت
نصیر الدین محمد بهارین بادشاه بطرف مالوه نهضت فرمودند شیر شاه که درین ایام آغاز خروج
او بود به ملوک قادر شاه نوشت که بطرف آگره آمده غلط اندازد و مهر بر روی نامه نمود و این
جواب آن را نوشتند هر بر روی رقیبه کرد شیر شاه از این معنی بر آشفت و بعد استیلارد
سواری کرد قادر شاه تاب مقاومت نیاورده آمده ملاقات کرد و عرض مالوه ولایت بگفتی
یا مقرر گشت روزی از منزل خود سوار شده بملاقات شیر شاه میرفت جمعی از مغول که
در معارک بدست گیان شیر شاه اسیر شده بودند تعمیر گویا ریلداری می کردند و مورد حمل
می بستند قادر شاه هر اسید که مبادا شیر شاه بمن نیز بچین سلوک نماید ازین هراس گریخته رفت
ایام حکومت او شش سال و پنجاه -

شجاع خان ^{ذوال} عرف بن شجاع خان افسان نایب شیر شاه و دوازده سال
و یک ماه و پنج روز

باز بهادر افغان عرف بازید خان بن شجاع خان ده سال و ده ماه و بیست و
سه روز

از ابتدای ۹۶۷ لغایت ۹۷۷ هجری بدست کیصد و هفتاد و یک سال ولایت
مالوه از حکومت سلاطین دلی بیرون ماند و درین مدت بعضی اصالتاً و بعضی و کانتا دران
ولایت حکومت کردند القصر چون او هم خان کامیاب فتح و نصرت گشت و خزاین و
دقاین فراوان و چین ولایت و بیست و هفتاد و پنج و گشته سر از اطاعت
بادشاهی بر تافت و آنچه از نقد و جنس و فیل خانه و توپخانه و عرمانه باز بهادر بدست آورد
همه را بتصرف خویش در آورده از آن جمله چیزه بدرگاه والا ارسال نمداشت و بدستانه
سلوک در پیش نموده حق نعمت پروردگی و حقوق دولت رسیدگی را بر طاق نسبان
نهاده راه پیمای بادیه انحراف دینی گردید لاجرم حضرت بادشاه خود بدولت متوجه ولایت

مثل راجہ بکرماجیت کے مدار تالیخ اہل ہند پر ابتدائے ظہور سلطنت اوست و راجہ پھوج
 وغیر ذلک کہ تاحال حکایات نادرہ و اوصاف حمیدہ انہا بر زبان عالمیان جاریست بحکومت
 انولایت امتیاز داشتند و از زمان سلطان محمود غزنوی ظہور اسلام در ان دیار
 شدہ و از سلاطین دہلی سلطان غیاث الدین بلبن بران استیلا یافتہ ازان زمان در تصرف
 خواقین دہلی بودہ چون سلطان محمد شاہ بن سلطان فیض و ز شاہ جمعی را کہ در ایام ادبانش
 رفاقت و ہمراہی کردہ بودند بعد جلوس برادرنگ جہانبانی رعایت کردہ چہار کس را چہا
 ولایت دادہ و ان چہار کس سلطنت رسیدند اعظم ہمایون ظفرخان گجرات و خضرخان
 بہستان و دیپالپور و خواجہ سرو و خواجہ جہان کہ خطاب سلطان الشرق یافتہ بود بجنپور
 و دلاورخان بہانوہ چنانچہ سابقاً بقید قلم در آمدہ۔

از ابتدائے ۶۹۶ ہجری دلاورخان بحکومت ولایت مالوہ قیام داشت چون سلطان محمد
 شاہ رحلت نمود و در ہند و ستان ہرج و مرج بوقوع آمد و ہر یک امر اہمناحیت لوانے
 حکومت برافراشت دلاورخان نیز از مالی دہلی انحراف ورزیدہ بطریق سلاطین سلوک ملک
 داری نمود مدت حکومت بست و پنج سال۔

سلطان ہوشنگ شاہ بن دلاورخان سی سال۔

سلطان محمود بن سلطان ہوشنگ شاہ یک سال و چند ماہ۔

سلطان محمود غلجی امیر الامرائے سلطان ہوشنگ شاہ بود و خواہر او در جہانگیر
 سلطان محمود بودہ سلطان را از ساقی زہر دہانیدہ بر سند حکومت ممکن گشت و تمام ولایت
 بوندی و مار و اربز و شمشیر گرفت ایام حکومت سی و دو سال۔

سلطان غیاث الدین بن سلطان محمود غلجی سی سال۔

سلطان ناصر الدین بن غیاث الدین چہار دہ سال و چہار ماہ و ستر روز۔

سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین بست سال و دو ماہ۔

(۱۱) محمد شاہ - فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۴۰ +

(۱۲) سی و چہار سال - فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۵۴ +

(۱۳) سی و دو سال - فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۵۸ +

(۱۴) یازدہ سال و چہار ماہ و ستر روز فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۶۲ +

بجست و بویے روپ سنی معنوقه او فرستاد چون بازیو اور درین مقام انہرام کسان خود را برآ
جوہر و قتل خرخانہ خود برسم ہندوستان کہ درخین حوادث عورات را بہ تیغ بیدریغ میگذرانند و یاد
محوہ آتش می سوزانند فرستادہ بود ان سنگین دلان دیونزد نقش چند لعبتان پری سکہ
را باب تیغ از تختہ ہستی پاک شستند و رقم وجودیگان از ورق روزگار بکذک بیداد
مخواسختند و سنگین دلی کہ برائے قتل روپ سنی رسیدہ تیغ اختہ چند زخم کرد ہنوز کارش
باتمام فرسیدہ بود کہ لشکر منصورہ در رسید داد را انقدر فرصت نشد کہ کار روپ سنی باتمام
رساندن طاؤس نیم بل را پیش ادہم خان حافظہ آوردند آن نازنین پختہ کار التماس نمود کہ
زخمہائے کاری دارم بالفعل برادرخانہ شریف نگاہ از بند بعد التیام جراحات بخدمت حاضر
میشوم ادہم خان نظر بر جراحات ہائے او داشتہ در خانہ شیخ عمر درویش کہ بجد پرستی
و تقویے در ریاضت دران دیار مشہور بود گذارنت روپ سنی در میان عورات و اہل بیت
درویش بسر بردہ معالچہ نمود تا آنکہ جراحات او اندمال یافت لیکن زخم درونی او کماذ فراق
باز بہاد داشت بنا سوراگرا سیداری زخم شمشیر و تفنگ و جراحات گرز و سنگ مندل
میشود اما زخم عشق و محبت و درد ہجر و مفارقت بصد مرہم افلاطونی و ہزار داروسے
لقمانی التیام نمی پذیرد مصرع

زخم ہجران نشود بہ زہداد ایسے حکیم

تا آنکہ ادہم خان از غایت شوق پیوستہ از خوشتر میگرفت و انتظار صبح وصال اوی برد
چون روپ سنی صحت یافت و اب بر سر ریخت و بیچگونہ جائے عذر نماند التماس مشک
دعبر و کافر نمود تا خود را راستہ و خوشبو میہا بر بدن مالیدہ بخدمت شتابد و ہم
کہ فریفتہ جمال و شیفتہ وصال او بودنی الفور کا فور و خوشبو میہائے دیگر فرستاد
او در دفاعے عشق باز بہاد رفت دست کا فور خوردہ چاور بر سر کشیدہ چنان بجناب
رفت کہ دیگر بیدار گشت نظم

زن ز آتش عشق بیش سوخاد خاشاک ضعیف پیش سوزد

خوش آنکہ براہ عشق جان داد عشق است کہ جان آن تران داد

برتر صدان اخبار پوشیدہ نماند کہ بلا دماوہ ملی است و سیح و ولایتی است ابادان
و فراخ ہمہ وقت حکام زمینان دران دیار بودہ اند و را جہائے کبار و رایان نامدار

بخنده از ثریا نور میرنجیت
 بگلزار رخس از مشک داعی
 نمک از پسته پر شور میرنجیت
 گرفته آشیان زانغی باغی
 ز شرکان بر جبهگ با ناک انداز
 دهانش در تکلم شکر آمیز
 که رویش بینه و شیدانه گردد
 بزیر چرخ کس پیدانه گردد

باز بهادر نقد و جان و دل در راه مجتیش فدا کرده خود را گرفتار دام عشق او ساخته نقصان
 بے بدل و نقشبانے بے نظیر که در زبان هندی خودے بست نام خود در وپ متی در ان
 اشعار لازم و ملزوم میگرد و شبانه روز باستماع نغمه و سرود اوقات عزیز را که معدوم بدل
 و مضطرب و لغوض است صنایع میگرد و از آنجا که سرود و نغمه مردود و اهل دلان پاک نهاد و مقبول
 از باب شوق و منا و قوت بازو کے هوای نفس هنگامه آرائے شهوت و هوس پیشکار
 نفس اماره و دستیار خواهش زبانکاره بلند سازد رایت بدستی و شیدائی علم انسان از
 هواپرستی و سودائے الحق سرودیت که روحن براتش شهوت و بدکرداری انداخته تار و
 پود و عظمت و پریمی زنگاری بر هم ساخته و سرودیت که در دل بوالهوسان هنگامه بدستی
 آراسته و در باطن بد و در وان علم هواپرستی بر افراشته ان مستغرق کج لذات نفسانی
 در سرود و نغمه همیشه اشتغال میداشت و دایم الخمرے بود شبانه در شراب و روزانه
 در خواب بسرستی برد از عظمت و بے پروائی روز از شب و شب از روزی شناخت

بیت

بنائے دولت آنکس فلک خراب کند
 که شام میخورد و صبحگاه خواب کند
 چون بدستیهای او پراگند گیهائے ولایت
 بفرغ مقدس رسید عساکر منصوره بسر کردگی
 ادبم خان بکستیمال ان بد مال و تسخیر ولایت
 مالوه تعین فرمودند ادبم خان بعد طے
 مراحل در حالی شهر سارنگ پور که دارالایالت
 او بود رسید باز بهادر که بظلمت و بدستی
 زندگانی میکرد و سخته مطلع گردید که جیوش
 فیروزی شهر او را محاصره کرد و بناچار صفوف
 آراسته آماده پیکار گردید و بانکه زده خورد
 راه فرار پیش گرفت ادبم خان بعد از بیست
 او بیشتر آمده بفرایم آوردن خزاین و دقایق
 خصوصاً بهرسانیدن و لبران عشو سازد
 پاتران باک شمه و ناز کمقید گشت بعد منبط
 نقد و عین و بدست آوردن حرم خانه گنازا

آن نشین بود کبشتی نشسته رفت هنگام مراجعت ازان نشین چون کنار رسید ه از کبشتی بر آمد
 مبارک خان مذکور با چهل افغان دیگر رسید چنان نمود که بقصد ملاقات میرود چون نزدیک
 چنان جمد سر بر پشت بیرامخان زد که از سینه بر آمد و دیگر شمشیر زده کارش تمام گرد جمع از
 فقر اقبال غمخه او را که درجه شهادت یافته بود بر داشته در حوالی مقبره شیخ حسام الدین
 ظلیفه شیخ نظام الدین او بیا بنجاک سپردند بعد ازان استخوانش بمشهد مقدس رسید این باعی
 تاریخ شهادت او دست رباعی

بیرام بطواف کعبه چون بست احرام
 تاریخ وفات او چو جستم از غفلت
 ز رسید کعبه کار او گشت تمام
 گفتا که شهید شد محمد بیرام

میرزا عبد الرحیم پسر بیرام خان که سه ساله بود در حضور اقدس رسید ه مورد ابطاف بیکران
 گشت آنحضرت دست نوازش بر فرق روزگارش انداخته بخطاب میرزا خانی سرشناس از
 فرموده منظور نظر تربیت فرمودند رفته رفته بخطاب فرزند بر خور دار خانخانان سپه سالار
 و منصب پنجه زاری که در آن زمان زیاده ازان منصب و خطاب بنود فرق عزت برافراخت
 و مصدر کارهای نمایان و خدمات شایان گردید چنانچه فتح ولایت گجرات و تهته و دکن
 او کرده و بعد فوت راجه تو در مل نظم و نسق امور وزارت اعلی با و تعلق یافت و خانخانان که به
 نزاکت طبع و اشعار غریبه و همست عالی و سخاوت فطری و شجاعت ذاتی در هند وستان
 شهرت دار و همین است القصد چون بیرام خان از میان رفت آنحضرت بنفس نفیس بر انجام
 مهام خلافت و جهان داری و قلع و قمع عدوان و مخالفان متوجه شدند *

در بیان تسخیر ولایت مالوه

چون باز بهار ولد شجاعیت خان المشهور بجاول خان افغان که از امرای کبار شیرشاهی
 بود در ولایت مالوه حکومت با استقلال داشت از مستی جوانی و لذات جسمانی و صحبت
 زنان و مجالست نسوان بسر بردی و بسیاری از اناث صاحب جمال و دلبران با غنچ
 و دلال فراهم آورده بمشتهبات نفسی و مستحطات پستی پرداختی از جمله ان نازنینان پرستی
 نام معشوقه بود که نمه حسن و حسن نمه او شور در عالم انداخته و حمیت غریبی و وطنه محبوبی او
 در اطراف عالم و اکناف گیتی رسیده بود و منظم

آنحضرت میر شمس الدین محمد انکه خان را با امرائے دیگر بتدافع اوتقین نمودند و رایات عالیات نیز از سیپه اود از دلی نهنضت فرمودند انکه خان گرم و چست مشتافته در رسید و در میان ستلج و سیاه در حوالی موضع گونا جو تابلج پر گننه و ادراک اتفاق تملاتی عساکر طرفین افتاد و جنگ واقع شد محاربه عظیم روداد بپیرامخان غالب آمد و بر لشکر بادشاهی حمله آورد و چون زمین شایه پایه بود گل و لاسکے بسیار داشت پائے لشکر یان پیرامخان بیفشر و ولشکر یان انکه خان از مشاهدہ اینحال مخالفان را بشت تیر بردوختند و بسیاری را علت تیغ بید ریخ نمودند و اکثرے را اسیر کردند پیرامخان از سنوح این ساخته تاب نیاد و ده منہزم گشت و در پناه راجه گنیش زمیندار دانا پور که در کوه سواکک واقع است رفته و تلوار و اقامت و رزید و فتح و نصرت نصیب اولیائے دولت قاہرہ گردید و این شکرده در منزل سہرند بعرض الاریسید

بیت

صبح فیروزی نمید از مطلع امن امان و ز نسیم گلشن نصرت معطر گشت ملک

آنحضرت بعد دریافت نوید فتح و نصرت بر او راست در لاهور تشریف برده بعد چند روز اذ انجا نهنضت فرموده در حوالی تلوار و نزول اقبال منہر نمودند کوهیان بجوم آورد و جنگ بسیار و بہتر میت ہنہا و ند پیرامخان چون صورت اوبار در امینہ روزگار خود مشاہدہ کرد از اندامت و فحالت غلبتیں بدرگاہ و الامعروض داشتہ استدعانمود کہ معتدی از حضور آمدہ دست ما گرفتہ بامستان قدسی حاضر سازد اولاً مولانا سنے عید اشد سلطان پوری المشہور بجنہ دم الملک بعد آن منہم خان تعیین شد فرستادہ نابانواع دلاسا و دلہی پیرامخان را آوردہ و رو پاک و رگردن انداختہ بلازمت اقدس حاضر کردند اود در حضور والاگریہ و زاری بسیار کرد آنحضرت از روی شفقت رو پاک از گردنش دور نمودند و بہستور سابق حکم نشستن فرمودند و در آخر مجلس از روی خوشحوتی رخصت سفر جاز دادند پس از اتمام این مہم رایات عالیات متوجہ دلی گردید و پیرامخان روانہ مکہ معظمہ شد و انیمقدمہ در سال ششم جلوس والا روداد القصد چون پیرامخان بعد قطع مسافت در شہر پٹن از مصافات احمد آباد کجرات رسید روزے چند بدفع ماندگی مقام نمود مبارک خان نامی افغان لوحانی کہ پدرش در جنگ ناچی وارہ کہ افغانان را با پیرامخان رودادہ بود کشتہ شد نزد موسی خان حاکم انجا قیام داشت با ہتتمام خون پدر قصد پیرامخان بنماظر آورد اتفاقاً روزے پیرامخان بسیر کو لاسے بزرگ کہ در میان

سپرد و در بعضی کارخانجات دیگر نیز دست تصرف در از کرده مهذار و زکے یکے از
 فیلیان مست سرکار والابے اختیار فیلیان بر فیلیان پیرام خان و ویده آن فیلیان را کشته بود
 پیرام خان مراعات ادب منظور داشتته فیلیان بادشاهی را بقتل رسانید و نیز روزے پیرام خان
 در کشتی نشسته سیر دریای جنمای نمود یکے از فیلیان سرکار والا در پوشش و فروش مستی بدیا
 در آمده سرکشی آغاز کرد چون کشتی نزدیک رسید فیلیان بجانب کشتی دوید اگر چه فیلیان نقل
 را بزور و قوت خود نگذاشت اما از معنی پیرام خان را واهمه از طرف آنحضرت بخاطر راه یافت
 آنحضرت باکستماع این خبر فیلیان را بسته نزد خان فرستاده اظهار غیایات فرمودند از آنجا که ایام
 اوبار او نزدیک رسیده بود و سرکشته ادب حفظ توره از دست داده ان فیلیان بیگناه را ناتوان

کشت و سوائے آن براتب منتشر بے اوبی که دید میت

چو بخت بدکے را پیش آمد کھنڈ کارکے که کردن را نشاید

از سنوح اینچنین امور غیر مستحسن مزاج اقدس بر آنحضرت و ترک مدار آنموده در تدمیر مبالغ
 شدند بعد چند گاه با چند ہی از امر ابره بهانه کار از آگره برآمده در دلی رسیدند و به شهاب الدین اینخان
 صوبہ دار دہلی این را ز سر بسته در میان آوردند و فرامین جهان طاع بامراکے که با طراف مالک
 بودند صادر شد که خاطر اقدس از سیر اینخان متغیر شده امور سلطنت بر ذمت است خود
 گرفته هر کس آمده بدر گاه والا حاضر شود و میسرش الدین محمد انکه خان را از بهیر و طلبیداشته
 علم و تقارہ و متن و طرح و منصب پیرام خان با در محبت فرمودند و اکثر امر از اطراف آمده حاضر
 شدند و امر اکے که نزد پیرام خان بودند از جدا شده در حضور مقدس رسیدند چون این خبر
 پیرام خان رسید عجز و نیاز و معذرت بسیار نوشت آنحضرت پیغام کردند که آمدن او در حضور
 مناسب نیست بهتر است که روانه مکہ معظمه شود و بعد از آنکه بخیریت مراجعت نماید روز
 الطاف بے اکناف خواهد شد بالضرور پیرام خان حسب ظاهر رخصت بمسافر جاز حاصل نموده
 از آگره برآمد بعد رسیدن در میوات پسر سلطان سکندر افغان و غازی خان سور را که با
 او بودند رخصت داد که در ممالک محروسه خلل اندازند و خود را راه پنجاب نمود آنحضرت بمال
 اینخبر فرزان نصائح بنیان صادر فرمودند پیرام خان موعظت با و شاه در دل نیاورده بر یکانی
 رفته چند گاه پیش رائے کلیان مل زمیندار اینجا بوده بمسبت پنجاب روسے آورده و در پدوه
 از روسے کار خود برداشته صریح بخی در زبیده براه بهتند و پتاره در پنجاب رسید

در حضور اقدس حاضر گرداند بموجب التماس او میر شمس الدین انکه خان و مولانا ناصر الملک
برائے تسکین خاطر دادند و دشمنی رخصت یافتند و فرستاده را با عاز از در یافتہ التماس نمود
کہ مصدر تقصیرات عظیمہ شدہ ام روئے آن ندارم کہ در حضور اقدس رسیدہ عند غمہای
نایم بالفعل پسر خود را بعتبہ فلک رتبہ میفریسم بعد چند گاہ خود نیز بجناب والا رسیدہ
ناصبہ سائے عبودیت خواہم شد چون انبغی معروض مقدس گشت التماس او با جاہت
مقرون گردید و حکم شد کہ سلطان مسکن بطرف پتہ رفتہ اولایت را از اطفالان برآورده
مصرف شود و پسرش در حضور والا رسیدہ خدمت بجا آورد برین شرط سلطان مسکن
پسر خود را بدرگاہ والا فرستادہ خود بمست پتہ رفت و بعد دو سال در بہان حدود و مسافر
ملک نیستی گردید و مفتح سال دویم از جلوس والا فتح قلعہ نانکوٹ و اخراج سلطان مسکن
واسمیت در ولایت پنجاب و حصول بمعیت خاطر اقدس از انتظام مہام ان دیار
صورت بہت ۴

در بیان عمدالی ہارخان خانان بیرام خان اوزار مالک محروسہ

چون حضرت خاقان زمان بقامائے عمر در امور چہانبانی کم تر اشتغال می ورزیدند و تمامی
ہمات مالی و ملکی بیرام خان خانخانان و اگداشتند اقتدار و تربت خانخانان نہایت بلند گردید
و از درجہ و کالت و امیر الامرائے در گذشت و دست تصرف و پرجمع کار خانجات و در
تمامی معاملات قوی مطلق گشت او قدر این دولت بذلتہ مصدر بعضی امور نالایق و غیر
مستحق گردیدہ از روئے مستم شریکی منصب ہائے موفوز و جاگیر ہائے معمور بملازمان
خود بخو نیز نمودہ بہ بندہ ہائے بادشاہی ساوگ ناپسندیدہ در پیش کرد و آن حضرت را خورد
سال تصور نمودہ نصرت بر مخالفان و نظم امور چہانبانی را از سعی خود میباشست و از
گتاخیہائے عظیمہ او انکہ تروی بیگ خان را کہ از امرائے بجا بود و بیگم اقدس بقتل رسانید
و مصاحب بیگ را کہ از ملازمان والا بود بے اطلاع آنحضرت گشت و مولانا ناصر الملک
کہ از دولتگان او بود و بمقتضائے جنایات پسندیدہ مورد عنایات اقدس گشتہ
و آنحضرت از ابیاری میخواستند از منصب معزول کردہ روانہ کعبتہ شد نمود و همچنین با اکثر
بندہ ہائے بادشاہی در شت پیش می آمد و میل خانہ سرکار والا گرفتہ خود بخو و ملازمان خویش

ترودات نمایان و محاربات شایان شده بودند بجناب لایق و جاگیر مناسب سرفراز گشته
 برائے نظم اطراف ممالک دستوری یافتند مولانائے ناصر الملک عرف پیر محمد خان بضبط
 ولایت سیوات تعیین گشته پدید میمون را که پیر هشتاد ساله بود از قصبه یواڑی مسکن او گرفته آوردند
 و ناصر الملک او را رهنمائے دین اسلام کرد او جواب داد که هشتاد سال عمر گرانمایه گذریش
 خود بسر برده و باین خویش آفریدگار را پرستش نموده اکنون که دے پیش نیست چگونه
 ترک دین خود نموده اختیار دین دیگر نمایم ناصر الملک جواب او را بزبان شمشیر حواله کرده
 او را از هم گذرانید.

در بیان فتح قلعه بانکوت و اخراج سلطان سکندر نقطاع ششم از افغانان از ملک

چون بعرض متدی رسید که سلطان سکندر از کوستان برآمده در ولایت پنجاب شروع
 تحصیل مال نموده و دران دیدار فتنه و آشوب رود او آن حضرت قلع و قمع او ضرور دانسته
 از دار الملک دہلی بسمت پنجاب نهضت فرموده بعد قطع مراحل و رقبه و مہری کہ امکان
 بنور پور مشہور است اتفاق نزول اجلال افتاد راجہ رام چند مر زبان نگر کوت و دیگر راجہا
 و راپان کوستان بملازمت اقدس رسیدہ کہ خدمت بر بستند در آنوقت حضرت از
 دیوان لسان العیب تقاضا جستن این بیت مژدہ رسان مستحق و نصرت گشت بیت

سکندر را منی بخشند اے بے بزور و زرمیسر نیست اینکار
 ازین بشارت خوشوقت شدہ متوجہ پیشتر شدند و پایان قلعه بانکوت کہ سلطان سکندر درون
 ان مخصن بود نزول فرمودہ محاصره کردند و جنگ تفنگ بیان آمد سلطان سکندر از
 خبر کشته شدن میمون بقال دستخ عا کہ اقبال گسبہ خاطر شکستہ بال بود در نیولا باو خبر
 رسید کہ سلطان محمد عادل در نواحی پشاور گدہ اقامت داشت خضر خان ولد سلطان محمد خان
 سورسکہ و خطبہ بنام خود کرده و سلطان بہادر خطاب نموده بان مقام خون پدر خویش کہ در
 جنگ میمون کشته شدہ بود بسلطان محمد عادل جنگ کرده غالب آمد و سلطان محمد عادل
 در زمگاہ کشته شد و ہنگامہ افغانان یکبارگی سر و شد ازین اخبار سلطان سکندر بیدست
 پاگردیدہ عنان ہمت از دست و قوت مردانگی از دل فرہوش شدہ پنجاب بادشاہی زبان
 عجز و انکسار کتوہ استدعا نمود کہ یکے از بند ہائے درگاہ والا آمدہ دست گرفته مال

کوه فرموده بلشکر متقلانه پیوسته بود که نوید فتح و ظفر بمرض رسید و بعد از زمانه
شاه قلیخان همیون را دست برگردن بسته ملازمت حاضر آورد و موجب شادمانی عالم
اقدس گردید هر چند همیون بر افغانان جنگ کرده منصور شده دلیر و خیره گشته بود از
رعونت میگفت که هر گاه بر افغانیکه لشکر بیکران داشتند فتح کرده باشم این بادشاه
خورد سال باین قلت لشکر کجا تاب مقاومت تواند آورد اما نخوت او باعث وبال او گشت
و اقبال بادشاهی غالب آمده آن متکبر را دستگیر نمود و قلم

بوم چه باشد که چنگک دراز طعمه برد از دهن جیره باز
گیر که سنگ هست بر آه و دلیر پنجه نخواهد زد و آن آخسر بشیر

بعد آمدنش در حضور اقدس هر چند از سخن پرسیدند از جواب خجالت یا از عدم قدرت
یا از شدت و جرح زخم یا از غلبه صلابت بادشاهی تفرانست سخن سرگشت بلیت
کس را که از بیم شد دل ز جا توانای پا رخ ارد کجا
بعضی از امرا التماس نمودند که آن حضرت از دست مبارک بقصد غزا و حصول ثواب
شمشیر بران مقهور اند از اندیشه نمودند تیغ خود بخون آسیری او دن نه از این مردی
است بلیت

تیغ خود از خون این ملعون چرانگین کنم چونکه رسمتم همیشه ام ان بر که بر اعدانم

وران وقت بیرام خان نظر بر مرضی اقدس داشته بعضی رسانید بلیت
چه حاجت تیغ شاهی را بخون هر کس آنون تو بنشین و اشکوت کن بچشم یا با بروی
این را بگفت پیشدستی نموده بمبصام خون اشام تن او را از بار سزنا پاک سبک جدا ساخت
و عرصه هندوستان را از خس و خاشاک وجود عصیان آلود کشش پاک گردانید سر او را بکابل
و تن او را بهلی فرستاده بر دار کشیدند بلیت

سنگ در دست و مار بر سرنگ نزد دانش بود قیاس درنگ

آنحضرت بعد قتل همیون بقال باستجمال کمال روانه شده در دارالملک دهلی نزد اقبال
فرموده جشن شادمانی ترتیب دادند و بر سریر جهانپانی جلوس فرموده در فراهم آوردن
پراگندگی هاست امور سلطنت مقید شدند و مجدداً سواد اعظم هندوستان از فروغ
معدلت و انوار عدالت و عقلی تازه و انتظامی سهله اعزاز پذیرفت امرائے که مصدر

تقدیر برده شکست افتاد بهرام خان اورا بگرد و فریب بمنزل خود آورده بقتل رسانیده معروض
اقدس گردانید که هزیمت امر او شخ همیون محض از توافل تردی بیگ خان روداده از نهمیت
کشتن او عبرت دیگر امرائے بے همت دانست خاقان زمان اغراض فرموده چیرے بزبان
نیاروند و انا بنام تو چه پیشتر شدند و عا که منصوره بسر کردگی سکندر خان اذ بیک برسم
منقلا دستوری یافت همیون که از هزیمت بادشاهی و تخیر آگره و دلی خیره و دلیر شده دم
نخوت میزد از استماع نهضت موکب والا از دلی روانه گشت و ترنچانه را که اعتقاد قوی
او بود پیشتر از خود در حوالی پانی پت فرستاد که در آن مکان نصب کرده آماده پیکار شوند
مردم بادشاهی که برسم منقلا تعیین شده بودند جرات و جسارت نموده توپخانه او را بتصرف
خویش در آوردند و این معنی موجب دل شکستگی بقال و دلاوری لشکر اقبال گردید بهدین
اشنائے همیون بدلیری تمام در حوالی پانی پت رسیده اتفاق کارزار افتاد و لیران قوی
دل مانند شیران زنجیر گسل از طرفین داد مردی و مردانگی دادند و هنگامه جانفشانی و جانستانی
گرم گردند برق عنصام خرمن سستی بسیاری را پاک بسخت و شعله تیر جگر و وز وجود اکثر
را بر دوخت همیون غالب آمده فوج بادشاهی را شکست داده بر حوضه فیل در صدد فرار
اوردن یلجا گردید ازا سجا که منشی ارادت ازلی مشور خلافت ابدی بنام نامی بادشاه فلک
بارگاه نگاشتمه و هندس قدرست لم یزلی طرفائے سلطنت جاویدی باسم گرامی انحضرت
مبثت کرده بود قضا را تیر غصب الهی از شخصت تقدیر جسته در حلقه چشم همیون رسیده
از کاسه سر او در گذشت و با در عونت و پندار کشتن ازان در زنده بیرون رفت و از غایت
و در و جح خود را در صندوق حوضه فیل پنهان گردانید همرازش چون سردار را ندیدند بیدل
شده عنان عزیمت از دست داده متفرق گشتند و بعد رخ و نصرت شکست در دست
بر لشکر او افتاد و عا که بادشاهی که مغلوب گشته سر اسیمه حال بود چون این عطیه عینی مشاهده
کردند پس از هزیمت عطیف عنان نموده بتاراج اسباب و رخوت و اسب و فیل لشکر
غنیم پر و اختند ناگهان شاه قلیجان محرم نزد یک فیله که همیون بران نیم جان افتاده بود رسیده
خواست که فیلبان را کشته فیل را که با ساز مکلف بود بدست آورد و فیلبان از نیم جان مان
خواسته بود همیون در حوضه ان فیل نشان داده شاه قلیجان ازین شرده خوشوقت شده
فیلان را مهربانی نموده ان فیل را با فیلبان دیگر گرفته روانه گردید و رایات عالی از سر اسب که بودند

محتاج بود ملک به پیرایه چین آخر مراد ملک رودا کرد و کردگار
 در آن ایام عمر گرامی سیزده سال و هشت ماه و بیست و هشت روز بود بهرام خان خانان
 مدارا ملک و کیل سلطنت گردیده صل و عقد همت و قبض و بسط معاملات در قبضه اقتدار و
 کف اختیار اوبازگشت بعد انجام لوازم جشن جلوس و تقدیم مراسم شادمانی برائے قلع و
 فتح سلطان سکندر از کلانوزم حضرت فرموده کوچ کوچ پایان قلعه انکوت رسیدند چون
 بسبب ایام برسات ترددات پیش نیرفت بجهت مراعات حال سپاه انصرام این هم
 چند روز موقوف داشته از انجام عادت فرموده در حدود جالندهر نزول آستان
 فرمودند ❖

دین آمدن همیون بقال بقصد محاربه با خانان زیبا و دستگیر کردن و بقتل رسانیدن او

چون همیون سپه سالار مدار علیه سلطان محمد عادل با ابراهیم خان سور که مدعی سلطنت بود
 و نیز سلطان محمد حاکم بنگال و دیگر افغانان که هر یک دعوی بادشاهی داشت بدفاعت
 عرصه پیکار آرسته و در بیست و دو جنگ سلطانی کار نامہ اسے رستمانه بنظهور رسانید
 همه جا غالب آمدہ لو اسے فتح و نصرت برافراشته بود از خبر شفقار بادشاہ جنت آرمگا
 خیال فاسد بنماطر آورده سلطان محمد عادل را طرف پتنہ گذاشته رو باگرہ آورده مقدم
 جرات پیش نهاد سکندر خان و قباقان گنگ و دیگر امرائے بادشاهی را شکست داده
 اگر رامتصرف گشت و از انجا بدلاوری و دلیری تمام بدلی رسید تروی بیگ خان و
 دیگر امرائے بادشاهی که در دہلی بودند تاب مقاومت نیاورده بانگ جنگ فرار نمودند
 آن بقال بدمال با پنجاه ہزار سوار و ہزار و پانصد فیل و پنجاه و یک توپ کلان و پانصد فرس
 زن و دیگر توپ خانہ گران پائے ثبات و استقرار در دہلی افشرد و انیمقدمہ در مقام جالندہر
 بعرض والار رسید خاقان زمان کہ در صفر سن و انش پیرانہ داشتند از استماع این خبر ہم
 سلطان سکندر موقوف داشته از نواحی جالندہر بقصد استیصال بقال بے اعتدال حضرت
 فرمودند و امرائے بادشاهی از اطراف و جوانب بموجب طلب در حضور اقدس آمدہ
 حاضر شدند تروی بیگ خان کہ از همیون شکست یافته دہلی را گذاشته بود در ساحت بہتر
 بملازمت رسید چون بہرام خان خانخاتان اورا ہم چشم خود میدانست در مینولا کہ بحسب

پرہیزگار و ریاضت کیشان نیکو کار و تفصیل مقابر و مزار و تعریف تجانہ و معابد ہر دیار و ارباب
 لغہ ساز و انواع اہل دانش و ہنر پرداز و تعریف ہندوستان بہشت نشان و اوضاع
 و اطوار دین و آئین ہندیان و دقائق حقایق کتب و دانش نامہائے اہل این دیار است
 آن سرد دفتر دانشوران بجز ہر سہ دفتر انجمن بہار پیرسے سخن رنگین و گلہ ستہ رائے
 الفاظ مضامین شدہ کہ بیچ تاریخ نویس باین نظر ترتیب کتاب نگردہ و کارستانی برے
 کار نیادردہ دستور العمل امور سلطنت و جہان بینی و کارنامہ معاملات ملک رانی ساختہ الحق
 نسخہ ایست ناسخ نسخ روزگار و تاریخی است سرآمد تواریخ ہر دیار از تعریف و توصیف
 و شرایع عبارات و لطایف استعارات و بلندی سخنان و رنگینی منشات و حسن
 مضامین نوآئین و معانی رنگین آن دیباچہ دانش اسطوے خرد و فراست و افلاطون
 عقل و کیاست عاجز و قاصر است و تاریخ خانان ارباب دانش و صحف دانان اصحاب
 بینش از مطالعہ آن بہرہ ورد نصیبہ بر بودہ بقدر امکان بشری و توان انسانی داد و صف
 دادہ ہزاران تحسین و آفرین بر روح پاک آن صاحب مدعا مد مغفرت سبحانی عارج معارج
 رحمت یزدانی میفرستند احتیاج نبود کہ تجریر حقیقت احوال این بادشاہ والا جاہ فضول
 نماید لیکن برائے سیرابی سخن درین کتاب نیز گزیرستی است از سلاطین ہند شطری
 از خلاصہ واقعات عظمی بقید تطبیق آورده بر نظران وقایع ارضیاتی از زانی داشتہ
 می شود القصہ چون حضرت محمد جاوید بادشاہ سمنندہ نگانی را ازین تنگنائے ظلمانی بوسعت
 آباد عرصہ نورانی جولان داد دران وقت شاہزادہ محمد اکبرہ باستیصال سلطان سکندر کہ
 از قلعہ انکوت برآمدہ بطرف لاہور فتیہ فتنہ می افروخت بالشکر گران متوجہ پنجاب شدہ
 بودند در منزل ساحت قصبہ کلانور خبر قضیہ ناگزیرہ رسیدہ بعد تقدیم فراسم تعزیت بہمان
 خطہ دلگشائی نصف النہار جمعہ سویم ربیع الثانی ۱۰۳۱ ہجری در سلسلے تکرار افلاک در چندین
 ادوار انتظار آن می بردند و در زمانیکہ کو اکب از بسیاری قرانات فرصت ان می جستند و رنگ
 خلافت بفرقہ دوم مقدس سرفراز می یافت و سریر سلطنت بفر پا بوس اقدس سر بلندی
 پذیرفت کوس شادی بلند آوازہ گزید و وطنظنہ مبارکبادی براسنہ طولانہ نام
 جاری شد **قطرہ**
 ہر خوشدلی کہ اہل جہان محنت گشتہ بود

آنرا بیک لطیفہ قضا کرد روزگار

ابولفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاہ بن ہمایون بادشاہ

اگرچہ خواجہ عطایگ نرینی در تاریخ کسری و خواجہ نظام الدین احمد در طبقات کسری و شیخ امداد فیضی منشی سرکار و شیخ فرید الخاطب بر ترضی خان در تاریخ اکبر شاہی و محمد شریف معتمد خان در اقبال نامہ جہانگیری احوال سعادت اشتمال آن بادشاہ قوی اقبال بشرح و بسط نکاشتہ داد سخنوری و نکتہ طرازی دادہ اند اما مجموعہ کمالات صورتیہ مظهر حسنات معنویہ جامع شرایب انسانی کشف رموز معانی چمن پیرائے بہارستان فصاحت و بلاغت زینت انسانی نگارستان افادت و افاضت مقتدرانے ارباب علم و عمل پیشوائے فضلاء کے اکمل و فضل مصدر جزو کل کامیاب سعادت اند و ازل علای فہامی کشیخ ابو الفصّل روزناچہ واقعات آن بادشاہ و الاجاہ و شہمہ از احوال بزرگان این سلسلہ علیہ از پدر بزرگوار آن بادشاہ فلک دستگاہ تاحضرت آدم صفی اللہ علیہ السلام پنجاہ و یک تن گذشتگان ازین دار فنا و رفتگان دار الملک بقا تجرید در آورده کتابے موسوم باکبر نامہ مشکبوسہ دفتر درست نموده دفتر نختین نصف اول متضمن احوال بزرگان از حضرت آدم تا نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ بطریق اجمال و نصف اخیر محتوی بر جلوس مقدس این بادشاہ بر اورنگ خلافت و واقعات ہفدہ سال کہ بلازمان خویش محاربات رودادہ و انجامتہ اہل بی و انحراف تادیب و تخریب یافتہ و دفتر دویم مشعر بر تسخیر ولایت مالوہ و گجرات و پٹنہ و بہنگالہ و اوویسہ و کشمیر و بہکمر و تہتہ و قندہار و برہان پور و خاندیس و سایر ولایت و کن و دیگر ممالک و استیصال و فرمان پذیری حکام انولایت و واقعات از ابتدائے سال ہزدہم لغایت سال چہل و ہفتم جلوس و الاد و فرسویم مشتمل بر خصوصیات ماند و بود بادشاہ و الادجات و حقیقت حالات صوہجات باقید حدود و انصالات و دستور جمع کارخانجات و ضوابط پرگنات ممالک محروسہ باقید اراضی و جنس کامل و ناقص و ربیع و شرح و باریت محصول و قوام زمیندار و مقدار پیادہ و سوار و قلع و محال ہر اقطار و قوانین مناصب و شرح ہر منصب دار و اسامی ملازمان سرکار ادا امرائے عالی مقدار و وزرائے ذوی لاقتدار و ندماہی ہوشیار و فضلاء بلاغت شمار علماء نادر و پزشکان حکمت و ثار و حکمائے آزمودہ کار و نجماہ کمال عیار و ستارہ شماران کرامت آثار و درویشاں

بهر کارے زیزدان یاریت باد ز عمر و ملک بر خور داریت باد
 شاهزاده جهان بخت بعد رخصت از حضور والاقطع مراحل نموده در حوالی قصبه کلا نوزدول
 اجلال فرمودند سلطان سکندر از اداوزه انتهای مومک منصور دست از تصرف پرگنات
 باز کشیده در قلعه مانگوت که ماسن او بود رفته متخصن گردید از آنجا که بقا خاصه آفریدگار و فنا
 نصیب آفریده است هر کس که خلعت حیات پوشیده بناچار در کارگاه مات عریان خواهد
 گشت یعنی چون زمان رحلت حضرت بادشاه نزدیک رسید در روزی که منظره طلوع زهر
 بود وقت شام بعزم دیدن آن کوکب نورانی بر بالائے کتاب خانه برانده خط ایستاده
 قصد فرود آمدن نمودند در آن وقت مؤذن شروع بانگ نماز که در آنحضرت بتعظیم آذان در
 زمینه دویم اراده نشستن کرد در درجات زمینه صفا که سنگ نغزیده داشت در زمان نشستن
 از پا در آمده بسر در آمدند و از نزدیکان فرود افتاد و بر زمین رسیدند و ضرب سخت بشقیقہ راست
 رسیده بر بیہوشی منجر گشته هر چند اطبا و حکما بمعالجه پرداختند فایده بران مترتب نگردید بالاخر
 داعی حق را بیک گویان بریاض رضوان فرامیبردند نفس حضرت اقدس در کیلو کبری مغزالدین
 کجبا و مدفون کرده مقبره متضمن جملات عالیہ اعدا شد نمودند چنانچه شخصی در تعریف مقبره
 گفته است بیت

هر که میخواهد که میند شکل فرودش بین گویا آن قصر و ان باغ همایون بین
 شعرائے والا فطرت و فضلائے بلند نکرت در تاریخ وفات آنحضرت اگر چه اشعار رنگین
 و ابیات ندرت تضمین گفته داد سخنوری داده اند اما این شعر بقایت نادر و موق و برجا
 آمده است **قطعه**

همایون بادشاهان شاه عادل	که فیض خاص او بر عمام اقتاد
بنائے دولتش چون یافت نفوت	اساس عمرش از انجام اقتاد
چو خورشید جهانتاب از بلندی	بیایان در نماز شام اقتاد
جهان تاریکش در چشم مردم	خلل در کار خاص عمام اقتاد
قضا از بهر تاریخش فرست زد	همایون بادشاه از بام اقتاد

مدت سلطنت مرتبه اول ده سال و مرتبه دویم ده ماه *

سهند آمده برگ و معرکه خدقی برادرده آماده پیکار گردید خانان شهر را محکم کرده بقدر مقدر
 ترود میگرد و عریض نیا و متضمن رویداد بدرگاه و الا ارسال داشته است عاے مقدم تقدیر
 نمود و آنحضرت با وجود عارضه توجیح از لاهور منتضت فرموده بعد قطع مراحل در سهند نزول
 اقبال فرمودند و صفوف پیکار را راسته مقابل فنیم که اصناف مضاعفت از لشکر پادشاهی
 بود در آمدند هر روز جنگ توپ و تفنگ در میان می آمد بعد چهل روز جنگ صفت اتفاق
 افتاد از آنجا که کار فرمایان قضا و قدر منشور سلطنت ابدی این خاندان و الا نشان در دیوان کرده
 تقدیر مثبت کرده بودند بکم قادر مطلق فتح و ظفر نصیب اولیای دولت گردید شکست
 بر افتقاران افتاد سلطان سکندر از معرکه برآمده رو بفرار نهاده در کوه سواک آمده بقبله
 مانکوت اقامت ورزید شاه ابوالمعانی را بالشکر گران از سهند بجانب لاهور تعیین فرمودند
 که اگر سلطان سکندر از کوه براید مدافع او نماید و نیز بهات ولایت پنجاب را تثبیت دهد
 و آنحضرت بفتح و فیروزی از سهند روانه شده پیائے تخت دہلی نزول اجلال فرمودند
 بار دیگر اکثر بلاد هندوستان بقبضه تصرف درآمده باعث امن و امان گردید و امر که
 درین مهم مصدر ترددات شده بودند بجاگیر بای لایقه سمن سمن رازی یافتند و سکه و
 خطبه بتجدید بنام اقدس رواج یافت و آب رفته در جاند و مراد خفته بیدار شد در پای
 بسته مفتوح گردید و ولہائے خسته دوا پذیرفت بوستان خزانی را بهار گل کرد و شب بچو
 را سحر پدیدار گشت بقبیه این سال فرخنده بعیش و عشرت در دار الملک دہلی گذرا میدند
 و گلشن خلافت را از جویبار داد و دهمش اب دادند در اثناے این حال بعضی متدعی رسید که
 سلطان سکندر از کوهستان برآمده بر پرگنات پنجاب دست تصرف دراز کرده تا پرگنه
 چاری^ن و مثال شروع تحصیل مال نموده از شاه ابوالمعانی از نیجبت که با سپاه بهرامی خود
 سلوک ناهنجار دارد مدافع غنیم نمی شود روز بروز قوی میگرد و آنحضرت حسب الصلاح
 ارکان دولت برائے رفع این شورش شاهزاده کامگار نامدار فرخنده اختر محمد کبیر را
 با بهرام خان خانانان روانه فرمودند و در وقت رخصت انواع الطاف پدرانہ و عطای
 بزرگانہ نسبت بحال شاهزاده مبرور داشتند این قطعه بر زبان مقدس آوردند

چراغی چون تو اندر دودمانم
 چرا روشن نباشد چشم جانم

آمدن حضرت همايون شاه بن خیر هندون و فتح بر افغانان و رحلت نمودن

باز از نیمه سال

چون در کابل شنیدند که در هندوستان بهر اقطار افغانان بواسطه حکومت برافغانند هر یک کلام دم استقلال میزنند و در هند ملوک طوایف شدند در نصرت آنحضرت در ۹۶۲ در مسافرت مختار که حرکات افلاک بان افتخار بکند و نظرات کواکب بان مباحث نماید هندوستان نهضت فرمودند منظم

زمانی که با نسرخی یار بود نظر بالی طالع سزاوار بود
روان شد با قبال فتح و ظفر سعادت بغیر و دلش را بهر
سود فلک نصرتش راضان جنود ملک در پیش حرز جان

منم خان بحکومت و حراست کابل نصب گردید و در روز نهضت الویه عالیه از کابل یونان
سان الغیب حاضر کرده تفادول جستند ازین بیت بشارت نصرت داد ولایت
دولت از مرغ همايون طلب نماید و زانکه بازارغ و زغن شهر ستمت بود

القصة آنحضرت مع شاهزاده محمد اکبر بانه هزار سوار براه که پیروان شده کوچ بکون قطع
مسافت نموده بلاهور رسیدند افغانان از طنطنه نهضت موبک عالی پراگنده شدند و لاهور

بے جنگ تصرف او بیایست دولت در اند بیت

چرا شکر بود اندک و یار بخت به از بیکان لشکر و کار سخت

بعد رسیدن بلاهور افراج قاهره بسر کردگی بهرام خان خانخانیان بجانب جانند هر دو هر بان
تقین نسر مودند و مرتبه دران فوجی جنگ در میان آمد و ظفر و نصرت نصیب او بیایست
دولت گردید بعد آن خانخانیان از دریای ستم عبور نموده در حالی باچی داره بوقت
شب با افغانه جنگ عظیم نمود و بارادت الهی شکست بر افغانان افتاد فیصله اسپ و
دیگر اسباب بدست بهادران فیروزمند در آمده خانخانیان بعد فتح در سهند رسیدند
طرح اقامت انداخت و درینوقت سلطان سکندر از استماع خبر غلبه لشکر منصور و
شکست نوکران خود از اگره کوچ کرده باهشتاد هزار سوار و فیلان و توپخانه بسیار در نزدیکی

ملقب ساخته بر سر ابراهیم خان رفت لشکر ابراهیم خان هفتاد هزار سوار بود
 و سکندر خان ده هزار سوار داشت بهم دیگر جنگ واقع شد بتاییدات
 سحانی سلطان سکندر بر و غالب آمد اگره و دلی متصرف گشت و از سنده
 تا دریائے گنگ بتصرف اورد و در آمد میخواست که شرق رویه رفت مدعیان
 حکومت را از میان برداشته دعوی انفرادی نماید لیکن بسبب شهرت توجه
 محمد همایون بادشاه از کابل بسمت هندوستان در اگره متوقف ماند و بیمنون بقال
 از جانب سلطان محمد عادل بالمشکر بسیار و پانصد فیصل نامدار و توپ خانه بی شمار
 آمده با ابراهیم خان جنگ کرده منظر و منصور گردید و بعد حصول جمعیت خاطر
 ازین طرف بر سر محمد خان سور حاکم بنگاله که علم مخالفت بر افراشته بطرف جنوب
 و کاپی و اگره راهی شده بود رفت با سلطان محمد عادل و سیق گردید و در موضع
 چمبر گینه دوازده کوسه کاپی مجسار عظیم نمود قضا را محمد خان شکست یافته
 در زمگاه کشته شد و کار بیمنون بقتال بالاتر گشت چون در اگره سلطان سکندر
 استیلا داشت بیمنون مقاومت با سلطان سکندر از انمازه قوت خویش بیرون
 دانسته اراده اگره فتح نموده بجانب بهار و بنگاله روانه گشت و دیگر مقدمات
 سلطان محمد عادل همین جا گذاشته شد حقیقت کشته شدن او و بیمنون و دیگران
 در عهد سلطنت محمد کبیر بادشاه تجریر خواهد آمد اکنون ذکر آمدن محمد همایون
 بادشاه برائے تغیر هندوستان و جنگ گردن با سکندر و منظر و منصور گردیدن
 و انقطاع رشته سلطنت افغانان بقلم آوردن ضرور است مدت حکومت سلطان
 محمد عادل قریب دو سال و از ابتدائے شیر شاه لغایت سلطان محمد عادل چهارتن
 شانزده سال *

مد و کار شد اعتبار یافته از معتقدان گشت و در اکثر امور ملکی و مالی و خیل شد بعد
از آنکه سلطان محمد عادل سمرقند را رانے خلافت گشت همیون معتقد علیه گردید و رفته
رفته جمیع مہات ملکی و مالی باور جوع شد چند گاہ بخطاب بسنت را رانے مخاطب
شد بعد ان راجہ بکر ماجیت خطاب یافتہ کار سلطنت از پیش برد اگر چه
اسم سلطنت پر سلطان بود اما نامے کار و بار جہا نبنانی بہیون تعلق داشت نظم و
نسق امور مملکت و عزل و نصب حکام ممالک و داد و ستد جاگیر ہا و بند و بست
عساکر با اختیار او بود فیصل خانہ و خزانہ شیر شاہ اسلام شاہ در قیض و تصرف
او در اند گویند بدقیافہ و در یہ منظر و کوتہ قد و در از اندیشہ بود سواری اسپ
نیز داشت و شمشیر بزرگ منی بست ہمیشہ سواری فیصل میکرد و انچنان بہرہ از
شجاعت و دلوری داشت کہ از طرف سلطان محمد عادل با فنانے کہ مدعی سلطنت
بود بست و دو جنگ نموده بقوت دلیری و مردانگی منظر و منصور گشت و نوسے
از عقل و دانش بہرہ مند بود کہ تدبیر فرمان را در امی و کشور کشائی و قواعد جہا نبنانی
دگیتی ستانی آنچه او کردہ دیگرے نکرده باشد جمیع افغانان مطیع و متقاد او بودند و
اصلا سر از خط اطاعت او بیرون نمی بردند بلیت

ن از ظلم بہر کار روشن شود شیخ ہمہ شباب ولت می شود جمع

القصہ بعد چند گاہ از افغانان از سلطان محمد عادل برگشتہ ہر یکے بہر ناحی یعنی ورزیدہ
بہر طرف فتنہ و فساد برخواست شاہ محمد فرعی و سکندر خان پسرش پیش سلطان
گفتہ و گوئے ناہموار کردہ بسیار می را گشتند و از ہنہا برگشتہ شد نہ تاج خان
برادر سلیمان کرانی در دیوان خاص از حکم سلطان عدول نمود و از گواہیہا رگینتہ
برکنار دریاے گنگ رفته جمعیت فراہم آوردہ لواسے مخالفت ہر افراشت
ہمیون بقال بالشرک بسیار و مینلان بشمار رفتہ اورا شکست داد ابراہیم خان
سور کہ خواہر او در عصت نکاح سلطان محمد عادل بود از بنی اہمام شیر شاہ بود و مخالفت
ورزیدہ اکثر پرگنات نواحی دہلی را متصرف گشت و بسیاری امرارا با خود متفق گردانید
سلطان محمد عادل تاب نیاوردہ بہر طرف چنارہ گدہ رفت احمد خان سور کہ برادر زو
و داماد شیر شاہ و خواہر دیگر سلطان محمد عادل در جہانہ او بود خود را سلطان سکندر

دست سلطنت او هشت سال و دو ماه و هشت روز

فیروز شاه عرفشاه هزارده فیروز خان بن اسلام شاه

بعد رحلت اسلام شاه ارکان دولت و اعیان سلطنت فیروز خان را که در عمرده ساگی بود بر تخت خلافت نشاندند سابقاً اسلام شاه بی بی بای منکو حه خود میگفت که مرگ این فرزند از مبارز خان برادرست اگر برادر خود را میخواهی از فرزند دست خود بشو بهتر است که این خارا از میان برداری بی جواب میداد که برادر من مبارز خان بعیش و عشرت میگذراند او را به بادشاهی کاری نیست انا نج که سخن بادشاهان بادشاه سخن است آنچه اسلام شاه گفته بود از مبارز خان بمنصه ظهور رسید یعنی بعد جلوس فیروز خان بر تخت مبارز خان بطبع سلطنت قصد خواهرزاده خود کرده هر چند بی بی بای خواهرش گریه و اکناج نمود و گفت این طفلک را بجای می برم تو با دشاهی کن و زنه از قصد پسر من کن آن بے رحم سنگدل متبول نه کرده فیروز شاه را با تکیه ترین وجه کشت و بدنامی اید بر آست خود حاصل نمود دست سلطنت فیروز شاه سر روز

سلطان محمد عادل عرف مبارز خان علی بن نظام خان

برادرزاده شیر شاه

در سن ۹۶۹^{۱۱۱۱} بر تخت خلافت جلوس نموده که خطبه بنام خود کرده سلطان محمد عادل مخاطب گشت و ابواب خزان کشوره مانند سلطان تعلق شاه دست بذل نوال کشاوه طریقہ سخاوت پیش کرد و شمشیر خان برادر خود و خواص خان ترا که غلام زاده شیر شاه بود وزیر اعظم و مدار علیه مالک ساخت و همیون بقتال ساکن ریواری بیش او اعتبار یافت این همیون در ابدت اسے حال در پس کو چها گردان به بے سرمایگی نمک شور فروختی بعد از آن در اردوے اسلام شاه دوکان داری میکرد بعد چندے بطایف اچیل نمودی اسلام شاه گردید چون طالع او

ادیان مقرر کرد هر توپ را هزار دو هزار آدم می کشیدند بعد رسیدن بلاهور خبر یافت که بادشاه بعد دستگیر کردن کامران میرزا از کنار دریای سنده باز بکابل مراجعت کرد اسلام شاه از اطمینان این معنی و بعد حصول جمعیت از نظم و نسق امور آن دیار معاودت نمود بخاطر داشت که چون لاهور شهریت بزرگ در آنک فرصت تجملات بادشاهی و سامان لشکرها و سپاه فراوان و یراق و سلاح و دیگر اسباب جنگ بهم میرسد و محل در آمدن مغل از کابل است آن شهر را خراب کرده مانکوت را که در کوه سواک قلعه احداث کرده اوست و دارالسلطنت گرداند مانکوت قلعه است متضمن چهار قلعه استوار بر فراز کوهیها مقارن بهم و متامی انقلاع آسمانی ارتفاع بنظر نظارگیان از یک قلعه زیاده در نمی آید لشکرها را بان حصول مشکل و برتقدیر وصول دست بر ساکنان آن قلعه یافتن دشوار ابهائے گوارا منسردان دارد و اذوق چند آنکه خواهد پیش نظر

حصارے چو گردون گردان بلند که رفعت ز جیش بود بهره مند

نیاید سر او بگردون منسرد که سر کوب گردون بود برج او

لیکن این اراده او صورت نه بست و بزحمت دانه و نبل که بر مقعد او برآمد در گویا بر حمت حق پیوست بغایت نیک ذات و نیکو صفات بود قوانین سلطنت و قواعد عدالت مانند پدر و اولا قدر مرعی میداشت در عهد او از اوقیا بر ضعف استم نمیرسد از نیلاب تا بنگاله در میان سراه که شیر شاه احداث کرده بود یک سراسے دیگر تعمیر نموده بدستور پدر رفیع قدر برائے مسافران طعام از سر کار خویش مقرر کرد و قانون گویان پرگنات برائے نگاهداشت سر رشته کاغذ از تعمیر و تقطیر و بیان حال رعایا و تدبیر آبادی و امنزدونی مزروعات و مشورت ضبط حاصلات و گذارش حقیقت هر نیک و بد اختراع اوست ملک گیری و جهان داری انصاف و عدالت و انتظام مہام جهان بنوعی که ازین پدر و پسر بمبصہ ظهور رسیده از سلاطین گذشته کم نشان میدهند افرتند و اسم نیکی و نیک نهادی خود را در جهان گذاشتند بیت

خنگ انکس که گویے نیکی برد

نیک و بد چون همبسیاید مرد

سلطان ادم گکھر پیناہ برد و اہل عیال و مادرش در دست مردم بادشاہی
 اسیر شد نہ بعد ان اسلام شاہ بر سر گکھر ان نہضت نمود سلطان ادم اما دھچکا
 گشتہ بارہا محاربات در میان آورده تا سال ۱۱۳۱ روادا اضرالامر سلطان ادم عاجز
 شدہ عذرها خواست و اعظم ہمایون را از انجا بر آورد واد فرار نمودہ بطرف
 کشمیر رفت اسلام شاہ انکی تقاب نمودہ برگشت در ان ایام شخصے در تنگی راہ شیشیر
 بر سر اسلام شاہ انداخت اما کارگر نشد بادشاہ از غایت چستی و چالاکئی بر وغالب
 امده بدست خود اورا بقتل رسانید با بجلہ چون فتنہ و فساد ازان دیار بر طرف شد
 دامن وامن پدید آمد اسلام شاہ ازان نواحی خاطر جمع نمودہ براہ دامنہ کوه روانہ دہلی
 گردید چون نزدیک جمون بقصبہ بن رسید خبر آمد کہ کامران میرزا برا در خورد ہمایون شاہ
 در کابل از برادر کلان شکست یافتہ با ستد عاسے کمک امده نزدیک خیمگاہ بادشاہی
 رسیدہ اسلام شاہ او از خان پسر خود رامع مولانا عجد اللہ سلطان پوری باستقبال
 فرستاد انہارفتہ میرزا را اور دند چون میرزا در حضور رسیدہ ایستاد اسلام شاہ
 از روے رعونت یا بواسطہ خفت مرزا متوجہ نگشت و عمد اتفاضل کہ حسب الامر
 او میر تو زک باواز بلند گفت کہ قبضہ عالم مقدم زادہ کابل مجرا میکند و این لفظ
 را سہ مرتبہ تکرار کرد و باعث ہتک ابروے میرزا گردید بالاخر اسلام شاہ
 بتعظیم نیم قیاسے بہ میرزا ملاقات کرد و از این معنی زیادہ خفت مرزا گردید و چرانگردد
 کہ از قبضہ و کعبہ خود و گردان گشتہ بدشمن جانی التجا اور دہ بود چون از انجا کوچ
 گشت بطریق نظر بند میرزا را ہمراہ برد و میرزا از راہ فتاہ بر یافتہ گریخت و براہ کوه
 سواک بجن و مشاق مالایطاق پیش سلطان ادم گکھر رسید و سلطان اورا دستگیر
 کردہ نزد ہمایون بادشاہ رسانید چنانچہ سابقا سمت تحریر یافت القصہ
 سلطان اسلام شاہ چون در دہلی رسید شہرت گشت کہ بادشاہ برائے دستگیر
 کردن کامران میرزا اذاب سندہ گذشتہ ازین خبر اسلام شاہ از دہلی متوجہ
 لاہور گردید چون نرگاوان توپ خانہ حاضر نہ بودند برائے چرابا ماکن دور دست
 رفته بودند از روے شتاب زدگی برائے کشیدن عرابہائے توپ خانہ

اورا بدر کرد نظم

ان را که خدا ننگا دارد آسب کے پروں ارد
کارش ہمہ بخت نیک سازد در غصه خسو و جان گدازد

القصد نیازیان گریخته و در دهنکوت نزدیک ولایت روه اقامت ورزیدند و اسلام
شاه تاربتاس تعاقب نموده بگو ایثار رسید روزی شجاعت خان را شخصه ناگهان
زخم زده بود او وقوع این معنی با اشاره اسلام شاه تصور نموده متوهم گردید و از حضور
گریخته بمالوه رفت عیسی خان را با همشت هزار سوار تعاقب او یقین کرد و او رفته چند مرتبه
مچار به نموده شجاعت خان را عاجز ساختن بالنظر و شجاعت خان اطاعت قبول
کرده در حضور آمد و بعد چند گاه امور و عنایت گشته بگومست مالوه باز سر فرازی
یافت چون ظاهر شد که اعظم همایون در دهنکوت اقامت ورزیده در آن نواحی
مصلحت رفتن و فساد شد و احتمال در امور آن دیار راه یافتن بنا بر رفع این
شورش خواجه ویس طاکه از عمده امران و الا نشان بود با بست هزار سوار یقین
نمودند چون فتنه اندوزان جمعیت بر اوقان داشتند و اسباب بروز یاد و هم
در اول جنگ شکست یافتند و بعد از اینها و اعظم همایون بعد فتنه تا سهروردت
خواجه ویس نموده و لشکر یافتن بر فضیلت و دیپلمات پنجاب دست تطاول
دراز کرده بند و مواشی و مال مسکنه اندیاز غارت نمودند و شورش عظیم در پنجاب
و حالتی غریب بر ساکنان اندیاز رود داد از آنجا که ناشل کردن کسان عصیان شست
که کلاه گوشه استکبار کج نهاده و مانع شوریگی دارند و انداختن فتنه اندوزان
جرائم و رد که باعث اختلال امور مملکت شوند بر دست همت سلاطین و الا اقتدار
لازم است تا خارا شوب از راه مملکت و غم فتنه از دل خلایق برآمده موجب
امینیت روزگار گردد و بنا بر این اندیشه اسلام شاه بالمشکر گران و توپ خانه فراوان
از دہلی متوجه دفع نیازیان گردید اعظم همایون که سرخیل جماعت سرکشان بود
تاب نیاورده گریخته در دهنکوت رفته متحصن گشت لشکر بادشاهی قلعه را گرد
گرفته اسباب قلعه گیری میاگردند و متواتر جنگ توپ و تفنگ در میان آمد
و شکست بر مخالفان افتاد اعظم همایون گریخته در کوهستان گهران رفته

بر ترغیب ابدن شاهزاده رفیق دیگران بود و از اسلام شاه هراس داشت
 از آنجا که نیت در لاهور پیش اعظم همایون رسید و قطب خان را بموجب حکم
 قید کرده بحضور فرستاد تا اسلام شاه او را بچار کس دیگر قید کرده و قلعه گواپا
 محبوس گردانید چون اسلام شاه در رعیت پروری و عدالت گستری و خداشناسی
 و ایندوستی بے نظیر بود اما سپاهی را بغایت تنگ و از رده میداشت و
 طریقه اوان بود که هر کرا از روی اعتراض آنه نوکری بر طرف کردی جاگیرش تغییر داد
 مقرر نمودی که او با جمعیت خود حاضر بوده بدستور سابق خدمت میکرد با مشد
 در صورتی که اندکی در تقدیم خدمت از و تهاون شدی مورد عتاب گردیدی بلکه فرزندان
 سیاست رسیدی نظم

سپه را در اسودگی کوشش بد	که در حالت سختی آید بکار
سپاهش که کارش نباشد به برگ	کجا روزی بچاهند دل برگ
بهائے سرخویشمن بے خورد	نه انصاف باشد که سختی برند
چو دارند گنج از سپاهی دیرین	در رخ آیدش دست برون به تیغ
چه مردی کند در صف کارزار	که دستش تپا باشد از روزگار
همان به که لشکر بجان پروری	که سلطان به لشکر کند سروری

از وقوع چنین امور بعضی امر اسخرف بشند و اعظم همایون عرف هینیت خان نیز
 در لاهور رایت مخالفت برافراشت و او از جانب لاهور و خواص خان و عیسی خان
 از طرف کایون در انباله متصل سهند رسید و مشورت کردند که شاهزاده عادل خان
 را طلبداشته سلطنت باید برداشت اعظم همایون این معنی را قبول نکرد و خود
 اراده خلافت میداشت خواص خان رنجیده بے جنگ برخاسته رفت و عیسی خان
 خود را پیش اسلام شاه رسانید و اعظم همایون و دیگر نیازیان بر ناله متصل انباله
 صفوف مصاف ارکسته با اسلام شاه آماده پیکار شدند و باندک جنگ منہزم
 گشته نتیجہ حرام نیکی یافتند و بهر طرف متفرق گشتند سعید خان برادر اعظم همایون
 خواست در زمره مردمانی که مبارک باد فتح میدادند رفت قصد اسلام شاه
 نماید فیلبانے ازین معنی واقف شده در وقت آمدنش دران مردم نیزه زده

بردند اسلام شاه ان امر را نافرستاد که تسلی خاطر شاهزاده نموده بیارند بعد ازان که
 اسلام شاه از کابلخبر به اگر رسیده شاهزاده عادل خان نیز از رتنبه پور آمد و تشرار
 بر ملاقات طرفین افتاد اسلام شاه بخاطر آمدن که سلطنت نه امریست که از دست
 باید داد و دولت و جاه نه چیز نیست که بکنی باید سپرد در اینصورت عذر اندیشیده
 مقرر کرد که زیاده از دوسه کس در قلعه همراه شاهزاده نیابند چون تقدیر نرفته بود
 که این اندیش پیش رود در وقت آمدن شاهزاده جمعی کشید درون قلعه رفتند اسلام شاه
 بالضرور اظهار اخلاص و برادری نموده گفت که تا حال افغانان را نگاه داشته شد
 اکنون بشما سپارم نگاه دست شاهزاده را گرفته بر تخت نشاند و چا پلوسی مانود
 از آنجا که شاهزاده بیست و عشرت میل تمام داشت قبول سلطنت نکرده اسلام شاه را
 بر تخت نشانیده اول خود سلام کرد و مبارک باد گفت پس ازان دیگران سلام
 کردند و همانوقت شاهزاده رخصت شده در بیانه رفت اسلام شاه با وجود چنین
 سلوک که از برادر کلان بوقوع آمد از دو خاطر جمع نداشت و از بے اتفاقی بعضی امر
 هراس مندی بود بنا بران جولانه طلا بدست غازی خان محلی فرستاد که شاهزاده را مقید
 کرده بیارند شاهزاده بعد اطلاع این معنی نزد خواص خان در میوات رفته از
 نقص عهد اسلام شاه او را مطلع گردانید ازین معنی خواص خان بر اشفتن غازی خان
 محلی را طلبد اشفته همان زنجیر در پائے او انداخته بوائے مخالفت بر افراشت
 و امرا یان موافق را رفیق خود کرده بالشکر بسیار روانه اگره گردید قطب خان و
 دیگر امرا که در عهد شیر شاه رفیق بودند از اسلام شاه رنجیده شاهزاده عادل خان
 را ترغیب سلطنت نمودند اسلام شاه بتدارک این شورشش پرداخته قطب خان
 و غیره را تسکین کرده با خود متفق گردانید شاهزاده با اتفاق خواص خان و دیگر امرا
 در نواحی اگره آمده صفوف پیکار راست و در طرفین جنگ ترازو شده بارادنت
 الهی شاهزاده شکست یافت بطرف پتنه رفت بعد ان احوال شاهزاده بکے
 معلوم نیست و خواص خان و عیسیٰ خان هزیمت خورده بجانب گوهه گویون رفتند
 و اکثر اوقات از گوهه برآمده و امن گوهه که تعلق به بادشاه داشت تا راج میکردند بعد
 چندگاه قطب خان با عساکر گران بر سران نقین گره دید از آنجا که قطب خان

سلطنت یافتم مشهور است که در روز داخل شدن شیرشاه در دلی عورتی سبزه
فروش بر زبان آورد که دلی شوهر یافت اما پیر چون این سخن بگوشش شیرشاه رسید
چنانچه اسپ را تنگ کرد بازان زن عیار گفت پیر است اما ظریف القصد شیرشاه
در آخر بارانے تیغ قلعہ کا لجر رسیدہ محاصرہ نمود سرکوب و سا باط ترتیب داده
حقہ ہائے دار در آتش داده درون قلعہ انداختن آعت از کرد اتفاقات یک حصہ
بر دیوار تصادم نمودہ برگشت و در دیگر حصہ افتاد آتش در گرفت بسیاری
از لشکریان بادشاہی ضایع شدند شیرشاه ہم کہ نزدیک بود سوختہ شد تا آنکہ
انکہ رفتی داشت ترتیب جنگ بردم خود میگفت در آخر ہمان روز قلعہ
مفتوح گشت و روح شیرشاه نیز از حصار بدن ہمان روز برآمد و باعث ہزاران تاسف
و فزادان غم خیر خواہان گردید قطعہ

شیرشہ انکہ از صلابت او شیر و ہنزاب را بہم می خورد

چونکہ رفت از جهان بدر بقا یافت تا بیخ او ز آتش مرد

مدت حکومت او بست سال و کثرے انا نجمہ پانزدہ سال در امارت و پنج سال و
دو ماہ در سلطنت ہندوستان *

اسلام شاہ المشہو سلیم شاہ عرف شاہ ہزادہ جلال خان بن شیرشاہ

چون واقعہ ناگزیر شیرشاہ روداد ارکان دولت و اعیان حضرت مشورت کردند
کہ شاہزادہ عادل خان خلیف بزرگ در قلعہ رتنپہور دور دست است و وجود
بادشاہ برائے پاس بانہی سپاہ و رعیت ضرور و الا زودتر فتنہ برمی خیزد و
اختلال در ممالک راہ می یابد ناگزیر شاہ ہزادہ جلال خان خلیف خورد را کہ در ریون تالیج
پتنہ بود طلب داشتند و او بجناب استیصال در پایان قلعہ کا لجر در ۱۵۲۹ء بر تخت
خلافت جلوس نمودہ و سکہ و خطبہ بنام خود کردہ اسلام شاہ خطاب گردانید و بہ بلوچ
بزرگ نامہ نگاشت کہ برائے تشکیل فتنہ و آشوب محافظت سپاہ نمودہ ام مرا
بجز اطاعت چارہ نیست شاہزادہ عادل خان در جواب نوشت اگر گفتار بکر دار میوزی
و فرغ راستی داری باید کہ خواص خان و چہار امر را بفریسید تا مادہ تشکیل من نمودہ

باز آمدن نظم

دو تاثیر عدل است آرام ملک
که از عدل حاصل شود کام ملک
ترازین به احسن چه حاصل شود
که نامنت شهنشاه عادل شود
چون شیروان عدل کرد اختیاری
مکنون نام نیک است از ویادگار

در زمان سلطنت اکثر احکام اختراع کرده دراز کار بر قوانین سلطان غلام الدین علی
که در تاریخ فیروزشاهی مندرج است نهاد و داغ اسب را که پیش ازین
سلطان غلام الدین مقرر کرده بود و راجع نگشت مجدداً و راج داد و هزار و پانصد
کرده از بنگاله تارمهتاس پنجاب بمفاصله دو دو کرده سرانجام اباد کرده در هر سرا
دو دو اسب که نام واکچوکی باشد نصب نمود در دو سر روز خبر بنگاله به تاس
میر رسید و مقرر بود وقت که شیر شاه در دولتخانه والا برائے خود مایه گستردی
او از نقاره شدی چون سرانجام نزدیک نزدیک بود در طرفه العین تیمی سرانجام
از بنگاله تارمهتاس پنجاب و دیگر شاهزادگان بنگاله مردم خردار گشته نقاره
فراختندی و در هر سرانجامان وقت از سرکار بادشاهی بمسافرین مسلمین طعام
و بهندوان اردو و عن دیگر دادند و عالم عالم مسافران از مایه افضل
ان بادشاه در پانوال معده خواهش برامو دندے مترو دین تهیدست از قوت
در ماندگی نکشیدند **بیت**

شربت جودش مزاج تنگستی را دوا
خسته افلاس را فیض عطایش غمگسار

و در شام راه بهر دو جانب درخت میوه دارند تا مشرو داند در سایه ان باایش
و ارامش انده شد نمایند و از اثمار ان اشجار بے مانعت بهره یاب شوند مقرر کرد
بود که از نیلاب تا دلی و بیات افغانان دور وید اباد سازند تا سدر راه مغول از سمت
کابل بوده باشند در عهد سلطنت او امنیت مجددی بود که اگر زالی سبب طلا داشتی
بود در صحرا خواب کردی حاجت پاسبان نبود قطعه

اگر یک تن بود چون مهر انور
از مشرق تا مغرب طشت از زر

نیار و بسج عور از ورع و پرہیز
که در طشت زر او بسنگر دتیز

گویند چون اینہ دیدی تا سفت خوردی که بنام شام بمنزل رسیدم یعنی در وقت پیری

رائے مصطوفی شتلمبر استمالت و دلجوے و در راوہ مجبوس کردن رائے مذکور نوشتہ عمداً
 آن خطوط را بدست کسان رائے در آورده ازین معنی دل رائے نال دیور از اعیان دولت
 او برگردانیده در شکر او خلل انداخت و علی التواتر جنگ کرده فتح یافت و اجمیر را
 بتسخیر در آورده بدہی مراجعت نمود چون حاجی بیگم حرم خاص ہمایون بادشاہ در جنگ ہمایون
 تہمتہ در قید آندہ بود شیر شاہ از روی نیکذاتی آن عقیقہ بحرمت و اغزاز تمام مامون و
 مصون میداشت بعد از آنکہ خبر رسید کہ بادشاہ از عراق و جزایران معاودت
 نموده در کابل رسیدندان عفت قباب را با احترام تمام پیش بادشاہ در کابل
 رسانید و نیک نامی و نیک مردی خود بر عالیان ظاہر نگردانید القصد شیر شاہ
 بنیابت نیک ذات و فرخندہ صفات و عقل و دانش و تدبیر ملک گیری و جہان پذیری
 بے نظیر بود در رفاهیت رعایا و اسودگی خلایق ہمت بر کمال داشت و احیائے
 مراسم عدل و داد و افشائے لوازم بذل و سخاگوئے سبقت از نویسندگان عادل
 برودہ در محکمہ عدالت خویش و بیگانہ را مساوی میدانست و سایر الناس را بیک نظر
 میدید گویند روزے شاہزادہ عادل خان کہ از ہمہ کلان بود فیل سوار از کوچہ آگرہ
 میگذشت بقال زنی در خانہ خود کہ دیوار کوتاہ داشت برہنہ بغل مشغول بود چون نظر
 شاہزادہ بران زن جمیلہ برہنہ افتاد بیرہ پان بسوی او انداخت و نگاہ کردہ از ان کوچہ
 گذشت از آنجا کہ ان عورت در عصمت ثابت بود از نیکہ مرد بیگانہ او را برہنہ
 دید خواست کہ خود را ہلاک گرداند ہمدران اثنائے شوہرشن آندہ برین حال
 واقف گردید و عورت را بحرف و حکایت از ہلاکت باز داشت و ان بیرہ پان را
 گرفتہ در جرگہ فریادیان داخل شدہ حقیقت حال را بضر شیر شاہ رسانید ان
 بادشاہ عدالت پناہ بر ماجرائے احوال بقال و اقف گشتہ انوسل بسیار کرد و بمقتضای
 انصاف سنجی حکم کرد کہ این بقال را فیل سوار کردہ زن عادل خان را پیش او حاضر
 سازند تا مستغیث ہمین بیرہ پان را کہ بدست دارد بسوے او اندازد امر او و زرا
 ہر چند در موقوف این حکم التماس کردند منظور نگشت و فرمود کہ نزدیک من در عدالت
 فرزند و رعیت برابر است کے روا باشد کہ فرزندان با را عیال چشبین سلوک
 نامہنجا کنند اخر الامر بقال راضی شد و عرض نمود کہ بحق خود رسیدم و از فریاد

بناوه بر بتاس موسوم گردانیده ده هزار سوار بر اے سد راه لشکر بادشاهی و مالش لگهان در
آنجا گذاشت چنانچه آن قلعه را خلف او اسلام شاه با تمام رسانی القمه شیر خان بعد
تنظیم و منسب قہات اندیاریاگرہ رسیدہ در ۹۵۴ سنہ سکہ و خطبہ بنام خود نموده شیر شاہ
خطاب کرد و این بیت بر سبج نقش بست بر بیت

شہ انڈر باقی ترا باد و ای کم ہمان شیر شدہ بن حسن سو قلم

چون راجہ پورن مل مر زبان رای سین لوائے استیلا و غلبہ بر افراسختہ اکثر پرگنات نواحی
را تصرف شدہ از روس ہوا پرستی و نفس دوستی و دہزار عورت مسلمہ دہندیہ را در جسم سرکے
خود در زمرہ پاتران و رقا صان انتظام دادہ بود شیر شاہ با صفای این معنی بمقتضائے حمیت اسلام
و این سلطنت بتادیب آن خود سہ ہوا پرست و تسخیر قلعہ رای سین کمرہمت بر بست و علم
نہضت بر افراسختہ در آن دیار رسیدہ قلعه زاگر گرفت بعد امتداد ایام محاصرہ و محاربات
متواترہ راجہ پورن مل عاجز شدہ صلح کرد پس از گرفتن قول و تہرار آمدہ ملازمت نمود علمائی
دین مستوی دادند کہ چون این کافر زنان مسلمہ در خانہ خود او با وجود قول قتل او مطابق امر شریف
لازم است شیر شاہ بقصد حصول ثواب فوج آراستہ جنگ اذاحت راجہ پوتان دل بر مرگ
بناوہ کارستانی کردند کہ داستان رستم بازیچہ شد مانند پروانہ بے مجاہد خود را بروم شمشیر
دندان نیل زدہ ہلاک شدند و زنان و فرزندان راجہ ہر نمودند و بسیاری را از لشکر بیان شیر
شاہ کشتند و منظم

دباوہ بر آمد ز ہر دو سپاہ تو گفستی بر آیمخت خورشید و ماہ

چکا چاک بر خاست از ہر دو سوی ز خون شد ہمہ زر گم جوئے جوی

آخر الامر راجہ پورن کل کار نامہ تہور و ظہور رسانیدہ با اکثرے از مردم خویش و جنگ گاہ کشتہ
شد چنانچہ داستان دلاوری و مردانگی او تا حال در اشعار ہندیہ با کثافت گیتی مشہور است
شیر شاہ بعد تسخیر قلعہ رای سین و قتل پورن مل در آگرہ رسیدہ بیارگشت و عارضہ صعب
کشید بعد صحت و شفا بر اے والد یو حاکم اجمیہ وجود صہو و میرتہ کہ پنجاہ ہزار
سوار در ظل راست او بود سواری کردید فعات جنگ در میان آمد چون کار جنگ پیش
رفت شیر شاہ فریبی بخاطر آورده مکاتب از راجہ پوتان سردار متضمن اطاعت
بادشاهی و انحراف از رائے مال دیو و مناسیہ خود بجمانب راجہ پوتان ارکان دست

اسپ نشد تا بجاگ انداختن چو رسد آن خفتگان بستر بی پروائی و نشت سنگان خیل
غفلت اکثر به خوابگاه فنا غنودند و بسیاری بیابان نور و نیرمیت شدند **منظم**

یکه داشت سر در هوای نگار	که با جانفانیش افتاد کار
یکه جامه مید و خنت همدوش تن	که شد جامه اش جانشین کفن
یکه می شد از باد و عشرت پرت	که از باد و مرگ گردید مست
یکه گوش بر نغمه چنگ و دشت	که اندر مقام عدم پا گذاشت
یکه نزد باریش بود آرزو	که شد تخته نرد تا بپوت او
یکه خواست ز بهار دیگر گریخت	گر نیز نده هر سو همه رخت ریخت
یکه ترکش انگلند و دیگر کلاه	گریزان گرفتند بی راه راه
بر آمد از آنجا یگر رستخیز	همه برگرفتند راه گریز
گریزان سپاه گرد و با گروه	هنسازند رخ سوئے و پراکوه
نمودند شاه و سپه جمل پشت	در آن راه بادی در آمد پشت
نه تاج و نه تخت و نه دولت بجا	نه اسپان نه مردان جنگی بجا
ز بس غارت آنچه و چسار پا	در آن دشت شد بر سپه پتنگ جا

بفرمان بادشاه حقیقی فتح و نصرت نصیب شیرخان گردید و بادشاه شکست خورده بهزرا
مقرب محن در آگره رسید بعد یک سال افواج فرازم آورده باز در قنوج آمده جنگ کرد و درین
مرتبه بتائیدات الهی و معاصدات نامتناهی شیرخان منظر و منصور گشت. **بلیت**
بدنیروی مردی و فرزند خویش بگردون برافزاشت او رنگ خویش

بادشاه مهنم گشته نتوانست در آگره و دهل اتامت و وزید در راه نور رسیده چند روز
مقام کرده بسمت ملتان و هتته رفت و شیرخان بعد چینی فتح عظیم تالاهوز نگاش کرده و از آنجا که
خواص خان غلام خود را که مقدمه ابجیش و قوت باز و او بود و در شجاعت و مردانگی طاق و در
سخاوت و نیک نامی شهره افساق چنانچه تا حال در هندوستان کارنامه های او را
در سر و دو نغمه می سرایند با شکوه گران تبعاقب بادشاه فرستاد و تاملتان اوج نقاب
نموده معاودت کرد و شیرخان تهنه تعلقه لکه ان رفته برگشت و متصل کوه بالنات قلعه نیایا

در خود تاب مقاومت ندیده از بنگاله بطرف چهار کهند رفت و براج چیتا من برهن حاکم قلعه
 رهاست پیغام کرد که چون مثل از عقب میرسد اگر از روستا مروت در قلعه بجهت اهل و عیال
 جادوی احسان است که تابانی عمر برگردان خواهد بود درین طور ایام نکبت تملطت همایگان ضرور
 است پنجمین حرف و حکایت چالپوسی و نیرنگ سازی راجه ساده لوج را که زمان او بارش
 در رسیده بود در قیامت او قبول کرد که اهل و عیال او در قلعه در آید نگاه شیرخان
 کیهن از دلی ترتیب داده در هر دو لی جوانان مردانه را انتخاب کرده مسلح نشانده و در چند دلی که
 پیش بود عورات در آورده روانه ساخت در بانان قلعه کسان راجه تخلص و دلی باشند
 شدند در چند دلی عورات را دیدند شیرخان براج پیغام کرد که مستورات را نمیتوان نمود
 و ننگ ستر نتوان قبول کرد راجه که ستاره دولتش نزدیک لغزوب رسیده بود از
 ساده لوجی منع نمود که مزاحمت نسازند چون دو لیها با تمام بقعه در آمدن خانان
 قوی جنگ و جوانان با ساز جنگ از دلی با بر آمده متوجه خانه راجه شدند و جمعی خود را
 بدر و از قلعه رسانیدند و شیرخان نیز با فوج مسلح مستعد شده خود را بدر و از قلعه
 رسانید و بسیاری از کسان راجه قتل در آمدند و در نهایت آسانی قلعه بدست آمد چون این
 چنین قلعه آسمانی ارتفاع که از مبادی بنام آن بیچ نزدی از فرمان روانان بران استیلانیا
 دور بند و ستان نظیر آن کم نشان میدهند بشیر و راجه شیرخان کلید نیت المقصود بدست
 آورده اهل و عیال خود را در آن با من گذاشته جمعیت خاطر ورپے کار خود گردید و با شاه
 در بنگاله رفت بعیش و عشرت پرداخت و ایام برسات در میان آمد شیرخان و بنگاله سد
 ساخته گذاشت که خبر باک پارسد غله بلشکر بادشاهی برسد بعد از آنکه بادشاه از بنگاله
 مراجعت کرد در مقام هوج پور تپه به کنار دریا گنگ اتفاق اقامت افتاد شیرخان نیز
 با لشکر عظیم آمده خمیه انداخت برف حکایت بحسب ظاهر صلح کرده روزها میگذرانید و در باطن جنگ
 جنگ راجولان میداد تا آنکه جمعی از پیاده مردم زبون را با اسباب آتش بازی رو برو لشکر
 بادشاهی گذاشته خود در منزل عقب رفته نشست از آنجا که امر از پاره عیب
 بطور پیوستنی بود منصوبه چنان نشست که لشکر بادشاهی در کمال غفلت میگذاشتند شیرخان
 در لشکر گاه خود شبکی کرده ناگهان صبحی برخیمه گاه بادشاهی در رسید و تیغ بے دریغ
 بخونریزی و لشکر کشی از نیام همت مولودری بر کشاد و لشکر بادشاهی را فرصت زین کردن

شیرخان مدارالملک او بود بعد فوت او حکومت ولایت بهار با استقلال کمال یافت و اطراف آن ولایت بزور شمشیر و قوت اقبال در حیط تصرف آورده شوکت و حشمت پیدا کرده خیال تسخیر بنگاله در خاطرش افتاد در آن نواحی منجی بود عالی فطرت و الادانش در دقیقه شناسی طلوع و غروب ستارگان و شرف و سهو و اختران و انصالات انجم با خود باو نظرات کواکب بایک دیگر و احکام شایع هر یک اشتغال کمال و بابر از آسمانی و اظهار اسماء و سحر نوشتن انسانی مهارت تمام داشت مانند روش غیب حقیقت حال استقبال نگاهی کرد و در گذارش اعمال افلاک زمین سحر مینمود و ولایت دقیقه سنج خرد و در مستانه شناس اشاره فهم بلند اختر و همایون قال

شیرخان در باب ساعت برائے تسخیر بنگاله بان پنجم از سطوی شمیم التجا آورد او ساعتی فرستاد که برائے حصول نصرت و فیوزی مختار بوده باشد انتخاب کرده نوشته داد تا بایدها الهی در آن ساعت سعید شیرخان بر بنگاله یورش نموده بتسخیر در آورده و نیز چون تاج خان افغان حاکم چنار گده را پسران بسبی از اسباب کشتند شیرخان ساسا از لاک سنگو حه تاج خان را بقسون و فریب در عقد نکاح خود آورده قلعه مذکور را تصرف شد و بر تمام ملک شرقیه استیلا آورد بهدین نزد قلی محمد بن ظهیر الدین محمد بابر یاد شاه مر محل مرصه بقا شد و حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه سر برارائے خلافت گشتند سلطان محمود بن سلطان سکندر لودی به پینه آمده مسند آرائے حکومت گشت شیرخان متابعت او اختیار کرده باتفاق یک دیگر در جوینور رفت آن نواحی را از امرای بادشاهی تخلیص نموده بعد چند گاه لشکر بادشاهی جوینور را از و باز گرفت چون سلطان محمود در لشکر در ادویسه برگ طبعی در گذشت شیرخان بلا شرکت غیره بر پینه و بنگاله دست تصرف یافته قوت و مکتب بهر سائید و بر ملک بادشاهی شروع تاخت نمود بعد از آنکه بادشاه بدفع او متوجه شدند او صلح در میان آورده قطب خان عرف عبدالرشید پسر خود را با فونج بهلازمت گذاشت که در خدمت حاضر بوده باشد چنانچه قطب خان در مهم گجرات برکاب بود از آنجا که پخته پیش بدر آمد چون بادشاه را در مهم گجرات مدت مدید گذشت شیرخان فرصت یافت اکثر بلاد تصرف خود در آورد و پس از آنکه ممالک گجرات مفتوح گشت و افواج بادشاهی بر شیرخان تعیین گردید و بادشاه نیز متوجه شده بعد تسخیر قلعه چنار گده روانه بنگاله شدند شیرخان که در بنگاله قیام داشت با استماع توجبه بادشاهی

اوزنگ آراء خلافت هندوستان شدند فرید خان پیشین بهارخان ولد دریاخان که ولایت
 پتنه متصرف شده خود را سلطان محمد خطاب کرده اسم سلطنت بر خود بسته بود رفته نوکر گردید
 و مصدر خدات پسندیده گشت نوبتی در حضور سلطان محمد در شکار گاه از روسه جرات دلیری
 شیرینی بشمشیر زد و فرید خان را شیرخان خطاب داده پیش آورد. وزیر وزیر تبه اش بلند گردید
 و بعد چند گاه و کالت پسر خود بشیرخان مقرر کرده بجایگزین فرستاد چون صحبت شیرخان سوزانجا
 درست نشد نزد سلطان جنید برلاس که از اعظم امرای بابر و خواهر حضرت بادشاه و جناب
 زوجیت او بود در مانک پور رفته نوکر گردید بحسب اتفاق سلطان جنید برلاس بلازمت بادشاه
 آمد شیرخان همراه او بود و وضع اطوار بادشاهی دیده بایاران خود میگفت که مثل را از هندوستان
 بر آوردن اسانست چه مثل خود معاملات نمیرسد و بشکار و عیش و عشرت مشغول است و مدار
 معاملات بوزر امیگذار و عیب افغان همین است که با خود اتفاق ندانند اگر مراد است دهد بام
 متفق بوده مثل را بدر سازهیم یاران ازین معنی خنده و استحقاق میکردند روزی سلطان جنید
 بر بایده خاص بادشاهی حسب الامر و الا حاضر شد شیرخان نیز در آن مجلس حاضر بود طبق باب پیش
 پیش شیرخان نهادند او خود را از خوردن آن عاجز یافته کار و کشیده ناپسندیده را پاره پاره ساخته بقاشی
 خوردن گرفت چون نظر بادشاه بر آن افتاد برین حال واقف شده پسندید بمیر خلیفه وزیر فرمود که این
 افغان عزیز کار کرده از همان روز بنظر عزت منظور گشت نوبتی سلطان جنید شیرخان
 را باد و افغان دیگر بر اسم فریازی از نظر آندس در آورد و از آنجا که راء عالم آراء بادشاه
 پر تویست از شمشیر انوار ایزدی آنچه بعد از سرانجام کار بمبصه ظهور میرسد بر میرات ضمایر
 صافیه شان اول جلوه گرے گردد از غایت عاقبت بینی و نهایت آگاهی صورت واقع را پیش
 از وقوع بمیان عقل روشن می بیند حضرت بادشاه آن دو افغان را نوازش فرموده در
 باب شیرخان حکم شد که چنان این افغان شوخ مینمایند این را دستگیر کنند شیرخان از بسکه
 عنایات ایزد متعال شامل حال سعادت اشتغال او بود و صاحبان قضا خلعت سلطنت
 بر بالاس او دوخته بودند صد حکم بادشاهی به تفرس و ریافته پیش از آنکه او را قید کنند فرصت
 را عنینت دانست بدرفت باز بلازمت سلطان محمد در پتنه رسیده صاحب اعتبار گشت
 چون پسر سلطان محمد فوت شده بود او وارثی که قابلیت سلطنت داشت با شدت

همان وقت بیدار گشته این خواب سعادت انتساب بشوهر خویش گذارش نمود حسن خان بے
تامل و تحمل تا زیانہ چند بان عقیقه زد که آن کہ بانو متعجب گشته استفسار نمود کہ من خواب خود
بیان کردم تا زیانہ زدن و مرانی تقصیر ازاد و ادن از چہ راہ است فرمود کہ این خواب مژدہ
میدہ ہد بہر مقدم خلف قومی طلح از انجا کہ بزگان آزمودہ کار فرمودہ اند کہ اگر خواب نیک نمودار
شود بعد بیداری در آن شب باز خواب نباید کہ در نتیجہ آن خواب زایل نگردد و ازین جہت تا زیانہ
زدوم کہ از روز آن یقینتہ شب ترا خواب نیکم و القصہ و سعادت ترین اوقات آن خلف
مسعود بعالم وجود آمد چون چہار سالہ گردید روزی طفلانہ گریہ کنان درمی از پدر خویش
میطلبید و رویش صاحب حال و قال دانائے اسرار حال و مال فرید خان را بدین حال
دیدہ بخندید و باوازلت گفت سبحان اللہ بادشاہ ہندوستان بطلب درمی گریے نماید
حسن خان از کلام و رویش خدا اندیش واقف گشتہ بغایت مسرور گشت و این معنی را مصداق
خواب نیک آن عقیقہ تصور نمودہ یقین دانست کہ این خلف سعادت مند بر تہہ والا کامیاب
خواہد شد چون آن والا اختر بجزد تمیز رسید علانات ریاست از فرستاد و ظاہر
و آیات ایالت از بسالت او باہر اطوار جہان داری از فرط خبر داری او واضح و آثار بادشاہی
از وفور آگاہی ادلایح بود القصہ چون جمال خان حاکم جوہنپور حسن خان را پیش آورد پر گنہ
سہسرام و تانڈہ از توابع رتاس بجاکگیر او مرحمت نمودہ پانصد سوار ہمراہش مقرر کرد و فرید خان
داروغہ جاکگیر پدر خود گشتہ از روسے تدبیر حائب و فکر نقائب و عقل خاداد و دانش باور زاد
بنظم و نسق معاملات و بند و بست مہات ہوا قعی کردہ در تخریب و تادیب گردن کشان و قلع و قمع
سرتابان و امینت برابا و رفاہ عینت رعایا و افزونی زراعت و ازدیاد حاصلات و آبادی دیہا
مساعی جمیلہ بکار برد و چنانچہ جاکگیر آباد گشت و محصول افزون آمد سرکشان از و در ہراس
بودن ہال گذاری و رعیت گری دادند همچنان فرید خان تحصیل علم قیام و زریعہ عربی تا کافہ
و فارسی گلستان و بوستان و سکندر نامہ و دیگر کتب معروف خواندہ بود بعد از آنکہ حسن خان
و دلچت حیات سپرد فرید خان و برادران او را مدتی ہر جاکگیر مناقشہ ماند چون فرید خان از
ہمہ برادران اعیانی و عملاقی کلان در عقل و دانش و شجاعت و مردانگی سر آمد بود خدمت حکام
بجا آوردہ مورد تحسین و آفرین و شمول عنایات مے شد درین مناقشہ ہم گنان رعایت او
مے نمودند بعد از آنکہ سلطان ابراہیم لودی گشتہ شد و ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ

فروس مکانی محمد بابر با شاه در زمان رحلت وصیت فرموده بودند که این برادران بایک
دیگر قصد جان نکنند آن حضرت قصد جان میرزا نکرده بصلاح دولت خواهان نیک اندیش و
تقاضای وقت میل در چشم کشیده هر دو چشم میرزا را که دیده بان جان و دل بودند از بصارت
مغزول کرده فروغ از دیده برگرفتند و حضرت مکه معظمه دادند میرزا در آن مکان شریف رسیده
بعده در یافت سه حج در ۹۶۴ هجری همان طرف ودیعت حیات سپرد و القصد بعد از حضرت میرزا
انحضرت در کابل رسیده بعیش و عشرت پرداختند و امن و دولت مطلق که عمار الوده خواست
بود بششمه افضال الهی شست و شویافت و جمیع کافر نعمتان بسزای نیات و اعمال خود
رسیدند و خرمین عمر و دولت ایشان ببرق قهر از دمی سوخته شد و نشان هستی ایشان از صفحه
روزگار سترده گشت چنانچه مصاحب و متاعب عمر و موارد و مطلع یسر جایجا موافق ترتیب
زمانی و تسبیح مکانی گذارش یافت اکنون شمه از احوال سعادت استنمال شیر شاه بجمهر
در آوردن و ترتیب این نسخه نمونه و برائے مترصدان اخبار سلاطین ارغوانی آمده که در آن ناگزیر است

شیر شاه عرف فرید خان فغان سو

در زمان که سلطان بهلول لودی فرمان روائے هندوستان بود ابراهیم جد فرید خان یعنی
شیر شاه که سو و اکرے اسپان میکرد از ولایت روه آمده نوکرے امر اختیار نمود و در موضع ننگه
تابع نار نول توطن گزید و در عهد خلافت سکندر بن سلطان بهلول پیش جمال خان حاکم جونپور
نوکر گشت بعد فوت یوشن خان خلیف که پدر فرید خان بود نزد جمال خان بوده رشد و کار دانی خود
ظاهر ساخت روز بروز ترقی پیش آمد او شد و چو ترقی او نشود که کار فرمایان قضا و قدر سلطنت
هندوستان بنام خلف سعادت پیوندش مقرر کرده بودند مقرر راست که هر گاه زمان ولادت
با سعادت باو شاه قوی طالع نزدیک میرسد ناظران سلسله علوی در نزدیکی آن از مقدم
میمنت توامش بشارت فرخنده اشارات بمنصه ظهور جلوه گرے سازند مصداق این معنی
آنکه در ایامی که والده شیر فیه فرید خان بعصر گرامی آن خلف مستود و حامله بود در عالم خواب
مشاهده نمود که ماه منیر از آسمان فرود آمده در کنار آن عقیقه شد **مصرع**

راحت بهمه وجوه بنشد این خواب

بعد از هفت خود را چار ضرب زده قلندرانه از راه ده سیر بطرف جوتی شاهی که الحال موسوم
 به بسطال آباد است روانه با عاتق افغانان خلیل و همدو سه مرتبه جمعیت یکجا کرده با تالاب
 باد شاهی که بر سر او تعیین شده بود کارزار نموده شکست یافت آنحضرت برائے
 دفع شورش از کابل نهضت فرمودند چون نزدیک کندک رسیدند کامران میسرا
 بامداد اشام افغانه شبنخون آورده کارنا ساخته بدر رفت در آن شب بنخون میسراستدال از
 دست افغانی ناوانسته بدرجه شهادت رسید باعث فراوان عم خاطر اقدس گشت و نزدیک
 مزار پدر بزرگوار درگذره گاه کابل مدفون گردید با جمله آنحضرت در موضع جهسود از توابع نیکسار
 تا انقصائے ایام زمستان اقامت فرمودند چون زمستان باختر رسید و صولت سرما
 رو بخی آورد بر سر افغانان که کامران میسرا در پناه آنها رفته بود یورش کردند در پیش
 بلاغ پاسی از شب گذشته جنگ رود او کشته افغانان بو حشت آباد عدم رفتند کامران
 میسرا از آنجا گریخته بدر رفت و رایات اعلا از آن طرف خاطر جمع نموده بکابل معاودت فرمودند
 کامران میسرا بستوه آمده رو به هند و سستان نهاده پیش سلیم خان ولد شیر خان که بعد از
 فوت پدر تحت نشین هند و سستان شده بود دوران وقت در پنجاب هم جمون داشت در
 مقام قصبه بن رسید سلیم خان پسر خود آواز خان و مولانا عبد الله سلطان پوری و دیگر امر
 با استقبال فرستاده در آن قصبه بایک دیگر ملاقات کردند سلیم خان بعد از فراغ مهم جمون
 مزارا همراه گرفته عازم دلی گردید و بخواست که او را دستگیر نماید میسرا ازین معنی آگاه گشته از منزل حاجی دایره قریه
 یا قریه یوسف انباجی را در جامه خواب خود گذاشته فراد نموده بر اجهلکها که مهت گروی سهند واقع است پناه برد
 در انجا چون اتفاق نیفتاد نزد راجه کهلوازی راجهای کوهستان بکثرت جمعیت و ولایت ممتاز بود رفت
 چون او هم جان داد و ردولی افتاده به نگر کوت رسید و از انجا در جمون آمد در انجا هم نتوانست
 اقامت ورزید بقیقت بسیار پیش سلطان آدم گله که در آن زمان بیاد شاه نیایش داشت
 و بطور خود حکومت میکرد رسید سلطان آدم گله میسرا را نگاهداشته عرض داشت
 پنجاب و الا تقصیر است دعائے مقدم مقدس نمود آنحضرت معه شانزده محمد اکبر براه نیکسار
 متوجه شدند و از آب سنده گذشته سلطان آدم شراط دولت خواهی بجا آورد کامران
 را همراه گرفته در مقام برهاله بخدمت آن حضرت آورد و از انجا که میسرا مصدر تفصیلات عظیمه شده
 بود و آنحضرت از بے اعتدالی او تنگ و شکر بیان بجان آمده بودند و چون حضرت

سپه و نماز سادہ لوجی جبہ خاصہ را در راه انداختہ روانہ گشت چون نزدیک کمر و رس پینزول قبال واقع شد شخصی از نظرت دریا آواز داد کہ اسے کاروانان در میان شما بیخ خبر بادشاہ است آنحضرت فرمودند کہ چه میگوی و در میان شما خبر بادشاہ چگونه ہست او جواب داد کہ خبر چنان است کہ بادشاہ زخمی شدہ از معرکہ برآمدہ دیگر کے ایشان را ندیدہ آنحضرت روسے اقدس باد و نمودند ازین معنی باعث تسلی او گردید و مردم کامران میسر را جبہ خاصہ را کہ از راه بدست آنها افتاد پیش میسر را آوردہ بودند میسر را گزشتن آنحضرت ازین جهان فانی تصور نمودہ بغایت کامران و شادان شد و گفت **بیت**

ومی حیات پس از مردن چنان دشمن گمان برم کہ ز صد سال زندگانی بہ
 از انجاہ و بکابل آوردہ قلعہ را بخیچر در آوردہ شاہزادہ محمد اکبر را مقید ساخت بعد سہ ماہ
 آنحضرت سامان لشکر نمودہ متوجہ کابل شدند کامران میسر را با ستاع ایچیرکان خود را ہر
 قلعہ گذاشتہ و شاہزادہ محمد اکبر را مقید بان خود گرفتہ بقصد پیکار روانہ شد آنحضرت از روسے
 رفت و عطوفت منشوراعے المتضمن لغت ارجمند کہ گوشوارہ گوشش ہوش تواند بود صا در
 فرمودند میسر را در جواب نوشت کہ چنانچہ قند ہار حضرت تعلق دارد کابل بہن تعلق گیر و باین شرط
 صلح مے نمایم باز آنحضرت نوشتند کہ اگر راستی و درستی را آہنگ مصمم است صبیہ ضیہ
 خود را عقد مناکحت شاہزادہ محمد اکبر در اردن کابل را بانہا عنایت فرمودہ ما و شما و تسخیر ہندوستان
 کمر ہمت بندیم میسر را میخواست کہ این معنی را قبول نماید اما امرای منافق میسر را را از راه
 بردہ مادہ جنگ نمودند و در نزدیکی چار بیکاران محار بہ عظیم رویداد کامران میسر را تا بقامت
 نیارودہ رو بہزیمیت نہادہ خود را در افغانستان کشید و میسر را عسکری در قید آمد و فتح و نصرت
 نصیب آنحضرت گردید **بیت**

ز فیروزی شاہ لشکر شکن سپہ را در گرجان در آمد بن
 شاہزادہ محمد اکبر کہ در قید کامران میسر را بود بہلازمت اقدس مشرف گشت و موجب
 ہزاران شادگانی گردید و مقرر شد کہ من بعد شاہزادہ از رکاب اعلی جدا نشود آنحضرت
 از انجاہ روانہ کابل شدند میسر را عسکری را مسلسل نزد میسر را سلیمان در بدحشان فرستادند
 کہ براہ بلخ روانہ مکہ مخطہ گرداند چنانچہ میسر را عسکری نخلت زدہ از جناب والاروانہ
 کعبۃ اللہ گردید در ۹۶۵ سنہ در میان مکہ و شام مسافت زندگی قطع نمود و کامران میسر را

بمیدان کارزار آورده چپقلشهای مروان نمودند و شکست بر لشکر مخالف افتاد
 پیر محمد خان صورت حال برین منوال دیده از عمر که برآمده منہزم گشت آنحضرت و اعیبه
 نقاب مخالف و تسخیر بلخ مضموم داشتند اما از بی اتفاقی امر این اراده نبله یونیز سید و کار تمام شده
 تا نام ماند پهرین اثنا شهرت مخالفت کامران سیر زاو غنیمت او بسبت کابل برز بانها افتاد
 و مجرب صلاح وقت تسخیر بلخ موقوف داشته روانه کابل شدند و در سعادت ترین اوقات داخل
 قلعه کابل شدند و بعیش و عشرت اشتغال ورزیدند کامران سیر از از کولاب بر سر
 پریشان و آن نواحی لشکر کشیده بمیرزا سلیمان و میرزا بنڈال جنگ نمود و در انجا کارے
 نہ ساختہ رو بکابل آورد آنحضرت از استماع این خبر متوجه دفع او گشته در قیاق متصل عور بند
 ہر دو لشکر با ہم پیوستند و آتش کارزار متعل گشت جو انان کار طلب کہ تشنه جگر زال
 جانستانی بودند قدم در دائره دار گیر آورده دما را ز روزگار اشتیاق بر آوردند و میان
 کار گزار خورشیدی در میدان کارزار جولان داده در خونریزی اعدای تیغ جانستان را آبداند

منظوم

بر پوست جنگی که آن سان نشان	نداؤند گردان گردن کشان
ہمہ ریگ شد ز لعل اندرون	چو کرپاس آہاہ دادہ بخون
بیابان بگردار جیخون ز خون	یکے بے سر و دیگری سزنگون

چون آنحضرت بر پشتہ ایستادہ اندازہ کار نوکران موافق و منافق بچشم آدم شناس
 خویش می نمودند و دیدند کہ اکثر امرائے خاک ادبار بر فرق روزگار خود بیخته بجانب کامران
 میزار روانہ شدند و بعضی در استعدا و زمین بوس ہستند و معاملہ دگرگون گردید از شاہد
 اینحال ستان جانستان از سر قہر و غلبہ و غضب بدست اقدس گرفتہ بفوج مخالف تاختند
 ناگہان تیرے بر اسب خاصہ رسید و لشکر غنیم غالب آمد و لشکر یان آنحضرت مغلوب
 شدہ رو بفرار ہنہاندند۔

منظوم

چو بینی کہ لشکر ہمہ پشت داد	تو تنہا مدہ جان شیرین بباو
چو بینی کہ یاران نباشند یار	بہر نیت زمیدان غنیمت شمار

بالضرور آنحضرت عنان تاب گشته بجانب فتحاک تشریف بردند و بسبب ضعف
 و بسیاری ترود جبہ خاصہ از بالاکے والائے خویش فرود آورده ہر یکے از قہنگاران

جدا شده قریب سه هزار سوار از کابل فرار نموده در بیخشان سید انحضرت بعد از نجاته بدیاری را که دفع شورش
 کامران میزاد و دفع امرای کافر نعمت از کابل روانه شدند در وقت عزیمت آن سمت یادگار ناصر
 مرزارا که سرفتنه فتنه اندوزان در قلعه کابل مجوس بود مسافر نیک عدم نمودند **عزیمت**
 آتشی را که منلق از وسوزو **جسز** بگشتن علان نتوان کرد

بعد قطع مراحل در نزدیکی طایفان رسیده بکامران میرزا جنگ کرده منظر شدند
 مرزاتاب نیاورده رو به عزیمت نهاده در قلعه طائفان رفته متحصن گشت و آنحضرت محاصر و قلعه
 نموده کار بر دستنگ نمودند میرزا عاجز شده قبول اطاعت کرده استمداعی نصحت
 مکه معظمه نمود و از قلعه برآمده عازم شد و امرای که از کابل فرار نموده بودند همه را دستگیر
 نموده شمشیر و ترکش در گردن هر کدام انداخته بجنور اقدس آوردند حضرت از روی
 عاطفت و مرحمت قلم عفو بر جسم آن جماعه عصفیان مندر کشیده هر کدام را بیعت خاص
 سرفراز نمودند بعد پنج روز کامران میرزا که عازم خانه کعبه بود از راه معاودت نموده
 بلازمت اقدس مشرف شده مورد نهران عنایات گشت آنحضرت اولاً بطریق توره میزرا
 را دریافتند بعد آن برادرانه ملاقات نموده در کنار گرفته گریه ها کردند چون ازان باز
 که در نوامی لایبور جدا از هم شده بودند مفارقت در میان بود بعد از نه سال ملاقات
 بهم روداده بود بزم غلبش و عشرت ادا شده و داد و ستدش و مسرت داده
 آمد چون مجلس آخر شد کولاب و بعضی مجال از ولایت بدخشان بکامران میسر زار محرمت
 فرموده و عسکری میزرا را که در قندهار قیام کرده بودند و تا حال در زندان مکانات بود خلاص نموده
 حواله میسر زار کامران کردند در همان طرف جاگیر داده بفتح و فیروزی کابل معاودت
 فرمودند بعد از تنظیم مهام کابل و حصول عیش و کامرانی در ۹۵۶ سنه بشیخ بلخ پوریش
 فرموده با جمیعت شایسته متوجه آن سمت شدند مشهور عالی در باب طلب کامران
 میزرا و دیگر مرزایان که در آنجا بودند و در گشت میزرایان و امرایان بانشار شایسته
 آمده ملازمت کردند و کامران میزرا از آمدن به لطائف الجیل گذرانید آنحضرت کونج
 بکوچ روانه شدند بعد رسیدن در اسبک بانگ جنگ قلعه را اشتراع نمودند
 بعد آن در نوامی بلخ نزول اقبال اتفاق افتاد پیر محمد خان والی آنجا صفوف آراسته
 آاده مصاف گشت و بجنگ عظیم در پیوست بهادران شجاعت نشان و بلان عافشان

شده در کابل رسیده قلعه را محاصره کردند و کار برتخصمان قلعه تنگ آمد کامران میرزا دست
 جور و جصل بر عیال امرای بادشاهی که درون قلعه مانده و آن امرای بر کاب مقدس
 بودند و راز که فندان امرای را به پستان بسته از کنگره قلعه آویخت و بچکان صغیر را سرازتن
 جدا کرده در مورچه پایی بادشاهی انداخت تا امرای از دیدن اینحال از کاب و الا جدا شوند از آنجا
 که امرای اخلاص و رز و فاکیش بودند با وجود بی ستری زنان و کشته شدن بچکان
 خود با بر محاصره قلعه ثابت بودند و داد مروانگی میدادند چون کمران میرزا دید که درین صورت
 هم کار پیش نمیرود از روسی و سیرجی و سنگدلی شاهزاده محمد کبیر را که در قلعه کابل
 مانده بدست میرزا آورده بود محافه تو پخانه بادشاهی بر کنگره قلعه آویخت حفظ و حمایت
 ایزدی و حسرت و صیانت صمدی شامل حال فرخنده مال گردید و اصلا سببی و گزند
 بآن تازه نهال چمن دولت و اقبال نرسیداری کسی را که لطف الهی کافل احوال دوست
 اشتغال بوده باشد و اعیبه و اهیبه بدانند نشان چگونه پیش میرود و آن کس را که سلطنت
 و سروری از کار فرمایان قضا و قدر و رازل مقرر کرده باشند بدخواهی بدخواهان
 چه مضرت تواند رسانید چه توی آفتاب تأییدات الهی چون بر ساحت سعادت مقبله
 تا بد از بخار بدخواهی مخالفان پوشیده نگردد و دشمنی بهار رحمت نامتناهی اگر بر چمن اقبال
 دو لگندی و زد با سبب خزان خواهش حیوان نقصان نه پذیرد: **منظم**
 آن را که حسد نگاه دارد و سنگ ز آسمان بیارود
 حاشا که بر روزگار گزند آشفته شود ز ناپسندی

کامران میرزا با وجود اینچنین اعمال نکو همدک پیش نتوانست برد آخر الامر بیدست و پاشده
 از قلعه برآمده رو بهزیمیت نهاد و آنحضرت بفتح و فیروزی داخل قلعه گشته شاهزاده محمد کبیر
 را و راغوشش گرفته بزم شادمانی و ابتهاج برآراست و او عیش و ارتیاح دادند کامران
 میرزا بعد از هزیمیت در بیخ رفتند به میر محمد خان والی توران التجا آورده استمداد و استغاثت
 نمود پیر محمد خان رسیدن میرزا مقتدم دانستند و لازم مهانداری بجای آورده بطریق
 کمک همراه میرزا بر سر بدخشان آمد و پس از محاربه بدخشان را از میرزا سلیمان
 مستخلص نموده کامران میرزا را در آنجا نصب کرده بلکه خویش معاودت نمود بعضی
 امر اتفاق نداشت واقعه طلب از استماع تصرف کامران میرزا بدخشان از آنحضرت

بعد فتح و نصرت قلعه قندهار را بکسان شاه حواله کنند بموجب قرار داد قلعه را بیدار خان که سر
 آدم امرای لکنی بود سپردند و در آن نزدیکی شاهزاده سلطان مراد خلف شاه بر حمت حقی
 پیوست و بدار خان از روی ستمگاری طریق مردم ازاری در پیش نمود آنحضرت نظر بر بیدار
 او داشته قلعه را بزور از او امتزاع کرده بکسان خود سپردند و مسدودت ازین وادی
 بشاه نوشتند و بعد تنظیم و تسبیق مهات قندهار متوجه کابل شدند و کامران میسزرا
 از قلعه کابل برآمده باندک جنگ رو بفرار نهاد و بطرف غزنین رفت و از آنجا پیش شاه
 حسین میسزرا ارغون حاکم تهنه رسید آنحضرت بفتح و فیروزگی داخل قلعه کابل گشته بیدار
 منظره انوار خلف سعادت اطوار یعنی شاهزاده محمد اکبر که پیش کامران میسزرا در قلعه کابل
 بود و میسزرا در زمان بر آمدن برائے جنگ آن نور حدقه اقبال را سپاهانجا گذاشته رفت کاب
 بهجت و سرور شد و جشن شادمانی و کامرانی ترتیب داده بواسطه امتحان شعور آن نور
 حدقه سلطنت والده ماجده ایشان را در میان عقیقت دیگر ایستاده کردند و آن شمره شجره
 دولت را فرمودند که والده خود را بشناس با آنکه از مبادی ولادت با سعادت لغایت
 حال که بسن شریف بچهار سال رسیده بود و از والده شریفه جدا شده بمقتضای
 شعور جدا داد که از ناصیه حال آن نونهال گلشن اقبال روشن بود بے تامل و بی تمنا
 در چندین عصمتیان کنار والده ماجده و آرزو شده این حال ندرت اشتمال غریب و اعظم
 حریم قدسی بر خاست و آنحضرت در شگفت مانده الطاف ایزدی شامل حال آن تازه
 شجره چین اجلال تصور کردند انقصه چند گاه در کابل و ادمیش و عشرت داده شاهزاده
 را در کابل گذاشته متوجه بدخشان شدند و قلعه بدخشان را اگر گرفتند بهمیزرایلیان حاکم
 آنجا جنگ کرده منظر و منصور گشتند در آن خود طبیعت اقدس از مرکز اعدت دال احزان
 و زبیده عارضه صعب عارض حال گشت حتی که چند روز غش و بیوشی رو داد و صبر
 ناخوش بر آن سه خاص و عام جاری گردید بعد چند روز افاقت عاید حال خیر مال گردید
 و انوار صحت بر چهره نورانی هویدا گشت عالم آشفتگی تسکین یافت و کار با سه بر هم خورد
 انتظام پذیرفت کامران میسزرا ازین خبر مسرور گشته از حاکم تهنه کمک گرفتند بجناب آنجناب
 راهی گردید و ناگاهان در کابل رسیده قلعه را تسخیر و آرزو و انواع ظلم و ستم مردم
 نموده اکثری را بناحق کشت چون این معنی بمساع آنحضرت رسید از بدخشان متوجه

در صاحب قرآن در یک بزم گاه
 دو سعد فلک را یکے برج جبا
 دو کوب که ذیشان فلک است برین
 دو چشم جهان بین بهم هم عثمان
 دو نور چشم اقبال را
 دو عیب مبارک مه و سال را
 قرآن که دو با هم چو خورشید و ماه
 دو دو الگو هر را یکے در ج جا
 بهم در یکے عرصه چون فرستدین
 بهم چون دو او بر تو وضع کنان
 دو عیب مبارک مه و سال را

از هر نوع مقدمات حذابلی و خدا جوئی و سخنان اخلاص و محبت در میان آمد در
 اثنای مکالمه شاه والا جاه پرسید که سبب شکست و بر آمدن از هندوستان
 چه شد آن حضرت گفتند که از یونانی سمران و بے اتفاقی برادران سلطنت هندوستان
 از دست رفت ازین سخن بهرام میرزا برادر شاه از زرده خاطر شده مکر عناد بر بست
 و شاه را بران آورد که آنحضرت را ضلع گرداندا سلطان خانم خواهر شاه و قاضی
 جهان که وزیر ممالک بود و دیگر بعضی مناصبان دولت خواهی آنحضرت ننوده سخنان عاقبت
 اندیشی بشاه گفتند و تقار از خاطر شاه برادر و ندیده فغات بزم نشاط و طرب که لائق باوشان
 و الا قدر بوده باشد باهم آراسته شد و براتب با اتفاق یکدیگر تاشاکے لشکار قرغه باعث
 انبساط گردید آنحضرت قریب سه ساله بعیش و عشرت در آن سرزمین گذرانیدند شاه والا بهمت
 مراسم اخلاص و محبت بجا آورده فرمود که مارا براد خود تصور نموده مدد و معاون دانند و آنچه عراد
 و اعانت مطلوب باشند بے تکلف بحسب آرزو و بظهور رسانم و آنقدر کمک که در کار شود
 سرا انجام گردانم و اگر خود مارا باید رفت بطریق کمک همراه شویم عاقبت الامر شاه والا جاه
 جمیع اسباب سلطنت مهیا ساخته شاهزاده سلطان مراد میرزا خلف خود را با دو ازده هزار
 سوار کمک آن حضرت مقرر کرده و برائے متابعت یک منزل همراه آنحضرت تشریف آورده
 از یک دگر وداع شدند و آنحضرت از انجان روانه شده سیرار و میل و تبریز نموده و زیارت
 مزارات بزرگان اندیار کرده بعد قطع منازل و طے مراحل باشکر شاهی در حوالی قندهار
 نزول اقبال فرموده محاصره نمودند میرزا عسکری در قلعه متحصن بوده بمراسم قلعه داری
 سعی نمود چون محاصره با مدت او کشید بعد سه ماه عاجز گشته بوسیله مهد علیا خانزاده بیگم
 همنیره حضرت محمد بابر بادشاه که کامران میرزا برائے شفاعت از کابل در قندهار فرستاد و بعد ملاقات
 نموده مکالمه نظر گذرانید آنحضرت قلعه متصرف شده و او قید نگاه داشتند از آنجا که شاه اسپهبد قرار یافت بر

فیروزه نمودند و در دامغان چشمه ایست که اگر چه چیز بپید درون آن افتد در هوا طوفان
 پیدا شود و از شورش باد و خاک هوا تیره گردد و این تماشا را نیز چشم عبرت بین مشاهده کردند
 کارخانه حکیم صنایع و بدائع خواص و تاثیرات اشیا را بچندانست که بجمارت ادراک و ادبها
 احاطه آن توان کرد و بعد سیر ماکن متوجه پیشتر شدند چون نزدیک دارالسلطنت شاه والا
 جاه رسیدند از دوستان شاه سی ارکان دولت و اعیان سلطنت و امرای نامدار و وزیری
 ذوی الاقتدار و اکابر و امانی و اعظام و موالی با استقبال برآمدند چون نزدیک رسیدند
 شاه عالی جاه نیز از شهر برآمد در میان انهر و سلطانیه با این بزرگان ملاقات نمود و از روی
 مروت و ذاتی در تعظیم و تکریم و بقیه فرو نگذاشت و طوعی عظیم ترتیب داده و از مضمینات
 و هماننداری بنوعی که لائق حال طرفین تواند بود بوقوع آمد و هر روز مجلس تازه بتازه آراسته
 می شد و روز بروز از دیو و موادمودت و دوا و افزونگی دیدن شامیانهاست زیرفت و مجلس
 یا چه بان بر پا کردند و خرگاه منقش و خیمه های مین نصیب نمودند و گیمه های ابریشمی قالینا
 قیچی در ایوانهاست و سیح گسترده و او عیش و عشرت داد و انواع تحف و هدایا از اسپان
 عراقی انتخابی بازینهاست مظلوم صحن و عنانهاست و زین پوشش های فاخره مکتل و مرتب
 و استرهای بروعی آراسته و پیرایه است و شتر با بدیهه پیکر از قلم ماده و نر با پوششها
 گامی و چندین شمشیر بکوه و همیاریهاست و تقو و قماشهاست و نفیس و پوست شامی کیش
 و خدعات سنجاب و جامه های پوشیدنی از اجناس زیرفت و نقل پاچه و اطلس و شجر فرنگی
 و بزوی و کاشی چندین طشت آفتاب و شمعدان زر و نقره مرصع بیواقت و لاسله و چندین
 طبقه طلا و نقره و زر گاههاست مزی و بساطهاست استلا که در کلانی و خوبی نادره روزگار
 بود سایر اسباب پادشاهانه بنظر اقدس گذرانید و جمع ملازمان رکاب و دولت را بوقت
 جنس بقدر حال هر یک جدا جدا اعانت فرمود حضرت بادشاه نیز در آن جشن عالی الماس
 گران بها که سراج ملک با او اقلیمهاست تواند بود و در وقت و بچاه لعل بدشتانی برسم
 ار معانی بنظر شاه در آورند که بی شائبه تکلف از وقت درآمدن بارگاه شاهی تا زمان
 برآمدن ازان ملک بمرسم و رسمی که از سرکار خاصه منتسبان شاهی شرح شده
 بود و زیاده ازان باضعاف معنای پادشاهی و موجب مسرت شاه و الا جاه گردید
 و چند روز مجلس عالی با هم و دیگر اتفاق افتاد -

در شاه راه تفرید و تجرید نمیدادند که مغطه شوند باین نیت تا حکم تهیه صلح کرده روانه شدند چون در حوالی قسنسبار رسیدند میرزا عسکری که از جانب میرزا کامران در آنجا بود در قلعه داری مراتب احتیاط بجای آورده آماده جنگ گردید و نظر بر کسی لشکر بادشاهی ننموده سیال قاسم بنجورده داده خواست که آنحضرت را در تنگه بناید آنحضرت بمقتضای وقت صلاح جنگ ندیده دست از تیغ قندار باز داشتند متوجه پیش شدند بعد فتن یک منزل از قندهار میرزا عسکری برآمده قصد که آنحضرت از اجتماع آنحضرت برست برست تیز رفتار برآمده با متعلقان حرم سر ابد در رفتند میرزا عسکری بر خیمه گاه رسیده اردوی معلی را غارت کرده سشاهنرا ده محمد اکبر را که بدست میرزا افتاده بود در قندهار آورد و بعد چند گاه پیش کامران مزارا بجای فرستاد و القعه چون بمقتضای عنوامن حکمت الی و دقائق مصلحت ازلی که در ضمن برنامه ادوی چندین اسباب مراد و کمال انجام می یابد نقش مراد بر تخت آرزو نشست و عیار جوهر نام ادوی مردم گرفته ادوی به اخلاصی لشکر و بد مردمی برادران و بی خردی اقربا و نامساعدی روزگار مشاهده افتاد خواستند که در لباس تجر و قدم شوق در باوی گذارند و حلقه کعبه مراد و سر رشته دامن مقصود بدست آورند یا گوشه عزالت اختیار کرده از دیده استخوان زبان بر کران باشند لیکن بالخاص و زاری سمره بان و خاطر داشت امر که درین سفر پر خطر مراسم وفاداری بتقدیم رسانیده بودند فتح آن اراده نمودند متوجه خراسان و عراق شدند و غزه ذی قعدت ۹۵۰ هجری در بهرات رسیدند محمد خان حاکم بهرات بموجب فرمان عالیشان شاه طهماسب والی ایران مراسم مهمان داری و لوازم خدمت گذاری بجای آورد و حسب الامر شاهی شاهزاده سلطان میرزا زهرا بهرات با استقبال برآید از اسپ فرود آمد و لوازم بزرگ داشت تجمل و احتشام بنظر او رسانیده حضرت بادشاه ملاقات نمود و جمیع اسباب سلطنت را باینجا سفر از هر قسم سر انجام کرد که تا محل ملاقات شاه و الا جاه تیغ چیز احتیاج نگر دو چند گاه در بهرات بمقام فرسوده بعد سیر تمامی سیر گاه باغات و زیارت مرقد سنور خواجیه عبدالکبیر انصاری و دیگر مرقد اولیای عظام کونج کرده براه جام زیارت مزار حضرت زنده نیل احمد جام نموده از آنجا در مشهد خوس رسیده بزیارت روضه رضویه امام علی موسی رضا رحمت الله علیه فائز گشته شاه قلی استخواب حاکم آنجا بقدر مقدور در لوازم خدمت گذاری سعی نموده و همچنین بموجب حکم شاهی حکام امضا و بلاد و قصبات که در راه بودند حتی الامکان خدمت می نمودند و در این شهر پور سیرکان

بگاہ تشنگی چون قطره آب
بچشم خویشتن آبی ندیدند
زمام آبرو از دست دادند
زبے آبی به بیستابی فتادند

بهاران مشقت و تعب در حصار امکوت نزول اقبال واقع شد رانا پرشاد حاکم آنجا
مقدم عالی سعادت خود دانسته شرائط خدمت بتقدیر رسانید بعد رسیدن در آن حصار سعادت
انحصار پنجم جب ۱۲۹۹ هجری اختر دولت از برج سعادت طلوع فرمود و گوهر اقبال از درج
اجلال ظهور نمود یعنی ولادت با سعادت بادشاهنژاده محمد اکبر از خرد مقدسه شریف عصایم
جهان فخر عفا یف دوران جمیده با نوب میگویم که نسبت پاک آن عقیقه الزمانی بزیدہ اولیا
عظام حضرت زنده فیصل احمد جام میرسد و حضرت بادشاه بعد رسیدن در نواحی تپتہ
در جبالہ از دوانج در آورده بودند اتفاق افتاد چمن مراد نینال زو بر و منڈارا سندنند
در ریاض امال بنسیم مراسم شگفتہ گشت در شبستان اقبال شمعنی که کاشانه اسید از فروغ
وجودش منور گرد روشن شد و نخل دولت شمری که ذائقہ تنار لذت مراد بخش شمر
گردید آسمان بغر و لاوش بر زمین حد بر دوزمین بمقدم کرامتش بر آسمان فخر جت گستگی
فاطر ہارا وزیریہ انتظام در رسید و شگستگی و ہارا وسیلہ ظهور مومیائی بمصول انجا مید غہا بے
تفرقہ بشادمانی ہامبدل گشت و ریح بے جیتی را دوائے جمعیت حاصل شد کوس شادمانی
بلند آوازہ گشت و خروش مبارکبادی بپوشش فلک پیوست بزم فخر و بخت آرا

و انجن طرب و مسرت پیر استند

ریاض عیش را دیکر بہار دل کشا آمد
بفرق عشرت از نوسایہ بال ہما آمد
ز تولید مبارک اختر می صد گونہ عشرت شد
بر خاطر افسرد جان آب لبقت آمد
ز روی کوکب مقصود چشم بخت روشن شد
دعای مستجاب از آسمان حاجت روا آمد
کنون از باغ بہر وزی گل شادوی بدان شد
نہال خوشدلی را موسم نشو و نما آمد

منجان والا شکرت و ستارہ شناسان عالی فطرت از مطالعہ تراجم اقبال پر بیداری
بخت و بلندی طالع و سلو و عہود سلطنت و ارتقائے قدر و دولت و بقائے عمر و مسرت
آن مولود سعود بشارت دادند آنحضرت مراسم حمد و سپاس پر گاہ و امہب العطا یا بتقدیم
رسانید و چند گاہ در آن سرزمین بسر بردہ دل ازان حد و برداشتند و داعیہ بر آن دند
کہ بقتد ہار تشریف بردہ پروگیان سرواق عصمت را در انجا گذارستند قدم آرزو

بناچار توقف در لاهور اصلاح حال نمیدید برکنار آب چناب رسیدند و از آنجا با هندال میسر
 و یادگار ناصر میرزا سپهر عم خود متوجه شده براه ملتان در بهنگم رسیدند و خواص خان غلام
 شیرخان با عساکر گران تاملتان و اوج نقاب آنحضرت ننوده برگشت بعد از آنکه آنحضرت در بهنگم
 نزول فرمودند هندال میرزا علی رحمت آنحضرت بر خاستند بقصد بار رفت و آنحضرت مدتی
 در نواحی بهنگم طرح اقامت انداخت منشور عنایت بسلطان محمود پسر زبان آنجا نوشته و
 رهمنون ملازمت نمودند و او را توقیف ادراک سعادت ملازمت راهبرگشت بمبطلائف الحیل
 گذرانید بعد چند گاه بسمت تهته متوجه شدند بعد رسیدن در نزدیکی تهته مدتی با شاه
 حسین میرزا ارغون والی آنجا جنگ در میان آمد ارغونیان راه رسیدن رسد غله و شکر
 با و شاهسی سد و ساختند و آچنان بر مردم شاهسی کار تنگ شد که اکثر بر گوشت حیوانات
 میگذرانید و ضمیمه آن والی تهته از روس فریب و فنون بیادگار ناصر میرزا نوشت که چون
 پیر و ضعیف شده ام و سوائے دختر و ارثی ندارم چه خوش باشد که صبیحه من در عفت
 مناکحت تو در آید و درین وقت عصای پیری من باشد میرزا سادو لوح عقل معالده
 شناس داشت ازین معنی خاک بے وفائی بر سرق روزگار خود انداخته از آنحضرت
 اختیار جدائی نمود چون از بواعث مذکوره در آن حدود کار پیش رفت با لفظ و راز تهته
 عنان سمند غزیمت بجانب ولایت رائے مالدیو که از اجهائے هندوستان بکثرت جمعیت
 و وسعت ولایت ممتاز بود بر تاقند و در اوج تابع ملتان آمده براه بیگانیز متوجه جوده پور که دارالایا
 رائے مالدیو بودند چون بدو که وہی جووہ پور رسیدند بعرض رسید که رائی
 مالدیو بمقتضای اندیشه ناقص زمیندارانه خوف شیرخان خیال فاسد در سر وارد لہذا
 رسیدن پیش او از لوازم احتیاط و حزم بعید دانسته گمان معتبر برائے تحقیق این
 مقدمہ بطریق اخفا فرستادند جاسوسان خبر آوردند کہ فی الواقع فکر او بطرز دیگر است با لفظ
 از آنجا معاودت نمودند چون با دیوہ رگیتان طے بایستی کرد شتر سوارہ براه جیلہیرو گشتند۔

بیت

اشتران حملہ از پے پرواز ز حیوان شتر مرغ پر بر آوردند
 در راه سپهر روز و شب اب نیافتند و از بے آبی بے غلگی اکثر مردم تلف
 شدند بر قطعہ

و البته بخواهش او بار شکست بر لشکر بادشاهی افتاد مانند عساکر سحاب از صولت باد بهر
 طرف پراکنده و متفرق گشت و غیر خان غالب آمده مظفر و منصور گردید آنحضرت بر تقدیر ایزدی نظر
 داشته و پراکندگی لشکر معاینه کرده بودن در معرکه صلاح وقت ندیده فیصل سواره از آب گنگ
 عبور کرده بکنار رسیدند چون کنار بلند بود بدستیار می شمس الدین محمد عزیزی که در جمله
 نوکران کامران میرزا همراه لشکر بادشاهی بود بالا آمدند و بجلد وی همین خدمت میسر
 شمس الدین محمد به انگلی شاهزاده محمد اکبر سر فراز گشته بود در عهد خلافت ششاهزاده
 میرزا کور و تمام قبیل او بدولت عظیم کامیاب گشت چنانچه در جایی خویش گذارش خواهد
 یافت با اجماع حضرت بادشاه بهزرا ان محن و مشاق در آگره رسیدند و در آنجا توقف صلاح
 ندانسته راهی شدند و بعد قطع مسافت در لاهور تشریف آوردند و با برادران مجلس مشورت
 آراسته شد و از هر طرف کنگش در میان آمد هر یک از برادران موافق مرضی خویش بر خلافت
 رضای آنحضرت سخنان بر زبان آوردند آن حضرت فرمودند که حضرت فردوس مکانی یعنی
 بادشاه جنت آرا مگاه هندوستان را بچه مشقت گرفته بودند اگر از بی اتفاقی شما مرد زار
 حیاط تصرف بر آید بادشاهان روی زمین شمارا چه خواهند گفت و من که تنها بر مغنیم بروم
 اگر بی نهایت الهی فتح و نصرت رو میدهند شما بچه روی ما را باز خواهند دید و اگر عیاذ بالله مسالده
 بطرز دیگر می گرد و شمارا کنج سلامت در هندوستان مشکل است چون کامران میرزا را
 شیرخان از روی خدیعت امیدوار کرده بود که ولایت لاهور بر او مسلم داشته باشد
 خود را از معاونت بادشاه باز کشید از بیخبت کامران میرزا صلاح جنگ آنحضرت را
 نداده با اتفاق عسکری میرزا روانه کابل گردید بعد رسیدن کابل عزیزین و قندهار و پشاکان
 در تصرف خود آورد و سکه و خطبه بنام خود کرده بزم کامرانی آراست و میرزا حیدر کاشغری
 خاله زاده حضرت بادشاه جنت آرا مگاه که از کاشغرانده در آگره بلاولت اعلیٰ رسیده بود
 از خصمت آن حضرت به کشمیر فرست آن ولایت را بزور شمشیر و قوت شجاعت مسخر گردانید
 او را بصلاح کشمیریان سکه و خطبه بنام نازک شاه والی آنجا مجال داشت و بعد
 چند سال که آن حضرت از عراق معاونت فرمودند بر دوس منابر کشمیر خطبه و جو
 و نازیر سکه های یونی مقرر ساخت با جمله چون آن حضرت دیدند که برادران ترک برادری کردند
 و نوکران مسلک بیوفای پیبوندند و گروهش فلک بر مراد خود نیست و معاند غالب است

هر چه بخاطر داشت احکام خویش جاری کرد گویند که از چهره مشک خود در اهرم و دنا پیر کرده و
 باب طلا و نقره بران اسم خویش رقم بسته راجح گردانید چنانچه این معنی تا حال زبان زد مردم
 است هندال میسر را که باغوائی بعضی امر یعنی ورزیده بود شش منده و سر افکنده آمده ملازمت
 نمود و عسکری میسر را نیز از بیانه بخدمت رسید و کامران میسر را برادر خورد آنحضرت با ستماع چنین
 فترات از لاهور آمده بلازمت سعادت اندوز گشت اما بسبب اجلاس ستقا بر تخت
 سلطنت چنین شکایت بر چنین حکایت انداخت چون مجلس گنگش آراسته گشت کامران میسر را
 که حد فظری و عداوت جلی داشت اظهار تراض نموده روانه لاهور شد و از جمله بست هزار سوار
 که همراه داشت سه هزار سوار بخدمت آنحضرت گذاشت و در چنین وقت که معاند غالب بود و
 هنگام اظهار مراسم برادری و نیک اندیشی بود توفیق رفاقت نیافت **نظم**
 چو یک دل نباشند اعیان شاه شود کار شاه و رعیت تباه
 زارگان دولت نرسید تزع ستیزنده اردو علی الانقطاع

آنحضرت باز در **۱۲۹۴** با یک لاک سوار از آگره بدفع ششاره شرارات و عقیده فتنه
 متوجه شدند شیرخان نیز با پنجاه هزار سوار و توپ و تانک و تپال بسیار و توپخانه و دیگر اسباب
 پیکار از آن طرف در رسید و حوالی قنوج هر دو لشکر بهم پیوستند و متواتر محاربه سخت
 روداد و جوانان کار و یلان کارزار که شیران همیشه بجاد نهنگان دریای و غابو دند داد
 مردانگی و جلاوت دادند و سبازان طرفین کار نامها بطور آوردند که رستم و افراسیاب بر
 ایشان ایزین کردند و شتا خوان گردیدند **نظم**
 شد از با و کین آتش جنگ تیز **نظم**
 قضا فتنه خفته را گفت خیر

زمین گشت با آب تیغ آشنا	درودند صد گشت مردم گی
ببارید چندان نم خون ز تیغ	که باران نبارد بسای ز تیغ
چو باران نماند بهنگام جنگ	ببارید زان پاره سنگ خدنگ
برافروخت آتش ز دریای آب	تو گفتی که دارد قیامت شتاب

بارادت با و شاه حقیقی که ز نام اختیار جمیع امور بدست قدرت اوست و لفرست و مهریت
 (۱) افراط فقریه

اکثرے علف تیغ بیدریغ شدند و بسیاری بدریا افتاده غرق گشتند و بقیه سر در بیابان
 نهادند آنحضرت حال لشکر بدین منوال دیده و گردش فلکی باکین ناهنجار معانیه کرده بناچار
 اسپ در دریائے گنگ انداختند چون دریا طغیان بود بسبب شدت سیلاب و تندی
 آب از اسپ جدا شدند درین حال سقائے سرکار رسیده دست آنحضرت گرفت و فرمودند
 چه نام داری التماس نمود که نامن نظام است و در سقایان سرکار تو کرام فرمودند که
 نظام اولیائے الفقه بدست یاری آن سقائے خضر کردار از ان موج نیز جانگاہ سلامت
 بکناره آمده بستفا قرار دادند که چون بدار الحلافه اگره نزول اقبال شود او را نیم روز بر تخت
 سلطنت نشانند از انجا بهاران تاب و عناباگره رسیدند و خلاصه مخدرات استار اقبال
 و نقاوه منظرهات مکامن اجلال حاجی بگیم حرم خاص آنحضرت در قید شیرخان افتاد از انجا که
 حفظ وصیانت الهی کافل حال و امان مال بود ساحت حریم حرم عفت را عواض
 خیال بدانند ایشان عنوانست پیو و وغبار اندیشه تیره جانان بر جوشی سر اوقات عصمت
 نتواند نشست شیرخان ابلیت و ادمیت بجا آورده آن پرده نشین نقاب عفت را باعزاز
 و اکرام تمام بخدمت آنحضرت رسانید و این واقعه در ۹۲۶ هجری برکنار در دریائے گنگ در بهوج پور
 تهنه و داو اینهمه شکست از عفت و بی پروائی آنحضرت بوقوع آمد فرموده هر گان تجربه کار
 است که اگر حسد و کفران روانے بدن عنصرت آسیب بیدانشی و بی تمیزی رسید
 از تندرستی خواہی جسمه که فرمان پذیرا و مستند چه برے آید همچنان بادشاہ را اگر بر شناسا
 کار و انبیا ز نیک و بد سگانش نزد او از امرائے شجاعت کیش و وزیرائے صلاح اندیش چه
 مے کشاید: **منظوم**

کے را کہ خرمش نہا شد در دست   بنا کے ہمیش بود سخت و دست

چون بودت بدیر اندیشہ و کار   ندامت کشد احراز روزگار

الفصہ آنحضرت در آگره رسیده بفرامم آوردن لشکر و انتظام پراگندگیهای احوال
 سپاہ ساعی شدند در آن وقت سقائے خضر و شش آمده حاضر گشتند اورا بموجب قرار
 داد نیم روز بر تخت سلطنت اجلاس داد و سلطان نیمروزه گردانیدند بموجب حکم والا
 تمامی امر حاضر شدہ مراسم فرمان پذیری بتقدیم رسانیدند و او در زمان جلوس بر تخت

خبر گیری ممالک مسدود گشت حکم شد که احدی خبر ناخوش بعرض نرساند مقرر
است هر کار روز را در پیش آید در زمان محبت نزدیک شود تختین عقل او تیره گردد
و اندیشه او تنباه شود و خود در زیان اندیشد و از کردار شایسته دور و با سوزناشایسته
نزدیک گردد **بیت**

چو بخت بد کس را پیش آید کند کارے که کردن را نشاید

درین صورت شیرخان فرصت یافته قوت بسیار بهم رسانیده لشکر گران فراهم آورد
اطراف ممالک بتصرف در آورد و خلل عظیم در ملک بادشاهی راه یافت بعضی امر اغفلت
بادشاه بے خصمت برخاسته با گره آمدند و باغوائے آن طائفه باغبیه هندال میزرا
در آگره یعنی ورزیده خطبه و سکه بنام خود کرد چون اخبار اختلال ممالک و بغی میزرا در لشکر
والا رسید میبچ کس را یارائے آن نبود که بعرض اقدس تواند رسانید بالاخر خیر اندیشان
ضرور دانستہ حقیقت تسلط شیرخان و بغی میزرا هندال و برهم زدگی امور ملک و عدم
رسیدن رسد غلات مفصل التماس کردند در عین برسات از جنگاله انهنفت کردند از ظنیانی
دریا و شدت سیلاب و کثرت آب و خلاب طرفه حالت بر لشکر بیان و اهل اردو در ویداد
آدمیان و اسپان چون جانوران آبی شنا کردند و شتران و فیلان چون کشتی ها طوفان
نوروی می نمودند اکثر پرتال در ابرها غرق شده و بسیارے چارپا در خلاها تلف گشت
چون موکب و الا در بیوج پور تهته کنار دریاے گنگ رسید شیرخان با لشکر بسیار
و استعداد سامان تمام آمده در نزدیکے لشکر بادشاهی اقامت ورزید و از روے مکر
و خدایت پیغام اطاعت و انقیاد فرستاد و چند گاه بهمین امین و قیل و قال می گردانید

بیت

بر تو اضعهای دشمن تکیه کردن الهی است
پای بوسیل از پا ننگند و یوارا
از آنجا که به سبب نارسیدگی غلات و دیگر اجناس و آفات اسپان و دیگر چارپا
سپاهیان بادشاهی بے سامان شده استعداد پیکار نداشتند و بغفلت میگذرانید
شیرخان بر احوال پراختلال لشکر بادشاهی واقف گشته صورت ظفر در آئینه روزگار خود
معاینه کرد و ناگهان صبحی با استعداد کمال تا خفت آورد و لشکر بادشاهی را که از مکران مکار و شجبه
فلکسنا هنجار غافل بود فرصت آن نشد که اسپان رازین کنند تا به پروا خن کارزار چه رسد

رو نهاد سخن سازان بعضی رسانیدند که میرزا خیال سلطنت در سردار دہندہ آنحضرت
 از مند سوز نہفت فرمودہ روانہ بطرف آگرہ شدند و میرزا عسکری کہ از جانب گجرات سے آمد
 بے سابقہ خبر ناگمان در راہ ملازمت نمود و آنحضرت بمقتضای اہلیت چیز بے بر روی میرزا
 یزبان نیاوردند چون محمد زمان مرزا باشا رہ سلطان بہادر از گجرات براہ ریگستان بجانب لاہور آمد
 شورا بجزگرویدہ بود عساکر قاہرہ بر سر او تعین شد میرزا تاب نیاوردہ باز گجرات رجعت
 نمود و آنحضرت باز باستیصال سلطان بہادر قصد مصمم نمودہ نہفت فرمودند و عساکر
 منصورہ پیشتر تعین کردند و بدفعات مجادلات میان آمد سلطان بہادر شکست یافتہ در خیرہ
 پیش فرنگیان رفت چون نقش غدرو خدایع از ناصیہ حال فرنگیان برخوردار میخواست کہ
 از انجا بگریزد و وقت بر آمدن بر عراب در دریائے شورا فتادہ عن طریق لچہ فنا گشت
 و ولایت گجرات از نشنہ و فنا دپاک شدہ متصرف اولیای دولت در آمد و آن
 حضرت از آن باری خاطر جمع نمودہ بہر محل امر انصب کردہ باگرہ تشریف آوردند چون شیرخان
 افغان بسبب بودن رایات والاسبت گجرات قابو یافتہ ولایت جو پونہ و بہار و قلعہ بہتال
 و چناوہ متصرف شدہ قوت و مکت بہر سانیدہ بر ملک بادشاہی سے ناخت و باعث ازار
 و از راد غلابی بیشتر روز بروز لشکر گرداویع سے گشت لہذا اندفاع فتنہ اولازم داشتہ
 متوجہ ولایت مشرقیہ شدند و قلعہ چناوہ را با بزرگ محاصرہ کسان شیرخان بہ تسخیر
 و آوردہ متوجہ پیشتر شدند شیرخان از آوازہ نہفت موکب والاد خود تاب
 مقاومت و مقابلہ ندیدہ بسبت بنگالہ بدر رفت و بجا کم آنجا جنگ کردہ اورا شکست
 دادہ بنگالہ را متصرف گشت و در آنجا اقامت وزرید نصیب شاہ وائے بنگالہ بعد
 بہر سبت از شیرخان زخمی شدہ بدرگاہ والار رسیدہ استغاثہ نمود و آنحضرت برائے رفع
 شورش آن بے اعتدال قصد مصمم نمودہ کوچ بہ کوچ قطع منازل کردہ در بنگالہ نزول
 اقبال فرمودند شیرخان تاب سطوت جلال لشکر اقبال نیاوردہ جلال خان پسر خود را
 در بنگالہ گذاشتہ در چہار کبند رفت پیش نیز از تصادم افواج بادشاہی تاب مقاومت
 ندیدہ از انجا روانہ شدہ پیش پدر رفت و آنحضرت ہوائے بنگالہ را کہ ایام برسات
 بود خوش فرمودہ طرح اقامت انداختند و ہر روز جشن نمودہ بعیش و عشرت
 پرداختہ غافل و بے پروا بودند ابواب فرح و انبساط کشادہ گردید و در اہلکے

گران و سبازان جانشان تعیین کردند هر دو لشکر با هم پیوسته کارزار نمودند چون اقبال
بادشاهی قوی بود و شمشیر این سلسله علیه بزفرقه افغانان غالب تا تارحسان با اکثری
از رفیقان خویش در معرکه کشته شدند زیرا که سلطان بهادریجات و پسران او که در آن وقت
حیثیت دین و سلطنت گوشمال آن بے اعتدال لازم دانسته از اگر نهصت فرمودند

قطع

نکند از گزندگے تو به گرگ تان شکند و ندانش

نکند از ترک زخم زدن تان که بکند سر بندانش

از آن طرف سلطان بهادریجات محاصره قلعه چطور بر خاسته بقصد پیکار عازم گشت
هر دو لشکر در ساعت مند سور بهم پیوستند و طے التواتر محاربه رو داد سلطان بهادریجات
نیارود و منبزم گشت اکثر گجراتیان در آن روز کشته و خسته شدند و انحضرت قصد اتصال
او مصمم کرده تعاقب نمودند سلطان بهادریجات با او در هیچ جا در آنکه خود نتوانست اقامت کرد در
جزیره دریای شور رفته پنهان شد آن حضرت تا که نهایت رفته تمامی بلاد آن ولایت
را بظبط آورده بعد مقرر کردن امر او در هر محل مفاوضت فرمودند قلعه چانپانیر را که در حصا
و مناسبت مشهور است گرد گرفتند کسان سلطان بهادریجات داشت آن قلعه محاربات متواتر
نموده داد مردی و مردانگی و تدبیر فرزادگی دادند چون محاصره بامتداد کشید روزی آنحضرت
به بهانه لشکر برآمده دوران قلعه مشاهده فرموده از گوشه نزدیک قلعه رسیده پنهان
فولادی بر دیوار قلعه نصب کرده بنفس نفیس خویش با چندی دیگر بر قلعه تصاعد کرده اندرون قلعه
رفتند دروازه را کشادند و جمعی از لشکر منصور داخل قلعه گشته اکثری اهل قلعه را هلع تیغ میدیغ
نمودند آن قلعه متین را بعد محاربه سخت بتسخیر در آوردند و آن قدر خزانه و اسلحه و اشیا بدست
لشکر یان بادشاهی افتاد که تا کمال محتاج استحصال مال جاگیر نشدند بعد فتح انحصار بند
سور رسیده ولایت گجرات را بجایگزین میزاعسکری که برادر خور و حقیقی آنحضرت بود
مرحمت فرمودند میزادریجات ولایت رفته بعیش و عشرت پرداخت و در ضبط و ربط ملک
تقدیر ساخت سلطان بهادریجات بویافته از حبزیره برآمده باز در گجرات رسید میزادریجات
عسکری با وجود بیاری لشکر و سامان جنگ این چنین ولایت را که به ترددات موفور
ببرکت آمده بود از روئے بے همتی از دست داده بدون جنگ بمست آگره

سبحانی شاداب ازلی و شبستان اماش از شمع اعطاف یزدانی نوریاب لم یزنی موجود با جودش
بمقتضای اخلاق حسنه مقبول و طبع پسندیده اش بعد است گسری و رعیت پروری مجبول
و شعله عدلش ظلمت سوز ظلم و ستم و بارقه تینش آتش افروز در خرمن هستی مفیدان
ظالم بوده باشد منظم

بود کاش از شاهی و برتری رعیت نوازی و دین پروری
با حسان کند خاطر حلق شاد جهان یکسر آباد و روز داد

چون صائغان قضا خلعت این امر عظمی بر بالاسی والا آنحضرت دوخته متر صد این وقت
معدود زمان محمود بودند خواهش میر خلیفه پیش رفت امرای عظام بلا تفاق یکدیگر در ۹۳۷
آنحضرت را در بست و چهار سگی زمینت افروز سمر بر جهانبانی نمودند مواجب سپاه بدستور
سابق بحال داشته اکثری را باضافه سمر از فرمودند و ولایات و اقطاع بمیرزایان قیمت
گفت و بعد از تنظیم امور جهانبانی بجانب قلعه کالج نهضت شد راجه آنجناب مقادمت
نیاروده مرا بم انقیاد بجای آورد و دوازده من طلا پیشکش گذرانید چون سلطان محمود بن
سلطان سکندر بودی بسمت جوینور علم سرداری برافراشته بود لشکر ظفر پیکر
باستقبال او نامزد کرده باگه معاودت کردند و سلطان محمود تاب صدمات عساکر والا
نیاروده بسمت پینه و بنگاله رفت و بعد چند سال در همان طرف برگ طبعی در گذشت چون
محمد زمان میرزا و اما حضرت باوشاه جنت آرام گاه اراده نمیداشت او را بدست آورده در
قلعه بیانه مجوس کردند و حکم شد که میل در چشم او بکشند چون تقدیر بران رفته بود که پیش
از پیش معزول العمل نگر و داوران عباسی ظاهر کرده ازین امر نجات یافت و بقابوس وقت
از قید قلعه مذکور برآمده پیش سلطان بهادر و اسکندر گجرات رفت آن حضرت باستان این جنس
مکتوب محبت اسلوب سلطان بهادر نوشتند که او را در حضور لفریب نیارود او را از آنکه خوش
بدر سازندان مدبوش باده بی خردی جواب ناملایم بزنگاشت از آنجا که سلطان علی الدین
دلد سلطان بهلول لودمی و تاتار حسان پیشش لوکر سلطان بهادر بودند باغواست
آنها سلطان بهادر بر قلعه چتور هم کرد و تاتار خان را با شکر گران و مبارزان بهانستان
بطرف ملک بادشاهی فرستاد و از روی جسارت و جرات آمده قلعه بیانه پیشتر آورده
رو باگه نهاد آن حضرت برای دفع این شورش سندان میرزا برادر خود را با لشکر

میخاف نفس در دو سازی و علاج پرداز می گوشت پند اثر صحت و شفا بمنصه ظهور نرسید
 و کار از معالجات در گذشت داشتند او عارضه با مستدا کوشید و حکما دست از معالجه باز داشتند
 آخر الامر بصلاح دانایان تجربه کار و خیر اندیشان در گاه بر آن قرار یافت که چون صورت شفا
 در آئینه در آمد و در نیست آنچه از تنه نقیه و اشیا کے خلاصه گران بها که بهت بر از آن
 در سر کار و الا تصور نباشد موجود است به نیت صحت شاهزاده تصدق باید کرد شاید از
 فضل حکیم حقیقی شفا نصیب شود برین تقدیر الماس گران بها پیش تیمت که والد سلطان
 ابراهیم گدزانی بود و بهتر از آن هیچ چیز گران بها در خسرانه و الا موجود نبود برائے تصدق تجویز
 کرد حضرت بادشاه بعد از تامل بر زبان مقدس آوردند که هاپون از جان عزیز تر است
 مال دنیا چه خواهد بود که صدقات تو ان نمودن خود را صدقانه فور صدقے نمایم همان زمان
 برخاستند و گویا چهار پای شاهزاده گردیدند بقدرت قادر علی الاطلاق که عنان زندگی
 در مرگ عالمیان و ظهور بیماری و شفا کے جهانیان بقیمت قدرت و دست حکمت اوست
 همان وقت بلا توقف التوا صحت و شفا بر چهره نوزانی شاهزاده و آثار عارضه در ذات
 و الاحضرت بادشاه نمودار گشت و باعث تعجب نظار گیان گردید و در اندک مدت شاهزاده
 تندرست شد و حضرت بادشاه روز بروز بیمار تر گشته در عمر چهل و نه سال و بقولے پنجاه سالگی
 این جهسان فانی را پدر و گرد و نفش مبارک آنحضرت را بجابل برده در گذرگاه بر لب
 آبجوے بنجاک سپردند مدت سلطنت سی و هشت سال از آنجمله در هندوستان پنجبال نخچروز

حضرت نصیر الدین محمد هاپون بادشاه بن طهیر الدین محمد بایر اوشاه

امیر نظام الدین میر خلیفه که ناظم امور سلطنت و مدار علیه ملک بود از شاهزاده محمد هاپون میرزا
 بیناک و هراسان بود و میخواست که بوجود نایض الجود سه ری خلافت زمینت پذیرد و مافی القیصر
 آنکه خواه مهدی داماد حضرت بادشاه جنت آرامگاه را که سخی و باذل و پرستش و در یادول بود
 و بامیر خلیفه و بعضی امر اتفاق داشت سلطنت بردارد و خواه ندکور بامید این معنی ططراق
 عجیبی بر روی کار آورده مستعد اجلاس اورنگ جهانبانی گردید با سلطنت نامریت که
 بسعی و تلاش شخصی و یا باداد و اعانت کسی میسر تو اند شد شد البته سر ری خلافت و جهانبانی
 و سزاوار افسر سلطنت و کشورستانی اقبال مندی تراند بود که بوستان اقبالش از جو بیالاطاف

سلطان حسین بن سلطان محمود

سہ سالہ بود امرائے دولت خواہ آن طفلک را در ۹۲۵ بر سید حکومت نشانند و مراسم اطاعت بجا آوردند بعد چند روز قوم خان و لشکر خان نگاه کہ سردار قوم و صاحب جمعیت بود تغلف و رزیدہ اکثر مجال ملتان متصرف شدند و میرزا شاہ حسین ارغون یعنی گشتہ با سلطان حسین جنگ کردہ بواسطہ فتح برافراشتند و ملتان را تسخیر در آورده شہر را غارت نمودند شہریان از ہفت سالہ تا ہفتاد سالہ در بند افتادند و سلطان حسین نیز مجوس گشتہ بعد چند گاہ بعد خانہ شتافت و تمان آبخان خراب شد کہ بخاطر بیچکس نبود کہ باز آباد گردد مدت سلطنت سلطان حسین کہ محض برائے اسم بود ہفت سال -

میرزا شاہ حسین ارغون

در ۹۲۲ فتح نموده شمس الدین نام غلام خود را بمراسم ملتان مقرر کردہ لشکر خان نگاه را پیش او گذاشت لشکر خان کار مالی و ملکی از پیش برودہ غالب آمد بعد چند گاہ شمس الدین را از میان برداشتمہ خود لوای حکومت برافراشت و دم استقلال زد و درین ولاکہ لاہور و ملتان از حضور حضرت بادشاہ بجاگیر شاہ زادہ کامران میرزا مستقر گشت شاہزادہ بعد رسیدن در لاہور لشکر خان را از ملتان طلب داشتہ جاگیر و محبت کرد و در ملتان کہان خود نصب گردانید در آن ولایت چار سال حکومت میرزا شاہ حسین ارغون باقی و از ابتدا سہ شصت لغایت ۹۳۴ مدت ہشتاد سال آن ولایت از تصرف فرمان دہان دہلی بیرون بود درینوالا دخل کشور دہلی گردید و شاہزادہ کامران میرزا بر آن قابض گشت -

درین ایام بعضی والار رسید کہ شاہزادہ محمد ہمایون میرزا را کہ منظم و نسق و بیار سنبھل متوجہ شدہ بود بیمار می صعب رودادہ حکم شد کہ دہلی آمدہ از آنجا براہ دریا بحضور والار شاہزادہ بموجب حکم والابل آورده در آگرہ رسید امرائے مختلفہ و عوایین متفادہ کہ معالجہ یکہ باعث تزیید و بیکریے باشد حادث گشت چو بنگان از موٹکار و تہسبان

لشکریانش سه ستمبر غنیم زد یکبارگی که سی هزار تیر علی التواتر بر لشکر بارک شاه رسید تاب نیاورد و رو بفرار
 نهاد و تا قصبه چندیت اصلا عثمان نکشید و گماشته سلطان حسین را که در چندیت بود بعد جنگ بدست آورده
 بعد مخانه فرستاد بدین ایام ملک سهراب و دامی پداسمیل خان و فتح خان با قوم قبیله خود از فرجامی کج و مکران بخدمت سلطان
 حسین آمدند سلطان مقدم آنها را قیمت دانسته از قلعه کوت کرد تا در دهکوت ملک سهراب جایگزین داد از شنیدن
 این خبر تلخ بسیار از کج و مکران بخدمت سلطان حسین رسیدند قبیله ولایت کنار دریای سند به بلوچان مقرر گردید و رفته
 رفته از سیت پورتا و دهکوت به بلوچان قرار یافت چنانچه از آن ایام آن ولایت در تصرف اولاد
 ملک سهرابست چون صیبت نیکنایمی سلطان حسین باکناف مالک شاه و گشت جام بازیید
 و جام ابراهیم از جام نند اهاکم ولایت تهته ریخته بخدمت سلطان حسین پیوستند سلطان
 آنها را پیش آورده رعایت مانموده فراخور حال جایگزین مقرر کرد بعد قوت سلطان بهلول
 سلطان سکند والی دلی با سلطان مصاکه نموده مقرر کرد که طرفین بر ولایت خود قانع بوده بجز
 یکدیگر یورش نکنند چون سلطان حسین پسر و ضعیف شد پسر خود را سلطان فیروز شاه
 خطاب کرده خطبه بنام او کرد ازین جهت که خلوق آزار دوستکار بود عماد الملک وزیر او را
 زهر داده گشت درین صورت سلطان با خطبه بنام خود کرد و سلطان محمود پسر سلطان
 فیروز شاه را ولی عهد گردانید و عماد الملک را با انتقام خون پسر خود با اتفاق جام بازیید بعد
 خانه فرستاد بعد چند روز سلطان حسین با جمل طبعی بر حمت حق پیوست مدت سلطنت
 او بست و دو سال

سلطان محمودین فیروز شاه بن سلطان حسین

در ۸۹۸ هجری قایم مقام جدگردید چون خور و سال بود از زال پرست شد او باش و اجلان
 گرد او فراهم آمدند اوقات تسخیر و استهزام صرف می شد ازین جهت اشرف و اکابر از
 صحبت او دوری جستند هنگامی که ظهیر الدین محمد بابر بادشاه به قصد تسخیر هندوستان
 از کابل نهضت فرمودند بعد رسیدن در پنجاب بمیرزا شاه حسین از خون حاکم تهته منشور والا
 صادر گشت که ملتان در جایگزین او مرگشت شد آنرا بتصرف در آورده در ابادانی ملک در قاضیت
 رعایا کوشید میرزا شاه حسین از خون از تهته آمده سلطان محمود جنگ کرد و چند گاه در ظفرین
 مجاوله و مقابله ماند بعد درین اثنا سلطان محمود در گذشت مدت سلطنت او بست و

ملازمان شیخ یوسف را بقصد و صایا حاضر ساخته و در حضور آنجا استفرغ نموده از دهان خون بر
 آورد و این فریب خویشان و برادران خود را بجهت وداع و اظهار وصیت از بسیر و شهر
 درون قلعه طلب داشت چون ملازمان شیخ یوسف حال او را بدینوال دیدند از آمدن مردم
 او درون قلعه مضائقه نکردند بدین تقریب اکثر مردم او بقلعه درآمد و بعد از زمانه سراز
 بستر بیماری برداشته تمام منتسبان خود بجا کرده معتمدان را بجز است هر چهار دروازه تعیین
 کرد تا نگذارند که نوکران شیخ یوسف از قلعه شهر وارک در آینده نگاه در غلوت سرک شیخ
 رفته گمان خود بر طرف نصب کرد و شیخ را بدست آورده قید کرده سرسلطنت برداشت
 و سلطان قطب الدین خطاب کرده سکه و خطبه بنام خود نمود مدت سلطنت شیخ یوسف دو

سلطان قطب الدین عرف رکن سنه و نگاه

در سنه ۵۹۰ سکه و خطبه بنام خود کرده با مور فرمان روانی پرداخت شیخ یوسف بقابو
 که یافت از قید فرار نموده پیش سلطان بهلول لودی در دلی رفت سلطان بهلول رسیدن
 شیخ معتمد و نسیه خوش وقت گردید کمال احترام بجای آورده دختر خود در عقدناکوت
 شیخ عبداللہ خلف شیخ مذکور در آورد القصد سلطان قطب الدین فرمان روانی ولایت
 ملتان با استقلال تمام حسب مدعا می نموده بجل طبعی در گذشت مدت سلطنت او شانزده سال

سلطان حسین بن سلطان قطب الدین

در سنه قائم مقام پدر گشت چون صاحب تردد و دلاور بود بقوت شجاعت
 و مردانگی قلعه شور را از تصرف غازیخان تسخیر در آورد و بعد چندگاه چنیوت را نیز از ملک مانجی
 که بکر گماشته سیدخان گرفت و در سریع اقات تاکر و کوت و دهنکوت متصرف
 شد سلطان بهلول لودی تحریک شیخ یوسف باریک شاه پسر خود را با تاتار خان عالم
 پنجاب بر سر سلطان حسین فرستاد هم درین اثنا برادر حقیقی سلطان حسین یعنی ورزیده خود
 سلطان شهاب الدین خطاب کرده سرشورش برداشت سلطان نیز بمقابلہ برآمده بعد
 محاربه برادر خود را دستگیر گردانید باریک شاه تاتار خان در نزدیکی ملتان رسید
 صفوف پیکار آراستند سلطان حسین با ده هزار سوار و پیاده آمده آماده کارزار گردید و باریک از

تر گردید و در امور ممالک زیادہ بر ہمہ فکری روداد و احتمال کمال راہ یافت و بہر طرف سر کشان سر برید
 ولایت ملتان بنا بر توار و دو تو اتر صدقات مغول کہ ہر سال از جانب کابل بر آمدہ تاخت و تاراج
 میکردند از حاکم خالی ماند اعیان و ارکان این ولایت و اہالی و موالی شہر با ہم مشورت کردند
 کہ بدون حاکم کار این مملکت مختل گشتہ برائے حراست خلائق و نظم امور مملکت وجود
 حاکم ناگزیر است ہمگان منتفق اللفظ و المعنی بودہ شیخ یوسف تزیثی را کہ از اولاد شتاو
 دریاے حقیقت عارف معارف طریقت سر حلقہ ادیبائے مخدوم العالم شیخ بہاؤ الدین ذکر کیا
 قدس اللہ سرہ بود بسلطنت ولایت ملتان برداشتند شیخ یوسف فرزان روئے آن ولایت
 با استقلال یافتہ در ۷۵۷ سکہ و خطبہ بنام خود کرد و دروشی را بجا بنامی ہرننگ و ولایت
 را بسلطنت ہم سنگ گردانیدہ قلوب با بر ایا بخود رام ساخت و امور فرزان روئے را رونقی
 و رواجی تانہ داد و بعد چنگا گاہ رائے سنہرہ کہ سردار جماعت نگلہان بود و قصبہ سیوی باو تعلق
 داشت ب شیخ یوسف پیغام نمود کہ سلطان بہلول لودی بر سلطان علاؤ الدین غالب آمد
 سکہ و خطبہ بنام خود کردہ بخت دہلی نشستہ و بر اطراف ممالک متصرف شدہ مستلط میشود
 سباد بر ملتان لشکر کشد در چنین وقت ضروری و ہوسخیاری و حراست ولایت ضروریست
 اگر ما از جلد دولت خواہان و شکر یان خود و دانند و جماعت لنگاہان را کہ خدمت طلب سپاہی
 درست ہستند پیش ازند تقدیم خدمات بجان کوشیدہ شو شیخ ایمنی را قبول کردہ مشارالیہ
 را پیش آوردہ بانظام امور چہانپانی رفیق گردانید رائے سنہرہ کہ خدمت بر میان
 جان بستہ بواسطہ استقامت نیک اندیشی دولت خواہی دختر خود را و عہد نکاح شیخ خود آوردہ
 ہمیشہ اتحاد تحالف لایقہ بدختر خود مے نمود و گاہ گاہے برائے مدین و منتہ در سفہستان
 شیخ میرفت نوبتی مجمع مردم خود را در ملتان در آورده التماس کرد کہ جمعیت ما را بنظر قدسی
 در آورده فراخوران خدمت فرمایند شیخ سادہ لوح از کرد و خدای مفاصل بودہ تفقدات نمود
 رائے سنہرہ بعد از آنکہ سال واجب بنظر شیخ در آورد و بایک خدمتگاری بچہت ملاقات دختر
 آمدہ نشست خدمتگار بموجب اشارہ او بزغالہ را در گوشہ بچار و رسانید فنون آرا گم در پیالہ
 انداختہ آورد آن مکار پیالہ خون ساوخ در کشید و بعد از زمانی از روئے فریب فراو
 بر آورد کہ در شکم درو غالب آمد و زمان زمان جمذع و فرزع زیادہ مے کرد و قویب نیم شب
 فلان سہنہرہ یا سہنہرہ ۱۱۰ تا ۱۱۱ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۲۲ رای سہرورد و طبقات اکبری صفحہ ۶۳۹ رای سہرورد فرشتہ

کجا صغوه را این میسر شود
 که با باز روزی برابر شود
 کبوتر که پس لوزند با عقاب
 بقصد سرخویش دارد شتاب
 شغال از کند پنجه بازه شیر
 سر بخت خود را در آرد بر زیر
 بجای که شیران در آند جنگ
 چه یارای رویه که ایستد بجنگ

آنحضرت بعد چینی فتح سجدات حمد بیکران بدرگاه حضرت واجب العطا یا ببقدم رسانید
 در اگر معاوضت فرموده بتبیرات صاحب مس و فاشاک اهل خلایق و طغیان از غمسه ممالک
 پاک ز قند و انان گیتی و اقطار هند و ستان و حیطه تصرف اولیای دولت در آند نیزنگاه
 افغانان از طرف قنوج برهم خورده و امرای کابلی از ظهور چین فتوحات دل نهادند دست شده
 حسب المدهای اقطاع یافتند و دل از کابل بر کشیدند عالم برهم خورده انتظام تازه یافت هم
 سلطنت بنظام آمد اسم بنساط بنهور سوخت لوازم و اودیشش به تقدیم رسید کوشه
 حوصله باران فرایض مسرت پدید آمد ساد و دلالان همچون راسر رشته و انش بدست افتاد
 همت والایه ترفیه احوال رعایا و آباوی ملک مصروف گفتش شاهزاده محمد هاپون میرزا را برای
 انتظام پیرا گندگی های سنبل فرستادند و شاهزاده کامران میرزا را لاهور و ملتان جاگیر
 فرموده از کابل طلب داشتند شاهزاده از کابل بلاهور آمد ولایت ملتان که از مدت ستمادی از وقت
 سلاطین دہلی بدر رفته بود کوشن تدبیر خوشمیت شاهزاده کامران میرزا و بتایید اقبال لایزال
 حضرت بادشاه تسخیر در آمد

بر خوانندگان اخبار ممالک پوشیده نماند که از بعضی تواریخ بدین منظره مطالعه این خاکسار
 در آمده که در ولایت ملتان آغاز ظهور اسلام در سنه ۶۰۰ بود و نه بجزی از محمد قاسم در زمان حج
 بن یوسف است بعد آن سلطان محمود غزنوی آن ولایت را از تصرف قرامطه ملاحظه بر آورده
 رواج اسلام داد پس از آن شهاب الدین سلطان غوری بر هند و ستان فتح یافت
 ولایت ملتان نیز در تصرف سلطان در آمد از ابتدای سنه ۷۰۰ بجزی لغایت سنه ۸۰۰ آن ولایت
 در تصرف سلاطین دہلی ماند چون به سبب سستی سلطان محمد شاه که از نژاد اریات است علی خن
 زمان رواج دہلی بود در هند و ستان ملوک طوائف گردید و در هر کناف امر اسرار اطاعت
 بر تافته حاکم ولایت ملتان نیز در استقلال زد و از حکم سلطان محمد شاه انحراف در زید
 چون نوبت سلطنت به سلطان علاء الدین ملک سلطان محمد شاه رسید و از پدر هم مست

اکثری قصد معاوت کردند و در زمان کنگش بعرض رسانیدند که چون مخالفان از هر طرف هجوم آورده اند و تا حاصل ملک بواقعی ضبط نشده است بهتر که چند قلعه استحکام داده بولایت پنجاب رفته اقامت باید ورزید و مترصد لطیفه غیبی باید بود حضرت پادشاه فرمودند که این چنین مملکت را بمنقت تمام گرفته و خلق کثیر که شریک ملت بودند بقتل داده باشم امروز از پیش کافرهای غمناک کرده و عذر شرعی بدست نیاورده اگر معاودت نمایم پادشاهان اطراف بچه زبان یاد کنند قطع نظر ازین در عرصه محشر چه عذر توانم گفت بیبهات و بیبهات و منت آنت که همت را با شجاعت همدوش دوی را با دلاوری هم آغوش نموده کارزار مردانه باید نمود اگر بتایدات الهی فتح می شود غازی می شویم و اگر گشته میگردیم درجه شهادت می یابیم و دیگر انواع سخنان مردانه و نصایح عالی همتانه بر زبان آورده آن جماعه را دل دادند و همت بخشیدند هم گمان قبول کرده دل بر مرگ نهاده از اگر بر آمدند و صفوف مصاف آراستند از آن اطراف را تا سانسنگار آمده ماده پیکار گشت بهادران قوی دل چون شیرین زنجیر گسل بر رزمگاه در آمده کوشش و کوشش نمودند که نظار گیان را ذکر رستم و افراسیاب از یاد رفت بلکه روح اسفندیار و سهراب از فراز آسمان تخمین گرگ دیدند **منظم**

بجنبش و آمد و لشکر چو کوه	ازان جنبش آمد زین در ستوه
ز پولاد پوشان لشکر شکن	تن کوه لرزید بر خویش تن
ز باریدن تیر همچون تگرگ	بهر گوشه بر خاست طوفان مرگ
ز هر جا دیسان ز اوران	کشیدند شمشیر کین از میان
ز خون جو بهاشد روان بکریان	یک جانفشان و یک جانتان

چون تائیدات ازلی و تمدیدات لم یزلی تسرین حال فرخنده مال او لیای دولت بود صبح فیروز می از مطلع اقبال دمید و چهره ظفر بحسب خواهش نمودار گردید راناسا گانیز چون پشه از دوش باو گریزان و مانند دیوار از تند سیل افتان رو بنریمت نهاد و بصدقت و مشقت افتان و جیزان بی بیوت خویش رسید و لشکر پانش علف تیغ بیدرین نشاند و از خون مخالفان عرصه کارزار لاله زار گشت **منظم**

اگر ماهی از سنگ خارابود
شکار نهنگان دریا بود

بطریق سیورغال مقرر گشت و الہ سلطانی منون عنایت سے غایت گردیدہ یک قطعہ
 الماس کہ ہشت مثقال وزن داشت و تینیا سہران جواہر شناس نیت آن نصف منبرج
 روزمرہ ربع مسکون بود و بگفتند کہ آن الماس از خزانہ سلطان علاء الدین است کہ اورا از اولاد
 راجہ بکر حاجیت بدست آیدہ بود پیش کش حضرت بادشاہ نمود و قصہ آنحضرت در آگرہ نزول اجلال
 فرمودہ بانظام مہام پرداخت و تمام ایام برسات کہ بمقتضائے نزاہت ہوا و شحات غمام
 و تازگی روزگار و سرسبزی زمین و رسیدگی میوہائے بہار ہندوستان است بعیش
 و عشرت گذرانیدند و از عدل و انصاف جہاں رونق بخشیدند و از بخشش و بخشائش جہانیاں
 را کامیاب فرمودند۔ **بیت**

اسودہ جہان بدولت او   افروخت نظر بلطاعت او

چون ایام برسات بانقضارسیبہ ابراز بارش شبانہ روزے آرمیدہ چہرہ آسمان
 از حجاب سحاب و روے زمین از نقاب آب نمودار گردید لطافت ہوا پرودہ ابراز میسان
 افلاکیان و خاکیان برکشید شدت آفتاب و سوزش گرما کہ ساکنان خطہ وجود و متوطنان
 عالم شہود را در تپ و تاب داشت فرونشست اہل روزگار کہ از کثرت آب و غلاب و فرط
 تاب آفتاب پائے تردد در دامان قلیل کشیدہ بودند کمرہمت بہ تفصیل مقاصد برستند
 موسم نرد و جوانان شجاعت شمار و زمان جولان گرمی باد پایان برق رفتار در رسیدن حضرت
 بعد روز و سہرہ کہ آن ہندی جشن است باستیصال مخالفان بے اعتدال و پیمان معاندان
 ببال متوجہ شدند ہمدین اثنارانا ساگا کہ از جہائے عظیم انشان ہندوستان بود
 باعوائے حسن میواتی باشکر فراوان و توپچانہ بے پایان بحجرات و جسارت تمام
 از مکان خود روانہ شدہ در میانہ کہ متصل آگرہ واقع است بقصد محار بہ باحضرت در رسید
 دینیز جمعی افغانان کہ باسلطان ابراہیم ہم مخالفت داشتند باہیجاہ ہزار سوار و فیلان
 بسیار از جانب تنوچ خروج کردہ بہارخان ولد دریاخان را بسلطنت برداشتہ
 سلطان محمد لقب کروند و شورش عظیم بہ طرت برخواست و در اقطار ممالک فتنہ و فساد
 رود او امرائے کابلی کہ خو پذیر دیار سرد سیر بودند چہ از ستوہ آمدن بافراط گرد و چہ
 از بسیاری ترددات محاربات و چہ از غلبہ رانا ساگا و افغانان و چہ از بے ہمتی خود

نہادہ بدر رفتند منتظم

کہ مشروح گرد و بگفت و شنید
تو گفتی کہ روز قیامت رسید
بیابان ہمہ پشتہ بر پشتہ شد
بتاراج جان مرگ بجنا و دست
جهان گفت بس بس کہ از حد گذشت
شدی از نینش دل و زہرہ آب
گر این جنگ رستم بدیدی بخواب

نہ زانگو نہ پیکار آمد پدید
ز پس کشندگان شد زمین ناپدید
در آن رہ زبس کہ عدو کشته شد
شمار کشته بر کشته بالا دست
زبس کشته افتاد در کوہ و دشت
گر این جنگ رستم بدیدی بخواب

بالجملہ بتایادات الہی قہمی کہ بادشاہان پیشین را میسر نشده بود و مقدمہ تمام فتوحات

ہندوستان تو ایند شد چہرہ ظہور بر افروخت و حزمین دولت و حیات سلطان ابراہیم
از برق تیغ آنحضرت پاک بسوخت بعد ظہور جنین فتح شگرت حضرت بادشاہ چین نیابہ زمین عجز نہادہ سجرات
شکر و سپاس بہ در گاہ بادشاہ حقیقی بجا آورده متوجہ دہلی شدند و در آن مصر جامع کہ
تحت گاہ سلاطین ہند است رسیدہ سکہ و خطبہ بنام نامی خویش نمودند **قطع**

ظہیر الدین محمد شاہ بابر
بدولت کرد فتح خطہ ہند
سکندر شوکت و بہرام صولت
کہ تاریخ آمدش فتح بدولت

در ہائے خزائن کہ گرد آورده چندین سلاطین بود کثورہ ہفتاد لک تنگہ سکندری

بشاہزادہ محمد ہمایون میرزا و یک خانہ خزینہ بے آنکہ تحقیق نشو و ضخیمہ انعام فرمودند و دہ
لک تنگہ بہر یک امر امر حمت شد و ہائے یکہ جوانان بلک مردم اردو سے معنے از انعام
کامیاب شدند و بشاہزادہ ہائے کامگار و پروگیان شہستان اقبال کہ در کابل بودند بقدر
تفاوت درجات نقد و جنس روانہ کردند بعد تنظیم و تنسیق امور دہلی متوجہ اگرہ گشتند
و در آن مصر و لکشا بہت نظم و نسق مالی و ملکی طرح اقامت آفندند سوائے دہلی و اگرہ
باطران ممالک افغانان لواسے مخالفت سے افزا شدند آخر الامر بتدابیر صائبہ و انکار ثاقبہ
آنحضرت بجز وریام اکثر مخالفان مہر بر خط اطاعت و انقیاد نہادند و ہر کس بقدر مراتب شمول
عواطف گردید و امرائے قدیم و جدید و درخور حال اقطاع مرحمت شد و از شمول عواطف والا
والدہ فرزندان و وابستگان سلطان ابراہیم مشمول عنایات ساختہ اسوا و خزائن خاصہ
ایشان را با ایشان مرحمت فرمودند و اضافہ بر آن ہفت لک تنگہ از کمن انشفاق بوالدہ سلطان

همدوش و دلیری را با جان بازی هم آغوش کرده مکه اورند و داد مردانگی و مردی داده
 بسان رستم و افراسیاب و مانند اسفندیار و سهراب بجنگ پروا نهند نظم
 دو دست اوریده بکوشش برون بهر دست نشان تیغ الماس گون
 بهر جا که بازو بر افراخته سرفیل را زیر انداخته
 بیک زخم خرموم میشد جدا تو گویی که از کوه فتاد از دما
 به پاشید خرموم فیسلان ز تیغ تو گویی همه مار باروز میخ

شکفلان تو چنان از طرفین بتو پهبای زلزله آنگن و ضرب ز نهائے کوه شکن آتش
 و دادند از صعوبت صداتر زلزله در زمین آسمان افتاد و عزیز و تحیر از کون و مکان برخاست
 زبر و مستمان شگافته شد و گوش شنوندگان انباشته گشت خرمن هستی بسیاری
 از بوارق ضرب آنها سوخته گردید و دود اهل و باغ اکثر پیچید از کثرت دود و دخان عرصه
 بنبر و نوعی تاریک شد که تا زمان متعجبه آدمی و اسپ محوسس نمی گشت و فطر بجنار
 مانند برسیاه سطح هوا را بنیج تیره ساخت که گویا شب و مجور نقاب ظلمت بر رخ روزانداخته
 و در مانند دیوانگان ژولیده مو مضطر بان بر روی زمین می دوید و دخان در رنگ گرد باد

پایست شتاب باد و خ فلک می پیچید **منظم**
 ز لب و دود کا در فیه از از فرود سپید آبیگ بار چرخ بود
 چنان دود شد سوی گردون تاب که شد چشمهای کو اکب پر اب

از آنجا که ارادت ازلی و مشیت لم یزلی بران رفته بود که رشته سلطنت بودیان شقیق گرد و دمانک
 هندوستان و دل ریایات عنایت این خاندان و الا نشان مورد امن امان شود و مرغان قضا گیر بیان
 جان سلطان بدست اجل گرفتند بمقابله بهادران لشکر اقبال که چون سد رو بین لباس
 آهین آراسته و بزبور فتح و نصرت پیراسته بودند کشیده آوردند از سرد طرف
 مبارزان شهاست نشان و او جانفشانی و جانستانی دادند و مراسم قتال و جدال بتقدیم
 رسانیدند و کارزار عظیم روداد و آتش پیکار متعل شد بالا آخر نیم فتح و ظفر از هب
 اقبال وزید و غنچه مراد در گلبن مال شگفته گردید و سلطان ابراهیم ناگهان در گوشه کشته
 شد و اکثر از لشکر یانش علف تیغ بید ریغ گشته طعمه زاغ و زغن گردید و تیغ شش هزار
 آدم نزدیک نفس سلطان مقتول گشته افتادند و بقیه السیف فتنه گشته سردر بیان

بنا به سیده ازان منزل شافزاده محمد پهلوان میز را بر تپه خصار فیروزه رحمت فرمودند شانه زاده جوان بخت
 در آن سرزمین رفته و او مردانگی و دلاوری داده آن نواحی را سحر کرده و انبیه پلازمت رسید و بجنگد و آنچه خدمت حصار
 فیروزه و یک که در حمله نقد بشانه زاده مرحمت شد و در منزل ابناله خبر رسید که سلطان
 ابراهیم یک سوار و توپخانه بسیار و هزار نسل کوشکوه بقصد جنگ از دهللی بر آمده منزل
 بنزل می آید آن حضرت از ابناله راهی گشته بعد قطع منازل و طی مراحل در والی شهر
 پانی پت رسیده نزول اقبال فرمودند سلطان ابراهیم نیز در نواحی آن شهر رسیده در
 استعداد سپیکار گردید هر روز از طرفین دلاوران جنگ آورد و مردانگی میدادند و مجاهدان لشکر
 باوشاهی بتائیدات الهی غالب می آمدند و سوره تحسین و افرین می شدند سلطان ابراهیم با شکست
 و خشم بسیار و مهابت و صلابت تمام بقصد جنگ و محاربت بر فیل اسمان شکوه سوار گشته
 رود در معرکه آورد. **بلیت**

چو از خاک بر باد صحرانشست
 ابراهیم گفتمی بر آذر نشست
 افغانان در آن کارزار فیلمان کوه کردار انتخاب کرده یکجیم و دیگر سلاح آراسته
 بر لشکر باوشاهی سردان آن حضرت سپیکار از تندخوی و عریده و جوگه بهر طرف که میدویدند
 صف مغلیه را بر هم میکردند و پیر جانب که رومی آوردند تو زک جمعیت مغلان از هم میگفتند
 از صد مات فیلمان بادنگ اسپان مغلان که هرگز چنین مهیب صورت ندیده بودند
 تاب نیاوردند پیش نمی توانستند رفت و هر کس که از دلاوران لشکر باوشاهی بجزات و جبار
 پیش میرفت بجز طوم فیلمان گرفتار شده بجاک برابر میشد. **منظم**

چو خمیید ز طوم فیلمان ست	در اعضائے مغلان در آمد شکست
ز خرطوم فیلمان پر عهده	بلائی سیه ز آسمان آمده
ز دندان بز خرم آتش انگشتمند	همه خاک باخون در آینه خستند
یکے را بدندان بر آویختند	یکے را بزانو در آینه خستند

در این وقت حضرت بادشاه نظر بر لشکر یان خویش انداخته و خلبه فیلمان و اضطرار آنها در آن
 ملاحظه کرده سخنان عنایت امود و مقدرات همت بخش بر زبان مقدس آورده فرمودند که لای
 مردان بکوشید تا جامه زنان پوشید همگنان که همت بستند و دلاوری را با جان شاهی
 (۱) سلک جمعیت ترک

بندر اول عرف لمغان مرتبه سوم در ۹۲۵ پیروز پنجاب مرتبه چهارم در ۹۳۰ نالاهور و دیپال پور مرتبه
 پنجم در ۹۳۳ چون از بد سلوکی و بیدادی سلطان ابراهیم اکثر امر برگشت و در اکنات بلاد فتنه
 و فساد برخاست و در هر طرف نوکران سلطان یعنی در زریده دولت خان و غازی خان
 از لاهور عرض داشتند مشتمل است دعای تشریف آوردن بخدمت حضرت پادشاه نوشته
 و بعد آن دولت خان از لاهور روانه کابل گشت لهذا قصد هندوستان فرموده بعضی امر را
 پیش از خود بلاهور و دیگر اماکن الطرف فرستادند آنحضرت نیز بدولت و اقبال نهفت
 فرموده مانند خورشید از برجی به برجی همچو کواکب از مکائے بکائے قطع منازل نموده بر کنار
 آب مسند رسید ^{۱۱}هال واجب لشکر منصور بنظر والاد آوردند عدد سوار و پیاده از سپاهی
 و سوداگر و اکابر و مسافر بده هزار رسید درین اثنا خبر آمد که دولت خان و غازی خان از عهد و
 موثقی برگشته چهل هزار سوار و پیاده جمع کرده حصار کلا نورا متصرف شده اند و با امرائے
 بادشاهی که پیشتر در لاهور رسیده بودند عزم جنگ دارند و از مردم بادشاهی سیالکوت
 نیز انتزاع نموده اند آن حضرت با ستاع این خبر بسرعت متوجه شده بر کنار آب چناب
 حوالی قصبه بهلول پور تزل جلالت فرمودند و حکم شد که سیالکوت را خراب کرده ساکنان
 آن جا را در بهلول پور آباد گردانند از آنجا پیشتر روانه شدند اتفاقاً پیش ازین چند روز عالم خان
 و دیگر امرائے سلطان ابراهیم منحرف شده لوائے مخالفت برافراشته قریب چهل هزار سوار بکجا
 شده بسلطان آماده پیکار گشته عازم دهلی گردیده بودند سلطان بمقابلہ آنها بر آمد آن مردم
 ببنگ روز صلح ندیده شبخون آورده بیارے از لشکر بیان سلطان گشته و خسته
 گردیدند روز دیگر محاربه سخت نموده منهدم شدند بعد رسیدن در سهرند خیر نزول
 مایات عالیات حضرت بادشاه در حد و وسیالکوت شنیده عازم درگاه والا شدند و بادراک
 سعادت طارومت مورد الطاف پیکران گردیدند آن حضرت از سیالکوت متوجه پیشتر شده
 براه پرسرور بکلانوز تشریف بردند و از آنجا کوچ فرموده قلعه ملوت بتسغیر در آوردند و عثمان
 که از عهد برگشته بود و از دے نجالت قرار بر بلازمست نمید لو بالاخر نام گشته بملازممت
 رسید بجنب صلاح دولت خواهان دولت خاں را با یاری قانش در قلعه ملوت مجوس
 نمودند در همان جس مرغ روح او توفیق بدن پرواز نمود آن حضرت از آنجا روانه شده

تا کنم سبب سُرخ را تخمین
 سازم اول دل و زبان را شاد
 کین سخن را دگر بود پهلوی
 فکر تم گم بود درین کویچه
 تانیا کے بخت بتانش
 مرغ و لہا اسیر و ام نیاز
 مست گرد و حسد و ز کفارم
 کام امید از و پراز شکر
 صاحبے دلپذیر روح افزا
 دل عشاق از و بہ برگ نواست
 حقت طبع پر گہر سازم
 چون کنم تاز و صفت ہر یک پو
 چشم آن سر و قد سیم اندام
 بس کنم تانہان بس انداز

بہ گلایے کم نفس مشکین
 وصف زرد الوار کم بنیاد
 دم نیارم ز دن ز شفت الو
 چون در آیم بو صف آویچہ
 سُرخ آکو پیرس والوش
 کر و بید انہ توت طبع نواز
 وصف انگور اگر بنظم آرم
 شکر انگور از شکر خوشتر
 صاحبے صاحبان دانش را
 و جیبی سخن چہ گویم راست
 و ربو صف اتار پر دازم
 الو انگور و فندق و امرود
 یادم آید چہ گویم از بادام
 و ہنم ہنجو پستہ ماند باز

در ایام بودن آنحضرت بخط دل کشائے کابل ۹۱۱ سنہ زلزله عظیم واقع شد فصیلہائی
 قلعه و اکثر منازل بالائے حصار و عمارات شہر از شدت زلزله افتاد و خانہکے موضع لمغان
 بالتمام اہنہ نام یافت سی و سہ مرتبہ زمین در یک روز جنبش اندا ساس عمر بسیاری مردم
 و دیگر ذبیحات فیر و ریخت و تا یک ماہ شب و روز یک دوسہ مرتبہ زمین در تزلزل بود
 و در میان لمغان یک توت پارچہ زمینی کہ عرض آن یک گتھہ بانس یعنی شصت درع بریدہ یک
 تیر انداز پایان رفت و از جاکے بریدہ چپسہائی آب پیدا شد و از استرغ تلمیدان قریب
 شش و سہ آچنان زمین شکافت کہ بعضے از اطراف او برابر میل بلند شدہ بود در آغاز
 زلزله از سر کوہ ساگرد و با و شدت تمام بر خاست و آثار قیامت نمودار شد در ہین سال
 در ہندوستان نیز زلزله عظیم عام شدہ بود بالجملہ آنحضرت در کابل بودہ بمقتضائے دلاور
 فطری و جرات ذاتی مکرر تیسخیر ہندوستان بستند پنج مرتبہ از کابل یورش فرمودند
 مرتبہ اول در ۹۱۲ سنہ تا تریبلہ از قباہ لمتان مرتبہ دوم در ۹۱۳ سنہ براہ حوزہ کابل تانواہی

با فلک سخن میگوید و کوه سر کوبش از غایت بلندی با سان همسری می جوید فضای نگار میشی
 از خلد برین نمونه و سواد بهار میشی از روضه رضوان نسیم زمینش سراسر اشجار و فواکه خسیتر
 باغبانهای سیرایش همه نزهت انگیز و باد بهاریش دلها را اندوه را اعجاز عیسوی بکار می
 برد و هوای نوروزیش بجانهای پرمردم مانده دم میسجای شگفتگی میبخشد شیرین کاری
 میوههای رنگارنگ ولذت بخشی فواکه های گوناگون هندوستانیاں را کالیه میسازد
 و سازگاری بود خوشگوار می آب اهل هند را هوای هند از دل می برد از نظم
 حق نگهبان شهر کابل باد این چمن تاج جهان است پر گل باد
 در هوای بهار او شاید که بتن روح رفتن باز آید

آنحضرت از هوای کابل بغایت خوشوقت شده آنرا دار السلطنت قرار دادند و در
 ایامی که مشاطه می نمودی عدس جهان را هر هفت میگرد و و دایه نوروزی شاید روزگار را
 زیب و زینت میداد و ابر بهاری گلشن گیتی را ابرو می کشید و از نسیم میسجای
 نفس در آید آن نباتات روح مید مید بوجوب حکم و الا منقل شهر باغی مطبوع
 دل کشا و گلشنی مسرت بخش و نزهت افزای طرح انگنندند که از طراوت و نضارت دم
 مسوات بباغ جنت میزد و با بچوس از گذرگاه آورده در آن نزهت کرده روان کردند
 که در بجه طراوت دایمی تواند بود و نگارین گلشنی که اگر گلشن خلد برین نسبت داده آید
 لایق و رنگین گلبنی که اگر بوستان بهشت تشبیه کرده شود نفس الامر موافق دیده
 در تماشایش چون دیده رنگس از حیرت باز میماند و زبان در بیان ثنائیش
 بسان سوسن حرف زدن نمی تواند بود و سفید ارش از تنهائیت بندی سر بفلک کشیده
 دارد و عرو چندارش از غایت بالا می شاخ با سان می بر آرد و هر درخت جوان نخت
 از بسیار ک افشار چون پیران پشت خمیده و میوه علاوت اندوه مانند علوای بهشتی
 بی حرارت آتش در رسیده و درختان نوحه شمس مانند قامت شاهان سہی بالاد لاولیز
 و لونهالان سبز قبایب ان دلبران سبز پوش مسرت انگیزه **منظم**

میوه پایش چو میوه های بهشت	خاکش از بوسه خوش عبرت
تا در میوه بار شاخ مراد	میوه چند زان کنم تعداد
نه تو انم که جمله بشمارم	گر ز انواع سیب یاد آرم

و مختب داشت و خط اندجان که تخت گاه فرغانه است به سبب شکستن جبر که عمارت سلطانی بر آن بود در ۸۹۹ در عمر سی و نه سالگی بر حمت حق پیوست و در آن وقت سلطان احمد میرزا را در کلان عمر شیخ میرزا سلطنت سمرقند داشت بر سر اندجان لشکر کشیده مدتی محاصره نمود و ادرات اهل لشکر بابر لیسر شکر یا نش غلبه آورد اکثر مردم و چار پانگف شدند از بیعت از انجا خایب و خاصر باز گشت به -

حضرت طه میرالدین محمد بابر پادشاه بن عمر شیخ میرزا

در روز دوازده سالگی ۸۹۹ در اندجان بر سر بیسلطنت نشسته یازده سال در اولین با سلاطین چغتاد و از یک محاربات سخت نمود و سه نوبت بر سلطان احمد میرزا عمو خود غالب آمده فتح سمرقند کرد و از انجا که مشیت از لے بر آن رفته بود که گوهر کیتائی اقبال آنحضرت بمنصه ظهور رسانیده شود و کشور هند و ستان به پر تو آفتاب عالم تاب شرق دولت گردد و از شش نیر جهان افزوز این سلسله علیه قلم هند فروغ جاوید پذیرد و آخر کار در آن دیار فتح الیبائی که در خور مہت آنحضرت نگشت ناگزیر از سمرقند بر آمده با سعد و دے روانه شد و در بدخشان رسیده بخر و شاه جنگ نموده فتح یافت و از انجا بکابل آمده از محمد تقسیم ولد ذوالنون از عون که او با عبد الرزاق میرزا بن انغ میرزا بن ابوسعید عم زاده آنحضرت جنگ کرده منظر شده از مدتی بر کابل تصرف داشت متمصل نمود و محمد تقسیم شکست خورده از کابل پیش شاه بیگ برادر خود که حکومت قندار داشت رفت و آنحضرت با انتقال کمال مسند آراء کابل و بدخشان گردیده بعیش و عشرت اشتغال ورزید ازین پیش اولاد حضرت صاحبقران را میرزا گفتندی درینوالا آنحضرت خود را باد شاه خطاب کرده جشن مسرت و کامرانی و بزم بهجت و شادمانی اراست تمام ایام بهار کابل بفسح و سرور گذشت و هوای آن خطه دلکشانی بر مزاج اقدس ساز گاری نمود و فواکه و آب گوارا افتاد بے شائبه کلف تعریف و توصیف کابل جنت مثل از کالبد بیان و قالب شرح افزون است شهریت بزرگ بجمع حویله آراسته و بهارات عالیہ پیراسته مصریت سترگ از تواد رفعت کشور معمور و اجناس غزیه ربع مسکون ملو بازار مسقت با بین دل پذیر تمییر یافته ورشته دکاکین مانند نظم جواهر انتظام پذیرفته تلع آهین بنیادش از زبان کنگرا

کله داری که سرکش بود بے باک
 سرش را با کله افکند بر خاک
 خسان را پاک کرد و هر دیارے
 بگذارد زمین نگذاشت خارے
 مدت سی و پنج سال سلطنت با استقلال کمال کرده در سنه ۷۸۱ در کلان ابدان بنهاد و فرسخی
 از سمرقند که متوجع فتح خطا بودند در عمر بنقاد و یک ساگه به بیماری سخت رحلت نمود منظم
 سلطان تر آنکه مثل او شاه نبود
 در هفت و صد و سی شش آید بود
 در هفتصد و هفتاد و دویم که جلوس
 در هشتصد و هفت کرد عالم پرورد
جلال الدین میران شاه میزرا - پسر سویم حضرت صاحبقران حکومت عراقین و آذربایجان
 و دیار بکر و شام داشت در سنه با قرا یوسف تر کمان در حوالی تبریز جنگ کرده در جبه
 شهادت یافت :-

سلطان محمد میزرا :- پسر دویم جلال الدین میران شاه میزرا در خدمت خلیل سلطان میزرا
 برادر کلان خود که فرمان روائے تزان بود سپه سالاری و سرداری میگذرانید چون
 خلیل سلطان میزرا بجانب خراسان رفت در صحبت میزرا انغ بیگ ولد شاه رخ میزرا
 ابن حضرت صاحبقران که بنی عم بوده باشد میگذرانید میزرا انغ بیگ در علم نجوم مهارت
 کمال داشت حقیقت گردش افلاک و شرف و هبوط کواکب از صفات آسمان میخواند
 و بدون مشاهده کتب نجوم از کمال اشتغال از تخمین و تدخیل ستارگان به برون و
 خصوصیات نتائج آن خبر میداد و بے اظهار اسرار و ابراز راز از سرایر نهانخانه دلایلے
 مردم احوال و مال هر کدام معروض بیان مے آورد و اکثر احکام زتی و جمعی برداشتمند
 این علم از میزرا یادگار است و در کتب نجوم مرقوم القصد سلطان محمد میزرا که همراه
 انغ بیگ میزرا میگذرانید با جمل طبعی در گذشت :-

سلطان ابو سعید میزرا . ولد سلطان محمد میزرا در بست و پنج سالگی سریر آرائے
 سلطنت گردید هیز و ه سال حکومت ترکستان و ماورالنهر و بدخشان و کابل و غزنین و قندهار
 وحد و هندوستان بنموده در آخر عمر عراق نیز گرفت در سنه ۸۴۳ از اتفاقی که روداد
 و قید از ون حسن ولد میزرا یوسف حاکم آذربایجان افتاد یادگار میزرا نیزه چهارم
 شاه رخ میزرا که نوکر او بود سلطان را بقتل رسانید :-
سلطان عمر شیخ میزرا :- پسر چهارم ابو سعید میزرا حکومت فرغانه و ولایت اوزبک
 نداشت

(۱) ابرار با بولاد اکبر نامه دفتر اول صفحہ ۸۰ موضع اتر از نوشته ۱۲۲۱ از جند اکبر نامه دفتر اول صفحہ ۸۳

بایں فرمان دہی داشت میل
 کیے نصب گشتے برسم وزیر
 زچوب وزنی ادمی سانشے
 چنان فرض کردی کہ فرمان تخت
 چوروشن شدی جرم برکھترش
 سزگفتی این است برکھتران
 مجب بود مانند بازے او
 شب و روز رزم بود و شکار
 شدندی برش کودکان خیل خیل
 وگرچہ امیران خدمت پذیر
 بکارے زہر سو برو تاختے
 بریرغور آوری اور از تخت
 بریدی دبر نیزہ کردی سرش
 نہ پیچند دیگر سرازہنت ان
 بازی شدی سرفرازے او
 دل و جان در اندیشہ کارزار

القصد در خدمت ترمشیرین خان وائے توران از نسل چنگیز خان کہ باہم مجب بود
 آن حضرت بسرے بردند و بمقتضائے شجاعت ذاتی و دلاوری گوہرے روز بروز بر تہ
 بلند فائزے شدند حتی کہ پایہ قدران حضرت از جمیع امرائے عالی گشت و بدرجہ امیر الامرائے
 پیوستند و در تاریخے کہ امیر طراغان پدر بزرگوار ایشان کہ ترک امارت کردہ در گوشہ قناعت
 بیادرب العباد اشتغال داشت و دلیعت حیات سپردان حضرت در بست و پنج ساگی
 بودند از روشنی کوکب و بلندی طالع وار جہندی بخت و یادری اقبال در ائسٹہ ہجری
 بعد فوت ترمشیرین خان والی توران در خطبہ دلکشائے بلخ بر سر پرستان روانے
 و تخت جہان بینی جلوس فرمودہ سکے و خطبہ بنام خود کردند و سمرقند را دارالسلطنت قرار
 دادہ لوائے عالم گیری و گیتی آرائے برا فراتھند و کوس جہان ستانی و مملکت پیرائے
 بلند آوازہ ساختند چنانکہ در اندک زمانے ولایت ماورالنہر و خوارزم و ترکستان و خراسان
 و عراقین و آذربایجان و فارس و مازندران و کرمان و دیاربکر و خورستان و مصر و شام
 و روم و کابلستان و زابلستان و گرجستان و ہندوستان و دیگر ولایت در حوزہ تسخیر
 در آوردہ بر روش منابر جمیع ممالک خطبہ و بر وجوہ و راہم و دانیر سکے بنام نامی رواج داد

فرمان رویان بروئے زمین را فرمان پذیر خویش گردانید۔ **منظم**
 ولایت منبط گشت از قاف تا قاف   سنگکاران فروردند ز اطراف
 نماز اندر جہان صاحب کلا ہے   کہ پیشش ز رفت از دیدہ رہے

محمد بابر بادشاہ در کابل رفتہ پناہ برد و استعدای تشریف شریف ہندوستان نمود چنانچہ
 حضرت بادشاہ با عظمت و کمند و شوکت و حشمت تمام ہندوستان آمدہ در مقام پانی پت
 جنگ کردہ منظر و منصور شدند و سلطان ابراہیم در آن کارزار کشتہ شد ایام سلطنت
 از ہفت سال از ابتدائے سلطان بہلول تا اقامت سلطان ابراہیم سہ تن مدت ہفتاد
 و یک سال و پنج ماہ و ہشت روز جہانبانی کردند ازینجا سلسلہ لودیان منقطع گردید **رباعی**
 بیا بگوی کہ پرویز از زمانہ چرخورد
 بر وی سپس کہ کسری ز روز گلچہ برد
 گر گرفت ممالک بدیگری بگذاشت
 درونہا دہ خستہ ان بدیگری بسپرد

حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ بن عمر شیخ میزبان بن ابوسعید
 میزبان سلطان محمد میزبان جلال الدین میران شاہ میزبان حضرت
 صاحب قران امیر تیمور گورگان ذکر تیسویں در سن

بر منتظران اخبار سلاطین و مترطدان اعمار خواقین پوشیدہ و مستور نماند کہ ایزد سبحانہ
 و جل شانہ بمقتضائے حکم محکم و امر سبرم خویش نظام مہام عالم و عالمیان و سر انجام امور جہان و
 جہانیان رابطے کہ باید و در صورتے کہ شاید بحسب ارادت ازلی و مصلحت لم یزال ہی بخصہ ظہور
 مے اردو ہر بندہ را در حوزہ استحقاق ذاتی و استعداد جلی گوہرے او یہ مرتبہ از مراتب
 خاص رسانیدہ تشریفے کہ سزا و از بالاے والاے اومی باشد کہ امت میفرماید چون کار فرمایان
 قضا و قدر سلطنت بہفت اقلیم در مکاسن توفے برائے حضرت صاحب قران امیر تیمور گورگان دیت
 نہادہ بودند در ایام رضاع انوار سرداری و سردری از پیشانی نورانی آن حضرت واضح و بطور
 خلافت و رعیت پروری از خطوط دست والا لایح بود بعد از انکہ سن مبارک بعد تیز رسید
 از ریاض حرکات و سکنات بوی سلطنت و جہاننداری چون نگہت ریاحین از نسیم بہاری
 مید مید و از مجازی گفتار و کردار نور جہان بانی مانند بارقہ برق از ابرازری مید رخسیدانگیز
 باہم از ان و ہمسران در بازی مے بودند غیر از حکایات حکم رانی و فرمان رواے بر زبان تے
 آوردند و در باز ہیام محض شکر کشی و صف آراے می بود **منظم**
 بازی اگر تیرش آہنگ بود حدیثش ز ویہیم اورنگ بود

جهت امر آرزو خاطر می بودند مهابت و صلابت سلطان که در ابتدا می بود از دل امر از ایل گردید
 و احتمال در کار سلطنت راه یافت از تلون بیعت با و شاهان پر حذر باید بود گاهی بسلا می برنجند و زبانه
 بدشنامی خلعت دهند اگر در مقام عنایت باشد از نهر تقصیر در گذرند و اگر عتاب کنند بے گناهی
 را بشهرستان عدم فرسیند و اگر بنده نوازی فرمایند گناهیگان را نوبه نجات دهند و اگر بر تلواض
 آیند مخلصان را سخاوت و اعتقاد را از دروه عزت نجاک اندازند القصه میان بهوییه ^{نوا} را که از سادات
 عظام و وزرائی که رام بود بدون وقوع تقصیر مقید ساخت و عزیزان ظهور حسری که از وقتل
 لازم آید آن بے گناه را با عوائی بدانند ایشان تقبل رسانید گویند که میان بهوییه نوعی دانش فراست
 داشت که روزی سلطان سکندر روانه غله موته که در مسجد جامع بنظرش در آمده بود بر داشته
 بدست میان بهوییه داد او کور نشات بجا آورده بمقتضای فکر ت بلند بخاطر آورد که چون این
 سعادت دست بوس بادشاه یافته فکر بے باید کرد که حیات ابدی یابد از در باغچه نشین
 خود کاشتمه مراسم حرم احتیاط در پرورش آن بکار برد از و چند خوشه بر آید چون بچته شد
 زیاده از دو صد دانه بهم رسید همچنین چند سال علی التواتر کاشتمه و حاصلات آن سال بسال
 بهم رسانیده مبلغه فراوان پیدا کرد و ازان مبلغها در شهر دلی مسجدی بعمارت متین احداث
 نموده حقیقت این دانه و احداث مسجد بفرض رسانید سلطان بر عقل و دانش او اذین کرده
 بیانیات بادشاهانه و از اینش مواجب سرفراز گردانید و آن مسجد با اسم موته موسوم گشت و تا
 حال در دلی قائم است و همان نام شهرت دارد و با جمله سلطان چنین وزیر صاحب تدبیر اناحق
 گشت و اعظم هایون شردانی را که محاصر گویا داشت در اگره طلبیده قید کرد اسلام خان پسر
 او که حاکم مانک پور بود سرینجه برداشتمه چهل هزار سوار و پانصد زنجیر نیل یکجا کرده اما ده پیکا
 گردید و پیغام نمود که اگر اعظم هایون را از قید خلاص سازند دست از مخالفت برداشتمه
 شود سلطان این معنی را قبول نکرد و لشکر بر سر او تعیین نمود و مقابله و مقاتله عظیم در میان آمد و
 و اسلام خان در معرکه کشته شد و اعظم هایون در زندان خانه وفات یافت بهارستان
 پسر دریاخان در بهار بنی وزیده قریب یک لک سوار یکجا کرده تا ولایت سنبل متصرف
 شده خود را سلطان محمد خطاب کرده سکه و خطبه بنام خود نمود و همچنین بهر طرف افغانان را گردان شده
 علم مخالفت برافراشتند و دولت خان لوهی مخالف و وزیده از لاهور پیش حضرت ظهیر الدین

خورد سلطان بود اغوا نموده مدعی سلطنت ساختند آخر الامر همان امرادر میان آمده مقرر کردند
 که تا سرحد جوپور در تصرف سلطان بوده باشد و در جوپور شاهزاده جلال خان بر سر حکومت
 نشیند که در یک ملک دو پادشاه راست نیاید و در یک نیام دو شمشیر ننگند **منظم**
 بزم دو جمشید مقامی که دید **جای دو شمشیر نیامی که دید**
 تنگ بود ملکتی بر و د شاه **کس نشنیده فلکے بادواہ**

بعد خصمت شاهزاده بطرف جوپور و وزیر عالی دانش این مصلحت را نه پسندیدند
 سلطان فرمان طلب شاهزاده فرستاد که بعضی مصلحت باز رو برو باید کرد شاهزاده در جواب
 گفت که چون در ساعت نیک برآمده ام بالفعل بمنزل مقصود روانه می شوم و راضی بادن
 ننگشته و عذر هادر میان آورده راهی گشت و قطع منازل نموده داخل جوپور گردید و مسند را
 حکومت شد سلطان امرای آن دیار را امیدوار الطاف بیکران نموده از شاهزاده برگردانید
 درین صورت شاهزاده پرده از روی کار برداشته علانیه کوس مخالفت نواخته
 در آن ولایت سکه و خطبه بنام خود کرد و سلطان جلال الدین خطاب کرده شکر فرام آورده
 مستعد جنگ گردید و با عظم هایون شروانی که از امرای کبار صاحب جمعیت بود اتفاق نموده
 آناوه پیکار گردید چون سلطان بدفع این شورش یورش نمود اعظم هایون تاب نیاورده
 و بچاره شده از شاهزاده جدا گشته آمده ملازمت نمود شاهزاده نیز ناو دم گشته میخواست
 که بلازمت برسد لیکن سلطان قبول نکرد و شاهزاده بر اجه بکراجیت و در اجه بان حاکم گویا یار پناه برد
 اعظم هایون شروانی باسی هزار سوار و سیصد زنجیر فیل و توپخانه بسیار بر سر گویا یار تعیین شد
 شاهزاده تاب نیاورده از گویا یار برآمده بطرف مالوه رفت و از انجا بولایت گوندوانه درآمد گوندوانه
 از روی نامردی و بیوردی شاهزاده را دستگیر نموده پیش سلطان فرستادند و سلطان او را
 بقلمه هانسی روانه کرده از روی بیرحمی و راه قتل گمانید **منظم**

شریت سلطنت و جاہ چنان شیرین است **که شہان از پئے آن خون برادر ریزند**
 خون آزرده دلان ز پئے ملک مریند **که ترا نیز همان جرعه باغر ریزند**

چون سلطان نوجوان بود کاریکه پسندیده خردوران و لایق باوشاهان نباشد بی مشورت
 وزیران نمود و اعیان دولت را بتقصیرت سهل بک بدون تقصیر قید زندان می کرد این

(۱۸) اندانند که با شاهی بشرکت راست نیاید (۱۲) کسان +

بہر دو دست فرمان گرفتہ بر سرے نہاد ہا بجا یا در سجد جامع بہر سہ سہ ہر جا کہ حکم صادر سے شد می خواند
دو اوقات و لایات و پگنات ہر روز رسید می از سواخ آن ممالک مطلع شدی بالاخر سلطان
پیماری سخت رودادہ راہ نفس بستہ شد و قطرہ آب درون حلق نرنے از ہمان بیماری گذشت

متنظم
سکندر کہ بر عالمی حکم داشت در آن دم کہ میرفت دنیا گذشت
میسر نبودش کزان عالمی ستانند مہلت و ہندش دمی
سکندر شبہ ہفت کشور بنامند نماند کسے چون سکندر نامند
مدت سلطنت بست و شش سال و پنج ماہ

سلطان ابراہیم بن سلطان سکندر بن سلطان بہلول

تخت مرصع و مکمل بجوہر نفیہ آبدار و لولوی مغزیبہ شاہوار آراستند و انواع
گلہائے مرصع از گوہر و زخشان و لعل بدخشان بر آن تعییہ نمودند کہ تا شاہے صورت ہر گل
سیرایش ہوش نظار گیان سے رہود و مشاہدہ زیبائے و عنائے آن ابواب حیرت بر روی
تا نشانیاں سے کشود متنظم

تخت گلویم کہ سپہر بلند ہفت سریر از شرفش بہرہ مند
کرد جهان را بسکونت حدم ثابت مطلق بہ شہادت قدم
صدت دم ایدجم و خاقان بہ پیش او نرود یک قدم از جائے خویش
پاشش چہار و ہفت را کو گشت کرب ہر کندہ مشک پائے گشت
پیشہ مرصع بہ بساط زمین بر سر او شہ شدہ دانوشین

در ۲۵۰ سلطان بر آن تخت جلوس نمودہ سک و خطبہ بنام خور و راج و او نقش ضبط
و تسلط و صلابت بر امر از پدر ہم زیادہ بود و احدی را از اکان نہ دولت مجال نبود کہ سر مو مختلف
از امر تواند نمود و از آنجا کہ واقعہ طلبان سیہ باطن برائے گرمی ہنگامہ خویش نیخواستند کہ فرمان
رواے مستقل و متسلط بودہ باشند ابتدا بعضے امرائے شاہزادہ جلال حسناں را کہ برادر

۱۱۱) است و بہشت سال و پنج ماہ فرشتہ جلد اول صفحہ ۱۸۹ (۲) لغات - (۳) شاہ - (۴) مربع و ۵) ۱۲۳
فرشتہ جلد اول صفحہ ۱۲

از اغسال و از وحام باز باید داشت سلطان بر علماء بر آشفست که طرف کفار میگیرید علماء گفتند که آنچه
 در کتب اسلاف نوشته اند از اظهار ان باکی نیست بالجمله سلطان خیلے متعصب بود کفار را
 در اهانت و ذلت داشتے مقرر کرده بود که ہندوان اند کے پارچہ نیلہ بر جامہ خود متصل کتف
 پیوند کنند تا اطاعت اسلام بظہور رسد و علامت ہنود و تاپا ہر گرد و کتف ہندوان را ہر جانب
 ہر کس کہے یافتندے سوختند یا در آب سے انداختند و ہر کس کہ از کفار دستارے بست جز یہ
 بقرار اعلا ازوے گرفتند ازین جهت اکثر ہندوان اند کے پارچہ نیلہ بر سرے بستند
 ترک بستن دستار نمودند و در خفت و ذلت سے بودند و آن چنان خوار و ذلیل شدند کہ از وقت
 روزمرہ عاجز و در ماندہ بودند نو بیت ز نار واری را بہمت اسلام کرده بودند سلطان تاجی
 علماء و فضلاء مالک محروسہ جمع کرده و عولے بر وثابت نمود چون اسلام قبول نہ
 کرد اورا بقصر رسانید تداول کے کہ از سلاطین ہندوستان ہندوان را خوار و نزار
 داشتند و بدعوئی اسلام بر ہمیں را کشتہ او بود رعایت اہل اسلام بسیار کردے و
 بستخان در روز عاشورہ و عید و خیرات بسیار عولے فرمایند و مدارس امام و موزن و خطیب
 و مدرس مقرر کرده و طالبین این جامعہ از سرکار مرحمت کردے جزواری نسبت باحوال عربیت
 و سپاہ بجائے رسانید کہ خصوصیات خانہ مردم باور سیدی بعضے اوقات شبانہ لباس سلطنت
 از ہر انداختہ تنہا و رکوبہ و بازار رفتہ از حقیقت احوال امر او دیگر خلایق مطلع شدی مردم ظن
 سے بروند کہ سلطان بجن استنساہت کہ چنین اخبار مخفیہ میرساند و بعضے نے گفتند کہ چہ سنی
 از طلسمات بدست سلطان افتادہ بود کہ از افر و سخن آن عالم اجنبہ ظاہر سے شد و کیفیت روسے
 زمین و احوال روزمرہ سلاطین مالک و خصوصیات عالم و عالمیان بے کم و زیادہ اظہار میکرد
 و خنہ آن نیز استیائے دیگر مالک بموجب طلب سلطان حاضر سے نمود بالجملہ سلطان
 خیلے ہوشیار و صاحب دانش بود بر امرائے ضابطہ درست داشت اگر جائے لشکر تعیین میکرد
 ہر روز دو فرمان متضمن تدبیر و ترتیب عساکرہ را کہ استن صفوں جز نغار و بر نغار و ہراول و
 قراول و چٹلول و آئین کارزار و پیش برون کار و جملہ بر مخالف و محاصرہ قلعہ بنام سردار فرج
 میفرستاد و نوک انص را مجال نبود کہ احدے از ضوابط و حکمش مخالف تو اند و زریہ اسباب
 واک چو کی ایما موجود داشت امرائے سرد کہ فرمان صادر سے شد و سہ کر وہ استقبال
 میکرد و صف بستہ شخصے کہ فرمان سے آورد بران صغہ سے ایستاد و امرانیزہ صفہ ایستادہ

سلطان از هانچسار بارک شاه برادر گلان خود که در جوپور بود رفته پس از محاربه فتح نمود آن
 ولایت را بدستور سابق بر برادر خود جمال داشته سکه و خطبه بنام خود کرد و نیز با سلطان حسین
 والی جوپور که از سلطان بهلول شکست خورده و در دست رفته بود او را اکثر اوقات با بارک
 شاه مجادله می بود جنگ متواتر نموده مظفر و منصور گشت آورده اند که چون نوبت سلطنت
 دہلی سلطان محمد شاه بن سلطان نیر و ز شاه رسید ملک مسرور خواجه سرار که خطاب
 خواجه جهانی داشت سلطان الشرق مخاطب ساخته جوپور و آن حدود بجاکیش مقرر کرده
 رخصت گردانید چون سلطان محمد شاه را شوکت و مصلابت نامند سلطان الشرق استیلا
 یافته پرگنه کول داتاوه و کنسپله و بهارچ و پیری و بهار و ترهت و غیره از جانب دہلی در تصرف آورد
 حکومت با استقلال کرد و در ۶۹۶ سنه سکه و خطبه بنام خود نمود و آن ولایت را رونق تازه
 داد بعد چندی با جل طبعی در گذشت مدت سلطنت او شانزده سال

سلطان مبارک شاه پسر خوانده سلطان الشرق یک سال و چند ماه

سلطان ابراهیم شرقی بن سلطان مبارک شاه چهل سال و چند ماه

سلطان محمود بن سلطان ابراهیم شرقی سی و یک سال

سلطان محمد شاه بن سلطان محمود شاه سه سال و پنج ماه

سلطان حسین بن سلطان محمد شاه یازده سال

درین دلاکه سلطان سکندر غالب آمد آن ولایت را از سلطان حسین تخلیس نمود اگرچه
 سابقاً سلطان بهلول بر آن ملک فتح کرده بکسان خود سپرده بود لیکن بواقعی به ضبط در
 نیامده درین مرتبه سلطان مظفر و منصور گشته بالکل آن ولایت را بقبضه در آورده و آن
 ممالک که از تصرف مسلمین دہلی بدر رفته بود بعد یکصد و دو سال ضمیمه ولایت دہلی گردید
 القعه سلطان سلطنت با استقلال تمام کرد و مراسم عدل و انصاف بتقدیم رسانید و عهد
 او نریخ غلات ارزان ماند و رعایا بایامینت و جمعیت بکار و پیشه خود استقلال داشتند
 بترویج امور شریعیه و تقیید احکام اسلام بسیار مقید بود و تعصب دینی خیل داشت از اکثر
 اماکن بتخانها سپید ساخته و مدارس تعمیر نمود و در متصرف دیگر اماکن هندوان را از غسل
 منع کرد و نگذاشت که کسی از کفار و متصرف برسم کفر سروریش تواند تراشید و میخواست
 که بتخانهای تهائیس را انهدام نماید علما گفتند که انداختن بتخانهای قدیم جایز نیست اما کفار را

از پسران سلطان مرحوم برآورده کسان خود سپرد و این بیوفائی و بیروتی را بر خود
روا داشت **بیت**

منوخ شد مروت و معدوم شد وفا
زین هر دو نام ماند چو عنقا و کیمیا
و از آنجا بدلی آمده روز بروز قوت و مکنند بهم رسانیده سلطنت بامداد کرد ظاهر آراسته
و باطن پیراسته بود متابعت شریعت غراکمال تقید داشته و در کل حال سلوک بر مسالک
شرعیه و دین پروری نمود و در داد و عدل مبالغه فرمود و پیشتر اوقات بمصاحبت علما
و مجالست فقرا گذرانید و تفقداحوال فقیران و مسکینان کرد و بالاخر در موضع تملاتی از
اعمال سکیت بزرگ طبعی جهان فانی را پرورد کرد **نظم**
بشخصه و نو و پیشتر رفت از عالم
خدیو ملک گستاخ و جهان کشا پهلوی
پیش ملکستان بود یک دفع اهل
بود مجالش شیر و خنجر مصقول
مدت سلطنت اوسى و هشت سال و هشت ماه و هشت روز ۴

سلطان سکنده معروف شاهزاده نظام خان بن سلطان پهلوی

بعضی امر اینخواستند که شاهزاده باریک خلف کلان سلطان مرحوم را سر بر آردند
و بر بنی بر سلطنت اعظم هایون پسر سلطان رضامنند بودند و والده سلطان سکنده زرگر
زاده بود و نزدیک سلطان مرحوم از جمیع خوانین قرب و منزلت زیاده داشت و اکثر امرای
در حکم او بودند و در باب پسر خود پیغام نمود عیسیٰ خان بود و پسر عم سلطان مرحوم که کیمیت
ظاهری چون شیر و شکر در باطن بسان آب و آتش بود و دشنامها داده گفت که پسر
زرگری زاده را چگونه سلطنت برداریم با وجود بار یک شاه که امالت و نجابت دار و آن خفت
قبول کنیم خانانان فزلی که از امرائے نامدار بود گفت و در نو از حسیه سلطان مرحوم گذشته
مناسب نیست که باین سلطان دشنام دهی عیسیٰ خان گفت تو نوگر هستی ترا چه میسر شد
که در سخنان خویش واقارب دخل کنی خانانان بر آشفت و گفت نوکر سلطان نظام خان استیم
این را بگفت و از آنجا برخاسته با جمیع امرای اتفاق کرده شاهزاده نظام خان را سلطان سکنده
خطاب داده و در ۱۲۹۲ هجری بقصبه جلایی بر تخت خلافت نشکن ساخته سکه و خطبه بنام او کردند

همی تا براید به تدبیر کار
مدارائے دشمن به از کارزار
اگر فیصل زوری و گرشیر چنگ
به نزدیک من صلح بهتر ز جنگ
کنند مثل اندر صلح سیر
تو این راه میرود که از صلح خیر

چون سلطان محمود درگذشت و سلطان حسین خلف او بحکومت جوینور متکلمن شد با سلطان بهلول محاربات در میان آمد و از طرفین مبادات می گذشت نوبت سلطان حسین باغوائے سلطان ملکه جهان بنت سلطان علاء الدین که در حباله از وفاج و نکاح او بود بایک لک سوار و چهل هزار پیاده و چهار صد فیل و توپخانه فراوان بر دہلی سواری کرد و سلطان بهلول بنا بر پاس نمک هر چند بلکه جهان عجز و نیاز کرد که نیابت از طرف والد بزرگ و ارایشان می باشم و اطاعت قبول مینمایم بر من سواری نکنید بلکه جهان بگوش اجابت اصفا کرد و سلطان حسین را طوعاً و کرہاً بر جنگ آماده کرد بالضرور سلطان بهلول با پانزده هزار سوار آمده صفوف مصاف آراسته کارزار مردانه و پیکار ستانه نمود از آنجا که قوی اقبال و بیدار بخت بود با وجود اندک لشکر مظفر و منصور گشت منظم

چو لشکر بود اندک و یار بخت
به از بیکان لشکر و کار سخت
که در جنگ فیروزی از آخر است
نه از گنج و بسیاری لشکر است

سلطان حسین شکست یافته منہزم گردید ملکه جهان دستگیر شد سلطان بهلول از روی مردمی و مردوت ان بانورا با عزاز و احترام پیش سلطان حسین فرستاد بعد آن هفت مرتبہ سلطان را با سلطان حسین محاربات رود داده چند مرتبہ صلح در میان آمد و بارها سلطان حسین شکست یافتہ بطرف قنوج و پٹنہ رفت بمرتبہ آخرین شکست قاحتش خورده با ماکن و در دست رفت و سلطان بهلول در جوینور رسیده سکه و خطبہ بنام خود کرده آن ولایت را مبارک خان لوحانی که از امرائے بزرگ بود داده بدہلی معاودت کرد و درین اثناے سلطان علاء الدین که در بداون گورشر اختیار کرده بود از تارنج بودن انجا بعد بست سال باجل طبعی درگذشت سلطان بهلول که بمقابلہ سلطان حسین در اتاودہ فتنہ بود بمسائے تعزیت سلطان علاء الدین در بداون رسیده بعد اداے مراسم ماتم پرستی بداون را

باشند و نیز تبه افغانان بموجب اشاره سلطان در بانان رالت زده بزور اندرون در
 آمدند و گفتند که مایان شل بهلول نوکر خان هستیم از سلام چرا محروم باشیم چون غوغای
 و شورگر دید خان از حال پرسید گفتند که افغانان سلطان را دشنام کنان می آیند و
 میگویند که ما هم نوکر خان هستیم بهلول اندرون رفته ما چرا اندرون نرویم و سلام کنیم
 خان فرمود که همه را بگذارند تا اندرون بیایند افغانان بجوم کرده در آمدند و بهلول
 هر خدمت گار حمید خان و ونفر ایستادند چون سلطان دید که افغانان بسیار آمدند
 و میترانند که از عهده کار ایشان بر آیند اشاره نمود درینوقت قطب خان بیخی عم
 سلطان زنجیر از بغل بر آورده پیش حمید خان نهاد که گفت که مصلحت درینست که
 شما را چند روز در گوشه باید بود بجهت حق نمک نقد تو نیکم القصه حمید خان را
 مجوس کرده بکسان خود سپرد و سلطان دلی را با خزاین و دقاین و کار خانجات و جمیع اسباب
 سلطنت و جهان داری بے مانع مخالف متصرف شد در ۵۵ سکه و خطبه بنام خود کرده
 سلطان علام الدین که در بدآون بود عرض داشت نمود که چون پرورده نمک پدر شایم
 در معنی بوکالت شما کار سلطنت را که از دست رفته بود رواج میدهم نام شما از
 خطبه بدر لئی انگنم سلطان در جواب نوشت که پدر من ترا فرزند گفته بود ترا بجای
 برادر دانسته سلطنت بتو گذاشتم و بر بدآون قناعت کردم با جمله سلطان بهلول
 کامران و کامیاب شده با نظام مهام جهان داری قیام ورزید بعضی امر که سلطنت
 او را منعی نبودند سلطان محمود والی جوپور را طلب داشتند تحریص سلطنت دلی نمودند
 او با لشکر گران و سامان پیکار آمده دلی را محاصره کرد سلطان بجانب لتان راهی شده بود
 به استماع این خبر از دیپالپور معاودت نموده دوباره سلطنت نهاد بعد رسیدن در زبیله
 با سلطان محمود اتفاق کارزار افتاد سلطان محمود شکست یافته بجانب جوپور رفت
 مرتبه دوم باز سلطان محمود بر دلی لشکر کشید بعد مقابله و مقاتله قرار یافت که آنچه محال
 در تصرف سلطان مبارک شاه بادشاه دلی بود متعلق سلطان بهلول باشد و هر چه از
 اماکن انظرف سلطان ابراهیم والی جوپور در تصرف داشت سلطان محمود متصرف
 گردید و باین صلح هر دو بادشاه بولایت خویش برگشتند و بشرط مذکور تیغ کارزار
 در نیام کشیدند **منظم**

درینوقت سلطان محمد شاه و دلیت جیات سپرد و سلطان علامه الدین بر تخت
جهانبانی نشست بلیت

نئے ملک دولت که سرور نشیب پذیر رفت و پلئے پسرور کیب

بسیب سستی و نارسائی سلطان علامه الدین در اطراف ممالک طوایف الملوک شده
بودند و خود بر بادون اکتفا کرده در انجائی گذرانید حمید خان وزیر که سلطان باغولئے
امر اقصی قتل او کرده بود و بجله از بادون برآمده بدلی رسید زنان و دختران
سلطان را بجزرت کرده سر برهنه از حصار دلی بدر نمود و تمامی خزاین و اسباب
سلطنت را متصرف گشت سلطان از بے همتی انتقام نگرفت چنانچه سابقاً نوشته شد
حمید خان بعد رسیدن دلی سلطان بهلول را برائے خلافت از سهند طلب داشت
چون سلطان بدلی آمد حمید خان بعد از عهد و پیمان مکالید حصار را حواله کرد و از انجا که
حمید خان کمالت و قوت بسیار داشت سلطان بنا بر صلاح وقت با و مدارا نموده
هر روز بسلام رفتی روزی حمید خان در خانه سلطان بهمان شد افغانان با اشارت
سلطان در آن مجلس بعضی حرکات که از عقل دور و بیهوشی نزدیک باشد
نظهور رسانیدند تا در نظر حمید خان سهل نمودار شوند و رعیب و دہشت اینها از مردم
بر طرف گرد و تا آنکه بعضی کفش خود را بر کمر بستند و بعضی کفشها را بر طاق بالائے سر
حمید خان گذاشتند حمید خان پرسید که این چه عمل است گفتند از ملاحظه دزد
حافظت مینمایم بعد از گفتند که بساط شما عجب رنگها دارد اگر یک گیم عنایت شود گلایه
و طاقیه برائے فرزندان خود ساخته تحفه بفرماییم حمید خان تبسم نموده گفت که قاشها
خوب برائے فرزندان شما انعام خواهم داد چون خواہنایے خوشبوئے مجلس آوردند
بعضی افغانان چونه را لیبند و گلہائے را خوردند بعضی بیرہ پان بے آنکه داکنند
با برگ ہائے دیگر خوردند و بعضی بیرہ را و اگر وہ چونہ تنها خوردند چون دهن سوخت
بیرہ را از دست انداختند حمید خان فرمود چرا چنین کردند سلطان بهلول گفت
کہ مردم دوستمائی و کوه نشین بیقتید ہستند در میان مردمان کم ماندہ اند غیرے از مردن
و خوردن کارے ندارند روز دیگر سلطان بخانہ حمید خان بہمان شد قرار داد چنان
بود کہ ہر گاہ سلطان پیش حمید خان بیاید چند کس ہمراہ شوند و اکثر ہمراہان بیرون

ملک بہلول در جواب گفت کہ اگر این قضیہ بتوقع خواهد یافت سودائے مفت است والا خدمت
در ویش خدا اندیش کردم بیت

سالکان را بہمت چو ارادت بسند ملک کاوس و فریدون بگدائی بخشند

القصہ ملک را بموجب اشارت در ویش کہ از صغیر سن بخاطر داشتند واعوانے اشارت
حسرت کہو کہ چنانچہ نوشتہ شد مرغ ہوائے سلطنت در آشیان و مرغ بیضہ نہاد چون
در عہد سلطنت سلطان مبارک شاہ اسلام خان عرف ملک شہ در جنگ شیخ علی کابلی در
شہادت یافت چنانچہ گذارش رفتہ ملک بہلول قائم مقام عم خود گردیدہ عارج معارج
دولت گشت آخر کار بر تہ امیر الامراء رسید چون سلطان محمد شاہ زینت افزو سوہ جہانبا نی
گردید ملک بہلول را شجاع و دلادار طلب کار گذار دانستہ پیش آورد و خانخانان خطاب دہ اورا فرزند
خواندہ در آنکس مت پستی از سلطان محمد شاہ از روہ گشتہ روگردان شد قطب خان ولد اسلام خان کہ خود را ہم حشم ملک
بہلول میدانست و با ہم بنی عم بودند از متابعت ملک بہلول انحراف و زبیدہ نزد محمد شاہ
بسر داری حسام خان متعاجی شہرتی لشکر گران بر سر ملک بہلول آوردہ در موضع گد تالعی
بور یہ ساد ہورہ در میان طرفین جنگ واقع شدہ بتائیدات الہی ملک بہلول فتح نمود حسام
خان شکست یافتہ بدہلی رفت و کوب طالع ملک بہلول اوج گیر ترقیات گشت و بخدمت
سلطان محمد شاہ نوشتہ کہ اگر حسام خان را بقتل رسانند و منصب وزارت بمحمد خان بد ہند زمان
پرداری و خدمت گذاری بجائے آرم سلطان بے آنکہ تامل نماید حسام خان را بر طرف
نمودہ محمد خان را بر تہ وزارت سرفراز گردانید ازین معنی ملک بہلول زیادہ خیرہ گردید و قوت
و مکت گرفتہ بدریغ سہرند و سنام و لاہور و دیپالپور و حصار فیروزہ و دیگر مکتبہ زور و تصرف
شدہ کمال غلبہ استیلا یافت و بقصد دہلی رفتہ محاصرہ نمود چون تسخیر دہلی میسر نہ شد بہرند
مراجعت کردہ خود را سلطان بہلول خطاب نمودہ کہ و خطبہ بانتراع دہلی گذاشتند و
از بشارت در ویش میدانست کہ تحقیق سلطنت میسر خواهد شد با خود مسرور و خوش
وقت بودہ زبان حال باین معنی مترنم داشت . منظم

بشارت مخدوم عالم پیناہ
مراد اد آن شہ بہ مشاہی نوید
مرامتنظر دارد این جا نگاہ
ہمیدارم از حق لغائے امید

یافت و برادران دیگر ہمارا او بودند ملک کالا پد سلطان بہلول از جانب اسلام خان برادر خود حکم
 دورالہ تابع سہنڈ گردید و با افغانان تیازمی بقصر بی جنگ کردہ گشتہ شدہ دران وقت سلطان بہلول
 در شکم مادر بود و بارادت الہی در نزدیک وضع حمل ناگهان سقف خانہ افتاد مادرش جان بحق
 تسلیم کرد چون حمل از ہشت ماہ گذشتہ بود شکم او را شکافتند سلطان بہلول کہ رستہ
 از حیات داشت زندہ بر آمد چون یک ماہ شد پیش اسلام خان در سہنڈ آوردند از آنجا کہ
 سلطنت ہند و ہننا نصیب آن طفل بود انتظام جہان قضا و قدر در تربیت و پرورش او بودند
 اسلام خان نظر لطافت بر آن یتیم گماشتہ براس پرورش حوالہ دایہ نمودہ بہ بہلول مسموم
 گردانید افغانان از روی حقارت اورا بلو گفتند چون بعدے تمیز و بلوغ رسید
 آثار رشد و کاروانی از ناصیہ حال فرخندہ مال ظاہر و اطوار سروری و سرداری از طرز وضع
 او باہر بود اسلام خان نجابت جوہری و فراست طبعی برادرزادہ خویش مشاہدہ کردہ اورا بفرزندی
 خود گرفت و دختر فرخندہ اختر خود را در عقد مناکحت او در آورد و روز بروز پایہ بلند رسانید
 گویند روزے ملک بہلول یاد و رفیق خود و سامانہ رسید دورا نجاست ابن نام در ویستہ صاحب
 حال قال از نزدیکان در گاہ ایزد منتعال اقامت داشت انوار تجلیات خدا شناسی از ناصیہ
 حال او ظاہر و انوار اشرفات ایزد پرستی از اقوال او باہر محاسن سفید برگرد چہرہ نورانیست بر سپید
 کاری او گواہی دادہ ازین خاک تیر الودش نور معنی بسان شمع از پردہ فانوس جلوہ گر گردیدہ

منظوم

نغمہ ش منظر نور الہی	شکنا سائے سفیدی و سیاہی
دلش آئینہ صاف معانی	در و پیداہمہ راز ہنسانی
بہر حسرتی فلک را کیسہ پرداز	بہر کارے قضا را محسوم راز
جو تہنید مراقب دیدہ بہر ہم	بہ بند و دیدہ دل از دوعسالم

آن درویش مقبول اقبال و دانائے اسرار حال و مال بسوے ملک بہلول نظر کرد و نگاہ
 بطرف فرمودہ بر زبان آورد کہ از شما کسی ہست کہ بادشاہی دہلی بدو ہزار تنگہ بخر و ملک
 بہلول فی الحال بکھنار و سیصد تنگہ نیز خود موجود داشت پیش درویش ہناد آن بزرگوار
 قبول کردہ گفت کہ سلطنت ہند و ہننا مبارک باشد بہر اہانش تسخر و استہزا کردند

حسام خان شهر را تصرف گشت و در حرم سرائے سلطان در آمده زنان و دختران سلطان
 و دیگر پروگیان را که در دهنی بودند با انواع فضیحت و خواری سر برهنه کرده از شهر بدر نمودند
 خزان و دفان تصرف گشت سلطان از استماع این خبر و ازین خفت و اذیت غیرت
 بخاطر نیاروده و بهانه برسات نموده از انتقام انماض کرد حمید خان این معنی را غیبت دانسته
 خواست که اسم سروری و سلطنت بر ویگری بوده باشد و خود مدار علیه گرد و بان خیال
 ملک بهلول را برای سلطنت طلب داشتند ملک بهلول از دیپال پور در دهنی آمده قابض
 گشت و از انجا جمعیت خود گذاشته باز بدیپال پور رفته در مقام اجتماع جمعیت شده سلطان
 عرض داشت نمود که چون حمید خان بی اعتمادی نموده با انتقام آن بر سر او میروم و بدولت حمیدی
 سلطان ترود میبایم سلطان در جواب نوشت که چون پدر من ترا پسر خوانده است و بجای
 برادرستی و مراسد و برگ ترود نیست بیک پرگنه بداون قناعت کرده سلطنت بتو گذاشتم ملک
 بهلول روز بروز قوت بهر سانیده قبایع بادشاهی بر قامت خود راست میکرد و از دیپال پور
 در دهنی آمده بر تخت خلافت جلوس نمود و پلست

چو بیند که از اثر و با نیست رنج خردمند نگدارد از دست گنج

بعد مدت بسیار سلطان علامه الدین در بداون با جل طبعی در گذشت مدت سلطنت که محض
 برای اسم بود هشت سال و سه ماه و حکومت بداون بست و هشت سال از ابتدای رایات
 اعلیٰ حضرت خان تا سلطان علامه الدین چهارتن مدت سی و نه سال و هفت ماه و شانزده روز
 سلطنت و جهان بینی نمودند *

سلطان بهلول بودی افغان المخاطب تاجانان

ملک بهرام جد بزرگوار سلطان بهلول از ثقات مردی بود و عهد سلطان فیروز شاه از برادر
 خود و خجیده در ملتان آمده نوکر ملک مروان حاکم آنجا که امرای فیروز شاه می بود و گردید او را پنج
 پسر بود ملک و ملک لاد ملک فیروز و ملک محمد و ملک خواجه این همه پنج برادر بعد رحلت پدر در ملتان
 سکونت داشتند تا که از همه کلان بود نوکر حضرت خان گردید و در جنگ اقبال حسان
 که با حضرت خان روداد ترود نمایان کرده اقبال خان را کشت و بجلد روی اینجندست خطاب
 اسلام خانی یافته روز بروز بر تبه بلند فایض گردید و آخر کار بحکومت سهند سرافرازی

ست تراست و از سستی عمل سلطان تمامی گردن کشان و واقعه طلبان نزدیک و دور جدا
 پیکر تفرود شده از ادائے الواجب سر باز داشتند و امرائے هر سو به و مکان و فوج جدا
 ہر امکانہ انحراف و رزیدہ علم مخالفت برافراشتند و در ہر مکان ملوک طوائف گردید و سلاطین
 دکن و مالوہ و گجرات و چونپور و بنگالہ تمسخر و ہلی کمر بستہ برستند در لاہور و دیپالپور و سہند
 تا پانی پت ملک بہاول و ماستقلال بے زور و درخواستی و ہلی تا سراسے لاد و احمد خان
 سیوانی تصرف داشتند و در سہیل گز رخواجه خضر کہ از دہلی نزدیک است بہادر خان لودی
 متسلط بود کول و جلالی و دیگر قبضات را علیخان واپری چند وار را قتب الدین خان لودی و بہونگانو و
 کنبندہ را راسے پرتاب پانہ را داد و دغان داشتند و بچین ہر کس ہر مکان در تصرف داشتند و غیر از دہلی بڈوان
 متعلق سلطان نبود بعد چند گاہ سلطان بجانب میانہ روانہ شد در اثنائے راہ خبر رسید کہ والی چونپور بقصد ہلی
 می آید سلطان بے آنکہ تحقیق صدق و کذب آن خبر بردارد از راہ معاودت کردہ دہلی آمد حسام خان عرف حاجی تفری نیز بہ
 بعض سائید کہ بجز او ازہ و رونج مراجعت لایق حال سلطنت نبود سلطان از او از وہ خاطر گشت
 بعد آن بجانب بڈوان ہضت فرمود ملتے در آنجا اقامت و رزیدہ بدہلی آمد بڈاون را خوش
 کردہ خواست کہ آن را دار السلطنت مقرر کردہ و ایما ہما بخا بودہ باشد حسام خان از روسے
 اخلاص و نیکو خواہی بعرض رسانید کہ دہلی را گذاشتن و بڈاون را تخت گاہ کردن صلاح
 دولت نیست سلطان ازین سخن زیادہ رنجیدہ اورا از خود جدا ساختہ در دہلی گذاشت
 و ہر دو برادران خود را یکے را شجہ شہر و دیگرے را امیر کوہی مقرر کردہ در دہلی تعین کرد

منظوم

چون بود بتدبیر و اندیشہ کار	نذا امت کشد آئند از روزگار
کسے سر برار و بے عالم بند	کہ در کار عالم بود ہوشمنہ
کسے را کہ غرض نباشد درست	بنائے ہمیش بود سخت و سست

باجملہ در ۵۳ سلطان بجانب بڈوان رفتہ بانگ ولایت قناعت کردہ ہمیش عشرت
 اشتغال و رزیدہ بعد چند گاہ در میان ہر دو برادران سلطان کہ در دہلی بودند مخالفت رو
 داد و بایکدیگر جنگ کردند یکے از انہا کشتہ شد روز دوم مردم شہر هجوم آوردہ باخوا
 حسام خان و بجزیر القصاص کشتند درینوقت سلطان بسخن از باب فتنہ و فساد قصد
 قتل حمید خان کہ وزیر الملک بود نمود و او از بڈاون فرار نمودہ در دہلی آمدہ بالعناق

روزے شمشیر با علم کرده بر سر پرده سلطان بجات و دلیری تمام آمد و جنگ سخت گردید چون اہل
ملک سرور رسیدہ بود در آن معرکہ کشته شد و رفیقانش نیز قتل و اسیر شدند و سلطان انتقام
نہن پذیر گرفت در ۳۰ سالہ سلطان بلقان رسیدہ مزارات مشائخ را طواف نموده فرجی بر سر جہتہ
کہو کہر تعین کردہ بدہلی رجعت کرد درین ایام جامعہ لنگاہ در ملتان بنی و زیدہ لوائے سروری بر
افراشت و نیز سلطان محمود والی مالوہ باغولے میماتیان بر سر دہلی آمد سلطان پسر خود را معہ ملک
پہلول لودی بچنگ او فرستاد پسر سلطان بموجب اشارہ پدر صلح در میان آورد سلطان محمود
بالکہ خویش مراجعت نمود و این صلح باعث زبونی و بد نقشہ سلطان گردید پست
بجائے کہ بدخواہ خوبی بود تواضع نمودن زبونی بود

ملک پہلول بمقتضائے شجاعت و مردانگی کہ در نہاد او متکون بود این صلح پسند نہ کردہ تقاب
سلطان محمود کردہ اسباب و پرتال او بغارت آورد سلطان را این جرات و جسارت ملک
پہلول پسند آمد و او را از روی نوازش و مہربانی فرزند خواند و بخطاب خانخانی سرسبز از فرمودہ
ولایت لاہور و دیپالپور با و ارزانی داشت و برائے دفع شورش جسرتہ کہو کہر تعین نمود جسرتہ
باملک پہلول صلح نموده بتوید سلطنت دہلی مژدہ داد نظر بر زبونی سلطان و اتفاق جسرتہ
از ہمین روز ملک پہلول را ہوائے بادشاہی در سراقناد در مقام فراہم آوردن لشکر گردید از
اطراف و جوانب افغانان را طلبیدہ نگاہ داشت در اندک مدت بسیار ای از افغانان بر و گرد آمدند
از روی تسلط بعضی پرگنات سوائے جاگیر خود متصرف گشت و باندک سبب ظاہری با
سلطان مخالفت و زیدہ با کمال شوکت و مکتت بر سر دہلی آمد مدتہ محاصرہ نمودہ بے نیل
مقتصد بر گشت و کار سلطان روز بروز زبونی دستہ پذیرفت و کار بجائے رسیدہ امر ایانی کہ در
بست کردہی از سلطنت بودند سر از طاعت بچسپدہ دم استھلال زوند و در اطراف ممالک
اختلال گردید و تحصیل جناح خلل افتاد بالاخر سلطان با جمل طبعی در گذشت مدت سلطنت
یازدہ سال و یک ماہ و چند روز۔

سلطان علاء الدین بن شاہنشاہ سلطان مبارک شاہ بن ریات اعلیٰ حضرت خان

در ۳۰ سالہ بر تخت خلافت جلوس نمود ملک پہلول المناطہ بنخانان و دیگر ارکان
دولت بیعت کردند در اندک مدت از وضع و اطوار سلطان ظاہر گشت کہ از پدر ہم

کرده خلیفای کثیر اسیر نموده بلاهور رسیده قلعه را متصرف گشت و دوازده هزار سوار انتخابی
برائے محافظت گذاشته بتجیر و بیابان پور رفته فتح نمود سلطان از استماع این خبر از دلی بعبت
آمد و مستعد جنگ گردید شیخ علی تاب نیارده بجانب کابل روانه گشت و سلطان از پلپشته دریائے
را دی گذشته قلعه شور را که برادرزاده شیخ علی در تصرف داشت محاصره کرد اما تاب نیارده و حاجز
شده و دختر خود را به پسر سلطان داده صلح نمود سلطان از هم شور و لاهور وان نواحی خاطر جمع
نموده بدلی مراجعت کرد چون ملک سرور وزیر در وقت محاربه و مجاوله با شیخ علی چندان تردد
نکرد و کم پائے نمود لهذا ملک کمال الدین را در امور وزارت شریک نمودند و پایه ملک سرور در
تنزل و رتبه کمال الدین روز بروز زیاد می شد بزرگان فرموده اند منظم

نه یک کس تواند که سازد و کار که آن را پسندند ابلک هوش

دو کس را مفرطے یک کار نیز که دیگے بشرکت نیاید بجوش

ملک سرور از رده شده با اتفاق بعضی امر که با سلطان مخالف بود موافق بود و مذاق با یافته سلطان
در وقتی که مسجد جامع مبارک آباد برائے نماز رفته بود قتل رسانید مدت سلطنت او سیزده سال
و شانزده روز بود.

سلطان محمد شاه بن سلطان مبارک شاه بن ریات علی خضر خان

این خلف شاهزاده فرید بن ریات علی خضر خان است چون سلطان مبارک شاه فرزند
نداشت او را بفرزند می خویش پرورش نموده بود در سنه در مبارک آباد بر او رنگ فرمانروای
جلوس نموده سکه و خطبه بنام خود کرد ملک سرور اگر چه بظاهر بیعت نمود اما اسباب سلطنت
و خزاین و سلاح خانه و قورخانه و قیل خانه و دیگر کار خانجات در تصرف او بود و خطاب خانجانی
داشت در این وقت تسلط پیدا کرده بعضی از امرائے مبارک شاهی را قتل رسانید و بعضی را
دقیب نگا داشت و اکثر پرگنات در تصرف در آورده گمان را تحصیل مالوا حب نین کرد از امتیلا
او امر استوه آمده نزدیک ملک کمال الدین که کمال الملک خطاب یافته از امرائے بزرگ
و در امور وزارت شریک بود انظار تظلم نمودند او با امرائے اتفاق کرده بر سر ملک سرور آمده
آویزش رود اما ملک سرور در قلعه دلی متحصن گردید تا سه ماه محاربه نموده خود را محفوظ داشت

سواست و ولایت مقبوضه پذیر کلا نور و جالندهر متصرف شد چون سلطان بر ولایت میوات و پبیانه
در ابراهیم چند وارد و دیگر مالک لشکر کشیده بود از استماع خبر تسلط جسرته که هر بعد پیش از آن
مالک در دلی مراجعت نموده لشکر عظیم بر سر جسرته تعیین کرد و در نواحی جالندهر جنگ در میان
آمد جسرته شکست یافته بسکن خویش که به کهر بوده باشد رفت چون سلطان برخلاف قاعده
خضر خان دلد بزرگوار خویش از اطاعت شاه رخ مرزا خلف حضرت صاحب قران انحراف
داشت ازین جهت شیخ علی که از جانب شاه رخ مرزا حکومت کابل داشت بموجب امر
میرزا برهند وستان می تاخت در سلسله شیخ علی بموجب طلب ملک فولاد که یکی از امرایان
سلطان بوده و از اطاعت انحراف می ورزید در هند آمده دست تاخت و تاراج برکشاد و
در نواحی جالندهر رسیده مال دامنه خلایق به غنیمت برگرفت و بسیاری را اسیر کرده در
لاهور آورد از آنجا به تلواره و بعد ان در خطپور رفته از اب راوی گذشت و تا اب جلم پراگت
را خراب ساخت و متوجه ملتان گردید و ملک شته لودی عم سلطان بهلول لودی که حاکم دیپالپور بود
بیش علی جنگ کرده شهادت یافت سلطان از استماع این خبر لشکر گران از دلی تعیین کرد و در
نواحی ملتان محاربه روداد شیخ علی شکست خورده در شونزار رفت در آنجا نیز جنگ شد باز
شکست بیش علی افتاد اسباب و اموال او بتاراج رفت و با معدودی از معرکه برآمده و کابل
هناد و نیز سلطان را با سلطان بهوشنگ خدیو مالوه براتب جنگ روداده مظفر منصور گشت
درین ایام جسرته که هر قوت بهم رسانیده از اب جلم و چناب راوی و بیاه گذشت تا جالندهر
رسید ملک اسکندر که از جانب سلطان بر سر او تعیین شده بود در اندک مجاوله شکست یافته
گرفتار گشت جسرته فرج یافته از جالندهر بلاهور آمده محاصره نمود همدرین اثنا شیخ علی باز از کابل
آمده حوالی لاهور و ملتان تاخت و تا سهند تسلط نموده برگشت و انواع خرابی و حال مردم
و متوطنان اندیاری راه یافت سلطان از استماع این حوادث بطرف لاهور و ملتان عزیمت نمود
و ملک سرور وزیر خود را مقدمه لشکر ساخت چون ملک سرور با مانده رسید جسرته که هر از
این خبر محاصره لاهور گذاشته بسکن خویش مشتافت و ملک سکندر را که در جنگ جالندهر دستگیر
شده بود همراه برد و باز دومرتبه از کوه برآمده در جالندهر و بجواره کوتی رسیده فتنه و فساد
نمود و وزیر و زقوت او زیاده گشت درینوقت شیخ علی باز از کابل آمده ولایت کناریا تاراج

اسم سلطانی بر خود اطلاق نکرد و بر ایات اعلیٰ خود را مخاطب کرده با جل طبعی در گذشت بیست
ذات پاکش که بود خضر شاعر بکرامات رفت بر سر کار

ایام سلطنت او هفت سال و سه ماه و پنج روز بود

سلطان مبارک شاه بن رایات علی خضر خان

بعد رحلت پدر و الا قدر در سلطنت بر تخت خلافت جلوس نموده سه خطبه بنام خود در امرای
عظام و وزرائی کرام فراسم تنبیت و مبارکبادی بتقدیم رسانیدند هر یک را بموجب و
جاگیر بدستور سابق بحال داشته بعضی را بقدر حالت اصفیه مرحمت کرد چون شیخا که دیگر
از روی غلبه و استیلا سلطان شاه علی مرزبان کشمیر را که بر تهت فتح کرده بیعت فرادان آورده بود
و تکیه نموده مال و اسباب بسیار بهم رسانیده قوت و کمندت پیدا کرده بود از غرور کثرت جمعیت
و فراوانی لشکر و خیرگی آنکه حاکم کشمیر در قید و افتاد بجزایر و دلیری اراده تمام دلی نمود و از اسباب
تسلط گذشته تلوتدی را به کمال الدین مین را غارت کرده از لودیانه تار و پرت صرف گشت از اینجا
در سهند آمده از سلطان سنده لودی حاکم اینجا جنگ نمود سلطان باستماع این خبر از دلی برآمده
در لودیانه رسید شیخا که دیگر از اسباب گذشته مقابل سلطان بر لب دریا لشکر گاه ساخت تا چهل روز
جنگ در میان آمد آخر الامر شیخا تاب نیاورده گریخت و سلطان تا آب چناب تقاب نموده بسیاری
را از سوار و پیاده قتل رسانیده راجه بهیم زمیندار چون بملازمت سلطان رسیده مراسم نیکوخواهی
بتقدیم رسانید و لشکر بر سر بیکر منکن شیخا برده خراب گردانید سلطان از اینجا بعباد دست کرده در
لاهور نزول اجلال فرموده در آن مصر جامع طرح اقامت انگند و کسانی که از دست تطاول
شیخا خراب و ویران شده بودند بدلاسا و استمالت آباد ساخت و در آبادی ان مصر توجه بر گشته
حکم ترسیم و تعمیر قلعه فرمود از اینجا بدلی مراجعت کرد و شیخا فرصت یافته بار دیگر در لاهور آمده محاصره
نمود چون کار پیش نرفت از اینجا بکلانور رسیده متصرف گشت و از آنجا روانه شده بر راجه بهیم
جمووال که بر آن کنگ حاکم لاهور برآمده بود در او بخت و بعد محاربه داخل گوه گردید و باز در میان
راجه بهیم و شیخا کارزار سخت روداد و بارادت الهی راجه مسطور در جنگ گاه کشته شد شیخا
مال فرادان بدست آورده قوت و کمندت بهم رسانیده به لاهور و دیپالپور تاخت و ان ولایت
را در تصرف خود آورده بعد چند گاه و دلحیت حیات سپرد بعد اولک جسرتیه پیشش متسلط گردید

ریایات عالی حضرت خضر خاں بن ملک سلیمان سپہ خواندہ ملک

مروان از امرائے کبار فیروز شاہی

چون ناصر الدین محمود شاہ رحلت نمود امرائے بہرگیر اتفاق نمودند دولت خان را کہ از امرائے کبار بود بسلطنت برداشته بیعت کردند خضر خاں از استماع این خبر بشکر فراوان بہر سائیدہ از فتح پور تابع ملتان کہ دارالایالت او بود روانہ شدہ بہر بی آمدہ محاصرہ کرد تا چہار ماہ محاصرہ در میان بود اگرچہ دولت خان مراسم قلعہ داری و مجادلہ بجا آورد اما از نیجبت کہ امر از او برگشتند نتوانست زیادہ ازین تاب اورد چون سلطنت نصیب خضر خاں از ازل مقرر بود و دولت خان صورت حال بدین سوال معاینہ نمودہ بالضرورت آمدہ ملازمت کہد خضر خاں اورا قید نمودہ در حصار فیروزہ فرستاد ہما نجار روح او از حصار بدن بدر رفت با بکلہ خضر خاں منظر و منصور گشتہ داخل قلعہ دہلی گردید در سائتہ ہما ت جہان بانی بعبودہ خود گرفت از انجا کہ حضرت صاحبقران ہنگام نزول ہندوستان اورا سرفراز فرمودہ بشارت سلطنت باو دادہ بودند از نیجبت خضر خاں پیش آمدہ خود و کشایش کار و عروج بر معارج دولت و حکومت از برکات تو جہات حضرت صاحبقران میدانست در نیصورت سکہ و خطبہ بنام شاہ مرخ مرزا خلف حضرت صاحبقران راج گزدانید و مراسم دفاداری بظہور رسانید بیعت

دلاور و قابائش ثابت قدم کہ بے سکہ نایب نہا شد درم
 آخر کار سکہ و خطبہ بنام خود کردہ برا کثر ممالک تصرف نمودہ حکومت با استقلال کرد و چون
 امرائے میطع و منقاد خود گردانید و جمعی کہ در قرات نزول حضرت صاحبقران بے
 خانان شدہ بودند در ایام حکومت او آمدہ ابا گشتند و مرفقہ الحال شدہ دعائے خلود و عہود
 سلطنت و بقائے عمر و حیات او میکردند و بکار پیشہ اشتغال داشتند این خضر خاں سائیدہ
 جوان صادق القول پسندیدہ اطوار صاحب دانش و پاکیزہ طینت و فرخندہ اخلاق و
 حمیدہ صفات و والا ہمت و فراخ حوصلہ بود شجاعت جبلی و سخاوت فطری و عدالت
 طبعی داشت در ترقیہ احوال رعایا و برپا کوشش یلغی نمود بزرگی حال وسیل بہ بزرگی
 حسب و نسب او بود با وجود استعدا و سلطنت و اسباب ملک گیری و ملک داری

در اندک نزد خود دستگیر شده بقتل رسید و نتیجه حرام نکلی و عهد شکنی عاید حال او
گشت بیست

بنقص عهد دلیری مکن که چرخ فلک نتیجه عملت زود در کنار نهد

چون خبر گشته شدن اقبال خان در مدلی رسید دولت خان و اختیار خان لودی و دیگر
امراے که در مدلی بودند سلطان ناصر الدین محمود شاه را از قنوج طلبد آشته دیوه جمادی^{الاول}
سنه بتجدید بر سر خلافت نشانند و دولت خان بالشکر فراوان بر سر بیرم خان
که بعد بهرام خان در سامانه دم استقلال میزد آمده منسج نمود درین اثناے خضر خان از ملتان
بالشکر گران در سامانه و سهند رسید دولت خان تاب مقاومت نیاورده پیش سلطان
در مدلی رفت سلطان بے آنکه فکر خضر خان نماید و از آن طرف جمعیت حاصل کند بر سر
سلطان ابراهیم بجانب مشرق رفت و بے نیل مقصود معاودت نمود سلطان ابراهیم
تا مدلی تعاقب کرده بمکان خود رفت بعد ان سلطان ناصر الدین محمود شاه در برن رفت
آن را از مرچا گماشته سلطان ابراهیم شاه مستخلص نموده از آنجا در سنه رسید
آن را حیز از تاتار خان افغان بتصرف خود در آورده اسد خان لودی را در آنجا
گذاشت بعد ان در حصار نینر و زه آمده بر قوام خان گماشته خضر خان منسج نمود
بمدلی مراجعت کرده و خضر خان سه مرتبه از ملتان لشکر فراهم آورده بر سر مدلی
آمده با سلطان ناصر الدین محاربه کرده برگشته رفت چون درین ایام طوایف ملوک
شده بود بهر طرف و نواحی امرادم استقلال میزدند غیر از رهننگ و بعضی مجال
دیگر ولایت میان دو اب در تصرف سلطان نبود روزی برسم شکار بجانب کهنل
رفته بدار السلطنت مراجعت کرد در راه بیماری صعب روداد در اندک ایام بهمان بیماری
در گذشت مدت سلطنت که غیر از نام بنو بدست سال و دو ماه از ابتدای سلطان
غیاث الدین تغلق شاه عرف غازی الملک تا سلطان ناصر الدین محمود شاه هشت تن
مدت زود و شش سال و دو ماه و یازده روز جهانبانی نمودند ازینجا سلسله سلطنت نسل
ترکان که فرزندان و خویشان و غلامان سلطان شهاب الدین غوری بودند بیست و چهار تن
دو صد و سی و سه سال جهانذاری و ملک رانی کردند آخر شد *

پرداخت چه تا شیر در میشه است چرا گاه بر او فروغ نمیدود و تا باز در پرداز است در آج را پریدن است
 مگر دو بعد رسیدن در دلی فوجی بر سر اقبال خان که در برین بود تعیین کرد اقبال خان ششخون آورده آن فوج
 را شکست داده بزور وقت کمال رویدلی آورد سلطان نصرت شاه تاب نیاورده فیروز آباد را گذاشته
 باز بجانب میوات رفت و دلی و فیروز آباد متصرف اقبال خان درآمد ولایت میان دو آب محال حوالی
 شهر بزرگ شمشیر متصرف گشت و سایر بلاد هند و تصرف امر ماند چنانچه ولایت گجرات در تصرف عظیم بهایت
 ظفر خان و تار خان پسرش بود و لاهور و ملتان و دیپالپور تا نواحی سند را خضر خان و مهبوبه و کاسپه محمود خان
 پسر ملک زاده فیروز و قنوج داوده و دلمو و سندیله و بهرائج و بهار و چونپدر را سلطان الشرق عرف خواج
 جهان و بلا و مالوه و لاور خان و سامانه علیخان و بیانه شمس الدین اوحدی متصرف بودند هر کدام دم استقلال
 میزدند و اطاعت یکدیگر نمیکردند در سلطنت سلطان ناصر الدین محمود شاه که از خوف حضرت صاحبقران
 بگجرات رفته بود بعد از جمعیت و امنیت بدلی آمد اقبال خان استقبال نموده در قصر همایون جهان پناه
 فرود آورد اما چون عنان اختیار بدست اقبال خان بود با سلطان اتفاق نمی بود و وقتی که بر سلطان
 ابراهیم پسر خوانده سلطان الشرق بجانب آورده لشکر کشید سلطان ناصر الدین محمود شاه را همراه خود
 برد چون بر سلطان ابراهیم نتوانست تسلط کرد چونپدر را فتح نموده روانه دارالملک دلی گردید در آن
 وقت سلطان ناصر الدین محمود شاه که فی الحقیقت در قید اقبال خان بود فرصت یافته به پنهان شوگا
 برآمده نزد سلطان ابراهیم رفت که با داد و اعانت او شاید کاسه تواند ساخت ادواصل اعانت نکند
 بلکه در اسم بهمان داری هم پذیرد اخت سلطان ناصر الدین محمود شاه از نزد او بایوس شده در قنوج
 آمده شاهزاده بهر نومی را که از طرف سلطان ابراهیم در انجا بود شکست داده قلعه قنوج را متصرف شد
 علم سردی افزاشت اقبال خان از استماع این خبر بر سر سلطان ناصر الدین رفت چون قلعه استحکام
 داشت نتوانست دست برد یافت از انجا معاودت نموده با اتفاق بهرام خان حاکم سامانه
 که از غلامان فیروز شااهی بود و دست هزار سوار موجود داشت بر سر خضر خان بجانب دیپال پور و
 ملتان لشکر کشید بعد رسیدن در تلوندی تهاره رانے داود و رانے کمال الدین مین زمینداران
 تهاره را که برانے ملاقات آمده بودند قید کرده و بطایف انجیل بهرام خان را نیز محبوس گردید
 بمقابله خضر خان روانه شد خضر خان نیز لشکر فراهم آورده بعزمیت محاربه از دیپالپور برآمده
 و طریقین را بیا همدیگر کارزار روداد از انجا که اقبال خان را نجات و اقبال پشت داده بود

بگشتند یا زنده کردند اسیر
 زن و بچه شان انچه برنا و پیر
 بغارت به بردند چیزے که بود
 ز خشک و ترشان بر آورد دود
 بتاراج بر دزد بسیار چیز
 بالچه گرفتے برده نیز

حضرت صاحبقران بعد فتح دہلی در عمارت سلطانی نزول اجلال فرموده بارعام دادند
 حسب الحکم الاعلی خطیب خوش امکان بر سر منبر خطبه بنام نامی خواند و وجہ دراہم و دنانیز اہم
 سالی از سکہ تیموری سعادت پذیر شد بیت

چون سکہ بنام شاہ آرا سنہ شد در چشم ستارہ قدر مہ کاستہ شد

تا دو ماہ دہلی پس رک کوچ صاحبقران خراب مطلق ماند و ساکنان آن مصر کہ با طراف رفتہ بودند بترج
 آمدہ آباد شدند بالجملہ حضرت صاحبقران بعد تاراج دہلی کوچ کردہ بطرف میرتہ رفتند وان دیار
 را تاختہ مردوزن و فرزندان ان نواحی اسیر و قتل نمودند و از انجا ہر دو ار گنگ نزول اجلال فرمود
 این ہر دو ار گنگ مکانی است کہ دریائے گنگ از کوزہ سوا لک اذ انجا برمی آید و اہل ہند ان
 مکان را بزرگ و انتہ در او ان مہود بقصد غسل آمدہ از دحام میکنند و در ان مکان موسے سر
 و دیش تر استجد ان از آئین دین و استخوان مردگان درون گنگ انداختن رستگاری فرودگان
 ی پندارند و بعضی اوقات و انجا جمعی عظیم میشود اتفاق در ان زمان کہ حضرت صاحبقران در ہر دو ار
 نزول اجلال فرمودند در ان مکان از دحام عظیم بود حکم والا برائے قتل عام بصدور پیوست اکثرے
 علمت تیغ غازیان منصور شدند بقیہ از بیم سیف گر نجیتہ داخل کوزہ گشتند ان حضرت از انجا کوچ فرمودہ براہ
 دامن کوزہ سوا لک در جہون رسیدند راجہ جہون را دستگیر نمودہ بدین اسلام در آوردند از ہر دو ار تا جہون
 بست جہاد کردند و در ان نواحی خضر خان و دیگر امرائے ہند و ستان آمدہ ملازمت نمودند غیر از خضر خان کہ
 نیک مرد و سید زادہ بود ہمہ را قید نمودند خضر خان را از روسے عنایت نوازش ایالت لاہور و ملتان دیپال
 مرحمت فرمودند و ہر زبان دمی تر جان گذشت کہ من سلطنت ہند و ستان بخضر خان بخشیدیم چون موسم
 تابستان در رسید شدت حرارت و حدت آفتاب میں و آسمان را مانند کوزہ آہنگان آتشک گرد آید و
 شکاریان حضرت صاحبقران کہ خود پذیر مالک سردسیر بودند از حرارت ہند عاجز شدہ تاب گرمانیادہ
 بالضرور حضرت صاحبقران از حد و ہند و ستان کوچ فرمودہ از راہ کابل متوجہ دارالسلطنت سمرقند شد
 بعد از ان کہ حضرت صاحبقران از حد و ہند و ستان بدر رفتند حضرت شاہ سلطان کہ تاب صدمات عساکر
 منصورہ نیارودہ بجانب میوات مگر نجیتہ رفتہ بود جمعیت فراہم آوردہ باز در دہلی آمدہ با مورچہا بنانی

توان ریگ ہائے بیابان شمر و لشکر شاہ نتوان شمر
 القصد بعد قطع مراحل دہلی نزول اجلال فرمودند و در راہ ہر گرا یا فسنندہ تیغ کشیدند
 و بیاری را دستگیر نمودند حتی کتار رسیدن دہلی قریب پنجاہ ہزار کس اسیر شدہ بودند چون
 اقبال خان از شہر برآمدہ برائے جنگ آمادہ گشت بر چہرہ اسیران بشاشت ظاہر
 شد درین وقت بعرض رسید کہ اسیرانی کہ در لشکر ظفر اثر ہستند فتح اقبال خان استماع
 نمودہ خوشحالی ہا میکنند شعلہ غضب و قہر بادشاہی زبانہ زد بصلاح دولتخواہان انہم را بیکجا
 بقتل رسانیدند و متفقہ را زندہ نگذاشتند و جوے خون روان گردید با بجلد اقبال خان
 از شہر برآمدہ و حرکت المذبحی کردہ در حلقہ اول گنجینہ بپہر درآمد غازیان شہامت کیش
 تعاقب نمودہ خلق کثیر را کشتند اکثر فیلمان و اموال اقبال خان بدست بہادران لشکر
 منصور افتاد چون اقبال خان صورت احوال بدینمواں دیدتاب مقاومت نیادردہ
 بوقت شب ترک عیال و اطفال نمودہ بدر رفت و در قصبہ برن رسیدہ اقامت
 ورزید سلطان ناصر الدین محمود شاہ کہ برائے سلطنت محض نمونہ بود مضطرب قلبی
 از نزدیکیان خود راہ گجرات پیش گرفت بہیت

بے ہرجا شود مہر آشکارا سہارا جز بنان بودن چہ یارا
 روز دیگر حضرت صاحبقران شہر را امان دادہ جمعی از ملازمان سرکار را بہمت تحصیل
 مال امانی نقین فرمودند بعضی مردم شہر از سخت گیری تحصیلداران در مقام امانکار آمدہ
 چندی از مردم سرکار را کشتند ابعینی باعث التہاب تارہ قہر و غضب بادشاہی
 گردید حکم والا بہ قتل و اسیر اہل شہر بصدور پیوستہ دران روز بسبب بیاری از خلائق اسیر
 شدند و اکثرے بقتل رسیدند دہلی انچنان خراب شد کہ گویا ساکنان ان مصر اصلاً
 آباد نبودند و نوع تاراج و غارت گشت کہ ہرگز چیزے از اسباب اشیائے
 احدی نماند و بہ نطی بند و قید گردید کہ ہر شکرے را احد و پنجاہ کس از مردوزن و
 پیر و کودک اسیر و دستگیر شدند ادنی کسے را بست تقریرہ بدست آمدہ بود و تا پانزدہ
 روز غارت نہیب در میان آمد نظم

دران شہر شد بر سپہ تنگ جا
 سرا سر شدہ لشکر انباشتہ

ز بس غارت اچہ و چار پا
 ز بس بیاری برده و خاستہ

بکشت و بخدمت سلطان رسیده ملازمت نمود سلطان را نمونه ساخته خود سلطنت
 میکرد و بر سر تاتار خان در پانی پت رفته او را شکست داد او پیش اعظم همایون ظفر خان
 پدر خود که حاکم گجرات بود رفت نیل و حشم و اسباب ریاست تاتار خان بدست اقبال خان
 درآمد و از آنجا به دہلی مراجعت کرد چون در کهندستان از بد ظیفی امر اهرج مرج روداد
 و امور سلطنت اختلال پذیرفت میرزا پیر محمد نیرہ حضرت صاحب قران امیر تیمور گورگان
 از جانب خراسان آمده از اب سند گذشت و حصار اوچ و دلتان بتصرف در آورده
 چند روز در دلتان توقف در زید حضرت صاحب قران نیز از جانب کابل یورش ہندستان
 فرمودند و بدولت و اقبال تشہایت آورده در آن تہمتہ را تا ختہ بملتان نزول اجلال
 فرمودند و گمانیر کہ بدست میرزا پیر محمد اسیر شدہ بودند بقتل رسانیدند چون خبر در
 دہلی رسید اقبال خان ہیناک گشتہ در مقام فراہم آوردن جمعیت و سامان سپاہ
 مقید گشت حضرت صاحب قران از ملتان نہضت فرمودہ براہ رگیستان متوجہ شد ند بعد
 قطع مراہل در حوالی بہتیر رسیدہ قلعہ را محاصرہ نمونہ پس از مجادلہ و محار بہ ان قلعہ
 بتخییر درآمد و رائے ڈوہلی مر زبان انجا با بسیاری از ہمراہیان خود ایر شدہ ہیا سار سید حضرت
 صاحب قران پس از تخییر بہتیر بسا مانہ آمدہ در عرصہ آن تہمتہ بعض سپاہ فرمان دادند طول
 یسال کہ جائے ایستادن نوکر است شش فرسنگ بود تخمین تجربہ کاران ہر فرسخ
 دو ازدہ ہزار سوار احاطہ میکنند پس سوائے نوکر ہفتاد و دو ہزار سوار بودہ باشد عرض
 کہ محل ایستادن نوکر است کثرت لشکر و فرادانی سپاہ ازین قیاس باید
 کرد منظم

زہر جانے رائے شد پدید	روان فوج فوج از سپہ دید
علہا بر افراختہ رنگ رنگ	براورد تیغ خوراز گور رنگ
زبس جو شش لشکر بہیرہ وراہ	بسیط زمین تنگ شد بر سپاہ
نہ بدر زمین پشہ را جایگاہ	نہ اندر ہوا باد را ماند راہ
زگر و سواران ہوا بست میخ	دخستندہ چون برق فولاد تیغ
سپاہی ز مور و بلخ بے شمار	ہمہ تیغ داران خنجر گزار

سلطان ناصرالدین محمود شاه بن سلطان محمد شاه

برادر خرد سلطان علاء الدین سکندر شاه بعد رحلت برادر تخت نشین فرمان روای گشته
 و در ۱۹۶۷ سکه و خطبه بنام خود نموده مواجب و جاگیر سپاه بدستور سابق بحال داشت
 و خواجه سردر عرفت خواجه جهان را که سلطان محمد شاه او را سلطان الشرق خطاب داده
 و ولایت جوینور را بجاگیرش مقرر کرده بود از قنوج تا بهار ضمیمه جاگیر سابق نموده او
 استیلا یافته زمینداران آن دیار را مطیع و منقاد گردانیده سکه و خطبه بنام خود کرد
 همدین سال لشکر گران به دفع مشیخا کهو کهر که لاهور را متصرف شده بود در خصت گشت
 و شیخا دوازده کر و سه لاهور محاربه عظیم نموده شکست خورده در کهو همچون رفت و از نوای
 لاهور رفع فساد گردید درین ایام سلطان بجانب گویار حرکت کرد و مقرب خان و ملو خان
 که از امرائے کبار بودند در دہلی بواسطے مخالفت برافراشتند سلطان باستماع اینخبر
 مراجعت نموده در حوالی شهر رسید محاصره نمود تا سه ماه جنگ در میان ماند و حصار
 دہلی بتصرف سلطان درآمد جماعه باغیہ نصرت شاه بن فیروز خان بن سلطان فیروز شاه را از میوات
 طلبداشته در فیروز آباد بر تخت نشانید و فضل اللہ یعنی عرفت ملو خان که سر حلقه اہل
 بغی بود بختاب اقبال خان مخاطب گشت در میان دہلی و فیروز آباد جنگ میبشد و بساوات
 میگذشت پرگنات میان دو آب و پانی پت و سون پت و جہر و رہتک تابست کرد
 شهر و تصرف نصرت شاه بود و غیر از حصار دہلی و خزانہ تعلق سلطان مانند امر او ملوک
 این هر دو بادشاه ہر یک ولایتی را متصرف شده دم استقلال میزدند و بطور خود حاکم
 و فرمان روان بودند مدتی کار و بار ممالک پراگندہ و اہمتر بود و مصدق
 پریشان شود کار ملک از دوشاه

اقبال خان بخدمت نصرت شاه اظہار ارادات خود نموده بر مرزا شیخ قطب الدین
 بختیار کاکی قدس سرہ کلام مجید در میان آورده از طرفین عقد موافقت بستند
 روز سوم اقبال خان از روے مکہ و غدر خواست که نصرت شاه را دستگیر نماید نصرت شاه
 بالضرور از حصار برآمده با معدودے پیش تا تارخان وزیر در پانی پت رسانید
 و فیروز آباد در تصرف اقبال خان درآمد و او غالب آ رہ مقرب خان را کہ ہم چشم او بود

بفرخی وسعدت دران دیاراد بدان صفت که بهریت الشرف سنجید
 در ۹۲^م مرتبه ثانی بر تخت جهانبانی جلوس نموده سکه و خطبه تجدید بنام خود نمود در
 باندک مدت غلامان فیروزشاهی که بداموز بودند از سلطان رنجیده پیشش سلطان ابوبکر
 شاه در کوتله میوات رفتند سلطان محمد شاه نظر بر پیوفای کوتله فرودی انجاعت داشته
 حکم کرد که از غلامان فیروزشاهی هر کس که در دہلی بوده باشد بدرود سہ روز مہلت است
 والا بقتل خواهد رسید ہر کہ بدر رفت سلامت ماند و ہر کس کہ نتوانست رفت بقتل
 رسید و مشہور است بعضی مردم نے گفتند کہ ما ہیل ایم سلطان فرمود کہ ہر کہ از شما
 کہو کہہ درست بگوید امیل است چون تلفظ نتوانستند ادا کرد زبان پورب و بنگالہ
 میگفتند درین صورت کشتہ میشدند بدین تقریب اکثر مردم کہ ہیل بودند و زبان پورب
 داشتند ناحق کشتہ میشدند شاہزادہ ہمایون خان پسر سلطان از سامانہ آمدہ برخصت
 سلطان بالشکر گران بر سر سلطان ابوبکر شاہ رفت و در نزدیکی کوتلہ میوات محار بہ وداد
 باندک جنگ وجدل سلطان ابوبکر شاہ بقید درآمدہ در قلعہ میرتہہ مجوس گردید و
 ہمانجا برگ طبعی در گذشت بعد از چند گاہ سلطان از دہلی برآمدہ بجانب قنوج
 و دلموشکر کشید و سرکشان آن دیار را ماش دادہ بجالیسر رسید و در انجا قلعہ
 بہ استحکام تمام احداث نمودہ بجمہ آباد موسوم گردانیدہ بہ دہلی رسیدہ در ۹۶^م
 شاہزادہ ہمایون خان را بر سر شینجا کہو کہہ کہ لاہور را متصرف شدہ بود با بسیاری امرا
 تعیین کرد در اثنائے راہ خبر رسید کہ سلطان برگ طبعی در گذشت مدت سلطنت
 او شش سال و ہفت ماہ ۶

سلطان علامہ الدین سکندرشاہ عن ہمایون بن محمد شاہ سلطان شاہ

بعد از استماع خبر رحلت پدر والا قدر عزیمت فرستخ لاہور کردہ ہمہ شینجا کہو کہہ موقوف
 داشتہ از راہ برگشتہ بہ دہلی رسیدہ سریر رائے خلافت گشت و بہ باندک مدت
 باجل طبعی و ولایت حیات سپرد مدت سلطنت او یک ماہ و شانزدہ روز ۶

خیال سلطنت در سردار و او را دستگیر نموده بر دار کشید و رفیقانش را علف تیغ بیدریغ گردانید همدین اثنا میرصد با کسانانه بنی و زید ملک شد غمخوار حاکم انجا را بر کنار حوض کشتند و سر او را پیش شاهزاده محمد شاه در نگر کوت فرستاده او را تحریر آمدن نمودند چنانچه شاهزاده از نگر کوت براه جالندهر بسامانه رسید ه سکه و خطبه بنام خود که او امیر صدای و زمینداران آن نواحی بیعت نمودند قریب هشت هزار سوار و پیاده جمع کرده رو به دلی آوردند تا رسیدن بدلی پنجاه هزار سوار جمع گردید چون لشکریان شاهزاده زمینداران تا آرموده کار و غارتگران او باش و عیار بودند و سلیقه جنگ و کارزار نمیدانستند باندک جنگ منہزم شدند و شاهزاده شکست یافته با دو هزار سوار بولایت میان دو آب رفت بار دیگر پنجاه هزار سوار فراهم آورده با مداد اعانت حاکم قنوج و کپنله آمده مجادله نمود به امداد سبجانی دین مرتبه بزمیت خورده بجانب جالیر رفت سلطان اندک تعاقب نموده مراجعت نمود شاهزاده محمد شاه بابل ملتان و لاهور و دیگر امصار و بلاد فرامین نوشت که هر جا بندگی فیروز شاهی بایند بکشند و اکثر جا قتل عام و غارت تمام کردند طرفه هرج و مرج بخلائق روداد و راهها مسدود گشت و خانهها خراب شدند اکثر عایا از اداسی خراج انحراف و زید رفتند و مناد با طراف ممالک برخاست بالضرور سلطان بقصد استیصال شاهزاده و دفع شورش و مناد بجانب جالیر روان گردید شاهزاده از انجا براه دیگر در دلی آمده و شاهزاده همایون خان بن شاهزاده محمد شاه از سامانه و سنام لشکر فراهم آورده بقصد دلی برآمده باز در جالیر رفت بعد جنگ و کارزار بجز یک غلامان فیروز شاهی با با از جالیر در دلی آمد در نیمه سلطان بے دست و پا گشته تاب جنگ نیارده از دلی برآمده بطرف کوتله میوات رفت ورشته فرمان روی او منقطع گردید مدت سلطنت یک سال و شش ماه ۴

سُلطان محمد شاه بن فرید شاه

چون بموجب طلب غلامان فیروز شاهی از جالیر روانه گشت پیش از آنکه در دلی رسد امرای عظام شاهزاده خانمخانان پسر میاگی سلطان را در دلی بر نیل سوار کرده چتر بر سر او کشیدند پس از چند روز سلطان بدولت و اقبال در دلی نزول اجلال نمود و بیعت

تعلق شاه بن شاهزاده فتح خان نبیره خود را که پدر او در حیات سلطان و ولایت حیات سپرده بود ولی عهد کرده بسلطنت برداشت و در ابتدای اوقات در عمر نزدیک سال برگ طبعی برحمت

حق پیوست و نام نیک خود را در حالیان گذاشت **پسیت**

برو آخر و نیک نامی بسود **نیمه** زندگانی که نامش فرود

از لفظ وفات فیسره و شاه تارخ برمی آید با امیر تیمور گورگان هم عصر بود مدت سلطنت نهمی هشت سال *

سلطان تعلق شاه بن شاهزاده فتح خان بن سلطان فیروز شاه

بعد رحلت جد بزرگوار در سن ۹۰ در قصر فیروز آباد بر سر یوزبان روای ممکن گشت و بر سر شاهزاده محمد شاه که در کوه سر مور بود لشکر گران تعیین نمود شاهزاده تاب نیارده از سر مور بر آمد به طرف نگر کوت رفت و لشکر سلطان از تقابش دست باز کشیده مراجعت نمود سلطان از بسکه نوجوان بود و نا آزموده کار با عوائی بعضی امرای شاهزاده ابو بکر خلعت برادر هستی خود را مقید گردانیده شروع بعیش و عشرت و لذات جوانی نمود و کار سلطنت مهمل گذاشت و بغفلت کمال میگذاشت درین صورت ملک رکن الدین و دیگر امرای با عوائی شاهزاده ابو بکر برادر زاده اش که محبوب بود خروج نموده ملک مبارک کبیر را که وزیر مدار السلطنه بود در دروازه دولتخانه کشتند سلطان ازین سانحه واقف شده از دروازه دیگر بدر رفت امرای تقاب کرده سلطان را معه خانجهان که از جمله مصاحبان بود بدست آورده لقبیل رسانیدند و سرایشان را بر همان دروازه آویختند و شاهزاده ابو بکر را از قید بر آورده بسلطنت برداشتند ازین وادی شورش که در دلی رود داده بود زیاده از یک روز کشید و فتنه فرو نشست و امنیت بطهور رسید مدت سلطنت او پنجاه و سه روز *

سلطان ابو بکر بادشاه بن ظفر خان بن شاهزاده فتح خان بن سلطان فیروز شاه

به اتفاق اعیان دولت در سن ۹۱ بر تخت خلافت جلوس نمود و بعد چند روز چون سلطان ظاهر گشت که ملک رکن الدین جنیدی وزیر که از قتل سلطان عیاش الدین تعلق وایر شده بود

پشت تو مانند کمان گشت کوز
خشک شده پوست بران همچو توز
رشته اشک تابدان گشت زه
ناوک آه تو بران نینس به
قد تو لام و الف آمد عصا
هر دو پی منفی وجود تو لا
پایدم مار زنا دیدنت
خلق بفریاد ز نشنیدنت
موسے سفید از اجل آرد پیام
پشت خم از مرگ رساند سلام

درین وقت سلطان که طاقت حرکت نداشت و قوائے بدنی و حواس ظاهری سست شده بود در سنه ۸۹۹ شانهزاده محمد خان را سلطان ناصر الدین والدینیا محمد شاه خطاب داده و وکیل السلطنت و موتمن اختلاف کرده خزاین و اقبال و حشم و خدم و جمیع کارخانجات و اسباب جهانبانی حواله نموده خود بر اسم عبادت و طاعت که شعار عاقبت اندیشان نجسته فرجام و اطوار نیک سیرتان فرخنده انجام است اشتغال و رزید منظم

طاعت او نغزترین پیشه
فکرت او مغز تر اندیشه
روسے بحراب عبادت بمن
کسب سلہائے سعادت بمن
رو بیکی ار که فرخند گیت
ترک دوی کن که پراگند گیت
میوه مقصود کی آرد درخت
تا نکند پائے بیک جائے سخت

روز جمعه خطبه بنام هر دو با شاه خوانند و پیوسته همین طور خوانده می شد بعد چند گاه ملک مسفرح الخاطب بر استی خان که حاکم گجرات بود بمترصد مانے آن ولایت اتفاق کرده سکندر خان را که بتازگی حکومت آن دیار تعیین شده بود بقتل رسانید سلطان محمد شاه چون به انتقام ان پرداخت از نیجبت رخنه تمام در امور ملکی راه یافت لشکر یان سلطان فیروز شاه از نیمینی حسد برده و حل بر بے مہتی و نامردی سلطان محمد شاه نموده مخالفت و رزیدہ سلطان محمد شاه باہنا آمادہ جنگ گردید و در شہر دہلی ہنگامہ کارزار گرم گشت چون سلطان فیروز شاه نیز در جنگ گاہ تشریف آرد و سلطان محمد شاه تاب مقاومت نیادہ فرار نمود و بجانب کوه سرسور رفت بریت

دو جان ہرگز بیک پیکر گنجبد
دو فرمان دہ بیک کشور گنجبد

القصہ سلطان فیروز شاه از محمد شاه خلف خود رنجیدہ ادا ازا و ککہ خویش بر اور دہ شانہزادہ

رعیت چونچ است سلطان درخت
درخت لے پسر باشد از بیخ سخت

سیاست را مطلق ترک داد و هیچ مسلمانی را آزار نداد و از کثرت انعامات و ادرارات تالیف
قلوب عامیان نموده محتاج سیاست نشده از برکات عدالتش راه ظلم و تعدی بسته گشت و بیخ
آفریده در عهد سلطنت او آزار نیافت **بیت**

لطفش بکرم چاره بیچاره نکند
عدلش ستم از زمانه او آره کند

فرزندان و وارثان کسانے را که سلطان محمد شاه لطف خان مرحوم بناحق کشته و قطع اعضا نمود
بود بانعام و وظیفه خوشنود کرده خط ابرائے ذمه سلطان مرحوم ازان جمله گرفته بمهر اکابر و
اشراف رسانیده در مقبره سلطان گذاشت نادری قامت واسطه عدم مواخذہ ازان
عصیان گرد و بمقتضائے نیکذاتی و نیک نیتی رفتن عورات مسلمہ و مہنود بر مزارات و تہخانہ
منع کرد و اساس فنق و فجور و شراب و بنگ و دیگر مناہی منہدم گردانید و بنیت خیر قسم
عمارات از مساجد و مقابر و مدارس و خوانق و دارالشفاء و رباط و کوشک و حوض و چل
و باغات و منار و چاه و حمام و غیر ذلک انقدر که سلاطین پیشین نکرده بودند تعمیر نمود
و در بعضے تواریخ نوشته اند کہ فیروز آباد و غیرہ سی شہر و چهل جامع مسجد پنختہ دسی مدیسہ
و بست خانقاہ و دویست رباط و صد نہر و صد کوشک و صد پنجاہ چاہ و دہ حمام و پنج
دارالشفاء و صد مقبرہ و دہ مینار کلان و باغات بیشمار ازان بادشاہ تعمیر یافته و اکثرے ازان
تاحال کہ زیادہ از سی صد سال منقضی میشود برجاست چنانچہ برکوہیچہ متصل دہلی علامات
عمارات و عمودی موسوم بچمان نما کہ عوام الناس آنرا لاتہہ فیروز شاهی گویند قریب شصت
ارتفاع و سہ درعہ سطرگویا از یک سنگ ساخته اند و بیخ ان تا باب رسانیدہ باشند تا حال
قائم است و از بس کہ استحکام تمام دارد مدت مدید دیگر برجا خواهد ماند **بیت**
جزائے حسن عمل بین کہ روزگار ہنوز
خراب می نکند بارگاہ کثرے را

چون سلطان بہ کبر سن رسید بہار جوانی را خزان پیری بے رونق گردانید ضعف شیب
غالب آمد و توانائی شباب مغلوب گشت قالب قامت بسان کمان حلقہ بست و

تیر جوانی بر جنت **منظم**

شکل کمان راست قدرت شرح دہ
بہر کمان تو عصا گشت زہ
تا بکمانت فلک این چلہ بست
تیر جوانیت برون شد زشت

تہتہ نہضت نمود جام حاکم انجا بقوت کثرت اب و پناہ دریائے سندھ تے بحار بہ نمود
کار از پیش ز رفت بالضرور سلطان این مہم ملتوی گذاشتہ بکجرات رفت و ایام برسات
وران دیار گذرانیدہ باز بطرف تہتہ رفت جام بعد بحار بہ بسیار تاب نیارودہ امان خواستہ
ملازمت نمودہ پیشکش ہر سالہ قبول کرد و سلطان بعد تنظیم و تنبیق مہمات ان دیار مراجعت
برہی نمود و بہ انتظام مہام جہانبانی اشتغال ورزید بقتضائے نیک ذاتی و صن
اخلاق فطری خلافت بعدالت کردہ ضوابط عدل و احسان و قواعد امن و امان مہمیان
جہانبان گذاشت از جملہ ضوابط ادا کجہ خراج ممالک موافق حاصلات و بقدر قوت رعایا
طلب کردی اصنافہ و توفیر معافداشتی و سخن کسے در حق رعایا گوش نکردی و در انجا آبادی
و مہموری رعیت بودی و آسیب کسی زبیدی ببل آوردی منظم

شنیدم از بزرگان سخن سنج   کہ سلطان را رعیت بہتر از گنج
کزان خرچ ارشود آخر سراید   وزین ہر خطہ دخل نو دراید
و از اخذ محصول مثل گل فروشی و نیل گری و ماہی فروشی و ندائی در میان فروشی و نخود
بریاں گری و دکانانہ و قمارخانہ و دادبگی و کو توالی و قصابانہ و طومانہ و لکاحانہ و دہریچہ
و تولد پسرو عا و نیشکر و روغن گران و پزادہ خشت و شیر و حنبرات و کاہ چرانے و خزارد
کشی و فروعی و شکرانہ و جومانہ و سازندہا کہ روز شاوی بجانہ مردم میروند و خرید و فروخت
زمین و ظروف سفالے و کولہ استخوان ہندوان کہ بگنگ می برند و غیر ذلک کہ باعث
انار عامہ بریاست اجتناب داشت بلیت

دل دوستان جمع بہتر از گنج   خزینہ تہی بہ کہ مردم برنج
و بخت اشتغال حکومت و لایات عمال متدین بہ امانت و خدا ترس و کار گذار تعین
کردی و بہ بیچ بد نفس و مثریرے را خدمت نفرمودی و از انجا کہ الناس علی دین ہلکھ
گفتہ اند حکام پیروے احکام سلطان فرخندہ فرجام نمودہ قواعد عدالت و انصاف
معمول داشتندے واحدی را مجال نبود کہ مرتکب ظلم تواند بود نظم

خدا ترس را بر رعیت نگار   کہ معمار ملک است و پرہیزگار
خدا را بران بندہ بخشایش است   کہ خلق از وجودش در اسایش است
مراعات و بہقان کن از بہر خویش   کہ مزدور خوش دل کند کار بیش

گذاشته بودند که تا حال معبد اهل هند است و این راهبوانی نامند سلطان انبندمه را از
 علمای براهمه استفسار نمود گذارش گویندگان و پرستیدن صورت نوشابه خلاف ظاهر
 گشت و از کتب براهمه که ابتدای تصنیف ان معلوم نیست تحقیق پیوست که امکان
 از آغاز آفرینش معبود طبعیت مینود است پرستش تشال نوشابه باهل هند که در صحف
 قدیم انها بقللم در نیامده چنانست دارد سلطان بعد میر کاکر که نکوت بکمان جو الاهی و از
 کوهی کانگره رسیده مکانه دید از عجایب روزگار و بدایع قدرت افریدگار حجو
 از سنگ تمیر یافته از دیوار های آن شب و روز نوایر آتش زبانه میزند سوائے حجره
 از یک دو جائے دیگر نیز از زمین شعله پدیدار است دیده عقل از تماثالی آن حیران
 و مدر که فرد در ادراک کماهی آن سرگردان بعضی اهل تعصب گذارش نمودند که درین مکان
 کان گوگرد است که از اثر حرارت ان نوایر بر میزند سلطان فرمود تا زمین را شگفتند بوسے
 از گوگرد نیافتند و هر چند اب پاشیدند اصلا انطفائے آن آتش ندیدند سلطان از
 مشاهده ان حیران مانده فرمود که اگر کان گوگرد بودی اثر آن ظاهر شدی و بوسے ان بزنگ
 در دماغ عالمیان برسیدی همانا که از آثار قدرت قادر مطلق است که از آعدا آفرینش جهان
 این آتش فروخته می گردد قدرت های آبی کجا در احاطه فهم و ادراک عالمیان میتوانند آمد

مثنوی

نه آگاهی از و کام و زبان را	نه همراهی بد و نطق و بیان را
ز در کوش گمش جان را باد و مشت	ز حرفش دست دل را کوه گشت
لباس نهم بر بالائے او تنگ	سند عقل در صحرائے اولنگ
ز گفتن برتر است و از شنیدن	زبان زین گفتگو باید بریدن

در ان مکان بسیاری از کتب براهمه سلعت یافتند سلطان علمای انطایفه بحضور خویش
 طلبداشته مضامین آن را شنیده مخطوط گردید و فرمود که بعضی از ان کتب را ترجمه فارسی
 کنند تا مضمون بوقتی فهمیده شود چنانچه مولانا سائے اعز الدین خالد خانی کتبه در حکمت
 طبعی از ترجمه کتب قدیم در سلک نظم آورد و کتاب فیروز شاهی موسوم گردانید و سلطان از
 بغایت پسند نموده در صد آن بسیاری نقد و از طلا و نقره و جامه و جاگیر مرحت کرد و مضمون
 ان کتاب اکثر اوقات مذکور محفل قدسی می شد القصه سلطان بعد فتح نکوت بکمان

حوریان از پی نظاره آن تشنه رخصت آمد از رضوان

در پایان قلعه بهون مکانی است پرستشگاه اهل هند در سالی دوم تیبکی در ایام نوروزی در اوایل یا اواسط اسفندار دویم بعد انقضای ایام برسات و آخر شهر یوریا اوایل ماه مهر که هر دو ایام بهار اعتدال میل و بهار مسرت بخش اهل روزگار تواند بود و در پیش اهل ریاضت و مرتاضان از باب افاضت و طبقات خلایق و طواف انام مؤنث و مذکر صغیر و کبیر از اطراف ممالک راه یکساله کرده بقصد زیارت می آیند و قطع نظر از هند که بت پرستی آمین دین آنهاست گروها گرو مسلمان مسافت بعید طے کرده نذورات می آرند بحکمت آیزوی مرادات مردم بحصول می انجامد طرفه تر آنکه بعضی گنگاماد را در زانوگ زبان خود بریده پایان دیوار معبد شبانگاه بر زمین میخوابند و بقدرت الهی روز دیگر زبان آنها درست می شود و گویای بهم میرسانند و بعضی سر خود بدست خود قطع میکنند و باز درست می گردانند و در ایام مذکوره محجی عظیم اجتماع پذیرفته چند گرو و فرنگ انبوسه از خلایق و از دو حام طبقات انام بیرون از حد قیاس میگردد و پرستشگری و نذورات گذاری بکاری برزند و از نقد و جنس در آن مکان بطریق نذر میرسد و بحدی انبارها و تودها میگردد که حساب دانان روزگار و گنجینه داران کار گزار در حساب و شمار نمیتوانند آورد و چند روز تماشای بے بدل و بهنگامه بے نظیر و اسطه منراط نشاط و انبساط و موجب ظهور و نور سرور نظارگیان می شود و نوعی تماشا بر روی کاری آید که افلاک را از نظاره ان حسرت می افزاید و کواکب از دیدن آن انجمن شادگامی و کامرانی می آریند نظم

همه طرف جشن و همه سو سرور	بهر گوشه صحبت بهر جا حضور
سرای جهان انوائی سرود	فرستاده هر دم بشادی درود
میین و یار و نه از و نشیب	نباشد همه جا جز آمین و زیب
جهانی بشادی بر راسته	در و بوم پر زیور و خواسته
چه در کوچه و چه بازارها	بزیور برامود دیوارها
با آمین به بندد بے چارطاق	که هر یک بود رشک نیلی واق

در آن وقت که سلطان براجہ انجاصلح نموده مقصد مراجعت داشت بعرض رسانیدند که وقتی که سلطان سکندر رومی درین مکان رسید صورت نوشتابه را در نیجا درست کرده

با مور جهانبانی قیام ورزید و بر عیاد و بر ایام شرده رفاہیت داد سہر ناز سامانہ جدا کردہ تادہ کر وہے
 داخل آن نمودہ پر گنہہ جدا گانہ مقرر ساخت و بر لب دریائے ستلج و بیابانہ کہ یک جا میرود
 فیروز پور آباد کرد و ایندہ پر گنہہ علیحدہ کرد و در نواحی ہائسی قلعہ احداث کردہ بھصار فیروزہ موسوم
 کرد و نہرے از دریائے جناحوالی سر مور بر آوردہ بان حصار رسانید بچنین چند نہر از
 دریائے مذکورہ و دیگر دریا بر آوردہ تا موجب نفع خلایق بودہ باشد چون نہر سلیمہ را
 آوردند سلطان بچہت دیدن آن سواری فرمود پنجاہ ہزار بیلدار بکنندیدن اشتغال داشت
 از میان یک پشتتہ استخوان نیل اگر چہ فرسودہ بود اما بقایت سبط و مہشت در عہ طول استخوان
 دست آدمی سہ در عہ بر آمد تحقیق پیوست کہ در جنگ پاندوان و کوردان این آدم و نیل کشتہ
 شدہ بودند تا این زمانہا استخوانہا افتادہ است با بجلہ چون سلطان قصد ملک گیری داشت
 اکثر مالک بزور شمشیر گرفت و بجانب نگر کوت لوائے عزیمت بر افراشت مسالک ہمالک
 و کومہار دشوار گذار طے کردہ پایان قلعہ کانگرہ نزول کردہ مرکز وار گروہ گرفت راجہ آنجا
 متحصین بودہ جنگ تیر و تفنگ در میان آوردہ چون محاصرہ با متداد کشید و کارے از
 پیش ز رفت صلح در میان آرد راجہ آنجا بلا زمت رسید پیشکش گذاریندہ سلطان ادرہ
 نوازش فرمود و نگر کوت را محمد آباد موسوم گردانید بے شایبہ تکلف کانگرہ مکانی است
 خوش آب دہوا و سرزمینی است نشاط بخش دلہا تمام کوہ و صحرا مالامال از گونه گونه گلہائے
 مطرا و رنگارنگ میوہ حلاوت اما دلگشتی است بھجت آنرا و قطعہ بہشت است
 عشرت پیران مقسم

چشم بد از زمین کانگرہ دور	کہ دمد زو گیماہ عیشش و سرور
سرزمینی کہ خلد از دست نشان	روح قدسی کند در و جولان
صد ہزاران گل شکفتہ درو	فرح بیدارفتنہ خفتہ درو
ہر گلے گونه گونه از رنگے	بوسہ گل رسیدہ فرسنگے
ابہائے روان بان گلکاب	زیر سنگش بلطف در خوش آب
چون طرب گاہ عرصہ جنت	خالی از رنج عضتہ و محنت
خاک صحرائے آن نجستہ مکان	شدہ بر فرق خلق مشک افشان
سروستان حصار متین	رشک افزای صن عور لعین

سلطان فیروزشاه باریک

چون سلطان محمدشاه رحلت نمود پسر او اولاد و برادرش ارث نبود که بر تخت جهان بانی
 جلوس نماید ارکان دولت و اعیان سلطنت به اتفاق یکدیگر ملک فیروز باریک را که برادر
 زاده سلطان غیاث الدین تغلق شاه بود پدرش رجب سالار ترک تعلقات نموده رتبه
 ولایت داشت چنانچه در هند و سستان تا حال مشهور است و اکثر خلایق از معتقدان و متبیین
 در عمر پنجاه سالگی سلطنت بر محمد ریاسه سند بر سریه فرمانروائی جلوس داده سلطان فیروزشاه
 خطاب کرده سکه و خطبه راجع نمودند منتهی

مخالف شکن شاه فیروز بخت   به فیروز فحالی در آمد به تخت
 نشاط نو این تخت بر روزگار   زینسروزی دولت کاملاً

سلطان بجالفان آن نواحی صلح کرده از اسبجاردانه سمت دہلی گردید در اثنای راه بعضی سید
 که احمد ایاز عرف خواجه جهان که از مقربان سلطان محمدشاه بود از استماع رحلت سلطان
 در دہلی بر تخت خلافت جلوس نموده سلطان غیاث الدین محمود خطاب خود کرده سلطان
 احتمال بر حماقت او کرده فرمان عضو تقصیرات بنام او صادر کرد او اولاً از اطاعت انحراف
 ورزیده آخر الامر زیراکه امرائے آن نواحی باو اتفاق نکردند دست کشیده خود را لایق پادشاهی
 خلافت ندانستند عرصه داشت متقصدین عجز و نیاز ارسال نمود چه طعمه شیران بیشکبکشان کج
 خانه را نباید در اتبہ فیلان برائے پیشه ضعیف همت بخرج نبرد چون سلطان در نواحی مانسی
 رسید احمد ایاز مع توابع خود سر برهنه کرده و دستار در گردن انداخته ملازمست که سلطان
 از روی التفات قلم عضو بر جرابید جایم او کشید و بجاگیر لایق سراسر از و سر بلند
 گردانید سمیت

یعنی کسانیکه ره برده اند   بدی دیده و نیکی کوی کرده اند

از اسبجاردخانی و فیروزی در دارالملک رسید و نوید عدل و انصاف بجهانیان در داد امر را
 از خطاب لایق و جاگیر مناسب سر بلند ساخت و شیخ صدر الدین از اولاد شیخ بهاء الدین
 ذکریا قدس الله سره خطاب شیخ الاسلامی داده به تقرب خویش جا داد و هدیه درین اثنای مشهور
 ابو الفتح خلیفه مصر در رسید سلطان خوشوقتی زیاده از حد نموده باعث افتخار دانستند

داد و نهایت تواضع بجا آورده در جلو پیاده روان شد و در شهر قبه با بستند و لوازم شادی
 و شادمانی نظهور آوردند و بر منشور زر با تثار کردند بمحاجان و مسکینان و مستحقان تهیدستان
 و اوند و خطبه بنام خلیفه خواندند و منبر خواندند که در طراز جاها کئے زر بفت و شرفات عمارت
 نام خلیفه فرسید بعد دو سال دیگر باز منشور نیابت و خلعت خاص و لواکے حضرت
 امیر المومنین برائے سلطان آمد پیاده به استقبال رفته منشور بر سر و لواکے برگردن نهاد
 در شهر آمد و ایام صحت و مشارق حدیث و منشور خلیفه در پیش نهاد هر حکم که صادر میکرد
 خلیفه منسوب می ساخت و میگفت که حضرت امیر المومنین چنین حکم کرده اند مال فروان
 و جو اهرگان بها و دیگر اشیا بطریق پیشکش بخدمت خلیفه براتب ارسال داشت مرتبه
 سویم نیز منشور رسید سلطان مراتب تعظیم و تکریم بجا آورد چون مخدوم زاده بغداد بطریق
 سیر هند وستان آمد سلطان تاقیبه پالمه بنجر و به دلی استقبال کرده در شهر آورد و دوگ
 تنکه و یک پرگنه و کرتک سیری و حوضها و باغها و در انعام مقرر کرد و هرگاه مخدوم زاده
 آمدی سلطان از تخت فرو آمده و چند قدم پیش رفته مخدوم زاده را پهلوکے خود بر تخت
 جادادی القصد بعد از آنکه منشور خلیفه عباسی حاصل کرد سلطنت به استقلال دانسته مجددا
 در امور خلافت تقید ورزید در ولایت گجرات و دیوگیر و پهنج و سرنال و دیگر
 ممالک از سر حد فتنه و فساد عظیم برخاست سلطان در گجرات رفته قریب دو سال روان
 دیار تردد و تلاش کرده تسکین فتنه نمود و زسه از در آمدند بارسید که در تواریخ چگونگی نوشته
 اند اگر چنین فتنه بار و دهد پادشاه را چه بایر کرد التماس کردند که تدارک این چنین
 شورش آنت که پسر پادشاه را که قابل بوده با مشد بجائے خود نصب کرده ترک سلطنت
 باید کرد و الا از عملی که باعث تنفر جهانیان است احتراز باید نمود و سلطان منبرمود که پسر
 و برادر ندارم که سلطنت بردارم و ترک سیاست نمیتوانم کرد و با جمله بعد تسکین فتنه
 گجرات بطرف تهته روهنا و بعد رسیدن چهار که وی تهته از افراط مرض غلبه زار و دلیعت
 حیات سپرد و خلایق از ظلم او نجات یافت بریت

مخدوم قهر خد استشس دندا هنا

مژده مردکان عس و جاناها

مدت سلطنت بست و شش سال +

ان مصر ویران تر ظاهرا گشت بیست

ان مصر و مملکت که تو دیدی خراب شد
وان نیل که مرمت که شنیدی سراب شد
در نیت صورت سلطان اندکی نادم گشته با بادا فی رعیت و اخرونی زراعت توجه بر گماشت
ور عایارا از خزانه سرکار مال میداد و بکار زراعت تاکید میکرد و بنا بر امساک باران
مزروعات نمی شد اکثر رعایا که زر از سرکار گرفتند و زراعت نکردند بقتل رسید بسبب
امساک باران قحط عظیم رود داد گندم قیمت ادم پیدا کرد و برنج هم سنگ طلا گردید غله کیاب
چه بلک نایاب شد و آدم آدم را میخورد و هتی دستان از گرسنگی هلاک گشتند و قالب هتی کردند و
مفسدان از فقر و فاقه تنگ آمده جان بحق تسلیم کردند **نظم**

هر که ایدار نان بودی هوس
قرص غر بر آسمان دیدی و بس

گشت زان تنگی جهان راتنگ دل
گرسنه نالان و حیران سنگ دل

در چنین وقت سلطان بے رحم و اهن دل در دوازه شہر بند کرد تا یکس از شہریان بدر
زود و بدین تقریب اکثر عامه خلایق هلاک شدند و مواشی مردم نیز از عدم علف و غله
تلف گردید بعد تخریب شہر و تهللیک شہریان حکم کرد که در دوازه واکتند تا مردی که بر بخ
وکره نگاه داشته شد هر جا که خواهد بر دند و اکثر مردم با توابع و لواحق بجانب بنگاله اندیا
که در ان طرف غله ارزان شنیده بودند بدر رفتند و حکایت ستمکاری و مردم آزاری

سلطان بولایت دور و نزدیک بر دند **نظم**

ستم بر ضعیفان مسکین مکن
که ظالم بد و شرخ رود بے سخن

غم ز کیر دستان بخور زینهار
به ترس از زبردستی روزگار

ماند ستمگار بد روزگار
بماند بر و لعنت کردگار

چون در خاطر سلطان یقین شده بود که بدون اجازت خلیفه عباس سلطنت روایت
دار تکاب ان حرام است در مقام تیغ خلفائے عباسی بود و بارها عرض داشت
بخدمت خلیفه مصر که ازال عباس بود متضمن بیعت و اطاعت خود ارسال نمود و
بجائے نام خود در سکه نام خلیفه نویسانیده در سکه از خلیفه منشور حکومت و نوازش
و خلعت برائے سلطان آمد و سلطان با جمیع امرائے داعیان و مشائخ به استقبال رفت
و پیاده شده منشور بر سر نهاد بر پائے حاجی مصری که ان منشور آورده بود بوسه

چو دخلت نیست خرج آهسته تریکن بدخل و خرج خوددایم نظر کن
دیگر اراده فاسد او آن بود که کوه همانچیل را تا دیار چین ضبط نماید در مینصورت امرائے نامدار
و خرائین بلند اقتدار نامزد کرد که ان جماعه درون کوه رفته سعی موفوره بکار بردند و بدفعات
کارزار و پیکار نمودند بسبب صعوبت کوهسار و دشوار گذار و تنگی کوه و دستواری جاد و شواری
مداخل و مخارج و کثرت سپاه ان ممالک کاری از پیش زلفت کوهیان غالب آمده بسیاری
از لشکریان سلطان را کشته و خسته نمودند قلیله که سلامت ماندند رجعت نیت آنها را سلطان
بسیاست رسانید بمیت

بادشاهے که طرح ظلم فگند پائے دیوار ملک خویش بکند
چون از سلطان چنین امور نالمایم و احکام غیر معقول بصد و پیوست و در کار ممالک اختلال
راه یافت و هر طرف فتنه بیدار گشت و کار بجائے رسید که اکثر ولایات مضبوط از قبضه
تصرف بدر رفته بلک در دہلی که تختگاه بود تفرود و غضبان شایع گردید و آمدن خراج و باج از
اطراف ممالک منقطع گشت در ملتان ملک بہرام ابنہ کہ برادر خواندہ سلطان تغلق شاہ بود یعنی
و زید سلطان باستماع این خبر از دولت آباد عرف دیوگیر بملتان آمد ملک بہرام صفوف
آراستہ آمادہ پیکار گھر دید و بانگ جنگ دستگیر گشته بقتل رسید سلطان خواست کہ
اہل ملتان را قتل عام نماید بہ شفاعت شیخ الاسلام شیخ رکن الدین قدس اللہ سرہ
نجات دادہ بہ دہلی مراجعت نمود در ہمین ایام ولایت میان دو اب از شدت و کثرت
طلب خراج غیر معمول خراب شد اکثر رعایا خرمن ہارا آتش دادہ و مواشی و امتنع خلاصہ گرفتہ
بدر رفت سلطان فرمان داد کہ ہر کرا یا بند بکشند و آن ولایت را بہ تاراج برند عمال خلق را میکشند
وغارت مینمودند بعد ان سلطان برسم شکار و برون رفته تمام نواحی را تاراج و متوطنان را
علت تیغ بیدریغ نمود و سر ہائے مردم را بر کنگرہ ہائے قلعه براوینخت از اسنجا بطرف قنوج
رفته وان دیار را تا ولایت موئمہ تاراج کردہ عالم عالم مردم بقتل در آورد و بہ ترہمت رسیدہ
آن ولایت را نیز خراب کردہ بہمت دہلی معاودت نمود تمام مقصات و دیہات کہ بر سر راہ بود
بسبب ظلم عمال و تحط سال خراب و بد حال دید و پیا دگانی کہ در راہ ہر اے دا کجواکی بودند
ہمہ برخاستہ و آثار اہل دانی بر طرف شدہ بنظر درآمد چون بدہلی رسید خراب تر و ساکنان

شهر اوجین را وسط جمیع ولایات خلیش دانسته تختگاه نموده بود بهترین است که شهر اوجین دار السلطنت
 گردود بعضی گفتند که دیوگیر دار الخلدت باید که چون هوای دکن بر مزاج سلطان موافقت
 کرده بود دیوگیر را که در زمان راجه بهوج و هاراگری گفتندی دولت امانام بناده تختگاه
 خود مقرر گردانید و از دہلی تا دولت آباد سراسرے باور باطها احداث کرده غله خام برائے
 مسافران مہنہ و طعام بختہ بختہ مسلمان از سرکار مقرر ساخت و در رویہ رستہ در قحان در
 راه نشانہ تا مترو دین بار قابیت قطع مسافت کنند و فرمود کہ با باشندگان دہلی کہ در موسوی
 بکثرت آبادی و در فور رونق رشک انسانی و مشق و بغدا بود دجلہ دطن شدہ باہل و
 عیال بدولت آباد انتقال نمایند چنانچہ مصر دہلی ویران کردہ مسکنہ آن را و متوطنان باصفا
 و قصبات دیگر در دولت آباد دکن برد و خرچ راہ از خزائنہ سرکار داد مبلغ کلی بانیکار صرف
 شد اکثر مردم کہ روانہ شدہ بودند بدولت آباد نتوانست رسید و کسانیکہ رسیدند
 نتوانستند استقامت را بر این تغییر و تبدل تحمل کنند تمام بحال بندہ ہوا راہ یافت بیست
 سوختہ دل سوختگان زو کباب کلبہ محنت زوگان زو خواب

دیگر خامکاری او انکہ بفرمود تا مس سادہ مانند طلا و نقرہ در دارالنرب سکہ زنند و فلوس
 مس را بدستور تنکہ زو نقرہ رواج دهند و در خرید و فروخت معمول دارند تا جران
 مالک مس را بہ دارالنرب می آوردند و مبلغ با مسکوک بیگر دانیدند و امتدہ و اسلحہ میخریدند
 و باطراحت میفرستادند و سکہ زو نقرہ انجا میفرودختند و متتج و بصرہ در میشدند و زرگان
 ہر کس در خانہ خود سکہ میزدند و در بازار آورده می فروختند و بعد از چند گاہ چنین شد کہ
 این حکم غیر معمول را در امان و در دست رواج نماند و مردم آن اکنہ سکہ مس را بعبوض مس
 سادہ میگردند **نظم**

نہ ہر کہ امینہ سازد سکہ می اند نہ ہر کہ چہرہ برافروخت دلبری اند

نہ ہر کہ طے کلج کہنہا و تنہا نشست کلاہ داری و امین سسروری اند

دیگر اندیشہ ہمس او این بود کہ خراسان و عراق و ترکستان و خوارزم بلک سایر ولایات
 ربع مسکون تخیل نماید باین تقریب سہ لک و ہفتاد ہزار سوار نوکر کرد در سال اول موجب
 سپاہ بوصول رسید در سال دویم چون علوفہ لشکر و نانکو در فرصت آن نشد کہ آن مردم را
 کار فرماید تا بہ تخیل ولایات چہ رسد بیست

نایابی میزان عدل سنگ بر سینه می زد بیت

ز تالش بچکیس سالم بخته کداین سینه کان ظالم نخسته

قتل مردم و بهم میان انسان مجبول و مفظور او بود هر گاه عواصفت قهر و ناله غضب
قیامت انگیز او زبانه میزد و غیب از ریختن خون و سوختن فقر و جود آد میان الطفامنی پذیرفت
و دقتی که سموم شوم غیظ و صرصر سیاست اومی و زید جهان را از وجود انسان خالی می
ساخت و بهنگامی که در خاص و عام می نشست و تقدیب و تادیب مردم از بریدن
دست و پا و بینی و گوشش و میل کشیدن در چشم و کوفتن استخوانهای اعضا بیخ کوب
و سنگ و سوختن اندام زندگان با تیش و زدن سلم آهنی بر دست و پا و سینه و کشیدن
پوست و دوپاره ساختن اومی و در تنه فیل انداختن و بردار کشیدن و سایر او امر جور و جلا
کار فرمود و عرصه خاص و عام را بخون مردم رنگین نمودی و مردم هر طایفه از صوفی و
قلندر و لشکری و نویسنده و عمال و رعیت و تاجران با نذک تقصیر و کسر لغزش سیاست
عظیم کردی و شیخزاده جام را که کلمه از ظلم او بر زبان آورده بود بناحق کشت و همچنان بسیار می هم
را به ستگاری بے صد و تقصیرات بقتل رسانید بیت

نه بینی کس که وز خنجه نخورده ز صد کس بر یکے رحمی نکرده

میخواست که ضوابط سلاطین پیشین منسوخ ساخته احکام مجرده اختراع نماید در مصیوت
هر روز ضابطه تازه و حکمی جدید اصداری فرمود چون احکام او خلاف قرار داد اسلاف
و از جاده عقل و دانش دور بود و موجب تفرع عام می شد و عمال در اجرائے آن عاجز
می شدند و بانواع عقوبت ما خود می گشتند و اگر نفاذ میرسانیدند عامه خلایق متاصل
می شدند و ظل عظیم در کار مملکت راه می یافت و ضوابط چند مقرر ساخت از آنجمله یکے
انکه خراج تمام ولایت میان دو آب یکے پده مترا داده و این امر باعث استیصال
رعایا گردید و کار زراعت معطل ماند و امور بادشاهی تنزل یافت نظم

خرابی زبیدا و میند جهان چوستان خورم زبا و خندان

یظلم جائے که گزود و راز نه بینی لب مردم از خنده باز

دیگر با ذرائع خود مشورت کرد که در اختلاف در وسط الارض ممالک محروسه بوده
باشد بعضی گذارش نمودند که چون بکرماجیت که این همه ممالک در تصرف داشت

نمودی و در اجتناب مناهای و مسکرات و سایر امور آنچه اسم معصیت بران اطلاق
 دارد و کوشش بجا آوردی و در علم تاریخ و حکمت و معقولات و نظم و انشا و غیر ذلک مہارت
 تمام داشتی و در تخییر و ضبط ممالک سعی بلیغ بکار بردی چنانچہ ولایت گجرات و مالوہ و
 دیوگر و کنپلہ و دہور سمندر و ترمہست و بکنوتی و سنار گام در اندک مدت بتخییر در آورد
 و انضباط حکم خویش نوعی داشت کہ احدی را مجال تخلف نبود و در داد و دہش و
 بخشش و بخشایش عالی ہست بود و در طرفتہ العین تمام خزانہ را خواستی کہ بیک کس انعام
 نماید بخشش تمام عمر حاتم کہ بسجادات مشہور است کمترین عطائے یکروزہ ادب و در وقت
 بذل و عطا و ہنگام جو و وسخا غنی و فقیر و صغیر و کبیر میر و جوان قوی و ناتوان مقیم و مسافر مسلم
 و کافر یکانہ و بیگانہ برابر بود و تا تاریخان حاکم سنار گام را بہرام خان خطاب دادہ در یکروزہ
 صد فیل و ہزار اسب و یک کرد و رتنکہ زر سرخ بخشید و ملک سنجہ بدخشی را ہشتاد لک
 تنکہ و ملک الملوک عماد الدین را ہفتاد لک تنکہ و ملک عز الدین را چہل لک تنکہ بخشیدہ
 و ملک غزنوی را ہر سال یک کرد و رتنکہ میداد و روزے بہا در شاہ سنار گامی را بطرفی نصبت
 میکرد حکم کرد کہ آنچه در خزانہ موجود است ہمہ را با او بدہند ہمچنان کہ دہد و در خزانہ چیزے
 نگذاشتند روزے مولانا کے جلال الدین حسام نقضیدہ در مدح سلطان اور و چون
 مطلع ان را خواند چندین ہزار ہمرہ انعام داد و فرمود کہ زیادہ ازین مخوان کہ من از عہدہ
 صلہ ان نمیتوانم برآمد القصہ چنانچہ در سخاوت بے نظیر بود ہمچنان در ظلم و ستم ثانی
 نداشت سرانظالمان دہر و سر حلقہ ستمگاران عصر مخترع قوانین جو و ستم مبدع
 اینین بیداد و ظلم بادی مبادی و بانی مبانی جو رانی بود کہ ام ظلم است کہ در
 کارخانہ بدخوی خود ہمیانداشت و کلام ستم کہ در کارخانہ جفا جوئے او موجود نبود
 کف سرمایہ دار چون دست چنار تہی میگرددیدن پیرایہ میشخ چون سرو یوار عریان
 می ماند و دوکان بزاز مانند خانہ بخیل تختہ بندی بود و تنور خیاز لبان و یکدان مفلس
 سرو میشد سوزن خیاط چون پائے رشتہ بر آورده حرکت نداشت و کمان نداشت
 بمثل گلو سر بستہ آواز نمیداد حد و از جو را بہین دلان سر بر سندان میکوفت و قنادان
 جفائے آتش زبانان زہر آب می خورد و گاؤں در مرگ عافیت جامہ می در پید رنگ بریز
 برفوت جمعیت جامہ سیاہ می پوشید حمال از گرانی با ظلم پشت بہ دیوار بہاد بقال از

آن عمارت را از طلسم برپاداشت چون طلسم را بعد آمدن سلطان بشکست آن عمارت از پا افتاد و حاجی محمد قنداری نوشته که در وقت دست شستن سلطان ناگاه برق جانگاہ از آسمان افتاد و آن قصر فرونشست و بعضی نگاشته اند که سلطان فیضان کوه شکوه از بنگاله آورده بود برائے نمودن به شاهزاده العن خان حکم کرده بود که آن فیضان را بپزند چون عمارت قصر تازه بود از صدمه فیله از پا در افتاد و بعضی می نویسند که در آن وقت زلزله عظیم آمد و آن قصر در افتاد شیخ رکن الدین ملتانی برائے ملاقات سلطان در آن قصر رفته بود بر مزوایا بجهت زود برخواستن میگفت اما سلطان تفهم نکرد چون شیخ برخاست قصر برنشست و آنچه تحقیق پیوسته آنست که چون سلطان از قدوة الاصفیا شیخ نظام الدین اولیاء بنجیدگی داشت بعد نزول در آن منزل به شیخ پیغام کرده بود که هر گاه من داخل دہلی شوم شیخ ازان شهر بدرود و حضرت شیخ فرمودند که مہنوز دہلی دوراست و این سخن در میان اہل ہند مشہور است کہ گفتہ اند **مصر** کہ مقبول را رو نباشد سخن

در بہین سال شیخ نظام الدین اولیاء و امیر خسرو دہلوی از تنگنائے جهانی بمال جاودانی شتافتند مدت سلطنت سلطان چہار سال و دو ماہ +

سلطان محمد شاہ افغان عن فخر الدین بن جوہا سلطان غیاث الدین تغلق شاہ

بعد رحلت پدر و الاقتر در سن ۲۵ برس بر سر فرمان دانی تملکن گزیدہ کوش دی بلند آوازہ گشت و ططنہ مبارکبادی از خاص عام برخاست بازار و کوچہ آراستند و شہر را بزینت و زینت پیراستند و داد سرور و شادمانی دادند و زر با بہ انعام و بہ بخشش ایشار کردند و بلیت بکلی چون چمن بہار سرسخت رشک فرمائے بوستان بہشت

سلطان از عجایب مخلوقات و جامع اضداد بود گاہ خواستی کہ چون سلطان سکندر روی اقلیم سبعمہ سخر سازد گاہ ہمت بر گماشتی کہ مانند حضرت سلیمان جن و انس در دایرہ اطاعت او در آیند و گاہ ارزوی کہ سلطنت را بانہوت جمع کردہ احکام شریعیہ و مملکیہ از خود نفاذ گرداند و گاہ در نماز و روزہ و ترویج احکام شریعت محمدی صلعم قیام

و نام نرد و بنی از مملکت بر افتاد و راه آمدن نوعی مسدود گشت که در عهد سلطان اصلا
مغول در هندوستان رونکرده و بساختن عمارات رغبت بسیار داشت قلعه تعلق آباد
در نزدیکی دهلی به استحکام تمام بنا کرد خیلے نیکذات و فرشته صفات بود بیشتر اوقات بعبادت
صرف نمودی و گرد مسکرات نگشتی و در مرغ ابواب ممنوعه مبالغه کردی بر فایست رعایا
و برای آبادی بلاد و امصار و امنیت مسالک و مشایخ و آمد و شد تاجر و مسافر و از زانی
نرخ غله و ضبط حاصلات از قرا حق و نفس الامر و تادیب معندان و متمران و تخریب
دزدان و در هزنان مساعی جمیده بکار بردی بعد از چند گاه سلطان به کهنوتی عرف بنگال رفت
وران ولایت ناصر الدین ولد سلطان غیاث الدین بلبن پدر سلطان معز الدین کیقباد حکومت
داشت چنانچه بتجربیر آمده سلطان حقوق نمک آن خاندان بجا آورده از روسے قدر دانی
آن ولایت را بدستور سابق بر ناصر الدین مسلم داشت و از آنجا معاودت نموده بجانب
سارگام نهضت فرمود و بهادر شاه حاکم آنجا از بسیاری فیل و حشم دم استقلال میزد
سلطان بعد مجامع سخت فتح و ظفر نموده بهادر شاه را دستگیر کرده و از آنجا به ترمهت رفته نظفر
گشت و قلعه ترمهت که بغایت متین بود به تخریر آورد و منظم

هر آنکس که دارد در آنجا نشست بر و کس نیاید بتدبیر دست

ز سوسے زمین امین است و نخل مگر از آسمان تیغ بارد اجل

القصه سلطان بفتح و فیروزی ازان سمت مراجعت به دار الملک دهلی نمود و شاهزاده الغخان
عرف فخر الدین جو ناکه در تختگاه مانده بود و در سه تعلق آباد قصری بعمارت مطبوع
برائے ضیافت سلطان احدث نموده لوازم ضیافت همیا کرد و سلطان بعد رسیدن دران
قصر فرود آمده مجلس آراست و داد عیش و عشرت داده و از گوناگون طعام و رنگارنگ
نعمت مایه کشید و چون از تناول انفراغ حاصل کرد مردم دانستند که سلطان بسرعت
از اینجا سوار خواهد شد همگان دست شسته بر آمدند و سلطان دران قصر دست می شست
که بارادت آبی آن قصر مانند خیمه حباب از صد مبلد در هم شکست باینیل مست شراب
از پا در افتاد سلطان با پنچلس دیگر دست از جان شسته ز بر خاک و خشت بخت و
در بعضی تواریخ نوشته که الف خان عمارت آن قصر را که ضرور نبود و عمدا چنین ساخته بود
که زود بپفتد و کار سلطان با تمام رسد و صد جهان گجراتی در تاریخ خودی نویسد که الفخان

حقوق نمک کا فرہمتان را کشته ام از فرزندان و اولاد ان پادشاه ہر کسی کہ ماندہ است حاضر سازند تا بر تخت سلطنت نشائیدہ ما ہمہ کمر خدمت بہ بندیم در صورتی کہ از اولاد آن ہر دو پادشاہ ہیکس ماندہ باشد ہر کرا لایق دانند سلطنت بردارند مہنگان متفق اللفظ والمعنی گفتند کہ از فرزندان آن ہر دو پادشاہ احدی ماندہ و توحق نعمت بجا آورده انتقام خون ولی نعمت گرفتہ لائق پادشاہی بہتر از تو کیست تمامی امرا باتفاق یکدیگر بیعت کردند و سلطان ما بر سر پیر خلافت اجلاس دادہ زمین خدمت بوسیدند و گفتند منظم

کہ این تاج شاہی ترا میرسد	بغیر از تو دیگر کرا امیرسد
اگر بر نشینی تو بر تختگاہ	بسر برہنی خسروانی کلاہ
کہ سستی تو در عدل چون مہر واہ	ترا ز پیدائین تخت و کلاہ
برائے تو ما جان سپاری کنیم	و فائے ترا حق گذاری کنیم
اشارت ز تو جان فشانی ز ما	ز تو خسروی پہلوانی ز ما

القصہ در سلسلہ سلطان بر سر پیر سلطانی جلوس نمودہ تاج خسروی بر سر نہادہ سکہ و خطبہ بنام خود نمود و در کوشک لعل بودن خود قرار دادہ ندائے عدل و انصاف در داد فتنہائے بیدار شدہ باز در خواب رفت و کار جهانداری را رونق تا زہد پیدا آمد در یک ہفتہ مصراع چہا بنائی آچنان صورت سر انجام یافت کہ سلاطین دیگر با لہانہ کردہ بودند بیعت نظام حال زمانہ قوام کار جهان تمام گشت بہ اقبال شہر پارزان

از بقیہ عیال و نسل سلطان علاء الدین و سلطان قطب الدین ہر کس ہر جا بود تفقد احوال نمودہ و ظاہرینا و ادراوات مقرر گردانید و امر را مناسب احوال ہر کدام اقطاع مرحمت کردہ اکثر را رخصت نوشتن داد و زربائے کہ خسروخان در حالت اضطراب مردم ایشان کردہ بود باز یافت نمودہ داخل خزانہ ساخت و ہر کس در ایصال اینقسم زرتہاوان نمودی در شدت تعذیب افتادی و آنچه خسروخان بہ لشکریان دادہ بود یکسالہ در مواجب ایشان وضع نمودہ باقی را در دفعات صلوات بنام انجماعہ نوشتند و در سنوات مستقبلہ بتدریج در علوفہ انہا حساب کردہ در مواجب مردم کہ از زمان سلطان قطب الدین تفاوت راہ یافتہ بود درینو لا بمقتضائے عدل و انصاف در داغ اسب و قسمت جاگیر سو بہت پدید آمد

چو باد حسزانی در آمد بیارغ . زمانه دهد جائے ملسل زارغ
 از آنجا که روضه خلد مکن بوم نشاید و در بارغ ارم اشیا نه زارغ نباید یعنی لایق باوشاهی احاد
 والناس فرومایه نباشد تا چندین شرط گرامی در فردے از افراد انسانی فراہم نیاید بدین تہ
 والاکہ عطیہ ایست عظمی از حضرت کبریا سزاوار نتواند بود چون غازی الملک کہ از امرائے
 کبار سلطان علاء الدین صاحب جمعیت و قبیلہ دار بود و حکومت دیپالپور داشت
 از فخر الدین جو ناخلف خود کہ بچیلہ از خسرو خان جدا شدہ بود و نزد پدر رسیدہ ماجرا سسے
 نمک حرامی خسرو خان و کشتہ شدن سلطان واقف گشت بہ اتفاق بہرام حاکم مغان و
 اوج کہ انتقام بستہ بشکر بیکان متوجہ شدہ در دہلی رسیدہ خسرو خان افواج آراستہ
 آمادہ جنگ گردید و آتش محاربہ مشتعل گشت خسرو خان با فواج بسیار باندک کارزار
 شکست خوردہ گریخت در روز دیگر بدست لشکریان غازی الملک اسیر گردید چون در حضور
 غازی الملک آوردند بلا نقل و نقل قبیل رسید بہ بیت

چراغے کان فرو خواہد پشتن کند در وقت مردن خانہ روشن

اکثر رفیقان خسرو خان خصوصاً کسانیکہ در قسمت صر مہائے سلطان قطب الدین شریک
 بودند ہمہ قتل رسیدند بعد از آن غازی الملک در کوشک ہزار ستون رسیدہ متعزیت
 سلطان قطب الدین و برادرانش گریہ و زاری نمودہ فاتحہ خواند چنانچہ امیر خسرو بزبان پنجاب
 بسیاری مرغوب مقدمہ جنگ غازی الملک تغلق شاہ و ناصر الدین خسرو خان گفتہ کہ ان
 سا بزبان ہند وارگویند مدت سلطنت ناصر الدین خسرو خان چہار ماہ و چند روزہ

سلطان عیث الدین تغلق شاہ عن غازی الملک

پدر سلطان ترک نژاد با ستم تغلق از غلامان سلطان عیث الدین بلبن و مادر او از قوم جت پنجاب
 بود چون کوکب بخت بیدار و اختر طالع ہوشیار سلطان اوج گرا اگر دید بقوت شجاعت و
 مردانگی و زور فراست و فرزانی در جرگہ امرائے نامدار سرسرازی یافتہ در عہد خلافت
 سلطان علاء الدین و سلطان قطب الدین ہم پیش آمد در نیولا کہ بقصنائے دلاوری و لیری
 خسرو خان نمک حرام را بقتل رسانیدہ انتقام خون ولی نعمت گرفت باواز بلند گفت
 کہ من پروردہ نعمت سلطان علاء الدین و سلطان قطب الدین ہستم بجهت ادائے

جنگیده اند این غوغا از دست در نیال جا هر مذکور با جمیعت تمام بر قصر هزارستون شده پاسبانان را بقتل رسانید سلطان بر حقیقت واقف گشته بجانب حرم سر او دیده خسر و خان از عجب دویده دستار و موهای سلطان را گرفت و با هم در آویخته زیر و زبر شدند در نیوقت جا هر مذکور رسیده بدوشنه خوزیز پهلوی سلطان را تنگافته بر زمین انداخت و سران مظلوم را از تن جدا کرده از بام هزارستون بزیر پهنگند و اندرون حرم رفته شاهزاده فرید خان و منگو خان پسران علاء الدین را که صغیر بودند بستم از مادران جدا کرده گردن زدند و دست بتاراج کشادند و آنچه یافتند گرفتند و بعضی امراد ملازمان سلطان را که مخالف بودند همانوقت بدست آورده بقتل رسانیدند و اکثری را در همان شب طلب راسشته بر بام هزارستون نگاهداشتند و قید و زندان نمودند **منظم**

کسی را که نبود شرف در نهاد	نباشد عجب گر بود بد نهاد
سزنا کسان را بر افراشتن	وز ایشان امید بی داشتن
سر رشته خویش گم کرد دست	بجیب اندرون مار پروردست
و گر زندگانی توقع مدار	که در جیب و دامن دی جائے مار

دران حال یکی از مخدومان گفت که سلطان علاء الدین خاندان عم و ولی نعمت خود یعنی سلطان جلال الدین را بر انداخت و در نیولا که خاندان او برمی افتد عجب نیست که با در

مقابلہ میر و دہسیت

مکو را نیک بد را بد شمار است   پیادش عمل گیتی بکار است
 مدت سلطنت چهار سال و چهار ماه از سلطان جلال الدین تا سلطان قطب الدین چہارتن
 غلجی مدت سی و چهار سال و یازده ماه چہانبانی نمودند ۴

سلطان ناصر الدین عرف خسرو خان

بعد قتل سلطان قطب الدین مبارک شاه سکه و خطبه بنام خود کرده بمسلطان ناصر الدین مخاطب گشته و حرم های سلطان را در میان برادران قسمت نموده منکو حه سلطان را در نکاح خود آورد چون اکثر برادران او ہنود بودند شمار اسلام تنزل نمود و رسوم ہنود رونق و رواج یافت بت پرستی و تخریب مساجد شایع گشت بلیت

دو تخانه حواله خسرو خان کنند و فرمود که از تو و برادران تو مستتر کیست استقام و دو تخانه بعهده
 نست الفقه چون درون و برون درگاه سلطانی متصرف او و برادران او در آمد اینجایکه فوج
 فوج و توپ توپ با بلاق و اسلحه شب باور در زمانه بجا با در دو تخانه آمد و رفت داشتند و اندرون
 جناب والا جمع می شدند و قابوس وقت می طلبیدند رفته رفته انیمینی بر تمامی مردم ظاهر
 گشت که آن سیه درون در چه کار است و امر با خود را و از گونه دانستند اما از بختی که
 سلطان را با بود و یقین میدانستند که اگر بعضی رسانند سلطان گوینده را گرفته با خواهد سپرد
 و در صورت او را غالب مطلق و خود را مغلوب محض میدیدند و هیچکس دم نمیتوانست
 زد و زبانی قاضی خان که در خط نویسی نیدن او است و سلطان بود از جان خود گذشته و
 بخون خود دست شسته نیکو خواهی سلطان و سلامتی جان و مال و خیریت بلاد و عباد ویرین
 دانسته کیفیت را بعضی رسانید و از خیال فاسد او اطلاع داد و لیکن از آن سخنان سلطان
 بیخ اثر نکرد و سودمند نیامد بلکه بجواب درشت و الفاظ نامالیم معاتب گشت بعد از زمانه
 که خسرو خان آمد آنچه از قاضی خان شنیده بود همه را نزد او بیان نمودن مکار غدار تکلیف
 خود را در گریه آورده گفت از بسکه سلطان بمن التفات و عنایت دارند نزد یگان درگاه
 حسدی برند و ما را بیخوابند امروز یا فردا است که مرا مهم ساخته کمبختن دهند من خود را از
 کشتگان میدانم سلطان را گریه آن مکار اثر کرد و او را در کنار گرفته گریه نمود و بوسه بر لب
 و رخساره او زده گفت که اگر تمام عالم کجا شوند و در حق تو بدگویند من گوش سخن احدی نخواهم
 کرد و مرا بخواهت محبت تو از عالم مستغنی ساخته میتو عالم بکار نمی آید منظم
 بے چون دلبری با جان در این سخت نیار و جان از او پیوند بگنجست
 بر دو پیوند جان از تن بیگم و بے با او بود پیوند محکم
 بعد از چند گاه چون ربی از شب بگذشت قاضی خان که محافظت درگاه بعهده او
 بود از بام هزار ستون فرود آمده در تفحص حال دروازه نگار دید خسرو خان از پیش سلطان
 آمده قاضی خان را سخن مشغول ساخت و بیره پان در دست او داده قاضی خان را
 غفلت اجل در بوده بود درین وقت جا هر نام برادر خسرو خان رسیده قاضی خان را بزخم
 خنجر بر خاک هلاک انداخت و غریب از مردم برخاست چون غلغله گوش سلطان رسید
 سبب غوغا پرسید خسرو خان آمده بعضی رسانید که اسپان طویل خاص داشته با هم

در قلعه گویار محبوس نموده بود و معه سلطان شهاب الدین برادر عینی که او نیز بهما بخا در قید بود قبل
 رسانید و از نهمیت که خضر خان مرید پیشوائے اهل اندلس شیخ نظام الدین اولیا بود شیخ را
 نخلص او دانسته زبان طعن برکشاد و حد و عداوت در زید سمیت

چون خدا خواهد که پرده کس درو میلش اندر طعن پاکان زند

و مروم را از آمدن بمنزل ایشان منع کرده بے ادبانه پیش آمد و شیخ را ده جام را که از
 مخالفان شیخ بود متصرف خود اختصاص داد و بار یافته در گاه سجانی شیخ رکن الدین لمسانی
 را متعصب شیخ نزد خود طلبه داشته و از غرور جوانی بکس مشورت نیکردی و سخن احدی
 در گوش نیارودی اگر کسی از روی دولت خواهی و نیک اندیشی حرفی بدشنام
 معاتب شدی و از راه بانگ گناه بک بعضی را بدون گناه تعذیر و تعذیب نمودی
 بل بقتل رسانیدی و لباس و زیور زنان پوشیده در مجلس آدمی و زنان رزاه و محتاله
 و مسخره و هزاره را بالائے کوشک هزار ستون طلبیده با امرائے کبار بطریق ہزل مزاحمت
 و مضاحکت و مطایبت اہانت و استخفاف کردی و دایم انحر بوده بعیش و عشرت اشتغال
 داشتی بعد چند گاہ ظفر خان حاکم گجرات را کہ از امرائے والا قدر بود در حضور طلبه داشته
 باغوائے خسرو خان بقتل رسانید و بجائے او خسرو خان را حکومت گجرات کہ وطن متدیم
 او بود داده رخصت نمود او در گجرات رفتہ استقلال کمال بہر رسانیدہ بمقتضائے سفلہ
 منشی و خور و سالی و بیداشی و تنگ ظرفی و کم وصلگی ارادہ یعنی نموده امرائے متعینہ با او
 رفاقت نکردند خسرو خان نظر بر آنکہ مبادا پرده از روی کار ناہنجار او برداشته شود
 باستعمال از گجرات پیش سلطان در دہلی آمدہ شکایت امر نمود برائے خاطر داشت او
 اکثرے از امرائےی موجب و بر طرفی خدمت معاتب شدند و خسرو خان نوعی بر سلطان
 غالب آمد کہ اگر کسی از مصاحبان سلطان حرف نا ملائم از بعضی میرسانید با جابت مقرون
 نمی شد بلک آن را سلطان پیش خسرو خان بیان نمودی و گویندہ بزجر و ملامت معاتب
 میگشت از نهمیت تمامی امر مغلوب شدند و خسرو خان غالب گشته در حصول مطالب
 گرم تر گردید روزے از کم و غدر بعضی رسانید کہ چون ہمہ وقت در حضور بچہ مست قیام
 میدارم و شب با در پیشخانہ میگذارم بعضے از اقا رب من کہ با میدم را حم سلطانی از گجرات
 آمدہ اند بدایعہ ملاقات می آیند در بانان دو تخانہ نیک گزارند سلطان فرمان داد کہ کلید خانے

کے بندیان را بود دستگیر کہ خوب بودہ باشد بہ بندی آسیر
نگہ کن بر احوال زندانیان کہ ممکن بود بے گنہ در میان
چون نوجوان بود و ناتجربہ کار کاروائے سلطنت و ہادہ پیمائی شباب و ہم نشینی نا
اہلان و دوستی خوش آمدگویان چراغ خرد اورا فروشانند و دیدہ مصلحت بین اورا بد بین
ساخت بمقتضائے ہوا پرستی و نفس دوستی حسن نامی خدمت گار بچہ را کہ در حسن صورت
و جمال ظاہری بے نظیر بود منظور نظر خود داشت و شفیقتہ و فریفتہ او گردیدہ ساعتی
بے اومنی بود اورا خسر و خان خطاب دادہ بمنصب وزارت سرفراز گردانید بادشاهان
والا قدر فرمانروایان دانش و در این منصب والا و امرا عظمیٰ بشخصہ کہ بدانش و بیش درستی
دوستی و نیک نہادی و معاملہ دانی و اصالت گوہری و نجابت فطری و صفات قدسی
و شایستگی اعمال و ستودگی افعال و فرخندگی اطوار و پسندیدگی اوضاع موصوف
باشد تجویز میکنند نہ انکہ ہنچو بخردی و خورد سالی و ناتجربہ کاری فرمایہ بد سرشتی را
بدین پایہ بلند ورتبہ ارجمند نامزد مینمایند و بنیاد دولت خود را از پائین کنند بزرگان
گفتہ اند **منظم**

گرش در نشانی باغ بہشت	درختی کہ تلخ است اورا سرشت
بہ پنج انگبین ریزی و شہد ناب	ور از جوئے خلدش بہنگام آب
ہمان میوہ تلخ بار آورد	سرا بخام گوہر بکار آورد
ہی زیر طاؤس باغ بہشت	اگر بیضہ زاغ ظلمت سرشت
ز انجیر جنت دہی از زلفش	بہنگام ان بچہ پروردنش
بر درنج بیہودہ طاؤس باغ	شود ماقت بچہ زاغ زاغ

از انجا کہ تقدیرت در برحق بران رفته بود کہ خسر و خان اساس دولت سلطان را از پائین کنند
بلکہ بنیاد سلطنت خاندان او پراگندہ گردوان طفل بدگہر را مدار علیہ سلطنت و صاحب
مدار امور جہانبانی نمود **بیت**

چو سخت بد کے را پیش آید کند کارے کہ کردن را نشاید

باجملہ سلطان محروم بعقل ناقص الدرک مہات مالی و ملکی بمشورت خسر و خان در پیش نمود
و باعوائے او خسر خان و شاد و یخان برادران علاقہ خود را کہ ملک تائب میل دچشم کشیدہ

جنس سرخ رو نتواند بود و شجره امیدش کبر بلک بے برگ و شاخ بوده باشد و زودست
 کہ مہرہ مراد بر او پیوستہ در ششدر غم نشسته و کعبتین مقصودش از دست فرو ہستہ
 باشد و چو پراست کہ قاتمان مطعون جہانیان و ملوم عالیان بوده باشند مہرہ مقصودش
 طے مراحل نمودہ سلامت بقرا گاہ نمیتواند رسید و ایام در قمار خانہ روزگار خسران زدہ
 و بازی از دست دادہ باشد چنانچہ آخر حال را جہنم و پانزدان بہین بازی ملک و مال
 از دست دادہ آوارہ دشت ادبار و سرگشتہ صحرا افتقار شد و دانش و ران کاروان
 و خرد پروران سعادت نشان چنین اشغال در ہنگام کلاست مزاج و ملالت طبع کہ از کثرت
 امور مر جوہ بہر سہ تجویز نمودہ اند این بجز دین باز بہار از مقاصد عظمی دانستہ ہموارہ
 اوقات گرامی را کہ بدل نذر دہان صرف نمودی خصوص بقمار سولہویں کہ یکے از بازیہا
 چو پراست برہام ہزار استون با خواجہ سراپان در گاہ بیشتر اشتغال داشتی بیت
 مکن عمر صنایع بازی منتار کہ این فصل بہت در روزگار
 چون امر از ملک نایب بغایت تنگ آمدہ بودند با خود با اتفاق کردہ اورا بقتل رسانیدند و
 سلطان را دستگیر کردہ در گو ایار مجبوس کردند مدت سلطنت کہ محض برائے گفتن بود
 سہ ماہ و چند روزہ

سلطان قطب الدین مبارک شاہ و مبارک خان ہرادیقی سلطان

شہاب الدین بن سلطان علامہ الدین

چون سلطان با خواجہ ملک نایب در زندان خانہ می بود امر با اتفاق یکدیگر بعد قتل ملک نایب
 و جس سلطان شہاب الدین اورا از زندان بہاوردہ در شامہ سر پرائے خلافت نمودند جمیع
 امر از خاص و عام مراسم تہنیت و مبارکباد بجا آوردند و شرايط عیش و کامرانی و لوازم
 عشرت و شادمانی بہ تقدیم رسانیدند سلطان از تہنیت کہ چند گاہ در زندان بود بجزر جلوس
 بر آوردنگ جہان بینی بنا بر ادائے مراسم شکر و سپاس ایزدی تمامی زندانیان را کہ در دہلی
 و قلعجات و در دست و نزدیک و امصار و بلاد ممالک محروسہ جس بودند حکم تخلص نمودہ
 مناشیر مطاعہ تمام بنام حکام اطراف در مادہ خلاصی انجامتہ صادر کرد و انید منظم

خویش مشورت نمودی چنانچه خضر خان و شادی خان پسران سلطان مرحوم را که برادران غیر داری
 سلطان بودند میل در چشم کشیده و مادر خضر خان را در قید کرده نقد و جنس افزا خود تصرف
 شده مبارک خان برادر حقیقی سلطان را در قید نگاهداشته اراده میل کشیدن او نیز
 بنحاطرش بود اما ارادت آبی بران رفته که سر بر سلطنت را رونق بخشد داعیه آن بد اندیش
 پیش زفت و نتوانست او را از پیش معزول کرد چون تسلط بسیار داشت سلطنت را
 از خود دانسته کسی را بنحاطرنی آورد و با فعال بدو کردار نکو سپیده صرف اوقات میبرد و اوایم
 انحر بود شراب را با فراطرسانید اگر چه طبیعت پر دازان میگسار و نفس پروران باده خوار
 از شراب چندین فواید گفته در وصف ان دفتر با نوشته اند اما باده آبی است آتش افزو
 شهرستان هستی و آتشی است آب ده شجره مد هوشی و بدستی کار فرمائے غریزی جفاکاری
 انجن آراسے بوالهوسی و بدکاری برهزن معرکه عقل و دانای گرم کن هنگامه بدگویی و دهنده
 درامی پرده بر انداز جیاد شرم نگون سازایت مدار او از زم بنیاد زندگی را است و خون
 هستی را آتش چراغ خرد را باد است و چشمه دولت را خاک آتش اشتها را منطفی می سازد
 و بسیار شهوت را تهی میکند در دنیا بد نام میکند و در آخرت نافر جام از کار دنیا باز میدارد
 و عقوبت عقبی بر روی کار می آرد اگر باده پیمای کار نیک است اهل ارتکاب چرا در
 اخفائے آن میکوشند اگر منج حنات بودی بزرگان پیشین و حال چگونه روانید اشتند
 و چرا آن لذت موم می انگاشتند **بیت**

باده خوری گشردنی داشتی اهل دولان کی بتو بگذاشتی

و همچنان بقبار بازی که مذموم ترین کارهاست تصیح اوقات نمودی و بازی شطرنج
 و غیر ذلک صرف روزگار نمودی شطرنج دریای است ناپیدا بکنار خوشخوار که شنودن
 غرقه لجه فکر و اندیش می باشد شاه دانش و عقل او دایا در بند بلائے نالت وزیر تدمیرش
 از کجروی مصدر هزار افات فیل خویش او در معرکه تنانگ اسپ تیز رویش بداجوانگاه
 مقصود تنگ و رخ از قبله مراد بر تافته و پیاده وارد در بدر روی همیشه خود ساخته همیشه
 در براط غم و الم بازی خود بر وی سازد و گنجه ایست که دوستدارش را هر چند تاج و دولت
 بر سر و شمشیر ثروت در کمر و غلام زر سفید بیشتر و نهال مرادش پیش بر باشد اما از کثرت
 شغل این بازی برات دولت از چنگ او بدر رود و قماش عرش بجوے بیزرود در این

او دخل در ہندوستان مزاحمت نتوانست رسانید مردم اسمعیلی را از برکات توجہات
 پیشوائے ارباب طریقت مقتداے اصحاب حقیقت سلطان العارفین برہمان المحققین
 مفتاح کموز معرفت سبحانی کشف رموز شناخت ربانی قدوہ باریافتگان در گاہ کبریا
 شیخ نظام الدین اولیائے تصور میکروند سلطان اگرچہ بظاہر ملاقات شیخ نیکر داما استداد
 از باطن قدسی موطن نمودہ بار سال رسل و رسایل و اتحاف تحف و تحایف مراسم
 اخلاص و اعتقاد بجای آورد فتوحاتے کہ با طرف ممالک بسطان میسر شدہ و عمارتی
 کما و کردہ و خزاین فراوان کہ او داشت ہیچ یکے از سلاطین ماضیہ را دست ندادہ ضوابط
 و قوانین سلطنت کہ او کردہ ہیچکس از خواقین نکرده شعرائے صاحب سخن و مورخان
 والا ادراک و مہمان بلند فکر و مالان سحر آفرین و طیبیان و حکیمان سیما نفس و
 ندیمان خوش گفتار و اصحاب نمہ بے نظیر و دیگر مہر مند ان بے بدل و وزرائے صاحب
 تدبیر و امرائے والا شوکت و در عہد او فراہم آمدہ بودند سلطان العارفین شیخ قطب الدین
 و قدوۃ الاصفیاء شیخ نظام الدین اولیا و زیدۃ الواصلین شیخ صدر الدین عارف و شیخ
 رکن الدین ملتانی در زمان او بودند و سر آمد شعرا امیر خسرو دہلوی بود و ہزار تنکہ زر مواجب از
 سرکار بادشاہی می یافت و نمہ بنام سلطان درست کردہ سلطان در ریاضت و طاعت
 و ادائے مفروضات و نوافل و صیام و تقدیم مراسم اسلام انقدر تقید داشت کہ اورا از
 جنس ملایک گفتندے ازا سجا کہ ملک نایب وزیر مدار علیہ و وکیل السلطنت و منظور
 نظر سلطان بود قابو بافتہ سلطان را مسموم گردانید و بعضے نیگویند کہ بزحمت استقامت
 حق پیوست مدت سلطنت بست سال و سہ ماہ ۴

سلطان شہاب الدین بن سلطان علاء الدین

چون ملک نایب منسلط بود از تمامی پسران سلطان مرحوم سلطان شہاب الدین را کہ خود سال
 بود بزرگ پدہ در ۱۶۱۰ بر تخت سلطنت اجلاس دادہ ہر روز از حرم سرا بیرون آوردہ
 برہام ہزار ستون بر تخت نشاندہ بار وادی و خود بانتظام مہام قیام و رزیدی دہازان
 طفلک را اندرون حرم نزد مادرش فرستادی ازا سجا کہ ملک نایب بدسرسخت و بدطینت
 و نمک حرام و ناحق شناس بود و ایما برائے انداختن خاندان سلطان علاء الدین با مصلحت

در بازی رسم این اخافات
 که برد شود گی شود مات
 قلب است کفتمت از زمانه
 بگریز ازین متار خانه
 سلطان از سنوح این ساخته غریبه از موصلت آن نازنین محروم گشته دست پیشر
 بدندان تفکر گزید و گفت بیست

درینا که در دست من نیست کا
 که ارم کفیت حلقه زلف یار
 چنانچه این قصه را تے در اطراف ممالک معروفه و مشهور است و کتابی مسمی به پداوت
 مثل بر قصه را تے رتن سین در زبان فرس دهند در دست شده القصه سلطان بعد
 وقوع این امور در خود قوت ندیده که انتقام از سائے رتن سین بگیرد و بتخییر قلعہ چتور شک
 کشد و نیز با وجود قدرت عمدتاً تعافل کرد و روزی از ندما پرسید که باعث وقوع افات
 و حوادث در ملک چه باشند التماس کردند که سبب ظهور افات چهار چیز است
 اول بنجری بادشاه از نیک و بد احوال خلایق دویم شراب خوردن علی الدوام سویم
 محبت امرا با یکدیگر چهارم نردادن بر ذلیل سلطان را این سخن بنایت پسند آمد فی الحال
 از شراب خوردن تائب گشته نوعی تاکید کرد که از تمام ولایت رسم شراب خوردن
 رفع گردید و اکثر مردم که با وجود سیخ جرات بر خوردن شراب مینمودند تقبل می رسیدند
 و مال و ملک مردم را ذل را در خالصه گرفته تارخ فساد گردید و امرا را از اختلاط یکدیگر
 و ضیافت کردن با هم دیگر بازداشت و خود با امور جهان بینی پرداخته و مراسم خبر داری
 بجا آورده ضابطه چند در باب بازیافت محصول بکرم مساحت و کا غذتپاری و عدم
 خیانت اهل قلم و عمال اختراع نمود و چو د هر یان و مقدمان را که مال ریزه رعایا میخوردند
 انچنان ضبط نمود که دای از رعایا نتوانستند گرفت بلکه نوعی خراب شدند که زنان آنها
 در خانه مردم مزدوری کرده قوت خود حاصل میکردند و زرخ غلات بجنور خود مقرر
 میکرد انچنان که در عهد سلطنت او زرخ یکے مانده اصلامی و زیادتى رونداد و در زرخ
 و قیمت پارچه و اسپ و غیر ذلک منطی پرداخت که با بیع و مشتری خسارت
 نکشید و از اسپ و داکچوکی و واقعه نگاری او اختراع کرده چند مرتبه لشکر چنگیزی خانی
 از ماورالنهر در نواحی دلمی رسیده شکست خورده رفت و سلطان به نهجی تهاجمات
 در حدود و در آمد لشکر مخالفت نصب کرد و تدبیرات صایب نمود که در زمان خلافت

باستماع اینچو در باب استخلاص رائے فکر اندیشیدہ مبلغان شروہ وصال داد و پیکر و رسید
 دولہ مرتب گردانید و در ہر دولہ مردان کا زار و مبارزان کارگذار بایراق و صلاح نشانیدہ باہر
 دولہ دو خد شکار و چہار کبار و دو ہزار سوار بطریق بدر قہ مقرر گردانید کہ ہنگی و تمامی نہ ہزار
 کس جزار و صاحب سپہ کار بودہ با مشد و محضہ عالی پر تکلف با ساز مرصع بزیب و زینت تمام
 کہ پیادوت منصور تواند نمود در میان دولہ کردہ روانہ دہلی ساخت و خود بشتان عصمت
 در چہرہ ماندہ منتظر نوید غیبی بود سلطان کہ بادل مالامال از روئے وصال و دیدہ لبالب
 انتظار دیدار بود باستماع شروہ قدم مینست لزوم ان نازنین ماہ جبین منبسط و فرح ناک
 گردید و از ہر منزل و مقام خبر طلب داشتہ بر شام راہ ترصد دید باز میداشت و غافل از شہد
 فلک پر تیز ویر و حیلہ ان زن با تدبیر القصد لشکر با دولہ ہا طی منازل و قطع مراحل نمودہ در
 حوالی دہلی رسیدہ نزول نمودند سرداران لشکر بموجب تلقین ان بانو پر فراست از زبان
 آن عصمت قباب سلطان پیغام کردند کہ چون در عقد مناکحت رائے رتن سین ہستم و
 مدتی در تصرف او بودہ ام بحال کہ سلطان خواستگاری این فدویہ نمود تا آنکہ رائے
 اجازت نداد بموجب امر شریعت غراب سلطان حلال نیستم رائے داد و پیکر بفریستند تا
 از واجازت بگیرم و در مشکوے معلی مشرف شوم سلطان کہ بمقتضائے کمال از زور بشاخ
 انتظار بسان طاوس ہمہ تن دیدہ شدہ بود بے توقفت و تماشای و بلا تامل و تامل رائے را
 خلاص دادہ ہمراہ کسان خود روانہ ساخت بجز دانکہ رائے بلشکر خود لمحتن گردید جو اتان
 شجاعت نشان کبان سلطان بچنگ پیش آمد اکثرے را بقتل در آوردند سلطان براہین معنی
 آگاہی یافتہ سواری نمود و آتش کارزار مشتعل شد بسیار می از طرفین علف تیغ آتشبار
 گشت و رائے رتن سین قابو یافتہ از جنگ گاہ بر آمدہ ممکن خویش را ہی گردید بخیریت
 و سلامتی بچہر رسید فلک مشعبد نیرنگ ساز و گردون حیلہ باز در ہر ساعت ہزار منصوب
 تزییر از شطرنج مکاید باختہ از باب اشتیاق را بفریب تازہ بازی میدہد و ہر لحظہ
 ابواب حیرت بر روئے افادت اصحاب شوق می کشاید و شیشہ تنارا بسنگ یاس
 و نو میدی میبکنند منظم

صد بوالعجبی بہر نور و دش
 وز برین موئے دیدہ بکشائی

در چرخ بہ بین و گرم سر و ش
 از راز جہان جریدہ بکشائی

بسیار که تفصیل آن بطول میکشد اورا در عقد ازدواج آورده بمنتهای نمنائے خویش دهن
 شده با آن نازنین رجعت و وطن خود نموده از استیلائے عشق بسته زنجیر زلف مشکین و خسته
 تیر مژگان خونین سوخته برق نگاه کوفته عشوہ ہائے جانگاہ او بود و بے زحمت اغیار با او تار
 محبت می باخت و نقد دل و جان را بازی میداد و هر دو با ہمدگر نوعی اخلاص و یکتادلی داشتند
 کہ گویا صانع ازلی از یک روح دو بخت کرده در در قالب انداخته و کشتا و زلم یزلی یکدانه را
 دو نیم ساخته در دو مزرع کاشته از استماع پیغام سلطان آتش خشم در ہنارائے رتن سین افتاد
 چون موئے سوخته پیچ و تاب خورده مانند مار انگار بر خود سچیدہ و فرستادہ ہائے سلطان
 را استحقاق نموده ز خصمت گردانید چون کسان سلطان بے نیل مقصود مراجعت کردند
 و حقیقت را بعض رسانیدند و از نافرمانی رائے رتن سین چه مقتضائے حیت سلطنت
 و چه از ان نازنین سطوت جلال، قہرمانی و چشم خشم سلطانی در جوش و غر و شش آمد ہمائے
 تادیب و تخریب رائے رتن سین و تخریب قلعہ چتور و قصد وصال آن نازنین ماہ تماشال لشکر
 کشیدہ از انجا کہ قلعہ چتور در حصانت و متانت مشہور آفاق است کند اندیشہ کنگرہ ارتفاع
 ان نیرسد و مرغ خیال بہ بلند پروازی دیوار ان قصاعد نتراند کہ درائے رتن سین بقوت قلعہ
 و تقویت لشکر خود آمادہ جنگ گردید سلطان در پایان حصار رسیدہ مرکز دارگر دگر رفت با طا
 و دمہ در دست کرد و توپ ہائے کہہ فلکن و ضرب زہنائے زلزله شکن بقلعہ نشینان
 زدند چند جا لقب زدہ از باروت پر کرده آتش داوند و دیگر تدبیر قلعہ گیری بجا آوردند با پیچ
 کارگر گشت چون محاصرہ با متداکشید و محار بہ سخت در میان آمد و از ہر دو طرف لشکر
 بیارتلف گشت و کارے از پیش زلفت بالضرور صلح در میان آمد و ملاقات یکدیگر اتفاق
 افتاد منطوقہ

پیچ کارے ز صلح بہتر نیست   بہتر از صلح کار دیگر نیست
 صلح باشد صلاح اہل فلاح   زان سبب گفتہ اند صلح صلاح

اول سلطان درون قلعہ رفتہ همان رائے شد بعد آن رائے بموجب قرار داد پیش سلطان
 آمد بجز دیکہ رائے در مجلس رسید سلطان از عہود موثیق برگشتہ قول و قسم بر طاق نسبان
 ہنادرہ رائے را قید کردہ در دہلی آورد و رائے او بر آمدن پدمادت منحصر داشت ان زن
 کہ بتدبیر صایب مشہرہ آفاق و فکر دور اندیش گوتے سبقت از مردان کاروان می بود

خورشید با اینهمه نور و ضیاء از آغاز صبح عارضش بعد بوام میگردد و ماه منبع انوار از چهره اش

فروغ میخوابد منتظم

قدش نخلی ز حرکت آتشیده	ز بستان لطافت سر کشیده
ز نخلدانش که سیم به ز کابست	در و چاست پیر از آب حیات است
ز بستان ارم رویش نمونه	در و گهاش گفتمه گونه گونه
دوستان هر یک که چون قبه نور	جیاب خاسته از زمین کافور
میانش موسی بلک از موسی نبی	ز بار یکی بر و از موسی بی
نیارستی کمر از موسی بستان	کران موبود نشین از هم گستان
بزیر چرخ کمن پید از گردود	که رویش بیند و مشیدانه گردود

از اصفائے اوصاف حسن و خوبی آن نازنین غایبانه سلطان عشق بر کشور دل سلطان آتیا
آورد و لوایع محبت و وساحت سینیه بر افراخت و کوس آورد در عرصه خاطر بلند آوازه
ساخت و در هر ضلع از اضلاع دل و در هر قطع از اقطاع ضمیر کار فرمایان شوق و فرمان و ایما
شگفت نصب کرده سراپایه منکلت وجود را بر زیر فرمان خود آورده صفحه خاطر را بطبراً
غوائے شیدایه و سویدایه ضمیر را بر نگین خاتم سوادایه زمینت بخشیده نظم امور

جهانهای نمود منتظم

نه تنها عشق از اویدار خیزد	با کین دولت از گفتار خیزد
در اید جلوه حسن از ره گوش	ز جان آرام بر باید زول هوش
ز دیدن هیچ اثری در میان	کمند عاشق کسان را غایبانه
بر دیدن بلبش آسند و از شنیدن	بے باشد شنیدن تخم دیدن

با بچله سلطان از نور از زود و فرط تنگ آن خود را بطلب آن نازمین خورشید جبین نزد راک
رتن سین فرستاد از آنجا که راک مذکور در ابتداست حال از استماع غمیهای آن
ماه لقا غایبانه خود را در تر و عشق و محبتش باخته از مسند حکومت بر خاسته بصحرائے طلبگاریش
پانداخته از ریاست دیالت ترک کرده بار زوایه ادراک وصال انحرور شید متثال صحرا
گردوره نور و گشتمه حشم و خدم و دولت و اسباب کنت غریب دریایه او بار گردانیده
تبا من و مشاق و لقب کمال ابطاق در شکلدیب سخن آن دل فریب رسیده بعد مر گذشت

بدان سمت بگذرد بعد مراجعت معلوم نیست که آنیکه نایب باشند متقاعد شوند یا نشوند این
 زمانه را مانند سلطان سکندر روی نتوان تصور نمود در آنوقت مثل ارسطاطالینس وزیر بود
 که بقوت فکر و اصابت رائے او تخییر اقلیم آسان می شدی سلطان را با فضل بلاد هندوستان
 مثل قلعه رنتهنپور و چتور و چندیری و مالوه جانب شرقیه تا اب سر جو و سوا لک تالمعان که پناه
 متمدان و کبخت دزدان و ریزبانان است تخییر باید کرد و سامانه و دیپالپور و ملتان که در اند
 مغل است مستحکم باید نمود و از مدامت شراب و شکار اجتناب باید ورزید از آنجا که
 ملک علاء الملک مقبول القول و درست سخن و زبان اور بود گفتارشش در دل اثر کرد
 و تمامی سخنان اورا پسندیده بر عقل و دانش ملک آفرین کرد و از احداثت دین خود ترک
 نمود و مقصد تخییر اقلیم سببه از دل انداخته بانتر اعر مالک هند توجه نمود چون در ان زمان
 همیر دیوانسل رائے پتهورا لائے بکر در رنتهنپور می افزاخت سلطان بجانب او نهضت
 فرمود روزی در انشائے راه بشکار گاه قمر عند اتخان برادرزاده سلطان قصد ده بدینیر سلطان را مجروح
 ساخت و سلطان را که بر زمین آمده بود مرده انگاشته در لشکر گاه رسید و بر تخت نشست
 و آذانه انداخت که سلطان را قتل رسانیده ام سلطان که از کثرت دروزخم مهبوش شده
 بود در ساعت بافاقت آمده زخم خود بسته جانب لشکر شتافته بسرا پرده درآمد و امرا
 بر سر اتخان یقین کرد انهارفته سراورا بریده آوردند و میسند و برادرزاده سلطان که در بدادن
 بودند و حاجی مولانامی در دلی بنی ورزیدند افواج باستیصال آن ناعاقبت اندیشان رخصت
 گشت انهابے جنگ و جدل دستگیر شدند برادرزاده مارا میل در چشم کشیده و حاجی
 مولاراقبتل رسانید القصد سلطان در رنتهنپور رسیده محاصره قلعه نمود بعد مدت آن قلعه
 مفتوح گردید و همیر دیورا باقوم و قبیلله او قبتل رسانیده بدلی مراجعت کرد بعد آن مقصد
 تخییر قلعه چتور مصمم نمود چون سلطان شنید که رائے رتن سین مرزبان چتور پدمادت نام زمین
 در شبستان خود دارد که حسن و جمال او از قالب بیان افزونست پری از مشاهدہ جمال او از
 حسن خویش بری گشته و حور بر شک خوبی او در کج توادی مستور شده آفتاب از بهر
 نظاره آن هر صبح سراز در یک مشرقی برارد و ماہتاب خود را از حلقه بگوشانش می شمارد
 و رخسارش بجدی تابان که در شب نار مردم گمان برزند که مگر صبح صادق از افق مشرق
 دید و سیامیش نوعی درخشان که اگر از پرده ظلام نظر بران افتد طلوع ماه متصور می شود

رکن الدین قدس سره آمده ملاقات کردند الف خان بمقتضای اہمیت و مردمی شرایط
 تعظیم بجا آورده انہارا ہمراہ خود بدہلی آور و سلطان حق نشا خستند و بے رحمی کردہ ہر دو
 مرئی زادہ و ہمرامان انہارا میل کشیدہ مجبوس گردانید بعد آن بر سر گجرات لشکر عظیم تعین
 کردہ بجار بہ و مجادلہ بسیار انولایت را مفتوح کردہ بت سومنات را دہلی آورده در زمین
 فرود تاپنی سپہر خلائق گردید در سال دوم لشکر مغل از ماورالنہر در عالی دہلی رسید شہر
 را محاصرہ کرد خلائق کثیر از مقببات و قریات در شہر آمدہ ہجوم کردند و مساجد و محلات
 و کوچہ و بازار جائے نشستن نمازہ و راہ کوچہا مسدود شد و ہمہ چیز ہا گرانی گرفت سلطان
 مستعد شدہ بجنگ پیش آمد بعد مقابلہ و مقاتلہ مغل منہزم گشت و آتش فتنہ و فساد نطفی
 گردید چون سلطان از اطراف مالک خاطر جمع نمود و شریکے در ملک و خدمتہ در نظم
 امور ممالک نمازند و اکثر بلادہ بتخییر درآمد و قوت و کمکت کمال بہر سیدہ خیالات فاسدہ
 بخاطرش راہ یافت ارادہ کرد کہ دین و شریعت خود اختراع نماید و چار امر الف خان
 و ظفر خان و نصرت خان و درکنان باشند چہار یار مقرر سازد کہ نام او بر صفحہ روزگار
 تا قیامت بماند و نیز میخواست کہ دہلی را بیکی از معتمدان خود سپردہ مانند اسکندر روی
 بتخییر اقالیم ربع مسکون پردازد و فرمود تا او را اسکندر ثانی در خطبہ بخوانند و در سکہ نیز بہین
 منظر نوشتند مصاحبان و حریفان مجلس را یارائے آن نبود کہ حرفے خلاف مرضی او
 بر زبان توانند آورد و ہنگام از ملاحظہ در شت خوبی و خوش مزاجی او بر سخنان و اہی تصدیق
 نمودہ بر علو ہمت و بلند پردازی او تحسین مینمودند ملک علاء الملک کہ از امرائے بزرگ بود
 و پیش سلطان اعتبار تمام داشت و درست کرداری و راست گفتاری شمار او بود
 سخنان سنجیدہ و حکایات پسندیدہ در میان آورده بمقدمات عقلی و روایات نقلی خاطر
 نشان سلطان ساخت کلا کہ چہ احداث شریعت و دین اوے تراست لیکن نتیجہ این
 ارادہ فاسد خرابی ملک و سلطنت و مذامت دنیا و آخرت است این نہ امر بہت کہ راجع
 تواند گرفت و مردم توانند قبول کرد **مطم**

ہر کہ عیب تو گفت یار تو دوست
 و آنکہ پوشیدہ داشت مار تو دوست
 گر چہ زشت است تلخ گفتن حق
 شور بخجی است سم نہفتن حق
 و در باب تخییر اقالیم گفت کہ اگر سلطان دہلی را گذاشتہ با تسلیم دیگر برود و مدتے بدان

رسانید و چتر سلطانی بر سر عمار الدین برافراشته ندانے سلطنت در او اندازا سخاکه ایند و تعالی
منتقم حقیقی است سزائے بد کرداری و گرفتارش میسند **مثنوی**

اگر بگویی چشم نیکی مدار که هرگز نیباد که انگر بار
نه هرگز شنیدیم در عمر خویش که بد مرد را نیکی آید به پیش
چو ابله بس بد کرد نیکی ندید بر پاک ناید ز تخم پلید

قائم سلطان در اندک زمان بیلائے عظیم گرفتارشند محمود سالم در اندک زمانی مبروح
شد و اندامش جو شنیده از سم پاشید و نیز اختیار الدین دیوانه شده بمکافات بد کرداری
رسید عمار الدین کافر نعمت اگر چه بر تخت فرمان روائی نشست اما پنا داشت این کردار و همیه
گرفتارشده نام و نشان او و نسل او نماند **مثنوی**

بکون و مکان چیزے از خیر و شر ز کفران نعمت بدان شوم تر
ز کفران نعمت چه آید جز این که نقصان عمر است خسران دین

مدت سلطنت هفت سال و یک ماه و بست روز و

سلطان عمار الدین برادرزاده و اما و سلطان جلال الدین خلجی

بعد از آنکه سلطان جلال الدین به قتل رسید سلطان با شخصت هزار سوار از که روانه شده دلی
رسیده امرائے خود و بزرگ بیعت کردند در سنه ۶۹۶ سریر خلافت و فرمان روائی از جلوس
سلطان زینت یافت و کوشاک عمل را دار السلطنت گردانید و امرار بقدر حال هر کدام خطاب
و جاگیر مرحمت ساخت چون نوجوان بود پهلوی و لعب مقید گشته بعیش و عشرت پرداخت
و دست بزل و نوال کشاده خزانه بانعام مردم صرف کرد و در عهد او شراب در کوچ و بازار
سبیل گردید بعد چند گاه چهل هزار سوار بسواری الف خان و ظفر خان برائے دفع رکن الدین
و ابراهیم پسران سلطان جلال الدین که بعد قضیه پدرازدلی گریخته ببلتان رخنه بودند
تعیین ساخت **بیست**

سروار شملک ما بر تن است تن ملک را فتنه پیر این است

امرائے مذکور رفته ملتان را محاصره کردند پسران سلطان مرحوم تاب نیارده بوسیله دانائی
اسرار کوفی و آبی جو پائے رموز سفیدی و سیاهی زبده العار فین قدوة الوا صلیب شیخ

واقتم امتعه واقبشه وغیر ذلک انقدر عنینت که عقل از حصرو ضبط آن عاجز گرد و بدست
 او قتل و زجر و زقوت و شوکت او زیاده گشت و آثار نبی و انحراف از و بظهور رسید هر چند
 وزیر سلطان گفتند که علاج واقعه پیش از وقوع بهتر است تا حال علامه الدین انتقال
 نیافته منکر و دو باید کرد **منظوم**

حشمت باید گرفتن به میل

چو پیشه نشاید گذشتن به پیل

کمون کوشش کاب از گرد گزشت

نه آنکه که سیلاب از سر گزشت

سلطان از بسکه علامه الدین را دوست میداشت التماس وزیر را با جابت مقرون میکرد و میگفت
 که علامه الدین فرزند پرورده نعمت من است هرگز از و نبی بوقوع نخواهد آمد چون سلطان را
 اجل نزدیک رسید با چندی از خواص و یک هزار سوار کشتی در آمده بجانب کوره روانه شد
 ملک علامه الدین از خبر نبضت سلطان مستعد شده مابین کوره و ماناک پور فرود آمد چون سلطان
 نزدیک رسید برادر خود را با استقبال فرستاد برادرش در حضور رسید و نمون کرد و غدر
 خوانده التماس نمود که علامه الدین بهر اسان و بیجاک شده میخواست که اداره دشت تنهای
 گردد من او را ازین اراده باز آورده ام الحال که سلطان تشریف آورده اند اگر شکر میان را مسلح
 خواهد دید اغلب که متوهم شده بدرود سلطان بگفته او چند کس همراه گرفته و سلاح از تن
 آنها دور کرده در کشتی نشسته مصحف میخواند تا کشتی بکنار آب رسید سلطان از کشتی فرود
 آمد و ملک علامه الدین آمده ملازمت کرده در پای سلطان افتاد و سلطان از روی شفقت
 در محبت طمانچه بر رخساره او زده فرمود که من این همه تربیت در حق تو کرده و ترا بزرگ گردانید
 همواره در نظر من از فرزندان عزیز بوده اکنون در حق تو چه بدی خواهم اندیشید این را بگفت
 و دست علامه الدین گرفته بجانب کشتی کشید درین اثنا محمود سالم که از اجلاف سامانه بود در
 شارت و بد نفسی مشهور چنانچه گفته اند **بسی**

ذره آتش ز بهر سوختن صد خانه بس

وز برای تلف عالم میکس از سامانه بس

با شارت علامه الدین سلطان را بشمشیر زخمی ساخت سلطان زخم خورده بجانب کشتی دوید
 گفت اے علامه الدین بد بخت چه کردی بعد از آن اختیاری الدین که پرورده نعمت سلطان
 بود از عقب آمده سلطان را دست انداخته بر زمین زد و سرش بریده نزد علامه الدین آورده
 بر نیزه کرد و در کوره ماناک پور گردانید و چندے از مخصوصان سلطان را که در کشتی بودند قتل

عالم رخت اقامت بر بست و مسرت روزگار از دل عالیمان رفت باغ بمنزل راغ و
 خیابان نمونه بیابان شد متوطنان خطه بوستان و ساکنان بلده گلستان زار و نزار گشتند
 اشجار را از نهایت عطشان از زبان هر برگ فریاد اعطش برآمد و زراعت از تشنه ای سرنگون
 گشته بطلب آب سجده نیاز بجا آورد و در دو خانها سراب و مرغ از ماهی بی تاب گردید و
 انگیرها و غدیرها بی آب و بذرگران را چشم پر آب شد تهیدستان از بی سرمایگی دل سرد
 گشت و در باب اختکار را بازار گرم نریخ غلات مانند شاد کنان گران گردید همه کس برائے
 خریداریش زلیخا وار گردید هر چند بازارش گرمی میکرد و بجزگان سردی میکردند گندم بسان آدم گران
 بها گشت و گندم بسان خال خوبان کیاب شد نخود را همه کس بخرد میکشید و برنج برنج تمام
 بدست می آمد اهل اختکار از فروخت موٹ موت خودی انگاشتند و اب را مانند اجمیات
 در طلبات نگاه میداشتند دانه غله حکم قراضه زر پیدا کرده مانند مروارید عسیر گردید القصد
 در دہلی قحط عظیم روداد و مردم غریب از تهیدستی و گرسنگی در بازار و کوچه ها قالب تہی میکردند
 و اکثرے از فرط جوع خود را در دریائے جمنا انداخته غریق بحر فنا می شدند و از نقدان
 غله اکثر مردم سگ و گربه را بر خود حلال میدانستند بلکہ از شدت اشتها گوشت ادم مباح
 می انگاشتند عبادت کیشان را پائے ثبات از جاده درع و پر میزگاری لغزیده و
 طاعت اندیشان را امتیاز در حلال و حرام مانند بلیت

خون خور و همه بسان شمشیر از گرسنگی شده زجان سیر
 در ۱۱۹۳ مغول چنگیزی با لشکر گران عازم پنجاب گشت سلطان باستمع این خبر عساکر
 بسیار و توپخانه بے شمار بدفع انطاغیہ متوجه گردید چون طرفین بهم پیوستند مغل چون
 غلبه سلطان معاینه کرد صلح نموده و سردار ایشان کہ قرابت ہلاکو خان بود آمدہ ملاقات
 کرد و با چند امرائے دیگر مسلمان گردید سلطان اورا پسر خواند و پدانا دادی خود سرفراز گردانید
 و غیاث پور مسکن ایشان مقرر کرد چنانچہ آن معمورہ را مغل پورہ و مغلان لانا نو مسلم
 خواندندی و بعد چند گاہ ملک علاء الدین را کہ داماد و برادرزادہ و پرورده نعمت سلطان
 بود بولایت کورہ^{۱۲۱} رخصت نمود او در کورہ رسیدہ باطراف ممالک می تاخت و در حدود
 دیوگدہ رفتہ فتح نمود و چہل زنجیر نیل و ہزار اسپ و بسیاری از طلا و نقرہ و اقسام مروارید

غلط گفتم ای یار فرخنده غمے   که نفع است در آهن سنگ و روی
چنین آدمی مرده به سنگ را   که بروی نفعیت بود سنگ را

در ایام سلطنت شخصی را که سلطان کشته آن بود که سیدی موله نام در ویش در دہلی آمدہ
اقامت در زید و خانقاہ عظیم تیار نموده مبلغی کلی در عمارت آن صرف شد و ابواب اطعام و
انعام بر روی مردم کشودہ ہر روز ہزار من میدہ پانصد من سلیم و سیصد من شکر و دو صد
من روغن زرد و بہین دستور دیگر مصالح خرچ کردی و ہر روز دو نوبت مایدہ کشیدی و
خاص و عام بران مایدہ حاضر شدندی و خود غیر از نان خشک تناول نکردی و از کسے
چینے نگرفتی و از کثرت خرچ و بذل مہمان داری و عدم دخل او مردم محل بر کمیا و سیمیا
بردندی اکثر امرائے و ملوک مرید او شدند و خانخانان پسر بزرگ سلطان ہم مرید معتقد
او گردید بعضے مردم سلطان گفتند کہ این در ویش از اجتماع و ازدحام خلایق خیال سلطنت
در سردار دو و قصد سلطان مکنون خاطرش ہست از آنجا کہ چمن آرایان دانش و گلشن پیرایان
نیش بادشاہی را بمنزل باغبانی قرار دادہ اند چنانچہ باغبان با دانش و نیش باغ را بہ ترتیب
چمن و خیابان و ارایش و پیرایش اشجار با شاد و شاداب داشتن بقدر اعتدال ناپسندید
انبوہ و قطع اغصان زیادتی و قطع درخت خار دار میکوشند همچنان بادشاہ عدالت پیشہ
را لازم کہ در آبادی و مہموری ملک در قہمیت و آسودگی رعیت ہمیش آوردن و ہر
افراعتن مخلصان عہدیت پرست و استیصال و ہر انداختن مخالفان بد سرشت مساعی
جمیلہ بکار بردہ و ہر گاہ گفتند اندوزان تہہ کار با ہم کیدل و کجہت شوند بلاقتل و توقف
در قلع و قمع انہا کوشند و ہر جا کثرت ہجوم و دوزخ از دحام بے ضرورت گرد و ہر چند
ناطلایم از انہا بظہور رسد بنا بر سف و سوسہ خاطر خویش و مصالح کلی آن ہجوم را متفرق
سازند و بیاد از دحام را از پا بر اندازند بنا بر این اندیشہ سلطان و امرائے و دیگر مردم
را کہ معتقدان در ویش بودند بہانہ بکار ہاتھین کردہ با طراف پراکنندہ گردانید و در ویش
را کہ سنگی کردہ در پاسے میل مست بعقوبت تمام بکشت بگلست ایزدی دران روز ابر
سیاہ و باد تند بر خاست و طوفان گرد و خاک بر آمد و عالم تاریک گردید و موجب
تعجب عالیان گشت و دران سال باران نگر دید و فلک بسان مسکان طریقہ امساک
در زیدہ دست از تراوش باز کشید و آفتاب در سطوت جلال گرم خوگر دید و نوح

چون ساهانوکری سلطان بلبن کرده حقوق نعمت او بر گردن ما بسیار است امروز که ملک
اورا متصرف شده ام اگر اعوان و انصار او یکشم کمال بے انصافی و بیروتی باشد

خصوص که این مبتدع پیشین من آمدند منظم

گنہگار را غدر نسیان بدہ

چو ز بہار خواهد نوز بہار دہ

بدی را مکافات کرد بدی

بر مرد صورت بود بخردی

یعنی کسانیکہ سپے بردہ اند

بدی دیدہ و نیکوے کردہ اند

القصہ سلطان خلی خدا ترس و رحیم دل بود بازار موری رضامیند او بارما دزدان در ہزنان
را گرفتہ آوردند سوگند دادہ خلاص میکرد کہ من بعد دزدی در ہزنی نکنند یک مرتبہ ہزار
نفر زد و قطاع الطريق کہ مصدر تعصیرات و باعث آزار و اضرار مخلوقات شدہ واجب
اقتل و مستوجب تعذیب بود و پیش سلطان آوردند از آنجملہ یکے را ہم نکشت و سیاست
نکرد و ہمہ را راہ کردہ و زدت سلطنت مصادرہ و مکاسبہ و طمع در مال مردم و قبیہ و تادیب
ناحق و سیاست و تعذیب بیوجہ و بند و زندان بحساب کہ شمار نا خدا ترسان ظلم
پرست و جباران جور سرشت است از دو قوع نیامدہ میگفت کہ اگر چہ در معرکہ و جنگ
لشکری را توانم بر ہم زد و خون ریز بہانہ و اما چون آدمی گرفتار را میشی آوردند تعقل اونیتوانم
اقدام کردہ در عرض جرمی کہ از نزدیکان و نزدیکان بوقوع می آمد بیچ یکے را تادیب بند
یعنی نمود منظم

چو قدرت دادت ایزد بر گنہگار

بغوش بندہ کن تا بندہ گردد

کہ مجرم کشتہ افعال خویشست

چو بوس عفو یا بد زندہ گردد

نوبتے سلطان بر قلعہ تہنبور ہم کہ چند گاہ محاصره کردہ دست از تخیر آن باز داشتند
مراجعت نمود و گفت گرفتار فن این قلعہ برون یک کس ہم می ارزد بالفرض اگر این حصار گرفتہ
بند ہائے خدا را بکشتن و آدم خردا کہ زنان بیوہ و طفلان یتیم انہا پیش من بیایند و نظر من
بر انہا افتد و ان زمان مرا چہ حالت باشد و فتح این قلعہ برین تلخ تراز نہر گردد و منظم

در دن پراگندگان جمع دار

کہ جمعیت باشد از روزگار

کے گوتے دولت ز دنیا بود

کہ در بند اسایش خلق بود

اگر خفق کس در نہن ساد تو نیست

چنین این و سنگ خار اکیست

وان دگر در لباس گلناری به تازه گلدسته دسته پنداری به وان دگر جامه نیکگون کرده به سر زجیب فلک ون کرده
بچمنان جشن چرخان ترتیب داده و هزار کشتی دو طبقه وسط طبقه در آب جمنای نوع چرخ و اقسام شمع آراستند
و نیز بر کنار دریا دگر پیش دولخان چرخ بندی نمودند و دیوار های چوب نقیسه کرده کمال آراستگی بر آن ترتیب چرخان
دادند درخت نهال چرخان پذیر برشته کار آورده مست افزای نماشانیان شدند که از فووضیای مشعلها آسمان
بے لعان و شمع و افلاک بے لموع گردید و اشعه نوار زمین و آسمان امور و لمعات فرغ کون و مکان را روشن ساخت نظم

شب نشاط چو شد اوج گیسو بانیور
رساند تاب چرخان نسب بانس طو
چو روز ساخته روشن چرخان چرب بان
هر آنچه بود شب تیره را بدل مستور
نشان شب نتوان یافت غیر دو چرخ
ز بسکه نور تجلی فگنده طرح حضور

و نیز هنگام آتش بازی گرم کرده باهتابی دم مساوات باهتتاب میزد و گل زین باواز گلزار را بر آیم میداد باغ از گل
آتشین بهار بر سرے کاری آورد و ستاره بسیار مانے فلک سر میکشیدند مولے در هوا با آسمان میرسید گوناگون
پیکر مانے کاغذی و رنگارنگ لعبت مانے چو بین بقوت آتش زور باروت انواع بازیها و کار پردازها نمودار ساخت پلیت
جلس از نور طرب بهره یاب
جلوه گاه صدمه و صد آفتاب

باجمله بعد تقدیم مراسم جشن به انتظام مهمالک پرداخت و از عدالت گستری رعیت پروری عایا و برابری
را از خود خوشنود ساخت امرانے خورد و بزرگ از جشن معاشرت و پسندیدگی اطوار سلطان راضی و شاکر
گشته که خدمت بر میان جان بستند و همگنان بقدر حال مواجب جاگیر یافتند هر جا جاگیر مقرر گشت هر چند
او مصد تفصیلات شد اصلاحات و تبدیل بدان راه نیافت مجموع کمالات صوری و معنوی حضرت امیر خسرو
دلهوی بخدمت مصحف داری سلطان قیام داشتی و هر روز غزنی تازه آورده در صله ان انعام یافتی چون
ملک چچو برادر زاده سلطان غیاث الدین بلبن را ولایت کوره بدستور سابق نامزد شده بود او در آن ولایت قیام
داشت سال دویم لوانے بنی برافراخته سک و خطبه بنام خود کرده بانشر گران بجانب بلخی روانه و سلطان باصفا
این خبر خائنان پسر خود را با عساکر پیشار و امرانے نامدار بدین این شورش فرستاد با بهر جا جنگ پیوست ملک چچو
فلکست یافت با امرانے بلبن که رفیق او بودند گرفتار گشت چون اسیران را بلخی آورده بنظر سلطان گذاریدند انجانے از
شتران فرو آورده و دشانها را گردن هر کدام برداشتند و بجام برده سر و پیش آنها شستند و خلعت مانے خاص پوشید
در مجلس آورده نشاندند ملک چچو را دهنه نشانده بلمان فرستاده فرمود که او را بخدمت و خانه نگاه داشته سببش عشرت میا کند
وزرا این نوازش در حق انج و واجب القتل حیران مانده و بیکه بخان بعض سلطان رسانیدند سلطان جواب داد که مهتا و سال گذشته
خون مسلمانان بر بخته احوال که پیر شده و ایام زندگانی با ضرر سبده چگونه بر بخن خون مسلمانان اجازت دهم

چون کوب عمر و دولت سلطان نزدیک بغروب گردید و سلوک پسندید و تفاوت شد و در پستی است امر او دیگر در وقت خون تخی طریق بیداشی همیو که فرموده بزرگان از منون کار است هر کار و زاد بار و زمان تکست در برستخسین عقل او تیره گرد و اندیشه او تباہ شود و سو خود در زین اندیشید از کردار شایسته دور ماند و از شام راه نیکو کاری بر گرانه رود بلیت چون بخت بد کسے را پیشش آید کند کارے که کردن را نشاید

القصہ سلطان از روے مستی جوانی امیر الامرا فخر الدین را بزرگ کشت و ملک جلال الدین فیروز که عارض ممالک بود از سامان طلبداشته مدار علیہ امور سلطنت ساخت دین اثنا سلطان را از افراط شراب مرض لقوہ و فاج رواد و از کار رفت امر با اتفاق یکدیگر کیومرث پسر سلطان را که خورد سال بود از حرم بیرون آورده بسلطنت برداشته سلطان شمس الدین خطابے ادند ملک جلال الدین بحسب صلاح چند روز اطاعت ان طفلک بجا آورده آخر الامر با اتفاق ارکان دولت طفل مذکور را در قید کرد و شخصے را که پدر او بتقریبی حسب الامر سلطان بقتل رسیده بود برآه انتقام برداشته در کیلو کمری فرستاده اورفته سلطان را که رفتی از جیات باقی داشت چند لک زده در ویائے جمنانداخت مدت سلطنت سه سال و سه ماه از سلطان شهاب الدین غوری لغایت سلطان معز الدین کیقبادیاز زده تن از نسل سلطان غوری مدت یکصد و یک سال و یازده ماه و مہفت روز سلطنت کردند.

سلطان جلال الدین فیروز خلجی از نسل خاندان چنگیز خان

عارض ملک بود که بزبان عرفی خوشی گویند و بخت شایسته خانی سرفرازی داشت بمقتضائے رشد و کار دانے مدار علیہ امور سلطنت گردید و روز بروز رتبه او بلند شده تسلط پیدا کرد و با اتفاق امرائے خود و بزرگ سلطان معز الدین کیقباد را از میان برداشته در وقت خلعت خلافت مخرج گردید امرائے مخالف موافق طوعاً و کرہاً بیعت کردند چون ارکان شهر بجانب سلطان راغب نبودند از نجیبت داخل شهر گشت و بر تختی که سلطان پیشین جلوس میکرد و ندب شست و در کیلو کمری بودن اختیار کرد و شهر نو و قلعہ از سنگ تجویر کرده شروع با حدث نمود بعد از آنکه استقلال تمام یافت و آوازه نیکذاتی و فرخندہ صفاتی و ایند پرستی و خدا شناسی علم و جیاد و انصاف سلطان در اکناف گیتی مشہور گشت مردم شهر از خود و بزرگ آمدہ بیعت کردند و استدعائے نزول در شهر دہلی نمودند حسب حکم والا کار پردازان امور سلطنت شهر را آئین بستند و بازار را از زمین نمودند با لواں نصب رنگا رنگی بیاد کابین آراستند و بہ انواع زر بخت اقسام مشجر هر دو رستمی پیر استند زمین شهر و نظر نگار گیان زیبا از گلشن بہار نمود و زیبا کے بازار در دیدہ تماشا نمایان نگین تراز گلزار درآمد و کوچہائے از غایت آراستگی مانند خیابان باغ زیبا در گردید و پشت باہمائے و عرفا بہیوم خلایق بسان افلاک پر از کواکب نمودار گشت نظم

جان بدو تن بودیکے از سخت صورت تن نیزیکے شد درست
چرخ بکفت کرده طبقهائے نور فاتحه میخواند بر ایشان ز دور

چون روز وداع نزدیک رسید پدر بزرگوار گفت اگر بادشاه را آنقدر خزانہ نباشد که در روز غلبه خصمان لشکر خود را اندامنداید و قحط و بلایا و برابار ادا کند ما و بادشاه نتوان گفت و دیگر انواع نصایح خرد افزا و عواظ هموش بخش در باب معمولی بلاد و امصار و آبادی رعایا مالگذار و پیش آوردن مبارزان کارگذار کارزار و نوازش سپاهیان جان نثار و قلع و قمع مفسدان اهل مستکبار و تقویت و جمعیت ضعیفان زار و نزار و ترک از صحبت تا اهلان بگردار و احترام از افعال ناهنجار و اشتغال بپاد آفریدگار و دیگر مقدمات بسیار از بسیار و کمالات هزار در هزار بر زبان آورده پسر را در کتار گرفت و داد کرد و آهسته در باب جدا کردن امیر الامرا فخر الدین گفت و بادیدہ مشکب و دل ملتهب از یکدیگر جدا شدند و این بیت بر زبان پدر رفت **بیت**

کاش نبودی دوسر روزیصال تانشدی دیده اسیر خیال

اگر چه پدر و پسر بقصد ملاقات آمدند و از مواصلت یکدیگر بهره مند و غور شدند اما از انتخاب قران السعیدین که مصدر کمالات صوفی و معنوی میر خسر و دهلوی در ذکر ملاقاتی این هر دو بادشاه از طبع نادره پرواز در سلک نظم کشید ظاهر میشود که پدر بقصد تخریب دلی از کهنوتی عرفت بنگاله پورش نموده و پسر به نفییدن از دلی عازم گشته بود و بعد ملاقات هم دیگر صلح نموده به ماکن خود را معاودت کردند و القصبه سلطان بعد از خصمت پدر بزرگوار خویش بدار السلطنت رسید بموجب نصایح و مواظطه که بقلم آمده چند روز خود را از عیش و عشرت و شرب شراب باز داشته اما چون در فطرت عیاش بود روزی لولی بچه نازنین ماه جبین زیبار و کس که خوبان جهان را عاشق حسن خویش نموده و مشکین موسی که بازار ناهائے تاتار را کاسد ساخته تاب دنداننش عقدیر وین و مروارید را بے آب کرده و آهوسے چشم مستش شیر دلان را مانند خرگوش بخواب برده به آراستگی و پیراستگی تمام ناز و کرشمه تمام ناگهان حاضر گردید **نظم**

زغازه رنگ گل آمازگی داد و لطافت را بلند آوازگی داد و ز و سمل بر وان کادر پزاحت و هلال عید قوس و قزح ساخت
بنور آینه مئے عجبین راه گره در یکدیگر زد و مشک چین و کحل ساخت چشم از سمرقند سیکاسے بر دم کرد اعزاز
نهاده از عنبر تر جابجا خال و بجانان کرد عرض صورت حال و بدستان داد و سین خیز رنگ کزان نستان دلی ارد و فر هنگ
سلطان از نظاره جمال آن عیار پر کار و مشاهد حرکات لفریبان ماه غدار صیاح پدر بطلاق نیسان نهاد و متاع شیر کینب باد
داده بان توبه شکن صحبت داشت بدستور سابق بعیش عشرت پرداخته از امور سلطنت فاضل عمل کرد و **بیت**
هر خدنگے که زوان شیخ ادا از سمرقند سینه خود چسبیت بجا کسیت کاز جان کوبیت

کثرت سرا پرده و خیمه بسیاری بارگاه و خرگاه پوشیده گشت و از بنگارنگ سر اوقات و کونگون
تجملات هر دو طرف کنار دید و نظر نظار گیمان زیبا تر از گلشن مطرا گردید نظم

بیض زمین در سرا پرده گم	در و بارگاه رشک چرخ فهم
زده هر طرف خیمه و سایبان	سه فرسنگ راه از کران تا کران
سرا پرده از دیب ز رنگار	در و خیمه و خرگاه بے شمار
جهان بر سرا پرده و بارگاه	گذشته سر خرگاه از اوج ماد
ز بس خرگاه و خیمه و سایبان	زمین کرده از آسمان رو بهان

سه روزه بشورت ملاقات و ارسال مکاتبات گذشت آخر الامر قریافت که پسر بر تخت نشیند پسر آمده
شرایط تعظیم بجا آورده ملاقات نماید چنانچه سلطان ناصر الدین بموجب قرارداد از دریا عبور نموده در جلوه گاه
از اسپ فرود آمده سه جا شرایط زمین بوس بجا آورده چون برابر تخت رسید فرزندان تاب تیاورده بے اختیار
از تخت فرود آمده در پایکے پدرا قناده یکدیگر را در کنار گرفته گریه ماکرند حاضران را نیز ایستاده این حال آب
از چشم ترشح گردید پدرا دست پسر گرفته بر تخت نشاند و خواست که پیش تخت بایستد پسر از روئے اہمیت
و بنا بر ادائے اداب پدرا با خود بر تخت نشانیده با دب نام پیش پذیراشت و لوازم نیاز و مراسم سر
بکار رفت بهین اسلوب چند روز متواتر پدرا بجان پسر آمده هر دو بادشاه با خود با صحبت داشتند

مجلس با آراستند دوا و عیش و عشرت دادند و هنگام بخشش و بخشایش پسر استند نظم

نورد و غور شید شاد در قران	انجن انجسم فلک از هر کران
هر دو بیک تن چو دو پیکر شدند	بر فلک تخت چو سه بر شدند
گشت به برجی دو قمر جایگیر	گشت مزین بد و سلطان سپر
برج شرف کرد و اختریکے	سلک نسب کرد و گوهریکے
روئے زمین فرد و جمشید یافت	چشم جهان نورد و غور شید یافت
گلشن دولت بد و گل تازه شد	صوت دو بلبل بیک آواز شد
گشت زمین آب دو باران چشید	مغز جهان بوسے دو بستان شمید
گشت یکے غم بد و دل خاسته	گشت بیک جان دوتن آراسته
یکدیگر آورده با غمخس تنگ	هر دو نمودند زمانے درنگ
چون گل و غنچسر که جہد از خزان	دور نشدان ازین و این ازان

خویش با خواهی انیم و دوست اگر با خود با اتفاق کرده که وعده می اندیشند تا در آن شکل خواهد بود و از مثال
 اینمقال مزاج سلطان از امرای مغل مخوف گشت و خصمت بقتل آنها داد اما امیرالامرا همه را یک روز بقتل رسانید
 و خانان آنها را بتالاج برد و بعضی ملوک ملین را که با امرای مغل قرابت و صداقت داشتند مجبور ساخته در
 قلعبات فرستاد و خواجه خضر خان را که از جمله وزیران و بگنایای دروغ متهم کرده بر خر نشانده تشریح نمود و از زمین تسلط
 امیرالامرا برجیح امران زیاد شد چون ناصرالدین بفرخان در کهنوتی بود پرستی و نفس دوستی سلطان که خلفت او بود
 و تسلط امیرالامرا شنید مکتوبی مثل کبر شوق به پسر نوشته تخریب بر ملاقات نمود که له پسر از روی دیدار منظر آثار
 در وسعت اباد خاطر توطن گزیده و تمنای لقائے فرحت افزایت در مهد طبیعت آرمیده فرط عشق و محبت
 آتشی در سینه اندوگین برافروخته و اندوه هجران بطریق با و معاون آن گشته سراپای کلبه جان و دل را فرآ
 هر چند از چشمه چشم اب می پاشد و بخیمال وصال با طفاست آن میکوشد زیاد و شعله افزون میگردد و باعث
 اضطرابی و دل آزاری میشود و خدایان زیاد ازین مار در محنت جدائی نگذارد و دیدار را غنیمت شمارد و نظم

نهال عسر بے برگیست بے تو	حیات جاودان مرگیست بے تو
اگر در پنبه گردد آتش افروز	نه همچون سوز هجران باشد آن سوز
اگر هر بند تن باید جداست	نیاشد درد چون درد جداست
اگر هر بند تن یا بد جدا گردد	نه چون درد جدائی باشد آن درد

چون این نامه در کیا کهری نزد سلطان رسید از مطالعه مکتوب پدر بزرگوار خویش منبسط گشت و آرزو دید نهاد
 طوعا و کرها آماده مواصلاست گشته فرس از دو دو جوانگاه ملاقات دو آیند و از بسیاری شوق و آرزو مندی سلخ
 آن مراسله نوشته روانه کرد و خلاصه مضمونش آنکه له پدر از آن هجران بر جان بریان استیلا گرفته و نیران حرمان
 در جگر سوزان استیلا پذیرفته اگر عشر عشیرش بسنگ خار ابرسد چون شیشه سنگ خورده صد پاره
 گردد و اگر شمه از آن بکوه افتد مانند کوه برف بگذارد و آید **نظم**

من همچو تو گشته فراموشم	بغتم بغمت گر از تو طافتم
بیوصل تو زندگانیم چمیت	صد خنده مرگ بر چنین زلیت
این روز و شبی که می گذارم	از عمر چگونگی بر شمارم
یکدم زود غمت زیادم	تا نخن نبری که بیتوشاوم

بآنچه بعد سوال جواب مکاتیب شوق اسالیب قراملاقات یکدیگر داده پدر از کهنوتی و پسر از دلی عالم
 شده بر دریائے سرچو رسید بر هر دو کنار لشکر هر دو سلطان اقامت و زبیده و بیبیط زمین از

وسیرت دیونظیر مردم از دیدن شان نفرت پذیر سطرعی لبہائے آہنا از درعہ شرعی افزون و دندان درانچون
 گذار از بہا پیرون از زشت خوے سگ راعقب گذاشته ویہ زشت گوئی خرابغریاد در آورده پخت موی
 خرس را متصل ساخته ویہ بدستے دیورا پردہ نچالت انداختہ ہر کس بصوت آن دیونزادان چشم کشایے بے
 ختیلا حول بزبانش رفتی وہر کہ آواز ناخوش آمان شنیدے بے شبایہ تکلف پردہ گوش اوبر دیدے نظم

چہرہ شاں د بہ نم یافتہ	جاے بجا کجنگ وچم تافتہ
بینی پر رخسہ چو گور خراب	یا چو تنورے کہ زطوفان پر آب
موسے ز بینی شدہ بر لب فراز	بر لب شان دادہ بغایت دراز
روے چو آتش کلمہ از لپشم پیش	آتش سوزان شدہ از لپشم خویش
گردنخ شان ز محاسن کنار	اہل زنج را بجا حسن چہ کار
از سپشان سینہ سفید و سیاہ	کاستہ کنجد بہ زمین تباہ
روغن اگر خلق ز کنجد چشید	کنجد شان روغن از ایشان کشید
برتن شان از سپشان بیشمار	پشت چون کیمخت شدہ دانہ دا
پشت چو کیمخت سگزا درفش	چرم قفا گاہ سزاوار کفش
خوردہ سگ و خوک بدنان بد	ہر ہمہ دندان خور دو بجنسہ د
قصہ شنیدیم ہم از ایشان کہ گر	این کبندے بخورد آن دگر
مایوشان از خورش زشت تے	دانکہ بہ بیند قیش آید بہ پے

از انجا کہ بزرگان والادانش شرارت انگیزان مردم آزار را بعد م خانہ فرستادن صلاح مکی می اندیشند
 و سیاست و تادیب جماعتہ واجب التخریب را باعث آرامش خلایق مے دانند درین صورت سلطان
 بحسب صلاح و زرادرباب جماعتہ معقول حکم سیاست فرمود بعضے را پامال فیلمان کوہ تماشال کرد و دوبرخی را بہ
 شمشیر خون آشام گذارناہند و فریقہ را نیم اندام در زمین فرو بردہ زخم نمودند و نختی را سروریش تراشیدہ تہنیر
 فرمودند چندی را مانند خیمہ چاربتخ کرد و اندیدند و جمعے را مانند بیخ در خاک کردند و موشی را مثل طناب کہا تراقتند
 و بندے را چون ستون طوق در گردن انداختند و بچو بادریسہ گوشہا شگافتند منثور می

بخورد مردم آزار را خون مال	کہ از مرغ بد کندہ بہ پروبال
چہان سوز را کشتہ بہتر چراغ	یکے بہ در آتش نہ خلقی بد راغ
امیرالامراے فخر الدین التماس نمود کہ اکثرے از امرائے	برکار از قوم مغل ہستند آمدن معقول از دولت

دوسمہ ابرو سے شاہد بینی فروشوی از صفحہ دل سادس تعلقات پاک ساز لوحہ ضمیر ز لوث خطرات بر ہم ساز
 سلسلہ بے نوائی و تنگدستی و پیرداز خاطر از خطرہ ہستی و نیستی آرا مگاہش شیشہ سیرگاہش ایغ خرامید در دل
 نشیند و در داغ آبی است آتشین صفات و آتشی است ہمسر تجلیات تلخیت زادہ شکر ہوش افزایت
 بصوت سکر عیار است برائے جوہر کمالات انسانی دار و نیست باعث ظہور نواید ابدانی یعنی روئے کہربائی را
 گونہ عمل بدخشانہی و چہرہ زعفرانی را رنگارغوانی میدہد معدہ فاسد را صفائی و طبیعت رنجور را شفای می بخشد
 مزاج مخرف را معتدل آتش غریزی را مشتعل مینماید کہ تہائے افسردہ را تازہ شہوت پذیر مردہ افزونہ میکند
 عقد قویخ و قویخ میکشاید رنج با دوی و بطنی میر باید بیمار از تندرستی می افزاید پیر از جوانی رو میدہد نظم

دل تیرہ را در دشمنای می است   کر اوقت غم مومیسای می است
 بدل می کند بیدلان را دلیر   پدیدار داز و بہان کار شیر
 دو چندان کند قوت مرد را   کند سسرخ چون لاله زرد را
 بخاموش چہرہ زبانی دہد   بفرقت قوت جوانی دہد

انقبضہ چون سلطان بمتصلہ ایام عنقوان جوانی بعشرت و کامرانی پرداخت خزانه کہ اساس سلطنت
 قوت بازو سے خلافت است بچشیش و انعام لیلی و مسخرہ مطرب مطربہ صرف کردانید دازو سے خورد سالی
 و نادانی کار ہائے جہانبانی بقبضہ اختیار امیر الامرا فخر الدین گذاشتند و باغوائے کچھو و عم خود را از متاع طلبد
 او انقیاد امر بجا آورده عازم درگاہ گردید چون در رہتک رسید آن بے گناہ را ناحق قتل رسانید مصرع
 بادشاہان از پے یک مصلحت صد خون کنند

درین ایام مغول چنگیزی در نواحی لاہور رسیدہ دست بغارت و تاراج دراز کردہ قصبات و دیہات با غراب
 مطلق نمودند شاہانہ انداختند و ہا پر داشتند مردم کشتند زن بچہ شان بستند آتش فتنہ و ساد برافروختن آبا و ہپا
 آن نواحی را سوختند سلطان از اتماع این خبر بار بگت خانجہاں را کہ از امر اسے بزرگ بودند باینکار گران برین
 فتنہ تعین کرد و عا کہ منصورہ در نواحی لاہور رسید و با مغول محاربتت رود داد و کثرت بارش تیر کمان نمودار مطیر
 بود و در عرصہ ار و گیر مبارزان دلیریتان پر شیر مینمود آب تیغ موج طوفان خیز بر انگیخت و آتش سنان
 شرارہ فتنہ با پیہہ آمیخت ہمیت

بباریہ چندان نم خون ز تیغ   کہ باران نبار و ہمالے زمینغ

بالاخر شکست بر لشکر مغل افتاد و بسیار از بسیار قتل رسیدند و ہزار در ہزار اسیر شدند نظام اسے سلطان منظور
 منصور شدہ بدلی مراجعت نمودند و خلعت اسیر را بہ نظر سلطان در آورند ہر یک از انجا بچہ در صورتہ

تعلیم انبساط و دستداریش را تاج خورمی بر سر و شمشیر بنگمی در کمر زر سفید بیشتر و چندین غلام
 بر در و نهال مرادش پیش بر و قماشش کامیابی زنگارنگ و برات کامرانی در جنگ می باشد
 و در انجمن دوستان سرخرو کے حاصل مینماید و شجره از روسے اعدایش در باب مقصود کمتر
 آید مثل مشهور است که دو بادشاه در اقلیے ننگبند چنانچه در بانے شطرنج بر عرصه بساط
 آماده گردیدند و دو شاه برائے ایجاد آراستن صفوف و غاوشکر از طرفین و در آن وقت یکی
 و غالب گردیدند یکی بر دیگری معاینه میشود اما گنجینه از بدایع صنایع اهل دانش است
 که هشت بادشاه با هشت وزیر بهار او را میدگی تمام بزرگ عرصه مقام گرفته بے جنگ
 و پیکار کار پرداز بهای نمایند و بے آویزشش دستیزه دلہائے ارباب بازی را می ربایند
 و نیز بازی نزد است که بر تختہ اش نقش مراد جلوه ظهور دارد و زیاده بسان خال خوبان دلہارا
 فرحت می آرد و آویزش او چهره آراستے شاد کامی و مشغله اش بیرون اور مہرہ از شمشیر در
 ناکامی کسبیش مخیر نقوش مرادات و خانہایش مرکز مہرہائے مقصودات ارباب عطات را
 شکر و مشغله ایست و پرداز از وسوسہ بنیوائے و اہل ملالت راسترگ دست آویزیت
 نغمساری و غمز دائے قامران از اشغال آن کامران و طالبان از بازی آن شادمان و نیز چوپ
 از عجایب بازیہائے ہندوستان طرب پیرائے انجمن قامران ہر چہار طرف ان گویا
 خیابانست مانند باغ بہار و گلشاہ چہار چمن است با کمال آراستگی مطرافروغ شمع بزم لربا
 دولت ضیائے چراغ مجلس ارباب ثروت در اصل این بازی است از زمان قدیم اسم
 بانی مبانی از صحف متقدمین و کتب متاخرین یافتہ نمیشود پس چنانچہ آغاز آفرینش جهان
 از بد کہ عقول بیرون است همچنان ابتدا کے این بازی نیز از احاطہ فہم افزون لطایف شریف
 آن زاید الوصف است و دستداریش در قمار خانہ روزگار مہرہ مقصود میتواند بود و
 دانائے ماہیت دقایق حقایق آن بر حریفان خویش غالب میتواند بود چنانچہ کویان
 بوسیلہ ہمین بازی بر پانڈوان غالب آمدہ ملک و مال از انہا بدست آوردند القصد
 سلطان کسب انتعاش نمودہ ازین اسباب طریق حصول شادمانیہا نمود و نظم

حاصل شدہ زہجت ابواب شادمانی آمادہ ہیا انواع کامرانی

با وجود اینہمہ اشغال دایم انخر بودہ سیر عالم مینمود و طریق بادہ پیمائی و میگساری می پیود و
 اینمندی را نتیجہ زندگانی و سرمایہ کامرانی میدانست اکتی بادہ ایست منظر سرور و غورمی

شیرین او از نغمه خوش و سرود دلکش محض مسرت می پیراستند چنگیان از غنون ساز
 و طنبور چیان ز مزمزه پردازان ناز نغمات دل نواز و اصوات نغمه از می کشیدند الحق
 سرود است که چهره اسرار حسن و جمال خوب رویان بر افروخته و از آتش عشق و محبت و ساوس
 عاشقان سوخته سرود است که نقاب از درد و رونی عشاق بر انداخته و از باک بنانی اهل
 محبت آشکارا ساخته سرود است که بیدلان را بسته زنجیر عشق میدارد و طایران را از هوا
 و خشیان را از صحرای ابدام می آرد سرود است که دلهاست حزین را در گلشن سراست انبساط بنانی
 مینماید و خاطرهای غمگین را ابواب فرح و نشاط می کشاید اگر سرود نبودی شاد پیاسه روزگار
 زندگی نداشتی و اگر نغمه از پرده بیرون نیامدی بسا اسرار عشاق در کتم عدم پوشیده ماندی

علمیست هزار در هزار و دریاست است پدید آنگار مضملم
 نجیبی علم نغمه خوش علی است چشمها چشمه میشود از وی
 باد در بندی و ساید ازین تار گویا همی شود از وی

همچنان آلات لهو و لعب داد و دوات سرور و طرب از مضم شطرنج و دیگر اسباب بازی
 در مجلس عالی و نوازی میکردنی الواقع شطرنج بازیست از عجاایبات روزگار مغرب طبع
 بادشاهان و الاقتدار مہنگامه آرای دانش و فرہنگ معرکہ پیرایه پیکار و جنگ علم افزای
 مبارک پڑوہی بلند سازد ایت و الا لشکر ہی سنگ و تان خنجر و امانے مصقلہ مرات خرد و نجیبی
 و ہوش افزائی قوت بازوے دانشوران تقویہ گلوے فرد پروران اگر چه بساطش در عرض
 و طول زیادہ از یکدست و خانہ امینش افزون از چہار و شصت نیست اما عرصہ منصوبہ از پیش
 فراخ تر از روسے زمین و حساب خانہ امینش بلند تر از چرخ برین است طالبش در پردہ بازی
 مشق منصوبہ سازی بیناید و در صورت رزم مہنگامہ بزم می آراید و دست داریش را نشان
 حصول مرادات و وسیع شاہ کامرانش را در عرصہ روزگار ریات ریف و زیر تدبیرش ملوکے
 مراد در خم چوگان نیل از زوشیش در مدارک مقصود دوان اسپ خواہش او در جولانگاہ
 دریانت مقاصد خوشترام رخ امیدش نمودار در آئینہ مرام پایادہ مرادش رتبہ وزارت
 می یابد و منصوبہ دلش بازی اعداد برودہ مات میگردد اندر همچنان گنجہ نگار خانہ اہلست منظر چہین
 صورت و فریب و کار گاہی است مشعر بر بسیاری نقوش بازیست و زیب اوراتش
 ہر یک لوحہ زرین است سر مشق طرب و نشاط دورق و قرش تختہ رنگین است بلے

معزالدین کیتباد ولد ناصرالدین بخرخان را که هزده ساله بود در سنه ۸۶۶ بر سر فرمان رومی
اجلاس داده امور جهان بینی باختیار خود گرفته زیاده تسلط پیدا کرد حل و عقد معاملات و قبض
و بسط مہات و عزل و نصب حکام و تعیین مواجب سپاہ بادبازگشت و سلطان تمامی مہام
سلطنت با سیرالامرا حال کرده خود بعبیش و کامرانی پرداخت و از دارالملک دہلی برآمدہ و کیکلی
برکنار دریائے جمناعمارت دل کشا متضمن اماکن فرح افزایینی ایوانہائے دلکش و مکانہائے
فیض بخش و نشیمنہائے دلنشین و منازل لطافت آگین و قصرہائے بلند و کوشک ہائے
دل پسند و خوشہائے مالامال و نہرہائے لمبب از آب زلال و فوارہ ہائے نرہت
پیرا و تالاہائے طراوت اما و باغ مطبوعہ مشکبگلستان دلاویز و بوستان بہجت انگیز
و درختان سایہ گستر و میوہ دار و اشجار سرو چنار و نہال سیب و انار برکنار جو بیار احداث
منودہ دار السلطنت خود گردانید نظم

فضائے صفہائیش کنج اماں	صفای خانہائیش صبح اقبال
چو ہفت اورنگ بے مثل زمانہ	دران درہم درانچاہفت خانہ
ز وحش و طیر زیبا شکلبہ ساخت	مرصع چل ستون از زہر پرداخت
ز درہا قاصد دولت سشتابان	ز روز نہاش نور بخت تابان
مجال از وسع درون خانہ سایہ	ز عکس شمع اشش خور برد پایہ
ز نخلستان دیوارش گلستان	و مید از آب کلک نیک بختان
ولیکن از نوا منقار بستہ	بہر شاخ ازان مرغان نشستہ
ز مرد بال مرغ لعل منقار	بہر اعصان ز صنعت بود طیار
ندیدہ ہرگز از باد خزان غم	بنام ایزد درختان سبز و غوم
بد ہمائے مرصع در تختہ	ز طاؤسان زرین صحن او پیر

سلطان در ایام شاہزادگی در صحبت معلمان و مودبان بودہ تحصیل و تکمیل علم و ادب
استعمال داشت و بنا بر خوف از جد بزرگوار لذات نفسانی و شہوات جوانی میسر نبود
در نیولا کہ براورنگ خلافت جلوس نمودہ مطلق العنان گردیدہ از غلبہ عنفوان جوانی بعبیش
و کامرانی مشغول گشت خوب رویان و خوش گویان و نغز آوزان و نغمہ پردازان از اطراف
مالک آمدہ و امینا در حضور بودہ انجمن طرب می آراستند سر ایندگان قمری نوا و ترانہ سجان

اگر چه واقع بس بایل است جان فرسا
 بصبر کوش که کس نگذرد ز حکم خدا
 درین وقت عمر سلطان از هشتاد گذشته بود ضعف پیری توایش را ضعیف ساخته بود و
 ناتوانی مشیب اعضایش را ناتوان گردانیده حادثه رحلت فرزند دل بند نیمه آن گردید
 اگر چه برای انتظام مهام سلطنت در اظهار قوت و توانائی تکلیف نمودی اما آثار نبوتی و
 شکستگی که درین مصیبت بحال سلطان راه یافته بود نمودار گشتی و روز بروز کارش در منزل
 بودی کجیخسرو پور شاهزاده مرحوم را در ملتان تعیین کرده چتر و درویش مرحمت نمود و ناصر الدین
 بفرخان خلع خورد و خود را از بکنوتی عرف بنگاله در دلی طلبیدار داشته گفت که فراق برادر بزرگ
 تو مرا رنجور و ضعیف ساخته می بینم که وقت ارتحال نزدیک رسیده در نیوقت از من جدائی
 تو که مالک ملک هستی از مصلحت دور است پس تو کقیباد و پسر برادر مرحوم تو کجیخسرو و خود
 سال هتند و از تجارب دنیا بیگانه اگر ملک بدست ایشان افتد از غلبه جوانی و هوا پرستی
 از عهد و محافظت ملک و قوانین جهانی نتوانند برآمد و هر که در دلی بر تخت خلافت جلوس
 نماید ترا اطاعت او باید کرد و اگر تو بر تخت جلوس کنی همه مطیع و منقاد تو خواهند شد چون سلطان را
 اندک شفا پدید آمد ناصر الدین بفرخان با وجود اینهمه رضایت که سلطان برائے بهبود او میگفت
 زیرا که بنواحی بکنوتی رغبت تمام داشت و هوای آن دیار او را موافقت مینمود بدیهانه
 شکار بے رخصت سلطان روانه بکنوتی گردید در اصل ناصر الدین از سلطنت بے نصیب
 بود و آثار ناقابلیت از و هویدا والا چه گنجایش داشته باشد که در چنین هنگام با وجود وبالغه
 پدر تخت گاه را گذشته روانه انتمت شود و هنوز ناصر الدین بکنوتی نرسیده بود
 که سلطان بر حمت حق پیوست و برائے سلطنت کجیخسرو خلع شاهزاده محمد سلطان مرحوم
 بامر او وصیت کرد مدت سلطنت بست سال و سه ماه و ۷

سلطان معز الدین کجیباد بن ناصر الدین بفرخان بن ان اسلطان غیاث الدین بلبن

اگر چه سلطان غیاث الدین بلبن مرحوم وصیت کرده بود که کجیخسرو و بنیره سلطان که در ملتان
 قیام داشت و در نیولا بحضور آمده بود سر برائے خلافت گردد اما چون امیر الامرا فخر الدین
 با دسوا المزاج بود او را بجمله باز روانه ملتان نمود و ناصر الدین بفرخان خلع سلطان
 مغفور در بکنوتی بعیش و عشرت اشتغال داشت امیر الامرا که خیل متسلط بود بصلاح امرا

موجب قرار داد چون شیخ را تکلیف طلاق برائے آن ملکہ روزگار نمودند خاتون دالادانش
گفت کہ من از خانہ آن خاسق برآمدہ بجناب افادت پناہ رو آورده ام خدا را دعا کردہ ام کہ باز بہت
او گرفتار شوم در صورت شیخ گفت کہ در بہت دو فائز عورت کم نتوان بود با وجود مبالغت
شاہزادہ آن را طلاق نہاد و در تصرف خویش نگاہ داشت شاہزادہ از سمیعنی بر اشفت دور
مقام انتقام گردید مقرر است کہ ہر کس کہ با درویشان خدا شناس در افتد زود کہ بنیاد
زندگی و دولت او بر افتد از آنجا کہ شیخ از باریان تنگان در گاہ ایزدی بود شاہزادہ را عداوت
شیخ باعث انقطاع رشتہ بقا گردید اتفاقاً در ہمین نزدیکی لشکر مغول در نواحی لاہور و
لمتان دست با ضرر و با زار خلایق کشادہ شاہزادہ بالضرور از لمتان برآمدہ برائے دفع
این شورش مشتافت بقضائے آبی باندک جنگ بہ شہادت رسید اکمل الشہرا امیر خسرو
دہلوی کہ ہمراہ شاہزادہ بود بدست مغول اسیر گردید و در دفع رفتہ از آنجا نجات یافتہ باز
بہندوستان آمد القصہ چون خبر شہادت شاہزادہ سلطان رسید از بسکہ بشاہزادہ لفت
داشت ازین قصہ دلکوب غم آشوب خرموش و خراش و نوحہ جگر تراش بر آورد و صد
گونہ درد مندی و جان کنی و ہزار نوع سینیہ خراشی و دل شکنی پیرامون خاطر سلطان گردید
و فرمود کہ باعث استیلائے غموم و ہجوم بہوم است کہ آن تازہ سرد چین کامرانی در
عین بہار زندگانی و شگوفہ جوانی بہ سخت باقتیریزدانی از پا افتاد و ان لالہ سیراب گلشن
رعنائی در کمال برنمائی و زیبائی از حدت تیز آفتاب غضب گبریائی ذلول و خشک گردید

نظم

درینا کہ باغ بہار جوانی   فروریخت از تند باد خزان

در بیخ ان سہی سرو بالا کہ اورا   ز بالافتاد ان بلا ناگہانی

ترا بایدلے گل بصد پارہ کردن   کنون گر گشائی لب از شادمانی

این داستان جانگاہ را دلی باید سخت تراز سنگ تا بشرح تو آند آورد و این قصہ جانوز

راجائی باید قوی تراز ہن تابیان تو آند نمود بلیت

رفت آنکہ بود کار جهان بر قرار ازو   رفت آنکہ بود خانہ ملک استوار ازو

آخر الامر نظر بر آنکہ بیکس از خلقت خلعت زندگانی ابدی نپوشیدہ واحدی از ممکنات بلیت

دایمی نپوشیدہ صابر و مشکب گشت بلیت

تمام برائے نسیق و نظام مہام ملتان نعین شد و بمقتضائے مستودگی اوصاف نسبت بہ برادران
 نزد سلطان عزیز بود ہمہ وقت با اہل فضایل و کمال مصاحبت و مجالست داشتی و ہمیشہ تحصیل
 و تکمیل اخلاق حسنہ بہت گماشتی و تخم ستودہ منشی در مزرعہ نیکنای گماشتی بہت
 بسال خورد و لیکن بچہ و فضل بزرگ بقبل پیر و سیکن بروزگار جوان
 ابلغ البلغا و فصیح الفصحاء و افضل الفضلاء و اشعر الشعراء و اعلم العلماء و اکمل العقلاء جامع الکمالات صوری
 و معنوی امیر خسرو و بلومی و امیر حسن و در ملتان بخدمت شاہزادہ بود و نذر و سگند نامہ موجب
 و انعام می یافتند چون صیت فضایل و کمالات و فرخندگی خصایل و ملکات عمدہ مشایخ
 کبار زبیرہ عارفان نامہ را مقتداً خدای شناسان پیشوائے ایزدپرستان غور شیدا و ج
 ولایت مہر سپہر ہدایت دانائے اسرار حقیقی و مجازی شیخ مصلح الدین محمد سعیدی شیرازی
 رحمۃ اللہ علیہ بگوش شاہزادہ رسید و نوبت از ملتان گسان خود را بطالب شیخ در شیراز
 فرستادہ و بلخباہ کے خچ راہ ارسال نمودہ خواست کہ در ملتان برائے شیخ خانقاہ ساختہ
 دیہات وقت نماید شیخ بواسطہ صنعت پیری نتوانست رسید ہر دو نوبت سبقتہ
 متضمن اشعار دل پذیر یعنی نوحہ گلستان و بوستان بخط خویش نوشتہ نزد شاہزادہ فرستاد
 و غدر نا آمدن خود و سفارش اکمل الشعرا امیر خسرو و ہمیشہ ان نمود از ان وقت ہر دو کتاب
 متبرک ہند وستان رواج یافت گویند یکے از دختران سلطان شمس الدین مرحوم و جلالہ
 مزاجت شاہزادہ بود اتفاقاً در حالت مستی طلاق بر زبان شاہزادہ رفت ازاںجا کہ غیر از
 حلالہ علاجے نبود بنا بر انقیاد امر شریعت غزان عورت را در عقد معاقدت مرکز دایرہ صدق
 و یقین محیط نقطہ توکل و تکلیف زبیرہ خدای شناسان حق بین اسوہ بزدان پرستان اہل دین
 شیخ صدر الدین ابن قافلہ سالار شاہراہ حقیقت مشملہ دار مسالک طریقت مظاہر انوار تجلیات
 الہی شاہدہ اسرار اشراقات نامتہای عمدہ باریافتگان در گاہ احدیت زبیرہ و اصلان
 بارگاہ صمدیت سر حلقہ ادیبائے مراد اصفیائے مخدوم العالم شیخ بہار الدین ذکر بیا
 قدس اند صرۃ در آوردند و شیخ آن گوہر در درج سلطنت در دیارے عظمت را بجا نہ
 آورد و صحبت داشتہ گشت آرزو را آب طراوت داد و در صدق تمنا قطرہ با شرف

اندرخت بلیت

بدرستمن ان کی اپدیش باگ

گوہر کہ نند بدست خاک

التخریب نکردند و اغماض نمودند و این یعنی موجب خیرگی و دلیری انجمنه گردید در نیوا سلطان
 قلعه و فتح آنها بر مهات و دیگر مقدم دانسته جنگهارا تمام منقطع ساخته آن بدنهاوان را علف
 تیغ بیدریغ گردانیده و حصار شهر بنائے حکم بناده در حوالی شهر تنها نجاب نصب ساخت
 در زمین بهمان تهنانه دایان منقسم نمود که هر کس از تهنانه خود خبر دار بوده در تادیب و تخریب
 رهن زمان و دزدان مناعی جمیله بکار برد **منظم**

بهر دست دزد و سر راه زن
 که امین شود راه بر مزد زن
 هر آنکس که بر دزد رحمت کند
 بیازوے خود کاروان میزند
 چوره گشت امین شود کاروان
 ز بهر تجارت بهر سودوان
 چور هزن خر و ستای برد
 ملک باج ده یک چرامی خورد

چون مردم قوم کاتپیر بجانب امرو به و بدادون مصدر فتنه و فساد شد سلطان خود را
 بدان سمت تشریف ارزانی برده حکم قتل و غارت کرد از جنس مرد هر که بهشت ساگی رسیده
 بود علف تیغ بیدریغ نمودند و غیر از زنان و طفلان خور و سال زنده نگذاشتند **طیبت**
 گفته بود مردم ستمکاره را چه تاوان زن و طفلش بیچاره را

از انجمنه و فیروزی معاودت بدلی نمود و وزی و زرا و کارپردازان امور دفتر خانه بعض
 رسانیدند که در مواضع جاگیر سپاه باب اختلاف بسیار است سلطان فرمود کسانیکه پیوستند
 و از کار مانده جاگیر آنها باز یافت کرده مدد معاش مقرر کنند ان جماعه بخدمت امیر الامرا
 فخر الدین التجا آوردند و تخفیه بردند که جاگیر بدستور سابق بحال بوده باشد امیر الامرا تخفیه
 قبول نکرد چه اگر رشوت بگیرم در سخن و التماس من برکت نخواهد بود فی الحال بخدمت سلطان
 رفته سرخوب تفکر بایستاد سلطان باعث اندوه تاکی استفسار فرمود او التماس نمود
 که پیران را سلطان بر طرف کرده جاگیر باز یافت نموده اند در فکر شده ام که اگر در قیامت
 نسر پیران را در گنجه حال ما چه خواهد بود سلطان ترحم کرده فرمود که بحسب اشتد عالج
 امیر الامرا جاگیر آن مردم بحال دارند **بیت**

سخن که از طبع پاک ز غرض خالیست
 اگر بسنگ بگویی در دوازگردد

شاهزاده محمد سلطان بصفات حمیده و ایات پسندیده متصف ولی سلطنت بود مملکت سنده
 با قواج و لواحق و مصافقات در جاگیر شاهزاده مقرر گردید با جمعی از امرای مردم و انباستقلاد

چون هزار عیب نسر اوان بود مرغ زبردست سلیمان بود

وای بران آدمی بیخبر کوکم ازان مرغ بود در سینه

قرادلان همیشه گرد و میر شکاران هار و و صیادان باز دار و دیگر عمله و فغله شکار را نزد سلطان رتبه بزرگ بود تا مهشت که و هه حوالی دلی محافطت شکار کردندی و دران همیشه پنجه فراسم آوردندی هزار سوار با یک هزار تیر انداز مصالح کار شکار دایماً در رکاب سعادت بودندی و طعام از مایده خاص یا نشتندی سلطان در ایام زمستان هر روز سحر گاهان سوار شوی و تا قصبه ریواری بیشتری رفته شکار کرده شام گاهان بشهر معاودت نمودی و شب بیرون نماندی چون خبر موافقت سلطان برائے شکار پہلا کوخان والی بعدا رسید گفت که سلطان بلبن بادشاه پخته کار است بظاہر بجایق مینماید که بشکار میرود و در معنی و رزش سواری و مراسم ملک داری و آگاهی بر احوال سپاه و رعیت بجای آورد و لشکر خود را توزک میداد سلطان از اصغائے این سخن خوشوقت شد و بر فراست ہلا کوخان آفرین کرد و گفت که قواعد ملک داری کسانی دانند که ملک گیری و جهان بینی کرده باشند چون سلطان اسباب سلطنت و شوکت ہیاگر دید امر او و زرا التماس کردند که با وجود اینہمہ قوت و قدرت ولایت گجرات و مالوہ و دیگر بلاد سخر کردن لایق است سلطان جواب داد کہ چون مغل ہمیشہ بر ولایت پنجاب تاخت مینماید از دلی بیلا دور دست رفتن مناسب نیست قول سلطان سلف است کہ ملک خود را مضبوط در امن و امان داشتن بہتر ازان است کہ ملک دیگران تا ضمن سابقا از غفلت و بے پروائی پسران سلطان شمس الدین در جمیع امور جانیانے اختلال روداد و ضوابط خلافت را اثری و رونقی نماندہ بود حتی کہ جماعۃ میواتیاں در حوالی شہر بسبب جنگہائے و انہوہ بیشتر ترو و فساد بلین کردہ رہزنی مینمودند شہاب بدرون قلعه در آمدہ خانہائے مردم را نقیب زدہ مال و امنغہ بدزدی میبردند بلکہ بطریق ڈاکہ آمدہ بہ زبردستی غارت میکردند و سرہائے نزدیکی شہر بہ غلبہ و قہر تاراج مینمودند و از ہر چار طرف مسالک مسدود گشتہ سوداگران را مجال آمد و شد نبود دروازہ ہائے شہر از خوف آن حرامخاران بوقت نماز عصری بستند بعد نماز مذکور بجکس را یارائے بر آمدن از شہر نمی بود بارہا میواتیان بر سر عرض سلطان آمدہ سقیان و دامان آلبکش را مزاحمت رسانیدند و پسران شمس الدین از بے پروائی و غفلت تا ویب انجماہ واجب

بام آشیانه خویش گردیده زمزمه دلکش و نوائے دل فریب بریکشند گویا ترانه بار بدست
 که مستعاز اول می رباید و جان می بخشد و یا نغمه داؤد است که شنوندگان را حیرت می افزاید
 و عشرت می دهد چون بقصد دانه چینی فردی آید عرصه زمین را رشک گشش می سازد گویا
 گلهای رنگارنگ است که در چمن بهار شکفته تا شایان را میل خود ساخته و در زمان
 بال کشای چون اوج گرامیشوند سطح هوا پراز کواکب می نمایند و از نهایت بالا روی آب
 از چشمه خورشید میخورند و دانه از خوشه پر دین می چینند و از بلند پروازی هم زبان کواکب
 میگردد و تماشاگه افلاک می بیند اگر چه اهل زمین را با اهل آسمان راه سخن مسدود و درون
 محبت مفقود است اما زهی این خایگان که با فلکایان راه سخن دارند و روابط اخلاص بنظر

می آید نظم

راست چون مرغ شوق در پرواز	هر پری پیکر بجز لوه ناز
تیز رو همچو عهتل دانایان	گرم خو همچو معنز بر نایان
دانه چینان خوشه پر دین	ره نور دان آسمان و زمین
از فلک بر ده گویا در بازی	همه گرم بلند پروازی

همچنان سلطان را میل بشکار بسیار بود پلنگ برق آهنگ و باز قوی چنگ سیاه گوش
 سخت کوش و آهوا هو گویر و شاهین و کوهیله بے نظیر و باز آسمان پر واز و جره هنر پر داز و
 بحری موج خیز و سره صنعت انگیز و چرخ فولاد چنگ و باشد و شکره تیز بال و دیگر انواع
 جانوران شکاری فراهم آورده زهے این کشتی پر که از و فور هنر پروری و نادره کاری زبردست
 سلاطین و الاقتدار و مرغوب قلوب خاقین نلدار شده اند بادشاهان و الا شکره از عشق و
 محبت این طایران از تحت سلطنت و اورنگ خلافت برخاسته صحرا نورد و دامون گرد
 می شوند و از مشاهدات تیز پرواز و زیبا و نادره کاریها انشراح و ارتباح حاصل مینمایند باز بلند
 پرواز نوعی دراج را میگیرد که دلهاے عشاق را نگاه دلبران ما هر و شاهین ندرت تضمین
 کلنگ را چنان بچنگ می آرد که هوشش را که شمشیر نا زنیان فرخنده خو چرخ زبان دعاے اهل
 دنان فلک پیما و بحری مانند فکر دانایان اوج گرامیشوند

چون سپرد هر که چستان جائے دید
 از هنر خویش زبردست شاه

باز بدست ملکان می پرید
 اشکره گشت بهین دستگاه

نه در شهر محزون نه در کوه و دشت
 امان در زبانش بکده رسیده
 به تیز روی و فرهنگ خویش
 باین دانش درائے و ایمین و فر

خیانت در اندیشه کس گذشت
 که منسوخ شد رسم قفل و کلید
 بگردون بر افراشت او رنگ خویش
 گمان در نیاید که باشد بشر

با وجود این همه اعمال حسنه و افعال مستحسنه در باب بنی و اهل طغیان خدا پرستی را
 بگوشت گذاشته کمال جباری و قهاری کردی و سوسوزن از رسوم جباری فرو نگذاشتی
 و بواسطه بنی یک کس لشکری و شهری و ملکی را بر انداختی و مصالح ملکی بر همه مقدم داشتی

نظم

اگر آتش تهر انس روختی   بیک شعله زان کشور سوختی
 بکوه ارزکین سایه انداختی   چون رخ پیش خورشید بگذاختی
 بختم از سوئے چرخ کردی نگاه   شدی تیره رخسار خورشید ماه

از آنجا که سلطان بجانوران میل بسیار داشت طوطی گو یا و شارک سخن سرا و قمری خوش الحان
 و بلبل هزار داستان و کوه زمره ساز و دیگر طيور دل نواز که بوسیله سخفات خوش و صوت
 و لکش از بنی نوع خود با شرف و کرامت دارند و از سخن طرازی و زمزمه پردازی عزیز دها
 و محبوب خاطر و انیس صحبت با و جلیس مجلسها اند و سر طایران خوشس پیکر و نیک منظر که
 صنایع افریدگار با انواع نقش و نگار مزین ساخته مثل طاووس زیبا فرخ افزا که چهره شایه
 سر دراز آئینه او مشاهده میتوان کرد و در ارج خوش مزاج که از نظاره جمال او زبان سبحان
 قدرت بدایع آفرین توان کشاد و مرغ زرین زمینت تضمین و بکبک فرخنده آئین و امثال آن
 باعث طرب خاطر قدسی بود و اعظم از تماشائے فرحت پیر اکبوتران پری زاد بودند و بحق
 آن مرغان بلند پرواز تیز پر فلک سیر ملک سیر از کمال خوبی گوئے سبقت از طيور روزگار
 و از نور لطافت طایران جهان را برده خود کرده طاووس که بزبان شیره آفاق است برائے
 نظاره ایشان همه تن دیده گشته عند لیب بهشت که به نعمه طرازی مشهور است بزمره
 سازی شان آفرین کرده هائے همانا که همایونی از بال هایون اتان گرفته و عقاب مانا که
 بلند روی از بلند پروازی انها آموخته از مشاهده جمال بیشال انطایران فرخ فال پری از
 حسن خویش بری گشته خود در کج توارى مستور شده چون رونق افزای کابک پشت

سلطان یک بار به او همزبانی نماید بسیاری از نقد و جنس سپیش کند چون این معنی بعرض سلطان رسید پذیرائے نیافت و فرمود که از همزبانی با امیر بازار هبابت سلطانی از دل عوام زایل می شود چه گنجایش که بطبع زر با این مردم همزبان شوم الفقه سلطان مظهر اوصاف پسندیده و مصدر سیرت حمیده بود امر او از وقوع تقصیر تا زیان زدوی و بقصاص رسانیدی صلاح است و در هشتاد و در دل امر اقوی بود ارکان دولت و غربا در معاملات و مناقشات در عدالت او مساوی بودندی و در جمیع امور عدل را کار فرمودی و از قهر و سیاست احدی را قدرت نبود که قدم از جا داده اطاعت بیرون نهند و در صحبت اهل و عطا حاضر شدی و مو عظه شنیدی و رقت کردی و او امر و نواری را کما نبینی رعایت نمودی و ضوابط و قوانین مملکت را که در ایام فرمانروائی پسران سلطان شمس الدین نخل و مندرس شده بود تجدید استحکام و استقامت دادی و مبانی عدل و رافت را اساس نهادی نظم

عدل نوریت کرد ملک منور گرد
و ز نیش هم که آفاق معطر گرد

عدل پیشین او و مراد دل در پیش بر
تا ترا آنچه مراد است میت سر گرد

و وقتی که سلطان در مسافرت بر سرانی و یا خلابی و یا ناله و یا قطر ه رسیدی امرائے بزرگ را فرمودی تا چوب با در دست گرفته است تمام نمودندی او را در رمضان و پیران و عورتان و طفلان و چار پایان لاغرابی مزاحمت گذرانیدی و تمامی فیلان و دیگر دو اب سرکار را برائے گذرانیدن خلائی گذاشتی و در اینچنین اکنه چند روز توقف کردی تا مردم بسهولیت گذشتندی در ایام خانی اگر چه بشراب خوردن و جشن ساختن و امر او ملک را مهان گرفتن و قمار باختن و زربا بابل مجلس صرف کردن و ندیمان بذله گو و شیرین سخن و مطربان خوش آواز را در محفل راه دادن و رغبت تمام داشت اما بعد از آنکه سه روز ازای خلافت گشت از تمام ملاهی تائب گردید و با دوائے فرایض و نماز تهجد و اشراق و چاشت و دیگر نوافل و موافقت جمعه و جماعت قیام داشتی و اصلا بیوضوئی بودی و در خانه های بزرگان رفتی و بعد از نماز جمعه زیارت مقابر کردی و بر جنازه اکابر حاضر شدی و تعزیت رفتی

پسران و خویشان میت را انعام دادی و وظایف بجال داشتی نظم

بدانش بزرگ و بهمت بلند
بباز و دل سیر و بدل هوشمند
زایش بتدبیر محتاج غیر
نه امضائے رایش بجز امر خیر

داصل گشت مدت سلطنت او نوزده سال و سه ماه و هفت روز

سُلطان عیاش الدین بلبن عرف الفخانی و دامادن سُلطان شمس الدین

چون سلطان ناصر الدین و ولایت حیات سپرد و از اولاد او وارثی که جانشین سر پر خلافت بوده باشد نبود درین صورت تمامی امرا از غرور و بزرگ اتفاق کرده الفخانی را که در الهام ممالک بود بسلطنت برداشته سلطان عیاش الدین مخاطب کردند در سنه ۶۶۶ هجری بالانشین سر پر فرمان رومی و سایه گزین چتر گیتی کشتائے گشته سکه و خطبه را رواج داد بغایت دانا و نخبه کار و صاحب تجربه و وقار بود تمامی کارها از رویه نمیدگی و سنجیدگی کردی و باگاہی و هوشیاری مہام مرجوعہ بنظام آوردی **مثنوی**

چه نیکو متاعیست کار آگہی   کزین نفعد عالم مباد اہمی
کسے سر برارد بعالم بلند   کہ در کار عالم بود ہوشمند

کار عالم و ممالک جز ب مردم اکابر نغمودی اشعار و مجازیل و اراذل و باطل را بکارنا دخل ندادی تا نسبت صلاح و تقوی برکے مشخص نشدی عمل نغمودی و در تنقیح حسب و نسب مبالغہ نمودی و اگر بعد سپرد عمل درکے نقص ذاتی و صفاتی ظاہر گشتی نے امکان تغیر دادی **قطعه**

ند ہ ہوشمند روشن رائے   بفر و مایہ کار بائے خطیہ
بوریا بافت گر چه بافندہ است   نبرندش یہ کار گاہ حسریہ

و میفرمود کہ جملہ مردم را بیک نظر نباید دید موازنہ حال ہر یک نگاہ باید داشت اگر نوکر امیل و نجیب را بے اعتبار و خوار داشتہ بد گہر و فرومایہ را نوازش و سر ہنر از باید کہ در ہچنان است کہ سلاح سر پانداختن و اسلحہ پارا بر سر بستن و کار شمشیر بکار دو کارستان را بوزن کردن و کار دست را بپا و کار گوش را بہ بینی فرمودن **میسر**

بود پانز ہر رائے رہ سپردن   نباید دیدہ را چون پاشمردن

باجملہ تا آخر عمر باسفلہائے ایام ہمزبانی نکرد و در اذل و اہل ہزل و در مجلس خود راہ نداد گویند فخر نامی رئیس بازار کہ ساہا خدمت در گاہ کردہ بود بمقر بان در گاہ التجا آورد کہ اگر

مادر زاد آسپهان قواعد نیابت و شرایط و کالت بتقدیم رسانید که رعایا و برابا در مهاد امن و امان در آمد و جمیع امور مالی و ملکی رونق تازه و روحی نیک یافت و احدی از امرائے دایا لائے تصرف در کار ملکیت نماند و سلطان نیز عدالت گستر و رعیت پرور و درویش طینت و ملکی طوبیت بوده در رقابیت و آسودگی رعیت همت والا نهمت مصروف داشتی در عهد خلافت او ملک آباد و رعایا و لشکر دل شاد گردید و وصیت نیک نامی و گل با ننگ رعیت پروری این بادشاه و وزیر در اکناف گیتی انتشار یافت **بریت**

وزیر چین شهر یاری چنان جهان چون نگیرد و قرار چنان

از بسکه سلطان حق پرست و ایزد شناس بود خراج و باج مالک در مواجب سپاه و نند در ویشان خدا آگاه و وظایف و ادا در مضلا و علما و بذل مستحان و انعام مسکینان و وزیران و صرف عمارات مساجد و خانقاه و قنطره و منازل و سرائے برائے مسافران و باغات و برادران انبار و غیر ذلک که از آثار سعادت و اسباب ذکر جمیل است خراج کردی و برائے ذات خود تصرف نمودی و در سائے دو مصحف بخط خود نوشته و به قیمت آن را قوت ساختی نو تزییکه از نوکران سلطان سرکار مصحف که بخط سلطان بود از روی خوش آمد بقیمت گران خرید چون انبمینی بگوش سلطان رسید منع کرد که آئینده مصحف بخط من علانیه فروخت نکنند بطریق اخفائے منطه که احدی واقف نشود می فروخته باشند تا در چه قوت حلال اختلال روند هر دوا زمین رو که سلطان در ویش نهاد و فرخ ترا بود هیچ کنیزے و خادمه سوائے منکوحه خود نداشت و او برائے سلطان طعام می نخت روزے آن ملکه جهان التماس نمود که بسبب پختن طعام دست من آزاری یابد و تصدیح مالا لطاق میشود چرخوش باشد که کنیزے خرید شود او به پختن طعام قیام در زد و از تمیعی بیج فصوری نیست سلطان جواب داد که بیت المال حق سپاه و مساکین و مستحقین است مرا نیز رسد که چیزے از آن برائے خود صرف کنم و دایه خرید نمایم صبر کن تا خدا بقیاسے ترا در آخرت بنجی این مشقت خواهد داد **منظم**

ترا با نفس کافر کمیش کارسیت بدام اور که این طرفه شکارسیت

اگر مار سیه در آستین است به از نفسے که با تو هم نشین است

با بجمه سلطان بعدالت و انصاف جمانبانی نموده برگ طبعی در گذشت و به بهشت برین

اوراضی نشند سلطان علامه الدین را که اثمار رشد از ناصیه حال او ظاهر بود از قید برادرده
 در ۶۳۹ شمسی بر سر ری جهانبانی اجلاس دادند ناصر الدین و جلال الدین پسران شمس الدین را که در
 زندانخانه مجبوس بودند خلاص کرده ناصر الدین را ولایت بهراچ و جلال الدین را ولایت قزوین
 نام زد کرده رخصت دادند ملک نظام الملک را که در امور سلطنت کلیه دخل داشت تقبل
 فرآورد و پیاداش کفران نعمتی رسانیدند منظم

بچشم خویش دیدم در گذرگاه	که ز مرغی بجان مور کی راه
هنوز از صید منقارش نپرواخت	که مرغی دیگر آمد کار او ساخت
چو بد کردی مباش ایمن ز آفات	که واجب شد طبیعت را مکافات
درین فیروزه ایوان پر آفات	بدی را هم بدی باشد مکافات
زینکی نیک بینی وز بدی عنم	ز جو جو روید و گندم ز گندم

بعد چند گاه سلطان از طریق عدالت و نصفت انحراف و رزیده آئین اخذ و قتل در پیش
 کرد و جمیع امرا از او برگشتند و با خود اتفاق کرده ناصر الدین را که اثمار قابلیت و حق شناسی از
 ناصیه حال او ظاهر و اطوار خدادانی و ایزد پرستی از مقال او باهر بود از بهراچ طلبیداشته
 بر تخت فرماندهی اجلاس دادند سلطان علامه الدین را مسلسل در قید نگاه داشتند چنانچه
 در زندانخانه مرغ روح او از غمبس تن پرواز نمود مدت سلطنت چهار سال و یک ماه و
 یک روز

سلطان ناصر الدین ولد سلطان شمس الدین

سلطان در ۶۴۳ شمسی از بهراچ آمده تاج خلافت بر سر نهاده مسکه و خطبه بنام خود در واج
 داد ملک عیاش الدین بمین را که بنده و داماد سلطان شمس الدین بود منصب وزارت
 داده بجناب الف خانی و عطائے چتر و در باش سرافراز گردانید و مدار المہام
 تمام سلطنت برائے رزین او تفویض نمود و صدق گوش او بجا هر زواہر نصایح دلالی
 متلالی مواظف در ماده رعیت پروری و معدلت گستری بر امور فرمود که اختیار ہم جهانبا
 و مدار نظام امور ملک را بی دست تو و دم کار سے نکنی کہ فردا سے قیامت بدر گاه عدالت
 بادشاہ حقیقی مراد ترا شمرند و انفعال گردانند ملک بمین مقتضائے فراست خداداد و عقل

متفرق گردانید و ملک بدرالدین سنقر را بجانب بدران فرستاد و قاضی جلال الدین کاشانی را از قضا مغزول گردانید بعد از چند ماه که ملک بدرالدین از بدران بدرگاه آمد سلطان اورا و ملک تاج الدین موسی را بقتل در آورد و قاضی شمس الدین که قاضی مهر پوره بود در پائے پیل انداخت و این معنی سبب زیادتی و هم و هراس مردم گشت در اثنائے این حال روز دوشنبه شانزدهم جمادی الآخر سنه فتح و تثبیت دستمانه افواج مغول چنگیزی آمده لاهور را محاصره کردند ملک قراش که حاکم لاهور بود چون در مردم موافقت ندید نیم شب از لاهور برآمده بجانب دہلی رفت و شهر لاهور از ستم چنگیز غانیان خراب و نابود شد و خلق کثیر اسیر و گرفتار گشت چون این خبر به سلطان معز الدین رسید امر را بر در نظر سپید جمع فرموده بیعت تازه کرد و ملک نظام الملک وزیر مملکت را با مراے دیگر جهت دفع شر مغول بجانب لاهور فرستاد چون لشکر بلب آب بیاہ کہ قریب مقبض سلطان پورا است رسید نظام الملک کہ در باطن با سلطان منافق بود امر را از سلطان برگردانیدہ بنیاد کرد و خد بعیت نمودند عرضداشت کرد کہ از دست این جماعت منافق کہ ہمراہ من کردہ اند کارے نخواہد آمد و این فتنہ تسکین نخواہد یافت مگر سلطان باین طرف نہضت فرماید سلطان از روی سادگی و اعتمادی کہ بر او داشت در جواب نوشت کہ این جماعت کشتنی و سیاست کردنی اند بوقتش بسزا خواهند رسید چند روز مدارا نمایند نظام الملک آن فرمان را با مراے لشکر نموده ہمسرا با خود متفق گردانید چون سلطان باین حال اطلاع یافت خدمت شیخ الاسلام قطب الدین نجیاریاوشی را بکائے تسلی امر فرستاد امرای بیچ و جرمطمن خاطر نشدند و شیخ برگشتہ بدہلی آمد بعد از آن نظام الملک و سایر امرای بقصد دفع سلطان معز الدین بدہلی آمدند و سلطان معز الدین را محاصره کردند ہر روز جنگ سے انداختند چون مردم شہر با امر متفق بودند روز دوشنبه ہشتم ماہ ذیقعدہ سال مذکور دہلی را گرفتہ سلطان معز الدین بہرام شاہ را چند روز محبس گردانیدہ بقتل آوردند مدت سلطنت او دو سال و یک ماہ و پانزدہ روز

سلطان علاء الدین مسعود شاہ

چون سلطان معز الدین بہرام شاہ را نظام الملک کورنگ بقتل در آورد و ملک معز الدین بلیں امیر الامرا از روی تسلطی کہ داشت بر تخت خلافت جلوس نمود ارکان دولت بر سلطنت

مدت با اتفاق امر بترتیب عساکر پرداخته عنان عزیمت بصوب دهلی معطوف ساخت سلطان
معزالدین بهرام شاه که جانشین اورنگ فرما زوای شده بود لشکر عظیم بزم مقابله و مقاتله در مقابله
سلطان رضیه فرستاد و هنگامه آراسه نبرد و کارزار گردید در هنگام مقابله طرفین وز و غور و بسیار
در نواحی کیتیل لشکر یان سلطان رضیه رو بهزیمت نهادند و سلطان رضیه و ملک اختیارالدین مدت
زمینداران آن ضلع دستگیر آمده به تاریخ هجرت و پنجم ماه ربیع الاول سنه ۷۳۳ رحلت گزین عالم
جاودانی گردیدند مدت سلطنت سلطان رضیه سه سال و شش ماه و شش روز بود.

سلطان معزالدین بهرام شاه بن سلطان شمس الدین التمش

روز دوشنبه بیست و هشتم ماه رمضان سنه ۷۳۳ سلطان معزالدین بهرام شاه با اتفاق اکابر و امرا
و ملوک بر سر سلطنت جلوس فرمود چون ملک اختیارالدین با اتفاق وزیر مملکت نظام الملک
مهدب الدین جمیع امور مملکت را از پیش خود گرفت و همیشه سلطان معزالدین را که سابق
منکوحه قاضی اختیارالدین بود در جبال نکاح در آورده یک فیل بزرگ به در خانه خودی بست
چون در آن زمان غیر از سلاطین و دیگر فیل نمیداشت این معنی مقومی بدگمانی باو شد سلطان
معزالدین چندی از فدائیان خود را فرمود تا ملک اختیارالدین را بزخم کار و شهید ساختند
و ملک مهدب الدین را نیز دوزخم بر پهلو زدند و او زنده بدر رفت بعد ازان ملک بدرالدین
سنقر رومی امیر حاجب گشت و تمام امور مملکت را موافق رسم و قانون قدیم انتظام داد
اتفاقا ملک بدرالدین سنقر با غمگانی جمیع از اهل فتنه در انقلاب ملک با صدور اعیان
وقت مشاورت نمودند روز دوشنبه هفدهم ماه صفر در خانه صدر الملک تاج الدین که مشرف
مالک بود همه اکابر فراهم آمده در باب تبدیل سلطنت سخن کردند و صدر الملک تاج الدین
را بطلب نظام الملک فرستادند که او نیز شریک مصلحت شود صدر الملک فی الفور
سلطان معزالدین را ازین حال اطلاع داده یک کس عثمادی سلطان را در گوشه پنهان
داشت خود بخدمت نظام الملک آمده از اجماع قاضی جلال الدین کاشانی و قاضی کبیر الدین
و شیخ محمد شامی و مردی که آنجا بودند اخبار کرد نظام الملک در رفع الوقت ننموده آمدن خود را
بر وقت دیگر انداخت صدر الملک حقیقت حال بوسیله خادم سلطان که پنهان داشته
بود بخدمت سلطان معروض داشت سلطان همان ساعت بر سر آن جماعت رفتند ایشان را

نمودند که جنگ سلطان و تنگ گشت و بعد چند گاه سلطان و مادرش در زندان خانه فوت شدند
ایام سلطنت او یکسال و شش ماه و هشت روز

سلطان بی بی رضیه بنت سلطان شمس الدین التمش

در ۶۳۴ با اتفاق امر او و زرا اورنگ آرائی خلافت گشته سکه و خطبه بنام خود و راج داد و بتدایر صائبه و افکار ثاقبه تنظیم امور خلافت و جهان داری و تیسق مهام لکی و مالی یعنی آنکه لائق هو شندان و الاخره بوده باشد در پیش نمودن نظام الملک محمد چندیکه بوزارت امتیاز داشت با اتفاق اکثر امرا این که از اطراف بدرگاه سلطان رضیه بودند حقوق نعمت را بکفران انحراف حقوق ساخته طریق بغی پیوده سلوک مخالفت و ناهنجاری در پیش کرد و بامرائی دیگر که از پیشگاه حضور بیرون بودند ناهمانو شسته ترغیب بداندیشی نمود ملک نصیر الدین تاشی جاگیر دار او ده که سلطان رضیه موافقت داشت بجزم مدد و اعانت سلطان رو بدلی آورد امرائی مخالفت به اندیشه تباہ استقبالش نموده او را دستگیر ساختند و او از ضعف بدن این جهان گذران را پدر و در که سلطان رضیه از معائنۀ این حال بتدایر صائبه خود جمعیت مخالفان را پریشان گردانید و هر یک بجزانب رو بگریز نهادن نظام الملک در کوه سر مورد آمد رخت بستن خود را ازین جهان فانی بر بست و امر وزارت بخواجه مہذب که نائب نظام الملک بود تفویض یافت و بختاب نظام الملک ملقب شد و امیران دیگر بنظام ممالک دستوری یافتند و ملک اختیار الدین مسکین امیر حاجب شده بوفوردانش و رسوخ اعتقاد انچنان تقرب بهم رسانید که هنگام سواری دست در بغل سلطان رضیه انداخته سوار نمید و سلطان رضیه که در شجاعت و عدالت از مردان بهره دانی داشت لباس مردانه در بر و کلاه خسروانه بر سر نهاده سر برائے سلطنت شدی و بارعام دادے بعد ازان که خاطرش از نظام این ممالک اطمینان یافت با عساکر بسیار جانب سہرزد ہنفت نمود در اثنائے راه امرائے ترک بر او خروج کرده جمال الدین یا قوت حبشی را کہ امیر الامرا شده بود از قید حیات نجات دادند و سلطان رضیہ در قلعہ سہرزد محبوس ساختند و معز الدین بہرام شاہ بن سلطان شمس الدین با ببادشاہی برداشتنہ دہلی را متصرف او در آوردند درین وقت ملک اختیار الدین التونیہ کہ حکومت سہرزد متاثر بود سلطان رضیہ را در عقد از دواج خود کشید سلطان رضیہ در اندک

آوردہ تیغهاک شیدہ مقدر سلطان نموده چندے را تقبل رسانیدند و سلطان از آنجا سلامت برآمد و ان تا عاقبت اندیشان تعاقب کرده نتوانستند دست بر سلطان رسانند و خلق کثیر بر بام ہا و دروازه ہا برآمده ان طایفہ را بزخم تیر و تفنگ و خشت و سنگ ہلاک نمودند سلطان در دولتخانہ رسیدہ بانتقام بے اندامیہای انجا عذا کثیر اعطت تیغ بیدین نمود و با بجاہ سلطانی باستقلال کردہ بعدالت و نصفت زندگانی سے نمود و رعایا و برابرا خوشنود کرد و امیدہ باہل طبعی در گذشت مدت سلطنت لو بہت و ہشت سال و یکیاہ ۴

سلطان کن الدین فیروز شاہ بن سلطان شمس الدین التمش

بعد پدر و الا قدر در سنہ ۶۲۶ بر تخت خلافت جلوس نمود چون بہرہ از عقل و قابلیت از سلطنت نداشت کثرات لذات نفسانی و افراط احتیاط جسمانی و ہوائے عشرت و کامرانی و کامروائی ایام جوانی اورا از امور جہانبانی بازداشت و خزاندہ در انعام لویان و ار ذال و مسخرہ و مطرب و مطربہ صرف میکرد و بے پروائی و لاؤ باہی زلیت می نمود چون خبری از احوال سپاہ و رعیت خبر نہ گرفت و دایم انخر بودہ شرب شراب با فراط رسانید اگرچہ اسم سلطنت بر سلطان بود اما بی بی شاہ ترکان والدہ او کہ کنیز یک ترکیہ بود نظر بے پروائی و نفاقا بلیت پس خود داشتہ سرانجام مہام ملکی و مالی بر ذمہ ہمت خود گرفتہ ناظمہ امور جہانبانی گشت و مقتضائے کوتہ اندیشی کہ در سرشت زنان خمر است حرمائے سلطان شمس الدین را کہ ہمچشم او بودند آزار و اضرار رسانید و قطب الدین پسر سلطان بے گناہ قتل نمود بعضی امور ناشایستہ کہ سردار از خاندان بادشاہان نباشد از و بظہور رسیدار کان دولت منظر بر بے پروائی و نارسائی سلطان و تسلط و استیلائے مادرش داشتہ با خود اتفاق کردہ از و برگشتند و ملک اعز الدین ایاز حاکم ملتان را تحریک سلطنت دہلی نمودہ طلبہ داشتند و او از ملتان لشکر گران فراہم آوردہ عازم دہلی گشت سلطان نیز بقصد مقابلہ از دہلی برآمدہ در کہرام رسیدہ پیش از آنکہ ملک اعز الدین ایاز برسد امرائے از سلطان انحراف و رزیہ در دہلی رفتہ بی بی رضیہ بنت سلطان شمس الدین را بر تخت نشاندہ سکہ و خطبہ بنام او کردند و بی بی شاہ ترکان را مقید ساختند سلطان باستماع ابن خیر از کہرام رجعت نمودہ در کیلو کپڑی رسیدہ مادہ جنگ گردید و بی بی رضیہ فوجی از بہادران شجاعت پیشہ بر سر او از دہلی نین

ملک از لاهور در حوالی دہلی آمدہ صف آراستہ بانڈک محار بہ فرار نمود مدت سلطنت
 قریب یکسال *

سُلطان شمش الدین عرف ملک التمش

اور اسلطان قطب الدین ایبک لک چیل خریدہ بغیر زندگی گرفتہ دختر خود را در مناکشت او
 در آورده بود بعد فتح گواہیار امارت انجا با و ارزانی داشت پس ازان برن و آن نواحی بدو
 تفویض نموده بتدریج ولایت برداون ضمیمہ حکومت او گردانید چون علامات شجاعت و
 مردانگی و ایات فراست و فرزائیگی از او بمنصہ ظہور رسید و بارہا در حضور تہودات مردانہ بجا آورد
 آخر کار بپایہ امیر الامرائے رسید و خط آزادی از سلطان یافت بعد از انکہ سلطان قطب الدین
 در گذشت و از سلطان آرام شاہ امور خلافت تمشیت نیافت باتفاق امیر اسمعیل سپہ سالار
 و دیگر ارکان دولت از برداون آمدہ منمنہ بر تخت جہان بنانی جلوس نمودہ بخطاب سلطان
 شمش الدین مخاطب گشت التمش از انگویند کہ در شب خوف متولد شود چون صاحب
 تردد و شجاع بود برزور شمشیر اکثر ممالک در حیطہ تصرف آورده فرمانروای با استقلال نمود
 در ان زمان چنگیز خان فرمانروای خوارزم و ترکستان بود سلطان جلال الدین از پیش چنگیز خان
 منہزم گشتہ بر سر لاهور آمدہ محاصرہ نمود سلطان بالشکر بسیار از لاهور رسیدہ مقابلہ نمود
 جلال الدین تاب نیاورده بطرف سند و سیوستان بدر رفت در ۲۶^{۱۲۱۹} الچی عرب جامہ ظاہر
 چہت سلطان آورد سلطان مراسم اطاعت بجا آورده فرحت و شادمانی نہایت کرد چند روز
 شہر را آرایش داد و کوس شادی نواخت در ۳۱^{۱۲۱۹} بروایت مالوہ یورش نمودہ مظفر گشت
 و بتجانہ مہاکال کہ از مدت سیصد سال تعمیر یافته در غایت متانت و حصانت بود خراب
 ساختہ از بنیاد بر انداخت و تمثال راجہ بکراجیت و دیگر بت ہارا آورده بر در مسجد جامع
 دہلی بر زمین فرو برد تا لک کوب خلائق گردد و القصد در طاعت و عبادت موع بود و در ہر جمعہ
 مسجد جامع رفتہ با دوائے فرایض و نوافل قیام ورزیدی و وعظ شنیدی و رقت کردی و در
 ہر باب خدا پرستی بکار برزیدی روزے طہران دہلی اتفاق کردہ روز جمعہ ناگہان بمسجد ہجوم

سلاہ در کتبہ ہا و سکہ جات این پادشاہ نامش التمش نوشتہ است کہ در ترکی محافظہ سلطنت را
 میگویند *

چتر و تجلات بادشاهی برائے قطب الدین فرستاده بختاب سلطانی مخاطب ساخت
 این سلطان در بخشش و بخشایش داد سخاوت و جوانمردی داد و مستحقان را زیادہ از خواہش
 عطا نمودی دست جو دو سخایش گردانلاس از چہرہ مغلان بر افشاندی و ابر کرم و عطایش
 غبار یاس از صفحہ حال تنگستان فرو نشاندی سخاوتش دامن و جیب آرزو مندان براموئی
 ہمتش ارباب عسرت از آرزو نیاز بے نیاز فرمودی **بیت**

باہمت او حوصلہ دریا تنگ بارفت او مرتبہ گردون پست

چون لکہا باہل احتیاج الغام دادی از نیجت در ہند اور الکہہ بخش گفتندی در میان او و
 تاج الدین یلدوز کہ یکے از بندہائے خاص سلطان شہاب الدین بود بعد سلطان در غزنین
 اسم سلطنت بر و اطلاق یافتہ بود بر سر لاہور مختصت و منازعت گردید و مقصد یکدیگر کردہ
 آتش محاربہ بر افروختند از طرفین صفہا آراستہ بجنگ پرداختند بہادران جانفشان تینہا
 اختہ اسپان انداختند و تیر بار تافتند و جانہا شگافتند **منظم**

سلحہ بکل زاہن جوان چو معنی و الفاظ معلق بہان

دران رزم تیرے کراشت جیت چو مضمون جربستہ در دل نشست

بالآخر تاج الدین تاب مقاومت نیاوردہ منہزم گشتہ در کمان اقامت و زید و سلطان مظفر
 و منصور شدہ با استقلال کمال بسلطنت پرداخت در ستمتہ در چوگان بازی از اسپ
 افتادہ گوئے زندگی بچو لانگاہ آخرت رسانید مدت بہت سال حکومت ہندوستان نمود
 از انجملہ سلطنت غزنین چار سال *

سلطان آرام شاہ پسر خواندہ سلطان قطب الدین

چون سلطان مرحوم پسر صلیبی کہ سزاوار جہان بینی تواند بود نداشت ارکان دولت باتفاق
 یکدیگر آرام بخش پسر خواندہ سلطان را کہ سوائے او وارثی نبود بچکہ در داشت در ستمتہ در خطہ
 دل کشائے لاہور بر اورنگ فرماندہی اجلاس دادہ سلطان آرام شاہ خطاب کردند با طرا
 مالک احکام و مناشیر صادر گشت و نوید عدالت و نصفت بخلایق رسید درین اثنا
 امیر علی اسمعیل حاکم دہلی باتفاق جمعی از امرائے ملک التمش را از بداون طلب داشتند و
 ملک در دہلی رسیدہ قلعہ را در تصرف خویش در آورد سلطان آرام شاہ از استماع آمدن

در سر انجام مهمات جهانبانی و انتظام معاملات ملک ستانی مقید گردید و در اسرع وقت قلعہ دہلی
 و میرتہ تخریر نموده بہر جا حکام نصب گردانید و در سال دوم قلعہ کول نیز منسخر کرد و قلعہ گویا
 و بداون و دیگر قلاع فتح کردہ بر سر گجرات رفتہ انتقام شکست سلطان کہ سابقاً تخریر در آمدہ
 از رائے بہیم دیو گجراتی گرفتہ انولایت را تاخت و تاراج نمودہ بفتح و نصرت بدہلی مراجعت
 کردہ خطبہ و سکہ بنام سلطان رواج داد از ان تاریخ شہر دہلی دار الخلافت سلاطین مسلمین مقرر
 گردیدہ مرتبہ ہنم در ۶۹۶ھ باز سلطان از غزنین بہند آمدہ ولایت قنوج را مفتوح کرد و مسجد
 زنجیر نیل و دیگر اموال غنیمت گرفتہ برگشت چون سلطان عیاش الدین برادر کلان سلطان
 کہ اسم سلطان بر بود و چنان گذران را پدر رود کہ د سلطان از روس جو ان فردی و والاہمتی ولایت
 غور و ترکستان و غارزم و دیگر ممالک بوارشان قسمت کردہ خود بر ولایت غزنین قناعت
 نمود مرتبہ دہم چون سلطان شنید کہ در نواحی لاہور طایفہ کہو کہہران عصیان ورزیدہ قتلہ قتلہ
 و شرارہ شرارت بر افروختہ اند ہذا برائے تادیب ان گروہ از غزنین را د بلاہور آورد
 ملک قطب الدین نیز از دہلی بخدمت سلطان رسیدہ باتفاق یکدیگر گو شمال انجامتہ
 بد مال بے اعتدال کردند سلطان بعد تبیہ انفرقہ و تنظیم امور ملکبہ از لاہور معاودت بغزنین
 نمودہ چون نزدیک رسید در وہی از دیہات توابع غزنین از دست فدائے کہو کہہ کہ بر کاب
 سلطان رفتہ بود باتفاتی کہ روداد در جہ شہادت یافت گویند کہ خزانہ بسیار از طلا و نقرہ
 و جواہر زواہر از و ماند و از انجملہ پانصد سن الماس کہ از جواہر نفیسہ است بقلم درآمد و دیگر

اموال از ہمین قیاس باید کرد و سبت

در باب کتون کہ نعمت بہت سبت کین دولت و ملک میر و دوست سبت

پانزدہ نوبت سلطان بر ہندوستان یورش کرد و در مرتبہ شکست خورد و دیگر مرتبہ بفتح
 و نصرت کامیاب گشت چنانچہ تفصیل آن بقلم درآمدہ تا آخر عمر سی و دو سال سلطنت نمود
 از انجملہ فرمانروای ہندوستان پانزدہ سال و دو ماہ سلطان قطب الدین ایک غلام
 زر خرید سلطان شہاب الدین نیابتاً حکومت ہندوستان داشت بعد از انکہ سلطان در جہ
 شہادت یافت از دہلی بر آمدہ د لاہور رسید اصالتاً سریر رائے خلافت گشت و پانزدہم
 ربیع الاول سن ۷۳۰ھ سکہ و خطبہ بنام خود کرد چون انگشت خنصر او شکستہ بود از نجبت اورا
 یک گفتند کہ سلطان عیاش الدین محمود برادر زادہ سلطان شہاب الدین از فیروزہ کہ

تیج برک دسہند وان زخلاف	صف ترکان رسید بہر مصاف
داد مردی و مردی دادند	ترک و ہند وہیم در افتادند
سران کشتگان بسیل دوان	جو یہاں ز خون چو گشت دوان
دشت ہموار پشتمہ پشتمہ شدہ	ہند و ترک بسکہ کشتہ شدہ
لشکر ہند را شکست افتاد	از قضا ترک چیرہ دست افتاد

چون مشیت قادر علی الاطلاق بران شد کہ سلسلہ جانبانی ہند وستان از فرقہ ہنود منقطع گرد و این مملکت و ظل سلطنت و سایہ عدالت فرمان روایان مسلمین دراید و در ممالک ہند و اوج اسلام بمنصہ ظہور رسید شیم فتح و نصرت بر اشجار علام اقبال سلطان وزید و بہال دولت رائے پتھورا در عواصف ادا بار از بیخ و بن افتاد یعنی رائے پتھورا ناگہان در رزمگاہ دستگیر گشتہ قتل رسید و لشکر یافش جمعی علف تیغ خون اشام مبارزان ظفر جام گردید و فریقی بستان جانستان بہادران نصرت نشان جان در داد و بسیاری را خرمن بہتی از آتش توپ و تفنگ پاک سوخت و اکثرے پایمال فیلان کوہ تمثال شدند و خلق انہوہ بدست شجاعت مندان نصرت منش گرفتار گشتند و کہاںڈے رائے برادر رائے پتھورا کہ سپہ سالار بود و ہر میت را عنیت دانستہ بصد سعی و تلاش جان خود را ازان ہلکہ سلامت برد

چنان ہمیناک و ہراسان گرخت کہ ز نارا از گرانی گسیخت

قلعہ سستی کہ تلاوری بودہ باشد و ہاشی و اجمیر کہ دار الملک رائے پتھورا بود و بتصرف کسان سلطان درآمد مال و امتنع ان قلاع بدست بہادران فیروز مند افتاد و سلطان بعد فتح چند روز در ہمان سرزمین اقامت و رزیدہ در فراہم آوردن پر اگند گیہائے ممالک و امن و امان شایع و مسالک و بخشیدن مرسم بر جراحت ہائے قلوب رعایا و بر ایاد تشکیل و ہائے کافہ خلایق و انتظام مہام ملکی و مالی مساعی جمیلہ بکار بردہ پس از حصول جمعیت خاطر ز سر انجام امور مملکت و کار ہائے سپاہ و رعیت ملک قطب الدین ایبک را کہ غلام برگزیدہ او بود در قصبہ کہرام ہنفا و کروسے دہلی نایب سلطنت گذاشتہ خود براہ کوہ سواک روان شد اکثر مجال کوہستان را غارت کردہ عنیت فرادان بدست آوردہ بغزنین رفت بعد معاودت سلطان ملک قطب الدین ایبک نیابتاً

از آنجا که آفتاب مراد از مطلع امید بر ترقی می آید و شاید مرام از پرده آرزو بسازد و کرشمه
چهره میکشاید قانونی است قدیم که ایزد جهان آرا چون میخاهد که برگزیده خود را بر فراز تخت
فرمان روانی منگن سازد از مبادی حال آن نیکبخت را مورد محن و مشاق گردانیده در زمان
مهم و ابواب ادراک مقصود بر روی او میکشاید **مثنوی**

درین دیر کهن رسمیت دیرین   که بے تلخی نباشد عیش شیرین
نیفتد در جهان کس را بلائی   که ناید زان بلا بوسه عطائی

اگرچه درین محاربه سلطان جلالت با کرده مراتب تهویر بجا آورد و اما چون در شیت ایزدی
فتح و نصرت بر وقت دیگر موقوف بود درین مرتبه بر لشکر سلطان شکست افتاد و کماندی
راند برادران پتورا که حاکم دلی بود غالب آمدن سوار حمله آورده با سلطان در اوینت
و بازوی سلطان را بضر نیزه مجروح ساخت نزدیک بود که سلطان از شدت درد
زخم بیوش شده از اسپ فرافتد درین وقت غلام خلیج بچه در رسید عقب سلطان بر
اسپ نشسته از زنگاه بیرون آمده در لشکرگاه رسید سلطان را سلامت بمنزل رسانید
در غوغای که از زخمی شدن سلطان و نارسیدن در منزل در خلافت بود نمود و سلطان
زیاده از آن صلاح جنگ ندیده از آنجا معاودت کرده بهزار تعب و محنت در غزنین رسید
وراند پتورا بعد از دست در سپهرند آمده قلعه را از کسان سلطان بعد محاصره یکسال و یکماه تسخیر نمود
بکسان خود سپرد مرتبه هشتم در ۸۸۸ با سلطان بلشکر گران متوجه هندوستان گردید و
در همان موضع زاین که سابقا جنگ شده بود نزول عساکر فرین اتفاق افتاد هنگام صبح که شاه
چرخ برین مهر چارم سپهر تیغ ظلمت سوز بقصد انتقام هندی تیره روزگار شب از نیام
گیتی کشیده لشکر کافر کیش ظلام رو با نهم داد و اعلام سیه فام جنود لیل از پر تو با بچه رات
انوار سلطان بنهار رو بجا نوازی نهاد دلاوران جنگ جو و بهادران پر خاشخا با هم دیگر پیوستند
و جنگی که از دستان رستم و استانی بوده باشد و کار نامه افراسیاب تواند بود بروی
کار آوردند و روح آن پهلوانان را بر فلک برین شناخوان خود گردانیدند گاهی ترکان جلالت
کیش جرات و جبارت نموده بر هندوان غالب می شدند و گاهی هندوان تهویر اندیش
از دلاوری و دلیری بر ترکان غلبه می آوردند **منظم**

دخست گردانید بیست

تراک تیر و چاکا چاک شمشیر دریده مغز پیل وزهره مشیر

قصارا راکے ہیم دیو غالب آمدہ فتح یافتہ بسیاری از لشکر یان سلطان راعلت تیغ بی بیغ
 نمودہ و سلطان ہزیمت خوردہ ہزاران رنج و تعب رجعت نمودہ بغزین رسید مرتبہ سویم
 در ۵۸۰ لوانے توجہ بہست لاہور برافراشت سلطان ملک خسرو از نسل سلطان محمود غزنوی
 کہ ششمہ از احوال او تخریر در آمدہ حکومت لاہور داشت بعد محاصرہ و محاربہ فتح قلعہ نزدیک
 رسید خسرو ملک عاجز شدہ پسر خود را ایک زنجیر نیل بطریق پیشکش فرستادہ صلح نمود و
 سلطان پیشکش ہر سالہ مقرر کردہ بغزین معادت نمود مرتبہ چہارم در ۵۸۰ بر سر دیول کہ
 بہتہتہ مشہور است رفتہ تمام ولایت در کنار دریائے سندھ بضبط در اور دو نقایس و
 نوادران دیار با مال بسیار گرفتہ برگشت مرتبہ پنجم در ۵۸۰ باز بولایت لاہور آمدہ محاصرہ و
 مجادلہ نمود خسرو ملک تاب نیادردہ در قلعہ لاہور متحصن گردید سلطان نواحی لاہور غارت کردہ
 در میان دریائے راوی و چناب قلعہ سیالکوٹ را کہ بنائے آن از قدیم است و شکست
 و ریخت کہ در ارکان آن راہ یافتہ بود تجدید و ترمیم تعمیر نمودہ نایب خود را گذاشتہ برگشت
 و خسرو ملک باتفاق طایفہ کہو کہران مدتی محاصرہ قلعہ سیالکوٹ نمودہ بے نیل مقصود بلاہور
 عود کرد مرتبہ ششم در ۵۸۰ باز سلطان از غزنین بلاہور آمد و خسرو ملک بعد متحصن عاجز شدہ
 غیر از احضار چارہ ندانستہ بلا زمت سلطان سید اور سلطان با خود در غزنین برد و در لاہور تاب
 خود نصب کرد و خسرو ملک در ہانجا جملہ زندگی قطع نمود مرتبہ ہفتم در ۵۸۰ سلطان باز بہندستان
 آمدہ قلعہ ہرنند را کہ در ان زمان دارالایالت را جہائے عظیم الشان بود بدست آوردہ یک ہزار
 و دویست سوار در انجا گذاشتہ در موضع نراین کہ الحال ان را تلماری گویند رسید راکے پتہورا
 فرمان روائے ہندوستان بالمشکران و توپخانہ فراوان بران سر زمین آمدہ صفوف مصاف
 آراستہ ہر دو لشکر ہم مقابل گشتہ داد و در داگی دادند منظم

دو دریا کئے در موج و جوش آمدند

دو ابراز دو سوار خروش آمدند

زمین آہنیں شد سپہا بنوس

برآمد ہر دو سپہ بوق کوس

زمین شد چو دریائے آویخت

ز بس کشتہ و خستہ و ریخت

خسرو شاه بن بهرام شاه چون اورنگ آرائے فرمان روای گشت سلطان علاء الدین
حسین غوری غالب آمدہ غزنین را از دستخلص نموده در تصرف خویش آورد و خسرو شاه
ہزیمت خورده از ملک موروثی خویش برآمدہ رو بہندوستان نہاد و لاہور را بہ تغیر داد
تا آخر عمر بحکومت ولایت پنجاب قیام ورزیدہ در ۵۵۵ھ در خطہ لاہور چہراغ زندگانی ادا
تند با اہل منہ شد مدت سلطنت او پنجاہ و ہشت سال ۴

سلطان خسرو ملک بن خسرو شاه بعد رحلت پدر بر سند حکومت ولایت
پنجاب متکفل گشت چون سلطان شہاب الدین برادر سلطان غیاث الدین بن سلطان علاء الدین
غوری از جانب برادر کلان خویش نیابتاً در غزنین می بود و بمقتضائے کار طلبی بر اطراف
مالک لشکر میکشید کہ ہمت بہ تغیر ہندوستان بستہ علی التواتر بر لاہور یورش کردہ
خسرو ملک را بخار بہ و مجادلہ عاجز گردانید آخر الامر خسرو ملک تاب نیارودہ در ۵۸۲ھ ہجری
نزد سلطان شہاب الدین در غزنین رفتہ ہمان طرف ودیعت حیات سپرد مدت حکومت
او در لاہور بست و ہشت سال از ابتدائے سلطان ناصر الدین سبکتگین تا خسرو ملک
ہفت تن مدت دو صد و ہفتادہ سال سلطنت غزنین و بلاد ہندوستان کردند ۴

سلطان شہاب الدین عرف مغر الدین محمد

برادر کلان او سلطان شمس الدین مشہور بغیاث الدین ولد سلطان علاء الدین حسین خلافت
غور داشت سلطان شہاب الدین از جانب برادر کلان خود بر غزنین لشکر کشیدہ در ۶۱۹ھ
فتح نمودہ نیابتاً بحکومت آن ولایت قیام ورزید چون شجاعت مند و کار طلب و دلاور و صاحب
اقبال بود کہ تر و در بستہ قصد جہانگیری و ممالک ستانی نمود مرتبہ اول ولایت ستان
از تصرف فرامطو اوج را از قوم تہاتہ تغیر داد و نایب خود را گذاشتہ بغزنین مراجعت کرد
مرتبہ دویم در ۶۳۵ھ باز در ملتان داوچ آمدہ براہ ریگستان غزیمت گجرات کرد
راکے بہیم دیومر زبان انولایت لشکر فراہم آوردہ صفوف مصاف آراستہ جنگ عظیم
روداد چون لشکر سلطان از مسافت بعید رسیدہ ماندہ و مند بوشدہ بود معہذا از قطع
مسافت ریگستان رنج بے آبی و تعب بے غلگی کشیدہ و لشکر راکے بہیم دیومر از ان
تازہ زور بود جنود سلطان را بزخم تیر و دم شمشیر و نوک سنان و ضرب بندوق گشتہ

باید و بیچون است سلطان از بسکه دلش در سلسله و نیابند و در گرداب تعلق فرق بود فرمود
 که انتقام انتقه و انواع اقمشه و اجناس غریبه و اشیاک عجیبه و جواهر نادر و اهر بے نظیر
 و لولوسے لالائے دلپذیر و آلات طلا و نقره و ادوات مرصع و زمینہ و سایر خزانین کارخانجات
 و تمامی اسباب تجملات آنچه موجود است همه را از نظر بگذرانند فرمان پذیران حسب الامر
 بعمل آورده تمامی نفوذ و اجناس در پیشگاه منظر بر چیدند سلطان نظر بران انداخته و انگی
 بکسی نداد و از مفارقت آن حسرت خورده رحلت کرد و نظم

زردنمت اکنون بده کان تست	که بعد از تو بپیرکان ز فرمان تست
پریشان کن امروز گنجینه چست	که فردا کلیدش نه در دست تست
کسی گوئے دولت زدینا برد	که با خود نصیبی سببے برود
تو با خود سیر تو شہ خوشتن	که شفقت نباید ز فرزندوزن
غم خویش در زندگی خور که خویش	برود سپرد از حسرت خویش
بنخوارگی چون سرا انگشت من	نخار و سکه در جهان پشت من

دست سلطنت سی و پنج سال *

امیر مسعود بن سلطان محمود بعد رحلت پدر و الا قدر زینت افزای اورنگ
 خلافت گردید اما بر هندوستان یورش نتوانست کرد *

امیر ابو سعید بن امیر مسعود از شش برادر کلان تر بعد پدر سر برارائے
 فرماں روائی گشته عدالت و صفت را رواج داد و مرتبه بر هندوستان یورش نمود
 لیکن چندان دست نیافت بعد اہندام تجانہ و بعضی اکنہ معاودت کرد *

بہرام شاہ برادر امیر ابو سعید پس از برادر کلان اورنگ نشین چہان بانی
 گشته بر هندوستان یورش نمود بعضی بلاد و امصار کہ پدر و برادر کافش مسخر کرده
 بودند بزور شمشیر بہ تیغ در آورده امرائے خویش دران اماکن نصب کرده مروج قوانین
 اسلام گردید اما سلطنت او در هندوستان بقا نیافت و در ضبط ممالک ایران و توران
 و محاربه بلطین ان دیار بسر برد کتاب مخزن اسرار از تصنیف مولانا کائے نظام الدین
 گنجوی و کلیدہ دمنہ تالیف علامہ نصر احمد مستوفی در عهد او درست شد و او در ۵۲۴
 ازینجان قانی درگذشت *

کهنه و فرسوده را رنگین نمودن و از و چشم نوی داشتن از عقل دور است و از کل پتر مرده
 امید شکستگی کردن به بنحوی نزدیک بالفرض اگر از خضاب ریش تقلید جوانی میشود فرسودگی
 تن و ژولیدگی چهره و گم گشتگی احساس حواس و کم شدگی قوائے بدن و خمیدگی قامت
 دلیلی است. قاطع و حجتی است ساطع بر رسیدگی عمر یا آخر با عی

چون پیر شدی کار جوان نتوان کرد
 پیری است نه کافری نهان نتوان کرد
 در ظلمت شب هرا آنچه کردی کردی
 در روشنی روز همان نتوان کرد

القصه چون سلطان را ایام شباب در گذشت و عهد شیب نمودار گشت و در بارغ جوانی
 خزان پیری در رسید حواس صوری کمی پذیرفت و در قوائے بدنی تفاوت ظاهر گشت جوانی
 کوس رحلت نواخت صنفت نانا توانی طرح اقامت انداخت بلیت

جوانی بود خوبی آدمی
 چو خوبی رودکی بود خوری

بنائے عمر اگر همه با بجات رسیده آخر خلل پذیر و دوم حیات اگر همه بفیض میانی فیض
 یافته بر باد میرود و در دیوان که ازل منشور حیات جاوید بنام احدی مرقوم نگشته و طفرای
 زندگی ابد بر اسم هیچکس بنش نشده همگنان را زمین دار فنا بمنزل بقا باید شناخت و همه
 کس را در جولانگاه آخرت نباید تاخت درین صورت سلطان در ۲۱۱ که بعلت دق و رحمت
 ضیق النفس اورنگ خلافت خالی کرده سمند زندگانی در جولانگاه مرگ تاخت از شهرستان
 هستی بجانب نیستی افتاره رحیل نواخت منظم

دگرگون شده آسمان و زمین
 ز فوت شهنشاه و دنیا و دین

دل خلق شد ز آتش غم کباب
 بنائے جهان از حوادث خراب

همه کرد جامه سیاه و کمبود
 ز خون دل از چشم ما راند رود

همه بر سر افشانند از عصبه خاک
 چو خامه همه سینهها کرده چاک

گریبان جان چاک زد صبحدم
 بسریده شب زلف پر پیچ و خم

ردان گشت از چشمهار و دغون
 ز خون گشت رده زمین لالهگون

ناه و ز فریاد پر شد جهان
 بگردون گردان برآمد فغان

ز دل رفت صبر و ز سر رفت هوش
 برآمد ز جانها فغان و خروش

گویند در زمان سکرات مات که زمان ترک از تعلقات دنیاے دون و وقت توجه

معلوم کرده زینجا دار عاشق آن یوسف دیدار کرده بلباس فقیری در بدخشان رسیده ایاز را
 بصورتی که در عالم مثال مشاهده کرده بود شناخته بقیست گران خریده در غزنین آورده با او
 نزد عشق و محبت باخت و بعضی شعرانوشته اند که ایاز اگر چه حسن صوری و جمال ظاهری چندان
 نداشت لیکن در اخلاق پسندیده طاق و باوصاف گزیده شهره آفاق بود و از حسن سیر
 جانفزای دل ربای می نمود و از نیکو خضایل مردم را شیفته و فریفته میکرد و اینهمه شیفتهگی سلطان بر
 سیرت نیک خضایل فرخنده و ادائے محبت و خوشی جمیده او بود **منظومه**

نیکی مردم نه نکور و نیست
 هر که در وسیرت نیکو بود
 خوشی نکو مانه نیکی و نیست
 آدمی از آدمیان او بود

با بجمه سلطان چون بحد کبالت رسید و موسی سفید در میاسن پدیدار گردید بصلاح حکما برائے حسن افزای چهره
 نوری خویش شروع بخصاب نمود بے شایسته تکلف و مداخله بصلف خضاب و ایام شیب و نق افزای شبانست
 و چهره پر مرده را از یغی آب تاب میاسن سفید را حسن افزود جوانی و عهد پیری را سر پای مسرت و کامرانی موسی
 کافوری را کسوت آرای عنبرین و ریش برف نازا خلعت پیرائے مشکین چین افشوده را جویبار است و بوستان
 خزان را نسیم بهار از تاشیران آب رفته در جوئے بر ناسته بازمی آید و جوانی خفته چهره بپیداری می آراید پیری
 آمده رخت اقامت می بندد و جوانی رفته صورت معاودت می پیوندد تا تاثیرات احمیات دارد که در
 پیری و نق جوانی بر سوسه کاری آرد و محزات خضر در حیرت است که کهنگی را زینت زینت نوی می بخشد **منظومه**

جوانی چون نسیم نوبهار است
 و سوسه بر رنگ بوسه گل سوار است
 اگر در یافتی بر دانشت بوس
 و گر غافل شدی افسوس افسوس

اگرچه حکیمان الادبش و هنر پیشگان فروزش برائے موسی سفید خضاب طرفه صنایع و نادره اختراع
 کرده اند اما قانون گویمان اقلیم وجود در نسخه فکر و شهود چین و دستور اصل بقلم آورده که چون از
 کشور بدن عالمیان بهار ربیع جوانی منقضی گردید و خریفیت پیری در رسید و عزل عمل شباب
 و نصب احکام شیب در میان آمد و جوانی بیرون از حیزا مکانی است جمعی بواهبوس
 منقلب نفس که در ایام پیری ریش را رنگ کردن نشاط جوانی تصور کرده اند فی الحقیقت
 نور را در ظلمت می پوشند و صبح را بشام بدل می کنند حسن میاسن را بے رونق و زیب
 چهره را زایل میسازند در موسم خزان جو بسیار در باغ روان کرده توقع رونق بهار داشتن
 محض ابلهی است و در زراعت قابل در و اب داود و امید سر سبزی نمودن و ابی و پارچه

کنعان مقابل کرده آید سزا است و همه کس شیفته و فریفته گشته مائل به خریداری آن گوهریج
 و لداری شده قیمت آنرا از قیمت شاه کنعانی گذرانیند تا آنکه صیت حسن و خوبی آن سرو بون
 محبوبی در گوش سلطان رسید سو اگر راعمه آن سلطان ملک جمال طلب داشت و بجز و مشاوه
 مبتلا و مشتاق گشته عنان اختیار از دست داد و بمقتضای فریفتگی و شیفتگی آن را بقیمت
 گران آنچه سو اگر میخواست باک زیاده بران خرید و انیس انجمن خاص و مجلس اختصاص
 گردانید و شیفته خوے و او نیخته دام موے او گشت حسن ادایش سحر سازی و فرخنده
 لقایش و لذت بازی بکار برد تکلم شیرینش راحت انسانے روح روان و خنده نیکیش
 مسرت پیرائے دل و جان گردید زلفت عنبرینش زنجیر فرزد کامل مشکینش سلسله عقل شده و
 عشقش بر کشور دل کوس فتح نواخت و محبتش در ساحت سینه لوائے ظفر بر افراخت تیر
 نگاهش بجاگ دوزی پرداخت و غنک مژگانش جان را خسته و بمرح ساخت ای محبت عشق
 است پرده بر انداز شرم و حیا بر هم زن امتیاز چون و چرا دامنش از لوث کفو و ناکفو میرا
 ساختش از خس و خاشاک حسب و نسب معر لعل را با خدفت وصل میدهد و حیر را با حیر
 پیوند میکند بدرگاهش شاه و درویش برابر و در حضرتش خواجه و غلام همه منظم

این عشق که هست بخود از خویش	نه شاه شناسد و نه درویش
این عشق ز دل چو بست محل	نه گام شمارد و نه منزل
عشق است که یافتند مستی	دست همه را بخیره دستی
چون عشق رسد با تیشین تاب	صد زهره آهین کند آب
عشق است هزار شعله در تاب	عقل است هزار پنجه در آب

القصه سلطان عاشق وضع و اطوار و شیفته حسن ان ماه دیدار گردید او را بر تمامی خدم و حشم
 برگزیده با مورا مرد حکوم حکمش گشت اشعار رنگین و ابیات ندرت تقصین در محمود نامه
 و دیگر رساله از عشق و محبت او گفته سوز درونی و راز نهانی خویش بعرضه ظهور آورده
 چنانچه قصه عشق و نیاز سلطان و حسن و ناز ایاز مشهور است و در اکثر کتب مسطور علی الخصوص
 مولانا زلالی این داستان را باین شایسته و مضامین نادره بتحریر در آورده چهره آرائے
 نظرت بلند و صورت پیرائے فکر از جبهه خویش گشته اما مولانا می نویسد که سلطان ان ماه
 دل فریب را در خواب دیده و بدون آن لعل کان دلبری را در بدخشان در همان خواب

مولانا در شعر خود فردوسی می نوشت چون از اتفاقات درغزنین رسید و حقیقت فضل و کمال او سلطان ظاهر گردید او را در صحبت خود جا داده پایه قدرش از فضلای آن عصر بلند ساخت و بنگارش شاهنامه امر فرمود و مولانا بقتضای دانش و الاحساب الامر سلطان عالیقدر شاهنشاهی مستملک احوال سلاطین کیان و فرمانروایان ایران و توران و دلاوری و دلیری و شجاعت و مردانگی رستم و اسفندیار و فراسیاب و سهراب و دیگر پهلوانان نامدار بشصت هزار بیت در مدت سی سال درست کرده اگر چه در عهد سلطان کتاب نظم و نثر بسیار از طبع شعرائی نامدار بعرصه ظهور آمده اما شاهنامه را اشعار رنگین و حسن مضامین و مقدمات ندرت آمیز و حکایات لطافت آگین نزا هست دیگر دارد و مرغوب طبایع سلاطین عظام و مالوت قلوب طوایف انام است و شعرائی والا فطرت در تعریف و توصیف این کتاب اشعار بسیار گفته اند از جمله آنکه بیت

هر آنکس که شهنشاه خوانی کند   اگر زن بود پهلوانی کند
 و سلطان اگر چه چندین هزار غلام داشت اما سراد ایشان ملک ایاز بود که سلطان در کمند عشق
 او گرفتاری داشت گویند که این ایاز خلف والی کشمیر بود بخورد سالی همراه پدر خویش در شکارگاه
 رسید جمعی از عیاران آدم مزد و بقایوس که یافتند ایاز را بدست آورده ازان ولایت بدر
 رفتند و در بدخشان رسیدند ان لعل درج شاهی است سوداگری بقیمت خاطر خواه فروختند
 و از تقدیرات قادر مطلق شاهزاده بعللای منسوب گشت و ان سوداگر اگر چه اقسام اجناس
 نفیسه و انواع اشیای غریبه و ذواهر جواهر شاهسوار و دروغ را بداد و غلامان عثمان شعار و
 کینزان پری دیدار با خود داشت اما نظر بر حسن و جمال ایاز قیمت ان را از جمیع اسباب
 و اشیای زیاده بخاطر آورده او را از جان عزیزتر داشتند در تربیت و پرورش توجه
 برمی نگاهشت بقصد تجارت از بدخشان درغزنین رسیدند و حل اقامت انداخت و خت
 سوداگری در چارسوب بیع نمودار ساخت و ان مصر شهرت یافت که تاجرهای با قسام
 اجناس نادره و اسباب گرمانیایه رسیدند و غلامی همراه دار و که نظر صورت بین بنظر آن
 تاب نیار و ازین خبر خورد و بزرگ و وضع و شریف بقصد دیدن ان ماه فلک لبری نجوم
 آورده نظاره آن ماه پاره مستل و مفتون می شدند و بر زبان می آوردند که بے نشانیه نکات
 اگر چه روزانی ان بماء آسمان نسبت داده شود در دست و اگر در حسن و خوبی بریوسف

لشکر عظیم بجانب ملتان و سنده کشیده تا چهار هزار گشتی ساختند و بر هر گشتی سه شاخ آهن
در کمال قوت و حدت مضبوط کرده یکے بر پیشانی و دویہر دو پہلو پرداختند چنانچہ ہر چہ
مقابل این شاخہ آمدی خورد لشکرتی و منہدم گشتی ان کشتیہا را در آب سردا دہ و جوانان را
باتیر و کمان و بندوق و قارورہ نشانده رد باستیصال معاہدہ اوردوان مردم خبردار شدہ
اہل و عیال و اطفال خود را بجزایر فرستادہ جریدہ بمقابل نشستند و جنگ عظیم دیر پیوست
اکثرے از انجماعتہ کہ مقابلہ کشتیہا آمدند کشتہ شدند یا غرقہ بحر فنا گشتند سلطان بعد استیصال
و گرفتار انجماعتہ بد مال بغزین معاودت کرد و القصہ سلطان با خلاق حمیدہ مخلق بصفات فرخندہ
مرصوف بود بشجاعت جنگی و دلادری اصلی مالک ستانی و جہانگیری مینمود و بسپہ آرای
و تیغ گذاری مخالفان را منکوب و مغلوب و مقهور میکرد بر رعیت پروری و داد گستری عالم را
رونق می بخشید و بعدالت و رزق و انصاف پڑوہی ستمکاران را بسزا و ستمدیدگان را بہ عا
میرسانید بجزا پوشی و عطا پاشی مجرمان را نوید بخشش میداد و بسجادت سخنی و زرخشی مفسدان را تو نگ
می ساخت دیداری و پرہیز گاری شمیمہ قومیہ او بود در ترویج احکام شریعت عباد اجراء
او امر ملت بمیضا سیمہ رضیہ داشت تعصب دین نوعی در ضمیر مینش مضمیر بود کہ بقصد حصول
ثواب دوازده نوبت بہندوستان یورش نمودہ لوائے فتح و نصرت برافراشتہ مراتب
جہاد و غزایظہور رسانید از نیجبت اہل اسلام اورا غازی گفتندے و از بسکہ نیت صاف
و ہمت عالی و حوصلہ فراخ و شجاعت ذاتی و کجنت بلند و طالع ارجمند داشت بہر طرف کہ
روداد ظہر و فیروز منی بطریق استقیال پیش آمد نظم

ہر جا کہ جنبشش رسیدہ   اقبال برہنہ پادویدہ
شیران چہاں شکار کردہ   وز مور چکان کنار کردہ
عزمش بظفر ہزبر و پنچیر   دولت بقیاس شیر و پنچیر

در سخنداتی و نکته فہمی و لطیفہ گوئی و مدعاشناسی نظیر خود نداشت و شعر متین و مضامین
زنگین میگفت و فضیلت و علمیت درست داشت فضلا و شعرا را اعزاز و احترام میکرد
با انجماعتہ رعایت و احسان بسیار مینمود و بہر اہد فضلایے روزگار و سر و فر شعراے نامدار
مولاناے حسن بود کہ در شعر خود فردوسی تخلص مینمود و جہ تشبیہ انکہ در شہر طوس حاکم انجما
باغی ترتیب دادہ فردوسی نام نہادہ بود پدر مولانا باغبانی ان باغ داشت بدین تقریب

سپاہی بہ بسیاری از ریگت پیش گذشتہ گہم مردی از جان خویش
 ندیدہ کے پشت ایشان بجنگ بچستی چو بادو چو کوہ از درنگ

انتظام بخشان لشکر و بخشیان شہاست سیر باین پسندیدہ عرض لشکر بنظر عالی در آوردند
 از ان منزل سلطان کوچ بکوچ راہی گردیدہ بعد طے راہ دور و دراز در شہر نہرالہ کہ طنطنہ کوہ
 سلطان سکنہ انجا فرار کردہ بودند رسید شہر را حالی یافتہ علیہا از انجا برداشتہ راہ سومات
 یعنی پاتن پیش گرفت چون در ان سرزمین نزول لشکر ظفر اثر اتفاق افتاد اہل آن شہر در آن
 سومات بر روی کشیدہ اما وہ جنگ شدند بہا در ان لشکر ویلان صفدر بقدم ہمت
 و علم ہمت بر معارج قلعہ کشائی طریقہ عروج پیش گرفتہ داخل قلعہ شدہ بجنگ ترو دو بسیار
 مفتوح کردند و لازم غارت و تاراج بعمل آمد و خلق کثیر قتل و اسیر گشت بتجاہا از بس بسیار
 برکنند و سنگ سومات را پارچہ پارچہ کردہ پارہ ان را بغزنین بردہ بر در مسجد گذاشتہ
 کہ پے سپر خلائق گردد۔ القصہ سلطان پس از جہاد از انجا لوائے مراجعت بر افراشت

بیرم دیورا جہ عظیم الشان بر سر راہ بود از آمدن سلطان آگاہ بودہ سدا راہ گشت انواع
 دست برد نمود اکثرے راکشتہ و خستہ مال و امتعہ فراوان تاراج نمود چون لشکر سلطان
 از مسافت بعید آمدہ و از ایام امتداد سفر و بسیاری جنگ کہ در سومات و دیگر جاہا کہ
 رود اماندہ و عاجز شدہ بود سلطان بمقتضائے وقت صلاح جنگ ندیدہ طے دادہ
 براہ ریگستان متوجہ لغمان گردید و راہ صحرائے پرتاب وئے اب پیش آمد ریگ تودہ ہا
 چون کوہ آہنگران در تپ و تاب بود و شدت سموم کار آتش مینمود اگر طایرے در ہوا پر سید
 از اثرے حرارت بحباب شدی و اگر وحشی در ان گذشتی از کثرت حرارت بیجان میشدی
 کسے را اب بجز سراب نظر نیامدی و بجز دانہائے ریگ دانہ غلبہ بدست نمیتادے طنوکی
 بنودہ اب او جز اشک نوامید بنودہ نان او جز قرص خورشید

نہ در وی سایہ جز از شب تار نہ در وی بہترے جز بستر خار

سبب نے آئے وئے غلگی و بے غلغی لشکر بآن سلطان تسب و عنا کشیدند و اکثرے
 از تشنگی و گرمسنگی راہ صحرائے عدم پیش گرفتند سلطان بفرادان محنت و رنج بغزنین
 رسید مرتبہ دوازدم در او آخر سالک بغزیمت تابش جمعی کہ در وقت مراجعت از سومات
 برکنارہ دیائے سندہ بہ لشکر بآن سلطان بے ادبی کردہ بودند و آزار و اضرار رسانید

و جبارت ترکان اهل قلعہ تعجب نمودند و عجزت پذیرفتند راجہ نندا شعر ہندی بعبارات
 متین و استعارات رنگین کہ پسندیدہ شعر بہمان خود گزین و گنزدیدہ سخن دان دانش آئین بودہ
 باشد در مدح سلطان نوشتہ ارسال داشت زبان دانان ہند مضمون ان را بعرض رسانید
 سلطان مسرت اندوگشتہ تخمین نمود و بجلد وی ان منشور حکومت پانزدہ قلعہ ضمیمہ کالنجر نمودہ
 با تخت دیگر مرحمت فرمود راجہ نندا نیز مال بسیار و جو اہر بیشمار در عوض ان بخدمت
 سلطان مرسل نمود و سلطان بعد صلح بفرزین معاودت کرد مرتبہ یازدہم باز لشکر ہندوستان
 کشیدہ بقصد تغیر سومنات لوائے توجہ برافراخت این سومنات شہر نیست بزرگ
 بر ساحل دریائے محیط و بتخانہ مشہور معبد براہمہ بتان زرین زرین بتخانہ بسیار و بزرگ
 ترین بت را سومنات نامند گویند کہ در زمان پنجمین ان بت را از خانہ کعبہ بر آورده در انجا
 گذاشتہ اند و در کتب سلف اہل ہند مرقوم است کہ ان بت از زمان کوشن کہ چہار ہزار
 سال منقضی شدہ محبوب و مقبول براہمہ است با بجلد از غزنین روانہ شدہ قطع منازل و طی
 مراحل پیش نمود در اثناے راہ حکم بر عرض لشکر بصدور پیوست بتقدیم این امر بسیار
 جد کار و توجہ چیان کار گزار تعین شدند در عرصہ چون عرصہ امید در غایت وسعت و مانند حسا
 اہل در بنایت سخت سپاہی چون قطرات امطار در میان و اذرو ہجو اوراق و از بار اشجار
 در فصل بہار برون از حد حصر و شمار وے کمنت و اقتدار آورده فوج فوج سواران شیر
 افکن و تومان تومان یلان صف شکن در رنگ جوہر ہائے شمشیر در اہن نشستہ و اسپان
 و فیلان را در برگستان پنہان کردہ صف با آراستند و علہاے رنگین بہ ترتیب پسندیدہ
 برافراشتند از آئینہ فیلان آفتاب در دل شب پدیدار گشت و از کثرت غبار علم در فشان
 بشال شمع در فانوس نمودار شد منظم

شدہ اندران عرصہ کارزار	مہ بر علم شخست از عنبار
علہا سر از آوج کردہ برون	شدہ آسمان خانہ چل ستون
ز سہ ستوران در ان پہن دشت	زمین شش شد و آسمان گشت بہشت
یلان سرانہ از دگیتی فروز	سواران جنگ آور دگینہ توز
ہمہ بادل شیر و نیروی بہر	زنوک سنان شان خراشیدہ بہر

اتفاقاً بدرگاه مجیب الدعوات حضور و عجز و خشوع سلطان با جابت مقرون گشت و
 بشیت ایزدی همان شب حو فی عظیم بنیاطرن را راه یافت تمام اسباب دالات را همانجا
 گذاشته بے جنگ با مخصوصان خویش راه فرار پیش گرفت روز دیگر سلطان بر حقیقت کار اطلاع
 یافته سوار شده کین گاه بای انکس جسته و بے لشکر او را ملاحظه کرده از مکر و خدلیت
 خاطر جمع نموده در شهر رفته و ملت بغارت و تاراج کشاده عالم عالم غنیمت بدست لشکر
 افتاد و در پیش پانصد و هشتاد و پنج فیل از فیلیان لشکر راجه نند ایافته ضمیمه غنائم نموده
 بغزین رفت مرتبه نهم در لشکر سلطان قصد کشمیر نموده قلعه لوه کوت را محاصره کرده چون
 بسبب استحکام و ارتفاع قلعه دست تخییران نرسید بجانب لاهور و بانگر روان شد
 غنیمت فراوان بدست آورده با فتح و ظفر سعادت معاودت نموده مرتبه نهم باز قصد ولایت نند کرد
 بعد رسیدن بقلعه گو ایبار برائے تخییران محاصره نموده از آنجا که قلعه گو ایبار در استواری و محکمگی
 کارنامه ایست از فرمان دهان پیشین و یادگار نیست از کاراگانان متقدمین طایر اولو الما جحه
 خرد برگ و شرفات ان نتواند پرید و سمند تیز رو خیال در فضائے انضراع ان نمیتواند جولان
 نمود منظم

لیکے قلعه بر گوسے آن کو ہزار سالہ ابراوردت سے تاج پرخ چہار
 برو مرغ اندیشہ را راه نیست کسی از کار و کردارش آگاہ نیست
 بالضرور سلطان بجا کم انجا صلح کرده سی و پنج و پنج فیل پیشکش گرفته متوجہ قلعه کالجہ مسکن راجہ
 نند اگر دید بعد رسیدن رانجا قلعه کالجہ را از لشکر محاصره محیط گردانیدند قلعه بطور بتناست
 و استحکام در ہندوستان نظیر ندارد تخییران غیر از بازوے اقبال صورت نہ بندد و جز
 بقوت سر پنچ بخت فتح نتوان کرد و نظم
 حصارے چو گردون گردان بلند
 کرد رفت ز جربش بود پیرہ مند
 کند ویدہ بانی او آفتاب
 دید قلعه دارش بگردون جواب

چون محاصره بامند و کشید راجہ نند با وجود محکمگی قلعه عاجز شدہ سیصد و پنج فیل پیشکش
 قبول کردہ ز ہنار خواست و فیلیان پیشکش را بے فیلبانان از اندرون قلعه سردانہ بفرمودہ سلطان
 ترکان شہامت نشان بچستی و چالاکگی بران فیلیان سوار شدہ ایل کردند از نظارہ این جرات

عبره جوتند و خصم در عفریت پیکر اگر به بلندی و بالای بکوه نسبت کرده شود لایق و اگر به تنندی و تیز روی بباد تشبیه داده آید بنفس الامر موافق در پردلی وصف مشکنی و دلادری و جنگ آوری انگشت نمانے روزگار بود **نظم**

تیز رو و تیز دؤ و تیز گام
خوش روشن و خوش منش و خوش مقام
هم حرکاتش متناسب به هم
هم خطواتش بتقارب بهم

سلطان از اقبالیت گران خریداری میکرد و میسر نمی شد بحسب اتفاق آن فیل مست بشی از فیلبانان راسے مذکور که بختے بسرا پرده سلطان قریب شد سلطان آن بدست آورده خوشحالها نموده خدا داد نام نهاد چون بغزنین رسید و عنایم سفر قنوج بشمار درآمد پنج لک و بست هزار درم و پنجاه و سه هزار برده و سیصد و پنجاه فیل بقلم درآمد مرتبه هشتم چون سلطان شنید که راجه نندا حاکم کالجور کوره حاکم قنوج را بنا بر آنکه او سلطان را اطاعت و انقیاد نموده بود بقتل رسانیده سلطان را این سخن ناپسند آمده باستیصال نندا قصد مصر ساخت و در آنجا متوجه هندوستان گردید چون باب جنار رسید راجه نرو چیال که چند مرتبه از صدقه لشکر سلطان گرفته بود با مراد و اعانت راجه نندا سه راه گشته بمقابلہ لشکر سلطان برآمد چون اب عینق در میان بود بحکم سلطان نتوانست که از آب گذشت اتفاقا بقتل نندا نفرا غلام یکباره آب بازی کرده از دریا گذر گشته لشکر راجه نرو چیال را از روی جرات و دلادری در هم شکستند و از عقب انہا نیز بسیاری دیگر تیز تر عبور کرده جنگ کردند راجه نرو چیال ہزیمت خورده با چند کس بدر رفت و غلامان سلطان بشہری کہ در آن نواحی بود در آمدہ دست بغارت دراز کردند و تاجانہارا مسار نمودند سلطان بعد فتح از آنجا راجہ بولایت نندا اور گومندسی و کشش ہزار سوار و صد و چهل و پنجاه ہزار پیادہ و سی صد و چهل نیل میش نندا بود سلطان باتوزک و بچل برابر او نزول نموده پیغام اطاعت و اسلام کرد راجہ نندا گردن از فرمان بر تافتہ بچنگ قرار داد و سلطان بر بلندی ایستاد و کثرت لشکر غیرت بنظر در آورده در خود تاب مقام دست ندیدہ از آمدن پیشبان گردید و جبین نیاز بر زمین خستہ بنادہ از حضرت ایزد بے نیاز و داد و رجبہ انباز درخواست فتح و نصرت نمود **نظم**

اے کہ خواهی کہ بلا جان آخری
کین تضرع را بر حق قدر است
رو سے خود را در تضرع آوری
ان بہا کا نجاست و بیجا کجاست

نیارده بے جنگ رو بفرار نهادہ شہر را عالی ساخت لشکریان سلطان در شہر خالی رسیدہ آنچه یافتند غارت کردند و بت ہاشک تند و بتخانہ انداختند و بت چکر سوم را بغزنین برودہ بغرمودہ سلطان بردگاہ نهادند تا پے سپر خلافت گردد

بتے چون برادر ہمت کس
کہ نتواند از خویش را ندن کس
نہ نیروی دستش نہ رقتار پائے
و گر بفسگنی بر نخیزد ز جائے

مرتبہ ششم بر سر قلعہ ننڈانہ کہ بر کوہ بالانہ است لشکر کشیدہ راجہ نروچپال مردان کاری بخافطت قلعہ گذاشتہ خود در کوہسار و شوار گزار کشمیر درآمد سلطان قلعہ ننڈانہ را محاصرہ کردہ در نقب ساباط و سرکوب و سایر اسباب قلعہ گیری شروع نمود اہل قلعہ عاجز شدہ امان خواستہ مکالید سپردند بعد تخییر قلعہ بدست آوردن اسباب و اموال رو بدرہ کشمیر متعاقب راجہ نروچپال نہاد بسبب صعوبت داخل و دشواری مخارج دست سلطان براچہ نڈکوہ رسید امانتت فراوان بدست آورد و بسیاری از کفار را رہنمائے دین اسلام نمودہ و اج احکام شرعیہ دران دیار دادہ مراجعت نمودہ مرتبہ ہفتم در سنہ ۸۹۹ ہجری بعزم تخییر ولایت قنوج مہفت دریائے ہونگ گذشت چون بسرحد قنوج رسیدہ کورہ نام حاکم انجا اطاعت قبول نمودہ پیشکش داد از انجا در برن رسیدہ ہر دست والی انجا قلعہ را بقوم خویش سپردہ گوشتہ خزید اہل قلعہ تاب مقاومت نیارودہ وہ ہزار بار ہزار دام کہ دولک و پنجاہ ہزار روپیہ بودہ باشد و چند فیل پیشکش دادہ انجان یافتند سلطان انانجا قلعہ مہابن برکنار دریائے جنار رسید کچند حاکم انجا فیل سوارہ میخواست کہ از اب بگذرد لشکریان سلطان رسیدہ اورا دستگیر کردند و خود را بخیر ابدار ہلاک گردانید ہر بیت

زیستن چون بکام خصم بود
مردن از زیستن سبے بہتر
بعد تخییر قلعہ مہابن بشہر متہرا کہ شہر نیست بزرگ مشتمل بر چندین بتخانہ سائے عظیم و مولد کرشن بن بسدیو کہ با اعتقاد اہل ہند محل حلول ایزد تعالی است و اندکان را از اماکن دیگر شریفتر میدانند رسیدہ بیکس بجنگ پیش نیامد تیمان شہر را غارت کردہ بتخانہا را سوختند و انداختند و مال فراوان بغارت بردند و یک ہفت زربین را شکستند کہ وزن آن نود و ہشت ہزار و سیصد مثقال نچتہ بود و یک پارہ یا قوت کھلی یافتند کہ چہار صد و پنجاہ مثقال وزن داشت گویند کہ چند رائے حاکم انجا فیلی داشتند بہ غایت قوی ہیکل عظیم شکل

منو در گشت هوای از بلند پروازی پیغام سرور محفل والابا فلکایان رسانید گنج هوای
 در هوای منتشر گشته بسان گنج قارون زیاده از حصه و شمارگر دید پاک یعنی تو نکه بگردار دیوانگان
 سیه مست بر خاستن و افتادن و صدای نمودن آغاز کرد موشک یعنی چکوه در مانند تند خویان جرسین
 و دیدن و بر خود بچیدن بنیاد نمود هوای اگر بر هوا میرفت از شرارت ذاتی مردم آزاری
 می نمود و بهو چپه اگر بایش در زمین نمی افشردند از تن دروغی با فلک می پچید با جمله تماشای
 بجلوه گاه ظهور رسید که فلک هزاران چشم بنظر آه ان کشود و انجم بدین ان انجم راست

عجب بزم گاهی شد افلاک تاب
 که که بیدش چشم گیتی بخواب
 بنظر آه اش دیده مد هوش گشت
 خرد بی زبان و زبان گوش گشت

سلطان بعد فتح قلعه مسطور و حصول هزاران طرب و سرور بر غزنین مراجعت نمود مرتبه چهارم
 در ستمه قصد ملتان نموده تمامی آن ولایت را به تصرف در آورد و قرامط ملاحظه که در آن
 ولایت بودند دستگیر شدند بعضی را دست در گردن بسته در پای فیضان کوه پیکر انداختند
 و جمعی را که دست رو بر احکام شرعی می نهادند بیدار بست و پاسا ساختند و برخی را که سر از
 حکم شرعی پچیدند سر از تن جدا کردند و فریته را که از خود بینی گوش بر او امر سلطان
 نداشتند بینی و گوش بریدند و طایفه که سر انگشت بر حرف خطا نهادند نقش انگشت بر جانید نظم
 اگر سلطان نفرماید سیاست زند هر کس بخود لاف ریاست ببلاب بر هم زنده روی زمین راه
 نه دولت را بقا باشد نه دین راه داد دین نصیر حاکم انجرا آسیر کرده در قلعه غورک محبوس
 نمودند او همسایه برگ طبعی در گذشت و سلطان بعد فتح انولایت بغزنین مراجعت نمود
 مرتبه پنجم در ستمه سلطان شنید که در هندوستان هتافیر شهر نیست قدیم و در نزدیکی
 آن کولابیت بس عظیم که با عقدا اهل هند آغاز آفرینش عالمیان در انجا شده و ان را از
 اسکنه شریفه دانسته تغیل در ان کولاب، از مشو باست عظمی و کسختن چون عنصری در ان مکان
 نتیجه رستگاری عقی میسر اند و بتخانه کلان و چکر منوم نام بت در انست کفار آن را می پرستند
 درین صورت بقصد جهاد لشکر فراهم آورده متوجه هتافیر گردید راجه نرو و چپال حاکم انجا
 از انجا واقف گشته ایچی فرستاده پیغام نمود که اگر سلطان ازین عزیمت بازگردد پنجاه
 زنجیر فیل پیشکش بدید سلطان بران التفات نکرده در هتافیر رسید راجه نرو را با مقابله

زهر تیره ما مهر انور	زابر تیره تاوردی برون سر
زبیم لشکر بیه جسم بهمن	گریزان آتش اندر سنگ دامن
بدریا ماهی از حسرت برافز	که هم کا شانہ باشد با سمندر

در چنین موسم سلطان در سنه ۳۹۹ مرتبه سوم باز بهندوستان آمده باراجه انندپال کارزار نموده اوراشکت دادوسی زنجیر فیل غنیمت بدست اورده از انجا قلعه بهیم نگر رسید انترارغ نمود چند تخت طلا و نقره و خزانه فراوان و الماس گران بهاد و دیگر نوادر و نقائیس که از ان قلعه بدست آمده بود همه را در میدان وسیع بفروموده سلطان چیدن و سپاه و رعیت از تفرج ان انبساط حاصل کردند در زمان بودن در ان قلعه جشن فرح و طرب آراسته برائے چراغ افروزی حکم عالی بصدور پیوست صاحب اہتمامان چابک دست و کارکنان چیست بموجب امر علیہ بزچار دیوار باغ چراغ بندی نمودند و بہر درخت بلند رنگارنگ فانوس دل پسند آویختند و بزجویہائے مسلسل ہزاران شمع بانواع صورت و اشکال افروختند و برکنار جدول لگن ہائے زرین و نہال ہائے تلون کاغذی پرداختند بنمطی کہ در زیباہے نمونہ نگار خانہ چین نمودار گشت و در خوشنمای نسخہ بہشت برین بظہور پیوست دود چراغ چون زلف بتان نمایان گردید و گل چراغ مانند رخسارہ خوبان تازہ روہے نمود شمع چون سر و قامت یار دل ربائی کہ دو چراغ چون جبین مشکفتمہ دل داز

سرت افزائی بکار بردن نظم

نہال شمع گل سستی دران باغ	باینی کہ کردی لالہ را داغ
فروغش از مہ تابان زیادہ	کز دگشتی تجلی رو کشادہ
چراغ از روشنی بالائے دیوار	چو انجم بر سر کہ سی نمودار
ز تنویر چہ راغ صحن گلشن	بسان آسمان در روز روشن

و نیز اوستادان نادرہ کار و کاری گران صنعت شمار انواع آتشبازی حاضر آورده بہنگامہ تماشا شای گرم کردند ماہتابی مانند ماہ نخب روشن گشتہ معجزہ دید میضیا بروہے کار اورد شب افروز از دودور صنیا شب افروزی تجلی طوری بظہور رسانید لگن بزمائے چشم تماشاخان اشک ریز گلہائے آتشین ریخت چرخ لبان صوفیان صاحب وحد و حال در چہرہ رخ و گردش آمد ستارہ چون شہاب ثاقب مہر سی بکو اکب نمود در رنگ ستارہ دم دار

در دناک کشید منظم

خلایق از حرارت گشت بیتاب زگری کار آتش میکند آب

ز باد گرم پنداری بیابان بدنیاد وزخی گشته مسایان

چنان خورشید را همگام شد گرم که از انسانه اش فواره شد نرم

شده خون از حرارت و در بدخ خشک چو در نایف غزالان ختن مشک

زمین چون دیگ در آتش خروشان میان استخوانها مغز چو شان

صدف را در میان کجسر ذخاز گهر در سینه همچون دانه نار

در چنین موسم لشکریان سلطان تاب هوائے گرم ملتان نیاد و ده التماس مراجعت نمودند

بالضرور سلطان از اینجا متوجه غزنین شده تمام ایام بهار دران مصر در انخلطت بعیش و

عشرت گذرانید چون ایام زمستان در رسیدن زمان روای مشتابد بد به کوه کمال آمد

و جنود سر ما برسکنه افلاک و متوطنه خاک مستلط گردید از آشتاد سمر اقیاب التاب

خود را اکثری در کاف ابری پیچید و ماه جهان افروز پیشتر در دامن محاق میخیزد هوا از

بجوم ابرنچنان تاریک گشت که فلک با وجود مشعل ماه و شیبوع کواکب نمودار نمی شد

سحاب چندان کافوری نمود که مزاج آفتاب با وجود حرارت نظری سرد تر از کافور شد

از استیلا بر دوت روز در هم پیچیده پست و کوتاه گردید و شب در کاف عنبرین خود

دراز کشید از صلابت و مهابت شتا افلاکیان در نقاب سحاب متواری شدند و از سطوت

جلال سر مالزه بر اندام خاکیان افتاد و عجزه آسمان از ابر عنبرین مقنعه بر روی انداخت زلال

زمین از برف کافوری نقاب تقیبه ساخت بسیاری عمام بر نه فلک فلک دهم افروز و دو کثرت

برف بر مهفت زمین زمین هشتم افزون نمود کوه و دشت و مسالک و مشاع زیر برف

پنهان گشت اهل روزگار جا بجای زندانی گشته پائے تردد در دامان تقطیل کشید از سختی

هوائے سرما جو اس از احساس و قوی از کار باز ماند دست را دستگاه بیرون شدن از

استین و پارا پامیر دی بر آمدن از دامان مانند دست مانند مار و سوراخ استین میخیزد و پا همچو صید

خود را در غار دامان می پوشید با وجود درازی شب سرما بر سر چانیان دست درازی نمود

با وجود کوهی روز غلبه بر دوت بر عالیان هیچ کوتاهی نکرد منظم
ز سر باد دست شایر گر دون که سازد بر تن خود پوست دازدن

نموده راجه بی حیثت را سرداری گلو گرفته نچیر آسا بر خاک هلاک انداخت **بیت**
 سخت است پس از جاه تکم برین خورده بناز جوهر مردم بردن
 سر اورا از تن جدا کرده پیش سلطان آوردند سلطان از معنی خوشحالی با نموده تیغ بیدین بر تارنج
 ولواحق اورا زنده خلق کثیر را بقتل رسانید و غنیمت فراوان از نغایس و نوادر هندوستان
 بدست آورده از آنجا بسخت غزنین معاودت نمود از جمله غنائم دو بیت و هشتاد و پنج نیل بود
 چون در ملتان داؤد بن نصیر اعلیٰ حاکمیت داشت سلطان را حیثت دین بران داشت
 که براه ملتان متوجه شده ان ملک را از و انتزاع نماید درین صورت بغزلیت ملتان از
 تهتبه راه راست از دست داده براه مخالف بنا بر آنکه حاکم آنجا خبردار نشود و ناگهان بر سر
 او پدید سوارے کرد راجه انند پال بن راجه جید پال که بر سر راه بود در مقام مخالفت شد از
 طرفین صفویت بمصاف آراسته گشت و نیز در ان راه رود داد از آنجا که سلطان قوی اقبال
 بود بهر طرف که روے غزلیت می کرد فتح و نصرت استقبال می نمود راجه انند پال تاب
 صدمات لشکر سلطان نیاورده منهنزم شد و خود را در کوهمستان کشمیر کشید چون سبب جبال
 مرتفعه و محال مشکله و تراکم اشجار و تراجم کویوه عبور لشکر در آنجا دشوار بود سلطان دست از
 لغات قبض کشیده در ملتان رسیده حاکم آنجا را ایل و منقا و کرد هشت هزار دام هر سال برود
 مقرر کرده احکام شرعیه را رواج داد چون موسم تابستان بسقوط و جلال در رسید
 شدت حرارت و حدت متوزکون و مکان را آتش ناک گردانید از آشتی اگر ما و افراط هوا
 چشم خورشید یرقان بر آورد و بر جرم قمر داغ سفید بر آمد رخساره مریخ سرخی نمود از کرد
 بر چهره کیوان تیرگی پدیدار گشت فلک تیره و رنگ گشته بزمخت جدار از کواکب بلندترین
 نمایان ساخت سحاب که اب از رنگ او تشک شد از غلبه عطش خود را در معاذ جبال انداخت
 افتاب بنیاب گشته در دریای مغرب فرو رفت و ما هتاب بسان توده برف تن بگداختگی
 در داد کوه و دشت مانند کوزه آهنگر ان آتشناک گردید سنگها کار آتش بر روے کار آورد
 ریگ تودها چون ریگ گلخن بتافت و غدیرها و آبگیرها بے آب و مرغ و باهی بنیاب گشت
 عرق از هر بن موسی او میان بسان فواره بیرون دودید و مغزور کاسه سر عالیان مانند هر بن
 خورشید جو شمشید باد سموم کار تیر بر هفت جان بکار برد افراط حرارت بدن مردم موم
 وار بگداخت آورده زمین از گمرد باد آتشین بر آوردده فلک از عسل فغان

سلطنت از سر انداخت صد برگ برگ حیات و یا من نقد زندگی در باخت لاله در آتش
 حسرت سوخت و کمول در آب افسوس غرق گشت ز گس چشم در هم پوشید سوسن زبان
 در کام کشید ز تنق بخشگی دماغ در گذشت بنفشه جامه ماتمی در برگ در چنار در ماتم گلشن دست
 تاسف بالید سفید مانند ماتم ز دکان سر برهنه گردید سر و آه بلند کشید صنوبر موی بر کنید
 زرد الواز غم زرد و گشت شفتا لولب از غصه گزید نار خون تاب با خور و آلو بالوا خشک خونین
 بارید تا شپاتی روسی همی ندید سیب را اسید الم رسید عند سیب هزار افغان در و ناک
 بر آورد فاخته و قمری خرویش دل خراش بر کشید جو بیاری که مانند اقبالندان نجبت بیدار بودی
 داشت و چندین نگار سرو و چنار در کنارش بود از برگشگی روزگار گرفتار ادبار گشته نقد روان
 از دست داد و فواره که از خزانه داری گردن فرازی نموده گلهای سیمین بر فرق خویش نثار میکرد
 بسان بید و لتان شرمسار نشسته زبان در کام کشید چاه که همچونیک بختان کریم النفس و مانند
 دولتندان از باب سخاوت فیض بخش بود از خجالت و انفعال در زمین فرود رفت آب که دمی
 از جریان بنی ایستاد و بچویش و خرویش گرم رفتار در کنده نچ پاسی بند گشته صورت سنگ
 برگرفت **منظوم**

گلزار ز دمی خراب گشته	میخ کنده بیایه آب گشته
چون نبض منسوده در چمن جو	چون آتش مرده لاله را خو
مجنون برهنه سر درختان	گشتند بر روز تیره بختان
در چشمه غنچه گرد بر خاست	از مرغ فغان سر در خاست
هم نامیه از سه عمل ماند	هم غازیه نافه در وصل ماند
بشکت ز دمی بوستان نگ	گردید چمن به بلبلان تنگ
هنگامه روزگار بشکت	بازار گل و بهار بشکت
در برهنه سازی چمن شد	صحرای نشاط را هنر شد

در چنین موسم که بود ای غزین در کمال برودت بود سلطان مرتبه دویم قصد هندوستان
 نموده از راه ملتان در حوالی تهنه رسید لجه بجای ای با وجود کثرت لشکر و فیلان که سپیک
 و متانت قلعه و صعوبت جائی از روی بے همی و بے تدبیری لشکر خود را بقباله سلطان
 گذاشته بجانب سند روان شد لشکر یان سلطان باستماع این خبر تعاقب کرده او را دستگیر

ساخت و تراست شمیم بطراوت مزاج آرزو دگان روزگار پرداخت فصل ربیع نصارت
 بخش حدیقه کون و مکان گشت و باد بهاری سرسبز ساز ریاض زمین وزمان گردید ماه رمضان
 المبارک بفرخی و فرخندگی بانقضار سیده هلال فرخ خال علم نورانی بر اوج فلک افزاخته
 بزبان حال شده مبارک باد عید و نوید تهنیت این روز سعید بعالم و عالیان رسانید از لمعات
 طلوع این نیر جهان افزوده منتظران روشن و از اشراقات نوران منبع انوار ساحت احوال
 مترصدان فروغ آگین گردید و عبادت کیشان اهل صیام و طاعت اندیشان لیالی و ایام را
 مراد خاطر خواه ب حصول پیوست روزه داران ارباب ریاضت و صومعه گذاران اصحاب
 افاضت امرام دل حاصل گشت شادی عید ضمیمه موسم بهار و ذریعیه مسرت اهل روزگار گردید
 عالم و عالیان را در و از ه شادمانی کشود و دو گلشن کامرانی جلوه نمود و دو نهال امان بر و مند
 گشت و دو شاهد مقصود در آغوش رسید و دو چشم مراد دنیا پذیرفت و دو گوهر مقاصد انجلی یافت
 و دو انجمن فرحت آراسته گشت و دو محفل طرب پیر آراسته شد رباعی

گذشت ماه مبارک رسید روز سعید   هلال عید علم بر سپهر کشید
 شده ز برکت انوار ماه نور نشان   هزار گونه شادی نصیب اهل جهان

در چنین موسم سلطان از قلعه به تنده برآمده بغزنین مراجعت نمود تمام ایام بهار بعیش و
 کامرانی و مسرت و شادمانی در آن تخت گاه گذرانید چون موسم بهار جان بخش منقضی گردید
 و زمان خزان در رسید گلشن روزگار که از فیض بخشی نسیم شگفته تازه رو بود از جفا کاری
 با و جان گزائی بیطراوت گشت تجملات زیبائی و سامان دل کشائی چمن لکد کوب و پامال
 تنگ آن خزان شد و صحن گلشن که از شگفته روسے بر و صند رضوان دم مساوات میزد و مانند
 دشت که بلا پر خافت و بلا گردید در چشم نظار گیان باغ بمنزله راغ و خیابان نمونه بیابان
 نمود و نازنینان گلبن و گلعدازان چمن که بمشاکلی نسیم فرودی و لفریب قاشائیان بودند
 از ستمکاری دی جلا وطن شدند متوطنان خطه بوستان و مسکنان بلده گلستان که از پیشگاه
 عنایت سلطان نوروزی خلعت های رنگین یافته بود از غارت گری بهمین عریان گشتند
 و درختان میوه دار و اشجار با شمار که مثل اهل دول دم تو مگرمی میزدند از ترک تازی غارتگران
 خزان مفلس و تهیدست شدند تا که از غمزه انگور بجوار باب شربت کیسه و همیان پرداخت
 همه را بنامگان زمستان بنارت بردند گل خسر و خلعت خسروی از بر و گل عباسی تاج

بلند قصد پرواز کند اگر ز مرغ مستمند بر هوا دعوی پریدن نماید بے شک شکار شایمین قضاست
و گاهی که شیر دلیر بقصد نخچیر بر خیزد اگر رویا به حقیر با و تیز دلا کمال خون خویش بر خاک ریزد.

مثنوی

گوزنی که در شهر شیران بود   برگ خودش خانه ویران بود
اگر ماهی از سنگ خارا بود   شکار نهنگان دریا بود

گویند که در گردن راجه حایل بود که بزبان هند مالانامد مرصع بجواهر روز و ماهر گران پها و مکمل
پدر ز غرر گیتا که هر گوهر آن مانند چراغ فلک روشن تر و قیمت هر جواهر بخراج مملکت برابر

بیت

پنچدان لعل و گوشتد بران صرف   که گنجد در سر هر لفظ و هر حرف
مبصران جوهر شناس و میقان خرد اساس قیمت ان رایک لک و شستاد هزار دینار کرده بود
و همچنین در گردن پسران و برادرانش حایل با کے قیمتی مرصع بود که در اب و تاب گردان کوب
نی بر دهر همه در جله غنائیم بجزانه سلطان رسید و انا نجا بعد فتح رو بهند وستان کرد و اکثری
بلاد تخیج در آورده در پهنده که دار انکو مست راجه جیپال بود رسید ه سخر کرد و در اکثر اماکن
تعمیر مسجد نموده بتزیین مراسم اسلام اساس وینداری محکم ساخت و چند گاه در آن نواحی بعیش و
عشرت پرداخت چون کوب بهار در سپید گل خرد بد دعوی لشکر کشید و گل عباسی
بقصد بادشاهی صفوت آراسته لاله فوج در فوج خیمه سرخ پیراست سوسن خنجر آبدار نرودار ساخت
غنچه نموداری پیکان پرداخت جو بیار تیغ از نیام بر کشید و سرورایت خود را بلند گردانید گلگون
گل و سبز خنگ سبزه در فضائے گلشن بچو لانگری آمده باد پائے باد و لیزش ابر در جولا نگاه
هوا ابروس سبک رفتار شد **منظم**

بهار آمد بعشرت پائے کوبان   ز باد صحرگای جا کے روبان
جهان شد از خوشی چون گل شگفته   عروس و هر در زیور نهفته
شگوفه بر سر شاخ درختان   بزبائے چور وے نیک بختان
ریاضین صفت زده در باغ وبتان   نسیم صیورم در هر گلستان

دران وقت که موسم بهار عشرت نثار ابواب نشاط بر روی روزگار کشود و اعتدال
هوا اسباب انبساط بر رخ اهل عالم افزود و لطافت نسیم دماغ افسردگان جهان را معطر

سلطان محمود بن سلطان ناصرالدین سبکتگین

بعد از آنکه سلطان ناصرالدین سبکتگین در ولایت جیات سپرد و امیر اسمعیل پسر بزرگ بر تخت
 جهانبانی جلوس نمود سلطان محمود را از میراث پدر محروم گردانید سلطان محمود تاب جور و بجای
 برادر کلاں نیامده بیادری بخت بیدار و ادا دطالع همیشیاری که او را فرمان روائی روی
 زمین باستی کرد اما ده پیکار گشته بر اسمعیل غالب آمد در ^{۱۳۸۱} در خطه عشرت آگین غزنین
 زیب افروز ابرنگ خلافت گشت و ارکان دولت و اعیان مملکت رجوع شده کمر
 عبودیت بر بستند و سلطان بمقتضای ولیری عدا داد و دلاوری مادر زاد تیغ عالم گیری
 بر میان مبارزت بسته و رایت جهان ستانی در عرصه شجاعت بر افراخته برین بلخ و بخارا
 و ^{۱۳۸۲} داوونج و خوارزم و ترکستان و عراق و خراسان و سایر بلاد ایران و توران لشکر کشیده مظفر
 و منصور گشت و عرصه روزگار از خس و خاشاک مخالفان پاک گردانید چون طغتنه جهان گیری
 و ملک آرائی و دبدبه عدوگزان و قلعه کشائی و ادازه عدالت گسری و دین داری و غلغله
 عبادت اندیشی و پرهیزگاری او در اطراف گیتی مشهور گشت و خلیفه بغداد از استماع اوصاف
 فرخنده او خلعت بس فاخره که پیش ازین احدی از خلفای بیج یکی از سلاطین نفر مستاده بود
 بر آن سلطان مرسل نموده بین الدوله دایم الملت لقب کرد **پلیت**

نظام حال زمانه قوام کار جهان تمام گشته باقبال شهریار روان
 بمقتضای مراسم دین داری بقصد جهاد کمر بست به شیر هندوستان بستم بر تابدول در ^{۱۳۹۱} ۳۹۱
 نموده راجه سیال نیز بعزم مقابله روبرو گشته در پشاور کتبت سلف فرستاد و پیر شاور و بگرام
 نوشته اند رسیده معرکه کارزار بسیار است هر دو لشکر با هم دیگر پیوسته و صفوف آراسته
 در او بختند و داد مر دانی دادند **پلیت**
 دلیران ستاوند پاکر ده سخت ستاندن پیاموخت ز ایشان درخت

از درخشیدن برق شمشیر آتش بار و باریدن تیر شعله که در اکثری از طرفین حریق آتش بلا و غرق بحر
 فنا گشته بالاخر سلطان مظفر و منصور گشته پنج هزار کمانه دوران کارزار علف تیغ خونخوار نمود
 در راجه سیال با پانزده نفر از پسر و برادر خویش اسیر گشته نقل رسید جاسی که شهباز بمرت

رفتار مناندر منظم

دست کشیده همه در آستین	پای کشتان شد همه در پوستین
دست نکش مفسس مردم زیاد	کفش خنکی دست کشیدن نداد
گرم شده از تند جامه مرد	مردم بچسبانه بجا ماند سرد
گو که ز سر باش را ماند خندان	رزه گرفته همه را دست و پا
و گدگ دندان برهنه تنان	چون شفت چوبک چوبک زمان

القصد سلطان بدین تدبیر صایب غالب گشت و مطلق استیلا یافت در ارجه جیپال مغلوب
 شده احوال لشکریان خود بدین منوال دیده از روی اضطرار بناچار در مصلحت زد و قرار آنکه
 پنجاه زنجیر فیل بانقدر فراوان بطریق پیشکش بخدمت سلطان بفرستند بدین قرار داد چندین
 از معتبران خود را بر سر بیرون غلام پیشش سلطان گذاشته متمدان سلطان را برائے تسلیم وجه پیشکش
 همراه گرفته رخصت بلکه خویش نمود پس از رسیدن بسکن خود از قرار داد برگشته کسان سلطان
 را که برائے سپردن فیل و مال همراه آورده بود بمبادله مردم خود که نزد سلطان گذاشته آمده گرو
 بندی کرد سلطان بهستماع این خبر بعضی انتقام و پاداش بدی بجهت راجه برهند و مستان لشکر
 کشید راجه جیپال با یک سوار و پیاده و پیشمار و فیلان بسیار بمقابله شتافت و هر دو لشکر در
 نواحی لغان با هم پیوسته جنگ عظیم کردند و لیران شجاعت پیشه و مبارزان شهامت اندیشه
 از طرفین داد مردی و مردانگی دادند و کارنامه ستان بجا آوردند نظر

کوس از غنم سروران لشکر	میز و بدرین دست بر سر
مرگ آمده در کین جاها	جا کرده بگوشه کماها

آخر کار سلطان رایت فتح بر افراخته غنیمت بسیار از برده و مال و فیل بدست آورده
 بغزنین مراجعت کرده راجه جیپال نیز غنیمت خورده بهند وستان آمد و تا معانات بتصرف
 سلطان در آمده سکه و خطبه اور و ارج یافت از آنجا که فنا لازمه ممکنات و بقا خاصه واجب است
 بالاخر ستاره زندگانی سلطان بهبوط از حال انتقال یافت بهریت

هر که آمد بجهان اهل فنا خواهد بود
 و آنکه پائنده و باقیست خدا خواهد بود
 مدت سلطنت او بیست سال بود

ایام در ہندوستان طوائف لوک شدہ ہوویکے زمانہ رو استقلال
 نداشت القصرہ راجہ جے پال بقصد مدافعت با بسیاری لشکر و فیلان صفدر
 بہ غرض زمین رفت سلطان بدریافت این خبر بہا لشکر بسیار و مبارزان جزار
 و جسد و ولایت خویش رسیدہ آمادہ پیکار گردید و در میان ہر دو لشکر
 مقابلہ و مقاتلہ و جدال و قتال روداد و دلاوران جنگ جو و مہنوران پرغاش
 فوجت را با شجاعت ہم آغوش و پردلی را با مردانگی و دشا دوش نمودہ
 کارزار مردانہ نمودند۔

بیت

چنان خواست رزمی کہ بالادیت   قنادر یلان ہچو از بادہ مست
 تن پر دلاں چاک از پیشش پس   در دہل نمایان چو مرغ از قفس
 اکثرے از طرفین جنگ مردانہ کردہ بر خاک ہلاک افتادند راجہ جیپال بزور مردانگی و قوت
 مصمام غالب آمد سلطان چون دید کہ کارش شیر پیشش نیر و خسر و را پیشوائے دلیری و تدبیر را
 رہنمائے دلاوری ساخت بلیت

چوتوان عہد در بقوت شکست   بہ تدبیر باید در فتنہ بیت
 یعنی دران نواحی چشمہ بود کہ اگر بحسب اتفاقات چرک یا قاذورات درون ان افتادی برف
 عظیم باریدی سلطان فرمود تا دران چشمہ قاذورات انداختند قادر مطلق کہ در وسعت اباد
 قدرتش وقوع امثال این امور بدیع نیست باد و برف سخت گردید و زمین تند باد و غریب
 ابر و عدد و باریدن برف ہا شداد و امتداد کشید رباعی

ز برف گشتہ زمین ہچو صحیفہ کافر   ز ابر ماند جہان ہچو گنبد بے نور
 ہوا ز غایت سرا چنان نمود اثر   کہ برد خاصیت از طبع مردم محروم
 از وقوع این حال لشکر یان راجہ جیپال بعضی از تنیدی باوزندگانی بر باد دادند نبدی از شدت
 باران غرقہ سبیل فنا شدند و برخی را از کثرت برف زندگی گداز شد و لختی را از برق نہت خزن
 حیات پاک سوخت برین آئین اکثری از آدم و اسب و فیل و دیگر ذی حیات تباہ گشتند
 کسانیکہ ماندند چون ہندوستان زا بوند و بگر ما خود آشتند مغلوب جنود سرمانند از شدت
 ہوائے سرد و حواس از احساس و قوا از کار خود باز ماند دست را دستگاہ کار و پارا پامروی

بکارے کہ اقبال یاری کند ز اول اساسش بخوبی ہند

در ۳۶۳ ہجری بر سریر خلافت جلو س نمودہ باصابت و فکر
 و زراعت رائے مہام جہان داری بنظام آوردہ با حیات کے مراسم عدل
 و داد و دفع کو از منہ فتن و فساد پرداخت درایت عالمگیری در عہد
 و لاوری برافراشتہ اکثر ممالک بزور تیغ جہان ستانی بہ تسخیر
 در آورد چون این نسخہ مشتمل بر حقیقت احوال منہ زمان روایان ہند
 است ازین جہت از ارتقا ممالک و ولایت ایران و توران کہ سلطان
 در فتوحات آن ممالک کار نامہ جات نمودہ عنان خاصہ بر تافت
 بہ تحریر حقیقت ہند وستان نے پردازد کہ سلطان بقصد جہاد
 از غنہ زمین بارہا بہ سمت ہند تاخت آورد در ۱۱۷۳ھ اکثر بلاد مسخر گردانید
 اول کے کہ در ہند وستان رواج اسلام داد و بنیاد و تعمیر مساجد بناوہ
 او بود چون از نژاد ترک بودہ مسلمین را در ہند بہین سبب ترک نے گویند
 و از ہیں جہت حکام را نیز ترک نے نامند القصہ سلطان ہموارہ در بلاد
 ہند ترک تازی میگرد و ساکنان این دیار از تاخت علی التوا عرض
 عاجز و ستوہ نے شدند و اموال و اشعہ وزن و بچہ آہنا بنارت میرفت

منظوم

سے تاخت بر ہند بہ صواب شک می ہند از ترک تازش خراب

گویند کہ در آن زمان راجہ جے پال بر ممالک ہند حکومت داشت اگرچہ
 تاریخ نویسان ہند در جملہ فرمان روایان دہلی راجہ جے پال را درج نہ کردہ
 اند اما ازین بہت کہ در الایالت او قلعہ بلندہ بمطالعہ در آمدہ نظر ہا
 ولایت سامانہ و پنجاب و عنبرہ ذلک سوائے دہلی در تصرف ادحواد
 بود ترک تازی سلطان ناصر الدین ازین جہت پیش نے رفت کہ در آن

همان هستند که کند اندیشه از فضل منزل این گفتگوها که از امکان دریافت
 این هیچچیز آن بیرون است باز داشته عنان شد پذیر خامه مدعا نگار مهبت
 مطلبی که در پیش است منقطع گرداند با الجمله چون احوال جماعه هندو زمان
 روایان هندوستان بطریق اجمال بقدر فهمیدگی خویش بقیدت مسلم
 در آورده اکنون اندک از حقیقت سلاطین مسلمین که از کتب معتبره بمطالع
 در آمده تجرید در آوردن ضرور است اگر چه سلطان شهاب الدین غوری
 را بتهواریا گشته بر سلطنت هندوستان استقلال یافت و از ابتدای
 فتح و نصرت او حکومت هندو منقطع گشته اما چون در ممالک هند ظهور اسلام
 از سلطان ناصر الدین است بنا بر آن ابتدای زمان روایان اسلام از سلطان
 مسطور ضمیمه این نسخه نموده شد.

ناصر الدین سلطنت

او از علما ناضیر دینی ساسانی فرمان روای خراسان بود بعد شیر
 بخدمت منصور بن نوح پیوسته بمقتضای آثار رشد و کار طبعی که از ناصیه حال
 او شیوع و بنا بر انوار کواکب طالع که از افاق اقبال شروع داشت بر تبه
 امیر الامراء و سپه سالاری رسیده مصدر امور سترگ و کارهای
 شگرف گردید در آن حال از جانب ابواسحق واسطی بخاکوست
 عزیزین نصب گشت بعد از آنکه ستاره زندگی ابواسحق بسقوط افتاد
 در آمد آفتاب بخت ناصر الدین از شرق دولت طلوع نموده اوج گرانی جهان بینی
 گردید یعنی ابواسحاق غیر از دوارثی که قائم مقامش توانا شد نداشت
 و از امرای صاحب شوکتی که نظم امور ملک تواند نمود بنود سپاه
 و رعیت چون انوار بختیاری از نوح پیشانی اولاد و آثار تاجدار
 از خطوط دست او واضح دیدند هم گسنان رجوع آورده که اطاعت بکنند

تدریس تفسیر مسلم افادہ ششم در مدربیان احوال

سلاطین مسلمین

ایزوبے نیاز و قادر بے انباز فاعل مختار است چنانچه که خواہش اومی باشد
 از پرودہ خفا بنصبہ بروزے آر دو امرے کہ از ادت اوے شود از مکمن قوۃ بجلائے
 فعل میرساند و ہر چہ مے خواہدے آفریند و از آفرینش ہر کہ رائے خواہدے گزیند
 بدرگاہ کبر یایش حسب و نسب اعتبار ندارد و ببارگاہ والا ییش دین و مذہب
 منظور نیست چراغ آفتاب عنایت او بر صفحہ حال ہر کہ مے تاہنظاہر و باطنش
 نوزانی میگردد و دست نوازشش او بر سرق ہر کہ میرسد از حنیض حصول باوج
 عزت و افتخار عسرو ج مے نماید و از افرید ہا کہ مجبور و معذور اند کہ قدرت
 آن است کہ دست روبر قدرت افریدگار تواند زد و از قبول ارادت
 صمدی زبان عدول تواند کشاد چون مشیت قادر مطلق جل جلالہ اقتضائے
 آن کرد کہ سلسلہ فرمان رواے ہندوستان از فرقہ ہنود کہ از آغاز آفرینش
 وارث سلطنت این مملکت ہستند منقطع گرد و در این ممالک در ظل رایت
 جماعتہ مسلمین در آید و در ہندوستان رواج اسلام پدیدار شود سلاطین کہ
 بزمذہب و دین و زبان و آئین ہندیان هیچ نسبت نداشتند از ولایت دور دست
 آمدہ بزور بازوے اقبال و قوت سرخچہ طالع لایزال این ممالک را انتزاع کردہ
 نقش وجود ہنود را کہ اباعنجد مسند آراء حکومت و سلطنت بود مذہب
 شمشیر ابدار بوجہ روزگار پاک شستند و خرم ہستی عدوان کہ مخالف مذہب
 و مدعی سلطنت بود مذہب برق سیف جان ستان خاکستر ساختند

مثنوی

ہر کس نکند گرہ کشائی
 برگی نچسبد درین گلستان

سر زشتیہ نت درت الہی
 بے جنبش اسرار بدشتان

نمود از روی مشورت اوصاف تیر اندازی را که پتھورا نزد سلطان نمود
 و سلطان به تماشای آن میل کرده برائے پتھورا تیر و کمان بدست داده
 بموجب مصلحتی که با چاندا بادشاه و دشمنان آورد و پتھورا را بر اولاد
 تیر و دوزک و کارش با تمام رسانید در آن وقت هوا خرابان سلطان را
 پتھورا و چاندارا از ہم گذرانیدند لیکن در تواریخ فارسی کشته شدن را
 پتھورا در رزمگاه بکان تلاوڑی نوشته اند و بقتل رسیدن سلطان شهاب الدین
 غوری بعد از مدت از دست ندانے کہو کہر و باختلاف بسیار ظاہرے شود و الہ
 اعلم بالصواب باجملہ بعد کشته شدن را پتھورا حکومت نمود از ہندوستان
 منقطع گشتہ بسلاطین مسلمین امتعال یافت از ابتدائے راجہ جہ پتھرا پاندوان
 لغایت را پتھورا بموجب نسخہ راجہ ترنگنی یکصد و بیست تن از اقوام ہنود دست
 چہار ہزار و چہار صد و ہشت سال فرمان رواے نمود ہر کہ ام مرسلہ پائے
 طریق عدم شد از آنجا کہ نشان ارادت ایزد سبحان منشور خلود و عہود زندگانی
 بر صفحہ حال پیچ مخلوقے مرقوم نہ ساختہ و طعنہ راے دوام ایام حیات بنام پیچ
 ممکن الوجودے ثبت نہ کردہ اند ہمہ ما شربت اجل نوشیدنی و طسریق عدم نور دینی
 و پیوند غسری بریدنی و زخمت رحلت پوشیدنی است و ان

منظوم

آنکہ اوج فلک نشین ساخت	عاقبت زیر خاک سکن ساخت
آنکہ بفرق تاج از زر کرد	در خمد رفت و خاک بر سر کرد
آنکہ گہوارہ ساخت مسکن خویش	رفت تابوت کرد و امن خویش
پیچ کس و جهان قدم نرزد	کہ قدم جانب عدم نہ زند
تا توانی دل از جهان بگسل	رشتہ از بہر این و آن بگسل
جاودان نیست عالم منانے	تو درین جاودان کجمانی
روے در ملک جاودانی کن	ترک این کنج ویرسانی کن
پای در دام پیچ پیچ منہ	ہمہ پیچ اند دل بہ پیچ منہ

و شورتے اندیشید چاند اباد مندروش را کہ از دمسازان ماہری بود بہ نیایش
 پیش راجہ جی چند تعین ساخت و خود با برنے از مردم گزیدہ باہین ملازمان
 ہمراہ چاند شد و بعد رسیدن در قنوج پہنچتہ کاری و مردانگی دخت راجہ بدست
 آوردہ با یلغار خود را بہ دہلی رسانید و راجہ جی چند آگاہ گشتہ بقصد پیکار فوجہا را رست
 ملازمان رائے پائے ہمت در میدان حکم گذاشتہ محار بہ عظیم کردند ہفت ہزار
 کس در آن کارزار از طرفین کشتہ شد العقبرائے پتھورا چہنمین نازمین را
 بدست آوردہ گردش فلک بر مراد خویش انگاشت و با او آن چنان محبت
 قلبی ورزید کہ اکثر اوقات بشکوے دولت بسر بروے و گرامی انفاس را
 بہ طبیعت دوستی نابایست گذرانیدے و بکار ملک و سپاہ نہ پرداختے چون سا
 بدین حال گذشت سلطان شہاب الدین غوری ازین داستان واقف شدہ
 بارادہ یگانگت باراجہ جی چند طرح اشتی و دوستی انداخت بہ تہہ ہشتم
 در سنہ ہزار و دو صد و سی و سہ بکر اجیت مطابق پانصد و ہشتاد و ہشت
 ہجری کہ چہل و نہ سال از فرمان رواں رائے پتھورا منتقضی شدہ بود لشکر
 فراہم آوردہ بقصد ملک ستانی برآمد و بسیاری محال برگرفت و بیچ کس را
 یار اے نبود کہ از آمدن سلطان برائے پتھورا برگزار و آخر الامر ارکان
 دولت بہ مشورت یک دگر چاند اباد فروشن را درون حصرم سرفراستاد
 آن عفت منش را از حقیقت کاراگی دادند رائے از غرور انکہ بارہا سلطان
 را شکست دادہ بر دل فرست یافتہ بود رسیدن سلطان چندان بخاطر
 نیاوردہ قدرے شکر کجا کردہ بہ پیکار و آرد سلطان صفوت آراستہ
 رو برو گردید راجہ جی چند کہ ہر بار ملک میگرد درین مرتبہ بقصد امتقام
 خویش با لشکر بسیار آمدہ مددگار سلطان گشت و آتش محار بہ اشتعال
 گرفت و دران رزمگاہ رائے پتھورا بدست کسان سلطان گرفتار شد و سلطان
 اورا دستگیر نمودہ بنہ زمین بردہ سیل در شیمان کشید چاند اباد فروش
 از حقیقت منشی و وفاداری بہ عنہ زمین شتافت و بہ ملازمت سلطان
 رسید و نوازش یافت و برائے پتھورا ملاقات کردہ در زندان و سازی

راجہا مطالعہ در آئینہ چین است کہ تفصیل آن بتقریر در آورده اما از دفتر سویم کبیر نامہ و
 بعضے نسخہ دیگر چنان ظاہر می شود کہ در سنہ چهار صد و بہشت و نہم بکرا جیت راجہ انگ پال
 تو نور ایست فرمان روائے برافراخت دوز نزدیک اندر پت شہر دھلی آباد ساخت و او اولادش
 بہت تن مدت چهار صد و نوزوہ سال و یک ماہ و بہت روزگار می کردند بلا حسہ
 راجہ پرتھی راج بنیرہ بہتم اورا بلدیو چوہان محار بہر روداد و در ان کارزار کشتہ شد و در سنہ
 بہشت صد و چہل و بہشت بکرا جیت فرمان روائے از قوم تو نور بر آمدہ بہ قوم چوہان قرار گرفت
 و راجہ بلدیو اولادش بہت تن مدت سی صد و بہشتاد و پنج سال و بہت ماہ سلطت
 کردند چون نوبت حکومت برائے پتورا بنیرہ بہتم رائے بلدیو چوہان رسید سلطان
 شہاب الدین غوری بہت مرتبہ یورش کردہ ہنگامہ پیکار آراستہ دہر مرتبہ
 شکست خورد و بدر رفت اما دایا تہدیسیر تسخیر این ملک در پیش داشت گویند
 راجہ جے چند را تہور مرزبان قسوج بر اکثر راجہا غالب آمدہ سگالش جگ راجو کہ
 شرح آن سابق بتقریر در آمدہ فرا پیش گرفت و در سر انجام سامان آن گردید و نیز ارادہ کرد کہ
 در ان انجمن دخت خود را بہین راجہ پیوند دہد بدین تقریب راجہ اطراف ممالک را طلب
 داشت رائے پتورا نیز بموجب طلب او داعیہ آن سمت نمود ناگہان بر زبان یکی از نوکران
 گذشت کہ با وجود رائے پتورا این جگ از جے چند بدین است و چہ گنجایش کہ رائے
 خود در ان جگ تشریف نہایند از استماع این سخن رائے پتورا را آتش غیرت در دل افروزید
 شد و فتح غیرت آن سمت نمود راجہ جے چند ازین جہر بر آشتی ارادہ محار بہ نمود اما بنا بر نزدیکی
 ساعت جگ توقف کرد و در صباح دانشوران بنا بر سر انجام این جشن پیکر رائے پتورا را از طلا
 ساختہ بدربانی بنشانند رائے پتورا ازین آگہی یافتہ بانندار بر خود پیچید و با پانصد مرد گزیدہ
 ایستار کردہ ناگہانی بدان ہنگامہ پیوست و متثال خود را از دروازہ برداشت و کارزار
 کردہ بسیارے را کشت و برگشت راجہ جے چند بہر صورت جگ بانصرام رسانید
 اما ختیش احدے را در آن انجمن از راجہا کہ از اطراف ممالک آمدہ بودند
 قبول نکردہ از دریافت مردانگی و جوانمردی رائے پتورا از روز منہ و سال او گذشت
 پدیش ازین منہ رنجیدہ از مشکو می خویش بیرون کردہ برائے او منزل
 جدا ساخت رائے ازین آگہی مشتاق گشتہ بخواسش پیوند و ساسی گردید

افق آغاز جوانی زمان شورش نفس اماره و طبیعت زبان کار بلند سازایت بدستی و شیدانی
 عالم افزوز نہواپرستی و سوداے انش افزوز شہوت و بدکاری پرودہ سوز عفت و پرہیزگاری قوت
 بازوے ہوا و ہوس ہنگامہ آرائے تنائے نفس آشوبگاہ رعونت و کبر عجب افزائے دانایان
 و اگر ہر روزن عصمتیان پارسا نطرت موجب نسلالت عقبتیان عالی فکر است **منظوم**
 شہابی و جوانی این دو مستی کاتش نلکن سر پر ہستی
 خوش آنکہ بر این فخر خدستی ہشیار بود یہ این دو مستی

از انجا کہ سلطنت بغلت راست نیاید و حکومت تباہ اندیشان : از جنام ویرن پاید و ہمہ
 کار انہا نام فرجام باشد و راندک دستے جہا بنانی از دوست او بدر رفت و آوارہ دشت ادا برگشتہ
 در گذشت مدت سلطنت ہشت سال و پنج ماہ از ابتدائے راجہ ویب سنگہ تارا جہ جیون
 سنگشش کس مدت یک صدوی و نہ سال جہا بنانی نمود۔

راجہ پرتھی راج المشہور رائے پتھورا

چون ارادت فرمان رواں حقیقے برین شد کہ رائے پتھورا مر زبان ولایت پیرانہ
 کہ بر اجمہ جیون سنگہ نیایش داشت سلطنت عظمی کامیاب گہ دورا جہ جیون سنگہ از روے
 بیخودی بالضرورتے کہ وادواتانی ارکن دولت راباشکر فرادان در کوہستان کہ مسکن ابداد ادب و
 فرستاد و خود با چندی از ہواشی در واد سلطنت ماندہ بغلت میگذرانید رائے پتھورا
 ایستادن تہناتی راجہ باشکر جازانگہانی رسیدہ رایت کارزار برافروخت راجہ جیون سنگہ
 کہ بشکر سامان بیکار نہ داشت تاب نیارودہ روز بفرار نہادہ خود را در کوہستان دشوار گذار کشید
 آخر الامر ہان طرف پیامہ عنقری بگریز کہ دورا پتھورا کو کس نفرت نواختہ سریر آرائے
 فرمان رواںے گردید **بیت**

چو بیند کہ از او دعائیت رنج خرمند نگذار و از دست گنج
 چون پانزودہ سال از فرمان رواںے او گذشت سلطان شہاب الدین عفری از فرین
 بدعات آیدہ محار بہ نمود آخر کار در موضع **نرین عرف تلاوڑی** اورا مسافر ملک آخرت
 نمودہ اورنگ آرائے خلافت ہندوستان گشت از شہ راجا ولی و راج ترنگنی ایچہ احوال

سلطنت یازده سال و سه ماہ ابتداءً راجہ دہی سین لغایت راجہ داموور سین دوازده تن مدت یکصد و پنجاہ سال جہانبانی نمودند۔

راجہ ویپ سنگھ کوہی

در آن ایام والی ولایت کوہستان سوا لک بود سپاہ بسیار و بعدالت اشہار داشت ارکان دولت و اعیان ولایت راجہ داموور سین کہ از بد سلوکی و مردم آزار والی خویش تنگ بودند در کوہستان رفعت حقیقت احوال خویش و ستم رسیدگی رعایا و برای او مسرتیگی و بی اتفاقی خدم و حشم گذارش نمودہ راجہ ویپ سنگھ را از غیب و مخربین فرمان رواے اندر پست نمودند او بجز دریافت این نوید طبل شادی نواخته مانند شہباز بلند پرواز بطبع طعمہ بالشت کراہنہ از فراز کوہ بران سر زمین رسیدہ آن کوہ تراشیدگان نشین غفلت و بے پروائی را صید چنگل بازو اقبال نمودہ در نفس جس در آورده بجانگاہی انداخت و در ساعت سعید بر سریر جہانزاری جلوس نمودہ در ریفہ روزگار را کہ از خزان بیدار گری بے رونقی گرفته بود بجزوہ عدالت طراوت و نفاذ بخشید مدت سلطنت بہت و ہفت سال دو ماہ۔

راجہ رن سنگھ بن راجہ ویپ سنگھ بعد پدر جہان آرا و مالک پیرا گشته بمرگ طبعی زنت ہستی بر بہت مدت و دو سال و پنجاہ جہانبانی نمود۔

راجہ راج سنگھ بن راجہ رن سنگھ براورنگ عالم آراے جلوس نمودہ بسان پدر و جد بزرگو از خویش دولت عدالت راج دادہ سپاہ و رعیت را از خود خوش بنود کرد و انیسہ نیک نام گردید مدت سلطنت نہ سال و ہشت ماہ۔

راجہ نرسنگھ بن راجہ راج سنگھ زیب افزاے تخت جہانزاری گشته بعد از گستری نیک نامی جاوید اندوخت مدت سلطنت چہل و شش سال و یک ماہ۔

راجہ ہر سنگھ بن راجہ نرسنگھ زیب پیراے ہریر شہر یاری شدہ رعایا را مسرت و ملک را معمور داشت مدت سلطنت بہت و پنج سال و سه ماہ۔

راجہ جیون سنگھ بن راجہ ہر سنگھ چون جانشین اورنگ سلطنت گردید بقتضای عنفوان جوانی بعیش و کامرانی پرداخت و بے پرواے و لاو باولی شعار خود ساخت

راجہ لکھمی سین بن راجہ ناراین سین مدت بست و شش سال یازده ماه و اسطه
معموری جهان گردیده از جهان برنت

راجہ دامو در سین بن راجہ لکھمی سین چون بر تخت سلطنت جلوس نموده استقلال
یافت بمقتضای بدستی جوانی و بد هوشی نادانی از آئین قوانین اسلام انحراف ورزیده از جا و قوم
عدل و انصاف برگشت و طریقہ ظلم و اغتصاب در پیش کرد و در مجلس او اشرار بگروار و ارازل نمانید
اطوار راه یافته اورا از طریق و شیخ عدالت و نیکو کاری گردانیده رہنمائے کرد از نیکو سپیده و
شعرا باز گردیدہ شدند آدمی را مصاحبت مصاحب بدوزبون از افعال شایسته و اعمال
بائستہ بر کرانے دار و چنانچہ با دخندان گلستان را از طراوت و نصارت باز میدارد

قطع

عجبت مفسدان و بدفعلان مردم نیک را تباہ کنند
هنر کہ با دیگر ہم نشین گرد جامہ خویش را سیاه کنند
راجہ مذکورچہ از شرارت ذاتی خویش و چہ از صحبت نیکو سپیدگان فرومایہ افعال نیکو سپیده
پیش نہاد نمود و ملازمان دولت خواہ و منتہبان در گاہ راز جس و بند و خفت منصب
و ہتک عزت از خود از رده گردانید وزیر و ستان و خنہ اچ گذاران را بپیدا گری
و تکرے رنجانیدار باب منتہ و فساد و اہل ظلم و بیداد نظر بر او ضاع و اطوارش نمود
رہ سپہ طرین جفاکاری و مردم آزاری شدہ دست تعدی و تطاول بہال ضغاف و غرہ با و
ارباب خستہ ہمیشہ و راز کردند

قطع

اگر ز باغ رعیت ملک خور و سبے بر آوردند عثمان او خرت از بیخ
بہ نیم بیضہ کہ سلطان ستم رودار و زندت شکر یانش ہزار مرغ بہ سیخ
از آنجا کہ طراوت و رونق باغ روزگار و بسنتہ بچہ بار عدالت بادشاهان و الاقتدار است
و پڑمردگی گلزار گیتی از سمو ظلم جفاکاران پیدا شعرا در اندک فرحتے امصاری و بلاد ممالک
خراب و بے رونق گشت و آبا و یہا بخرابی و ویرانی گرایند خراج مملکت رو بچی نہاد عشرت
و شادمانی از جہانیان خست ہستی بر بست پلیت

نہ بینے لب مردم از خندہ باز
درین صورت سلطنتش رو بزوال نہاد و او بہ نتیجہ اغتصاب بد بجا نکاہے خود افتاد مدت

باش که گران و سپاه بیکران بجناب استیصال طمنازل نموده در اندر پت رسید و شخصی
که وزارت سر بر بوده در مخالفت بند و نبود ازین جهت بے سنا زعت غیر می بر تخت جهان بینی
جلوس نموده جهان را زیر تکیه خویش در آورد و امر او در را رجوع آورده که اطاعت بر نشیند

بیت

جهان اندر ندی که خدای کی میرود دیگر آید بجای
دته جهان بینی با امرانی نموده برگ طبع در گذشت مدت سلطنت نهمه سال و چهار ماه جهان
داری نموده رحلت کرد

راجہ بلاول سین بن راجہ وہی سین. مدت دوازده سال و چهار ماه جهان داری
نموده رحلت کرد.

راجہ کنور سین بن راجہ بلاول سین. مدت پانزده سال و هشت ماه جهان
آرامی گردیده ارتحال نمود.

راجہ مادھو سین بن راجہ کنور سین مدت پانزده سال و چهار ماه جهان آگهی
پرداخته و دینت حیات سپرد.

راجہ سور سین بن راجہ مادھو سین. مدت بست سال و دو ماه جهان
ستانی مشغول بوده خستستی بر بست.

راجہ بهم سین بن راجہ سور سین مدت پنج سال و دو ماه جهان بینی اشتغال و زریه
پیمانہ عمر بسر نیز کرد.

راجہ کانک سین بن راجہ بهم سین مدت چهار سال و نه ماه جهان پیران نموده قاب حیات
تبی کرد

راجہ ہری سین بن راجہ کانک سین مدت دوازده سال و دو ماه جهان
افروزی نموده صحیحہ زندگانی ہمہ کرد.

راجہ کن سین بن راجہ ہری سین. مدت ہشت سال و یازده ماه باعث رونق
جهان گشته بر شتہ عمر گسخت

راجہ نرائن سین بن راجہ کن سین. مدت دو سال و سہ ماه ذریعہ آبادی جهان
بودہ پیوند زندگانی بر شکست.

باطن حقیقت موافقتش را یعنی یافت و شاه در عنایت تعلقات هر چند با راستگی و پیراستگی
 کمال نمودار می شد در حرم سرای بی تعلق او قبول نمی افتاد چه هر کس را که جذب الهی بخود
 کشیده باشد با مورد نیوی چه کار و انکس را که بگشای سرای حقیقت راه یافته بخارستان
 تعلق چه نسبت بحق و راستگی دولت است بی بدل و نعمتی است عدیم المثل هر که در
 کنج انزوا سر بزنانوی تنهایی نهاد هر آینه گذارش در شهرستان عرفان افتاد و انکس را که در گو
 تجرید معکف گشت پیشک و حقیقت ابا و جمعیت آرامش یافت و الا انکس بوسیله آزادی
 از حادثات دنیا و خطرات مایه راستگاری یافت و اهل دلان بذریعہ بی تعلق عارف معارف
 حضرت باری شده خوشادلی که از ظلمت آبا و تعلقات بیرون رفته بنورستان آزادی خرامش
 نماید و فرخ سعادت مندی که از حقیقت گرفتاری دنیا برآمده صاعد مصاعد عرفان ایزدی گردد
 القصد آن سالک سالک حقیقت بمقتضای توفیقات خدا و ادوار استگی ماورزاد کسوت
 سلطنت از برانداخته و در اے آزادی بردوش گرفته و بصبح انبیا فی الحقیقت در بدل اسفال
 رنگین جواهر زواهر بدست آورد و عوض خفت ریزه در رخورد برگرفت نه غلظم ذره را با
 خورشید درخشان سبادت کرد و قطره را با دریای عمان معاوضت نمود منشو

کسے کز بار و نیاشد سبکدوش کشد ناظورہ عقبے در آغوش

ز جانش سر پر اردو ملعه نور چونار سوسوے از تخلمه طور

شناسد کنج خلوت ماسن خویش کشد چون کوه پاور دامن خویش

مجال آمد بدون ترک و تجرید سلوک راه منسزل گاه تجرید

نباشد تازو نیا قطع پیوند نهال دین کجا گرد و برومند

مدت سلطنت راجه مہا پریم شش سال و ہشت ماہ و از ابتداء راجه مہا پریم لغایت

راجہ مہا پریم چہارتن پنجاہ و یک سال سلطنت نمودند

راجہ وہی سین کہ از بنگال آمدہ سیر آرای گردید

چون در اکناف عالم شہرت یافت کہ فرمان رواے اندر پت ترک تعلق نمودہ گوشہ انزوا
 پذیرفتہ و اورنگ جہانبانی خالی افتاد ہر کہ ام از حکام بقصد تسخیر آن ولایت کہ ترود بر بست
 و در صد فراسم آوردن عساکر گردید راجہ وہی سین والی ولایت بنگالہ بر ہمہ تقدیم بستہ

ہیما ت باجیات کسے درجہاں ناند
از دست مرگ هیچ کے درامان نہا
ہر پہلے کہ آندہ در باغ این جہان
زیادہ گرفت و درین بوستان نہا

راجہ پریم کہ از درویشی ببادشاہی رسید

چون مملکت از فرمان رواے خالی گردید و احدی از وارثان راجہ گو بند چندان
مہم دیوے نماند ارکان دولت و اعیان مملکت باہدیکہ عقد موافقت بستہ مشورت نمودند کہ
برائے نظام مہام مملکت و فراہم آوردن پراگندگیہائے ولایت وجود فرمان رواے ناگزیر بہت
درین صورت ہر پریم درویش خاندیش را کہ ردا آزاد گردوش و کلاہ وارستگی بر تارک
داشتند و بر ریاضت و عبادت مشہور بود و اکثر خلایق مرید و معتقد او بودند و بسیاری از
ارکان دولت با او اعتقاد تمام داشتند از لباس پارسائی پر آورده بخلعت بادشاہی منسلح
گردند و بجای کلاہ درویشی تاج بادشاہی بر سر نہاوند و عوض سجادہ ریاضت سریر
سلطنت حاضر آوردند و گدائے را بجان آراے سعادتنہ نمودند و ہر مہم متفق اللفظ
و المعنی مطیع و متقلو شدند و او کامیاب امر سلطنت شدہ بمرگ طبعی در گذشت مدت فرمان
دہی ہفت سال و پنج ماہ۔

راجہ گو بند پریم بن راجہ پریم بعد پد رسر آراے فرمان رواے جہان بینی گشتہ
مسافر ملک عدم گردید مدت سلطنت بست سال و سہ ماہ
راجہ گو پال پریم بن راجہ گو بند پریم زیب افزائے اوزنگ فرمان رواے و جہان
کشائی گشتہ و ولایت حیات سپردت سلطنت پانزودہ سال و سہ ماہ

راجہ جہا پریم بن راجہ گو پال پریم بعد جلوس بر تخت جہان داری اگرچہ بحسب ظاہر
بامور سلطنت و کابا مملکت مے پرداخت لیکن در باطن متوجہ بمیدائے فیاض بودہ از
تعلقات و نیوی نفرت و کراہیت کمال داشت ہمیشہ با درویشان خاندیش و آزادگان
ریاضت کیش کہ از امور دنیویہ و راستہ بودند صحبت داشتہ خاطر خدا شناس را بامور
سلطنت آلودہ نئے ساخت و از بسکہ راستگی مفسور و آزادی مجبول او بود جمیل دنیا پر خند
رخسارہ جمال خود را بخط و خال فتنہ انگیز آراستہ در پیش گاہ نظرش جلوہ میداد و درستان

فرمان رواے گشته بر اطراف مالک رایت حکومت بلند ساخت و کوس فرمان رواے در عرصه روزگار نواخت لیکن سلطنت او چندان بقایان یافت و در اندک مدتی بعالم بقا شتافت مدت سلطنت همگی دو سال

راجہ بکرم چند بن راجہ تلو کچند مدت بست دو سال و سه ماه رایت جهان کشائی در حیات فرمان رواے بلند ساخت

راجہ کانک چند بن بکرم چند مدت چهار سال و سه ماه بکامرانی و کامیابی بامر سلطنت پرداخت
راجہ راج چند بن راجہ کانک چند چهار ده سال و یازده ماه کوس عالم آراے در عرصه مالک پیراے نواخت -

راجہ اوهر چند بن راجہ راج چند مدت هسنز ده سال و دو ماه سمندر کامرانی در میدان جهان بینی تاخت -

راجہ کلیان چند بن راجہ اوهر چند مدت پانزده سال و هفت ماه روعن حکومت در پسرخ کامیابی انداخت -

راجہ بهیم چند بن راجہ کلیان چند مدت بنزده سال و سه ماه در قلعہ کشائی و مدد گزانی شمشیر بهت آخت -

راجہ لوه چند بن راجہ بهیم چند مدت بست و پنج سال و پنج ماه بعدالت گسری و سخاوت و رزای رعایا بر ایار نواخت -

راجہ گو بند چند بن راجہ لوه چند مدت بست دو سال و دو ماه رایت گیتی ستانی در عرصه جهان بینی افزاخت

مسماة رانی بهیم دیوی سکوهر راجہ گو بند چند بعد رحلت راجہ گو بند چند پسر که قائم معشای بوده انتظام سام جہان داری تواند نمود نماند امرائے عالی تراز و وزرائے نیک نهاد و مقتضائے وفاداری و حق نیک شناسی محذومہ خود را بر سریر سلطنت اجلاس داده در انقیاد و امتثال او امر قدسیه او کمر بستند و دقیقه از وقایع از امر عالیہ اش فرو نیگزاشتند و در اندک مدتی آن پرده نشین سراق عصمت نقاب گزین متقی عدم گردید مدت سلطنت همگی یکسال از ابتداء راجہ تلو کچند لغایت سات بهیم دیوی ده تن مدت یکصد و چهل و پنج سال سلطنت کردند رباشی

راجہ بہیم پال بن راجہ ہری پال - مدت سی و یک سال دو ماہ جہان آرا و مملکت بود
 راجہ مدن پال بن راجہ بہیم پال - مدت سی و ہفت سال و نہ ماہ گیتی پر اے نمود
 راجہ کرم پال بن راجہ مدن پال - مدت چہل و پنج سال و پنج ماہ کامیاب فرما کر واک گشت
 راجہ بکرم پال بن راجہ کرم پال چون عالم گیرے و ملک ستانی شعار خود داشت
 و حکام اکناف عالم را محکوم کردہ حشر لرج میگرفت ازین جہت بہر طرف لشکرے کشید و بزور
 بازوے اقبال منظر و منصورے گردید بہیں آئین مدت مدید جہان آراے مملکت کشالی نمودہ
 بکامرانی و کام ستانی فرمان رواے و جہانبانی کرد بکلم بادشاہ حقیقی چون ایام زندگانیش
 باخزر رسید و ارادت الہی بران شد کہ سلطنت بقومی دیگر منتقل گردد راجہ مذکور مقتضای تسلطی
 کہ داشت دعوتیے کہ در و مضمربو و بر سر راجہ تلوک چند والی بہراجی لشکر کشید راجہ تلوک چند نیز
 صفوں آراستہ بمقابلہ درآمد تیغ زنان چون حلقہ ہائے زرہ فراہم آمدند تیر اندازان بان تیر ہائے
 ترکش یکدستہ شدند و کمان داران مانند ابروے خوبان بہم پیوستند و خنجر گزاران مثل
 شرگان محبوبان صف بستند چون صفوں طرفین آراستہ گردید بہا دران شیر انگن دلیرانہ
 دلاورانہ در زر مگاہ رسید جنگی نمودند کہ از کشتگان انبار ہائے نیل بالا پدید آمد و از خستگان
 تودہ ہائے کوہ اسانما یان گشت از دست قلم کردہ حساب بانگشتان پارسید و از پائے بریدہ
 قلم در دست محاسب لزدید از خون بہا دران جو ہائے روان گردید و قالب مردگان دران خون
 چون بط بالائے آب میدید و روح از بدن چون مرغ از قفس پروازے نمود و سرازتن چون
 شتر از شجر فروئے افتاد بشیت ایزدی در آن معرکہ راجہ بکرم پال شکست یافتہ گشتہ شد و مدت سلطنت
 او چہل و چہار سال و شہہ و از ابتوائے راجہ سمندر پال لغایت راجہ بکرم پال شانزدہ تن مدت
 سی صد و چہل و ستہ سال فرمان رواے کردند و ازینجا سلسلہ جوگی منقطع گردید - و امر
 سلطنت بدگیران رسید - **بیت**

عالم ہمہ سیچ و کار عالم ہمہ سیچ
 اے سیچ ز بہر سیچ و در سیچ سیچ
 راجہ تلوک چند از بہراجی آمدہ فرمان روا گشت بر قبیلے از ولایت بہراجی
 حکومت داشت و گاہ گاہے بفرمان رواے اندر پت خراج میداد و نیز ہلاکہ کوکب طالعش
 از افق اقبال طلوع نمود بہر سیمو بکرم پال فرمان رواے کہ بجزت عساکر جہار در سیاری فیلان
 نامدار بر حکام اکناف گیتی حکومتے کرد فتح یافتہ در اندر پت رسیدہ و جانشین سرور

سفال رنگین فروخت و مر و اریدعلانی را در بدل خذف ریزه از دست داد یعنی در ویلشے را
 ببادشاہی بدل کرد و خدا طلبی بدنیاطلبی معاوضہ نمود لفظ

مباداول آن فرود مایشاد کہ از بہر دنیا دہد دین بباد
 کجا عقل باشع رع فتوی دہد کہ اہل حشر و دین بدنیادہد
 خداوند دانش عم دین خورد کہ دنیا بہر حال مے بگذرد

اگرچہ سمنڈ پال درائے حصول مطلب فرمان رواے محن و شاق بسیار کشیدہ کامیاب و
 کامروا گشت اما آخر الامر رہ نورد ملک عدم گردید پلمیت

عمر چہین آدمی بے خبر خاک بسر کرد کہ خاکش بسر
 مدت سلطنت بست و چہار سال و دو ماہ

راجہ چندر پال بن راجہ سمنڈ پال - مدت چہیل سال و پنج ماہ بامر سلطنت پرداخت
 راجہ نین پال بن راجہ چندر پال - مدت پنج ماہ و یک سال و پنج ماہ کوس جہانبانی
 نواخت -

راجہ ویس پال بن راجہ نین پال مدت چہیل و ہفت سال و دو ماہ بفرمان رواے
 قیام نمود -

راجہ نرسنگہ پال بن راجہ ویس پال مدت سی و ہفت سال فرمانروائی کرد -
 راجہ سوہنہ پال بن راجہ نرسنگہ پال - مدت سی و ہفت سال و یازدہ ماہ
 فرمان رواے نمود -

راجہ لکھہ پال بن راجہ سوہنہ پال مدت سی و ہشت سال و سہ ماہ طریق جہان
 آراے نمود -

راجہ گوہند پال بن راجہ لکھہ پال مدت بہت و ہفت و سال و شش ماہ سلطنت راند
 راجہ انبیرت پال بن راجہ گوہند پال - مدت سی و نہ سال و دو ماہ مملکت آراگشت -
 راجہ بینی پال بن راجہ انبیرت پال - مدت پنج ماہ و پنج سال و سہ ماہ کمر بجا کشائے برست
 راجہ مہی پال بن راجہ بینی پال مدت بہت و چہار سال و نہ ماہ سریر جہانبانی رازیداد
 راجہ ہر پال بن راجہ مہی پال - مدت چہیل و ہشت سال و ہشت ماہ قلاع
 حصینہ برکشاد

فرستاده بر تخت جهانبانی جلوس نمود چنانچه در ولادت بکر باجیت اختلاف بسیار است هم چنان در مردن او نیز اختلاف دارد بدین

گرتا قیامت زنده آخر فنا آخر فنا و همچو خورتا بنده آخر فنا آخر فنا

مدت عمر راجه پیکر او یکصد سال از انجمله جهانبانی در بی نود و سه سال

راجہ سمنده پال کہ از حصہ گدایمی بہ سر پر باوشاہی رسید در بدایت حال بحسب

صورت بعبادت شاق و ریاضات کمالی طاق قیام می در زید اما در عالم معنی بہرہ از خدا شناسی و ایند پرستی نداشت و غیر از اسم درویشی بر نامیہ حال اولقشہ دیگر نبود برہنگی و عسریانی

نہ برائے عبادت یزدانی بلکہ از روئے ریاضت نفسانی بود چنانچہ در طساہر بدن عنصری بنجا کستہ آلودہ مرات باطن نیز از رنگ ہوا و ہوس اندودہ داشت ہم چنانکہ

در صورت خراب حال محمود معنی نیز خراب تر بود از روئے زیاد کاری دست خود را برداشتہ

مایل با سمان میداشت فی الحقیقت باغراض نفسانیہ دست ہرازی میکرد و مہر خوشی بر لب نہادہ

مکلم می کرد و اما بزبان بے زبانی استدعائے مقاصد دنیوی می نمود و روئے بسوی آسمان

گذاشتہ چشم می پوشید لیکن ہزاران چشم دل پر شاہراہ مطالب صوریہ می کشاد و در

ہر دو پایے رسن انداختہ بروخت معکوس می شد فی الواقعہ روئے ارادت از افریدگار بر

تافتہ کار بر عکس می کرد اگرچہ بر پایستادہ عبادت می نمود و اما ہزاران حرص و طمع در دل

می نشاند از نیز رنگ سازی تسخیر قلوب می نمود و طوائف انام را منقاد و معتقد می ساخت طفلان

مردم را می فریبت و خادم و مرید خویش میکرد و دو کاخچہ طبابت و دو سازی آراستہ خاکستر

میداد و زر را می گرفت و پھر ب زبانی شعبدہ انگیزی مینمود و بہ ہزار سیلاب سازی و کیمیاگری

خانہان سادہ لوحان بے خرد را بفارت می برد **منظومہ**

در لباس ظاہری شیخ بزرگ در طریق باطنی بدتر ز گرگ

از زبان صد ذکر در دل صد دعا ماند و دعویٰ بعید از مدعا

ظاہر آراے دوکان دارے بود باطن آراے چسپر کارے بود

ازین عبادت و ریاضت مرادش آن بود کہ بسلطنت جهانبانی کامیاب شود آخر الامر

بنبط کہ تجھ پرورد آمدہ بمراد خاطر نماید گشتند از گلشن سرائے و آرسنگی بخارستان پاستنگی

در آمد و از نورستان آزاوگی در ظلمت آباد گرفتاری در رسید بصل بدخستانی را در عوض

چہ خوش باغیت باغ زندگانی گرامین بودے از باد خزانہ
 درین حال سمت پال جوگی کہ در حسد و جادو و طلسمات و نیرنجیات و فریفتہ کردن و تسخیر
 در آوردن و لہائے مردم و نیز نگسازی و افسوں پروازی سر آمد جوگیان و الٰہ دانش بود و در
 علم خلع بدن نیز دست نگاہی داشت در صحبت راجہ راہ یافتہ بفسون و فسانہ راجہ را فریفتہ
 گردانید و نیز لہائے امر و زور و ارکان و اعیان دولت را بتسخیر در آورده و نوع تسلط
 پیدا کرد کہ راجہ و ارکان دولت از امرش سر موافقت نہ کرند و زے بتذویر و خدایں
 بر راجہ گفت کہ چون بدن عنصری تو از غایت پیری اندر اس یافتہ و از غایت نجات طاقت
 حرکت نماندہ علم خلع بدن از من بیاموز و این جامہ کہنہ یعنی بدن پیر را گذارستہ در پیکر
 جوانی کہ تازہ روح جدا از و شدہ باشد در آمدہ مجدد از تمتعات جوانی و لذات جسمانی کامیاب
 شو ازین جہت کہ زندگانی راجہ بسر رسیدہ بود با وجود آن قدر عقل و دانش بسحر جوگی
 سحر و در کید و فریب گشتہ علم خلع بدن از او آموختہ روح خود را در پیکر جوان کہ تازہ و طبیعت
 حیات سپردہ بود انتقال کرد جوگی سحر ساز و در آن وقت بلا توقف بعلمی کہ میرا نشت روح
 خود را و قالب راجہ داخل کردہ آن جوان را کہ روح راجہ در و آمدہ بود بقتل رسانید و جانین
 سریر فرمان روائے گشت بہ میت

چہا ایستادہ در آمد ز پایے کہ افتاد گانش گرفتند ز جایے

اگرچہ حکایت انتقال روح جوگی در بدن راجہ مشہور است اما عقلای ضائب رای آن را قبول نمی
 دارند چہ روح از پیری و جوانی و ضعف و ناتوانی فارغ است و پیر و جوان و خور و کلان
 و تندرست و ناتوان بودن بر ابدان تعلق دارد ہر گاہ بہ سبب پیری راجہ قوائے بدنی
 و حواس ظاہری زوال پذیرفتہ باشد در صورت انتقال جوگی در آن بدن حواس
 و قوئی کہ اندر اس یافتہ بود چگونہ جوان گردیدہ بود و نیز بول دیگر آنت کہ اگر روح جوگی در
 پیکر راجہ منتقل شدی اورا سمنند پال نام نہ نہادندی و بدستور سابق راجہ بکہاجیت گفتند
 کہ بدن و شکل و صورت او قائم بود ہمانا کہ حکایت خلع بدن جوگی شد و غنی از صدق مذا
 شخص اراجیف است چون سمندر پال انیس صحبت و جلس مجلس راجہ گردیدہ از
 سحر جادو و تسلط یافتہ بود بعد از آنکہ راجہ مرگ طبعی در گذشت و یا اورا سلبان گشت جوگی
 با تفاق ارکان دولت سریر آرا گشت یا با تفاق کہ روداد جوگی راجہ را بعد م حسانہ

د ممالک ستانی مشہور گشت تالیخ جلوس اور براوننگ فرمان روائے مالوہ بقولے روز
تسخیر ولایت دہلی گشتن راجہ سکونت بسندہ ہزار و چہل و چہار راجہ جد ہشتم در وقت
اہل ہند و تقا و یم این کشور ثبت گردید چنانچہ تا سوید این نسخہ کینزار و ہنقص و پنجاہ و سہ از سنہ
او سنقصے میسر و دو نہجی کہ گند ہرپ سین گفنتہ بود نام راجہ بھر تہری و راجہ بکر ماجیت تاحال بر
صغیر روزگار تازہ است و انقراض زمان یادگار خواهد بود **بیت**

دولت جاوید یافت ہر کہ تلو نام زلیت کہ عقبش ذکر خیر زندہ کند نام را

از انجا کہ دنیا سربیت تشنہ فریب و منزلے است پر فراز و نشیب گلے است با خار و ملی
است پر خار ہر کہ از درجات ترقیات فایز ساخت عاقبت بدرکات متمنعات انداخت و آنرا کہ
از گلشن جوانی کامرانی بخشید عاقبت در خارستان پیڑے باریش گردانید **بیت**

ہر کہ راست رہتی چشاند شام صبح زہرے بجام اوریز و

در اکبر نامہ حسین مے نویسد کہ چون بکر ماجیت را عمر با حزر رسید بقصد جہانگیر تخت
کرد و در کن سالباہن مرزبان انجا اتفاق محار بہ افتاد بدست سالباہن اسیر گردیدہ التجا
آورد کہ اکنون بار بقتل میسر سانی از زوے من آنست کہ تاریخ و سنہ من از وفات روزگار
منعدم نشود و سالباہن استدعاے اورا قبول کردہ بکر ماجیت را بقتل رسانید و سنہ
اورا بدستور سابق بحال داشت کہ تاحال در وفات روزگار رواج داد و سنہ سالباہن ہم ازین
است کہ ہجور راجہ بکر ماجیت والا نشان را دستگیر کردہ بقتل رسانید و در نسخہ راجادلی و راج ترقی
این مقدمہ را بہتلم نیاوردہ مردن راجہ بکر ماجیت از دست سمندر پال جوگی نوشتہ اند
بدین صورت چون مدت مدید راجہ بکر ماجیت کامیاب دولت و کامرانی و کامروا تمتعای
جوانی گشت گلشن جوانی را خزان پسیری در رسید سر و قاتمش از صدمہ شیب بر خنید و گل چشما
از سموم ضعف پڑ مردگی گرفت و چہرہ نور انیش از اژانگ و کجماک بے رونقی پذیرفت سنگ
مروارید دندانش از ہم گسخت چراغ بصیرت و عن بصارت فروریخت تن از تو انائے
و گوش از شنوائی خالی ماند جواس از احساس و اعضا از قوے ہی گشت سر از مقر و مغز
از عقل و عقل از تمیز باز ماند قوت از دست و دست از کار و کار از اختیار بیرون رفت و از
زندگی غیر از نام و از بدن غیر از حرک نہاند در تن بجز استخوان و برا استخوان جز پوست سہوا
نے گشت **بیت**

برآمد بیعت پیوست که از تاثیرات ابن اورنگ جهانبانی طفله خور و سال عدالت و حکم رانی
 مے کرد و راجه بهوج از مشاہدہ آن تخت خوش وقت شدہ در دار السلطنت آوردہ خواست
 کہ بران جلوس نماید گویند کہ سی و دو صورت زیبا بران تخت منقوش بود بقدرت ایزد
 متعال صورتی از جملہ آن تصاویر بزبان آندہ گفت کہ اسے راجه بهوج این سیر سلطنت
 از راجه بکر باجیت است تو وقتے برین قدم گذار کہ لبان آن راجه مصدر امور سترگ ثوی
 راجه بهوج بزبان آندن پس کہ تصور چیران گشتہ استفسار نمود کہ کدام کار غیب از راجه
 بکر باجیت بوقوع آندہ آن پس کہ حکایت عجیب از راجه بکر باجیت کہ در حالت فرمان رواے
 مرتکب از شکرگت شدہ بود بیان کرد و بہین عنوان ہر یک از ان تصویرات بے جان سی و دو
 حکایات ناوہ گذارش نمودہ حیرت افزاے راجه بهوج شدند و بھج پیڈت وزیر شش
 کہ در فضائل کمالات مشہور وقت خویش بود آن حکایات غیبیہ را بزبان سنکرت تھجیر در
 آوردہ کتاب مسے بسنگھاسن بیسی درست کردہ و از ان زبان تا حال آن حکایات غریب
 و اطراف ممالک مشہور گشتہ بے شناسیہ تکلف استماع آن باعث تعجب مے شود و عقل بشری
 در حیرت مے افتد کہ آن راجه والاہمت چگونہ قادر بر ارتکاب چنین امور مشککہ گردیدہ کہ از اندازہ
 قدرت بشریت زیادہ است۔ **بلیت**

انشال این غریب و گہم غریب تر بسیار کردہ سمیت آن راجه داوگر
 از آنجا کہ دانشمندان روزگار و والا خسردان ہر دیار مقرر کردہ اند کہ ہر کس از فرمان
 روایان گیتی ستان مصدر امور سترگ و منظر کار ہائے شکرگت شود و پھما نگیری و عالم آرا
 و عدالت و نصفت عظیم النظر گرد و تاریخ جلوس او بر اورنگ جہانبانی و ایاد اطراف ممالک
 شائع گردو کہ ہر آئینہ موجب نظام سررشتہ داد و ستد جہانبان و قوم سلسلہ امور عالمیان
 تواند بود و چندین راجہائے عظیم الشان و رایان رفیع المکان و خواتین عالی مقدار و سلاطین
 بلند اقدار در ہندوستان گذشتہ تاریخ ہر ایک از انہا تا ایام فرمان رواے مشہور بود
 و بعد انقضائے حکومت شان چنانچہ انہا از صفحہ ہستی رو بعالم بیستی آوردند تاریخ انان
 نیز منعدم گردید مگر تاریخ راجه جدیستہ پاندوان کہ مخلوق باخلاق مسطورہ بود تا حال مشہور
 است چنانچہ ما بقا تھجیر در آمد چون راجه بکر باجیت بہ صفات ستو وہ در حاجت رواے خلایق

دارد تسخیر در آورده راجه سکونت را در معرکه کشته تا کابل و آن ممالک بسکه خویش راجحست
 چنانچه مقدمه کشته شدن راجه سکونت سابقا گذرشته داز پس که تائیدات یزدانی و تندیات
 صمدانی قرین حال فرخنده مال آن ملکی نژاد بود و نیت نخب و همت عالی داشت حاجات ارباب حوائج
 و مرادات اهل احتیاج بنحوشترین وجهی بانجام می رسانید و احدی از درگاه عالیش محروم و
 ناامید نمی رفت اگر شخصی مہی و مطلبی که سرانجام آن از اندازه قوت بشری و احاطه دریافت
 عقلی میرون بوده باشد پیش او رجوع آوردی از علو ہمتی فراخ حوصلگی بوجه احسن سرانجام
 دادی چنانچه بیارے از حکایات غریبہ و مقدمات عجیبہ در حاجت روائے محتاجین
 و کام بخشی مساکین و جلالت شمائل و جزائل خصائل آن نامدار در محافل سلاطین عالی مقدار
 و بر زبان اہل روزگار مذکور و در صحف اکثاف عالم مندرج و مسطور است علی الخصوص
 نسخہ سنگھاسن تیسری محتوی براحوال فرخندہ مال او مشہور و موجب تصنیف این نسخہ بطرز غریب
 نوشته اند کہ چون راجہ بکر اجیت ازین جہان فانی بعالم جاودانی رحلت نمود بعد ازادی
 ایام در ۵۲۲ سنہ راجہ بیوج کہ او ہم بجا سن صفات و مکارم آیات متصف بود بر حکومت ولایت
 مالوہ استقلال یافت و وزیرے برج پنڈت نام از فرط دانش کلید عقل راجہ و مدار علیہ ملک او
 بود چنانچه حکایات بدایع آن راجہ و وزیرش نیز شہرت تمام دارد اتفاقاً راجہ بھوج بقصد شکار
 بصحر ارفیہ بود دید کہ جمعی از طفلان خور و سال کودکی را بادشاہ یکے را وزیر و دیگرے را
 کوتوال و سائر عمل و فعلہ سلطنت قرار داده طفلانہ بازی پر داختمند و آن شاہ طفلان
 بر پشتہ نشستہ لبان بادشاہان بصلامت و مہابت در اجرائے او امر حکومت و حکام عدالت
 مے پردازد و از رسیدن راجہ اصلا پر و اے نگرد و شہور شدہ بود کہ آن فرماز و اے
 بازیچہ در مقدمہ ذروی لعل بے بہا آپنجان معدلت را کار فرمودہ کہ از بیچ بادشاہی
 مرفیع الشان بروے کار نیامد چنانچہ این داستان مشہور است راجہ بھوج از شنیدن
 این مقدمہ و دیدن حکم رانی آن طفل متعجب گشت و از روی غیرت فرمود کہ آن را نزدیک
 بیارند چون ازان پشتہ فرود آوردند شکوہ راجہ برو غالب آمد طفلانہ در گریہ و زاری
 افتاد حسب الامر راجہ آن را بران پشتہ بردند بدستور اولین نشان حکومت درو پیدا
 شد و ہر اس راجہ از دلش نا پدید گشت راجہ فرمود کہ وقوع این تباشیرات این پشتہ
 است بر طبق حکم عالی چون آن پشتہ را بشکافتند سختی مرصع در غایت زیبائی و رعنائی

ارغوانی کردند و از حضرت پاشی مجلسیان گونه زرد گرفت و پان گلهزاران را در چین حسن
 سفر نمود و تیل مشکین مویان را آب تاب داده گلاب گلرویان را بروی تازه بخشید عطر
 نگهت بخش دماغ اهل بزم گردیدار گبه از لطافت چون عشق صندلے بدان در سینه جا کرد و گلخنه
 چون نسیم بهار شام جان را معطر ساخت بخورهای مشک پرورد دماغ افرور گیتی مشد بخارهای
 عنبر اسود شام عالم معبر گردانید عطریات روح را قوت بخشید و از شامها جانی تازه بقالب دمید صبا
 نازد کثابود و سهوا گلخنه سانسیم عطر انگیز بود و نسیم عنبر نیز بلبلت

ز بس نگهت بزم میرفت دور فلک نانه مشک بود از بخور

الفصل بعد ز سب پذیری سریر فرمان روائے از جلوس آن راجه فلک درجه امرائے
 والاشان و وزرائے کا روان از حسن سلوک و سپاه و رعیت از نیکوئے معاشرت و عنبر با
 وزیرستان از عدالت و فقر و مساکن از سخاوت او خورسند و بخت مند شدند معدلت
 را روز بازار گرم گردید صفت آئین نازہ یافت مدح و ثنائے آن نیک اختر بر زبان صغار و كبار
 جاری و دعائے بقائے آن فرخنده سیر برالسنه اهل روزگار ساری گشت در ایام حکومت
 او باران بروقت باریدن گرفت و اصلاح قط و دوبار دنداد و در ولایت او احدی مفلس و گرسند
 نمازد بیچکس در مال غیرے دست نداشت راه ظلم و ستم مسدود و در هزنی و دزدی نابود
 گردید منظوم

ز عدلش جهان را چنان امن گشت که امین شد از خائنان کوہ و دشت

امان و در زانش بجسک رسید که بسوخ شد رسم قفل و کلید

و آن والا گوهر مقتضائے و فور فرست و فرزائی بر دتایق سابر صنایع مدققه و شکله و حقائق
 جمیع علوم متعارفہ و غیر متعارفہ واقف بود و برالسنه مختلفه سکنه اکناف عالم و بر زبان وحش و
 طیر اطلاع داشت و از و فور آگهی بر اسرار افلاکیان و سایر صنایع خاکیان پے سے برد و از امور ماضی

و حال و استقبال اطلاع میداد بلبلت

خرده بینی که شناسائے ازل تا ابدت موبولیش هنر و حرف بجزش خرد است

از بسکه شجاعت نظری و مبارزت جوهری داشت بزور نیجه بازوئے مردانگی و قوت فرط او
 فرزائی تمامے مالک وسیع و کن و اودیہ و بنگ و بہار و کجرات و سومنات را فتح کردہ زبان
 رویان آن ملک را فرمان پذیر خویش گردانید و در آخر با ولایت اندر پت که اکنون به دہلی شہرت

کہ فی الواقع بکراچیت است کہ رانی اور اخراج کردہ بود و بسبب انقصائے تادی ایام شتا
 نخے شود ازین مزہ جان نزا بغایت اقصیٰ خوش وقت شدہ مراتب حمد و سپاس و مختاب
 حضرت صمدیت بجا آوردند کہ تسلط و تنظیم عفریت آدم خوار رفع گشت و وارث این ملک
 برادر ننگ جہانبانی متمکن گردید ارکان دولت و اعیان مملکت و جمہور سکنہ و عموم موطنہ
 او جین کرا طاعت و عیودیت بر میان جان بستہ و را قدام او امر قدسیہ و احکام مطاعہ
 قیام ورزیدند و دران خطہ دل کشا و مہمورہ منسرح افزا در ہر کچہ و ہرز و در ہر خانہ و
 بازار جشن عیش و شادی آراستہ و ہزیم مبارکی و مبارک بادی پیراستہ شد حدیقہ مرادات
 عالمیان شگفتگی پذیرفت و روضہ حاجات جہانیاں گل گل شگفت و باغ جہان رونق از سر
 گرفت و گلشن روزگار طراوت بتازگی یافت و زمین و زمان را وقت خوش شد و کون مکان
 را مسرت روداد و عالم پیر را جوانی پدید آمد جہان دلگیر را شادمانی حاصل گردید بہت

زمانہ ہزیم عشرت ساز کردہ   فلک دریائے بہت باز کردہ
 نوا سازان نوا ہا ساز کردند   سر و دینے آغاز کردند
 ز بس عیش و نشاط و شادمانی   جہان را تازہ شد رسم جوانی

سر آندگان خوش نوا و مطربان شیرین ادا با و از دل نواز و اصوات روح پر و از دل
 را در لبودند و چنگیان ارغنون ساز و طنبور چیان خوش آواز از زبان تار نغمت دل نواز بر کشیدہ
 دل نمیبے را کار فرمودند و رامشگران مہر عذار و نازنینان خورشید و پیدار ہنگامہ رقص گرم کردہ
 بچرخ درآمدند کہ فلک از حیرت تا شاق قطب وار ہر جا باند و از چستی و چالاک کی پا کوفتند کہ زمین آسمان
 کردار در جنبش درآمد و از صدائے دستک مرغ خرد و از آستیانہ و باغ پر و از دادند و از گرد
 حلقہ چشم عشوہ سنج صبر و قرار از دلہا در گردش آوردند بہت

ہر گردش چشم دل ربائے   ہر گردش دل ز ند صلاے
 صدائے لقا رہ شادی و فروش کوس مبارک بادی مسرت پیرائے دلہائے نگین

گردید و آواز نفیر و غلغلہ نائے بچرخ ہفتیں چید نظم

خوش کوس بانگ نائے بر نعت   زمین چون آسمان از جگہ بر غارت

جہان گردید یکسر خورمی دست   فلک بر در پیداز خورمی پوست

چون ایام ہو لے بود کہ آن جشنی ہندی است مشہور از گلال افشانی تمام انجمن گلشن

جهانبانی اجلاس نموده زیب وزینت داد و اعیان و ارکان کمر اطاعت بر بسته هر کدام بقدر
 مراتب بجای خود ایستاده و تقدیم او امر عالیہ تقید ورزیدن حسب الحکم علی النواع عفو ذنبها
 علاوت امور و شربت های لذت اندوز آورده پروردار و از قلعہ کہ راہ آمدن عفریت بود ادا و همیا
 کرد و نوار باوشاهی از ناصیہ احوال سعادت اشتغال او معائنہ کرده تمام روز بونوائف دعوات
 سلامتی ذات فرخنده صفات موظف شدند عفریت بعبادت مجہود بوقت شب بقلعہ درآمدہ
 اقسام خور و ذنبهای دیدہ پہل تمام خورده از لذت آن خوشوقت گردید بعد از آن اندرون رفت
 دید کہ جوانی زیبا منظر بر تخت نشسته است بکر باجیت بگردیدن عفریت از تخت برخاستہ
 بہ پیکار و تیار گردیدہ بدلاوری و دلیری تمام آمدہ در آنجست ہر دو باہم کشتی گرفتہ گاہ عفریت
 غالب مے شد و گاہ بکر باجیت اورا مغلوب میکرد چون کار از کشتی و جنگ مشتی در گذشت
 بکر باجیت خواست کہ با شمشیر آبلر کار آن نابکار با تمام رسا عفریت اورا زبردست و قوی
 جنگ و دلاوری و اداہ جنگ دانستہ بخاطر آورد کہ باین جوان در جنگ بس نمیتواند آمد ہمان بہتہ
 کہ صلح کردہ شود و راہ نجات جستہ اید درین صورت دست از مجاہدہ بازداشته بزبان
 آورد کہ اے جوان نسبت و بجزان تو ضیافت من خوب بجآوردی بملوات آن جان بخشی
 تو کردہ بلکہ برائے خاطر داشت تو تمام سکنہ این شہر را از جان گزارے بہل کردم و بالو عقد
 محبت بستم اکنون ازین جا بدر رفتہ بجائے دیگر مے روم سلطنت این ولایت بتوازرانی باد کہ
 سوا مے تو دیگر قابلیت این امر جلیل القدر ندار دہر گاہ مے بتور و مے دہد مارا یا دخواہی کرد
 کہ بلا توقف حاضر شدہ مراسم رفاقت بتقدیم رسام بکر باجیت گفت عوض خون مردم تصد پاک
 تو داشتیم اکنون رابطہ محبت در میان آوردے بہل ترا کردم چون فیما بین روابط اخلاص
 مربوط شدہ ازینجا بدر شوہر گاہ کہ ضرور خواہد بود ترا طلب داشتہ خواہد شد بعد چنین محاورت
 عفریت از اینجا بدر رفت و سحر گاہ کہ مردم درون قلعہ آمدند بکر باجیت را زندہ دیدہ حیران ماندند
 و بر زندگانی آن مسافر شادمانی ہا کردہ در تمام شہر اطلاع دادند امر او و زاردان مکان رسید
 بر حقیقت سلامت ماندن آن جوان بزور قوت خویش در رفع بلیہ عفریت مردم خواران
 شہر واقف شدہ با خود اندیش میدند کہ این قدر قوت و قدرت از اندازہ حال مردم
 این زمانہ زیادہ است ہمانا کہ این جوان از نژاد ملائک یا از صلب فرماں رواہاں بلند
 اقبال و یا بکر باجیت برادر راجہ بہر تہری خواہد بود چون استفسار احوال نمودند ظاہر گشت

چنانچه سابقاً تحریر کرده در گجرات رفتہ نوکر نجارہ شد در ان فریق رفیق سفر بود
چون شب نقاب ظلام بر عالمیان انداخت شغالان بعبادت خویش فریاد نمودند از انجمله
شغالی بزبان خود گفت کہ بعد دو سہ ساعت آدم مردہ درین دریا می آید چار عمل بے بہا
در کمرش و یک فیروزہ قیمتی در انکشتی اوست ہر کس کہ آن مردہ را بر آوردہ بخوردن من در
سلطنت روسے زمین نصیب او شود بکہ ماجیت بمقتضائے دانش خدا او بر سر امر ارسلتہ
مختلفہ و خوش طیور اطلاع داشت آواز شغال استماع نمودہ فی الفور بدریا در آمدہ منتظر گردید
بعد دو ساعت دید کہ مردہ در آب می آید شنا کردہ آن را برگرفت و از بر آمدن عمل و
فیروزہ از ان پس بکہ بجان بر صدق گفتار شغال کہ مانند سروشن غیب آواز دادہ بود تصدیق
کردہ آن مردہ را بر کنارہ دریا انداخت تا طعمہ شغال راست گو شود و بر قول آن طعمہ ضعیفی اغنبا
کردہ امیدوار سلطنت گردید بر روز دیگر برکے تماشای شہر او چین کہ مکن مالوت او بود و در ہر کوچہ
بازار گشت می کرد تا آنکہ سپہرکنان بر دروازہ کلائی در رسیدہ دید کہ تجملات بادشاہی
بر درگاہ او حاضر است ارکان دولت و طبقات خلائق از وہام آورده اند و می خواہند کہ سپہر
کلال کہ بموجب قرارداد حضرت نوبت او بود بر فیل سوار کردہ بر سہر مہرود بجانب تخت گاہ
برند پدرو ماورسش گر یہ کنان و موسے کنان و نوحہ زنان و خاک بر سر انگنان بر دروازہ ایستاد
اند بکہ ماجیت از مشاہدہ این حال حیران گشت کہ ایارجورع تجملات سلطانی چیست و در شاہی
گر یہ و نوحہ از بہر کبیت چون استفسار حقیقت نمود بر این معنی واقف گشتہ بر احوال پیری
کلال و جوانی سپہریش ترجمہ نمودہ گفت کہ اسے پیر مردز بہار غم مخور و نال مکن کہ بجائے سپہر تو من
پیش دیو حاضرے شوم و از تائیدات ایزد متعال اور امی کشم تا خلق اللہ از ظلم او نجات یابد و ما را
ثواب حاصل گردود در صورتے کہ او بارے کشد بہشت نصیب من خواہد شد کہ عوض غیر
خود را بکشتن سے دہم کلال و دیگر مردمان گفتند کہ مایان را چگونہ لایق باشد کہ مسافرے را بناحق
طعمہ دیو مردم خوار گردانیم بر تقدیرے کہ امروز ترا عوض کلال زادہ بفرستیم فردا عوض دیگری
را کہ خواہم فرستاد ہمان بہتر کہ بائین دیگران کلال زادہ ہم بنوبت خویش رفتہ حاضر شود و بکرت
درین وادے مطارحہ بیار نمودہ مبالغہ از حد گذرانید و نوبت کلال زادہ بر خود گرفت و بائین
مقررے کسوت بادشاہانہ بر خود راست کردہ عطر یہ نفیسہ مالیدہ سلاح و پراق در بر انداختہ
فیل کویہ شکوہ سوار شدہ بتوزک و نخل تمام شاہانہ نوازان در قلعہ رفتہ بر سر یہ

خود بسلامت بردند و شہراوچین کہ در آبادی و معمورے بروے زمین ثانی نداشت
 و در رونق زیبائے دم مساوات بشہرا ندر میزد ویران و بے رونق گردید آرے ولایت
 بے والی و ملک بے مالک حکم تن بے سردار و بدیت

جهان جهانیان تن بے سراسر است تن بے سراز خاک رہ کترست

چون بسیاری از اہل شہراوچین طعمہ دیومردم خوار گردید اعیان و ارکان بشوئ
 یک دیگر بعفیرت التماس نمودند کہ برائے خوراک خویش نوبت قرار دہتا یک کس نوبت
 حاضر شدہ دوران روز ذریعہ عدم اتلاف دیگران گردد و یو این معنی قبول نمودہ فرمود کہ ہر روز
 یکے از شہریان بنوبت خود بمکان حاکم نشین رسیدہ بر تخت سلطنت جلوس نماید و تجملات
 جہانبانی باور جوع شود و آن کس تمام آن روز در اجرائے احکام حکومت و دار و گیر بسر برد
 و امر او و وزرا و طوائف اناام و اطاعت او باشند چون روز باخر رسد در وقت شب آن
 فرمان رواے یکروزہ خوراک من بودہ باشد ہم گنان بحسب ضرورت این امر جلیل القدر
 قبول نمودہ نوبت بر اہل شہر قرار دادند ہر روز یک کس نوبت بنوبت بادشاہ یک
 روزہ شدہ لقمہ دیو آدمی خوار مے شد و جمیع شہریان بان مرغان مطبخ مجبوس
 مسمومہ ہلاکت آمادہ مرگ بودند اللہ اللہ اگر نظر بر احوال جہانبان انداختہ شود بہین
 آئین تمامی ذی حیات و اہل نفوس را کہ بر عرصہ روزگار بوجود آندہ اند نوبت خویش پنجہ
 عشرت اہل و چنگل دیومرگ گرفتار یابد شد و پنج کس را رخصت اقامت دائمی و اجازت
 سلامت ابدی نمودہ اند خوشا و الا گھبی کہ بر کار و بار دنیا و مافیہا نظر کردہ و خود را آمادہ مرگ
 انگاشتہ اوقات عزیز را کہ بدل ندارد بیا در بعباد صرف نماید و بیطالت و کسالت نگذرازد

نظم

جهان اے برادر نسا ند بکس دل اندر جهان افرین بندوس

مکن بجگہ بر ملک دنیا و پشت کہ اوچون تو بسیار پرورده کشت

قصہ چون مدتے بہین نمط منقضے گردید از اتفاقات حسنہ جماعۃ بقلہ غلہ کہ بہ زبان
 عرف بخارہ گویند از جانب ولایت گجرات در نزدیکے شہراوچین رسیدہ بر لب دریائے منزل
 ساخت و بکر باجیت برادر راجہ بہتر می کہ بموجب اغوائے رانی اخراج یافتہ بود۔

آن عورت نمود رانی بر زبان آورد که ثبات محبت و فطر عصمت زنان پارسا گوهر آفتاب آینه آن
 دارد که بعد مردن شوهر محتاج سوختن نگشته بلا تسل قلب تپناید راجه این سخن در خاطر داشته
 برائے امتحان دعوائے راسخے که درین وادی داشت تدبیرے مے انگیزت روزے
 کسان بموجب تلقین راجه از شکار گاه نالان و فریاد کنان تند و تیز در شهر آندہ بر زبان آوردند
 کہ راجه را با دیو محاربه رود و دیو غالب آندہ راجه را بر خاک ہلاک انداخت و این خبر رانی
 رسانیدہ کسوت خاصہ کہ بخون آلودہ آورده بودند برکے تصدیق گذرانیدند رانی کہ در عشق
 و محبت ثابت قدم بود و راسخ دم امتیاز بر صدق و کذب نکر و مجرد استماع این خبر
 قالب تپنمودہ و دعویٰ خود را کہ در محبت داشت با ثبات رسانیدہ نیک نامی جاوید یافت

بیت

خوش آنکہ براہ عشق جان داد عشق است کہ جان با تو توان داد
 و در بعضی نسخہ چنان نواشته اند کہ راجه بھر تہری دو زوجہ داشت و در دام عشق ہر دو
 گرفتار بود و عورتے کہ از تمسیر محبت میرا خوراز با م افتادہ بود و قالب تپن کرد و انگ سیتانام
 داشت و آن فاجرہ بد کردار بود و این کہ از خبر مردن راجه بے توقف جان بجان آفرین داد
 پشگالنام داشت کہ در عشق راجه ثابت بود و الفصہ راجه بھر تہری از مردن آن زن فاجرہ از رو
 غیرت یا از روئے وفات این زن صلح از عبرت ترک سلطنت کردہ راہ پیایے با دیوہ تجرید
 گردید و عبادت رب لعباد استتعال و رزیدہ ریاضات شاق کشیدہ بہدایت ہادے
 مطلق شمع حقیقت و سشدستان باطنش روشن گشت و از واصلان در گاہ احدیت و زندگان
 جناب صمدیت شد و از نتیجہ شری کہ ذکر آن تجریر آندہ یا از کثرت ریاضت زندگانی جاوید یافت
 و بقول اہل ہند تعال و خلعت ہستی بودہ بطریق اخفا در عالم سفلی سیار است بیت

بس وقت شان خلق کے رہ برند کہ چون آب حیوان بظلمت ورنند

بالجملہ چون راجه بھر تہری بدر رفت و ولایت از فرمان رواے کہ محارست خلق از دیوان
 زبردست کہ در ان زمان غالب بودند تو اند نمود خالی گردید از اطراف ممالک دیو و عفریت
 دست تطاول بر خلق اللہ دراز کرد و در شہر اوجین بہر بتال نام دیوی کہ سر حلقہ دیوان
 مردم آزار دہر آد عفرتیاں ادم خوار بود و رسیدہ بہر دم آزارے و جان شکارے پر دخت
 اکثرے از باشندگان آن شہر شکار عفریت شدند و اکثرے رو بہر از نہادہ جان

بر روابط و اخلاص برادرے محروم و تقدیم خدمات و نظم و نسق او بخاطر نیاوردہ اور ابرائے
 حصول رضامندی زن احراج نمود **نظم**

غریزان را کند کید ز نان خوار   یکید زن شود وانا گرفتار
 ز کید زن دل مردان و دویم است   زنان را کید ہائے بس عظیم است
 زن از پہلوے چپ شد افریدہ   کس از چپ راستی ہرگز ندیدہ

چون مدتی برین بگذشت ز نار داری بقویت ریاضت ثمری بدست آورد کہ از خوردن
 آن زندگانی جاودانی حاصل گردد و او آن ثمر را بشورت عورت خود بامید حصول مواجعت
 بطریق تحفہ از نظر راجہ بہتر می گذرانیدہ براد خویش کامیاب گشت راجہ از بس کہ بزوجہ خویش
 کمال محبت داشت آن میوہ حیات بخش را برانی ارزانی نمود و چون رانی فاجرہ در دام محبت
 میرا خور سرکار گرفتار بود آن ہدیہ عدیم المثال را باورسانید و میرا خور آن تحفہ بدیع را بہ قحبہ
 لاکھا نام کہ پابند زنجیر عشق او بود گذرانید آن لولے بخاطر آورد کہ حیات ابدی اورا باید کہ نیکوکار
 و پرہیزگار بودہ باشد و راہین قد ز زندگانی کہ در تہ کاری و بدکرداری گذشتہ و منے گذرد
 وبال است همان بہتر کہ این تحفہ نا در را برائے راجہ کہ از عدالت و نصفت اور عایا و برایا در امان
 است پیشکش نماید ز زندگانی ابدی راجہ بہتج آسایش و آرامش عالیان تواند بود پس لولے آن
 ثمریے نظیرا بنظر راجہ گذرانید راجہ آن را شناختہ در لہجہ حیرت فرورفت چون بہ تحقیق این امر
 پرواخت و بر اجرائے او واقف گشت راز نہانی رانی از پردہ برون افتاد رانی مغلوب یاس
 و ہراس گشتہ خود را از ہام بلند فر و انداختہ قالب تہی ساخت و بدرکات اسفل السافلین فرورفت لہجہ
 بجمت آن عورت فاجرہ سلامت کشیدہ بر عمر گذشتہ تا سفت نمود از مردن او مسرور گشت بہت

زن ہدایے برادر مردہ بہتر   غم کار زنان ناخوردہ بہتر

و در بعضے نسخہ متقدمین مقدمہ عشق رانی بمیرا خور و مردنش بدین تقریب مرقوم نیست
 آن عورت را از عصمتیان قرار دادہ و مردن آن را بدین منط نوشتہ اند کہ روزے راجہ بہتر می
 بقصد شکار سوار شدہ بود در نزوی کے موضع دید کہ عورتے با پسیر کبے جان شوہر خود قصد
 ہمراہی نمودہ بسان عصایم شوہر پرست و عقایف پارسا سرشت خود را در خم آتش سوزان
 انداختہ شگفتہ رود کشادہ پیشانی خاکستر گردید راجہ از مشاہدہ این حال بر عالی ہمت آن فخذہ
 مال آفرین کرد و بسکن خویش رسیدہ ہاجرائے احوال او پیش رانی گذارش نمودہ تقریب ہمت

بر احوال آن یتیم طفل رحم آوردہ نظر تربیت بروگماشته و ایہا کے شیر دار مہربان دل برائے
پرورش تعین نمود و آن را بکبراجیت نام نهاد **قطعہ**

نخشہ برصغیر کن شفقت کیت کو این دقیقہ فہم کند

نیت بے رحم تر از شیر کسے شیر ہم برصغیر رحم کند

و همچنین در پرورش و تربیت بہر تہری برادر غیر مادرے بکبراجیت توجہ سے گماشت
ہر دو برادر چون کلان شدند ازین جہت کہ علامات رشد و کامرانی و کاروانی از ناصیہ حال
سعادت اشمال بکبراجیت پیدا و آثار سلطنت و جہان بینی از خطوط دست او ہویا بود
راجہ در حق او زیادہ شفقت سے نمود بعد از آنکہ مجد بلوغ رسیدہ ولایت مالوہ باقطاع
او مقرر گردانید بکبراجیت التماس کرد کہ برادر کلان من بہر تہریست با وجود اولایق نیت
کہ من امر حکومت بر خود بگیرم ایالت بنام برادر کلان مقرر شود و من بامروزارت او خواہم
پرداخت راجہ التماس او پسندیدہ حکومت مالوہ بہ بہر تہری مقرر کردہ ہر دو برادر بر آن
ولایت رخصت نمود بہر تہری در آن ولایت رسیدہ شہر اوجین را دارالایالت نمودہ حکومت
سے کرد و بکبراجیت بامروزارت قیام داشتہ نظم و نسق مہمات از قرار واقعی سے نمود
این ہر دو برادر بنور پنجہ دلاوری و مردانگی و قوت فراست و فہم زانگی اکثر ولایات جو اردو حیطہ
تصرف در آوردند و فرمان روایان را فرمان پذیر کردند حکم انہا بر اکثر ممالک جاری گشت و شہر
اوجین آن قدر وسعت یافت کہ سیزدہ کردہ طول نہ کردہ عرض آبادی گردید از انجا کہ راجہ بہر تہری را
با اہلیہ خویش کہ از ننگ سینا نام داشت و آن را پنگلا نیز گفتند سے الفت بسیار بود اکثر
اوقات درون حرم سرا سے ماندی و برائے بکامرانی بودہ تڑ عشق و محبت بانختے و بامور
مالی و ملکی کمتر پرداختے و تمام مدارالمہامی فرمان روا سے بر سر بکبراجیت برادر نمود گذشتہ بود
بکبراجیت بر راجہ از روی مصلحت و نصیحت گفتے کہ مدام درون حرم سرا بودن و از مہمات
جہان داری غفلت ورزیدن مناسب نیست ملکہ جہان چہ برائے آنکہ مدار کار بہر بکبراجیت
بود و چہ بنا بر آنکہ او راجہ را از بودن اندرون منع می کرد از بکبراجیت آرزو شدہ
بہ سخنان سخت و درشت راجہ را برین آورد کہ بکبراجیت را از پیش خود احسانہ آج گرداند
چون راجہ نادان محکوم حکم آن زن خانہ بر انداز بود بالضرور برادر خود را کہ از جانب عزیز
و مدار ممالک برو بود از ملک خود بدر کرد و آن سلوہ الذکا و مطیع و مغلوب انسانے نظر

گویان و زبان طعنہ ہرزہ سہ ایان نخل و منفعل مے بود و دایا در تدارک این امر مے کوشید نوبتی
گندہرپ سین بطریق دوام بوقت شب جسد خرمے گذاشتم بصورت آدمی در آمدہ درون حم
سرافتہ بود راجہ قابو یافتہ در طویلہ آمدہ جسد خرمے اورا بدست آوردہ در آتش سوزان انداختہ
خاکستر گردانید گندہرپ سین همان وقت از حرم سدایے بیرون آمدہ گفت کہ اسے راجہ
وقتے کہ اندر بن دعایے بد کردہ چنان گفتہ بود ہر گاہ این بدن خرمے را راجہ عظیم الشان بسوزاند
من باز این عالم بکان اصلے خود واصل شوم درین صورت از تو در حق من عنایت غایت
مصرف شدہ کہ این پسر کے کہ باعث نکال و وبال من بود بسوزانیدے پیش ازین پسر
من بہر تہری نام از پرستار ولادت یافتہ اکنون کہ دختر مے تو حاملہ است بکہ حاجت نام پسر
ازو بوجود خواهد آمد کہ قوت ہزار فیل داشتہ باشد و نام ہن ہر دو پسر بر صفحہ روزگار
تا انقراض زمان خواهد ماند چون ایام دعایے بد اندر از حال من آہن شد و مارا در عالم
علوی بکان خویش بایستافت از شمار خصم مے شوم این راجہت و بجانب آسمان روانہ
گشتہ از نظر غایب گردید راجہ از سوح این سانحہ غریبہ چیران شدہ تاسف خور و کہ خدمت
این ملکی نژاد کہ از اتفاقات حسنہ درین جا وارو گشتہ بود بواقعی بجایا و روم و نیز خوف
بخطار راہ یافت کہ پسرے ازین دختر پیدا خواهد شد کہ ہزار فیل را قوت خواهد داشت اگر
او درین ملک تسلط گشتہ بزور بازو مے خود سلطنت مارا بگیستہ مقاومت باو مشکل خواهد
بود پس نگاہ بانان تعیین فرمود کہ ہر گاہ از ان دختر سپرد ولادت شود باید کہ حاضر گردانند
تا کارش با تمام رسانیدہ شود و دخترش از فراق گندہرپ سین در آتش عم مے سوخت چون شنید
کہ نگاہ بانان تعیین شدہ اند اندیشہ کرد کہ پسر مے کہ عنقریب بعرصہ وجود مے دراید گشتہ
عم بالاسے عم عاید حال او گردید و زندگانی برو وبال گشت و زیادہ ازین تاب حزن و اندو
نیاوردہ شکم خور از کار و برد بردہ تار و پود ہستی کسخت و ازین رو کہ ایام وضع حمل نزدیک
رسیدہ بود و نیز از اوت ایر و جہان افزین بران اقتضا داشت کہ آن پسر در عرصہ
کبتی بوجود آمدہ کار ہے کہ از اندازہ بشری بعید باشد بظہور رساند از شکم آن عورت
پسر زندہ بر آمدہ بسان نوزادگان گریہ آغاز نہاد و نگاہ بانان همان وقت آن پسر نزد
راجہ بروہ حقیقت مردن مادرش و بر آمدن آن از شکم گذارش نمودند راجہ از رفتن
گندہرپ سین تاسف داشت در نیوالا از مردن دختر خویش بدینطریق زیادہ افسوس نمودہ

بود که برهنے بقصد غسل بخارہ آب در رسید و گندہرپ سین آواز کرد کہ اسے برہن من گندہرپ سین
 پسر راجہ اندر درین آب اقامت دارم بر اجراین ولایت پیغام کن کہ دختر خود را بمن پیوند گرداند
 تا ہر مقصودے کہ داشتہ باشد بانجام رسانم در صورتے کہ ازین امر انحراف و رزوا این شہر را
 زیروز برے سازم برہن در آن روز این آواز باور نکرد چون دوسہ روز علی الاقبال ہمیں نمط
 آوازے از آن تالاب شنید ناگزیر راجہ دہارا نگہے را بر این امر غریب اطلاع داد راجہ متعجب
 شدہ بر کنارہ تالاب رفتہ این آواز بے واسطہ گوش در آورد و گفت اگر فی الواقع تو گندہرپ سین
 خلف راجہ اندرستی و قدرت سرانجام مہام و مرام خلائق داری فی الفور حصار آہنی برد و این
 شہر درست ساز تا تصدیق بر قول تو کردہ دختر خود را در زوجیت تو در آورده شود و گندہرپ
 سین قبول کردہ بچمت حصول این مامل بجناب ایزد و اہب العطا یا مناجات کرد و بقدرت معمار
 حقیقی کہ وقوع امثال این امور غریبہ از و میتوان شد و ہمان شب بدون وساطت معمار
 و حصار آہنی باستحکام تمام در شہر پیدا آمد **نظم**

سہ فرسنگ بالو پینا چہل بجائے ندیدند ز آب و گل
 ہین آہنیں پارہ بود و بس بعالم جنیں قلعہ نشیند کس

سوج این سانحہ غریبہ باعث تعجب خلائق گردید و راجہ دہارا حیلان ماندہ بموجب قرارداد
 دختر خود را در زوجیت گندہرپ سین دادن و ایقاعے وعدہ نمودن ناچار دانستہ بر کنار تالاب
 رسیدہ آواز کرد کہ گندہرپ سین از ظہور این خارق بر گفتار تو اعتماد و اعتبار کردم از آب بیرون
 بیانا بطبق وعدہ دختر خود در عقد تو در آورده شود گندہرپ سین از اصغاعے این آواز بہیت
 خری از آب بیرون آمدہ خود را نمودار ساخت راجہ دیدن او در گرداب حیرت فتاد و نیز
 عرق خجالت گشت باخود گفت اگر دختر را بہین حسہ پیوند دہم از شہادت و بدگوئے امثال
 و اقزان اندیشہ دارم و اگر ازین امر انحراف مے درزم این قدسی نزا و قدرتے دارو کہ مارا و اہل
 شہر را بر خاک ہلاک اندازد و گندہرپ سین بر اسرار ضمیر راجہ واقف شدہ گفت کہ ہمارا پڑیکے
 خرے دیدہ عم مخور حکمت افریدگار بران رفتہ کہ روزانہ باہن بہیت ہستم و شبانہ بصورت
 آدمی متمثل می شوم بالضرور راجہ دہارا ز امرشس یار کسے عدول ندانستہ دختر خود را بر زوجیت
 او آورد گندہرپ سین روز در پیکر خربوودہ در طویلہ گاہ مے خورد و ہر شب در جسم انسان در
 آمدہ بہ شبستان خاص رفتہ بزوجہ خود عیش و عشرت مے کرد اما راجہ دہارا از شہادت یا وہ

کارزار برافروختند بہادران شجاعت پیشہ و دلیران شہامت اندیشہ جنگی نمودند کہ زنگ از دل
مصصام رفت و تیر کلمہ زہ بر زبان راند کمان بر بازو سے نشان قربان گشت و خنجر بکلام آفرین زبان
برکت اواز باو حملہ بہادران سر ہائے مردان از نہال قامت چون برگ ریزان بہا و حسن زن
میرنجیت و تار و پود حیات مبارزان مانند رشتہ اطباب از ہم میسخت از آب تیغ دلیران چمن چمن
گل زخم سے شکفت و بروست و بازو سے دلاوران ہر لحظہ قضا آفرین سے گفت از انجا کہ مقاومت
بافیسل دانند اسکان پشہ ضعیف بنیان و ستیزہ باشیر نژیان نہ یارائے آہو سے نا توانست
راجہ سکونت تاب عمار بہ نیاوردہ شکست یافت و در زنگاہ کشتہ شد و راجہ بکر ماجیت مظفر
و منصور گشت۔ **نظم**

غزلے کہ جوید نسر و از پنگ شود خاک از خون او لالہ رنگ
بزرگے کہ برو سے سراید زمان بہ پیکار شہینش آید گمان

مدت سلطنت راجہ سکونت چہاروہ سال

راجہ بکر ماجیت بن گندہرپ سین در بیان ولادت راجہ بکر ماجیت شرح احوال و بعضی نسخہ اختلاف
بسیار دیدہ و شنیدہ میشود در اکبر نامہ و دیگر تواریخ سے نویسد کہ آبا عجد فرمان روئے و جین بودند و پدرش
گندہرپ سین نام داشت اما انچہ از نسخہ ترجمہ سنگھاسن تپسی کہ مشتمل بر احوال سعادت
اشتمال آن راجہ قوی اقبال بقلم آورده اند بمطالعہ در آمدہ این است وقتے کہ اندر فرمان
روائے عالم ملکوت در مقام خویش بزم طرب و نشاط ارستہ داد عشق انبساط سے داد و آن
حال گندہرپ سین خلف او بر یکی از حورائے کور آن بزم رقص سے کردند مبتلا گشتہ نگاہ
عاشقانہ و مشتاقانہ نمود و راجہ اندر ازین جہت کہ آن حور منظور نظرش بود از معاہدہ این حال
بر آشفست و از قہر مان جلال برائے خلف خویش دعائے بد کرد کہ از عالم علوی فرود افتد و بچہ بان
سفلی در آمدہ روزانہ بصورت خرد شبانہ بشکل آدمی بودہ باشد و ہر گاہ راجہ والا شلتے
جسد خرمی اور او را آتش سوزان انداختہ خاک تر گرداند باز بصورت اصلی در آمدہ از عالم ناسوت
در جہان ملکوت کہ مسکن بالوف اوست باز انتقال نماید بقصد قادر مطلق ہمان زمان گندہرپ سین از
مکان خویش جدا شدہ بصورت خرد آمدہ در تالاب سے متصل دہارا نگری واقعہ و کن کہ راجہ
بار مر زبان آنجا بود افتاد و درون آب اقامت ورزیدہ بخاطر آورد کہ دست راجہ این شہسہ
را باید درخواست تا بوسیلہ آن جسد خرمی و آتش بیفتد و ازین عالم انتقال نماید درین اندیشہ

بس نامور بزر زمین دفن کر دے کہ ہمیش بروے زمین بزر نشان نہاد
 راجہ سکونت کو ہی چون واسے ولایت و مالک مملکت گردید بر خود مغرور گشته به امر و وزرا
 سلوک ناهنجار در پیش نمود و باده سلطنت بر مزاج او گوارا نیفتاد و از آنجا که جہا بنانی وابستہ
 باخلاق حسنہ و اوصاف مستحسنہ و اعمال پسندیدہ و افعال گزیدہ و حوصلہ فراخ و ہمت عالی
 و نیت درست و برداشت فراوان و شجاعت فطری و سخاوت جلی و عدالت گستری و عفو
 و رزے است راجہ مذکور چون ازین صفات خالی و بہ پست فطری و کم ہمتی و کم حوصلگی و
 کم خردی و تنگ ظرفی و بد سلوکی و ناهنجاری دید حالی آمادہ بود کار ہائے کہ شایان زبان
 روایان نباشد و افغالے کہ بلا طین نسو و بعل مے آورد و از بسکہ بکوکنار میل بسیار داشت
 بنا بر افراط این کیفیت از عقل و دانش دور و بہ بے خبری و دید انشی نزدیک گردید اگرچہ
 جمع کیفیات مردود اہل دانش است اما کوکنار مذموم ترین کیفیہا است جو ان را پیر و صحیح الراج
 را بخور می کند بگلشن جوانی خزان پیری در چاشت گاہ شباب زوال شیب میرساند آفتاب
 جہنیاں را گرفتار کسوف ناتوانی مے سازد و ماہر و بیان را در محاسن ضعف مے اندازد و از
 تاثیرات آن رگھائے بدن مانند تار ہائے مسطر نمایان مے شود و بر صفحہ چہرہ همچو کاغذ تولیدہ
 کجھک اظہار مے گرد و ویداری شب و نیم خوابے روز رنجوری می آرد و شاپن خواب طائر ہوش
 را گاہے در چنگل میگیرد و گاہے مے گذارد و بے شائبہ تکلف آدمی را سیرت کوکنار از امور دنیا
 غافل و از کار عقبہ ذاہل میکند و از لذات خوردش و آرامش خواب باز میدارد و از صورت و شکل
 اصلی مسخ مے سازد و او پنچان در پوست مے افتد کہ ترک زندگانی آسان باشد و ترک از دشکل
 بالجملہ راجہ از روسے بجز روسے با بریایا و رعایا را معدلت نسپرد و بیک طرفیہ جور و جفا در پیش نمودارگان
 دولت و اعیان مملکت کہ از سلوک ناهنجارش متشکی بودند در اندک فرصت از و منحرف شدند
 و این اخبار در ممالک مشہور گشت **بیت**

پاس دار سے بعدل و داد بود   ظلم شاہی چہ رخ و باد بود

راجہ بکر باجیت والی اوجین بر اختلال احوال راجہ بد مال و گردن تابے امر او و زراسم او
 آگاہ گشتہ بالشرک ظفر طراز و عاکر عدو گداز متوجہ اندر پت یعنی دہلی گردید راجہ سکونت از
 استملع این خبر صفوف پیکار آراستہ آمادہ مدافعہ گشت ہر دو لشکر با ہم پیوستہ اتش

قیام ورزیده و دعبیت حیات سپرد

راجہ اودی سین بن راجہ جیون راج مدت سی و ہفت سال و بیچ ماہ عالم آرائے نمودہ رحلت کرد
 راجہ انند جل بن راجہ اودی سین مدت بیجاہ و کیال فرمان رولے نمودہ بلکہ آخرت شافت
 راجہ راج پال بن راجہ انند جل بعد جلوس اورنگ جہانبانی کہ بہت بیلگتانی بستہ بزور
 تیغ و سر پنجہ شجاعت اکثر فلک پہ بچر در آورده فرمان رویان را فرمان پذیر خویش گردانید
 از آنجا کہ دنیا بادہ ایرت منظرستی و استنکبار و شمر بو الہوسی و استجبار راجہ مذکور بنا بر ہجوم
 لشکر و تسلط بر سلاطین اطراف بہ بدستی زندگانی میکرد و حکام دیگر را در حنا طر نیا ورده بہمہ کس
 متکبرانہ و بدستانہ سلوک مے نمود **بیت**

باسباب دنیا چنان غوہ شد کہ خورشید در پیش او ذرہ شد
 فرمودہ حکمے پیشین و آزمودہ بزرگان عاقبت بین است کہ ہر کہ سر کبر و رعوت
 بر آسمان برد ہمانا کہ در کتر زمانہ ہمان سرش زمین آردہ چناک برابر گرد و دہر کس کہ از مستی دولت و جاہ
 دستار کج نہادہ متکبر گردید زود کہ فلک کچر رفتار ہمان دستار در گردن نشانداختہ سر بر ہنہ در
 مذلت و خواری انگند **منشوی**

تجبر عزایل را خوار کرد بہ زندان لعنت گرفتار کرد
 چو دانی تجبر چرا مے کنی خطا مے کنی و خطا مے کنی
 مصداق این مقولہ آنکہ سکونت نامی کہ بر قلیلے ملک و امانہ کوہ کمایون تصرف داشت
 و از خراج گذاران راجہ بود بامرے رکن السلطت و وزرائے موتمن الدولتہ اتفاق نمودہ
 بر سر راجہ راج پال لشکر کشید چون ارادت ایزدی بران بود کہ کاسے را بر کوہے منظر گردان
 و مورے را بر مارے نصرت دید بانغاسے کہ روداد سکونت غالب آمد و راجہ راج پال در
 زرمگاہ کشتہ شد **منظوم**

چو نیروز فرستد بہ تفتدیر پاک ز مورے بہ ہمارے رساند ہلاک
 کہ در جنگ فیروزی از اختر است نہ از گنج و بسیارے لشکر است
 مدت سلطنت راجہ راج پال بست و شش سال از ابتداء راجہ دند ہر نایت
 راجہ راج پال نہ تن سیصد و چیل و ہفت سال فرمان روا مے کردند و از بیجا سلسلہ
 راجہ دند ہر منقطع گردید و امر سلطنت بدیگران انتقال یافت **بیت**

راجه ہری جک بن راجہ چون جہات مدت سلطنت سیزده سال و دو ماہ
 راجہ ہیرین بن راجہ ہری جک مدت سلطنت سی و پنج سال و دو ماہ -
 راجہ دہت بن راجہ ہیرین چون بر تخت جہانبانی نشستہ بمقتضائے مستی بر نائے وغور و فرمان
 روائے از امور مملکت غافل گشت و اصلاح کار مالی و ملکی نمی پرداخت و بعیش و عشرت گزارانید
 و در ایام جسم سر بودن شعار خود ساخت فی الواقع ریحان بر نائی و عقفوان جوانی آتش بگاہ بے
 خردی زمان نادانی و ہنگام وزیدن تند باد صرص نفس جوانی و پالغز پار سا گوہرے و منظر
 امور شیطانی و از روی لذات نفسانی و خواہش حظات جسمانی و تمنائے حصول کامرانی
 و مبتغای اعمال و ابالی و ابتغائے درازی عمر و زندگی است انشوران از موکار فرمودہ اند کہ زبان
 روایان را غفلت امر لیسیت مذموم از جمیع امور کاہلی فعلی است بدتر از تمامی افعال شجر دولت
 را تہ نہال سلطنت را ارہ بسا بادشاہان بسبب غفلت و کاہلی از سر پر سلطنت بر حصر گدائی
 و از اوج دولت بخصیض افلاس رسیدہ اند الفصہ چون بے پروائی و لا اوبالی راجہ ہرہد
 مشہور گردید و نہر وزیرش نظر بر نارسائی او انداختہ باز کان دولت و اعیان مملکت
 اتفاق نمودہ و از صحایف و تواریخ راجہائے پیشین تغلب و تسلط وزراء سابقہ و رسیدن
 انہا از پایہ وزارت بر تہ سلطنت و اقف گشتہ از روی استیلائے کہ داشت راجہ ادہت
 را مسافر ملک نیستی نمود و خود سر میر آراے جہانبانی گردید مدت سلطنت راجہ ادہت بست
 و سہ سال و یازدہ ماہ از ابتدائے سلطنت راجہ ہیراہ لغایت سلطنت راجہ ادہت شانزدہ تن مدت
 چہار صد و چہیل و شش سال با مور سلطنت پرداختند ازین خاندان راجہ ہیراہ منقطع گردید بیست
 سر انجام گشتی ہمین است و بس   و فلے نکرده است با بیج گس
 راجہ ہیراہ از وزارت کامیاب سلطنت گردیدہ مدت چہیل و یکسال و شش ماہ جہانبانی
 نمودہ کوس رطت نواخت +

راجہ سین ہوج بن راجہ ندہر مدت چہیل و پنج سال سہ ماہ سلطنت پرداختہ ازین جہان رفت +
 راجہ ہی گنگ بن راجہ سین ہوج مدت چہیل و یکسال دو ماہ کامرے جہانبانی نرہ جہان گذران را پدر و نمودہ
 راجہ مہا جود بن راجہ ہی گنگ مدت سی سال و سہ ماہ جہانبانی و کارانی کردہ رخت ہستی بر بست +
 راجہ ناتھ بن راجہ مہا جود مدت بست ہشت سال باہر سلطنت اشتغال زدیدہ پیماہ زندگانی بسر کردہ
 راجہ جیون راج بن راجہ ناتھ مدت چہیل و پنج سال و ہفت ماہ بہ مہام جہانداری

داز تو انگر سے بہ تہیستی رسیدند و از گلشن اہلبیت در خارستان بدخوسے افتادند بجی را
 بسان سگ غوغو کہ دن ومانند حزبانگ نامہوارہ زون ناچار یک نسل بیگے را بطناً بعد بطناً بدخو بدگو
 بعالم وجود بر آمدن بے اختیار بیت قطع

بنگ خوردن کسے کہ عادت کرد
 حسن اخلاق بیرو و ازوے
 دو علامت ازوشنو و ظاہر
 زشت خوئے ازو شود باہر

بالجملہ راجہ مذکور از افراط بنگ خوردن بارکان دولت طریقہ بدگوئی در پیش کرد از ہمہ
 جہانبانی غفلت و کسالت و زید و سیراہ وزیرش نظر بر بے پروائی او داشتہ بقابوے
 وقت کارش با تمام رسانیدہ والی ولایت و مالک مملکت گردید مدت سلطنت راجہ بدہل سی
 و یکسال و ہشت ماہ از ابتداے راجہ بسرواکہ بعد نسل پاندوان بسلطنت رسیدہ بود نفایت
 راجہ بدہل چہار دہ تن مدت پانصد و یکسال جہان آراے و مملکت پیراے نمودہ جہان
 گذران را پدرو کرد وند و از پنج نسل راجہ بسرو منقطع گشتہ امر سلطنت بقوم دیگر انتقال یافت
بیت

نیک و بد روزگار دیدیم گذشت
 افسانہ این و آن شنیدیم گذشت
 راجہ پیر ماہ کہ از پایہ وزارت بسلطنت رسید مدت سلطنت سی و پنج سال
 راجہ جناب سنگہ بن راجہ پیر ماہ مدت سلطنت بہت و ہفت سال و ہفت ماہ -
 راجہ نمبر کہن بن راجہ جناب سنگہ مدت سلطنت بہت و یک سال +
 راجہ مہی پت بن راجہ نمبر کہن مدت سلطنت بہت و پنج سال و چہار ماہ -
 راجہ مہابل بن راجہ مہی پت مدت سلطنت سی و چہار سال و ہشت ماہ
 راجہ سروپ دت بن راجہ مہابل مدت سلطنت بہت و ہشت سال و سہ ماہ
 راجہ مہر سین بن راجہ سروپ دت مدت سلطنت بہت و چہار سال و سہ ماہ -
 راجہ سکھدان بن راجہ مہر سین مدت سلطنت بہت و ہفت سال و دو ماہ
 راجہ جیتل بن راجہ سکھدان مدت سلطنت بہت و ہشت سال و یازدہ ماہ
 راجہ کل مک بن راجہ جیتل مدت سلطنت سی و نہ سال و چہار ماہ
 راجہ کل مک بن راجہ کل مک مدت سلطنت چیل و شش سال
 راجہ سرمرون بن راجہ کل مک مدت سلطنت بہت سال یازدہ ماہ
 راجہ جیون جات بن راجہ سرمرون مدت سلطنت بہت و شش سال
 (۱) ستر کہن (۲) مہال (۳) سکھوان -

دست سلطنت چهل و ہفت سال و نہ ماہ

راجہ پرچیت بن راجہ آہنگ ساہ جہان آرا و مملکت پیرگنہ زندگانی برام خود نمود دست سلطنت سی و پنج سال و نہ ماہ
راجہ درتھ بن راجہ پرچیت کامیاب سلطنت و جہانبانی شدہ عدالت گتیری و رعیت پروری
نمود دست سلطنت چهل و چہار سال و نہ ماہ۔

راجہ سوہ پال بن راجہ درتھ بر سلطنت فرمانروا و کام روا گردید و از عدل و انصاف جہانیان را خوشنود دست سلطنت سی و نہ ماہ
راجہ بورت بن راجہ سوہ پال در نظام ہم گیتی ستانی پر ختم مقصویاب گردید دست سلطنت چهل و دو ماہ۔

راجہ سنجی بن راجہ بورت در جہانبانی قیام و رزیدہ رعیت نواری نمود دست سلطنت سی و دو سال و نہ ماہ
راجہ جوہن بن راجہ سنجی فرمان رواے مملکت بودہ کام روا خلایق گردید دست سلطنت سی و ہفت سال و چہار
راجہ بن پال بن راجہ جوہن کوں مملکت ستانی نواختہ عدالت پیراے را رواج داد دست
سلطنت سی و دو سال و یازدہ ماہ

راجہ سروہی بن راجہ بن پال نقارہ عالم گیری بلند آوازہ ساختہ مملکت پیراے گشت دست سلطنت
چهل و ہفت سال و ہفت ماہ۔

راجہ پدارتھ بن راجہ سروہی رایت فرماندہی بفرختہ عالمیان را مان بخشید دست سلطنت سی و پنج سال
و پنج ماہ۔

راجہ بدہل بن راجہ پدارتھ بعد جلوس بر اورنگ جہانبانی بعیش و عشرت پردا
از امور کل غافل گردید بنگ خوردن و بہ بد خوئی و بد گوئی بسر بردن شعار خود ساخت و از کثرت
بنگ بیوش گشتہ بامروزر اسلوک ناہنجار کرد و کیف بنگ اگرچہ در ابتداے حال سرخوش
و مفرح دار و خیالات رنگین و فکرات نو این بر روی کار آمد اما آخر کار آدمی راضع
میسازد و از عقل و دانش دور و بی بیان و پشوشی نزدیک میگردد و اندو بشرط دامت و ذرات
آن سوداے و ماغ و مالی خولیاے مزاج بطور میرد رعب و دہشت بر طبیعت استیلا
مے نماید فرست فرزانگی زوال مے پذیرد و مروی و مردانگی اختلال مے یابد ہمانا کہ سنگی
متلون مزاج و متنوع احوال مے باشد غیر از درشت گوے و زشت خوے کاری ندارد اسنا
و مروت مردم را در حق خود بدی مے انگار و در عوض اخلاص و محبت عناد و عداوت بطور
مے آرد و حق شناسی و کفران نعمتے پیشہ خود دارد و حلالت عمل و مرارت خنظل مساوی
مے انگار و بسا نگی را دیدم و آرزو مدم کہ بنا بر افراط این کیف از صاحب دولتے بیفلسفی

راجہ کہیم بن راجہ شہناک مدت پنجاہ و ہشت سال و پنج ماہ انتظام مہام ممالک و سلطنت و اتمام مہام خلافت نمود

راجہ کہیم بن راجہ کہیم چون در سر انجام مہام سلطنت کامل بتقدیم مراسم عدالت ذہل بود و رعایا مالی و ملی نمودند و بے پرواے و لاوابی شعاع خود ساخت از آنجا کہ از دجہان آراے نظام امور جہانیاں بوجود و فرمان رویان عظیم الشان منوط گردانیدہ جلوہ نمود و جہانیاں و انتظام مہام مملکت رانی و امن و امان عالم و عالمیان و جمعیت و رفاهیت جہانیاں وابستہ بہ ہوشیاری و آگاہی والی ولایت و جد جہد مالک مملکت منحصر داشتہ پادشاہے کہ از امور بادشاہے غفلت در زد و بے پروا زید بر آئینہ سلطنتش و پر نیاید ملک زندگانی نش زود بسر آید بہیت چو شمشیر باز ماند ز پرواے ملک بود ہر سرے را تمنائے ملک

درین صورت امر او ز را سر از اطاعت راجہ بر تاقہ بسر و انام وزیرش کہ دست تصدی در امور جہانیاں و خزان و وفایں و دیگر کارخانہ جات قوی مطلق داشت در ساختند و او را ایند و ار سلطنت نمود آن وزیر بطبع سلطنت و حب حکومت و حرص دنیا سالک مسلک بے حقیقتے و بے وفائے گشتہ بہ قابوے کہ یافت و بہ تقربی کہ دست داد راجہ کہیم را کشتہ سر پیرا را فرمان رواے گردید مدت سلطنت راجہ کہیم چہل و ہشت سال و یازدہ ماہ از اینجائے پانزدان کہ از ابتدائے راجہ جد ہشتہ لغایت راجہ کہیم مدت یکزار و ہشت صد و شصت و چہار سال سی تن بطنا بعد بطنا فرما زرواے گردند منقطع گردید و امور جہانیاں بر قوم دیگر منتقل گردید راجہ بسر واکہ از پایہ وزارت بدرجہ سلطنت رسید بعد اتمام کار راجہ کہیم بر تخت جہانداری جلوس نمود و بسر انجام مہام سلطنت اشتغال و زرید چون احوال این راجہ و اولادش مفصل نظر ہمیت لہذا باختصار پرداختہ اسم ہر یک و مدت سلطنت بقید تحریر سے در اردت سلطنت راجہ بسر و ہفتہ سال و چہار ماہ

راجہ سورسین بن راجہ بسر و ابد پدر و الا قدر اورنگ جہانیاں از زبیر زمینت داد مدت سلطنت چہل و دو سال و ہشت راجہ بیرساہ بن راجہ سورسین سریر آراے سلطنت گردیدہ عالمیان را در پناہ دولت خویش آورد مدت جہانیاں پنجاہ و دو سال و دو ماہ

راجہ آہنگ ساہ بن راجہ بیرساہ تخت نشین جہاندار گشتہ ظل افکن بر مفارق عالمیان گشت

راجه سویرین بن راجه اوگرین مدت هشتاد سال نقاره جهانگیری و ممالک ستانی توفخت.

راجه سویرین بن راجه سویرین مدت شصت و پنج سال و دو ماه اعلام جهانسانی و عرصه گیتی بستانی بنزد ساخت
راجه رسی بن راجه سویرین مدت شصت و نه سال پنج ماه رونق افزای علم و جمعیت پیرا عالمیان گشت.

راجه جیمل بن راجه رسی مدت شصت و چهار سال هفت ماه جهانرا معهود آباد و جهانیان را سرور و شاد داشت.

راجه سون پال بن راجه جیمل مدت شصت و دو سال و یک ماه بعزیت پروری و عدالت گسری نیکنامی یافت

راجه نرهدیو بن راجه سون پال مدت پنجاه و یک سال و یازده ماه و معموری اطراف ممالک آبادی اکناف گیتی گشود

راجه سوچرت بن راجه نرهدیو مدت چهل و دو سال و یازده ماه بجن سلوک و نیکوئی معاشرت زندگانی زانند

راجه بهوپ بن راجه سوچرت مدت پنجاه و هشت سال و سه ماه عدل و انصاف را رواج داده عزت نواز عالم گذشت

راجه سویرین بن راجه بهوپ پنجاه و پنج سال و هشت ماه فرمان روا سکه عدالت و مملکت پیرا بصفقت

راجه میدهاوی بن راجه سویرین مدت پنجاه و دو سال و نه ماه طوائف اتمام و طبقات خلایق

راورامن و امان داشت.

راجه سرون چتر بن راجه میدهاوی مدت پنجاه سال و هشت ماه اطراف عالم را معهود اکناف گیتی را آباد داشت

راجه بهیکم بن راجه سرون چتر مدت چهل و هفت سال و نه ماه بعزیت پروری و عدالت گسری و دشمن

گدازی و مخلص نوازی نمود

راجه پدارت بن راجه بهیکم مدت چهل و پنج سال و یازده ماه سپاه و عزیت را خوشنود و اطراف مملکت را مورد

راجه وسوان بن راجه پدارت مدت چهل و چهار سال و نه ماه در رفاه احوال رعایا و امنیت رفتار پیرا اکناف

راجه اونی بن راجه وسوان مدت چهل و چهار سال و دو ماه در تسخیر قلوب جهانیان و ترفیه احوال عالمیان گشت

راجه امینی بن راجه اونی مدت پنجاه و یک سال بر مفارق جهانیان نخل مرحمت و سایه عدالت افکند

راجه وندپال بن راجه امینی مدت سی و هشت سال و نه ماه رعایا بر یاراد و نخل عدالت میداشت

راجه ورسال بن راجه وندپال مدت چهل و دو سال و سه ماه بهمت و الا نهمت در رانش گردان

کشان همه تابان گماشت

راجه شهابک بن راجه ورسال مدت سی و شش سال در تاوید و تجزیب تالمان و قلع قمع مفسدان

ساعی بود.

۱) پرسی (۲) است پال (۳) هشت ماه (۴) سه ماه (۵) دندان (۶) سینیاک

نظهور پیوست ازین غم و غصه تخم ندامت در مریز دل میکاشت اما پشیمانی او هیچ سود نداشت و آن حال بیاس و یو حاضر گشت ته گفت اسے راجہ با آنکہ سن ترا زین امر واقف کردہ بودم چرا شدنی را نتوانستی رفع کرد راجہ نا دم گشته زبان تعذر کشود و تبضرع و خشوع التماس نمود کہ این گناہ کبیر و جرم عظیمہ کہ از من بوقوع آمدہ چگونه تدارک و تلافی آن گردود تا در آخرت بقبوتے ما خود نشود بیاس و یو گفت تلافی این گناہ خیرات بسیار باید کرد و کتاب مہا بھارت را کہ مشتمل بر اسرار حقیقت و طریقت متضمن امور خدا شناسی و ایزد پرستی و مشعر بر احوال پانڈن و محتوی بر بدائع حکایات است بسبع دل اصفا کنی لہذا راجہ خست زین و وفان و تمامی اسباب و اموال بفقرا و مساکین و غریبا و محتاجان خیرات کردہ کتاب مذکور را از زبان فصاحت بیان سنان کہ شاگرد رشید بیاس دیو بود گوش دل با اعتقاد تمام ارادت انتظام مسموع نمودہ از گناہان مہوینہ گشت و از ان زمان کتاب

مہا بھارت در عالمیان مشہور و شائع گردید راجہ بعد ان فراغ این امر با انتظام مہام جہان نداری قیام ورزید ببدن کواکب زندگی او در مغرب فنا فرقت و در ہبوط احوال انتقال نمود مدت سلطنت ہشتاد و چہار سال

راجہ اسمند بن راجہ خیمجہ از آنجا کہ از ابتدا سے راجہ اسمند احوال نسل پانڈوان مفصل بطالعہ در نیامدہ و آنچه از زبان بعضی مردم استماع یافتہ شایان اعتبار ندانندہ درین نسخہ داخل نکرده اسامی ہر یک را با بقید مدت سلطنت کہ از بعضی نسخہ بنظر در آمدہ ضمیمہ این منعمون نمودن مبنظران اخبار سلاطین اصفی الہی و اذن ضرورت دانست القصہ بعد رحلت راجہ

خیمجہ خلف بزرگ او جانشین گشت جہان آراء و ممالک پیرائے گردید و بسان نیاکان خویش طریقت رعیت پروری و داد گستری در پیش نمود مدت سلطنت ہشتاد و دو سال و دو ماہ

راجہ اومہن بن راجہ اسمند مدت ہشتاد و ہشت سال و دو ماہ زریب افزائے اورنگ جہان بینی وزیرت پیرائے سریر کشور ستالی گردید

راجہ مہاجسی بن راجہ اومہن مدت ہشتاد و کیسالیازوہ ماہ تحت فرمانروا رازوی سادہ تی پیر ارارینت مخشد

راجہ جسرتھ بن راجہ مہاجسی مدت ہفتاد و پنج سال و دو ماہ سہ افزائی بخش تاج فرماندہی و بلندی چتر الہی گشت

راجہ وشت ان بن راجہ جسرتھ مدت ہفتاد و ہشت سال و سہ ماہ کوس جہان آراء و ممالک پیرائے

بند آوازہ ساخت -

راجہ اوگر سین بن راجہ وشت ان مدت ہفتاد و ہشت سال ^{زیر} تحت فرمانروا سے در ساحت جہان آراء برافرا

نزدیک عارضی گوی ستاره پہلوی ماه نشسته و گوشواره مکل متصل رخساره گوید و ماه تابان بد
خورشید درخشان اتصال یافته

نظم

نمود از طرف عارض گوشواره	قران افکنده مه را با ستاره
بدور عارض آن ماه پاره	ثریا سان نموده گوشواره
ز دستاناد و ساعد دید رونق	ز زر کرده دو ماهی را مطوق
مرصع موس بندش گرفتفا بود	هزاران عقد گوهر را بهسا بود
نیارم بیش ازین از زخبرداد	که شد غلغالی و اندر پایش افتاد
بزیور خود که وصف آن پری کرد	که زیور را جالش زیوری کرد

بسان طاوس طناز با هزاران کرشمه و ناز از پرده برون آمده روع بر روع برهمنان گوید
و از روع شوخی و طنازی کرشمه سخی و عشوه سازی آغاز نهاد و گویا قیامت بانگاه جادو سازش هم
آغوش و بلاچین جبین او دوشاد و دوش بود جماعت برهمنان بجزر و نظاره آن ماه پاره از سنان
مترگان و تیغ ابرو و تیر نگاه و خنجر غمزه مجروح شده دست از طعام باز کشیدند و هر همه نرفیفته جمال
بے مثال او گشته مانند پیکر تصویر و صورت دیوار حیران مانند و بیان پری زوگان از دیدار آن
پری رخسار در رنگ سایه بر خاک افتاده از خود رفتند و بچو گذشتند

نظم

چون برق نگه بدل زند تاب	صد سینه آهنی کند آب
ممشوق چو چپیره بر سر وزد	عاشق چه کند اگر نه سوزد
سخت است بدور روع زیبا	دل در کف و انگهی شکیبا
کو عفتل که رو برو بر آید	کو صبر که در بر آید

راجه از مشاهده این حال بران فریق حشمتنا کسگر دید و تیغ غیرت بر فسان عقرب تیز کرده
تمامی برهمنان را در طرفه العین بر خاک هلاک انداخت و خون آن بے گناها را با ناحق ریخته

نظم

و بال دنیا و نکال عقوبتی بر خود گرفت	تا لکنش در عقوبت بے
چو چشم آیدت بر گنا ہے کسے	بدندان گز و پشت دست دریغ
به تنزی سبک دست بردن به تیغ	

بعد وقوع این امر راجه با خود بسیار فوسوس کرد و گوید که بوزاری آغاز نهاد و میگفت که اگر
انچنان فصلی شبنم بوقوع آمده که نیکو کار سے تمام عمر زائل گشت و گنہگار ای عاقبت

ناپید باه شدیم آغوشش
 گشتند جلوه های گستاخ
 باهم دو صنم غنودیم دوش
 پیچید و نخل سناخ در شاخ
 اینجا همه خوشه شد بگندم
 اندر شفق از شهاب پروین
 افتاد و بجزله نگارین

راجه بعد تقدیم مراسم زفاف هم از سمنند آرزو را در جولا نگاه مراد تاخت آن نازنین را
 بدار السلطنت آورده بر جمیع نسوان حرم سرار تبه اول بند ساخت و بر تمامی زنان رانی ساخته
 بکامرانی پرداخت و حکومت حکم او گردیده سرسوی خلان امرش بعمل نمی آورد و هرگاه کار گذاران
 قضا و قدر میخواستند که امری از جلایاب خفا بجل های ظهور جلوه گر گردانند نخستین اسباب
 آن را از بهنا خانه مشیت بمنضه بروز میرسانند تا آن امر بے تغذیر جلوه گاه شهود در آید چون
 راجه را بار اوت ایزدی مصدر گنا ہے عظیم بالیستی شد و بوسیله آن عورت این امر سر نوشت
 او بود اتفاقاً روزی جماعه بر بهمنان بر مانده پرفائده راجه حاضر آمدند نمتهای بے شمار و خوشه های
 بسیار و طعامهای شیرین خورد و پنهانی کین و تزش و انواع مطعومات و مشروبات و اقسام
 حلویات و مرییات که مذاق طبیعت پروران را لذت بخشند و ذائقه آرزو مندان را

حلاوت و بد بقصد حصول ثواب پیش اینجا عه حاضر آوردند **تمت**

زهر نعتی کاید اندر شمار

خوشه های الوان زاندا زهش

بخوانهای زرین نهادند پیش

اینجا عه از بهر نعتی کام آرزو را کامران میگردند و ذائقه تننا را شیرین کام می نمودند در اشناک
 آن حال آن نازنین یعنی رانی که باعث صد گونه بلا و سزایه آفت با بود قامت قیامت انگیز
 را بزرگ رنگ حلال زینت بخشید و بر بدن سیمین اقسام عطر و غالیه مالیده ابروسه بلال را از همه
 و چشم جادو نگاه را از سرمه بیارا ست چهره زهره لب بگلگونه و دندان مروارید حسب بسی پیرست
 و انواع علاقه در غرور و زور مرصع از جواهر و اهر زوا بهر ضمیمه حسن و جمال خویش نمود رشته جواهر
 و خوشنشان بهر دو عارض تابان دام های برائے دل عاشقان تعبیه گردانید پیغوله گوهرین بر موسی
 عنبرین زنجیر بخت پائے بندان ترتیب داد از زلف مسلسل مار حلقه و اریجان گزائے جانگدازان
 آویخت و از جنبش خلخال نغمه سر افسون جادو ساز بدلفریبی دلدادگان بر خواند مروارید حلقه بینی

بجروی که راجه بر اسپ بر آمد آن ابر رفتار برق کرد در جسته در طرفتہ العین راجه را در
 بیان ہول انجیز و صحراے بلا نیز کہ روز روشن آدمی از سایہ خویش نمی ترسید و اکثرت
 اشجار خار دار بر او ان راہ گم میگردید از تشاہک اغصان سمند لذیثہ را گذارد و شوار بود و صوت
 سہلگین سباع و وحوش از دل مستمع ہوش می ربود **دیت**

و ہم زمان افتان و خیزان رفتی رفتی بد عقل زان ترسان و زان آدمی را دانی نشان

رسانید راجہ در ان بیابان ہولناک رسیدہ متعجب شدہ بر خود لرزید و چپ و راست دید ناگہا
 طاوس مرغزار نازی و تدر و کوہسار عشوہ سازی یعنی نازنین چہار دہ سالہ کہ ماہ چہار دہ از
 رشک من و جمال بے مثلش تن بکاہستگی دادہ و آفتاب برفلک چہارم از عنیت رخسار پر الوائش
 در تپ تاب افتادہ بنظر درآمد راجہ بجز نگاہ خونریزش بے خود گردید و از کرشمہ جانستاش عنان
 اختیار از دست داد سلطان عشق بر کشوروش استیلا آورد و سپہدار محبت بر عرصہ صہبش
 ترک نازی نمود لشکر شیدائی بشہرستان عقل دست تاراج بر کشاد و علم آشفستگی بر
 ساحت سینہ بلندگشت بے اختیار از اسپ فرود آمدہ پہلوے آن دلبرای ہوش فریب
 نشستہ پرسید کہ اے سر و جو بیار عنائی بدین حسن و زیباے از کدام گشتنہ و اے گوہر
 درج محبوبی بدین جمال و خوبی از کدام عالم قطع

آفاق را گردیدہ ام مہر بتان و زربدہ بسیار خوبان دیدم لیکن تو نیز بگری
 تو از پری چاہکتی و ز بگ گل نازگری از ہر چه گویم خوشتری حقا عجائب دلبری

آن جادو و نگار عشوہ سنج بہ بسم شیرین و کلمہ نمکین باہین و لہران کرشمہ ساز و نازنینان عنزہ
 پر و از حسب و نسب خویش و باعث رسیدن بیابان گذارش نمود راجہ از ادائے نازنین و گفتار شیرین
 او زیادہ مستلا و آرزو مند گشتہ بہا بخا باہین وین جنود بان ماہ جبین عقد زوجیت بستہ آن
 خرمن گل را حاصل و از بخت ار کشیدہ چیت و بر گرفت و عارض سیمین او را بار زوی تمام بوسید
 و از نسل نویسین او حقیق کامرانی نوشید و از کلید بی دندانہ قفل مراد بر کشاد و در حقہ مقصود لولو
 سیاب گون انداختہ بشقت مباشرت گوہر کمارت شکافت و صفحہ بستر از خون لعل گون رنگین ساخت

منظومہ

بچند دوران کرشمہ سازی کردند و غنچہ بوسہ بازی

گرداب حیرت فرودفته پرسید که آن چه بلاست که سر نوشت ماست خدا را بر حال من رحم کن و علاج آن بفرما تا در تدارک آن به پروازم و پیش از وقوع تدبیر مدافع آن سامن **پدیت** علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد درین سو نداز در چو رفت کار از دست بیاس دیو بمقتضای آگهی از امور حال و مال گذارش نمود که در فلان تاریخ سوداگری اسپ زیبا منظر و خوش خلقم بر درگاه تو خواهد آورد باید که تو آن اسپ را بنظر خویش نیاری و برتقتیر دیدن آنرا حسد یزکنی در صورت خریدن بران سوار نشوی و اگر سوار خواهی شد آن اسپ ترا بلا توقف در بیابان خواهد برد و در آن بیابان عورتی صاحب جمال بنظر تو خواهد درآمد باید که مبتلا حسن اونثوی و او را در ازدواج خود نیاری و برتقتیر تزویج و ازدنش زرقانه محکوم حکم اونثوی در صورتی که آن عورت را در خانه خود آورده ما مور امرش خواهد گردید گناهی عظیم از تو بمنصه ظهور خواهد رسید بیاس دیو بعد از اظهار این معنی از نظر غائب شد قضا را در روز مهو و تاجری اسپ پری جمال دیو سپیکر چون نسیم تگاور و مانند گوه تنساور قدش بسان قد دلبران آراسته رنگش مانند رنگ روز و شب پیرایه رفتارش بگردار رفتار ماهریان مندرج افزا جلالش نیز تر از باد صبا و رنگ و و باد صرصر را در اول قدم پس میگذاشت و از نقش نعل زمین پر بلال می ساخت هنگام جلوه کردن گد استننا بر چهره آفتاب می افشاند و این را که کار عالم وابسته باوست زیر پای خود میداشت **منظوم**

چو وحشی گور در صحرا تگاور	چو مرغ آب در دریا شناور
بوقت حمله برق آسا جهنده	بگاہ پویه چون صرصر دونه
اگر سایه فلندی تا زیانہ	برون جستی زمیدان زمانہ

بر درگاه راجه حاضر آورد طوائف اتام انفاص و عام بواسطه آن ازدحام آوردند و این خبر راجه رسید چون امری از پرده غیب بایستی بطور آند ناظران قضا نقاب بر روی عفتش و انش راجه انداخته بران آوردند که بے اختیار برائے دیدن اسپ از حرم سر اسے خویش بیرون انداسی و دید در غایت خوبی و زیبایی و نهایت مرغوبی و رعنائی که دیده اہل روزگار مثل آن ندیده و گوش ارباب زمانہ مانند آن نشنیده بے تامل نزدیک رسیده و بے توقف بران سوار گردید **سیت**

برق کردار بر برق نشست
تازیش زیر و تازیانہ بدست

دوست دار و عفو را پروردگار آنچه ایزد دوستدار و دوست دار

راجه بعد انصرام این امر بزم والی مجلس عالی ترتیب داده چندین هزار برہمن را مطہرات نفیہ و خلعت فاخرہ و نفیاتیاد و افزہ داد و اوقات طلا و نقرہ مرحمت ساخت و حکام اکتاف گیتی را کہ درین جشن حاضر شدہ بودند لوازم ضیافت در خور حال ہر کدام بجا آوردہ بعطائے فیلان نامدار و اسپان با درفتار و جوامہ بسیار و کشیائے نادرہ ہر دیار خوش نمود کہ درہ رخصت اطراف داد چنانچہ این جگہ را جہت تاجہ تا حال کہ چہار ہزار دہ ہفتصد سال و کثرتی منقضی میشود مشہور و معروف است و اہمیت این را جہت تکب امرے گشتہ کہ نیاگان او کہ ہر یک قدرت رسیدن بزاخاک و رفتن در قعر زمین داشتند مصدر این امور نشدہ بودند و او چگونہ مظهر این امر شگرت نشود کہ کارسہ بار و ایان قضا از روز ازل تقدیم این امر عظیم و تمیم این مہم جسم بنا مش مقرر کردہ بودند چنانچہ کاشفان اسرار ماضی و استقبال و واقفان سرایر حال و مال پیش از وقوع این امر و صحافت تاریخ ہند بنام او مندرج نمودہ بودند **بیت**

زام خویش بتوفیق او سپرد قضا عنان خویش بتدبیر او بداد و تدبیر

المقصہ بعد از انقراض این مہم خطیر را جہت انتظام مہم جہانبانی اشتغال ورزیدہ عدالت رار واج داد و عالم رار و فوج بخشید پس از انقضائے مدت متادوی اتفاقاً روزے بیاس دیو در انجمن را جہت اژد گشت ازان دانائے اسرار خیب را جہت سوال کرد کہ اجداد من یعنی پاندوان بمقتضائے دانش خداوند عدم بقائے عمر و زندگی و ظہور فنا کے دولت و کامرانی میدانستند و از امور ماضی و حال استقبال واقف بودند اینہم عرصہ کارزار استن و تیج خونخوار استن و برادران و خویشان را تلف ساختن و اساس ہستی اکثرے ذی حیات را از پا انداختن چہ معنی داشت بیاس دیولب پیاخ بکشاد کہ بارادہ ایزدی ہچنان شدنی بود کہ بمنصہ ظہور رسیدہ را جہت گفت کہ آہنبا با وجود آن قدر قدرت چنان شدنی را چہ ارفع نکر و مذبیاس دیو جواب داد کہ از افریدیا کیست کہ تقدیر افریدیا کار را تو اندر رخ کردی بندگان را ہر گاہ از امر حراوند مجازی مجال انحراف نیست از امر مہم خداوند بختیستی کرایار ایست کہ عدل تو اندر کہ **بیت**

چو از کمان قضا و قدر رسد تیری یقین کہ باز نگر دینہ ہیچ تدبیری

بالفعل امرے از پردہ غیب عاید حال تو خواہد شد و بگنابے عظیم ما خود خواہی گشت من علاج آن را بنویسم گویم کہ اگر میتوانی ان امر را کہ در حق تو وقت پیرا رفتہ است ارفع کن را جہت

میدانستند مانند لوح چوب بے نور که دن بدرگاہ خویش حاضر آورده مصلح و اسباب کشتن
 ماران آنچه مطلوب بود همه را موجود کرده با تفاق و زرائے والا نشان و برہمنان امنون دان محوطہ
 آتش ترتیب داده امنون خوانی آغاز کردند تا از تاثیرات امنونات و میامن طلسمات طرفہ تو احش
 درعبی درہنا سخانہ دلہا صفوف مار دژدہا افتاد و عجب وحشت و شورش در شہرستان زندگانی
 صفوف آن گروہ روی داد کہ از سوراخہائے زمین و غارہائے کوه بلک از عالم بالا و تحت الشری برآید
 خود بخود پروانہ وار دران حسرت نارا افتادہ جان بجان آفرین میدادند و آنچه انچنان تمجیل می آمدند کہ در
 راہ با یکدیگر می چسبیدند و بسبب اضطراب نفس ہر کدام بندے شد و اولابست ہزار مار آمدہ سوخت
 بعد ازان یک لک پس ازان یازدہ لک و سپس آن کرور پس آن مرتبہ بمرتبہ دہ کرور و بعد آن ہشتاد
 مار رسیدہ خاکستر شدند ازان جملہ جمعی بچہرہ اسپ بودند و سر بستی بسان فیل خرطوم داشتند و
 گروہے را مانند ادمیان گوش و بینی بود و اکثرے را دوسر و سہ سر و چہار سر بودند و بعضی کمبندار یک کوفہ
 و دو کوفہ و سہ کوفہ دراز بودند و بعضی بہر صورت کہ میخواستندی برآمدند و بہر جا کہ ارادہ میکرد
 می رفتند این چنین طوائف ماران آن قدر سوختند کہ از روغن بدن ایشان جو بہار وان شد
 و نوایر آتش بنامیت بلند گردید و دود آن بگردون گردان چسبید و از تصرفات امنون برہمنان
 در ارکان جمعیت سیس ناگ کہ بقول ہند تخت زمین بر یک سر از ہزار سر او قائم است احتمال
 افتادہ و آن حامل غبر خواست کہ بار زمین از دوش خود انداختہ خود را دران آتش اندازد لیکن
 ارادہ ایزد جهان آراے بران رفتہ بود کہ تختہ غبر ایکارگی شکستہ نگردد و تخم ماران از مزرعہ
 جهان معدوم مطلق نشود سیس ناگ بکان خویش متمکن ماند دران وقت اسکنک نامی درویش
 کہ صاحب حال و مال و منظر فضل و کمال بود در انجمن راجہ وار و گشت بعد از اداے دعا
 و ثنائے بے انتہا عفو تقصیرات ماران از راجہ درخواستہ شیخ گردید و حسب الاستدعائے
 آن درویش خدا اندیش آتش غضب راجہ فرو نشست و ہنگامہ جان کاہی و جانستانی بر
 شکست و بقیہ ماران ازان آتش جانستان جان بر شدند و گویند کہ بہجنگ مار نیز کہ آتش
 انتقام برائے او فروختہ شدہ بود و اصناف ماران بطیفیل او خاکستر شدند و شفاعت
 عابد نجات یافت مثنوی

دل ز نور عفو روشن مے شود   و ز سیمش سینہ گلشن مے شود

امرا و وزرا با اتفاق یکدیگر راجه پنجه را که خلف بزرگ او بود جانشین کردند و سگنان اطاعت و بندگی او قبول نموده که خدمت بر بستند این راجه با وجود خورد سالی انچنان ضبط و ربط احکام سلطنت و بندوبست اطراف مملکت کرد که احدی را یارائے خلف و انحراف نماند و رعایا و برابا و ربهلمن امان درآمد و ممالک ابا و درونق پذیرگشت و مفسدان و گردن کشان حلقه عبودیت در گوش جان انداختند و ره زنان و دزدان دست از مردم آزاری باز کشیدند بعد از چند گاه راجه در ولایت شمال لشکر کشیده فرمان روایان آن دیار را که سر از خط اطاعت کشیده بودند بعد محاربه بطبع و منقاد گردانید و ممالک مفتوحه آنها در قبضه خویش آورده مراجعت بدار السلطنت هتاپور نموده در آن وقت اونگ نامی عابد که در زمان خویش بفضل و کمال مشهور بود در مجلس راجه وارد گشت راجه و رودان عابد سعادت انگاشته کمال احترام بجا آورده عابد گفت که اسے راجه این کلام اعمال نیک است که بعل می آری و راجه ای را که با تو هیچ بدی نکرده اند ز بجا نیده و ولایت آنها میگیری و محاربات کرده بندگای خدا را میکشی و طوائف انام را با مال حواش نموده نظمه دنیا و آخرت بر خود می پسندی و امرے که بر ذمه است بتقدیم آن نیکنامی دنیا و فرخنده فرجایی عقی است بخاطرت نرسید راجه از استماع این سخن در گراب حیرت فروخته بر زبان آورد که آن کدام کار ضروریست که مرا باید کرد عابد فرمود که پدر ترا که بغایت نیکو کار و عدالت شعار و رعیت نواز و ظالم گداز بود بجنگ مارکشته و تو با وجود قدرت و قوت انتقام خون پدر بخاطر نیاوردی اگر عیوض خون پدر بجنگ رابقصاص رسالی نام نیک تو تا انقضای زمان روشن خواهی بود و راجه را گفتار عابد اثر کرد و بی اختیار اب از دید برینخت و چون عیثت در ویش جوش زد و انتقام خون پدر بخاطر آورد که بجنگ راجه تمامی ماران خاکستر گرداند بلکه تخم بار و اثرها از مزعزعی معدوم سازد چه افعی کشتن و بچپاش نگاه داشتن کار خود مندان

نیت منطوقه

زعیرت بدست ایدت نام و ننگ زعیرت مرا خود آری به چنگ
چنین گفت آن مرد بیدار بخت که از عیرت آید بخت تاج و تخت

بنابر اندیشه و اتایان زمان و برهمنان بید خون که در افنون دانی و بید خوانی نظیر و عدیل نداشتند و بقوت افنون ساکتان عالم علوی را که بالادست متوطنان جهان سفلی اند میتوانستند بر زمین آوردن بلکه بزور علوم آفتاب و ماهیات را که ضیاء بخش عرصه روزگار هستند

باید که مرا بگذرد و نگاه بطریق استهزاء آن کرماک را برداشته برپس گردن خود نهاده در آن وقت همچنگ
 خود را از غایت عظمت و نهایت نمودار کرده بر راجه پچید و گردن خود را بلند برداشت و سر خود را
 بگردن راجه نهاده بگنجد و متوجه هوا گشت چنانچه تمام مردم می دیدند و از تاثیرات زهر آن مار در آن مکان
 آتش در گرفت و برهنانی که صحبت راجه بودند تعجیل از آنجا بدو آمدند و آتش تمام آن خانه را مصلح
 بسوخت و ستونی که بر آن عمارت کرده جای برای بودن راجه ساخته بودند بضر تمام افتاده بمطی که از عمارت
 آوازی بر آید آن ستون آواز مهیب برآمد در آن شب ساکنان هستند پورا از کمال و مهشت خواب نکردند
 روز دیگر جسد سوخته راجه را بر آورده در آب گنگا انداختند و گریه و زاری دایم داری نمودند هر چند راجه
 بتدارک این امر تدبیری اینک خود را بکافی کشید بود که رسیدن ظاہر خیال در آنجا منصور نه بود و پیرین مرغ
 فکر بر غرض آن در و هم نمی کشید اما تیری که از شست قضا بر چیز و از هفت سپر تدبیر انسان در گذرد و
 خدیگی که از کمان نقتد بر بر همد از هفت جوشن مشورت اومی بیرون رود و حکم حکم سجانی و امر مبرم زنیانی
 برنی گردد خواه در بنشینه شیران باش خواه در حصار این محفوظ و منوط

چارش و بواب تو بر بد سگال	بسته فی حفظ تو راه خمیال
بیک نیازند بیکر و حسیل	بستن آن رخصه بخواید اجل
زود بود کاید اجل از کین	شیشه عمر تو زند بر زمین
نقد حیات تو بشارت بود	ختم ترا بخت بشارت بود

چند روز که راجه در آن حصن حصین بود با شماع ماجرای احوال اسلاف خویش و کتب حقیقت آن
 حقایق که اهل هند آن را بیدانت شاستر گویند و اصغای آن مشتمل بر سجات از تعلقات است و منتج رشتنگاری
 از عذاب عقبه اشتغال می داشت و کتاب بجاگوت که مشتمل بر جلال علوم حقیقت و طریقت متضمن احوال
 سری کرشن که نزد راجه باب هند مغرب و بزرگ تراست و بی شایسته تکلف اومی از استماع کماهی و دریافت
 چگونگی آن بقید علایق سجات می یابد و شبستان ضمیر بانوار شمع معرفت روشن می گردد در همان ایام بر
 کامیابی راجه بک بخت فیض اندوزی عالمیان از زبان الهام ترجمان سوامی سکھ دیوبن بیاس دیو
 که در آن مکان امیس صحبت و رفیق آنجن بود بر آمده و از آن زمان در جهان و جهانیان مشهور گشته

دست سلطنت راجه پرچمک شصت سال

راجا جمنجی بن راجه پرچمک بعد از آن که راجه پرچمک بنوعی که نوشته شد رحلت نمود

که بالائے اخصان مید و ند همه را که خاکتر شده بودند تجدید راست کرده خلعت هستی بتازگی پوشانید چنانچه
 او میان بدستور سابق بر بریدن سیزم و جانوران بنه سرای و نواجی وحشرات بحركات اشتغال درزیدند همچنگ
 از دما از مشاهده این کار پردازشی و سحر سازی در گرداب حیرت فرو رفته با خود گفت که حکم حکیم علی الاطلاق راجه
 را بنها نخانه عدم باید فرستاد اگر این حکیم میجادم پیش راجه خواهد رسید باک کردنش دشوار است فکری باید کرد
 که حکیم نزد راجه نرسد آنکه گفت و هنتر را تعریف نموده گفت که تو نزد راجه بغرض و مقصد میروی که او را از
 زهر من خلاص داده زرو مال بگیری هر چه می خواهی باشی همین جا از من بگیر و رنج سفر و رسیدن
 نزد راجه بر خود اختیار کن گفت و هنتر با خود فکر کرد که اگر اهل راجه رسیده است شاید که از افسون من
 خلاص نشود و بر تقدیری که از حکمت من منفعتی رسد شاید بمن چیزی رعایت نکند این نقد را که همچنگ
 بحسب خواهش بمن رعایت می نماید از دست گذاشته برای نسیب محنت کشیدن محض الهی است
 پس گفت و هنتر مغلوب طمع و حرص گردیده با همچنگ گفت که هر چه میخواهی بده تا ازین جا لبسکن خود
 مراجعت کنم همچنگ خوش وقت شده جواهر زد او هر باد و مرحت کرد و گفت که خاصیت این جواهر این
 است که هر چه از او در خواست کنی بی تخاصی از او استنباط شود و دیگر با تو شرطی کنم که هر گاه مرا طلب
 کنی نزد تو حاضر شوم و خدمتی که فرمائی بقدیم آن منت کشم گفت و هنتر آن جواهر را گرفت برگشت
 و بسکن خویش معاودت نمود همچنگ بحسبیت خاطر روانه شده در هستان پور رسیده دید که راجه
 در جائے محفوظ اقامت ورزیده و مار گیران و افسون گران و اطبا و حکما بر اطراف آن نشسته اند و
 نوعی احتیاط بکاری بر بند که احدی بر گردان نمی تواند گردید و شنید که چگونه نزد راجه رسیده کارش
 بانجام رساند از آنجا که بر بهمنان مید خوانان نزد راجه آمد و رفت داشتند همچنگ فرزندان خود را طلب
 داشته هر یک را بصورت بر بهمن آراستند و میوه بدست هر کدام داده بسان بر بهمنان دیگر از در بانان
 و نگاهبانان اجازت گرفتند از درون فرستاد و خود بصورت که یک خورد بر آمده در میان یکی از
 میوه که بدست فرزندان داده بود نشسته پنهان گشت و فرزندانش که بصورت بر بهمنان متصل شده
 بودند نزد راجه رسیده دعا کردند و میوه بطریق تحفه گذارند نزد راجه آن میوه را با مراد و زرا ایشار کرد
 و بنجلیک میوه آخرین که دران همچنگ مار پنهان بود بر آس خود برداشت و از آن که یک خوردی
 بر آمد راجه آن را دیده بجا حاضران انجمن گفت که هفت روز که در ویش زاده گفته بود گذشت و
 اکنون که آفتاب فرو رود شاید که گفته آن بر بهمن زاده دروغ بشود و اگر همین که یک همچنگ باشد

گستاخی شده و دویم آنکه بموجب دعای درویش زاده مستجاب الدعوات بعد هفت روز چنان گذران را پدید
 باید نمود آنگاه خادم درویش را خصمت کرده بشورت ارکان دولت و اعیان مملکت ستونی از چوب گیلان
 در میان دریای گنگ ایستاده کرده بنای عمارت که رسیدن مار و رانجا مقصور بنا شد بران احداث
 نموده با مصاحبان دانش پیشه و دانایان خرد اندیش دران حصار محفوظ پناه برد که تا انقضای ایام
 دعای بدوران حسن حصین بوده باشد و در حواشی آن جمعی کثیر از منون خوانان و مارگیران و دیگر نگاه
 بانان مقرر کرده قدغن نمود که بدین حکم گس راهم نگذارند که دران مکان تواند رسید و دار و نای که بر آن
 دفع زهر مار ضرب بودند و خود موجود داشت و دران ایام غیر از یادرب العباد هیچ نه پرواخت و مسلا چیر
 نخورد تا کشتش روز بدین منط که شست چون روز هفتم در رسید ببنگ مار حکم آفرید کار بصورت آدم گشته بقصد ملاک
 راجه از مکان خویش راهی گشت در اثنای راه که گشت و حضرت امام حکیم که بقصد آن حکمت کامله خویش از رافتادگان بستر
 و ناهیدی را بدین عیسوی جانی تازه و حیاتی از سر نو عطا کردی علی الخصوص مارگزیدگان را تریاق حیات بخش بکار بردی
 در دفع زهر مار اعجاز میسایر و سوسه کار آوردی با بچنگ ماتی مشرمار از و پرسید که کیستی و کجا میروی حکیم گفت
 شنیده ام که راجه رما ری بدعای بدرویش زاده قاهر الکلام خواهد گردید میروم تا آن راجه را که از عدالتش زیر
 دستان در عهد امن و امان هستند بعد از آن که او مارگزید و اسازی و امنون پرداز می باز زنده گردانم انی
 گفت آن مار که راجه را خواهد گردید منم اگر تو این قدر قدرت داری که گزیده مارا باز زنده گردانی بالفعل این
 درخت را بزهر خویش خاکستری سازم تو امنون خود را با متحان در این گفت و آن درخت را که مانند
 چتر سلطین دور و از فیض بخش بنجلائین نخل گستره بوده از غایت بلندی شاخش به طوبی رسیده و
 بیخ او تا شلخ گاوشی دویده منظرومه

گدشته شلخ ازین فیروز کاخش	ملایک گشته کنبشکان شاخش
چو رکان صوامع سبز پوشی	ز جنبش تیز و جردی پر حس روشی
سناده در مقام استقامت	فگنده بر زمین غسل کرامت
پنی تسبیح هر برگش زبانی	بنام ایزد عجب تسبیح خوانی

فی الغور زهر آتش کردار خاکستر ساخت حکیم گشت و بهتر با تقلل و ایهال بیامن و نونی که اعجاز جانی
 تو آن گفت از آن خاکستر بازان درخت را بطریقی که ایستاده بود درست نمود و حی که چند آدم بر شاخه
 او میزد و او را طیور که بران اشیان داشتند و اقسام حشرات از قسم مور و گس و غیر ذلک

آن خداوندیش و ران ویرانه بر سجاوه طاعت قیام و بر مصیبت عبادت قدوم و وزید و مستکلف گوش ریاضت
 و منزهی زاویه اناضت بوده اوقات عزیز را در یاد رب العباد میبرد و فرخدا آگاهی او جبین مبین او وضع
 دشکوه عرفان الهی از پیشانی نورانی او راجح بود محاسن سفید برگرد چهره نورانیش مانند خط شاعی از نور
 خورشید ظاهر و فروع حقیقت از ناصیه خاکستر الودش بسان اش از نپه با هر نظم
 در خاک شگفته بوستانی در گردن هفت آسمانی
 از خلق نشسته بر کناری درون گشته همچو تار

راجه آن عابد عبادت کیش را دیده از اسپ فر آمده طلب آب نمود آن آزاد از قید قیل و قال بتقریب
 جناب ایزد متعال از بسکه مستغرق عبادت بوده هرگز ندانست که چه کس است و چه می گوید راجه را
 که از آتش تشنگی سوزان بود نایره غضب و قهر شعله زواری بیجان را که در آن حوالی افتاده بود بگوشت
 کمان برداشته در گلوئی آن زاهد انداخته از آن مکان بمسکن خویش راهی گردید و در پیش خداوندیش
 همچنان بر مصالح ریاضت قیام می داشت و ما در در گلویش او زبان بود از چند روز خلعت آن عابد
 و رگوشه عبادت مشغول بوده و گویند و از تخم این زاهد و شکم آمواده که این قصه مشهور است پیدا
 گشته و بر سر خود همچو آموشاح داشت از بهجت او سرنگی گفتندی یعنی بر سر شاخ دارد اتفاقاً
 در آن روز از عبادتی که در پیش داشت فارغ شده مشادان و فرحان بقصد ملازمت پدر بزرگوار
 می آمد یکی از دوستانش گفت که این قدر بشادمانی می آئی مگر شنیده که راجه پر پخت مار مرده در
 گردن پدرت انداخته است سرنگی بر حقیقت واقف شده خشمناک گشت و بر کنار آب رفته غسل کرده
 بجناب حضرت صمدیت مناجات نمود که هر کس ما در گردن پدر من انداخته است بعد هفت روز
 پنجگانه مار او را گزیده بر خاک هلاک اندازد و تضرع او بدرگاه ایزدی مستجاب گشت چون از مناجات
 فارغ گشته بلازمت پدر بزرگوار رسید و دید که جهان منظر در ریاضت مستغرق است و مار مرده در
 گردنش او بخت از اویدن این حال به آواز بلند آن قدر گریه کرد که پدرش از انحال باز آمد سرنگی
 گفت ای پدر هر کس که در گردن تو ما را انداخته من او را دعای بدر کردم پدرش غضب ناک گشته گفت
 بسیار بد کردی که بر همچو راجه عادل رعیت پرور که رعایا بر ایا در سایه دولت او آسوده اند همچو غایت
 بد نمودی و بر سر اعتراض بسیار کرده یکی از خدمت خویش را نزد راجه فرستاده برین مقدمه واقف
 گردانید از استماع این خبر راجه را دو غم عاید حال گردید یکی آنکه در خدمت عابد متراض مصدور

وازداد گستری و رعیت پروری نام نیاگان و اسم خویش روشن گردانید بیت
آسوده جهان بدولت او   افزocht نظر بطلعت او

بسان راجه پاندو نیاگ خود شکار دوست بود اکثر اوقات در صحرا رفت بشکار اشتغال داشت و از
احوال رعایا خبر گرفت و محافظت عابدان که در بیابان بعبادت مشغول بودند نمودی چون مدتی بنیمط گذشت
روزی بصادق معهود بعزم لشکار سوار شده صحرا نمود و هامون گرد گردید باشیر و فیل و وحش
و طیور پر داخته جانوران لشکاری را سردار پلنگ برق آهنگ صید نیله و رنگ قوت ناخچنگ
نمودار ساخت و سپاه گوشش با شند سپاه چشمان جادو گوشش به تخمیر تخمیر برداخت
سگ بادنگ مثل ابل بر سر زرش گوش و روباها رسیده و آهوا آهوا گوگیر بخداع و فریب آهوان را اسیر گردانید
باز بن پرورد در شکار قاقچنگ و راز کرد و جره بجات ذاتی دراج را چنگل آورد و شاهین بشکار کلنگ
کار پروازی بکار برد و چسب سرخ بصد نظر بخت پروازی اشکارا کرد بجزی با مواج بال و پر چندین
مرغان در بجز فنا انداخت سره بسیاری طایران بی سر ساخت شکره در جانسگری
جانوران نظار گیان را شاد کرد و با شسته باشندگان بودار بر زمین آورده حیصرت افزای
تماشایان گشت از آواز طبل فوهمای مرغابیان مانند آه و در زمین دان بر افلاک رفت
و از خوشای شکاریان صفهای کلنگان مثل ابراز و زرش باد متفرق گشت در سطح هوا صفوف
طیور از چنگل شاهین و باز باز نرفت و در عرصه زمین صفوف و جوشش از پنجه بود و سپه گوش بدر
نجست گرویی به پیر و قنقار گور و رنگ بر خاک هلاک انداخت و جمعی بنا دوک و خدنگ نیله و گوزن
رابی جان ساخت **منظم**

بهر آهوا از تیر چنگل کیش	چو شاخ خویش می سپید بر خویش
کشید چهره و ستان در کمان تیر	چو شیر افتاد در و نبال تخمیر
گرویی بند یوزان بر کشوده	گرویی تیغ بر گور آرموده
گرویی از سگان برداشته قید	بنهره تیز کرده در پی صید
گرویی باز را پرواز داده	کلنگان را چنگل باز داده

در شنای این حال آهوی تیر از دست راجه خورده با وجود زخم میباید راجه تعاقب کرده آنقدر
تردد کرد که از لشکر خویش جدا افتاد و از بسیاری تنگ و دو مانده گشت و تشنگی بر و غالب آمد
برای آب به طرف گام شتاب میزد و قنقار اگر از شش بر آستانه درویش ریاضت کیش افتاد

برین داسل گشت مثنوی

بروند و بروند نیکی بے
چنین نیک نامی نبرده کے
زہی نیک نامی کہ تا این زمان
چو خورشید روشن بود نام شان

ایام سلطنت پاندوان و کوردان مدت یک صد و سبست و پنج سال ازان جملہ طرہین باتفاق یکدیگر
ہفتاد و شش سال و در جو دہن بعد اسراج پاندوان سیزده سال و راجہ جہرہ ہتر بعد جنگ ہابھارت
سی و شش سال ۶

راجہ پرتیچھت بن ابہمن بن ارجن در زمانی کہ پاندوان را با کوردان محار بہ رود اسیران
ہر پنج برادر نامی در رزم گاہ کشتہ شدند پاندوان بسبب بے اولادی گسٹہ خاطر و شکستہ دل گشتند
و تخم ہزاران غم در مزرعہ دلہا کاشتند از عنایت ایزدی امید نامی داشتند چون تقدیر قادر مطلق بران رفتہ
بود کہ مدت ستادی فرمان روائی در نسل پاندوان بوزہ باشد لہذا امر از شمشہ قدرت صدیت بمنصہ نمود
جلوہ گرگ دید یعنی در آن وقت کہ ابہمن بن ارجن در جنگ بار پنج کہ آن را چنگا یو گویند کشتہ شد
ز وجہ او عالمہ بود بعد از انقضائے مدت مہمہ و از بطن آن عقیقہ تلخت والا گوہر سعادت ولادت
یافت نام آن را پرتیچھت ہنادند پاندوان کہ از نسل نا امید بودند انواع شادمانی کردند شب بچو
تا امید را صبح حصول امید دید و شام اندوہ تسلما تی را سحر سرد نورانی در رسید آب رفتہ در
جو آمد مراد خفتہ بیدار گردید بلیت

بعد نا میدی بے امید ہاست
در پس خلست بے خورشید ہاست

الحق فرزندیت بنیامی چشم امید فروغ دیدہ مراد جاوید زیب صحیفہ زندگانی زمینت چرخ کامرانی
شع شبستان امانی و اماں شجرہ بوستان مقصود حال و مال حیات مستقار را معاد و منہ زندگی ناپایدار
را بسا دل قطعہ

نماند نام در دوران کے را
کہ فرزند می مانند یادگار شش
ازان نام صدق در گوش باش
کہ می یا بستند در شاہوارش

القصہ پرتیچھت در صورت و سیرت بنی ہمتا و در زور و قوت یکتا گردید بعد ازان کہ پانندوان بنہطی
کہ نوشتہ شد رخت ہستی بر بستند سر آرای جہان بنانی گشتہ با حیاے مراسم عدالت و
نصفت و افتخارے لوازم روزت در رفت عالم و عالمیان را رونق تازه و مسرت بے اندازہ بخشید

مارا بیج دغلی نیست اگر این زر نصیب من بودی آن روز ظاهر شدی که آن خانه در تصرف من بودم و
 که آن خانه ملکیت تست این نقود نیز از آن تو بوده باشد آن هر دو شخص بدینگونه بهمدگر داگو یا نموده
 احدی با نقود دست نمی کرد حتی که بایک دیگر بچسبیده این سانکه غریبه را در عدالت گاه راجه بدین شرط
 آوردند راجه که دانای اسرار غیب بود بخاطر آورد که عفریب دور کلجک میرسد نیست مردم بنیطو
 نخواهد ماند بان هر دو شخص منمود که باغفل این نقود بطریق امانت بوده باشد بعد چند روز قضیه
 را قبضل داده خواهد شد چون در اسرع اوقات دور کلجک در کسید و طرز وضع مردم در گون
 گردید آن هر دو بار بیج و مشتری خانه مسطور براسے نقود مذکور برخلاف گفت گوی سابق باهمدیگر مناقشه
 در پیش نمودند یعنی بار بیج دعوی میکرد که من خانه را فرود خستام نه نقود و دوفینه و مشتری میگفت که
 من خانه را با عماله آن حسریده قیمت داده ام این نقود تعلق بمن دارد چون این مقدمه باز در محکم
 عدالت راجه رجوع گشت و دعوی طرفین معکوس بعد عاے نخستین بظهور پیوست به یقین دانست
 که بر کشتگی اوضاع مردم بسبب نزول کلجک است ازین جهت دل از تعلقات برداشت ایضا در آن
 ایام خبر ملاکت تمامی جاودان و رفتن سری کشن و بلند هر ازین جهان فانی بشرحی که در کتاب مهابرات
 مذکور مرقوم است بسین راجه بدین شرط رسید بقای حیات در پیش تنگ آمد و عالم در نظرش تاریک گردید
 و با خود قرار داد که ترک سلطنت نموده توشه اخذت بسازد و لهذا پند بچخت بن ابهم بن ارجن را
 که از اولاد هر تیج برادر عیسار ز و وارث نبود و قتیقه فرمان روای بر پیشانی او کشیده چچم بن مهر تراش
 را وزیر مدار علیسه کرده ترک جهان بینی نمود و گوشتواره از گوشش و حایل چهار از گردن و بازو و لباس
 شاهی از تن بر آورد و به پوست درخت پوشید و برادرانش نیز متابعت او گردند همه با اتفاق یکدیگر
 از شهر برآمده و بصحرایک نهادند مردوزن استنا پور عقب ایشان میفرستند و بے اختیار گریه
 می کردند راجه همه را دلاساے نموده و دایع ساخت و هر تیج برادر و سمات و روپدی زوجه ایشان
 بجانب مشرق روان شده سیر ولایت بنگاله و آن حدود و نموده در دکن آمدند و تمام آن ممالک را گشته
 بگجرات رسیدند و از آنجا بدوار کار رفت از یاد سری کشن و بلند هر گریه کردند و از آنجا سیر ولایت تهنه
 و ملتان و پنجاب نموده در کوه بدری ناهتمه فتمه ریاضات شاق و عبادات مالایطاق کشیده بکفارت
 عصیان و ابراسے گناهان که برادران و خویشان را گشته بودند خود را در محوطه برف که آن را پانچل
 گویند فرو بستند و ایدان خود را با کشاده پیشانی مانند برف گذاختند و در دنیا نیک نامی جاوید و در
 آخرت رتبه بلند یافتند و راجه بدین شرط در برف گذاخت نشد با بدن بسشتری به بهشت

فرمودند آن را از اندازه طاقت بشری بیرون دانستند و تصدیق آن می ایستند چنانچه شرح شکرذکری
 آن نامداران در کتاب هما بصارت تفصیلاً اندراج پذیرفته آری از نیزگی مشیت ایزد بدایع افرین متون
 ارادت خالق زمان و زمین است که در هر دوری تعلقت جهانیان بطرز دیگر و در هر عصری آفرینش زمانیان
 بنوع دیگر ظهور داده عجایبات قدرت خویش بمنصه ظهور جلوه گرمی سازد چنانچه علمای و حکمای هند بوجوب کتب
 معتبره و صحف قدیم بر آن قایل هستند که مدار گردش روزگار بوقلمون بر چهار دور راست اول است
 هفتده کک و هشت هزار سال و اهل آن دور از غنی و فقیر و صغیر و کبیر بصفت راستی
 و راستگاری و ریاضت و پرهیزگاری و کمال زور و قوت موصوف می باشند و عمر طبعی آن
 مردم یک کک سال است دوم نیز تا جاگ و دوازده کک و نود و شش هزار سال و درین دور عمر و
 قوت و قامت و صفات حسن نسبت دور اول دهم حصه باقی می ماند و عمر طبعی مردم ده هزار سال می باشد
 سویم دور پر هشت کک شصت و چهار هزار سال و درین دور نیز عمر و قوت و نیکوکاری با نسبت دور دوم
 نه حصه زایل می گردد و عمر طبعی هزار سال می شود و چهارم کک چهار کک و سی و دو هزار سال و درین دور
 هم از عمر و اوصاف نیک بدستوری که نوشته اند دهم حصه باقی می ماند و عمر طبعی صد سال است و این
 دور از جمیع ادوار زبون و فاسد قرار داده اند و اهل این زمانه از صفات حسن دور و آیات و میثاق دیک
 می باشند و ازین جهت است که اهل ادوار سابقه قدرت و قوت بسیار داشتند موافق آن از مننه
 مصدر امور عظیمه می شدند و اهل این زمانه که قادر بر آن گیرد و اعمال نمی تواند شد آن را از طاقت
 بشری زیاده تصور نموده در بحر حیرت فرو میسوزند و این ادواتنا انقطاع رشتت عالم کما متداول
 بیرون از حیث شمار و افزون از حد قیاس نشان می دهند مانند گردش چرخ علی التواتر می رسد
 و در وقت رسیدن دور دیگر همان تبدیل بهار و وضع اظهار مردم بر محاسن صفات یا تعلق آیات
 بروشنی که بفلم آمده تبدیل می یابد و اوضاع مردم بطرز دوری که می رسد میگرد و چون پاندوان در اواخر
 دور و ابر بودند در اندک مدت آن دور بانقضا رسید و عمل و دخل دور کجک گریه و اوضاع و اطوار
 زمانیان برگردد و علامات زمانه فاسد نمودار گشت چنانچه قصه نادره نقلیست که پیش از نزول
 دور کجک شخصی در هستان پور که مصری عظیم بود خانه سنگین از شخصی خریده شروع عمارت نمود
 قضا را بسیار نفوذ از طلا و نقره از زیر زمین آن خانه برد چون تا هنوز زمان غنی شناسی
 بود آن شخص بفروشنده خانه گفت که من این خانه از تو خریده ام نفوذ و دینه که از آن بر آمده تعلق بتو
 دار و آن مرد پاسخ داد که من خانه را با آنچه در دست بدست تو فروخته و جمله آن بفروخت دادم

متعارف و غیر متعارف اطلاع کمال یافته چهره ارای اسرار آسمانی و صور نمائی سراسر معانی گردید اگر چه
 در بدایت ظهور عالمیان بید بود آواز غیب از زبان الهام تر جهان برهما که ذرایع آفرینش مخلوقات
 است برآمده اما بیاس و یو آن را چهار نخت ساخت هر یک را با سمی موسوم گردانید یعنی سیام بید و رگه
 بید و اتقیرین بید و حجر بید و آن هر یک را در عالمیان شایع ساخت و کتب و دیگر که پسران و پسرزاد های
 برهما از بید استنباط کرده اند از آن گفتلاب ادوار و گردش و وار بعضی از ان رو بالغدام نهاده بود
 باز بر صغحه وجود آورده تجرید و ترتیب داد و کتاب هما بھارت که جامع جمیع کتب هند است و حقیقت
 آفرینش اهل افلاک و اهل خاک و ظهور عالم و عالمیان و احوال پانزدان و کوروان و حکایات بدلیه و رو
 مندرج از تصانیف اوست و نیز بیدانت شاستر که علم الہی و مناظره بہتر از ان نشان نمیدهند
 او بنظور آورده وحدت واحد حقیقی بہ ہست آئین گذارش نموده از انجملہ آنکہ یک حسن دلاویز
 است کہ از چندین ہزار پردہ جلوه ظهور می دهد و بر گلی می پہنادر گوناگون رنگ چہرہ می افروزد و شنوی

ہستی واجب کی آمد بذات ہست تعدد ز شیون وصفات

بحر کی موج ہزاران ہزار روی کی آئینہ بانی شمار

و اعتقاد دانشندان این و یار آن است کہ از صحف فقہ کہ آن را سمرت گویند و نسخ و تواتر سخ کہ پوران
 نامند و کتب حقیقت کہ گیان خوانندہ و صحابف حکمت و نجوم و دیگر دانش نامہای قدیمہ انچہ بیاس و یو
 بتازگی رواج دادہ منظور و معتبر و عمل بر آن محض بندگی و عبادت و نتیجہ آخرت است و سوا ی آن ہر چه
 سخن ارایان نکتہ طراز و ہنگامہ سرایان سخن ساز از نور علیت و فضیلت یعنی کتب و رسائل
 و اکثر احوال و مسایل از خود اختراع کردہ اند شایان اعتبار و نتیجہ بخش اخروی نیست و نیز اعتقاد
 آن جماعتہ آنکہ آن مقتدای و اصلمان در گاہ الہی خلعت ہستی جاوید بر دوش داشتہ تا حال
 در عالم علوی و سفلی بسیار است سبحان اللہ آن اہل زمانہ از کارخانہ عنایات ایزدی چہ قدر قدرت
 و عظمت شدہ بود کہ قادر بر ارتکاب امور شگرت و کارہای سترگ می توانستند شد مصداق این
 معنی آنکہ بیاس و یو نوعی قدرت داشت کہ از امور ماضی و استقبال و اسسہ احوال و مال اگی
 داشت و انچہ میخواست بعرصہ ظهوری آورد چنانچہ عجائبات خوارق آن یگانہ آفاق در کتب معتبرہ
 مندرجست و ہم چنین از سسری کشن و ہیم و ارجن و کرن و در جوہن و دیگر بہادمان فیل انگن کارہای
 بزرگ و امور سترگ منقول است کہ زمانیان حال از شنیدن آن در گرداب تعجب و در طہ تجیر

آدمیان داشت حسب الامر راجه آن برگ را بنقار گرفته به پرواز در آمد در انشای راه شاهین دیگر او را دیده دانست که طعمه در مقدار دست از نچیت رسیده با او در آنجکت اتفاقاً آویزه آن هر دو شاهین بالائے دریائے جناب بوده در آویزش آن جانوران آب منی ازان برگ رنجیت در دمان ماهی افتاد و باروت الهی ماهی حامله گشت بعد از ده ماه ماهی بدام صیاد آمد چون صیاد شکم ماهی بشکافت پسر و دختری بطریق توابعان بد آمدند ماهی گیر حیران شده آن پسر و دختر را با نام زمت راجه برده حقیقت بعرض رسانید راجه پسر را بفرزند خود گرفته بین که در سنکرت ماهی را گویند نام نهاده چون کلان شد ولایت کنار دریائے ستلج بجایگشس مرحمت ساخت و آن ولایت بنام او ماچھی واره شهرت پذیرفته و راجه دختر را قبول نکرده ماهی گیر آن را بفرزند خود پرورش نمود چون بوی ماهی از پشش می آمد ازین جهت او را پودری گفتندی و کشتی خوردی گرفته صادر و دار در از دریائے گذرانیدی و از هیچکس چیزی نگرفتی چون دست بگذشت و آن دختر بحد بلوغ رسید و زه پارا سر بن سکت بن بشت بن برهه که از باریانتگان درگاه ایزدی بود در دریا عبور کرده حسن و جمال بمیشال دختر ماه تیشال دیده بمبتلا گشت او را تکلیف صحبت نمود و دختر از ملابت و مهابت عابد ترسیده التماس نموده که ما را ققت یم امر شریف بحال انحراف نیست اما از مردمانی که ایستاده اند شرم دارم پارا سر بقوت ریاضت خویش افسونی بکار برده ابر سیاه پیدا کرده عالم آسپندان تاریک گشت که هیچکس را پشت دست نمظنی آمد در آن حال بان ماه تیشال صحبت داشت چون فارغ شد همان زمان دختر حامله شده همان لحظه پسر و سعادت ولادت یافت و همان وقت آن پسر و الا که زبان جوانان چهارده ساله گردید پدر و مادر را تعظیم کرد و در خصمت حاصل نموده در جنگل رفت و بعبادت معبود حقیقی مشغول گشت نام سعادت فرجام آن را بیاس دیو بناده و از مشگرنی تصرفات پارا سر هیچکس از صحبت بان دختر و ولادت پسر آگهی نیافت و غنچه بکارت او همچنان ناشگفته ماند و بوسه ماهی از پشش بوسه خوش مبدل شد این همه مقدمات که بتحریر در آمد زیاده از نیکیاس نکشید و ثمانی الحال آن دختر در عقد زوجیت راجه سنن در آمد و راجه پچتر برج جد بزرگوار کوروان و پاندهوان از او حاصل شد القصد بیاس دیو بعد ولادت در صحرا رفته بعبادت شاق و ریاضت مالایطاق اشتغال ورزید و از واصلان درگاه حق و باریانتگان جناب حق مطلق گشت و از موهبت الهی و کثرت طاعات باطن حقایق موطن نوعی انجلا پذیرفت که علم لدنی حاصل کرده و بر علم آبی و طبیعی و ریاضی و منطق و مناظره و سایر علوم

و آن راجه فلک در حقیقت قدیم خدمت دهر تراشت عم بزرگوار خود سعادت دانسته و حصول ضمانتی
 اورا بجمع امور مقدم داشته تمامی مہات جهان بینی بموجب امرش سرانجام میداد و خزان و کار خانجات
 در حکم او مقرر کرده آنچه آن خدمت میکرد که دهر تراشت در زمان سلطنت پسران خود این نوع حکومت
 و فراغت نکرده بود چون شانزده سال بدین منوال گذشت روزی بہیم سین کہ دهر تراشت را اهلانی
 خواست بزور تمام آنچه آن بر بازوی خود دست زد کہ آواز آن دور رفت و بہ زبان آورد کہ این بازوی
 من ہمانست کہ یک صد پسر دهر تراشت را با شکر آہنا بکشت و دهر تراشت از استماع این سخن غمناک
 گشت و زیادہ ازان تاب بود و در انجا ایاد و ولایت

برندہ تراست گاہ بیداد شمشیر زبان ز تیغ فولاد

از بیچہت ترک تعلقات نموده معہ زوجہ خود و کنیتی مادر پانزدان و پدر و برادر خویش در صحرا رفتہ
 بعبادت در ریاضت اشتغال و رزید بعد سہ سال بر کنار تالاب ہتھامیر و بقولی در ہر دو ارگنگ
 چہان گذران را پدر و دنود چنانچہ بیاس دیو این ہمہ حقیقت را و احوال پانزدان و کوزان و نیاگان
 ایشان و دیگر حکایات در این تفصیل تحریر و آورده کتاب ہما بھارت متضمن بر دہ باب مشعر بر یک
 لک اشلوک درست کردہ از انجملہ ہشتاد و شش ہزار اشلوک در شرح حقیقت و طریقت و
 آئین خداجوی و خد طلبی و قوانین ایزد پرستی و یزدان شناسی و بیان لطافت و سخاوت و
 روایات دین مذہب و آیات و حکایات نامہ و عجایب و کیفیت کہنگی عالم و موجودات عالمیان و
 بست و چہار ہزار اشلوک مشتمل بر محاربات و لاوران جانفشان و مجادلات بہادران جانتان
 است و وجہ تسمیہ این کتاب آنست معنی ہما بزرگ و معنی بہارت جنگ است چہن مذکور است
 جنگ عظیم در سطاوی و محاذی آن اندراج یافتہ از این جہت با سہ ہما بھارت موسوم گردیدہ و دیگر
 آنکہ چون پانزدان و کوروان از اولاد راجہ بھرت ہستند کہ سلسلہ اجداد ایشان بہ پانزودہ واسطہ بر اجداد
 میرسد و اورا راجہ عظیم الشان چہانیان ہفت کشور بودہ ازین سبب این کتاب را ہما بہارت نام
 بہاند و بیاس دیو درین کتاب ولادت والدہ خویش و زادن خود بطرز غریب بھتلم آورده تفصیل
 این بطریق اجمال آنکہ راجہ عظیم الشان در چندی بیری اقامت داشت روزی در صحرا بھشت شرکار
 می پرداخت در آن حال اورا زیادہ و خیال زوجہ خویش کہ با و اخلاص بسیار داشت شہوت
 غالب آمد آب منی از او جدا شد و راجہ ان آب منی را در برگ درختی انداختہ حالہ شاہین کہ بان
 شکار میکرد نمودہ فرمود کہ در حرم سہرافتہ ہز وجہ او برساند شاہین کہ بہت درت الہی شعور

امای بر اور دو و جوش و طیور در کمال فزونی و خوش دلی سیر و طیر میکردند اهل حزنه و صنایع از مکاسب خود را
سود مندی بودند و بعبادات و طاعات اکتساب محاسن صفات اشتغال می داشتند رسم زدوی و زهرنی و کینه
و فساد و فتنه زخت هستی برمی بست امنیت و جمعیت و ختلاط و محبت طرح اقامت می انداخت جهانیان
در بحر و بر و باغ و رانغ داد و عیش و عشرت می دادند و غم و اندوه و بخل و امساک از دلها برمی انداختند نظم

ز راهی نه در چشم عشرت عیار   ز باغی نه در پائے امید خار
بمیدان دولت فلک اندر خش   زمین کامیاب زمان کام بخش

عدالت نوعی رواج یافت که شیر و گوسفند از یک منهل آب می خوردند و باز و دراج در یک مقام آرام
میگرفتند رباعی

ز عدل اوشده باز سفید جفت کنگ   ز امن اوشده شیر سبزه زین شغال
نه این دراز کند در زمین درو پنجه   نه آن فراز کند در هوا بد و چنگال

سختی و محنت بود که هر روز هشتاد هزار برهن از مایده افضال او معده خواهش محتلی می ساختند و
محتاجان روزگار در عرصه آرزو سمن مراد می تاختند بیت

بهر کس که روی عطایش رسید   و گر نسل او تنگ دستی ندید

راستی و راست گوی آنچه آن داشت که در تمام زبان بر بلوث دروغ نیالوده و غیر از راستی حرفی بر زبان
نیاروده چنانچه درین وادی روایت چند مشهور است بیت

راستی را پیشینه خود کن مدام   تا شوی در هر دو عالم نیک نام

حق اندیشی و خدا شناسی او بنجی بود که تا این زمان فرست می نمود بر دین و آئین او عمل می کنند و تذکار خارق
و اوصاف بزرگی او از عبادات می شمرند بیت

کامل همه را از نقص بیرون آرد   یک شمع هزار شمع روشن سازد

نیک نامی و فرخنده سر جامی او بنمطی که تا حال چار هزار و هشت صد و سی و شش سال می گذرد و تا این
جلوس او بر اورنگ جهان بینی در جراید روزگار و وقت اویم اهل هند مرقوم گردد الحاصل اوصاف حمیده و
صفات پسندیده و اخلاق حسنه و آیات مستحسنه و جلال شمایل و جزایل خصایل آن سر آمد پیشگان

روزگار از حد نظیر انسن و نست رباعی

ز بیخ راجه بود خامه زبان کوتاه   فغان که قصر بلند است و نردمان کوتاه
ز نگره شرف پیش طاق از ایشان   کند انش را راست رسیان کوتاه

هر دیار از اندیش خبر یافته با استقبال شتافته اقبال اطاعت و ایصال پیشکش میکنند و در صورتی که احدی از حکام اطراف از اقبال اطاعت انحراف در نزد آن اسپ را بر بند و عساکر متعینه و نباله اسپ باستیصال و گوشمال آن بی اعتدالی می پردازد و همین آئین فرما را زوایان اکناف عالم را مطیع نموده بمکان خود می رسد و این جگ آنرا میسر شود که حکم او بر تمام عالم جاری باشد چون راجه جد هشت بر تمامی راجه های هفت اقلیم غالب آمده بود حسب الامر بیاس دیو تقدیم جگ اسومید تمقید شده مصالح مطلوبه فراهم آورده و اسپ موصوف بصفتی که در کتب نوشته اند یعنی نقره خنگ باشد و هر دو گوش آن سیاه باشد بمرسانیده بقاعده معین سر داد و ارجن برادر خورد با افواج قاہره و نبال تعیین کرد اسپ در هر ولایت که می رسید حاکم آنجا با استقبال آمده قبول اطاعت می نمود و احدی را یارای آن نبود که سر از انقیاد بر تافته تخلف و انحراف تواند در زید

هر جا که جنبش رسیده	اقبال برهنه پا دیده
حکمش چون فرق بر نه پیک	در جامه راجه افتد کیک
غشش بظفر هنر بر پنجر	دولت بقیاس شیر و خنجر
هر قلعه که او به تیغ بختاد	از موم نهاد و فصل فولاد

تا آنکه ارجن و نبال اسپ سیر اکناف عالم نمود و فرما را زوایان هفت کشور را مطیع و منقاد کرده نقود اجناس بیرون از حد و قیاس از هر دیار برسم پیشکش بدست آورده بعد از یکسال بلا زمرت راجه جد هشت بر رسیده مور تخمین و آن سرین گردید و راجه این جگ را با آئین معین بتقدیم رسانیده آن قدر خیرات داد که بر همان اطراف ممالک و فقرای و مساکین از آذنیابی تیار شدند و از حسیض افلاک و تنگدستی بر آمده با وج تو نگری و تمول رسیدند

شربت جودش مزاج تلگدستی را دوا	خسته افلاس را فیض عطایش غمگسار
تی کلک بی القنع از حسیض آرزو باج	هر که بود از بینوای در مقام افتقار

بعد انفران ازین جنگ عظیم با مور جهان بینی پر داخته غرضه عالم را چون آفتاب عالم تاب در پر تو حمایت و رعایت گرفته از شش انوار عدالت و نصفت منور گردانید کافر عایا و عامر بر ایا در مهد امن و امان در آمد و ولایت رونقی تازه یافت آباد گردید و در عهد او باران بردقت و بروفق خواهش عالمیان می بارید آفت و تحطد و بار نمیداد زمین کشت پذیر و خرابه تمام و کمال منروع می شد زراعات دانه بالیده پذیرفت ریح بیشتری داد و شجرات سر سبز و شاداب بوده گل بو یاد میوه لذت

اکل و شرب نموده تارک زندگانی گشتند و گروهی بنا بر فرط اطمینان بلند افتاده جان نثار شدند نظم
 از شدت غم جهان بجو شید صد فتنه زمان زمان بجو شید
 غم سوخت درون یگان یگان ماتم کده شه جهان جهان را
 آشوب قیامت از جهان خاست شیون ز زمین آسمان خاست
 بگرفت فلک سناره باری بنشست ملک بسو گواری

با جمله اگر چه راجه جد هشته اساس زندگانی مخالفان از پانداخته فتح و نصرت یافت اما از فرود شدن عالم عالم
 ذی حیات خصوص از گذشته گردیدن برادران و خویشان و دوستان و منتسبان بتخصیص بزرگان و مریدان
 و مرشدان و استادان بسیار افسوس کرده نظر بر بنی بقای دنیا و بنی وفائی مایهها انداخته دل از تعلقات
 برگرفت بلکه از زندگانی سیر گردید خواست که ترک علقه نموده بتلانی و تدارک این عصیان بعبادات
 شاق و ریاضات مالا یطاق پردازد لیکن همیگم پیامه در زرنگاه افتاده رقی از حیات داشت نصیاح
 دل پذیر و عظمی نظیر او را از ان وادی باز داشته بتقدیم احکام سلطنت و جهان داری بعدالت
 گستری در رعیت پروری و شرح انواع تصدقات و خیرات که تفصیل آن در کتابها مکتوب رهنمون
 گردید راجه جد هشته بموجب امران منظر فضایل و کمالات و هادی وادی جلایل ملکات دل نهاد عامر
 سلطنت شده در مهنتنا پور که دار السلطنت بود بهلازمت و هر تراشت عم بزرگوار خود رسیده
 از گذشته شدن در جودهن و دیگر پیرانش عذر با خواسته بعد گرفتن اجازت از وزینت افزای
 اورنگ فرمانروایه و زیب پیرای سریر جهان کشای گردیده با اتفاق هر چهار برادر خود که کارنامه
 مردانگی هر یک مشهور است اکناف گیتی را در حوزه تصرف در آورده فرمان رویان روی زمین
 را فرمان پذیر خویش گردانید نظم

شیران جهان شکار کرده در مورچگان گنار کرده

بختش باید دو یار همدم عهدش بظرب و وظل توام

چون بیاس و یو بر راجه جد هشته فرموده بود که اگر جگ اسومید بتقدیم رساند رافع خود که خاطر
 که از گذشته شدن برادران و خویشان دارو نیز کفارت جرایم متخلفه و موهومه میتوان شد باصطلاح
 هند این جگ عبارت است از عبارات مخصوص آن زمین نظام است که بقصد تسخیر ربع مسکون اسی که بچندین
 اوصاف موصوف باشد بدون بند و ریسان مطلق عنان می سازند و فوجی از بهادران صف لشکر و
 دلاوران تیغ زن و بنال آن تعیین میکنند و آن اسپ باراده خویش در اکناف عالم سیر می کند و حکام

کهیونی باصطلاح اهل هند عبارت است از بست و یک هزار و سه صد و هفتاد و نین سواری و بقدر زمین عراق بود
 یک لک و نود و شش هزار و سه صد و سی و سه لک و هشت هزار و پنجاه پیاده که تعداد یک کهوی
 پنج لک و چهل و هفت هزار و یک صد و بست نفر باشد و بیان حساب جنگی و تمامی لشکر طرفین نود و هشت
 لک و چهل و هشت هزار و یک صد و شصت نفر آدم سنای نیل و اسپ و شتر و غیره ذلک در عرصه پیکار
 مده بودند از آن جمله جنگی یازده کس که هتوخ برادر پاندوان شش کس دیگر باشند زنده ماندند و دیگر
 سه در عرض هتوره روز بعرض تلف در آمده راه پیمای مرحله مرگ شدند و از بس که عالم عالم ذی حیات و جهان
 مان اهل نفوس بر خاک هلاک افتادند فرشتگان از قبض ارواح و منکر نیکو از پرسش سوال و جواب
 جزو مانده شدند و آن قدر شجاعت مندان رزم ساز و حربه شهادت یافتند که در بهشت برین جای برایشان
 است شدنی شایسته تکلف کارزاری بروی کار آمد که تا در کارخانه تکوین صنف انسان صورت ایجاد پذیرفته
 بیگونه پیکار نشان نمیدهند و در صحف تواریخ اسلاف امثال این محاربات بدایع از فرمان رویان
 بنین بقلم نیارده اند لغایت این نهمه چهار هزار و هشت صد و سی و پنج سال منقضی می شود تا حال این
 ربه ضرب المثل محاربات عظمه سلاطین و الایا اقدار است بل آثار استخوان و امثال آن در آن مرز معاینه
 کرد و نظر

به پیوست جنگی گرانمان نشان
 ندادند گردان و گردن کشان
 بزنان گونه پیکار آمد پدید
 که مشروح گرد گرفت و شنید

دفع شدن این نوع جنگ عظیم و کشته شدن خلایق بشمار که زهر دیار بامداد و اعانت طرفین آمده
 در امصار و بلاد و قصبات و قریات اطراف گیتی نوعی ماتم روی داد که بجزیر و تقریر راست
 آید هر طرف مادران از درد پسران و زنان از حادثه شوهران و خواهران از قضیه برادران و دیگر
 ات از غم خویشاوندان خردش دل خراش و ناله جان تراش بر آوردند و نام هر یک از
 نگان بر آورده شیون و فغان نمودند از غایت غم بر جستند و از طپانچه رنما بر خستند و از درد و درونی
 بر کنند و آهنگ ناله باوج فلک رسانیدند و بغیر جان گداز بلند ساختند و خون جگر از چشمها ریختند چو
 دریا اشک خونین باریزند و شعله شعله آه آتشین بلند کردند و حالتی بنیاد نهادند که فلک از دیدن آن تغییر
 عت خوردی و کواکب بهزاران چشم بر حالت ایشان گریستی بسیار عجزات ماتم زد و تاب افراط غم نیارده
 تخی نمودند و بیشتر زندگانی و بال دانسته خود با آتش انداخته خاکستر کردند و فریقتی ازین مصیبت ترک

دور هر گوشه عرصه نبرد انگیزی حلقه و طوق و دیگر زبور زین چندین از کشتگان جدا شده افتاده که تمام نزد گاه
 بسان عروسان پر زیور گشت و هر طرف ان قدر شمیر و نیزه و کمان و سنان از دست مردگان بر زمین آمد که
 تمام عرصه فور خانگروید و از دور نقشهای مختلفه و فرط صورتهای متضاده تمام آن زمین نگار خانه چین می نمود هر جا
 فیل و اسب و پیاده بسان مهرهای شطرنج بجان افتاده هر سو و هر سو و پا و دیگر اعضای مردگان آنقدر
 جدا جدا بودند که جای پانها دن نماند و زارغ و زغن و کمر گس و عقیاب بومی گوشت از راه دور آمده چنگل ارزو
 و منقار تمنا برآموند و شغال و کفتار و دیگر جانوران گوشت خوار روزی فراخ و طعمه ابد یافته مسرور شدند قبول
 فضلا بهند جائیکه جنگ عظیم می شود و ده نهر کس کشته می گردند یک قاب بجان برقص می در آید یک تن بے سر
 ترود می نماید این جنگ نوعی گردید که اکثر قالب بجان بسان مستان برقص در آمدند و درین جائی تری تن بجان
 و بی سر مانند مبارران و ترود و جولان بودند و هر طرف نرسید و بز و بز و کبش کبش بر می آمد و ازین آواز
 هولناک جان از تن شنوندگان بدر می رفت **نظم**

بر راست رزمی که خورشید و ماه	ندیدست هرگز چنین رزم گاه
ببارید چندان نم خون ز تیغ	که باران بار و بسالی نه میغ
بمه ریگ شد ز پهل اندرون	چو کرپاس آهار داده بخون
بیابان کبر و ارج چون بخون	یکی بی سر و دیگری سرنگون
بیابان سر اسر همه کشته بود	همه دشت از کشتگان بسته بود
بیابان چو دریای خون شد و دست	توگوی ز روی زمین لاله دست
ز بس کشته گان شد چنان روی دشت	که پوینده راه و شوار گشت
ز بس کشته افتاده در کوه و دشت	فلک گفت بس بس که از حد گذشت

تا شه روزه روز علی الاصل محاربه و مجادله سخت و مقابله و مقاتله صعب از هر دو طرف روی داد که شرح مبارزت
 هر یک از مبارزان جانفشان در دفتر گنجایش ندارد و از آنجا که در دیوان کده ازل منشیان قضا مشور فرمازوا
 بطغرای عزای فتح و نصرت بنام نامی راجه جد هشتاد و هشت کرده بودند بز و بازو اقبال و قوت سپهر مطلع لایزال
 بر در جو دهن و دیگر مخالفان غالب آمد و روز نهم در جو دهن از ضرب گرز کوه شکن بهم سین باقیع ترین حال
 قالب تهمی کرده و مکافات اعمال شنیعه خود که نسبت بحال پانداوان بنی عم نموده بود بسز رسید و نیز برادران
 و خوشیشان و منتسبان او که با و در نا هنجار بهار نین بودند بجزای افعال رسیده رخت هستی بر بستند و درین
 جنگ هفت کیبونی از جانب پانداوان و یازده کیبونی از طرف کوردان که همگی هزده کیبونی بوده باشد و

و کرم و دو شاسین و شکن پنج بخشش گردانید این بهادران میدان و فغان مبارزان عرصه هجاء و زرنگاه
آمده نمطی که شیر آهجومه را یا با زصف کلنگ را پیتان ساز و صفوف پاندوان را متفرق گردانید و اکثر

را به تیر خارا گذار و شیر آید را بر خاک انداخته جوهای خون روان ساختند **منظم**

چون شیران جنگی در آویختند ز تن جوی خونها همی رنجیتند
یکی جنگ کردند بر سان شیر نشد هیچکس هرگز از جنگ سیر

علی الخصوص بهیکم پتنامه کار پردازها نموده نوعی جنگ کرد که احدی را تاب مقاومت با و نماند گویند که هر
روزه هزار کس را بقوت سینه شهابت و زور با زوی شجاعت بر خاک هلاک می انداخت و ده روز علی التواتر
جنگ مردانه نمود آنچه ان بنر و مردان زمانه نمود که زیاده از یک کله عرابه سوار و فیل سوار و اسب سوار از

دست او کشته شدند **منظم**

در انگلند خود را دران کارزار چو شیری که گور انگلند در شکار
بهر گام مسی گام جستی ز جا به رزم فیلی فلکندی ز پای
بهر ضرب چندی فلکندی گون به رزم جوے بر اندی ز خون
بکشت از دلیران یکصد هزار همه رزم سازان همه نامدار

بهین آئین بهادران رزم ساز و دلاوران تیغ باز که کشته آب زلال جانستانی و طالب مطالب
جانفشانی بودند از هر دو طرف و بحر صیبه بیکار آورده هر یک مبارز بود و طلب کرده پسر با پدر مرید با مرشد
و شاگرد با استاد و برادر با برادر و دوست با دوست و دشمن با دشمن در آویخته بسان دیوانگان و مستان
از هوشش رفته جنگ می کردند و بهمدیگر زخمها زده از دست یکدیگر کشته می شدند و آنچه ان کارنامه بطهور
آورند که نایک از عالم ملکوت بتماشای آن در رسیدند که او کب برانستناک بهزاران چشم نظار بگی بودند
وزبان تخمین و آشنه برین بر بهادران جانفشان میکشود و ندود مدح و شنای دلاوران جانستان می نمودند **منظم**

چو صف های گردان بیار آتند یلان هم نبردان خود خواستند
دواوه بر آمد در آن زرنگاه تو گشتی بر میخنت خورشید و ماه
چکا چاک بر خاست از هر دو سوی ز خون شد همه رزم که جوی جوی
پدر رانند بر پسر جای مهر همه منتظر تا چه آمد سپهر

از کثره خونریزی جوهای خون روان گشتند و از بس بیاری خون باری گرد و غبار عرصه بیکار ز نور نشست

ز شوریدن ناله کرناے   در افتاد تپ نرزه در دست و پای

تو گوی که با دقیامت وزید   زمین پاره شد آسمان برورید

دیوان لشکر خود را هفت بخش کرده افواج هر اول و چند اول و جرنغار و برنغار و قول و طرح و نغمه ایمنی
 باید ترتیب داده رو به پیکار آوردند نخستین بهیم سین در میدان آمده آنچنان نعره همیب بر زد که زلزله در
 بین و غلغلہ در زمان افتاد ازان آواز مهولناک فیلمان و اسپان خون نمختند و اکثر مخالفان ترسان و
 زان گریختند و گرزگران بدست گرفته و بر سر گردانیده بیک ضرب چندین هزار عرابه را با سواران برهم
 ساخت و فیل و اسب را برداشته بر زمین انداخت و آدمی را بر آدمی زده بکشت و بسیاری مارا
 زشت استخوانها بر شکست نظم

همان بهیم دیوان فلن و پیل تن   که از گرز که را بکندی ز بن

یکی نعره زد در میان گروه   تو گفتی بلر زید دریا و کوه

بگو بید گو پال گرزگران   چه پولاد را سنگ آهنگران

کسی را که دیدی فلندی چومور   بکندی سرش را بیک دست زور

بیک زخم کان بهیم آهسته کرد   صدا فلند و صد کشت و صد خسته کرد

هزار و صد و شصت مرد و جسم   بیک ضرب شد خسته از دست بهیم

ارجن نیز منطی که مشیر زیان بگله گو سپندان و رآید در افواج اعدا در آمده سلک جمعیت مخالف در هم گشت
 تیر خا را شگاف خون هزاران هزار کس بر زمین ریخت گروه گروه مخالف بر خاک هلاک انداخت و از آواز
 تن آثار صورت قیامت نمودار ساخت نظم

چو رعد خروشان در آمد بجوش   ز ایوان کیوان گذشته خروش

خروشی بر آمد که کیوان شنید   تو گوی که صورت قیامت دید

نه استاد کس پیش ارجن بجنگ   بنختند با او کسی نام و تنگ

گریزان شدند ان دلیران همه   چو ارشیر غریبه آهوبه

چنین وجودین افواج خود را ترتیب و تسویه نموده حلقه های فیلمان پاکبوم و برگستوان اراسته عقب
 فیل پنجاه سوار و پس هر سوار هفت پیاده برگاشت تا هر گاه فیلمان را بر معاندان بگذرانند سواران
 پیاده ها از دنبال روان شده کار پروری نمایند و عساکر خود را با پیادگی هم یکدم پیاده در نا اچاج

سپاهی ز مور و بلخ بی شمار
 لطف پر پیشگان و تسلط شعار
 وز اندیشه مهر محاسب برهن
 همه نیزه و گرز و خنجر بدست
 نه اندر هوا باد را ماند راه
 بسبب زمین تنگ شد بر سپاه

سپاهی بکثرت فزون از شمار
 همه تیغ و داسان و خنجر گذار
 سپاهی زر بیک میا بان فزون
 سپاهی چو اشفته پیلان مست
 نه بد بر زمین پیشه را جا کرگاه
 ز بس جوش لشکر بی راه و راه

چون ساعت گور کیمیت که اکنون به تنها میسر شهرت دارد و شریف ترین اماکن و بزرگ ترین معابد
 شده و بقول دانشمندان هند برهما که فرجیه آفرینش جهانیان اوست به بدایع قدرت صانع بی
 دران امکانه شریفه از گل نیلوفر بعالم وجود آمده بالغای ربانی همان جا عالمیان را بعصه شهو و آورده
 انتظام آسای عالم تکوین و ایجاد و نظام پیرای سلسله کون و فساد گردیده و اعتقاد ان جماعت آنکه هر کس
 از اهل تقدس و ران محل قالب عنصری تهی کند از آمدن دوباره در دنیا که عبارت از تماشیح بوده باشد
 نجات یابد و در عقبی بهشت برین نصیب او شود لهذا آن مکان فیض نشان را برای کارزار مقرر کرده عرصه
 پیکار چهل و هشت کرده مقرر گردید و از طرفین افواج چون دریای موج از پی همی رسید و بسان
 عساکر بلخ نیرون از حد قباس نمودار می گردید از کثرت گرد و غبار چهره زمین و آسمان ناپیدا و از بسیاری
 جوش و خروش آثار شور محشر هویدا بود صدای تقاره رعد آواز و خروش بوق زلزله انداز و غلغله نای
 زهره گداز و آواز و دل قیامت ساز لرزه در زمین و زمان انداخت و همی های لشکر و شور و خوغای لشکریان
 گوش فلک که ساخت نظم

زمین آهین شد فلک ابنوس
 غریب از نم آسمان در گذشت
 ز سمر مغزی بود از روی رنگ
 هنر بران بصحرای هے کرد گم
 بر افکند سیمرخ در کوه قاف
 در آمد بر قص از هماغه و لیر
 زمین لرزه افتاد و در کوه راع
 نیوشده را واد در جان هر اس

به آمد ز هر دو سپه بوق و کوس
 بر لرزید کوه و بجنبید دشت
 درای جگر تاب و فریاد زنگ
 ز نفسریاد خمره گاو دم
 ز غریب کوس خار انگان
 بتیره بغرید چون تند شیر
 ز غریب کوس خالی دماغ
 خروشدین کوس رو بین کاس

بنی موسوم داند و ماده گاو خر که و دیگر حیوانات بجز غیر جنس زائیدند و دیگر شگونها که باعث مهابت بوده باشد نمودار
 گردید و انایان شگون و واقفان اسرار ظهور و بطون گفتند که از وقوع این علامات در اندک زمانی به پسران
 دهر تراشت آفات و بلیات پدید خواهد آمد یک نتیجه بدکار بهمانست و نابود خواهند شد با جمله پانزدهان در
 صحرا رفته بجای یک درین طرح اقامت انداختند پس از چند سال ارجن بقوت ریاضت خویش رساندند و لوک
 که عبارت از مکان نسرمانز و عالم ملکوت باشد رفت و ساجه جدی هشت برادران دیگر قدم ترود در راه گذاشته
 تمامی اکنه شریفه و بقاع منبر که که عبارت از تیر خندها باشد طوائف کرده سیر عالم نمود و ارجن نچمال در اندک
 بوده اقسام فنون نیز اندازی از ملانک امونخته با سباب و تجملات بسیار آمده با برادران ملحق گردید پانزدهان
 ده ازه سال در بیابان محن و شاق بی پایان گذرانیدند و قانع غریب و سوانح عجیب با آنها عاید گشت و سال سیزدهم
 در شهر بیراته رسیدند نام خود با تبدیل نموده نوکر راجه بیراته شدند کسان در جودین هر چند جست و جو نمودند
 ایشان را هرگز نیافتند چون سیزده سال با نقضار رسیده خود با را ظاهر نموده پیغام بدر جودین فرستادند
 که حصه ولایت ما را مرحمت ساز و او از روی رعوت قبول نکرد باز پیغام نمودند که اگر زیاده نباشد برای
 تمشیت امور و محشیت و تحصیل قوت هر پنج برادر را پنج موضع که کتهل و کرنال و اندری و برناوه و اندریت
 بوده باشد عنایت نمایند تا بران قانع باشم و کار بجنگ و پر خاشش نکشد و جودین از روی جهالتی
 که داشت بنا بر اجلی که او را نزدیک رسیده بود با آنکه پانزدهان این قدر لجاجت کشیدند و بر پنج موضع قناعت
 کردند صلح قبول نکرد و تشرار بر جنگ داده از اطراف عالم راجهای و رایان و الاشان که با و محبت تمام
 یا اطاعت و انقیاد و شتند با عانت و امداد طلب داشتند راجه جدی هشت نیز خویشان و منتسبان و اخلاص مندان
 خود را که نسرمانز و اے ممالک بودند با ستمداد و استعانت طلبید و رانگ فرصتی فرمانروایان و الا قدر و رایان
 عالی مقدار و بهادوران صف ننگ و دلاوران شمشیر زن و تهمتان شیرانگن و تیغ زنان قیل تن و پهلو انان سخت
 کوش و جوانان نبر بر خروش و بیان فیل پیکر و پردلان شه جگر و مبارزان رزم اندیش و شجاعان شجاعت
 کیش و گمان شیران بشیه بسالت و نهنگان و ریایه جلاوت و مردان میدان دعا و گردان عرصه سیجا پوند
 چون کوکب اسمان و ریگ بیابان و قطران باران و برگ درختان بیرون از حد حصر و شمار با تجملات حرب
 و پیکار و اسباب جنگ و کارزار و فیلمان نامدار و اسپان با در رفتار از اطراف ممالک و اکتاف مملکت
 از هر دو طرف آمده کار طلب شدند حتی که اجتمع این قدر عساکر در پنج معرکه نشان نمیدهند نظم

فراوان سپه جمع شد پیش ازین	ندیده کسی لشکر بی پیش ازین
نمودار شد لشکر نیک بخت	چو ریگ بیابان و برگ درخت

راموگشان و هیزه گویان در آن انجمن آورده حسب الامر در جودهن خواست که برهنه کند در آن وقت
 آن عقیقه هابیط بود بجناب ایزد تعالی که ستار العیوبست مناجات کرده استدعاے حفظ ستر خویش
 نمود و تصریح وزاری او در گاه عجیب الدعوات مستجاب گشت چون دو شاسین بے ارزم پارچه از
 بدن او برگرفت بقدرت الهی پارچه دیگر بر دوش او شد بهین آئین دو شاسین لباس آن عقیقه بر می
 آوزد از غیب کسوت دیگر بر او مرت میشد چند آنکه دو شاسین از بر آوردن پارچه ها مانده شده آن قدر
 پارچه از بدن آن عفت سرشت بر آمد که از حد حصر افزون بود ^(نظرا) بالضرور و دو شاسین دست از دوازده کشید
 در آن حال بر حاضران انجمن عجب حالتی گذشت همه کس از دیدن آن بی ارزمی چشم بر بستند و بر
 در جودهن و دو شاسین و رفیقان آنها زبان لعلت بر کشا و دند در جودهن ازین سخنان هیچ بخاطر نیاروده
 با وجود گرفتن ملک و مال بران قسار داد که یک بازی دیگر باید باخت اگر چه بیشتر بود هر چه از ملک
 و مال باخت است باز از آن باو باشد و اگر درین مرتبه هم باز دوازده سال معه بر او ران و صحرا
 بگذراند و سال سیزدهم در معموره بطریق اخفالسیر بر داکر و ران سال نظا هر شود باز دوازده سال در
 بیابان بوده باشد راجه بیشتر که غفل او از دست رفته بود و سخت خفته بدین شرط باز بازی
 کرد اتفاقاً درین مرتبه نیز بدین بازی را و باخت و با یقای وعده رخصت شده معه بر او ران و
 در پیدی راه صحرا پیش گرفت در آن حال کرن که عمده بدخواهان پانذوان بود از روی ظرافت گفت
 که ای درو پیدی همراه پانذوان چرامی روی بملازمت راجه در جودهن باشس او در زوجیت مروی
 متفر خواهد کرد که آن مروترا بقمار نواز و نیت و دو شاسین تمسخر بزبان آورد که پانذوان حکم خود سه سر ایان اند
 همراه آنها چه خواهی کرد یکی از ما بشوهرت خود قبول کن تا با سودگی بگذرانی همچنان بدگویان بدخو سخنان
 با ستمزاد طنزی گفتند و خسته می کردند پانذوان شرمنده و سر افکنده می بودند بهیمین منخواست
 که بزور بازی خود اتمقام از آن هیزه گویان بگیرد و امارا راجه بیشتر در آن باب اجازت نداد و بموجب
 شرط از همتنا پور بر آمده معه بر او ران رو بصحرانها و گویند که چون پانذوان از آن شهر برآمدند ناگهان
 زمین بلرزه درآمد و برق و صاعقه بدون ابر ظاهر شد لغزید و با آنکه روز گرفتن آفتاب تمام منگسف
 گشت و در روز ستاره از آسمان کمال مهابت افتاد و هر کنار همتنا پور بگریید و جانوران
 صحرائی بجانب آبادی آمدند و شغالان در روز بیازار شهر سیده فریاد کردند که گسان بالاس دروازه
 نشسته آواز نمودند و گل نیلوفر درختان بیابان بشگفت و آب دریا بالا رویه رفت و درختان میشد

درین جگ آمده شریک کار شده بود از دیدن شوکت و دولت راجه جده بیشتر عداوت کمن و حسد فرس
 بتازگی دل او را خواستید چون رخصت شده در مهستانا پور رسید این در و دل را با رفیت ان
 خویش در میان آورده در بر انداختن بنیاد دولت راجه جده بیشتر مشورت کرده صلاح همگان بران
 افتاد که انجمن قمار بازی آراسته و مقام عقل پیراسته ملک و مال از او باید گرفت بنا برین صلاح
 راجه جده بیشتر را از اندر بیت طلبداشته بعد درازی سخن مجلس قمار ترتیب داده که بختین تذویر
 در میان آوردند چون تقدیر قمار مطلق بران رفتن بود که راجه جده بیشتر با بلوران سرگشته
 بادیه ادبار و البته پای بیابان افتخار گردد با وجود آن قدر عقل و دانش مغلوب فریب آن غمازان
 گردیده شروع بقمار کرده خزینه و دینینه و نقود و اجناس و جواهر زواهر از اندازه بقیاس
 و سایر اسباب سلطنت و شهر یاری و تجملات ریاست و نامداری و ملک و مال و اسپان

و اخیال در باخت و از جمع اموال و خزاین دست خالی ساخت اسیات

طبعی بقمار یافت مایل	افتاد بورطها سے مایل
دانگه زنی قمار بازی	گسترده بساط فتنه سازی
بیشتر در خزینه بکشد	راهی بقمار خانه پیمو د
شد گرم مقام ضول ساز	زد نقش و عمل حریف کج باز
هر دم بفریب جاودانه	می باخت قمار را بهمانه
اوساده دل و حریف پرکار	اوحفته دماغ فتنه بیدار
آشفته خروشد و نظر باخت	تا مال و منال خویش در باخت
چون کرد ز مال و گنج در بار	بر ملک قمار و نوبت کار
شد هر روز دست فتنه پامال	نی ملک با و هماندونی مال
بر باخت با و سپهر ناساز	کج باخت با و حریف کج باز
بیشتر بلا بجان روی	بزخاسته غم و پشای کوبی

چون از ملک و مال چیزی نماند آنچنان مسلوب العقل گردید که هر چه بر او بود بعد از آن خود را پس
 از آن در و پدی را که زوجه هر تنج بر او بود نوبت نبوت در باخت وقوع این امر موجب حیرانی
 نظار گیان و باعث بدنامی او گردید و شائسین^(۲) بر او در جو و حسن سنگ دلی و بی ارزشی نموده پدی

باین نیاگان خویش فرمانروایان روی زمین را طلبداشته‌تنه جشن عالی ترتیب داده بود تا هر کس را که
 آن دختر پسند کند در عقد زوجیت او درآید و آن را در زبان هندی سونمیر گویند و راجه دستور چو بی کلان
 بسان قبیله در میان ایستاده کرده ماهی طلبان بر آن بسته و دیگر کلان از روغن پر کرده زیر چوب بر
 دیگران گذاشته و کمافی در غایت بزرگی و سختی نهاده و شرط نموده بود که هر کس این کمان را زده
 کرده ماهی از بالا به چوب به تیر زده در آن دیگر روغن اندازد آن دختر در مناسحت او درآید روز
 دیگر تمام راجهای در آن عرصه درآمده بتقدیم شرط تقدیر و زیدند احدی از عمده این شرط نتوانست برآید
 پانزدان بصورت گدایان در گوشه تماشا می بودند در آن وقت ارجن برآمده کمان که در غایت سختی بود زده
 کرده پانچنان تیر زد که ماهی طلبان را بالا بقیق جدا شده در دیگر روغن افتاد و نگاه و سخت راجه در ویدرا که
 و رویدی نام داشت از میان چندین راجه های والا شکوه بزور بازوی قوت گرفت نظارگیان
 وقوع این قوت و جسارت آن گدا و شش حیران ماندند و احدی را یاری آن نشد که تفاوت
 با توان کرد و تقدیر ازلی بر آن رفته بود که آن دختر را بیخ شوهر نشوند اما پانزدان هر پنج برادر و چوب
 امر او را در خویش آن را در زوجیت خود با در آوردند هر یک به قوت مقرر که چون در بهشتنا پور
 خبر رسید که پانزدان حیات هستند و سخت راجه در ویدرا بزور گرفته اند و هر تراشت حسب الصلاح ارکان
 و اعیان کسان خود رتاده ایشان را طلبیده شفقت پذیرانه بجا آورد و مجازولایت را منقسم نموده نصف
 بر وجودین پسر خود بحال داشت و نصف به پانزدان مرحمت کرده بایک دیگر ایشان نمود و موافقت و
 روابط اخلاص در میان آورده پانزدان را رخصت داد که در شهر اندر پشته بر ساحل دریای جنت که ثانی اری
 آن شهر بدلی مشهور گردید رفت و اقامت در نزد راجه جد بهشت در آن شهر رسیده با اجرای احکام
 حکومت مقتید شد و بزور شمشیر قوت مروانگی اکثر ممالک تسخیر کرده و فرار دایان اکتاف گیتی را فرمان پذیر
 گردانید چون دولت و مکننت بسیار بهم رسید جگ راجه بوجه آن که اجداد او را میسر نشده بود با تمام رسانید
 جگ راجه با صطلاح هند عبارت از عبادت عظمی است که انواع اطعمه پنچدین هزار بر زمین میدند
 و ظرف طلا و نقره با بنجامه خیرات می کنند و افسونه خوانده اقسام اغذیه و عطریه و اجناس نفیسه
 در دیان عم الغناصر انداخته خاکستری سازند و عمده ترین از شهر ایط این جگ آنست
 که راجهای روی زمین جمع آمده تمامی امور خدمات حتی که آب کشی و طعام نپزی و او تند شوی و دیگر جزویات
 بذات خود بجای آرند این عبادت آن را میسر شود که حکمش بر بهفت کشور جاری باشد چون راجه
 جد بهشت را فرمانروای گیتی مطیع و منقاد بود این جگ حسب المدعا بانجام رسیده در وجودین نیز

صاحب و مخدوم و دلی نعمت و خدای مجازی تصور نموده سر موافق تقدیم امرش عدل نکرودندی و
سرناخن خلاف مرضی او بعل بنیا و روندی و داد و عیش و عشرت دادندی نظم

چو نیک اختر کسی گز بخت فیروز
شود پیش بزرگان خدمت اندوز
کسی کس بخت و دولت پای گیرد
بچشم بختیاران جای گیرد

در جو دهن پسر کلان و هر تراشت از وید و شنید اصوات حمیده پاندوان حسد برد خصوصاً نر و زور و قوت
بهیمین آتش عناد و در کانون سینه مشتعل گردید از آنجا که دشمن گدازی آئین دین سلطنت است او با نذفع پاندوان
و انقطاع رشته زندگی آنها ساعی بوده بارها بقصد هلاک بهیم سین که آنرا از همه زبردست و زور آو
میدانست در سیر و لشکاره که با اتفاق یک دیگر در صحرا میرفتند زهر داد چند مرتبه او را در خواب پیافته و
و با حکم بسته در دریای گنگ انداخت اما چون حفظ و حراست الهی شامل حال او بوده اراده دشمن
پیش زلفت و در هر مرتبه سلامت ماند چون و هر تراشت جدبشتر را بهمه وادی قابل دانسته ولی عهد
نموده مدار کار جهان بینی در قبضه اقتدار او گذاشته بود و وجود جن زیاد حسد برده به پدر پیغام کرد که
ما را از سلطنت محروم کرده اند من تاب اطاعت جدبشتر ندارم بهمین زمان خود را میکشم و هر تراشت
فاخر داشت پسر منظور داشته مقرر کرد که نصف ولایت بعمده در جو دهن باشد و جدبشتر معهود
خویش در برناوه رفته بر نصف ولایت حکومت کند بنا برین مشورت جدبشتر را خصمت شهر برناوه داد
پیش از آن که جدبشتر در آن شهر برسد و وجود دهن کسان خود را فرستاده تلقین کرده بود که عمارات از صمغ
و قیر و ریمان و غیره فلک تعمیر کنند و بعد از آنکه پاندوان در آنجا رسید طریح اقامت اندازند قابو
یافته آتش زد و نهند تا آنها سوخته خاکستر شوند فرمان بران بموجب فرمان بعل آورده عمارات صمغ
و قیر بطریق مستر یعنی ستر و مخفی تعمیر نموده پاندوان بعد رسیدن در آن مکان از غل و حیل معاندان
واقف گردیده نقبی در آن خانه زد و راهی درست کرده شبی بدست خود آن عمارت را آتش داده
از راه نقب بدر رفتند و مهیل زنی با تیغ پسر خود که در آنجا آمده بود سوخته خاکستر گردید کسان و در جو دهن
سوختن مهیل زن و پسرانش را خاکستر گردید پاندوان با والد خود خویش تصور نموده مژده هلاک
آنها به وجود دهن رسانیده موجب مسرت او شدند و پاندوان بعد بر آمدن از آن مهلکه در صحرا رسید
لباس زاهدان در متابد و اما کن منته که میر رسیدند و بسیر ممالک ره سپری شدند و دو پسر و دو دختر
را می گشتند و شیر و کرگدن را شکاری کردند تا آنکه در شهر کهنه رسیدند راجه دروید پدر زبان آنجا دختر
صاحب جمال و حسن و خوبی بی مثال داشت و در آن ایام دختر کوچک بلوغ رسیده بود راجه دروید

بران زور هرگز نماند باشد هنر
 چو او چشم گیر و بر وزن بسود
 دو پایش بخاک اندرون سربابر
 به پیشش چه پیل و چه شیر و چه مرد
 نگروی برو تیغ فولاد کار
 نبود آدمی بود شیر غریب
 که بادا بران شیر مرد آفرین

و ارجن از بهیم سین خور و بود در قوانین کمانداری و آئین تیر اندازی از استادان روزگار و تیر
 اندازان کامل عیار و روزگذاشت و علم این علم در عرصه ربع مسکون بر افراخت و کوس ناموری این هنر
 در سفت اقلیم نواخت و این علم را بچندین عنوان کمال رسانید یعنی یک تیر انداختی هزاران تیر
 از و استخراج نموده جان گزای اعدا نمودی و نیز اگر خواستی تیرهای مستخرج در هوا متعلق بسته سدر راه باد و
 باران شدی و هزار تیر آن قدر آتش بر افروختی که هر نیک و بد را سوختی و همچنین از تیر طوفان باد
 و خاک و آب هویدا ساختی و از تاثیرات آن معاندان را بر خاک هلاک انداختی و از جانب عدوان
 اگر هزاران تیر بر آمدی آن را از تیرهای خویش در هوا براندی و در رزمگاه افسون پردازی و
 سحر سازی نموده گاهی بلند و گاهی پست و گاهی فریب و گاهی لاغر بنظر دشمنان در آمدی و زمانی بصورت
 همیب نمودار شدی و ساعتی از نظر غایب گشتی و این علم خاصه اهل ملکوت است که تیرهای انداخته
 بقوت افسون چنین کارهای نادره بروی کاری آورند و لاجمله بشری و مدرک انسانی کجا طاقت
 ارتکاب و ادراک امثال این امور عجیب تواند داشت چون ارجن ملک نژاد و قدسی نهاد بود و وقوع این
 قسم نادره کاریها از بدیع نتوان شمر و نظم

همان ارجن پهلوان شیر دل
 خدگش دل دشمنان بشکند
 خداوند او را چه سان آفرید
 همان آفرین تا همان آفرید
 که از تیر او گشت گردون نخل
 اگر کوه باشد زین بر کند
 برو آفرین کوجان آفرید
 چو ارجن بگیتی نیامد پدید

و همچنین نکل و سهدیو برادران غیر ماوری ایشان در سواری اسب و فیل و عراب و در قوا اعد نیزه بازی و
 تیغ اندازی و سایر لوازم سپه سالاری بی همتا بودند بیتی

به نیروی مردی و فرزندگ خویش
 بگردون بر افراخت او رنگ خویش

و این هتوخ برادر بهمدیگر نوعی اخلاص و یگانگی داشتند که گویا آن فریبنده بدایع موجودات
 بس روح را تجزیه ساخته در تیغ قالب انداخته و جداشته برادر کلان را هر چهار برادر خورد

که اندراج یافته بود بیرون آمدن را کافنه بسان نمر بانگ برداشت ازان او از خران و شغالان و گرگان
 و زغالان بنزدین و در هوا پسر یار آوردند و در هوا غبار پیدا شد نظور این حالت موجب حیرت نظر ارباب
 گشت سوای صد پسر مذکور ^{ند} چپه نامی از زوجه دیگر ولادت یافت که همگی یک صد و یک پسر بوده باشد خلف بزرگ
 او جز خود و بن رویین تن بود که تیر و سنان و شمشیر بر او کارگر نمی شد و در شجاعت و قوت و دعوی انفرادی داشت چون
 راجه پاندوران صحراخت هستی بموجب دعای عماد بسبب صحبت زن که خود را از شهوت نتوانست ضبط کرد
 بر بست زنان خوردش بهر ای آن بسوخت عابدان و زاهدان که در بیابان همسایگی بودند بهر تیر پسر زن
 کلان راجه را در همتنا پور رسانیدند اکثر مردم پسران را قبول نکردند و بعضی قبول میگردند خصوص در وجود بن
 پسر کلان و بهر تراشت میگفت که چون راجه پاند بسبب نفرین عابد ترک صحبت زنان کرده بود ایشان را
 چگونه فرزندان راجه تصور توان کرد و در آن وقت سر و دش از غیب آواز داد که این ها پاندوان هستند
 یعنی پسران راجه پاند که بنمط بدن بزرایج ملایکه بعالم وجود آمده اند بعد چنین آواز گل از هوا بر سر ایشان بارید
 و صدای نقاره و بوق و غوغای عظیم از جانب آسمان برخاست تمامی مردمان همتنا پور از استماع این
 آواز حیران شده پاندوان را قبول کردند و بهیک پتاه که عم پدر ایشان بود سایه حرمت و پرورش
 بر سر آنها انداخت معلمان و دانشوران فرخنده سر برای تربیت و آموزش مقرر نمود
 پاندوان بقتضای دانش خداداد و خود مستدی مادر زاده و راندک فرصتی اکثر صحایف بید و دانشاها
 بر خواند و تمامی علوم تیر اندازی و کمانداری و رسوم نیزه بازی و تیغ گذاری آموخته بعد کمال رسانیدند چنانچه
 جد بهتر که از همه کلان بود در صفات نجسته و اوصاف مستحسنه و راستی و نکوی و خسر و مندی و خوشخوی
 مشهور گردید بیت

نکوروی و نیک اختر و نیک خوی	بدل راست باز و بلبل استگوی
نه رایش به تدبیر محتاج غیر	نه امضای رایش بجز محض خیر
بگیتی ندیده کسی رخ از او	دل راستان راستی سخ از او
پاین دانش و رای و تکبیر و فر	گمان نه آید که باشد بشر

و بهیم سین از جد بهتر خود بسیار پر قوت و نور مند بود که در حقان قوی را از جا بر میگرد و فیلمان
 کوه پیک را بر دواشته بر زمین می افتند و در علم گرز بازی و جنگ نامه رزم سازی و جنگ مشتی
 و بهر کشتی نظیر خود داشت نظم

و کار از دست رفته بود از دعای پدایان عابد مردن خود در صحبت زن بتفین دانسته ترک جهان با نی نموده در صحرا
رفته عبادت و ریاضت متغال ورزید اما از بی اولادی خویش دلش ملالت اندودی بود چون هر روز و جواد
صحرائی طاعت بود در روزی بزوجه کلان که کننی نام داشت گفت که هر کس که بی اولاد بمیخورد و زخمی رود در
مادرست و جایز است که اگر شخصی اولاد نداشته باشد یا قادر بر پیدا کردن اولاد نشود از برهن فرزند حاصل
نماید چنانچه پدر من بی اولاد صلت نمود بصلاح بزرگان تو الدمن و برادران من از بیاس دیوگر دید آن عورت
پایخ داد که اگر بر سر من تیغ آبدار بسیار ممکن نیست که بام و بریکانه صحبت دارم ام چون افسونی از عابد
مرا حاصل اموخته ام که از عالم ملکوت هر کس را میخواسته باشم طلب داشته فرزند حاصل نمایم راجه این سخن
خوش وقت شد و درین باب اجازت داده آن عورت را در خلوت فرستاده خود بدروازه پاسبانسی قیام
داشت و آنچنان احتیاط بکار برود که مظنه رسیدن آدم در آنجا نباشد بقدرت قادر مطلق آن زن از
درون خانه بستن شده بیرون آمده راجه را فرود داده بعد نه ماه پسروالا گه زائیده نام فرزند فرجام او را
جد هشته نهادند نوبت و بیمن همین آیین آبستن شده پسری بغایت زبردست قوی همکل زائید نام او
بهیم سین گذاشتند در روز ولادت او واقعه غریب وقوع یافت که ناگهان در آن صحرائی مهربان
مردم از خوف خورده فریاد برداشتند کننی ترسناک شده بی اختیار برخواست و بهیم سین از بغل او جدا
شد و بر سنگ کلان افتاد از ضرب آن طفل سنگ سخت سخت گریه دید این معنی باعث تعجب گشت راجه پاند
دانست که این طفل بغایت زورمند خواهد شد نوبت سهیم همین نظر ارجن ولادت یافت در آن وقت
آوازا آسمان برآمد که چنانچه در عالم علوی اندر فرمان رواست در جهان سفلی این پسر حکم را نخواهد کرد و در
مخاربات هیچکس حریف او نخواهد شد و از زوجه دوم راجه بهیم عنوان نکل و سهدیو بطریق توانان بوجود
آمد و این هر تیغ برادر در حسن خوبی و قوت و دلاوری نظیر نداشتند و راجه باین پسران در صحرائی بود و او
سلطنت را دهر تراشت برادر کلان که نابینا بود در بهستنا پور سر انجام میداد چون زوجه دهر تراشت این
شد بعد از دو سال مضعه گوشت از شکم او برد آمد که از آهن هم سخت بود زن دهر تراشت چیران شده
میخواست که آن مضعه را براند از دوران حال بیاس حاضر شده فرمود که از آن پسران نامدار خواهد برآمد زنهار
آن گوشت را ضایع نسازند بعد از آن بموجب امر بیاس آب سرد بر آن پاشیدند از و صد سخت
شد سخت را در کوزه روغن جدا جدا انداختند با احتیاط نگاه داشتند و بعد دو سه سال آن کوزه بار او را
کردند از هر یک کوزه پسری برآمد و از همه کلان تر و در ^{دلاوری} وجود من بود گویند وقتی که در وجود من از کوزه روغن نطفی

بید خوانی هندوی مشک فام قلم بلاغت شیم و در عید گذارش ششم از احوال

فرمان روایان هندوستان از ابتدای راجه جد ششم پانزدوان

از کتب تواریخ هندی مخصوص از مها بھارت که تاریخی است بزرگ تمه و از جمیع صحف معتبره تر چنان بظهور پیوسته که سلطنت هندوستان از آغاز آفرینش جهان در خاندان والا شان پانزدوان و کوروان بوده و سلسله اسلاف ایشان علی الاتصال فرمان رواے و جهان کشای نموده اند چون نوبت سلطنت بر اجه پچتر بر ج که جد پانزدوان بود رسیده بدستور نیاگان خویش بعدالت گستری و رعیت پروری جهان بینی نموده جهان گذران را پدرو نمود و احدی از اولادش نماند که مہام جهان داری بنظام آورد و اعیان دولت با ہم مشورت نموده بجناب سر آمد عارفان خدا شناس سوامی بیاس التجا آورده بذریعہ آن کشف رموز معانی از عورات راجه سه پسر ہم رسانیدند گویند که چون زن اولین راجه تاب دیدن پیکر مہیب آن خدا آگاہ نیاورد چشم خود پوشیده بود از نیجت از و پسری نابینا بوجود آمد نام او دہر تراشت نهادند زن دومی را از مشاهده طلعت تابان آن عارف معارف یزدان رنگ زرد گر ویدہ بود از و پسری که بدنش تمام زرد بود بعالم شہودت تافت نامش پانڈگذاشتند یعنی زرد رنگ و پسر سیوم بدن نامی از پرستاری ولادت یافت چون دہر تراشت پسر کلان نابینا بود و بد کنیزک زاده بود از نیجت امر سلطنت بہ پسر میاگی کہ پانڈ بوده باشد قرار گرفت چرخ مرده این خاندان باز روشن گر ویدہ و گلشن پشمرہ سلطنت بنا زگی طراوت یافت و راجہ پانڈ بقوت سر نیجہ شجاعت و زور شمشیر ہمت بر مخالفان غالب آمدہ و اطراف ممالک بہ تسخیر در آورده نام نامی اسلاف واسم گرامی خویش روشن گردانید چون نیکار دوست و عشرت طلب بود اکثر اوقات در صحرارفتہ بشکاف اشتغال داشتی روزی بعبادت مہمود بقصد صید انگلی بیابان نورد و دونگا مان دو آہو نزو مادہ با ہم صحبت داشتند راجہ نوعی تیر جگر و فزرد کہ آہو از مادہ جدا شدہ بر زمین افتاد و آن آہو نبود عابدی بود متراض بان پیکر در آمدہ با زن خویش مباشرت داشت در حالت نزع بر زبان آورد کہ از بزد تعالی امیخواہم کہ چنانچہ ما را در زمان وصال جانان بیجان کردہ تو ہم در وقت صحبت ہم خوابہ خویش سخنوا بہ مرگ شعی راجہ از وقوع این واقعہ غمناک گر ویدہ و دو و پنجبر بدماغ او پیچید اما چه کند کہ تیر از ششت جسته

سویم راه علی مسجد است و خیبر از چشمه جمشید که بجزر و مشهور است تا دبیکه کنار
 نیلاب بمسافت نزهه کرده و راه واقع است و کمر پویه خیبر تا دو کرده بدستاری گذرشته
 می شود اما این راه نسبت بسالک دیگر سهولت دارد و آمد و شد عساکر و
 کاروانان بهین راه است از دکه تا منگه سی کرده کوه و کمر پویه اصلانیت و از منگه
 تا کابل چهل کرده هر چند کتل دارد اما چندان دشوار نیست و کابل هر چهار طرف
 کمر پویه بلند دارد و یکبارگی در آمد نینم دشوار اگر چه این صوبه چندان حاصل ندارد
 اما ضرورت آن را در وازه هندتسار داده اند از نخبهت والی هندوستان مبلغ
 معتد به بخریج سپاه انجا میفرستند و سرحد ولایت توران و ایران در امان میدارد
 و در زمان سابق که کابل از واسطی هند بیرون بود تورانیان بر اطراف هندوستان
 ترک تازی می نمودند در این صورت ولایت پنجاب و ایران و خراب می بود و انان
 زمانیکه هند و کابل در تصرف یک فرمان رواد در آمده باعث آبادی پنجاب و
 امنیت تمام هند شده طول این صوبه از انک بنا رس تا هند و کوه حدود
 پنجاه کرده و عرض از قرا باغ قندمار تا چفتان سمر حدود شرق رویه دریای سنده
 و غرب رویه غور شمالی اندراب و بدخشان و هند و کوه جنوبی فرل و نظر و کرد که
 و هر چپار طرفت همه کوهستانست زمین مسطح و هموار کم اما مزدوعات
 بهمه جاست بهشت سحر کار شتمل برسی و ششش تومان و دوازده کرده
 و شصت و پنج لک و بیست هزار دام داخل این صوبه است با بکله چون انکی
 از کیفیت هندوستان و صوبجات بتجریه در آمد اکنون ششمه از احوال
 فرمان رویان این نیا از ابتناسی پانده وان بهتلم سوانخ نگار در آوردن و باخبار
 خزانان از مسافتی گذر استختن ضرور است *

صوبه قوم بزرگ و جماعه کثیر هزاره و افغان است هزاره خود را مغول از نژاد چغتای
خان بن چنگیز خان منسار و هندی از غزنین تا قندهار و از تومان میدان تا حدود
و پنج در محال مشکله و جبال مزلفه سکونت دارند اکثر اماکن و مسکن
اجماعه غیر عملی است و افغانان خویشان را اولاد بنی اسرائیل برادران مهتر
یوسف علیه السلام می شمارند افغان نام بزرگ ایشان بود ادسه پسر داشت
یکه سرین دویم غرغشت سویم بن و ازین هر سه شاخه پدید آمد و هر سه بتسلیله
بنام یکه از نیانگان روشناس گردید الوس ترین و برتج و میسانه و خرشین
و شیرانی و اورمر و کاسی و جمند و خوشیگی و کمتانی و غلیل و هندی و صافیه
و محمدزی و یوسف زی و داودزی و کلیانی و ترکلانی به سرین پیوند و الوس
سورانی و جیلیم و اورمرزی و آنس پیدی و جکتانی و خشکی و عبدالرحمانی و کرمانی
و کاکر و عربانی مسوانی و پنی و تارن بغرغشت گراید و الوس شیرزاد و
خضر خیل و نری و لودی و نیازی و لوعانی و سوری و سردانی و کبکپوری به
بن نسبت و هند و اقوام دیگر از اولاد آنهاست که بقلم در آمد و اینهمه اقوام از
دریائے سندھ تا کابل صد گره و از حد و قندهار و ملتان تا سواد که
بحد و کافرستان و کاشغر پیوند و زیاده از سیصد گره مسکن دارند به
تقویت کبار و شمار گزار با مراکے بادشاهے نیایش نکنند چون شاهراه
با اختیار آنهاست بیلنے بطریق انعام از صوبه دار و کوشی بطریق راهداری
از مسافران بر اس اسب و شتر و گاؤ میگیرند و بعضی اوقات دست تجاوز
بهال و اطفال کار و انیان و دیگره نوردان درازی کنند و مسافران را بزر بدستی
و دزدی بدست آورده غلام می سازند و می فروشدند ادم دزد در ممالک
دیگر کم خواهد بود و افغانان تمامی ادم دزد هستند و جمیع ممالک کابل باین
قوم تعلق دارد و از بلده پشاور سه راه بکابل میرود یکه راه نیکشاپ است
شباب صعب بسیار و مسافت بعید دارد و لشکر با به صعوبت میگذرد و
دویم راه کهرپه که در جلال آباد بمشاهراه می پیوند و این راه هم از تنگی دره با صعوبت
گریه با و کی آب و دست بروی افغانان باعث آزار و اضر مسافران است

دارند پشاور شهر قدیم است که در کتب متقدیمین پرشاور و فرشاور نیز نویسنده
در نزدیکی آن کور که تری معبد جوگیان مشهور بود در عهد شاه بهمان بادشاه مهتم شده
امروز تیج تیر هته بس دل کشای است که جوگی دسینا سے و بیراگی و دیگر
در ویشان در حاشی تالاب که چشمه سار است عمارات دل فریبی اماکن
دل آویز احداث نموده افتامت دارند تومان نیکشاپ بجانب ملتان واقع
است ساکن بسیاری از قوم افغانان وسعت بسیار دارد مزرعات فزادان
خاصه شالی افتدر پیدائے یاد که بولایت دیگر هم میسرود و کان این و نمک
دران حدود القصه درین صوبه زمستان سخت شود اما گزند میرساند و در تابستان
بدون پوشش نتوان غمنود بدستند توران برف بسیار بارود و در دشت
چهار ماه و بر کو بهاد ایما باشد تالیش آب و هوای و ایام بهار تجریر راست
نیاید گوناگون میوه نشاط افزاید اگر چه انگور افتام است اما صاحب
وحسینی و قند هاری و کرنکالی لطافت دیگر دارد از جمله زر و الوما میر محمودی و تپسی
و میرزائی و از خرپوزه ها کوک نبات و ماهتابی و کله که کی باباشینی و ناشپاتی
و عبری و دو چراغ گزیده تراست و از گوناگون زراعت گندم و جو زیاده
است از زرع جو بیاری سویم حصه دارد و از نبات زلالی و هم حصه میدهند و از
انگور و نور تخمه نفتدینه و اصل گنمند و حاصل سردرختی معاف است و باین
قدیم از گل معصفر چیزے نمیدهند دانه معصفر را سویم حصه ادا سازند
و بان سمرقند و بخارا پر گننه مثل برتپجات و قریات را تومان نامند و ساکنان
این صوبه یازده زبان دارند هندی و فارسی مغولی ترکی افغانی پشائے پراچی
گبری برکی لغانی عربی در نواحی کابل مغول سکونت دارند رعیت گیری
و مال گذاری کنند عورات این قوم بر مردان غالب هستند در زمان عقد
بسنن کابین نوشتن امر محال که شایان عصمتیان نباشد و پرده نشینان را
سز و نوبیابنده میگیرند و بطور خود بسیر باغات و غسل حمام میروند و از
شوهران چندان خوف ندارند و بعضی زنان را دیدم که یکے را گدازشته شوهر
دیگر کرده و در عمر خویش تا پانزده و سبست را بشوهری گرفته باشند و درین

بزرگ دارند و در زمینی در آن مکان خلایق هجوم کنند اب ان چشمه نیز بسان اب گنگا
 اگر دتی در او نگذرانند در گون و بد بو نشود و تو مان مندر او و علی شنگ بر دوسه کافرستان است
 و بومیان ان را کافر گویند و رانجامزار حضرت تلام پذیر حضرت نوح است و ان بزرگوار را ملک
 هم نویسد چون مردم اندیا کات این هم گریند از نجیب ان نوای را المغان خوانند تو مان بحر او
 پر از کافران است چلیقوزه انجا مشهور در ان حدود جهانور سیست ان راد و چه پزان گویند از مسکن
 خود یکد و در عه پر و از گند و نیز خوشی است که بسے مشک از او بد تو مان نیگهار در زمانه سلطت
 جوئے شاهی مشهور بود و در او غه نشین و بیسپور در عهده حضرت محمد اکبر بادشاه بود که در سیک
 نیلاب شهر جلال آباد احداث نموده اگر چه میوه فراد ان شود اما انار انجا مشهور است و در ان
 ان باغ صفا که چهار باغ شهرت دارد و باغ و فا از انار حضرت محمد اکبر بادشاه است
 انار میدان انجا مشهور درین حدود و برت نیار دوسر ما چندان نشود و کافر و کوه مسکن
 کافران از انجا نزدیک است تو مان بجز جانب کاشغر کل قلمه حاکم نشین از قدیم است
 هوائے ان گرم و سرد انزدن و بیگی ان نواحی در دشت و کوه مسکن افغانان در حاشی قلمه
 بجز موطن منول است که خود را از قوم عرب قرار دهند گویند که سلطان سکندر روی سنگام
 عبور درین اولکه چند سے از خویشان خود گذار شده بود تا حال اولاد انها سکونت دارد
 و بر افغانان غالب اند این تو مان بسست و بیکر و طول و ده کرده عرض دارد تو مان
 سو او نیز جانب کاشغر است فراد ان دره دارد که دوسر بسیار نشود اما بخت بار و یکین
 در دشت زیاده از دوسر و زنیاید در کسار همه سالی بنامه زمستان و بهار و بارش بسا
 هندوستان شود که های تو مان و هند در دو بخش و زنگسی خود و صحرای
 و اقامت میوه خود سه شفتالو و ناشیاتی انجا مشهور و باز و جره و شاپین گزیده
 بهر سد و کان این نیز و قصبه نگلیور حاکم نشین و این تو مان چهل کرده طول پانزده
 کرده عرض دارد و هکی بنگاه یوسف زئی است تو مان پگرام ان مشهور به
 پشاور جانب هندوستان است انگور و شفتالو و خرپوزه بتوران مانند گرمی
 و سردی و بهار و حنزان و بارش بسان هندوستان و برنج سبکداس
 بهتر از بنگاله شود و زراعت هندوان و غلات و افر سپید امی یا بد تمام این
 تو مان بنگاه افغانان مهند و غیر ذلک است طریق مال گذاری در رعیت گیری

در دامن ان انگ بای دل فریب و چین زار هائے دل اذیر و با عنای گل امیز است خاصه باغ
 شهر آرا که بشاه لالان شهرت دارد و حضرت بابر بادشاه در سال نهصد و بیست و پنج هجری طح
 انداخته و نزدیک آن باغ جهان آرا که حضرت جهانگیر بادشاه در سال هزار و شانزدهم هجری اعدا شد
 و گذرگاه بر لب جو مقبره حضرت بابر بادشاه و هندال مرزا خلف آنحضرت و محمد حکیم مرزا خلف محکم ایوان
 بادشاه واقع است و در حوالی این مصرود در یائے عشرت افزاینده کی از اندری آید و از میان باغ
 شهر آرا و جهان آرا که چپائے شهری گذر و آن را جوئے خلیبان خوانند و دیگرے از جانب مغربین
 و لو گده آمده از تنگی و ده معیوب گذشته از پیش دروازه لاهوری میرود و آن را جوئے پل مستان گویند
 گوارا و صامت بیاران را صحت بخشد و زمان دامنه کوه که ان را پنجاب کابل گویند فرادان گل و سیده پها
 دل کشا و خزان بے مینا در و خاصه لغان و کابره فرده و استرغ و استالفت و غیر ذلک اماکن فرخ افزا
 و سیرگاه مقرری سلاطین است بجانب بلخ تو مان غور سهند واقع شده رنگ آمیزی ریاحین و دلا دیزی
 شقایق ان از گفتار سیر و سنت سی و سه گونه لاله بر وید و از قسمی بوسے گل سرخ اید ان را لاله بویا نامند و
 کان نقره و لاجورد و یک است و کوه ریگ در است ان را خواجه ریگ روان گویند و تابستان
 او از نقاره و دهل ازین ریگ زار بر آید و این تو مان بر روستے لشکر تو مان در حد و بلخ سد مستحکم است
 و تو مان صخاک و بامیان از انار پیشینان است و دروازه هزار سبج در ان حد و نشان میدهند که
 در میان که چاهها کنده و گنج اندوده اماکن ساخته اند در موسم زمستان مال و انتقال درون آن
 نگاه داشته بامیت بسر برند و در موضع سختی قهرمیت و در میان ان تا بوقی و درون ان کی از خودگان
 خراب و اسپین گویند که در زمان جنگی خان که زیاد و زنها و سال میگردد این بزرگ دراجه شهادت
 یافته تا حال اعدایش در تابوت درست است و زیارت گاه مردم و این تو مان و سحر بر روستے
 بدخشان تمانه محکم است بجانب قندار از تو مان غزنین که ان را از ابل گویند در زمان پاستان
 تختگاه سلاطین خراسان بود خصوص پائے تحت سلطان ناصر الدین سبکتگین سلطان محمود غزنوی
 و سلطان شهاب الدین غوری و نیز خواجگه حکیم سنائی و بسیاری ادیبانست از کثرت برف و شدت
 سرما ان را برابر تبریز و سمرقند نشان دهند در ان حد و در زمین خردان پیدا شود و بهندستان دو
 در نزدیکی ان چشمه ایست که اگر قافورات در ان افتد شورش ابر و برف پدید آید و در و این تو مان
 بر روستے حد و قندار است و ان را دروازه ایران گویند تو مان لو گده اکثر افغان نشین است و
 نزدیک ان در موضع پاوه خواب سبجه چشمه ایست که انرا گنگا گویند و در کتب هند لو مار کل نویند و

فراوان القصه کثیر دل کشائی ملکی است اگر یک باغ همیشه بهار با یک قلعه آسمانی پایه برخواستند سزا
 و اگر عشرت گاه سبک و جان و غلوت کده گوشه نشینان بر گویند رواست ابھائی خوشگوار و ابشار طئے
 ساسع افزوز و جلگه های روح افزاد گلها کے طراوت اما بہمہ جا کہ شمارہ ان از تخریر افزون خاصہ گل
 سرخ و بنفشہ و زنگس خورد و صحرا صحرا و بہار و خزان بس مشکرت و بنیر شاہ الود شاہ توت فراوان
 میوہ شود و خرپوزہ و سیب و شفتالو و زردالو و تربوز بس نیک و انجور اگر چه بسیار است لیکن گزیدہ کم
 و بیشتر بر درخت توت باشد توت کم خورد و برگ او بکرم پیلہ بکار آید تخم او لنگگت و تبت خورد آوردند
 با انہوی شالی گزیدہ کم باشد گندم ریزہ سیاہ فام کم بود مونگ کمتر خوردند نخود و جو بس ناپدید زمین سیلابی
 و ملکی است در تمام صوبہ عمل غلہ بخشی سہ تودہ ضبط زمین و داد و ستد زرد سیم سہم نیست و جزوی از
 سایر جہات نقد جنس را بجزوار پیمانہ کدی اساکو سفندی باشد از انہند و گویند بس نازک خوش فرو
 و گوارا ریزہ اسپان زرد آورد کہ پوہ گذار بسیار فیل و شتر نباشد گام سیاہ رنگ بدبختی لیکن شیر در عن شایستہ
 دارد و بیشتر خوش برنج و ماہی و شراب گوناگون سبزی دان را خفک کردہ نگاہ دارند برنج پختہ و ماشب
 گذارند و روز دیگر بخورند و بانجود بسیاری مردم کمی سرمایہ زندگی دزدی و در یوزہ گرمی کم و زبونی زیست
 سکنہ آن مرز بوم مشہور پوشش پوست یک جامہ چند سال بکار برند در ان ولایت بست و شش
 راہ از ہندوستان رود لیکن راہ بہنیر و پکلی گزیدہ و لاکستین نزدیکتر شعبہ وارد بیشتر در اید لشکر از راہ
 پیر پنجال اگر براں ہمسار گاہا اسی بکشند و ساعت ابر و باد بر جوشد و برفت ہماران ریزد و طول این ولایت
 از قبہ تا دریائے کشن گنگ صد و بست کردہ عرض ہشتاد کردہ شرقی سرستان و دریائے چناب شرقی
 و جنوبی پاتہال و کوہ شرقی و شمالی تبت کلان غربی پکلی و دریائے کشن گنگ غربی و جنوبی ولایت گہران
 غربی و شمالی تبت خورد و ہر چہ اطرف آسمانی کوہ چیل و شش محال مشتمل بر دوازہ کردہ و شصت و دو لک
 و ہشتاد و پنج ہزار دام و دو ہزار و چہار صد پر کلکی داخل این صوبہ است ۴

صوبہ ارالمک کابل

کابل از گزین مصر ہائے پاستانی است پشنگ بن نورین فریدون طح انداختہ و از آہادی ان
 بموجب تاریخ تا حال کہ این نسخہ تجریری آید دو ہزار و یکصد سال و کسرے منقضی سے شود و قلعه اتوا
 دارد و ارک ان بر فراز کوجہر است و کوہ بیہی کہ آن را ہصار عقابین نیز گویند مشرف آن واقع شدہ

درخت زاریست عقاب بران بر نشینند و پر کلکی از آنجا بگیرند و در خوش بدان جانور مقرر دنیا کامو چشمه
 ایست نیله ناگ نام بگیرند عرض او چهل بیگمه اب بغایت صاف کبودی نماید و آن را بنیایش گاه
 انگارند و در گرد او بسیاری رخت هستی با تش در دهند و شکفت آنکه از وفال بگیرند جوز را چهار بخش کرده
 در داندانند اگر طاق بر افرازند نیکو شمرند در نه تباہ انگارند در پیشین زمان کتابی از آن پدید آمد آن را
 نیل متهه خوانند چگونگی کشمیر و خواص و معادله تفصیل در و مندرجست چنین گویند که در زیر آب شہیت
 ابا و علمات عالیہ دارد در زمان فرمان روی مدو شاه بر مہمی در سے شد و بعد از دوسه روز بدنی آمد
 و تخفہ ہائے می آورد و خبر میاید در دامن ان دو چشمہ دوگز از یک دگر جبار و یکی فرادان سر و دیگری
 بس گرم از اہستش گاہ شمرند دستخوانی کلخ کالبد را در آنجا خاکستر گردانند میان کوه کولابی ایست
 بزرگ استخوان و خاکستر مردگان اندازند و آن را وسیلہ تقرب الہی پندارند اگر در گوشت جانوران
 افتد برفت و با مان سخت دگر گردد در موضع پار و اچشمہ ایست کہ مبر و صان روز یکشنبہ سحر گاہ
 باب رود زن شویند و تندرستی یا بند نوسر نام معبدیست منسوب بہ یاد یو ہر کہ زیارت گری رود
 او از ازلت پرستش گری بگو مشمش آید و کس نداند کہ از کجاست نزدیک ان پیوست
 بہ بت خورد کولابی ایست بزرگ او را نام دورہ بہت و بہت کردہ در یاسے بہت در وریند و
 لحتی ناپدید گردد و نزدیک کرگان دورہ ایست سویم نام در آنجا دہ جریب زمینی ایست چون مشتری باسد
 رسد تا یک ماہ چنان گرم شود کہ درخت بسوزد و یک پر کردہ زمین گذارند پزد پیوست ان قصیمہ ایست
 اباد کراچ دہہ او یک سو بجا شجر پیوند و غرب رویہ پکلی ایست در گذر اسے آب پرست و درخت بر
 بگسترند و بر اطراف ان سنگ نہند تا آب نبرد پس باز دوسه روز برداشته بافتاب گذارند چون خفاک شود
 بر فشانند طلائریہ تا دوسه توکلگی بر آید و دہہ دیگر بد و پیوستہ کلکت ان نیز با شجر پیوند و در آنجا طلبہ خاک
 شوی بدست آوند و در فہ راہ از نامون دریای ایست از ولایت دکن و می آید پدستی نام از و فہ را
 برستاند و بر کنار ان سنگین معبدیست ان را سمارا گویند بدرگام منسوب ایست و بس بزرگ است
 در ہر ہشتی شکل چچہ بجنیش در آید سر کار پکلی داخل انیسو بہت می پنجرہ دراز بہت و پنجرہ مہنابان توران برت
 بارد و سرا بہت شتر شود در زیش ابر مانند ہند وستان واز مسہ دریا فیض برگیرند کشن گنگ و بہت
 دسندہ و زبان این دیار نہ بکشمیر مانند ہند وستان و نہ بزمستان نخود و جو بیشتر شود و زردالو و فہ را
 و چہا و مغز خورد و با شد و میوہ تن زم نیست جانور شکاری و اسبپ داشتند و گا و گا و میش ایانہ بز درخس

بگنجد زعفران زار نظر فریب دشوار پسندان است آخر ماه فروردی و یکی اردی بهشت ایام کشت کار
 قلبه لاند ز میخ نرم گرداننده بکنند قطعه قطعه زمین آماده کاشت سازند و پیاز هائے زعفران بجا ک
 در نشاند یک ماه سیر گردد و در آخر ماه الهی بحال رسد از یک وجب زیاده نباشد تنه سفید قام باشد
 چون برابر بمالد آغاز گل کند و یکی از پس دیگری تا هشت گل عشرت آورد و شش برگ سوسنی و بیشتر بیان
 ان شش سه تا زر و گون و سه لالی قام و زعفران از سپسین و چون گل آخر گردد سبزی بر تنه پدید آید و از
 یکبار کاشت شش سال گل بر دهد در سال اول کم شود و دویم ده سی براید سویم بحال و سه تا شش
 سال پیاز یکم بکنند اگر همانجا نگاهدارند پایه کمی پذیرد و لیکن بر آورده بدیگرے جا بکارند در موضع
 زیلون چشمه و حوضی است آنرا معبد شمرند چنان پندارند که تخم زعفران از ان پدید آید و در آغاز کشت
 بدان چشمه ساز نیایش نمایند و شیر گا و در ان ریزند اگر ریخته باب فرزند شنید فال نیکو بر گیرند و زعفران
 خوب و خوراه شود و اگر بر روی آب ماند فال نکو بیده است در میان تربت کلان غاریست و وزن
 ان از پنج پیکریست امرات نام بزرگ پرستشگاه انگارند چون ماه نخست اشباع براید و در ان غار
 جناب و ارے از پنج پدید آید و در هر روز قدری افزایش تا پانزده روز بدهد که الهی برسد چون ماه یکم آید
 ان بیکر نیکو استن گیرد و انجام ماه اثری نماند و ان را پیکر مهادیو دانند بر امد کارها راست مایه دانند و
 شکر ناگ چشمه ایست همه سال خشک باشد مایه که تا پنج نهم ان روز جمعه افتد در ان روز بر جوشد و از
 صبح تا شام روان شود و فردان مردم بجوم او **پانتهال** تجانه ایست منسوب بدرگا هر کس که ان حال خود
 و دشمن اگی طلبد بزنج چشمه و دادند پرسازد و یک بنام خود و دیگرے بنام دشمن درون تجانه نهد و در
 رابه بندد و روز دیگر نیایش کنان نزد و پیش حال نماید هر که بگل و زعفران امو بود کار او پیشانیگی گراید
 و آنکه بر خس و خاشاک باشد حال او تبا گردد و شکفت آنکه در خصوصتی که شناسائی حق دشوار باشد هر دو
 کس زاد و مرغ و یاد و بز و داده بدان معبد فرستند و هر دو جان و از را مسوم گردانند هر کدام دست بران مالده که
 حق با دست جانور زهر آلود بزید و دیگرے پیر و دیوسر حوضی است میست گرد میست گراب از درون ان
 بر جوشد هر کس از ابدی سال و نیک و بد حال خویش اگی جوید و یک سفالین پر از برنج کرده نام خود بکند
 ان نویسد و هر بسته در ان چشمه اندازد پس از چند گاه ان دیگر بخوردی خود بر روی آب آید
 ان سبک بشاید اگر برنج خوشبو در گم آید ان سال شایسته و خجسته باشد و اگر گل و دلائی و خس و خاشاک باشد
 بود حال در گم شود و در کوتهار چشمه ایست یازده سال خشک باشد هر گاه مشتری باسد رسد روز
 پنجشنبه بخورشند در هفت روز خشک گردد در پنجشنبه دیگر باز گماند تا یک سال چنین باشد در موضع **سپه**

پنج دواچه مثل برسیصد و شانزده حال و هشتاد و نه که روی دسه لک و هفتاد هزار دام داخل این
صوبه است

صوبه دل پذیر کشمیر

دارالملک این ولایت سر بنگر از ویر بازا و چهار فرسنگ آبادی داشت در پهلایه پست مار
و پنجه از میان بگذرد و گوناگون صنعت گران و هنرمندان و هنر پیشگان و دانشوران هر کسب و
پیشه و فضلا و علماسکونت دارند اقسام پشمینه خاصه شمال بس گزیده شود و در سخت کشور بطریق ارحامی
رود و سفرات از پشم سازند بس ملایم و خوش نما شود و در همه و سٹونیک بافند رسم بازار کمتر در نگاه
خرید و فروخت را هنگامه گرم دارند عمارات خانها همه چه چین چهار اشیا و افزون بسازند در اشیا
پایین چار و او بر نغی اسباب دویم انایش جاسویم و چهارم برائے رخت خانه و از بسیاری
چوب و خس زمین کاغ سگین خستی سازند و دیوار بند رسم نیست همه خانه از چوب سازند
بر فراز سقف لاله کارند و در ایام بهار شکفت نمایش جلوه دهد مار و گزوم و دیگر جان ازار در شهر
نباشند یک و پیش و پشه و گس فراوان نزدیک شهر کولابی است پس بزرگ چند فرسنگ راز
وان رادل گویند همه سال پر آب با لطافت و گوارائی و آب او روز گاریان گنده نشود و یک طرف
ان پر پر گنده پیاک پیوسته است اگر چه مردم بارگران بر پشت گرفته کریوه نوردی کنند اما
فراوان مدار بار کشتی بر کشتی است در صورت ملاح و در و در گراد و کان گرم و فراوان بر زمین آباد
اگر چه انملک رازبانی خاص است لیکن دانش نامها بزبان سنکرت و خط پید نویسد و بیشتر
بر برگ تونکه درخت خاص دارالملک است بر نگارند و تکی کهن نامها بران نوشته و سپاهی
چنان سازند که بشت و شونز و و اگر چه اهل هندگی انولایت را پرستشگاه دانند و شکر
داستانها بر گذارند اما بعضی المکنه بزرگ تر نوشته اند نزدیک سنده براری چشمه ایست شمشاه
خشک باشد و در روز معین کشاورزان بران سر زمین به نیایش روند و گو سفند و بز بسپاس گذاری
بهار برند بقدرت الهی اب بر جوشد و مزرعت پنج موضع سیراب گردد چون بنیادی گراید باین
پیشین نیاز مندی کنند اب کم شود و نیز دیک ان اب چشمه ایست گوگراگ نام آب آن بس سرد
و بک و گوارا اگر گرسنه بنوشد سیر گردد و از سیری اشتها آورد در موضع مین پورده دوازده هزار

که در زمان محمد اکبر بادشاه جلالیه نام افغان بمفسدی و گردن تابانی و رهنرانی مشهور بود نوتی حضرت بادشاه
 بقصد سیر و شکار کابل ازین دریا عبور میفرمودند تا گهان کشتی جوهر خانه خاصه بنگ مذکور تصادم
 نموده بر شکست بر زبان حضرت بادشاه گذشت که این سنگ هم جلالیه گردید از آنجا که سخن بادشاهان
 بادشاه سخن است از آن زمان ان سنگ جلالیه نام یافت و مقارن ان عمارت سنگین را جبره بودست
 که در زمان سالف فرمان روانه آن ولایت داشت و بر ساحل دریایه جانب مشرق قلعه
 اتک واقع است صادر و وارد اسواست در آمد و بر آمد قلعه راه دیگر نیست عمارت دل کشا
 مشرف بدریا خصوص نشینهاست حاکم نشین بر دیواری حصاران برب دریا بنیابت فرح
 افزاست و این معموره معتدل الهوا در میان هند و ستان و کابلستان برزخی است که این
 رود طرز و اطوار و زبانی هند و ستانی و از دوی مسکن افغانان و این زبان افغانی است
 القصد ان دریا از ان مکان برآمده از کوهستان افغان خشک و غیره گذشته در حد و افغانان بنیل
 به زمین سطح میرسد و از آنجا حد و دبلوچان و ملتان میگذرد و پونج دریایه پنجاب که همه بصلح درآمده
 از کوه شمالی برمی آید و انطرف ملتان بتفاوت یک دیگر در حد و دبلوچان باین دریای پیوندد و هر تهر
 سندان می یابد و بحر زخار میگردد و از آنجا پایان قلعه بهکهر و تحت شده قلعه را در میان میگرد
 و بدین سبب باستحکام و صعوبت مشهور است و از آنجا براه ولایت سیوستان بمجال تهته
 می دراید سی گوهی بلده تهته که بندر لاهری مشهور است بدریا مشهور است میگردد با بکل صوبه لاهور
 ولایتی است خوش آب و هوا و دلکی است در خیمه های بی همتای تابستان بسیار گرم و
 زمستان بهند و ستان سرد و خیزه و تاک بان ایران و توران و انبه مانند هند و ستان و برنج
 بهتر از بنگاله و بیشک خوب تر از دکن باشد اکثر در باب یاری چاه است هنر پیشگان متقدین چرخ
 مرتب کرده اند که سیصد و شصت چوب خورد و کابان و زیاد از صد کوزه خود بران بکار برده
 و ان را بکست جز ثقیل جفت گا و بگردش در آرد چندین صد من آب از یک گردش دران کوزه ها
 از چاه براید و بزراعت نفع بخشد و در ازراعت خریف در بیج دار زانی غله بر بارش است و
 در بعضی امکنه خصوص بر دریایه بیا و بهبت ریگ شومی نمایند طلا برمی آید و در کوه شمالی در بعضی
 جا کان نقره و مس و رومن و جسد براید و برانندگان رانفع بخشد و محصول و سرکار بادشاهی و هند
 هول این صوبه از آب تنی تا دریایه سند صد و هشتاد کرده و عرض از بمیره تا چو کندی هشتاد
 و هفت کرده شرق رویه سهند و غرب سولتان و شمال کشمیر و جنوب پیا پور پنج سرکار بیخ

بسته سرد و نغمه دل فریب میکنند چهار کوه هزاره بر لب دریا واقع است بعدگدشتن از انجا
 نزدیک شهر چند توت که شهر مقدمین است از میان دو کوه میگذرد و تا شائے عجایب است
 و درین شهر مزار شاه برهان که بولایت شهرت داشت و خلایق کثیر اعتقاد دارند واقع است
 و از انجا جاری شده نزدیک قصبه جهنگ سیالان مسکن مسماة میر که در عشق را بنجا مشهور است
 بدریائے بہت انصال یافته پیشتر میر و دو پنجین دریائے بہت مابین چناب و این دریائے
 دو آب چونتمه مشهور است و بہت گویہستان بہت از حوضی بر جوشد و در شهر کشمیر رسیده
 از میان بازار و کوه میگذرد و جابجا در شهر قطره تعبیه یافته و اکثر باغات دل کشا و عمارات فرج
 افزا و سیرگاہہائے دل پذیر و اماکن بے نظیر بر ساحل ان واقع است و بعد بر آمدن از کشمیر در
 حدود پچھلی دریائے کشن گنگ درین رود وصل می شود و از انجا پایان قصبه و انکلی دارالایالت
 سرگرد و گکھران میرسد و از انجا از ہر پور و غیرہ حدود گکھران گذر شتہ پایان قصبہ جہلم کہ درین
 محل شاہگزر واقع است میگذرد و جہلم نام می یابد و از انجا از کہ چھاگ و نندنہ و شمس آباد و بہیرہ
 و غر شتاب و خور و خانہ گذر شتہ نزدیک قصبہ جہلم سیالان باب چناب می پیوندد و چناب نام می یابد
 ششیم دریا رسد مابین بہت و این دریائے ولایت پونہار و دابہ سند ساگر مشہور است
 و این رود میان ہندوستان و کابلستان و زابلستان حایل است سرچشمہ ان ظاہر نیست
 اما بقول سیاحان از ولایت قلاق بر جوشد و از حدود کاشغر و تبت و کافرستان و حدود
 ولایت کشمیر و پچھلی و دنور گذر شتہ باو لکہ یوسف زمی میرسد و پایان قلعہ اٹک بنارس دریائے
 نیلاب با چند رود دیگر از جانب کابل آمدہ انصال می یابد از بس کہ در ان مکان عرض کہ دارد
 تنگ و تند بصابت و ہبابت میرود حتی کہ نظر نظار گیان بر ان اینیتواند گرفت بصارت بینندگان
 خیر گے میکنند و از موج و بلاطم ان زہرہ ماہیان اب می شود و از صدمات لرزہ و قارش سینہ
 سنگ کنت کنت می گردد و در نیچل شاہگزر مقرر است بسبب تند روی اب کشتی از تیر تیر فریفتہ
 و طرفتہ العین بان ساحل میرسد و جانب مغرب بر لب دریا سنگ سیاہی است کہ جلالیہ نام
 دارد بعضی اوقات بان سنگ خونخوار کشتی متصادم شدہ شکست می یابد و کشتی نشینان غرقہ
 دریائے فنای شوند از نیچست دایا کشتی ہارا از خوف سیبا شدہ اگرچہ بر زبان عوام الناس است
 کہ بالاسے ان سنگ مزار بزرگوار است کہ جلالیہ نام داشت اما وجہ تسمیہ انچنان استماع یافته کہ

تلخ ولایت چینه که مکانی است منسوب بہا دیو پرستشگاہ قدیم بر جوشد و پایان شہر چنبہ دار المالیات
 مرزبان میگردد و ان ولایت از بارش برفت ہوا کے کشمیر و کابل دارد اکثر میوہ شیرین و لطیعت پیدا
 یابد مرزبان انجام از وسعت ولایت و کثرت جمعیت و صعوبت کہ بہا دیو استواری جادوم استقلال
 میزند و ان دریا سد راہ لشکر بادشاہی است بحد بر آمدن از چنبہ بحد و ولایت بسوئی گذشتہ پایان
 قصبہ شاہ پور تابع قصبہ نور پور میرسد شاہ نہر کہ بہا دیو شالار واقع لاهور میرود و نہر دویم کہ بہر گنہ
 پتہان و سیویم بتالہ و چہارم بہر گنہ پتی بہت پور میرود و دوازند نزدیک شاہ پور کہ از ان دریا بر آردہ
 اند ازین نہر با بنزد دعوات محال بسیار نفع میرسد و ان دریا از انجا روان شدہ از حد و بہر گنہ پتہان
 و کاتہوہ و کلا نور و تالہ و پور سرد و امن آباد و دیگر محال گذشتہ رونق افزائی دار السلطنت لاهور
 میشود و پایان عمارت بادشاہی شاہ گنڈر واقع است و از انجا بر آمدہ بحد و دستند ہوان و فرید آباد
 دو یک راوی و میوہ گذشتہ متصل سرائے سد ہو بہت کردہ سہ ملتان بدریائے چناب بہت
 کہ کجا میرود و اصل میگردد و چناب نام می یابد چارمین دریائے چناب در میان راوی و این دریا
 دو ایہ چناب شہرت دارد چناب را در کتب ہندی چندر بہا گانویسند بر آمدن چندر بہا گانویسند
 چین نشان میدہند چون از حد و ولایت چنبہ گذشتہ بہ کشتزار کہ زعفران انجام مشہور است سیر
 دریائے بہا گان از جانب تبت آمدہ ملحق میگردد و چندر بہا گان نام میگردد و از انجا بہر ہتال مہبتال
 عبور کردہ و از نزدیک کوہ ترگتا تابع جوں کہ مکان منسوب بہ بہوانی مشہور است گذشتہ پایان
 اساربان و اکہند و راجد اب و تاب از کوہ بدری آید درین مکان تماشاخانے عجیب و سیر گاہ
 غریب است و اب ان از کمال لطافت با بحیات ہمہ سری یجوید و ازین معنی است کہ آب چناب
 و آب حیات جمیس خطی واقع شدہ بہر گذشتن از ان مکان ہزدہ تحت شدہ میرود و تا رسیدن
 پایان قصبہ بہلول پور مسافت دوازندہ کردہ باز بجای گورد و از دیہات بہر گنہ سیالکوٹ و پایان
 قصبہ سو دہرہ گذشتہ بود بر آباد میرسد چوب سال این دیار کہ مشہور است سو دگر ان براہ
 ہمین دریا از کوہستان چنبہ و غیرہ بود بر آبادی آرد و نفع یاب میشوند کشتی ہا از ان چوب
 مرتب کردہ بطریق تجارت براہ دریا بچناب بہر گنہ پتہا ہی بر آمد و در مکان دزیر آباد شاہ گنڈر واقع
 است بعد ان پایان این قصبہ جاکوتا بیوٹیانہ و بہوتہ مرل و ہزارہ میگنڈ و قہر میرور انجا کہ بشق
 مساعہ میر شہرت یافتہ و اہل پنجاب کہ بحکمت دانشمندی این ہر دو نقشہا کے بدلیعہ و اشعار عجیبہ

از دو حام میکنند و نیایش گری بجاری برند چون شمه از اماکن مشهور پنج دوابه بخریر و اد حقیقت
 شش دریائے این صوبه که برین پنج دوابه حایل است بتطیر در آوردن ضرور است اولین دریا
 پنج که از کوه بهوتبت بر جوشد و از حدود ولایت گلوشتر میگذرد بعد ان بکوه سیر کند حدود ۴۰ کیلور
 رسیده انولایت را از سه طرف حایل میشود و مرزبان کهلور بتقویت این دریا و بصوبت کوهها و حکلی
 مسکن خود که شهر بلا سپور دارالایالت اوست از امرائے بادشاهی انخراف دارد و ان دریا
 بعد برادن از کوه دو شعبه شده از پایان ماکوال که مسکن گورو گو بند رائے است د کیرت پور
 که گورو هر گو بند و گورو هر رائے در انجا سکونت داشتند گذشته تا سیدن نزدیک قصبه پور
 یکجائی شود و از انجا پایان قصبه باچی داره گذشته و روانه میرسد و نمبل شاه گذر واقع است
 و از انجا نزدیک قصبه تلون و هتاره گذشته متصل موضع بوه از اعمال پرگنه سیدت پور پیتی بدریا
 بیاه می پیوندد و ما بین این هر دو دریائے دوابه بست جالندهر و نهر وال گویند و همین دریائے
 بیاه نیز در کوهستان بهوتبت از میان تالاب بر جوشد از پایان قصبه کلو گذشته در قصبه
 منڈی میرسد و از حدود ولایت سوکھت پچن و چکلوڑی جاری شده پایان شهر مندول که مسکن
 بودن فوجدار کوهستان است میرسد پس ازان حدود و هوال و سبنه و گوالیار میگذرد و ولایت
 گوالیار اگر چه چنداں وسعت ندارد و اما راجه انجا بتقویت این دریا و بصوبت کوه از امرائے
 بادشاهی اکثر اوقات انخراف میوزد و ان دریا از انجا از کیمت نور پور گذشته از کوه بری
 اید و بر زمین مسطح رسیده از پایان کاتواهن که شکار گاه مقرری بادشاهی است و قصبه و هیله
 گذشته پایان شهر گوندوال میرسد و در این مکان شاه گذر مقرر است و از انجا گذشته نزدیک
 موضع بوه دریائے ستلج اتصال یابد و این هر دو دریائے از قصبه فیروز پور و محدوت میگذرد
 و از انجا در حدود محال سرکار دیپالپور رسیده در ایام بارش پهنی می شود و بعد گذشتن از
 دیپالپور دو شعبه می شود یکی بجانب جنوب رفته ستلج نام گردد و دیگری بطرف شمال برآه قبوله
 کهای و بلدی و انجا پذیرفته پناه نام یابد و این هر دو شعبه پس از چند فرسخ با نیا هم پیوندد و از حدود
 فتح پور کهر و غیره در گذشته کهلو گهاره نام یابد و در حد بلوچان بدریائے سند که راوی پنجاب
 و بہت نیز در واصل است منتهی میشود و اینهمه دریا سند نام یابد و در حد و بلوچان رسد
 سویم دریائے را ولایت در میان بیاه و این دریا دوابه باری با نجه مشهور است و لادی از کوه پیش

خلایق است و انقبیه پیشگاه هرگز مردم و جامع اجناس هر دیار و اشیائے نادره روزگار
 است ثمثیر و جدهر نادری سازند و کارچکن زیاده از سیالکوت می شود و درین دیار اسپ عراقی
 اسپیدائے شود که بعضی را تا ده هزار روپیه قیمت شود و در دو آب سهند ساگر نمک سنگ متصل
 شمس آباد از دامن کوه می برارند نیکینی و لطافت ان از نمکهای روس زمین شهرت تمام از
 وان را نمک سنده گویند یعنی در دو آب سنده پیدائی یابد بقدرت ایزد باریع افرین تمام کوه
 از نمک واقع شده که طول ان صد که ده متجاوز نشان می دهند در ظرف نامه و کسبه نامه
 ان را کوه جوده نوشته اند جوده نامی رئیس قوم جنجوسه بود که بنام اداین کوه مشهور شده و تا
 حال اولاد او در پرگنه کرچپاک و نندنه و کلبیاله و غیره که در دامن کوه واقع است سکونت و
 ریاست دارند باجمه جمعی که ابتها را داشته کش تا نمک براسے بر آوردن نمک مقرر هستند در دامن
 کوه قصبی زیاده از دو صد سیصد رعه عین بر آورده هر یک سر پا برهنه چرائی در دست
 و کلندی برکت گرفته درون نقب طلست امور فتنه کوفتی مقدار سه من نمک کشیده و بر
 پشت مناده پیرونی ارند و از ناظران این امر اجرت گرفته منتع میشوند از بس که هشت سال کمال
 درین کار دارند ان مردم را رفتن در ان تاریکی و کشیدن نمک و بر آوردن آن بیرون نقب
 پیچ بیم و تصدیح بنا طرینی رسد و بکست آبی درون نقب در ایام تابستان گرمی و در زمستان
 سردی نمی باشد و در جمیع بهار اعتدالی دارد اگر چه بسیار اما کن است که نمک از انجائی برارند
 اما کوه مره و کپوره هر دو نقب کلاں نزد شمس آباد واقع شده که هر سال چندان لکبه من نمک
 از ان می براید و محصول ان مع حاصلات امکنه دیگر بسر کار بادشاهی ضبط می شود بسیاری
 از هنر پیشگان از نمک طبق و ربابی و سرپوش و چراغدان می سازند و پیوست ان گچ شیرین که
 بسفید کاری درون عمارت ارباب دولت بکار رود و از سنگ ان نیز ربابی و انجوره و غیر ذلک
 می سازند و در نزدیکی آن در حد و دکبیا که کهنه چاهه که آبی است که ژرفای ان کسی نشان ندید ان را
 معبد قدیم می دانند در ایام بزرگ مثل در آمدن آفتاب به برج حل و غیر ذلک طوایف هند
 بقصد تغسل هجوم کنند اعتقاد آنکه زمین دو چشم دارد چشم راست کولاب بهر نزد اجپیر و
 چشم چپ این کولاب است بالاسے همین کوه هفت گره سه قلعه ربتاس و یا ضت کده
 بالنا هته جوگی است که ان را نمک گویند و چهار کوه بلند واقع شده در ایام مهرداد خصوص روز
 شهورات که روزه است منسوب بهها و پیرو در اندر زمستان خلایق کثیر و طوایف جوگیان

و غیره گذشته در ریگ راوی و اصل می شود و آن پرگننه راویگ راوی گویند در جمون کان قلمی
 است سنگ ریزه از دریا کے توبی که پایان جمون می گذرد برآورده و آتش داده قلمی میسازند
 و در سفیدی و محکی و دیرپای مانندان قلمی برائے دیگر نشان ندینند و سو موهه و قصبه است تقدیر
 بر لب دریا کے چناب در عهد حضرت شاه جهان بادشاه امیرالامرا علی مردان خان پیوست قصبه
 مسطور شهری موسوم بابرهم ابا و بنام خلعت خود احوادث منووده با معنی مطبوع طرح انداخته
 که در مساوات باغ شالامار میزند و عمارت عالیبه تعمیر منووده و شش لک روپیه بران عمارت
 و باغ و بهری که از دریا کے توبی برائے باغ آورده از صرف شده و دی از دیات سوده
 از سرکار بادشاهی برائے مرمت باغ و شهر مذکور بطریق انعام التماغب نام امیرالامرا مقررات
 و در دو ابر چونست گجرات قصبه است که در عهد خلافت محمد کبیر بادشاه اباد شده و پست
 از پرگنه سیالکوٹ جدا کرده پرگنه علیجده منووده اندوز ابتدا این قصبه چندان رونق نداشت
 چون زبده اولیائے شاه دولاوران قصبه استقامت اختیار کرده تالاب ها و چاهها و مساجد
 احداث منووده بر روی رود چناب که از جانب کوہستان آمد به مورده مذکور اسیب
 میرسایند قنطره بست موجب از دیاد ابا دی و افزونی رونق گشت گویند شاه دولا در بدایت
 حال غلام کہا بدره ساکن سیالکوٹ بود و محبت فقرائے باب اند داشت خصوص بچناب
 حضرت میان نسیئذ نا خدمت بسیار بجای آورد چون وقت انتقال میان سیدنا در رسید
 نظر فیض اثر بر شاه دولا انداخت و از تا فیر است ان حالت او بطرز دیگر شده و بانوار عرفان شبتان
 باطن روشن گشت و از سیالکوٹ انتقال کرده در گجرات آمد و محل اقامت انداخت از بس که
 روشن دل بود خراین غیب منوودار سے گشت و در بسیاری اماکن عمارت و قنطره طرح انداخت
 خصوص پنجگوهی امن اباد جانب لاهور بر روی دیبا سئے دیگ در شاهراه پل بست حکام تمام
 بسته که از احدی صاحب دولتان چنین عمارت متین نشود در ایام حیات ان ولایت پناه عالم
 عالم خلائق از اطراف گیتی بزیارت می آمد و از نقد و مونس فراوان نذورات میگذاشت و ان دانائے
 اسرار غیب زیاده از آنچه نذر در می آوردند بزیاران و دیگر خواہشگران عطای فرمودند و هر روز
 انقدر دست بذل و سخا داده میداشت که سخاوت تمام عمر حاتم عشر عشرین ان نشود بالآخر در سنه
 هفتادم عالم گیری بهالم بقدر حلت فرمود و در نزدیکی ان شهر هزاران بزرگوار زیارت گاه طبقات
 لاه سید باہ

سراپا برهنه و لنگ بسته و مشک چرم در بر کرده شادان و فرحان در آن ناله بازی میکنند اگر
 شخصی از ساکنان آن شهر دور دست باشد در آن ایام البسته میاد بازی آن شهر مسرور و راقص
 میشود و در آن خطه دل کشا و آبگاه امام علی الحقی خلیف امام زین العابدین است گویند که با اتفاق
 بسیاری از اهل اسلام از عرب بقصد جهاد در هند وستان آمده با اتفاق که روداد بسیار کوهستان
 رسیده بامه و جنگ کرده درجه شهادت یافتند اکنون فرار منظر انوار ایشان زیارت گاه
 صغار و بجا است و در آن شهر فیض امود دارالعلوم و جامع علماء و معدن فضل و مکن فضیلت است
 اگر چه در زمان محمد اکبر بادشاه زبده از باب حال و حال مولانا کمال الدین حسین خان
 مرزبان کشمیر رنجیده در سنه نهصد و هفتاد و یک هجری بیا کوهت رسیده بتدریس طلبه
 علم اشتغال ورزیده در آن علم و دانش شهر گردانیده اما در عهد خلافت شاه جهان بادشاه افضل
 انصلا اکل العلماء مظهر طبع متیقم مولوی عبد الحکیم که بحر مواج فضل و کمال و در فضایل و افاقت
 بیها بود بیشتر ترویج علوم گردید و بر بعضی کتب حاشیه تصنیف نموده محلل معانی مشککه گردید
 و طلبه علم از مالک دور و نزدیک در مدرسه متبرکه ایشان رسیده فیض یاب شدند و بعد
 رحلت ایشان مقتدائے اهل اندر به نامائے خلق اندر مولوی عبدالصمد خلیف دومی ان مخفور
 رونق افزائے مدرسه در به نامائے طلبه علم اشتغال ورزیده فضایل معنوی را با علوم ثوری همادوش
 در رویشی را با فضیلت هم آغوش گردانیده از افزونی حسن اخلاق و در سبونی طبقات خلائق
 این بزرگ را امام وقت گفتندی در سالک عالم گیری بعالم جاویدی مشتافته و دوازده که در بیا کوهت
 و هر کل مکانی است منسوب سلطان سرور اگر چه دایما زیارت گاه خلائق است اما در ایام
 تابستان طوایف امام از اطراف مالک می آید و نذر و نذورات می گذرانند تا دو ماه در آن مکان
 بهجوم بسیاری شود و پانزده که در بیا کوهت پور مستدل و میان جمون مکانی است منسوب
 بهادید و در روز نزل آفتاب به برج حمل که آن را بیاگی گویند عالم عالم خلائق از اطراف گیتی
 آمده جمع عظیم میکنند و راه چاهائے کوهستان بشوکت و شان رسیده توده تنق بلند بسته
 تیر اندازی میسازند و تماشاائے غریب بر روی کاری آید و از آن مکان دریا و کوه چش می زند
 و بعد بر آمدن از آنجا از حد و بیات پر گشته ظفر دال و همینکه در پی سرور دامن اباد گذشته پایان
 پیل شاه دولا که بر شاه راه واقع است میرسد و از پرگنه دولت اباد بهر امان و همیشه در بیا باد

بر می گیرند و شگفت تر آنکه بعضی بخوابش روانی زبان بر زبان بر رخ را در چند ساعت و بعضی را بعد دو سه روز باز درست شود و طرفه تر آنکه در آن مکان بعضی سر از تن جدا کنند و رفیقان باز سر بر تن او گذارند حکمت الهی از سر نو زندگی یا بند و دو کر و سه نگر کوهت جلال الهی جای است که چندجا مشعل اما شعله آتش سر برزند و در آن مکان نیز خلائق بزینت روید انواع اجناس در آن شعله اندازند خاکستر شوند و آن را خجستگی دانند در دو ابه رچنا شهر متقدمین سیالکوت است و آن را شکلکوت گفته اند آبادی آن به راجه شمل طغای پاند و آن نسبت میدهند چنانچه در کتاب مهابهارت که از تصنیف آن قریب پنجاه سال میگذرد و ذکر معموره و راجه مسطور در داخل است و نیز آن را ساالکوت گفته بر راجه سالباهن منسوب میدانند و قلعه چخته از ویادگار است و در زمان سابق دارالحکومت ولایت پنجاب بود و دوسه کوه آبادی داشت اکنون بسیالکوت شهرت دارد و از جمیع قصبات اینصوبه در آبادی افزون است سلطان شهاب الدین خوری چون مرتبه پنجم در سنه پانصد و هشتاد و هجری بقصد تخیل امور آمده محاصره کرد و بر آن دست نیافت بسیالکوت رسیده قلعه کهنه را بتجدید مرتب و تعمیر کرده لشکر خود گذاشته بود بعد امتداد ایام راجه مان سنگه اکبر شاهی که که فوجدار جمون و جاگیر دار سیالکوت بود بترمیم قلعه در وقت شهر توجه برگماشت پس از آن صفدر خان جهانگیری که او هم فوجدار جمون بود و این پرگنه در جاگیر داشت قلعه و برج را بنازگی عمارت کرد بعد ان اکثر حکام مرست نمودند و قصه این شهر فیض آموذ و جمیع خوبهائے آراستگی دارد عمارت قانونگویان قوم بدسیره و بعضی مردم دیگر بنسبت مطسبوع و دل کشا است و درین شهر کاغذ نیکویی شود و مخصوص کاغذ بانگهی و هم حریری و خاصه جهانگیری بس نیک و خوش متاش و سفید و صفادیر پاسازند و باطراف می برند و کار چکن از ابریشم و کلابتون از قسم بافته و چهره و فوطه و سوزنی و عدشقه و دستار خان و خوابوش در اونی پوته دارد و کلابتون موزون می شود و هر سال قریب لکهه روپیه از کار چکن دوزی به بیج و شرابی آپد و در اکناف گیتی میر و وزیر جمهر و کتاری و برهمنی بهتر میکنند و در حواشی این شهر بانات مطرا و فرح افزاست خصوص باغ نظر محو بهوت و از هر قسم میوه پیدای یابد و پایان آن ناله ریک که از کوه جمبو بر جوشد جاریست و آن ناله بعد بر آمدن از آن شهر در ده کر و سه زمین مین میشود و کبیلری نام یابد و در اطراف متفرق شده از نام می افتد در ایام برسات که این ناله طغیان می نماید جمیع مردم سیالکوت از اکابر و اصاغر

از روئے خویش حاصل میسازند و طبقه از طبیعت پر دران عداد دست بانواع خوردنیها معده
 خواہش مبتلی میکنند و طایفه از بنجوران سقیم المزاج بیاسن دعای خدا اندیشان داروئے شفا
 بدست می آرند و دران مجمع طرب افزا طرنی در راسته بازار دور و دیه انواع خوردنیهای
 درنگارنگ شیرینهای و اقلام میوه ربیعی و خریفی با کمال عذوبت و لطیفی برخوردارند و سبباً
 پرمی چنیدند و طرنی انجمن نعمه و سرود و ہنگامہ رقص و تقلید مسرت بخش ناظرین و مستمعان میگرد
 و طرنی نظریعت ان بذلہ سخن و قصص خوانان فصاحت نشان از نادرہ گوہیا تہنہ افزای تماشا میان
 میشوند و طرنی پہلوانان قوی بازو و جوانان امینین پنجه در کشتی گیری کارنامہ رستم و اسفندیار
 بجای آرند و طرنی بازیگران نادرہ کار از ہنر پرہیز و از ہنر کس باز ہنر بدایع و صنایع البظہور میرسانند
 و طرنی اقلام تصویرے بنظیر از جوانان بزم و رزم و میلان کوه نشان و اسپان قوی میکند و دیگر
 گوناگون تصاویر کثانی از رنگ و مانی بردیوار ہالقب کز وہ نظارگیان را چون صورت دیوار تحت تاشا
 می سازند و طرنی بازار بیع و مشرد انواع اسلحہ و یراق و اقلام ادوات مطلوبہ مردان و زنان
 و آلات بازی طفلان گرم می شود و ہموئے ہسے مردم و مشور و مغولکے خلایق و اواز کوس و
 دہل و ظنبور و دوت و چنگ و غیرہ گوش فلک ساگر و کثرت گرد و غبار چشم آسمان پرمی سازد
 بے شایبہ تکلف تماشا بے ہر روئے کاری آید کہ فلک ہزاران چشم بنظارہ ان مے کشاید
 و کواکب را بمشاہدہ ان حیرت می افزاید خورد شید کہ دے از سرگردی نمی اساید بتماشا بے ان
 مجمع بر آسمان ایستادہ میشود و ماہ کہ انجمن اسر و زشب است بر لے نظارہ ان روزانہ
 سر از دریکہ مشرق می برارہ و سیا حان رنج مسکون و سیار ان کوه و مامون چنین مجمع و این قسم
 تماشا در اکن دیگر نشان نمیدہند اہل بتالہ اکثر مسافت صد فرسنگ از مسکن خود دور در حکومت
 و کامرانی و ناز و نعمت بودہ باشند در ایام این ہنگامہ لیستہ از روی رسیدن بران مجمع میکنند چون
 زاد و یوم نگارندہ این سخن دل کشائے بتالہ است لہذا اندکے از احوال ان شہر فیض بہر و این
 ہنگامہ پر مسرت اور بہ تئوید در آوردن ضرور دانست و در ہمین دو ابہ پنجاہ کوسہ بہ بتالہ
 بسمت شمالی در میان کورستان کانگرہ قلعہ ایست و حصانت و متانت مشہور و پادان
 قلعہ نگر گوت مکانی است منسوب بہ ہوانی زیارت گاہ تقدیم و سال دومرتبہ یکے ایام
 ہر دو پی در ماہ فروردی مردم از دور دستہاراہ یکسالہ طے کردہ زیارت می آیند و کام دل

رشیدی و هفت سال سجاده اراکے گردید بعد رحلتش گورو ہر راتے کہ گوردتہ نام پدرش در ایام
 حیات گورو ہر گوبند پیمانہ مختصری پر کر دہ بود بجائے جد بزرگوار ششہ ہفتدہ سال معتقدان
 را رہنمائے نمود بعد او گورو ہر کشن پسرش خورد سال سہ سال بر سجادہ نشست پس او تیغ
 بہا و خلعت خورد ہر گوبند یازدہ سال سجادہ نشینی نمود آخر الامر مد قید امرائے بادشاہی درآمد
 در سنہ ۱۰۸۱ ہجری مطابق ہندیم عالم گیری حسب الحکم عالم گیر بادشاہ در شاہجہان آباد کشتہ شد
 اکال کہ این نسخہ تخریری در اید گورو گوہن درک خلف گورو تیغ بہا در از مدت بست دو سال
 سجادہ نشین است القصہ از مریدان و معتقدان بابائے نامک اکثرے صاحب حال و مقبول المقال
 و اہل ریاضات و استجاب الدعوات می باشند خلاصہ عبادت اینطا لیمہ مطالعہ انشمار مرشد
 خویش است کہ بسرود و نغمہ میگویند و ز مزہ دل فریب می سر آیند اکثر کہ ورت علیق از خاطر
 زایل ساختہ و پرودہ ظلام عواین از دل بر انداختہ اند خویش و بیگانہ و نظر ایشان کیان دوست
 و دشمن نزدشان برابر باد و مستان گیرنگ و باد شمنان بی جنگ زیست میکنند اعتقادی کہ این
 فریق بر مقتدائے خویش دارند در طوالبت دیگر کم نشان یافتہ میشود بر نام مرشد خویش کہ ہموارہ
 و در زبان دارند در خدمت صادر و وارد عبادت عظمی میدانند اگر شخصی نیم مشہی دارد شود
 و اسم بابائے نامک در میان او ہر چند بیگانہ و ناکشنا بلکہ و ز دور ہزن دید افعال بودہ باشد او را
 برادر و دوست انگاشتنہ خدمت در خور حال بجا آرند و دو کہ وہے بتالہ اہل مکانی است
 منسوب بسوام کار تک خلف ہما و پو معبد پاستانی است درینجا غدیریت بزرگ کہ ابش
 از لطافت و گوارائے باب کو شردم مساوات می زند در او اہل تا او اسطمیزان کہ زمان اعتدال
 لیل و نهار و موسم مسرت اہل روزگار است ہزاران ہزار درویشان ریاضت کیش و بسیار از
 بسیار متاضان افاضت اندیش دران مکان نزول کر است میکنند و طبقات خلایق از وضع
 و شریف صغیر و کبیر موزن و مذکر از اطراف ممالک آمدہ تاشش روز اجتماع مینامیند اکثرت
 و انبوس طوالبت اتام و نجوم از وحام خاص و عام فرنگ در فرنگ میگردد و جمعی از زیارت
 و مصاحبت درویشان خدا گاہ بمطلب دنیوی و آخروی کامیابی شونند و فریقی از موصلت
 و مجالست درستان ہنگام مسرت و انبساطی آریند و گروہے از مشاہدہ ہجوم اصناف
 مردم بر بدلیج قدرت افریہ گار جل شانہ پی می برند و جماعتی از نظارہ جمال ماہ رویان پری سپیکر
 ۱۱۸۱ ہجری باسنہ جلوس مطابقت ندارد سنہ ہندیم جلوس عالم گیری موافق سنہ ۱۰۸۱ ہجری باشد ۲۲ مقبول القال

و معرفت مرزبان بحر امواج گوناگون سخنان بود و اکثری از طولیبت انام از خاص و عام مرید
 و معتقد او هستند و اشعار هندی آنرا که در حقایق و معرفت و وحدانیت گفته است ورد و وظیفه
 خود دارند و با دیشمار هزاره دارش کوه در ایام حیات خود اکثر اوقات بان معارف آگاه ملاقات کرده
 بیان معرفت الهی در میان می آورد و چنانچه از محاورات طرفین چندر بهمان منشی شاه جهانی نسخ
 در فرس بعبارت مرغوب بقید تسلیم آورد و وارده کرده بتاله بر لب دریای راوی مکان بابا
 نانک است که تا حال اولادش در آنجا سکونت دارد و در زمان خویش تا فله سالار مساکت حقیقت
 و مشغله دار طریق طریقت مظاہر تجلیات انوار الهی مشاهدات اوقات اسرار نامتناهی بود و اشعار
 هندی در حقیقت حق و وحی مطلق گفته وحدانیت الهی بعبارات و آنهمه دستورات لایحه ثابت
 کرده و گویند که این برگزیده افاق در سنه هزار و پانصد و بست و شش بکرماجیت مطابق مشفق
 و همتاد بگری در زمان سلطان بهلول لودی در مکان تلونڈی راسے پهونہ سعادت ولادت
 یافته همانجا در خانہ جدا بادی می بود چون در ازل مورد فیوضات الهی بود در خود سالگی علامات
 کشف و کرامات و آیات خارق عادات از دینصه ظهور رسید و بسیاری مردم اعتقاد آوردند و
 اکثر اطراف گیتی را سیر کرده در قصبه بتاله آمد که خداگر دید و در دیهی از دیهات بتاله بر آب دریا
 راوی اقامت ورزیده غلغله خدا شناسی و تاثیر کلامی شهرت پذیرفت و عالم خلایق از اطراف
 ممالک آمده مرید شدند و از نزد یگان انجناب مردان نام مطرب بود که اشعار این مقرب درگاه
 افریدگار در سر و دهنه باین و لفریب گفته مردم را در دام عقیدت می آورد و ان پیشوا سے
 خدا شناسان در عهد سلطنت سلیم شاه افغان در عمر باین هفتاد و هشتاد سالگی جهان گزران را
 پدر و دمنود اگر چه بکمید اس نام خلف گشت میداشت اما چون دولت معنوی نصیب او نبود لهذا
 لمبته نام کھتری عرف تر من را که از مصاحبان و مساز و نزد یگان همراز بود گوردانکد خطاب
 کرده در وقت نزع قائم مقام خود گردانید او مدت سیزده سال سجاده نشین بوده رحلت نمود
 چون پسر داشت امر داس عرف بهیلکه را که دامادش بود بر سجاده نشاند او مدت بست و دو سال
 برهنه خلق پر داخته قالب تهی کرد اگر چه اولاد داشت اما در وقت رحلت را داس عرف
 سودهی داماد خود را بجاسے خود نشاند او هفت سال سجده گاه مریدان بود بعد ان گور و ارجن خلف
 او سجاده نشین گشته بعد مدت بست و پنج سال رخت هستی بر بست پس او گور و هر گویند خلف

دیپالی وال تاج کلانور مزار مظہر انوار شاہ شمس الدین دریائی است کہ از اصلان در گاہ احدیت
 بود از خوارق عادات ایشان طرفہ نقلہا سے حیرت افزا گتند از آنجملہ آنکہ در زمان حیات ایشان
 دیپالی نامی ہند و از خداوند نزدیکان بود نوبتے ایام غسل گنگ در رسید و طوایف ہنود روانہ
 شدند و دیپالی بجانب حضرت رخصت سفر گنگ خواست آنحضرت رخصت مذاذند و فرمودند
 کہ روز مہمہو کہ برگنگ جمع ہیتو دیا و دماند چون آن روز در رسید دیپالی التماس نمود کہ فرمودند
 کہ چشم پوش چون او چشم پوشید خود را بکنار گنگ دید و بہ برادران و خویشان خود کہ پیشتر رفتہ بودند
 ملاقات کرد و باتفاق ان جماعہ غسل نمود و ہمگنان او را در آنجا دیدند ہمان زنان او چشم و اگر وہ خود
 را بملازمت آنحضرت دیدہ حیران کار خویش گردید بعد ازان کہ برادرانش از سفر گنگ بساکن سید
 او را در وطن دیدند ہر کدام بر زبان آوردند کہ دیپالی در سفر ہمراہ ما نبود اما بر ہمہ باتفاق او غسل گنگ
 کردیم و نیز در وقت مراجعت ہمراہی نہ کردہ و پیشتر از ما بسکن رسیدہ آخر الامر بر حقیقت کار
 واقع شدہ بر ظہور خارق عادت ان ولایت پناہ حیران شدند و بدین ترتیبکہ بعد چند سال
 از ارتحال ان واصل در گاہ ایزد متعال در و در گران ہا مہر حاکم کلانور درخت سرس کہ نزدیک مزار
 بود بر پدہ برائے کار عمارت کھنت کھنت ساختند بقدرت ایزدی ناگہان او از میسب
 بر آمد و زمین بتزلزل گردید و تنہ آن درخت خود بخود بر خاستہ ایستادہ و در و در گران از سنبھ
 این سانحہ ہولناک گر بختند و آن تنہ درخت باز سر سبز شدہ برگ و شاخ بر آورد این قصہ
 نادرہ در اکناف گیتی مشہور گشت و باعث از ویاد و اعتقاد طوایف انام بجانب آن زبده اولیائے
 عظام گردید و اکنون مزار مظہر انوار زیارت گاہ صدقار و کبار است و در ہر شب جمعہ علی الخصوص شب
 جمعہ ماہ نور خلائق کثیر مذکور و نونٹ از نزدیک و دور بطواف می آیند و نذرات نقد و جنس و شیر و
 برنج و بالیدہ روغن و سفکرا نمود میگذرانند و ہر کدام باز زوے حصول مامل نذری بندند و
 بارادت آہی مرادات حاصل میشود و برخلاف مزارات اولیائے دیگر خدمتہ و مجاوران مزار جماعتہ ہنود
 از اولاد دیپالی مذکور ہستند ہر چند اہل اسلام بمذہب جماعہ ہنود سعی کرد و بیکنند چون نظر خاص
 آنحضرت بر دیپالی مذکور بود سیش نیز در و تاحال ہمان جماعتہ بمجاورت قیام دارند و نزدیکے آن
 دہمیان پور مکانی است کہ سردار باب حال و قال و مور و فیوضات ایزد و ابجلال بابالال
 در آنجا سکونت داشت و در زمان خویش صاحب عرفان و شناسائے یزدان و در گذارنش حقیقت

تمام پنجاب را از آثار خان اجاره گرفت و باتفاقی که روداد بشراف اسلام مشرف گشت و باعث
پیش انداوشد و در سنه هشتصد و هفتاد و هفت هجری و یک هزار و پانصد و بست و دو که با حجت
با جازت تا آثار خان نقبه بناله که در آن مکان ویرانه و جنگل بود اباد گردانید و چه تشبیه آنکه در هنگام
طرح شهر مشکون خوب نشد از آنجا موقوف کرده در نزدیکی آن بر پشته بناکے معموره انداخت چون
بزرگان پنجاب مبادله را بناله گویند بنا بر تبدیل جای این شهر به بناله موسوم گردید و جنگل بری نموده
بسیاری دیهات طرح انداخت و زراعت بکار رفت و پرگنه مقرر گشت رفته رفته کمال بجائے
رسیده که حاصلش بچهل خانه گنج قارون میرسد و گنج پر ویزدم مسادات میزند و در بدایت حال
آبادی قصبه چندان نبود شمشیر خان خوجه سر که در زمان محمد اکبر بادشاه که وری آن پرگنه بود
عمارات حاکم نشین و تالابی فیض اموده باغی مطبوع احداث نموده رونق افزا گردانید و روز
بروز آبادی شهر آنسرونی پذیرفته معموره و لفریب گشت بعد از شیخ مشتاق که وری از احداث
عمارات متعدد و باغ و لفریب باعث و فور آبادی گشت اکنون در عهد عالم گیر بادشاه مرزا
محمد خان که بحال خطاب وزیر خانی دارد و در زمان بودن خدمت امانت این پرگنه ستمه دوازدهم
عالم گیری دکا کین بازار چخته ساخته و باکی را ^{۱۳۱} و سجان سنگه قانونگوس و پسران ایشان
منازل دل فریب و کاروان سرا و پوره تعمیر نموده و نیز قاضی عبدالحی عمارات سنگین بازار کاروان
سرا و مسجد جامع و باغ احداث کرده باعث افزونی رونق و معموری شده و گنگا دهر خلف
میرانند و سیر چاهے پخته ساخته بر چهره بازار خال زیبا انداخته و نیز باغچه و چاه زمینه دار سواد قصبه
بر راه لاهور احداث نموده چون آب این هر دو چاه باب گنگا دم مسادات میزند از نیچته بانی
ان ما گنگا دهر گویند اگر چه در حاشی شهر حدائق مطر آوریاض فرخت افزا بسیار است اما سنگه
قانونگوسے باغے بتقلید تالار پست و بلند مشتمل بر سه مراتب بنایت مطبوع ساخته و
مرتبه بالا مشرف بر تالاب شمشیر خان است و از طراوت و نظارت نظر فریب نظارگیان
فرح بخش تماشا نیان و درون شهر و حوالی آن خوابگاه بسیاری اولیا است مثل زبده و اصلان
درگاه بابری شهاب الدین بخاری و شاه خراب و شاه اسمعیل و شاه نعمت الله و شیخ الهداد که
هر یک در زمان خویش رتبه ولایت داشتند و دو که وسعے در موضع سالی مزار شاه بدولتین
است که سلسله ایشان بر سپهر پیران حضرت میران محی الدین میرسد و چهار که وسعے بتاله در موضع

با ولایت بهم آغوش داشت و از غزنین همراه سلطان محمد آمده در لاهور رخت هستی بر بست
 و سلطان فتح لاهور از برکات قدم ایشان میدانست و نیز دیگر نزدیکان جناب صدریت در آن
 شهر آسوده اند و مقبره مغظمه حضرت جهانگیر بادشاه از وی دریا کے راوی نزدیک شاہدرہ واقع است
 و مقابل آن مقبره اصف خان ابوالحسن جهانگیر است اگر چه در حاشی شهر فراوان باغ دل کشاد
 هزاران گلشن فرحت افزا است اما باغ شالامار که حضرت شاہجهان بادشاه بقیلی باغ کشمیر احداث
 فرموده اند دل فریب نظارگیان است چون اندکی از شهر وارد سلطنت بقلم آمده براسک سیرانی
 سخن شطری از قصبه جات این صوبه مینویسد که دو و اربعه بست جالند هر قصبه ایست پاستانی
 و نزدیکی آن خواب گاه ناصر الدین که در زمان خویش رتبه ولایت داشت مد ایام تابستان خلایق
 بزیارت فرماید بجومی آرند و نیز در حوالی آن قصبه مزار شیخ عبداللہ سلطان پور است که بفضایل
 کمالست مشهور و معروف و در زمان مسلمان روای سلیم شاه بخطاب شیخ الاسلامی مشهور و
 معروف و در عهد خلافت ہمایون بادشاہ و محمد اکبر بادشاہ مخدوم الملک خطاب یافتہ بود
 و دین دو اربعه قصبه بجوارہ نیز متقدمین است سرریصاف و ادرس و دوریہ و پنج تولیہ و چہونہ
 و چہرہ سفید و فوط طلا دارد و دیگر پارچہ نیک گزیدہ می شود و چہلنت دولای و کار بادلہ و سلطان پور
 بہتر کنند و در دو اربعه باری ہیبت پور تی پر گنہ ایست اسپ عراقی آسا در آنجا پیدا کے یابد
 بعضے راہ ہزار و پانزدہ ہزار روپیہ قیمت می باشد و در چک گور و ہر گونہ از تواریخ ہستی
 ہیبت پور باغ و تالاب خوبی است و در وزبیا کی خلایق کثیر بجومی آرند و در دوسہ کرہے
 ان رام تیرتھ بعد متقدمین واقع است و چند کرہے ان بتالہ قصبہ ایست دل کشا و مہموہ ایست
 خوش آب و ہوا بانی این شہر را کے رام دیو بہتی است کہ زمیندار کپورتھل و رئیس قوم خویش بود
 گویند کہ نوبت بحکمت آہی در پنجاب نوعی طوفان جو شش ہرزہ کہ از دریا کے ستلج تا دریا کے
 چناب تمام زمین آب نشین و عمارت قصبات و دیہات مہدم و بسیاری ذی حیات منعدم
 گردیدہ بعد رفع طوفان مدنے ان سرزمین ویران بودہ بعد مدت در بعضے جا آبادی ہا صورت
 گرفت چون مغول بلخ و کابل در ہر سال بر ولایت پنجاب ترک تازی مینمودند از پنجہست این
 ولایت خراب و ہر طرف ویرانہ و عالم عالم زمین خرابہ میانہ و حاصلات و مزرعات چندان
 نبود در عهد سلطان بہلول گودی کہ تا تاریخان صوبہ دار لاهور گردیدہ را کے رام دیو بہتی بٹہ لک تنگہ

کرده لاهور دار السلطنت کردند و قاسمی و هشت سال دار الحکومت اولاد سلطان بود بعد ان احدی
 از سلاطین هند در ان شهر اقامت نورزیده آبادی از رونق بر افتاد پس از مدت تا تارخان از امر اسے
 سلطان پہلول لودی دار الحکومت نمود بعد ان کامران مرزا خلف حضرت بابر بادشاہ در ان مصر اقامت
 و زیدہ باعث و فور آبادی گردید پس از ان حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاہ در عہد خلافت
 خویش بہ آبادی ان توجه فرمودہ قلعہ متین شہر پناہ و دو تخانہ اعدا نمودہ بتازگی زونق بنحشید
 بعد ان حضرت نور الدین محمد چہانگیر بادشاہ عمارت عالیہ کہ بالفعل موجود است تعمیر فرمودہ
 مدتی از نزول اقبال ذریعہ و فور رونق شدند و از عمارات منازل بادشاہ ہزارگان و امرائے
 والا نشان خصوص عمارت آصف خان عرف ابوالحسن بن استماد الدولہ کہ بسعت و وسعت
 بسیار است از دیاد آبادی گردید و در زمان حضرت شہاب الدین محمد شاہ چہان روز بروز عمومی
 افزود و در عہد حضرت محی الدین محمد اورنگ زیب عالم گیر بادشاہ غازی چون دریا سے راوی
 بجانب شہر رو بہاد و از صدقات ان با کثر عمارت و باغات اسیب رسید و سنہ چہارم
 جلوس والا بر اسے تعمیر بندہ استحکم کہ سد انہرام عمارات تواند بود حکم مقتدر بس بعد و در پیوست
 فرمان پذیر ان بندہ را زی دور کردہ با استحکام تمام بستند و بجا فطرت شہر سد عالم گیر می بیان
 سد کنڈری بروے کار آوردند و در اکثر جاہاں تالاب زینبہ را استے لب دریا را بمشال
 لب خوبان و لغریب ساختند و خائین والا شان نشیمن اسے دلکش و منازل فرح افزا
 مشرف بدریا اعدا نمودہ زینت افزاے شہر شدند و از ابتداے سال چہارم لغایت
 حال کہ زیادہ از چہل سال میگذرد و در ہر سال ترمیم و تعمیر از سر کار بادشاہی میشود و بر اسے
 بندہ بست مہلنی کلیہ بخرچ میرود و بے ثایرہ تکلف شہریت بزرگ و مصریست سترگ
 وسعت و آبادی و انہوے مردم ہاںند این مصر کہ نشان دہند گوناگون ہنر پیشگان ہر دیار و
 ہر گوہ صنعت گران روزگار سکونت دارند و اجناس ہفت کشور و شیاے بخر و بخرید فردخت
 میرود اگرچہ در ہر کوچہ و بازار مساجد بسیار از بسیار است اما بہر کنار دریا مجازی دو تختانہ
 والا حضرت عالم گیر بادشاہ مسجدی عالی از سنگ بنا منسرمودہ اند کہ زیادہ از پنچ لک روپیہ
 بیان صرف شدہ دیگر در وسط شہر مسجد جامع وزیر خان عرف حکیم علیم الدین شاہجہانی برد خمارہ
 مصر حال زیبا افتادہ و درین مصر خواجگاہ ذبذہ اولیاے عظام میر علی حمیریست کہ فضیلت را

و امنیت از دزد و رهن مشهور است گویند که ولایت ملتان در عهد خلافت سلطان علاء الدین
ثانی والی دہلی از تصرف او بدر رفته بقوم لنگاہ تعلق یافته بود سلطان حسین لنگاہ فرمان رواے
ملتان در زمان حکومت خود از کر و کرکوت تا مانکوت در جاگیر ملک سہرابے غیرہ بلوچان کہ از جگہ کرا
نزد او رسیدہ بودند مقرر ساختہ بود اما در عهد خلافت جلال الدین محمد اکبر بادشاہ راجہ تو در مل
دیوان اعلیٰ ان ولایت را بر بلوچان مسلم گذاشتہ در میان خراسان و ہندوستان یک محکم مقرر
ساخت و در حد و دہر و دکتور سد باستحکام انداخت جنوب رویہ ملتان بہمکہ قلعہ ایست متین
و حصنی است حصین در پاستانی نامہائے منصورہ می نویسند و گنایندہ پانچ رود پنجاب
یکتاے گزیدہ در حواشی ان قلعہ میرسد و دو تخت شدہ و دو حصہ جانب جنوب و یک حصہ
طرف شمال قلعہ مسطور میرگذر و حصانت و متانت ان تی الاکناف مشہور است لشکر ہارا
یکبارگی برودست یافتن دشوار دران دیار تا بستان با قراط و باران کم شود میوہ گزین باشد
میان سیوی و بہکروشٹی است فراخ ہنگام تا بستان سہ ماہ سوم دار دیون دریائے سند
در چند سال از جنوب بہتال گراید و ابادی دیہات خراب سازد از نجیبت خانہ از چوب حسن ساختہ
بسیر برند و رواج عمارت پنختہ و خام کم است طول این صوبہ از فیروز پور تا سیوستان چہا صد
کرہ و عرض از خط پور تا جیسلیر صد و بست و پنج کرہ و درازی از صد گہرہ نانج مکران ششصد
و شصت کرہ خاور رویہ پیوستہ بسیر کار سہند غرب رویہ مکران شمالی شورکوت جنوبی صوبہ جمیر
سرکار ملتان و دیپالپور و بہکرسہ سرکار شمل برنودوشش محال بست و چہار کرور و چیل و شش اک
و پنجاہ و پنچہزار دام داخل این صوبہ است *

صوبہ ارسلطنت لاہور

لاہور صریست متقدمین بر کنار دریائے راوی آبادی از راہ بوخلف راجہ رام چند نسبت
میدہند در بعضی تواریخ لاہور و ہما و نیز مینویسند چون از گردش چرخ دوار بعد امتداد دوار
در ارکان آبادی ان انہدام روداد قبلی نشان معموری ماند دار الحکومت این ولایت شہر
سیالکوٹ گردید بعد از انکہ سلطان محمود غزنوی فتح ہندوستان نمود ملک ایاز کہ منظوم نظر سلطان
و در خوبی و فراست بے ہمتا بود بہ آبادی آن شہر متوجہ شدہ قلعہ پنختہ احداث نمود و شہری تجید
آباد کردید و خسرو شاہ و سلطان خسرو ملک پسرش از اولاد سلطان محمود تازی فتح این ولایت

زاد بوم ایشان قصبه که توالت نزدیک ملتان واقع است در سر آغاز بر نای بدانش آموزی رسمی
 سرگرم بود و در ملتان اتفاق خواجہ قطب الدین محمد بختیار را دریافته فزادان فیض اندوخت و
 پیمپای ایشان در دہلی آمدہ بارادت کامیاب گشت و بعضی گویند کہ بستوری خواجہ از ملتان
 بقندہار و سیستان رفت و تحصیل علوم پرداخت بعد ان ببلانست خواجہ در دہلی رسیدہ
 سخت رباصفت با او ویزش بالنس امارہ نمودہ فیروز منگشت و برخصیت خواجہ در قصبہ ہانسی
 آمدہ اقامت در زیدہ خواجہ قطب الدین در وقت رحلت فرمود کہ خرقہ و عصا و غیرہ آنچه از پیر
 رسیدہ بشیخ فرید الدین سپارند شیخ از اصفاے این معنی از ہانسی بہ دہلی آمدہ امانت برگرفته مراجعت
 نمودہ در متن طرح اقامت انداخت و فزادان کسان از فیض بخشی ایشان کامیاب شدند چون
 از برکات نظر کیمیای ایشان تودائے خاک شد کہ دیدن گنج مشک مشہور شد در روز شنبہ پنجہم محرم
 سال مشہد و شصت و ہفت ہجری در متن جہاں ناپایدار را پدر و نمود الفقہ سرکار دیپا پس
 تکلیف این صوبہ است قوم و تود و گوگرد و غیر ذلک در ان سر زمین سکونت در اند و تہجد و
 تقنن مشہور چون در ایام بارش در یکے بیاہ و سنج در محال این سرکار رسیدہ بر سطح زمین
 چند فرخ در چند فرخ پین و عرض میگردد اکثر اطراف ان نواحی زیر اب می آید و ہر سال
 طوفان نوح در ان نواح بظہور میرسد و بعد پدید رفتن اب از بس رطوبت و سیرابی در تمام ان زمین
 جنگل اینوہ سر بر می ارد حتی کہ پیادہ بد شواری قطع را میکند تا بسوارچہ رسد بدین جہت ان دیار را
 لہی جنگل میگویند و مفندان مسطورہ بتقویت دریا کہ در اماکن و مساکن انہا چند تخت شدہ
 جاریست و پناہ جنگل دشوار گزار کہ فرسنا طول و عرض دارد مصدہ مضدی و قطار الطریق و
 دزدی میشوند و دست امرائے بادشاہی بتادیب و تخریب انہا نمی رسد و درین دیار زمستان
 باعتبار دتالستان بافراط شود و در خلیت زراعت جواری و در زمین گندم پیادے یا بد خوب روت
 ملتان و پنج کردے ان روی اب چناب ولایت بلوچان است درین الوس دورین ہستندیکے
 دودائے کہ بچاسی ہزار سوار و پنجاہ ہزار پیادہ با خود دارد و دیگرے ہوت کہ بست ہزار سوار و
 سی ہزار پیادہ را سردار است و ہر دو با یکدیگر تحالف و تنازع دارند و بر سر حدود آفرینش کنند
 و از قبول اطاعت بادشاہی و ادائے پیشکش مقرری خود را و ولایت را در مان میبدارند و
 دکلائی ہر دو کس وارا حکومت ملتان حاضر بودہ بتقدیم احکام بادشاہی و اقدام او امر صاحب
 صوبہ قیام دارند ولایت بلوچ از د فور ابادی و نکشیر مزارعت ہر دو فصل فزادانی حاصلات

غالب آمده و به برکات ان مرات ضمیمه اخلایافت و بانوار شمع عرفان مشبستان باطن روشنی
گرفت با تفتاتی که روداد بقوم جست که هر که آویزش گردید سلطان سرور و میان دموها برادرش درجه
شهادت یافت سندی بی بای زوجه آنحضرت تاب جدائی نیاورده رخت هستی بر بست میان پاتا
خلف ایشان که خور و سال ویتیم ماند نیز آنجانی شد و در دامن کوه مدفون شدند و بزار شهید
شهرت گرفت از اتفاقات حسنه تاجره از قنار بست^۱ ملتان می آمد چون نزدیک مزار
مسطور منزل کرد ناگهان پائے شترش بشکست تاجر از برداشت باران شتر عاجز آمده
بزار شهید نذر بست بارادت الهی همان وقت پائے شتر دست شد و تاجر اعتقاد آورده
نذر بایفارسانیده محل بر شتر بست راهی گشت و این مقوله نام در اطراف مشهور گردید و از آن
زمان ان مزار بزرگ و از زیارت گاه خلائق گشت و علاوه ان سه کس سیکه تا بینا و دویم مبروص و
سویلی نام در مجاورت مزار اختیار کرده است عارضه علیل خود نامنوند بقدرت ایزدی نام و در چوایت
و مبروص تندرستی و تا بینا بینا سے یافت و موجب مزید اعتقاد طوایف انام گردید و این
سائحه غریبه شهرت پذیرفت چون تا بسینا سے مذکور را گاه و کلنگ و بادی النظر بنظر در آمده
ان سه کس بدین نام مشهور شدند و اولاد انهارا که مجاورت مزار دارند تا حال گاه و کلنگ نامند
القصد عالم طبقات خلائق از اطراف ممالک و اکانات گیتی بطوافت ان مزار پر انوار رسیده
نذرات میگردانند و استعدا سے حصول مرادات میکنند و حکمت ایزد جان بخش مرام^۲ خلائق
حاصل میشود علی الخصوص در برآمد ایام زمستان از هر طرف مردم بسیاری آیند از شهر ملتان تا مزار
که فاصله زیاده از چهل کوه واقع است تمام راه آدم امرونی شود و هجوم خلائق در ان راه انقدر
میشود که تاجر راست نیاید در قصبه او رنج خوابگاه شیخ جلال پور رسید محمود بن سید جلال بخاری
مشهور مجتهد و جهانیاست شب برات مہفصد و مہفت بجزری بحر عمه وجود آمد مرید و خلیفه
پدر بزرگوار خود است از شیخ رکن الدین ابوالفتح سهروردی نیز خلافت یافت و در ولی شیخ
نصیر الدین چراغ دہلی را دیده فراوان سیبض اندوخت چهارشنبه عید قربان مہفصد و ہشتاد
و پنج آیشی پیکر بر انداخت در ویشان ملنگ و دودا سے سراپا بر مہتہ از میدان ان جناب
در هر جانب هستند و ذکر علی مینمایند و در شهر تین عرف اجددین سمرکار و بیالپور حاور رویہ
ملتان خوابگاه شیخ فرید الدین گنجشکر پور جلال الدین سیدمان از زاد فرخ شاه کابلی است

وچهل ونه لک و ہفتاد ہزار دام داخل این صوبہ است +

صوبہ دارالامان مملکتان

صوبہ دارالامان مملکتان از شہر ہائے پاکستان است و قلعہ خشتین دارد و ہر گونہ مردم در وہاں
 و گوناگون اشیائے ہر دیار بہ بیچ و شتر امیر و واسپ تازی نژاد براہ قندہار از عراق سوداگران
 سے آندہ و در ان شہر بفر و خت می رود و ہوائے زمستان با اعتدال نزدیک تابستان گراما
 افراط دارد و بارش کم و اہل ان زبان لاہور و سندھ امیختہ دارند قالی و شطرنجی گلزار و چہینت
 بہ تقلید بندرنیکو سازند و درون قلعہ خوابگاہ شیخ بہاوالدین ذکر یا المشہور بخندوم العالم واقع است
 و ہر نماز مظہر انوار گنبد بلند از خشت و چونہ برافراختہ اند این شیخ پور شیخ وجیہ الدین محمد
 بن شیخ کمال الدین علی شاہ قریشی در سال پانصد و شصت و پنج ہجری در کوت کرور سعادت ولادت
 یافت و در خورد سالی ایشان پدر بزرگ وار رحلت نمود شیخ بدانش اندوزی اشتغال و در بزرگی
 علوم رسمی تحصیل کردہ اختیار سفر نمود و بعد سیر ایران و توران در بغداد رسیدہ شہنشاہ شہاب الدین
 سہروردی ارادت آورده و پایہ خلافت یافت شیخ عراقی و میر حسینی از وفیض برگرفتند از بغداد
 در مملکت رسیدہ اقامت و زریذہ بسیاری از معتقدان ارادت اورند و فیض یاب شدند شاہ شیخ
 فرید الدین گنج شکر فردان دوستی داشت و مدتی با ہم بودند ہفت مہ ماہ صفر سال ششصد و شصت
 ہجری نورانی پیری نامہ سر لہر آورده بدست شیخ صدر الدین خلف ایشان بدرون فرستاد
 حضرت شیخ ان نامہ را بر خواند و جان بحق تسلیم نمود و از چہار کنج خانہ ادا ز بلند شد کہ دوست
 با دوست پیوست بسادہ مملکتان شکر حیرت افزا از ان حضرت بر زبان صفا رو کبار است
 نان دیار شیخ صدر الدین عارف پور شیخ بہاوالدین ذکر یا در سنہ ہفتصد و نہ ہجری رحلت نمود
 شیخ بکن الدین پور شیخ صدر الدین عارف و شیخ یوسف کر ویزی و شیخ موسی گیلانی و شمس الدین
 تبریزی و بسیاری از اولیائے در ان شہر سعادت بہر اسودہ اند و نماز مظہر انوار ہر یک زیارت
 گاہ خلائق است چہار گوشہ مملکتان جنوب رویہ سید زین العابدین پدر سلطان سرور است
 در ایام تابلت مملکتان مردم از اطراف ہر اے زیارت آیدہ مجمع عظیم گنبد و چہل گوشہ مملکتان
 غرب رویہ دامن کوبہ بلوچستان انطرف دریائے سندھ خواب گاہ سلطان سرور است
 این سید زادہ در اعجاز برائے بریاضات شائقہ و عبادات بالاطباق بر نفس امارہ زیان کارہ

دانه بسان انا روانه برارند و بخوردن افت رسیده دهند قدرت الهی بی یا بدو این جگر خوارگان نومی
جاد و دافسون میدانند اگر سنگ آسیاب گلوبته در دیا انداخته نشوند فرو نمیشود و در آتش نمی سوزند
امادانیان کار چون میدانند که یکے ازاها را ازین روش باز دارند بر هر دو شقیقه او داغ می
نهند و چشم آن را بنمک انباشته در خانه تا پهل روز او بچینه دارند و طعام بے نمک بخورند
دهند و برخی افسون خوانند ازین عمل از جگر خواره افسون خود فراموش می شود و از روش خویش
بازی آید و جگر خواره اکثرے از زنان می باشند و بعضی مرد و اسیب این خدانا ترسان
به چشم خود دیدم که جگر طفلان نو بهال باغ زندگی را بریابند اگر چه این خدا فراموشان در هر بلادی
باشند و اما در بلاد تهته بیشتر باشند هفتاد و گوی تهته هشتگالاج مکانی است منسوب
در گامیان شمال و غرب نزدیک دریائے شور از دشواری راه بیابان و نایابی آب و زمینی قوم
پهیل رسیدن هر کس در آن مکان دشوار است مگر بعضی از فقیر خاصه شناسی سرا پا برهنه
احتیاج گرسنگی و تشنگی نموده در آنجا رسیده پرستش گری نمایند و درآمد و شد که زیاده از پانزده روز
می کشند تصدیه بسیاری یابند ^{سند} کار سیوکستان تاج این صوبه است بر کنار دریائے سند
و درین حد و کولابی است بزرگ دوروزه راه دراز و آن را مسجور خوانند و بر فراز آب زمینها
ساخته برخی ازهای گیران سکونت دارند و زندگی خود به بیشترهای گیری بسر برند چنانچه در ولایت
کشیر نیز هر روزه اب دل زمین میسارند و درین صوبه از حد و ملتان و اوج تا تهته و کج مکران
شمال رویه کوههای خار بلند و مسکن اقوام بلوچ و بعضی افغان و جانب جنوب از اوج
تا گجرات کوه های ریگ و موطن گروهی که بنگاه رئیس آنها جیلیبیر است و از دیگر اقوام این
و از بهرک تا نصیر پور و امرکوت مردم سیسوده و جاریجه و دیگران توطن دارند و بزرگ ترین
دریائے سند است بازرگانان از ملتان و بهرک اموال و اثقال براه دریایرک شتیها به تهته می برند
بلک مسافران و مترو و آن بل عساکر گران بدان راه دریایا بجانب تهته میروند کم وقتی خواهد بود که
براه خشکی لشکر های گران ره نور و انظر ف شوند اما از دشواری جنگل دنیا بے آب تصدیه
می کشند طول این صوبه از بهرک تا کج مکران دو صد و پنجاه کوه و عرض از قصبه بدین تا بند لاهی
صد کوه مشرق رویه گجرات احمد اباد و غرب روج مکران شمال بهرک جنوب دریائے شور سرکار
تهته و سیوکستان و نصیر پور و امرکوت چهار سرکار مشتمل بر پنجاه و هفت محال پنج بند و کوه

شمالی جانور و ایدر جنوبی بندر دمن و کنبایت سرکار احمد آباد و پتن و بادوت و بهر و پنج
 و بروده و چانپانیر و گو دهره و سورته و اسلام نگر عرف هارنه سرکار مشتل یک صد و هشتاد
 و هشت محال سیزده بندر و پنجاه و هشت که دروسی و هفت لک و نود هزار دام در حال این
 صوبه است +

صوبه رتھتھ

دیرین ولایت در پاکستان زمان برهمن اباد نام شهری بزرگ تختگاه بود قلعه ان هزار و چهار
 صد برج داشت هر یک بقاصد یک طناب بعد ان ا دیور پائے تحت گردید از برج
 و باره ان خزان نشان و هند پس ازان دیول اکنون تھتھم و دیپیل دار الحکومت است
 شهری بزرگ جامع جمیع اشیاء خاصه و ارید و اجناس بنا در خزان و دیرین ولایت سوم بخش
 از کشاورز برگیرند و کان نمک و این خزان محصول دهد و در شش کر و سه کان سنگ در دست
 بقدر بایست دراز و کوتاه بریده بکار عمارت برن اکثر درار برستی است و بسیار کونه باشد از
 خورد و بزرگ چهل هزار خواهد بود و شکار گور خر و نیز خرگوش و کوت و پاچه و خاک و ماهی خزان در
 خورش بر برج و جغرات و ماهی است و ماهی ماقاق ساخته و کشتیها را برآموده به بناه و اطراف
 برده سود برگیرند و از و رخ بر کشتند و بکار کشتیها آید و قسی از ماهی است که ان را پاره گویند بخوش
 مزگی و لذت بخشی کم همنا از دریائے شور و کسند آید و ان را بدم آوردند غیر ازین دیار خاک
 دیگر ان ماهی نشان ندرست و جغرات گزیده شود و تا چهار ماه مزه ان را برنگر و دو گل خزان و میوه
 گوناگون خاصه انبه خوب شود در صحرانور پوزه خورد و بهر سد جگر خواره این دیار مشهور ترنی الاکان
 است بنظر افسون جگر دم خصوص جگر طفت مال بر باید تخصیص در وقت طعام خوردن
 بر همه کس نظر او زیاد و دخل دارد و بعضی گویند که اورا گاه گاه حالتی رود و در هر کس که نظر
 اندازد بخورد گردد و در ان سال جگرش بر باید و مهم پیشگان بخش کرده بخورد و همیشه زندگی
 ان بخود لبریز گردد و جگر خواره هر کرا بخورد یا شند خود ساز و پاره ازان بخورش در و بد و
 افسون برآموزد و بر گفتار که جاندار می درنده صحرائی است سوار شود و بقوت افسون او را
 رام گردانند و از دور دستها خبر او و چون گرفتار آید دانندگان ساق پائے او شکافند

پدید آید اندکی خورد از کبوتر دوسه گنده و برنگ سفید و سیاه بر فراز معبد نشیند و عشرت کند
 و بخلط و نقد زندگانی بسپرد و آن روز مردم شهر فراهم آمده گوناگون خوشبو بسوزند و از
 مقدار سپیدی و سیاهی او اندازه بارش گیرند از سیاهی باریدگی و از سفیدی خشکی تفویض کنند
 پیوسته آن دو را که ان را جگت نیز گویند معبد است مشهور چون سری کشن از متها برآمده
 در آن مکان رفته توطن گزیده بود از پنجهت بزرگ نیایش گاه دانش نزدیک آن نصبه کاهنی است
 مسکن قوم امیر از کیش هندو خارج اند پنجهت همه کس میخورند و حسن فراوان دارند چون حاکم نود را نجا
 میرسد همیان برمیگردد که از تا پار سائی زنان مواخذة نکلان زمان آتسار آبادی میکنند و الا
 قصد بر آمدن دارند و ترک وطن میسازند متصل آن زمینی است بدرازی نود کرده پیشتر از موسم
 بامان دریائے شوز بجوشد و آن زمین را فرو گیرد چون بارش فرو نشیند رذکی نهد آن زمین خشک
 گردد و نمک فراوان شود و کچه ولایتی است جدا گانه عرض و طول آن دو صد و پنجاه کرده مغرب
 رویه سند است در بیشتر ریگستان شتر و بز بسیار شود اسب تازی نژاد آن ولایت مشهور
 است گویند باز رگانی براه دیائے اسپان عربی می آورد ناگهان چهار بر شکست و صد اسب
 او بر تخته بکناره برآمده درین ولایت رسیده تا حال نسل آن اسپان در آن حدود است
 المقصه درین صوبه هوا معتدل بیشتر ریگستان است و کشت کار جواری باجره و مدار خورش
 بر آن مزروعات ربیع کمتر شود و گندم و دیگر غلات از مالوا و امپیر و برنج از وکن اوردند پیرامون
 مزروعات و باغات ز قوم بر نشاند و حصاری حصین بردی کار ایبه درین صورت این دیار
 دشوار گذار است و از انبوهی درخت بشکار عشرت نتوان کرد از آنسوی درخت انبه
 و غیره یک بستان توان شمرد و از این تا بروده صد کرده انبه زار است و شیرین بردد و
 برنجی از خای شیرینی آورد و با بخیر گزیده شود و خرپوزه در بستان و تابستان بهم رسد انگور و
 گل بسیار در صحرا یوز فراوان که هر سال در دام آورند و بصید مشکنی اموزند گاو و دیار درخت
 سنجی و تنومندی و نیکو رفتاری و تیز روی مشهور است سختی پانصد روپیه و افزون ارز و همه
 روز پنجاه کرده در نورد دو گزین رود های آن ولایت سارمتی و با ترک و هندری و نبرده و
 قیمتی و سستی و برن است و دو چشمه ایست که آن را جمناء و گنگا گویند طول این صوبه از بریان پڑ
 تادوار کاسی صد و دو کرده عرض آنجا اور تا بندر و من دو صد و شصت کرده شش برق رویه
 خاندیس و مغرب رویه دوار کاکه بر ساحل دریائے شوز است و جنوبی که بهر جا پیوستگی دارد

بنا در است و چند بندر دیگر از توابع او دریای تپتی نزدیکند و مهفت کردی بدریای شور
 در شود گونه گونه میوه خاصه انناس فراوان و گلهای رنگارنگ انزویل خوشبوئی هر گونه گزین پود
 آید قومی زرد شسته کیش از فارس آمده بنگاه ساخته هنگامه آتش پرستی باین خویش گرم دارند
 میان سورت و نذر باکو استانست اباوان را بنگلانه گویند ولایت معموره خوش آب و هواست
 انواع میوه خاصه شفتالو و سیب و انگور و انناس و انار و ترنج و انبه خوب شود و مهفت قلمه
 نامور دارد از انجمله سالیه و مولیر مشهور و زمیندار از قوم کچواها را تهورا است بهر وجه قلعه گزین دارد
 و دریای نزدیک از زبان گذشته بدریای شور پیوند دارند بنا در مشهور است و چند بندر دیگر
 با متعلق گوناگون پارچه بافند مخصوص ایچه مشهور و بازرگانان باطراف گیتی بر بندر کار سورت همه ملک
 جدا گانه بود در زبان کچا پنجاه هزار سوار و یک لک پیاده داشت بفرمان روانی احمد اباد نیایش
 بجای کرد و خانخانان اکبر شاهی ان ملک را بواقعی در ضبط در آورد از بندر گوگه تا بندر از امر اصد و بیست
 و پنج کره طول و از سردار تا بندر دیو هفتاد و دو کره عرض دارد دهوائی او سازگار و
 میوه و گل بسیار از بسیار و انگور و خورپوزه نیز میبشود و این ولایت نه تخت است و هر جا
 الوسی جدا گانه از افزونی درخت زار و در هم پیچیدگی کوستان طریق که در کشتی دارند چون کده
 سنگین و زیست در نهایت متانت و حصانت سلطان محمود والی کجرات بعد از مراد اوان
 ان را بزور گرفت و نزدیک ان قلعه دیگر احداث کرد که در حال قلعه بالائی که فراوان چشمه دارد
 و بزرگ معبدیست نیز در نزدیکی ان رود بهادر با دریای شور پیوند واهی چنان نازک شود
 که اگر زمانه در تاب آفتاب نهند بگذارد و در ان نواحی شتر و اسب گزیده شود سومنات
 پرستگاه قدیم در اکناف شهرتی تمام دارد و سه کره ای ان دریای شور است پنج بندر با متعلق
 و چشمه سرستی از نزد او براید و ان مکان را از بزرگ ترین اماکن شمارند مشهور است که پیش ازین که
 قریب پنجاه سال میگذرد و پنجاه و شش کره و اوم از قوم جاوان در میان دو دریا که سرستی
 و هرن باشد خدا خند باد میزه در افتاده فرو شدند و در نیم کره سومنات سبها لکا مکانی
 است بزرگ سری کشن را از دست صیادی تیر بر پار سیده و بر کناره دریای سرستی زیر
 درخت پیل انجمانی شدند ان را پیل نیز گویند و بزرگ معبد دارند و قصبه مول معبدیست
 منسوب به اویو هر سال پیش از برسات در روز معین جانوری که بزبان هند ^(۱۱) سنگه گویند

درآمد که در زمان پاستان تختگاه شهرتین و چندین چانپانیر بود چون سلطان احمد بن سلطان محمد بن سلطان منظر شاه در سنه هشتصد و دوازده هجری سرمد را راکے فرمانروائے گشت برکنار دریائے سا بر متی قلعه متین و عمارات نوامین و شهری بوسعت طرح انداخت و با حمد اباد موسوم گردانیده دار السلطنت مقرر ساخت و چون اودت سی و دو سال و ششماه فرمان رولے کرد در ایام حکومت خلیش بابادی و معموری ان کو شید از نیجهت شهرے عظیم گردید و میرون ان سید و شخصت معموره بر منط خاص که هر یک را پوره گویند اباد گشت و ناگویر شهر بار هر یکے پیدا هزار مسجد و خانقاه و مینار با کتاهاکے مشگرف در دست و در پوره رسول اباد و فرار شاه عالم بخاریت که بولایت شهرت داشتند و طوابع انام از مریدان و معتقدان انجا بست القصد درین مصر سقفت خانها بیشتر که پیریل و دیوار از خشت و چونه و برخی از عاقبت بین سنگین بنیاد و پهنار و دیوار کاواک بر سازند و بهنانی راه میگذازند که در وقت ضرور از ان راه بدر رفته نجات خود نمایند و بعضی از باب متول ته خانه درست ساخته تمام عمارت خانه را از چونه و گچ آچنان تعبیه کنند که آب باران پاک و صاف در ته خانه که بان حوض میازند میرسد و ان را بزبان آن ملک تانکه گویند و تمام سال ان آب میخورند نقاشان و خاتمندان و دیگر هنر پیشگان میرصدف را چنان کار بندند که خط خوش نمودار گردد و قلندان و صندوقچه و جزان بر سازند و زرتاری پارچه از چیره و فوطه و جامه دار و نقل و زر بفت و تات بند و خارا گزیده بافند و گوناگون قماش روم و فرنگ و ایران را تقلید نمایند خصوص قطنی نیکو بافند و بدور دستها بار مخانی برند و شمیر و جهر هر و کپوه و تیر و کمان شالیسته سازند خرید و فروخت جواهر و زواهر بسیار شود و نقره از ولایت روم و عراق آورند در خوش هوائے و یافت گزیده کالا بے همت است سه کوهی احمد آباد ^{نقوه} نقبه ایست دل کشا و آبگاه اکثر اولیائے خصوص مزار قطب عالم پدر شاه عالم بخاریت پارچه بانزاه دست بران افتاده بعضی چوب و برخه سنگ و نختی این تصور کنند و مشگرف داستانی برگذارند تین شهریت پاستانی در سواله ایام تختگاه سلاطین انولایت بود و قلعه متین دار دیکے سنگین و دیگرے خشتی در ان زمین گاو گزیده پیدائے یا بد چانپانیر گزین و ژنیست بر که بچه نیکو و بلند چسند در وازه دار دیک جا قریب شخصت گز بریده تخته بند گردانیده اند و هنگام کار بردارند چند گاه تختگاه بود و موت از نامور

خود بتیخیران متوجه شده بود بمجاریات و مجادلات بسیار فتح نموده چنانچه این دو استان مشهور است
 در زمان پیشین سردار انجاری اول گفتند که اکنون از دیرباز را ناگویند و خود را از قوم گهلوت
 از نژاد نو شیردان عادل گویانند چون نیگ ایشان در موضع سیودا بنگاه ساخت از نیجهت
 احوال سیودا مشهور شدند و بر همین تیمارداری ایشان کرده بود در منصورت برهن نیز گویند
 و مقرر است که را تا بار در وقت جلوس برسد ریاست قشقه از خون ادم دهند در سانبهر
 نمک بس گزیده شود نزد یک شهر غدیر است بزرگ چهار کوه طول و یک کوه عرض اب
 این بغایت شور و درون غدیر بسیاری قطعات زمین بمان شالی مایه است زمین را از کلند
 کمنده نرم کرده از آب ان غدیر بلبب سازند بعد پانزده شانزده روز که زمین اب را جذب
 میکند تمام قطعه زمین نمک امودی شود ان را از کلند با کمنده برکنار انداخته آب می پاشند
 خاک از جدای می شود نمک صاف بر می آید نیلگون و سرخ و سفیدی شود و چندین لک روپیه
 را هر سال بفروخت می رود و محصول ان بسرکار بادشاهی بضبط در می آید درین صوبه اکثر بوم
 رگیستان و اب دور می براید مدار کشت کار بر ریش ابراست جوارک و باجره و موته
 فراوان هفتم هشتم حصه غله بزیوان میدهند نقدی رواج کم است و مزروعات ربیع
 قلیل و استان نزدیک باعتدال و تابستان بسیار گرم اکثر جا کوه جنوبی و جا بایک و شوار گزار
 و مسکن قوم کچوا هم و راهب و دیگر را چوتان و سرکشی انجاعت اکثر از رگیستان است که چند
 در چند فرسخ اب ندارد و عاگر بادشاهی بسبب بی آبی یک بارگی تواند در اماکن انهار رسید
 طول این صوبه از انبر تا بیکانیر و بیسلیه صد و شصت و هشت کرده و عرض از نهایت سرکار
 اجمیر تا بانسواره صد و پنجاه کرده مشرق رویه مستقر بخلافه اکبر آباد و خوب رویه دیپا پور
 تابع ملتان شمالی مقصبات شاهجهان آباد جنوبی گجرات احمد آباد و سرکار اجمیر و چتوڑ و قندهار
 و جوده پور و ناگور و سردوی و بیکانیر هفت سرکار مشتمل بر یکصد و بیست و سه مال و پنجاه و پنج
 کرد و سه لک و شصت هزار دوام داخل این صوبه است *

صوبه البرکات گجرات

از توابع ولایت گجرات خصوص از توابع سلطان بهادر شاه والی انولایت چنان بمطالع

صوبه از پایان گنجه تا با سوره دو صد و چهل کرده دعرض از چند بیری تا نذر بار دو صد و سی کرده
 شرقی باند هوغرمی بگرات و اجمیر شمالی نزور جنوبی بگلانه سرکار اوجین در اسپین و چند بیری مسانگپو
 و بچا گنجه و مند و وگا گرون و کوبری و مهنیدیه و غیره دوازده سرکار مشتمل بر سیصد و نه محال و سی
 و شش کرور و نود و یک و هفتاد هزار دام داخل این صوبه است *

صوبه داراجمیر

اجمیر شهریت قدیم و مصریت پاستانی پیوست ان قلعه بمشلی یادگار است از راجه بمشل
 فراز کوچی بسیار دشوار گذار و پیوست شهر کولابی است اناساگر سه کرده مدور و بس ژرف
 بسیاری جانوران ابی هنگ و غیر ذلک در و عمارت بادشاهی برکنار آن و مزار پر انوار خواجه
 معین الدین چشتی علیه الرحمته درون شهر بردامن کوه بر ساحل کولاب چهاره واقع است این
 خواجه پور غیاث الدین حسن از زبده سادات حسینی است در سال پانصد و سی و هفت هجری در
 قصبه سنجر از دار بختان سعادت ولادت یافته و در پانزده سالگی پدر بزرگوار ایشان انجمنی
 شد ابراهیم قندوری را که از نزدیکان درگاه آبی بود بر و نظر اقتاد جذب آبی در گرفت در حبت
 و جوسه رهنوی گردید و در هرون تایل نیشاپور بصحبت خواجه عثمان چشتی رسیده بر یا صفت
 اشتغال ورزید و در بست سالگی از شیخ عبد القادر گیلانی یعنی حضرت میران محی الدین
 قدس اندر سره فیض اندوخت و در سن پانصد و هشتاد و هشت هجری که سلطان شهاب الدین
 غوری فتح هندوستان کرده در دلی آمده بقصد عزالت در اجمیر رسید و از دم گیری ایشان
 گروه کرده مردم بهره برگرفتند روز شنبه ششم ماه رجب سنه ششصد و سی هجری بملک
 تقدس خرامش نمودند مزار مقدس زیارت گاه خلایق است سه کرده اجمیر بهر نام کولاب
 است بس بزرگ اندازه ژرفائی ان را هیچکس نشان نمیدهد پستش گاه متقدمین است
 و بموجب کتب هندان را مرشد جمیع معبد تصور کنند و اعتقاد ان دارند که اگر شخصی غسل و
 طواف تمامی اکنه شریفه روی زمین کرده باشد تا آنکه درین کولاب غسل نسازد و شتر ثواب نیست
 چطور قلعه است مشهور از اعمال این صوبه کان جسد در گو گنده توابع ان و معدن مس
 در زمین پور عمده مانند واقع است و ان قلعه در تصرف رانا بود حضرت جلال الدین محمد اکبر پادشاه

کر دروسی و شش لک و نوزده هزار دام و حاصل این صوبه است *

صوبه مالوه

اوچین شهریت بزرگ پاستالی تختگاه راجه بکرماجیت که تا حال در هندوستان سنده او
می نویسند در آن مصر بود و وسعت که در آن وقت بوده بسیار از بسیار نوشته اند دریائے شیوپر
پایان او میرود و گزین پرستشگاه بر شمرند و شگفت آنکه گاه گاه موج شیر برزند و مردم او نذا
ازد پرآموده او رند و بکار برند و بقدرت آبی بارها چنین بظهور آید چند میری از بزرگ شهرت
پاستانی است قلعه سنگین و سیصد و هشتاد و چهار بازار و سیصد و شصت فرسخ مسوا
و دوازده هزار مسجد دارد و گوناگون مردم در و آبادن و من قبضه ایست بر ساحل دریائے نوازده چشمه
آبی در و نمودار گردد و بجانان ایست بزرگ اگر در و نقاره نوازند او از بیرون نشود و هیچ کس نشود
هند و شهریت سترگ دور قلعه او دوازده کوه و سناره هشت منطری در میان در زمان سابق
چندگاه دار الحکومت بود عمارات عالیه یادگار پیشینان و مزارات سلاطین خلیج در دست شگفت
آنکه گنبد مزار سلطان محمود پور سلطان هوشنگ در تابستان آب تراوش نماید و مردم بدو گردند و
گویند که در آن دیار سنگی پدید آید که هر چه از فلزات بدو رسد زر گردد و آن را بزبان هند پارس
گویند و هار قبضه ایست در زمان پیشین تختگاه راجه بهوج و دیگر فرمان رویان و الا شکوه بود
القبضه درین صوبه آب و هوا معتدل است در زمستان بجا مه پنجه دار و تابستان باب شوره
احتیاج کم شود و چهار ماه بارش نختی سردی گراید و شبها آبالا پوش از زو افتد زمین این صوبه
نسبت برزائے دیگر نختی بلند و همه گشت پذیر دهر و فصل گزین شود گندم و خشک خاص و شیکر
و انبه و خورپزه و انگور بهتر شود در بعضی جا خصوص در حاصل پور تاک در سالی دو مرتبه برسد
و برگ تمبول عجایب باشد و در اکثر بیابان نیل فراوان که و مه فرزندان خود را تا سه سالگی ایفون
بخورش دهند و جمیع مردم و کشاورز و بقال و اهل حرفه و صنایع و غیر ذلک بید است افزاز
جنگ نباشند و گزین دریائے این صوبه نزدیکه و سپرد کانی و سنده و میتم و گودی و شیوپر
است و در هر دوسه کوه رودی بس صاف و سبک و برکناره هر یک بیدها خورسته و
گلپهائے رنگین و خوشبو و سنبل و در صحرا کولا بهاد درخت زارها و سبزهای فراوان طول این

اوبرگذارند و پس نیایش کنند از کوه سبها نزدیک ترنگ بر جوشد و از ولایت احمد نگر گذشته
 به برادر دراید و به تلنگانه رود در انطرف بدریائے شور در شود چون کوب مشتری به برج اسداید
 مردم از دور دستها اجتماع عظیم کنند و این مجموع در اطراف ممالک مشهور است و دیگر تالی و
 بتی است بهر دو نیز نیایش کنند دیگر پورنا از نزدیک دیولگانو تراود و یکسران دوازده کرده بالا
 از چشمه تالی براید دیگر مینا نزدیک دیولگانو جوش برزند القصه طول این صوبه از پتاله تا میراگده
 دو صد که وه و عرض از بیدرتا بندیه صد و هشتاد که وه خاور رویه میراگده با ختر مہر آباد و
 شمالی ہند یہ جنوبی تلنگانه ده سرکار مشتمل بر دو صد محال و شصت کرد و بہفتاد و دو لک و بہفتاد
 ہزار دام داخل این صوبہ است *

صوبہ خاندیس

پرنان پور مصریست بزرگ دارالملک این صوبہ بر ساحل دریائے بتی گوناگون مردم صفا
 پیروز و آباد در عواشی ان باغات دل کشا فزادان صندل و عود و انواع میوہ گوناگون گلہائے
 پیدائے یابد و در تابستان گرد بسیار بر خیزد و در بارش گل و لائے فزادان بود کشت کار بیشتر
 جواری و در برخی جاشالی و برنج گزیدہ شود و برگ تنول بسیار و پارچہ سر لعیاف و الف و بہیر و
 نیک بافند و چانگ و دیو دہیست نزدیک او دریائے بتی و پورنا باہم پیوند و ان مکان را
 بزرگ نیایش گاہ دانند و چکر تیر تہہ خوانند و با جگہ درین صوبہ رود بار فزادان گزیدہ ترین تالی از میان
 بار و گوندانہ بر جوشد و پورنا نیز از ہما بخار خیزد و دریائے گرنی و بتی نزدیک پرہ باہم اتصال برگیرد
 و ان مکان را بزرگ دانستہ مردم از دور دستہا بہ نیایشگری آیند این ولایت بنام غریب خان مرزبان
 خاندیس مقرر کردہ بودند در عہد خلافت حضرت جلال الدین محمد کبیر بادشاہ چون قلعہ آسیر
 بہ شمشیر مہنت شیخ ابو الفضل علما بتخیر در آمد و ان ولایت بشاہزادہ دانیال خلف دویم حضرت
 بادشاہ مرتضی گشت بروفق حکم معلی بداندیس موسوم گردید اکثر زمین داران این صوبہ گولی
 و بہیل و گوند طول از بررگانو کہ بہند یہ پیوستہ است تا تلنگ کہ متصل بولایت احمد آباد است
 بہفتاد و پنج کہ وه و عرض از جامود پیوست بہ برارنا پال کہ بالوہ اتصال دار و پنجاہ کہ وه خاور
 رویہ برار و با ختر شمالی مالوہ جنوبی جالندہ و پنج سرکار مشتمل بر یکصد و دو دوازده محال و چہل چہا

معتدل و بگردار ایام بهار و روئے بهشت فرحت بخش جان و دل بادش چون باد بهاری طرب انگیز و بخت افزا و پیش مانند نثار باد و ثبوت ده و راحت سپهر فصلش همچو فصل گل تازگی اور روزگار و هر صبحش سربایه ارایش ربیع و بهار مستانش هوای نوروزی دارد تا بتانش بهار ربیع بروی کار اور داز آغاز جزا لغایت سنبله چهار ماه ریزش ابری شود و از هر قسم میوه در کمال عذوبت پیدائے یا بد بعضی میوه نوعیت که در ولایت دیگر نباشد و گونه گونه گلهائے مطر اور باغات و صحراست که بشمار در نیاید و غلات ان قدر وافر که دایمانخ ارزانی دارد و انواع اقمشه پربا و جواهر و زواجر گران قیمت و اتمام نوا در سواحل و بنادر و نقایس بحر و بر ازاں مصر بهر سد و سکنه ان خوش باش و نیکو معاش و صاحب ثروت و دول و ارباب نعم و قنول و حسن دلا و نیز نازنینا و جمال و لفریب مه جبینان تجرید و گنج طول صد و پنجاه کرده و عرض صد کرده مهشت سرکار مشتمل بر هشتاد و حال و پنجاه و یک کرد و شصت و دو لک و هشتاد هزار دام و احشل این صوبه است +

صوبه بار

ملکی است میان دو کوه جنوبی آب و هوا و کشت کار نیک اردو دین ملک چودھری را دیکھه و قانوگورادیس پانڈی و مقدم را پٹیل و پتواری را کل کرنی گویند قبیل صحرائے فرادان باشد پتار گڈھ سنگین قلعه ایست بر پشتہ سه طرف ان را دور و دور گرفته کہیر لہ حصار میت سنگین بر زمین در میان ان کو بچہ ایست بد و نیایش کنند در چار کہ دہی چاہی است استخوان ہر جان داری کہ در وافتد سنگ شود نزدیک میل گدہ چشمہ ایست در و چوب و جزان ہر چہ افتد سنگ شود در میرا گدہ کان الماس است و پار چہ صورت ناک نیک بافتد و در اسپند و در ترمل کان فولادہ جزان و سنگین او ندائے دل گزین تر آشنند و شگفت خردس چنانکہ استخوان و خون سیہ فام باشد و ان مرغ را کرک نات گویند بسیار بزرگ پرستش گاہ است آراہش کیا گویند و این حوضی است چشمہ دار پس ژرف بدر از پہنایک کہ وہ و گرد او بلند کوه اب شور دار و مایہ اگبینہ و صابون و شورہ از و پدید آید و فرادان محصول بردہ و دران نواحی میمون باشد و درین صوبہ بسیار و ہاست بہترین گنگ گوتھی کہ ان را گوداوری گویند گنگ ہندوستان را پہنادیو نسبت میدہند و این را بگوتم کہ عابد مشہور بود و شگرت افشاہنای

صحرا صحرای بزرگ قبول گوناگون و بیشتر کشت کارشالی و خوراک مردم برنج و ماهی و باد انجان و سبزی است شبانگاه پخته نگاهدارند و روز دیگر غذا کنند و بر برگ درخت تار ببولادی قلم نامها نویسند و خامه پشت برگیند و کاغذ سیاهی کمتر بکار برد و خوبه سر او رین دیار نیز بر سازند و پارچه گزین بهر سد و داد و دستد بکودی شودان ریزه خر مهره سفید است که از شوره و یا پدید آید چهاران را گنده نامند بر سمت جنوب و ساحل دریائے شوره در شهر سیر سوتم پور بتجانہ جلگه است که راجه اندرسن احداث نموده و تایخ بنائے ان زیاده از چهار هزار سال ظاهری شود و پیوسته ان بتجانہ ایست منسوب بافتاب خراج دوازده ساله ان ملک بران خرچ شده بود بلندی دیوای صد و پنجاه دست و پهنائے نوزده دست است سه دروازه دارد و در میان دشوار پسند از دیدن ان بکیرت در شونده و در نزدیک آن ملکی است تیر باراج که مردان زنان اساتین بصندل آرایند و زیور بر بندند و زنان جز ستر عورت پیوشند و بسیاری پوشش از برگ درخت سازند و یک زن در هفته چند شوهر برگیرد و زنان ان ملک در لذت مجامعت بسان مردان بالاشوند و مردان را زیر کنند و همه کار و بار مردان را زنان سازند بچاربه و مجادله پردازند و کشت کار کنند طول این صوبه یکصد و بیست کره و عرض صد کره سیر کار جلیسیر و بهدرک و کتک و کلنگ و در اجمند و غیره پانزده ستر کارشتمل بر دو صد و سی و دو خجال و چهل کره و یک لکبه و پنجهزار دام داخل این صوبه است *

صوبه خجسته بنیاد اورنگ آباد

از بعضی تواریخ بمطالعه در آمده که دراز منده سابقه این شهر به دار انگری مشهور بود بعد ان یوگیر مشهور گشت چون سلطان محمد فخر الدین جو نادانی دہلی تمام ملک دکن بقبضه آورد و قلعہ دیوگیر را دولت آباد نام نهاد و دار السلطنت مقرر گردانید بعد سلطان محمدان ولایت بانگل از تصرف فرمان رویان دہلی بدر رفت بعد سه صد سال محمد خلافت حضرت شاهجهان بادشاه قلعہ دولت آباد بتسجیر در آمد چون حضرت اورنگ زیب عالم گیر در ایام شاهزادگی بصوبه داری دکن تعین گردیدند در نزدیکی قلعہ مذکور در مکانی که مقبره کهن گوی بود شهر اورنگ آباد طرح انداخت و بے شایبه تکلف شهر بیست در فایت وسعت و مصریبت در نهایت منحت هدایش بسان هوائے بهشت دایماً

با و دفون کنند و در نزدیکی ان ولایتی است که ان را مهاجیرین گویند از شهر خان بانگ که در ملک
 این ولایت است تا دریائے شور بمسافت چهل منزل رودی بریده اند و هر دو کنار بنگ
 و چونه بر آورده سلطان سکندر رومی ازین حدود بان دیار رفت سیر تمام ان ولایت نموده براه
 دریا بر آمد و بموجب امر سلطان سکندر حکما و الا دانش طلسمی پنجه دست ادم بر روی دریاے شور
 نهاده اند که چون چاه از نظرف میرود باشاره منع می کند که بدین سمت میا در میان مشرق و جنوب
 فراخ ملکی است از خنگ نام بندر بکا لواز دست فیل بسیار شود و سفید فیل هم پیدا می یابد
 و اسپ و شتر و خرگان ارزد و گاو گاو میش اصلان بود و جانوریت ابلق که ازین هر دو بهره ارد
 و بگوناگون بر آید و شیر او بخورند کیش ساکنان ان بر خلاف هند و سلیمین است خواهر خود را بلکه توأم
 را بزوجیت برگیرند و تنها از ماد و حقیقی پر سپسز دارند دانش کیش ریاضت اندیش را و الی گویند
 از تهدید او بیرون نشوند رسم البیت که در دیوان زنان سپاه حاضر شوند و مردان بکورش پیایند
 بیشتر سیاه قام و کوسه باشند و نزدیک ان ملکی است که ان را صمیم خوانند یک سوئے ان ولایت
 خشکی است کان یا قوت و الماس و طلا و نقره و مس و نطف و گوگردان و ساکنان ان ولایت
 را بقوم گبه بر سرکان اویش رود و القصد این ولایت بغایت وسعت دارد در گزین ترین دریائے
 گنگ است در ستایش ان کتابها نوشته اند دویم برهم پوتر است از خطا بکوچ آید و از آنجا
 سرکار بار و نار سیراب سازد و بشور دریا در شود و طول این صوبه از بندر چانگان تا گدھی چهار صد
 کرده و عرض از شمالی تا پایان سرکار مدارن دو صد کرده مشرق رویه دریائے شور غرب صوبه
 بهار شمال و جنوب کوه کلان سرکار تا نده و قح اباد و جنت اباد و سلیمان اباد و بگلا و تاجپور
 و پنجه و بارک اباد و بار و اوسنار گانو و سلیمت و چانگان و شریف آباد و سلیمان آباد و گهورا
 گهات و مدارن و غیره بیست و هفت سرکار شتمل بر یک هزار و یکصد و نه محال و چهل و شمش
 کرده و هشت و نه لک دام و چهار هزار دو صد توپ و چهار هزار و چهار صد کشتی داخل این
 صوبه است *

صوبه عشرت مرثت اولیه

بست و نه قلعه پنجه دارد و آب و هوایش سازگار است هشت ماه بارش و سه ماه زمستان و
 یک ماه تابستان شود و میوه و گل فراوان باشد خاصه گل سرین بس نازک و خوشبو و کیوزه

ازین دیار براید و سه گونه می باشد اول صندلی اورا هر سه عضو از پنج برند و طلسمی نیز گویند و دریم
 بادامی قدری است فعلی داشته باشد سویم کافوری خصیبتن اورا در هنگام خوردی بالمش نابو در گذراند
 یا برارند و چنان بگذرانند که جز آدمی هر جاندار که خصی شود سر کشی از درو نشینند و آدم زاد را
 بیفزاید چنانچه از زشت خوئی و بد گوئی خواجه سرایان پیدا است که هنوز قتی شهرت است پاستانی
 نختین دار الملک بود حضرت نصیر الدین محمد همایون بادشاه در زمانه که دران ملک نزول
 اجلال فرمودند هوائی ان را خوش فرموده به جنت اباد موسوم نمودند قلعه بس استوار از ارد
 شرقی ان کولابی است بزرگ اگر در بند او شکستی برود شهر باب در شود و سر کار سلامت در و نه کوهها
 شیرانجا مشهور و میوه سون تره نام نارنگی رنگ لیکن از و بالیده تر و بس شیرین و چوب
 چینی فراوان و درخت عمود افزون در انجام بارش ان درخت را بریده بر زمین اندازند بعد چند
 گاه اندازه خامی و پختگی گرفته آورند و درین دیار خواجه سرایان بسیار تر سازند و در سر کار
 گهواره گهاط ابریشم دپار چه تات بند و اسپ گوت و خواجه سرایان فراوان بود هندی
 میوه بسیار و سر کار بگلا بر ساعل دریائے شور است در عاوشی قلعه درخت زاریت سر آغاز
 ماه حلالی تا چهاردهم دریا مروج خیز در اید و امواج بسان کوه بر خیزد و نموداری شگرف و
 تماشاگه عجیب شود و از پانزدهم تا اخیر ماه پایه پایه بکاهد و نزدیک ان کام روپ است
 که ان را کانونر گویند و حسن ظاهری زنان انجا بس فراوان خصوص جادوگری و طلسم سازی و سحر
 و شعبده پردازی از اندازه بیش و شگرف و استاها بر گذارند یعنی به نیروی جادوگری خانه بر آید
 ستون و سققت ان از آدم بر سازند و ان ادمیان زنده باشند و مجال دم زدن و حرکت ندارند
 و نیز بقوت سحر سازی از آدم چار پایه و پرند بر سازند تا آدم را بسان وحش دم و گوش برارند و هر
 کرا خواهند تخیر قلب نموده در فرمان خویش ارند و از جنبش و آرامش افلاک گرانی دار زانی غلات
 و درازی و کوتاهی عمر هر کدام ایی دهند و بنین تمام مشهور را شکم دریده فرزند میرون ارند و بزبانید
 احوال مولودی برند و دران حدود و مشگرف درختی است چون به برند شیرین ابی از و تراود
 و نشنگان را سیراب سازد و درخت دیگر است که انبه و نیز انگور بسیار آورد و دران دیار
 گلی است که پس از برگندن افزون از دوماه پزمرده نشود و رنگ و بو زایل نگردد و از و حایل
 بر سازند پیوست ان ولایت اسام است بسیار و سیح مرزبان انجا را چون روزگار سپری گردد
 خاصان او مردوزن کشته پیشانی زنده فرود شوند و هر که وارث نداشته باشد جمیع اموال

کرده خادرویه بنگاله غرب رویه الی اباد و اوده و شمال و جنوب کوه بزرگ سرکار بهار و حاجی پور
و مونگیر و چپان و سارن و ترمهت و بهتاس و غیره هشت سرکار شمل بر دوصد و چهل محال
وسی و هشت کرد و هفت لک و سی هزار دام داخل این صوبه است چ

صوبه عمده بنگالا

دارالایالت این صوبه شهر داکه که جهانگیر نگر است وسعت و فحمت کمال دارد و بخوبی ولطافت
در چند کوه اباد و اسباب و اشیائے مهفت کشور از دپیدا و مردم هر قوم از هر ملک در و ساکن
نام اصلی این ملک بنگ بود چون فرمانروائے پیشین بسبب کثرت آب در بگی جائے خیابانی به
پهنائے بست در عه بلندی ده در عه بسته اند و ان رال نامستد به پیوستگی ان بنگالا
زبان زو افانگ گردید و نیز اگر با اعتدال نزدیک و سرابس کم و میانه شور شروع بارش شود تا شش
ماه ریزش گردد و زمین باب فرو شود و ان خیابان بیرون آب بماند بیشتر کشت کارشالی است
و چندین گونه شود اگر از هر یکدانه بگیرند سبوی بزرگ برآموده گردد و در یک قطعه زمین شالی سه بار
کارند و دروند کم تر گزند رسد و چندانکه آب افزایش بیشتر بمالد و خوشه باب در نشود چنانکه کاراگانان
یک خوشه را شصت دست اندازه برگرفتند رسم ضبط و غله بخشی نیست ادائے مال واجب نیست
است رعایا در سالی هشتماه محصول را پایید پایه ادا سازند و مراسم فرمان پذیری بجا آرند بیشتر خورش
برنج و ماهی بود و گندم و جو و جران گوارا نیاید ملک رسم نان خوردن نیست باد سجان و سبزی و برنج
پخته در آب سرد نگاه دارند و ان را در دویم غذا کنند ملک بسیار عزیز باشد و از دور دست اوردند
و گران فروشد و گل و میوه فراوان و فوغل چنان شود که از خوردن ان لب با سرخ کرد و الماس
و زمره و عقیق و لیشم از بنا در فرادان آید بنگالے لیشم درست سازند و بخشی چنان کنند که
در یکے پنجهزار دپیله بخرچ رود و دیر بپاید و برخی حصیر انچنان باشند که از ابریشمی بهتر نمی نماید
و بوریابند که ان را سیتمل پانی گویند و در ان دلایت آمد و شد بر کشتی است خاصه هنگام
بارش و در خشکی به سنگاسن که دره نوردی درون ان نشستن و دراز کشیدن و خوابیدن بشایدگی
رودهد و بر فرزنان جهت تابش و بارش گزین سر پناهی بر سازند و سواری فیل هم عشرت دهد
اسپ سواری کم دوران ملک مدار کار بر زنان باشد و مردوزن برهنه باشند و خوجه سر بیشتر

که ان را شیر نتواند شکار کرد هنگام بارش اهو و گوزن و شیر بسبب کثرت آب یک جا ببادی درآید مردم بچالش گرمی و صید اشکنی نشاط برگینند در سر کار چنپارن تخم ماش در زمین نار انده بریزند و بی رنج کشت کار برودید و در جنگل قلقل دراز بسیار میشود در هتاس قلعه ایست بر فراز کوه آسمان ساد شود گذار دوران چهارده کرده و بران کشت کار شود و اوان چشمه بر جوشد و در هر جا چهارگزیر کند آب پدید آید و کلاب با بهنگام بارش افزون از دو لیست ام بشار با چشم و گوش بر افزود القصه در نصوصه تابستان بس گرم شود و زمستان نزدیک با اعتدال و بیش از دو ماه بجامه بخته دازا احتیاج بنود و در زمستان ایشش ماه شود و همه سال این مرز از کثرت دریاها سبز و شاداب باشد و باد تند بوزد و در بختزد و کشت کار گزیده شود و خاصه شالے در خوبی و چیدگی کم همتا کساری نام غله بسا مثر بهند و ستان بکار برند در بخوری اور و در شکر فراوان گزیده باشد برگ تمبول مخصوص کبی بسیار نازک و خوش رنگ و بے جرم و خوشبو و نیک مزه و میوه فراوان مخصوص کتبل چنان بزرگ باشد که یک کس بدینواری بردارد و چکند نام گل است مانند گل و با توره بس خوشبوئے جائے دیگر نشان نمی دهند شیر بس گزیده درازا بود اسپ و شترکیاب و فیل شالینته بسیار بهر سرد و بز بربری و خسی بس گزین و از غایت فریبی نیار در راه رفت بچار پائے برداشته برند طولی و خردن جنگی نام در شود و گوناگون شکار نشاط استرا و افتام پارچه پیدائے باید و شیشه زرافشان گونه گونه بر سازند اگر چه دریاها بسیار است اما گزین ترین گنگ گویند دریائے سون از جانب جنوب می آید و چشمه ان و چلا و زبده از یک بوته نئے نزدیک گده جوش برزند زبده بجانب دکن روان شده و سون و چلا بدین سمت آمد بگنگ واصل شده و سر جواز کوه شمال آده نزد منیر بگنگ پیوندد و گنگ نیز از کوه شمال می آید و نزدیک حاجی پور داخل گنگ می شود هر که اب ان نبوشد گلو اما سرد و رفته رفته برابرنا جل شود و ان را جاعور گویند خاصه خوردن را و تا چهل کرده ازان دریا سا لگرا م بزید و ان سیاه سنگیست از منظر ایزدی و فراوان گونه باشد نام علقده علقده بر گویند و پرستشگری کنند گرم ناسا از کوه جنوب رویه رسیده در گذر چوسا بگنگ اتصال یابد ان را نکو سیده شمرند در وقت عبور ازان دریا احتیاط بکار برند تا قطره ازان آب بر بدن نرسد پُن پُن از جنوبی کوه بر آمده نزدیک پنه بگنگ در می شود گویند که مفتاد و دودریائے کشتی رو تا بلده پنه از جانب جنوب و شمال آده بگنگ اتصال یابد و خوردن و دریا را شمار نیست طول این صوبه از گد ہی تا هتاس صد و بیست کرده و عرض از ترهت تا شمالی کهسار صد و ده

صوبه بہار عرفینہ

پتند دارا کجاست این صوبہ است مصریت بزرگ بر ساحل دریائے گنگ بیشتر عمارات
سفال پوش باشند کہ بزبان ان دیار کہ پیریل گویند سی کہ وہی این مصر جانب جنوب دامنہ کوه
معبد گاہ است کہ اہل ہند از دور دستہا رسیدہ بارواح نیاکان فرورفتہ خیرات دہند خصوص
در چلہ دی کہ آفتاب بہ برج قوس برسد بیشتر مردم در ان مکان میرسند و روح نیاکان را از
خواندن انوہنا و رسانیدن غلہ و آب خوشنومی سازند و این عمل را از عبادات و حسنات خود
در ستگاری فرورفتگان میدانند پیوستہ ان کان سنگ مرمر است از وزیر ہا بر سازند و کاغذ
خوب شود در سرکار موکلیر از دریائے گنگ تا کوه دیوارے سنگین کشیدہ اند و ان را سرحد بنگالہ
بر شمارند و درین سرکار در دامن کوه پنج تاتہ مکانی است منسوب بہا دیو امری عجیب بظہوی پیوندد
کہ باعث حیرت ظاہر بینان میتواند بود یعنی در دن معبد گاہ در خمی پیل واقع شدہ کہ از آعناز
پیدای ان بچکس نشان نمی دہد از خدمہ ان معبد ہر کس را با خراجات لابد احتیاج می افتد خود را
از خوردن و آشامیدن بازداشتہ زیران درخت نشستہ بجمول بجناب بہا دیو مناجات
مینماید بعد دوسہ روز از ان درخت برگی مخطوط بخط ہندی رقمزدہ کلک غیب متضمن تنخواہ
مبلغی برائے خواہش گرجانب یکے از سکنہ انکشاف گیتی صادری شود ہر چند کہ مسکن ان پانصد
کروہ باشد اسم او و فرزندان او و زوجہ و اسم پدر و جد او و سمت و ملک و وطن و دیگر علامات
صحیحہ او از خط ان برگ ظاہر میگردد و در رئیس و خدمہ مطابق ان برگ کاغذ جداگانہ نوشتہ میدہند
و ان را ہندی بیجا تہہ گویند و خواہشگران ہندی را گرفتہ بموجب علاماتی کہ در ان نوشتہ
مندرج است بکان مرقومہ میرسد و ان شخص کہ بہ ہندی مینویسند بلا عذر و حیلہ زرداصل
میسازد چنانچہ بر نگارندہ این صحیفہ زنارداری ہندی بیجا تہہ آوردہ بود سعادت خود دانستہ
ادائے زکر کردہ زنا دار را خوشنود گردانید عجیب تر آنکہ در ان معبد غار لیست رئیس خدمہ در
سالی بیکرتبہ روز شیوات یعنی شیوہرت در ان غار میرود و از درون ان خاک برداشتہ ہر یک
از خدمہ میدہد بقدرت قادر مطلق بقدر نصیب ہر کدام از ان خاک طلائی شود و ہر بہت از دیو با
دار علم و جامع ہندی فضیلت است اب و ہوا گزین دارد و جفات انجاتا کیسال دگرگون شود
و خوش مزہ بماند شیر فرودش اگر اب بشیر امیزد از غیب گزندی باورسد گاہ و میش چنان شود

کوهستان دران موضع بغروخت میرود و چند ماه علی التواتر مجمع عظیم می شود و سوداگران از
 اطراف آمده خریداری میکنند و بهره یاب می شوند پنجاه نام ورقلمه ایست بزرگ دریای
 گودی پایان ان میگذرد و نزدیک ان حوضی است منسوب به برهما از درونه چنان بر جوشد
 و گردش نماید که اومی در و فرو شدن نتواند و هر چه در اندازند بسیر و انقدان را از معابد بزرگ
 دانش و کتب هندی که از گردش چرخ دوار و انقلاب از منته داد و دارد و بجد م نهاده بود
 عابدان دانشور بمقتضای روشندلی و فرط آگاهی برکنار ان حوض بتازگی بنصه ظهور آورده
 فیض سان عالمیان شده اند دران نزدیکی کولاب است سر چشمه تنگ ابی نیک که بدریای
 گودی پیوند و یک گز پهنا و چهار انگشت ژرف بر همان بید خان افسونها خوانده پرستش
 گری نمایند بقدرت قادر مطلق حقیقی ناگهان از ریگ پیکر هادیو پدید آید و مردم مشاهده
 امر شگرف کنند و زود نا پدید گردد و هر چه از برنج و غیر ذلک اندازند اثری از و نماند و پیوست
 ان سر زمین است و ان را چرمی خوانند در جوشش هوا شعله آتش خود بخود بر آسمان وزد و
 شگفت افزاید که هنوز بزرگ شهر سیست برکنار دریای گودی شیخ مینا که مردم را گمان ولایت
 بدوست در انجا اسوده اند و موج کشت معبد سیست از دور دست خلایق بران فراهم آیند قصبه
 بلگرام خوش آب و هواست اکثر مردم انجا خوش فهم و سرود سر هستند و در انجا چاهی است
 هر که چهل روز علی الاتصال اب ان اشامد شناسای و حسن نظری افزاید القصبه تمام انصوبه
 آب و هوا خوش دگل و میوه فراوان دارد و کشت و کار خوب میشود خاصه برنج سکهداس و
 مدک و جنوه در سپیدی و تازگی و خوشبوی و گوارای که همتاشالی سه ماه پیشتر از همه جاهندستان
 بکارند و آغاز خشکی سیلابها از دریاها بر خیزد و اب زمین بار افرو گیرد و هر چند آب افزاید بساق
 شالی نیز افزایش پذیرد و دراز گردد و اگر پیش از آنکه خوشه گیر و سیلاب جوش زند بار نیارد
 گاویش صحرائی فراوان شود چون دشت و صحرا از بار آید جانوران صحرائی به پشته ها بر آیند
 و مردم از گوناگون شکار عشرت اند و زند بزرگ دریای سر جو و گهگ و سی و گومتی و رود سیست
 طول این صوبه از سرکار گور که پورتاقونج صدوسی کرده و عرض از شمالی کوه تاسد هورتایع
 الہ آباد صد و پانزده که وه خاور رویه صوبه بهار با حتر قنوج شمالی کوهستان جنوبی مانک پورو
 سرکار اوده دگور که پور و بهرات و خیر آباد و کهنونج سرکار شمل بریک صد و نود و هفت محال
 و بست و شش کرد و چهل و پنج لک و چهل هزار دام داخل این صوبه است *

و بر نه و غیره است طول از سنجولی چون پورتاکوه جنوبی صد و شصت کرده عرض از گذر چوسا دریاے گنگ تا گاتم پور صد و سبت کرده شرقی صوبه بهار غربی صوبه اکبر آباد شمالی صوبه اوده جنوبی پاندوگڈه و سرکار ال آباد و چون پور و غازی پور و بنارس و چناده و کالجیر و کورا و مانگ پور غیره شانزده سرکار شمل بر دصد و چهل و هفت محال و سی و هفت کرد و شصت لک و شصت و یک هزار دام داخل این صوبه است چ

صوبه اوده

اوده شهر نیست بزرگ و متقدیم ان را در هندی تا بجات اجد هیا گویند و زادگاه راجه رام چند نوشته اند و بستن او قنطره بر روی دریای شور و رفتن در لکا با عا که بیشمار بوزنه و خرس و کشتن را دن مرزبان انجا اودا دن زوجه خود را که در قید را دن با عصمت و عفت محفوظ بود مشهور است و تا بیخ راماين در شرح مشگرفکاری با و عجایب کارنامه ادست دازین رو که ان شهر ننگه راجه رام چند بود از گزیں معا بدمی دانند و یک کوه به ان دریایے گنگه بر دریایے سر جو بیوسته پایان قلعه میگردد و در سواد شهر خاک بیزی میکنند و طلبا بری گیرند و در ان شهر تربت شیث بن حضرت اوم و ایوب پیغمبر علیهم السلام زیارت گاه اهل اسلام است و در رتق پور مزار کبیر یافته است که در زمان سلطان سکندر لودی در بنارس از کثرت یاد و یاد از شهرستان صوری راه مدار الملک معنوی برده بود و بسا اسرار معرفت و دقائق رموز حقیقت در اشعار هندی از و در طوایف انام خاص و عام یادگار بهر ارجح شهر نیست بزرگ متقدیم بر ساحل دریایے سر جو و اوکش بس دل کثرت تربت سالار مسعود از خویشاوندان قریب سلطان محمود غزنوی و رجب سالار برادر سلطان تغلق شاه و پدر سلطان فیروز شاه دالی هندوستان در انجا است طوایف انام از دور و کسها با علم زریں زیارت می آیند و انجنه نامی آرایند و فرادان مذوری گذرانند و در نزدیکی شهر موضعی است دو کون از دیر باز دار الفلوس و از شمالی کوهستان فرادان چیز بر پشت آدمی و بر اسپ کونت بار کرده می آوند طلا و مس و سرب و مشک و قطاس و عسل و چوک ترش که از آب ترنج و لیمون بچوش آورده بر سازند و در نباد که در هندی کچور گویند و انار دانه و زنجبیل و فلفل دراز و کهر باور و دنگه هندی و نمک و انگوذه و زپور و شیشنه داوند و موم و پشمینه و باز و جره و شاهین و با سنده و دیگر اشیاء

بفقرا و مساکین خیرات میدهند و نیز مبلغی سراسای بسر کار بادشاهی ادا می سازند چون پیوند غرضی
گینمتن در اینجا نیک میدانند از نخبه در پیشین زمان بعضی مردم بقصد دستگیری آخرت و
حصول مامل و ارزوس دیگر خویشتر را در آره میدارند در عهد سلطنت حضرت شاه جهان
بادشاه این عمل منع کردند سی که در ہی آن شهر بنارس که در بندی ناهابا راسی نوشته اند چون
در میان دریا برند و اسی واقع شده بدین تقریب بدان نام مشهور و کاشی هم نگاشته اند شهرت
مستقیم کمان آسا اباد و دریائے گنگ بسان زه میگذرد و آن را بهاد و یونسوب کرده پستش
گاه قدیم میدانند و معدن فضیلت و جامع فضائے مدرس طلبه علم هند است بر همان
ارباب فضل و پید خوانان صاحب حال و قال توطن دارند و از مالک دور و نزدیک بر همان و
بر همین زادگان بقصد تحصیل و تکمیل علوم در آن مصر جامع اقامت می گیرند مستفید و مستفیض می
شوند و اکثر از آزادگان و وارستگان توفیق این دو سجان ترک علیق بنوی نمود آرزوس
تهی کردن قالب که در کتب سلف دستگاری عقبی نوشته اند توطن گزیده بیادرب العباد اشتغال
دارند و نیز پیران کهن سال و مریشان گشته امال باراده مردن رسیده جان بجان آفرین میدهند
و پیوست انکافی است برکناره دریائے گنگ هرگاه که مشتری به برج اسد میرسد که بچاز میان
دریا پدیدار گردد و تا یک ماه بپاید و مردم فراوان پرستش میکنند و ان نمودار است از بدایع قدرت
ایزدی چنانچه سنگین و ثریست بر فراز کوه در بندی و استواری کم همتا دریائے گنگ از پایان
گذرد و در نزدیکی ان گروهی سدا پا برهنه در صحرا بسر برند و به تیر اندازی و نچیر سنگی روزگار
گذرانند کالچر قلعه است سنگین بر کوه آسمان سلسر آغاز ان کس نگوید و در ان چشمه بار جوشند
و فراوان کولاب دارد و معبد گاه پیرون که شگرت داستاها ازان برگذارند در دست و پیوست
ان درخت زار است بس انبوه انبوس و میوه های خود رو و بسیار فیل صحرائے ازان جنگل بدام آوردند
و نزدیک ان کان آهن است و از بعضی جا الماس ریزه بدست آید و مردم ان دیار بهر باب پیشوند
چو پنهور بزرگ شهرت سلطان فیروز شاه ان را در زمان فرمان روائی خویش بنام سلطان محمد فخر الدین
جونای عم خود اباد کرده چون در میان متمر دان واقع شده فوجدار انجارا و ایما بگردن کشان آماده
مخاربه باید بود و خونریزی و سفاکی باید نمود و القصه تمام این صوبه اب و هوا سازگار و گوناگون گل و
میوه خصوص فخر پوزه و انگور فراوان و گشت کار گزیده شود مومته کیاب و جواری و باجره ناپدید و
پارچه جهونه مهر گل و غیر ذلک نیک پیدا گردد و همین دریائے گنگ و جمنادارند و کین و سر جو و

اویسے بزرگ ہند بود و خلیق کثیر از خاص و عام بانجناب اعتقاد دارند و در سالی کیم تہ طوایف
 انام از ممالک دور دست با علمہائے زرین آمدہ از دحامی کنند و ندرات می گذرانند
 و چند روز بجوم مردم و تماشاخانے غریب میشود در زمان سلطان ابراہیم شرقی در ششہ از انجا
 مطلی دراصل کمر شدہ و گزین ترین این صوبہ دور ریاست یکے جنانکہ تفصیل ان سابقاً تجریدہ در آمدہ
 و دیگرے چنیل کہ از حاصل پور تابان مالوہ برآمدہ و از نیست کہ دہے اکبر آباد دھد و دہیداد و حال
 سرکار ایرن ج گذشتہ نزدیک اکبر پور تابان کاپلی بدریائے جنانا و اصل میشود القصہ این صوبہ
 شرقی کہاتم پور شمالی دریائے گنگ جنوبی چندیری غوبی پھول واقع است و راز از کہاتم پور
 تابان الہ آباد تا پھول معمولہ صوبہ شاہجہان آباد صد و ہفتاد کردہ و پھنا از قنوج تا چندیری مضاف
 صوبہ مالوا صد کردہ و سرکار اکبر آباد و باری والور و تجارہ دایرج و کاپلی و سوروں و قنوج و
 کول و برود و تداور و گو ایار و غیرہ چہار دہ سرکار شتمل بر د و صد و شصت و ہشت محال و نود
 ہشت کردہ و ہزدہ لک و شصت و پنچہزار و ہشت صد دام داخل این صوبہ است *

صوبہ وسیعہ فیضیہ الہ آباد

در کتب ہندی نام این صوبہ پراگمی نویسند و در عرف تہینی نیز گویند در میان دریائے جنانا
 و گنگ حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاہ قلعہ سنگین با استحکام تمام و گزین کاخا اساس بنا
 و شہری طرح انداختہ الہ آباش موسوم فرمودند و حضرت شاہجہان بادشاہ در خلافت خود
 بالہ آباد و امور فرمودند و ریائے گنگ و جنانا پایان قلعہ باہمی پیوند و چشمہ از قلعہ برآمدہ بدریائے
 مذکور داخل میشود در عرف ان را سرستی گویند بدین جہت انیمکان را تہینی نامند یعنی اتصال
 سہ دریایا و در کتب ہند برادن سرستی از انجا مندرج نیست و در ان قلعہ درختی است متقدیم
 کہ ان را اکی بر گویند یعنی پایدار و در ہندی نامجات می نگارند کہ ان درخت دایا بر قرار است و تا
 انقراض عالم بے زوال خواہد بود بفرمودہ حضرت نور الدین محمد جہانگیر بادشاہ ان را قطع کردہ
 تا بہ ان بران حکم نمودہ بودند بگفت ایزدی ان درخت ازان تا بہ ان سر بر آوردہ بالائے
 گرفت القصہ اہل ہند ان مکان را معبد متقدیم و شریف ترین و بادشاہ معبد می دانند و در ایام
 زمستان کہ آفتاب بہ برج جدی میرسد و ان را کر گویند طوایف انام از اطراف گیتی آمدہ
 بجوم می کنند و تا یک ماہ اقامت در زیدہ ہر روز بخیل می پردازند و ہر کدام بقدر امکان

و ہوائے دل کشا دارا گرچہ نادرہ کاران ہر پیشہ و کاریگران ہر فن در صنعت خویش ممتاز اند
اما کار چوب طلا و نقرہ بر چیرہ و دیگر پارچہ ہانا در میا زند و از مالک دور دست تا جان آمد خرید
می برند و تمتح یاب می شود انقصہ این مصر جمیع خوبینائے آراستگی دارد و اکثر مزارات اولیائے
عظام و فضلائے کرام در دست مقبرہ منورہ حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاہ و حضرت
شہاب الدین محمد شاہ جہان بادشاہ در نزدیکی آن مصر واقع است بیانہ در پاستانی زمان
سترگ مصری بود قلعہ مستحکم دارد سابقہ اسیران عصبیان ہند را در ان قلعہ نگاہ میداشتند
نیل و حنا بس گزیں می شود و انہ بعضی قریب یک سیر پیدائی دارد سپکری نام وہی از توابع
بیانہ بود و دوازده کرہی اکبر آباد حضرت محمد اکبر بادشاہ با اشارہ زبدہ اولیائے کرام شیخ سلیم
قلعہ سنگین و عمارات متین و مساجد و مدارس و خواتم احداث فرمودہ بفتح پور موسوم کردہ از ان
قرار دادند و پیوستہ ان کو لامیت بزرگ در عرض طول دو کرہ کہ خلائق از ان فیض میگیرند
وصفہ والاہینار عالی و اویزہ گاہ فیضان و جولا نگاہ بر کنار ان واقع است دوران نزدیکی کافی
است از سنگ سرخ ستونہا و تحنگاہ و دیگر مطلوبہ عمارات بہر اندازہ کہ خواهند از ان بری
آید گویا از نامور ذہاست خوش آب و ہوا استانت و حصانت آن مشہور زندانیان مستحب
سیاست را درون آن نگاہارند خوش زبانی باشند کان و لغتہ سرائے خنیاگران و جاد و نفسی
سرایندگان و دلفریبی شاہدان آہن شہور دوران دیار چند جا کان آہن واقع شدہ دوران شہر
مزار شیخ محمد غوث است کہ در زمان خود رتبہ ولایت داشت کاپسی شہریت بر ساحل دریائے
جنا خواہگاہ بسیار اولیا است نبات آنجا مشہور است تودہ بہم غاریست کہ کان مس و فیروزہ دارد
اما خرج بردخلش فزونی میکند منہر شہریت پاستانی بر کنار دریائے جنا زاہگاہ سری کشن
دور ہند و نامہا شرافت آن بسیار نوشتہ اند و از آغاز آفرینش پرستہ گاہ دانند اکنون معبد
کیشورائے مشہور و آراہ حکم عالم گیر بادشاہ انداختہ مسجد مقرر کردہ اند بر روی دریائے جنا
عبدالبنی خاں فوجدار زمینہ زیبا تعمیر نمودہ زیب افزائے شہر و فیض بخش شہریان شدہ و آن
مکان را بسرانت گویند و نیز در وسط شہر مسجد عالی احداث نمودہ اسم خویش روشن ساخت
قنوج پاستانی شہر لیسیت بر کنار دریائے گنگ آب و ہوا و میوہ خوب دارد و در کن پور قبل
پر گنہ بہرور سرکار قنوج خواہگاہ شیخ بدیع الدین المشہور بشاہ مدار و شہباز است کہ از

و بعد فرسجند و بخش می شود یک بسوی مشرق رفته پدماوتی نام یافته به نزدیک بندر چانگان
 بدریای گشته شور و اصل میگردد و دیگر رود و جنوب آورده سه تخت میشود یک را برستی مدوی
 جناب بسوی راگنگ نامند و بسوی هزار شعبه شده نزدیک بندر ساگانو بدریای عمان می پیوندد
 سرستی و جناب نیز هماجا اتصال می یابد و از سیاهان مالک چنان استماع یافته که در هدایت
 بر آمدن دریای گنگ از کوه و غایب شدن بدریای گشته شور مردم سکنه کنارش جمع تر د و فساد
 اندیشه و زد و قطع الطریق خونخوار و خلق از راه تنگ از آنجا که از غسل این دریاگانان
 از بدن مردم جدای میشوند و همانا که آن عصیان بطریق تناسخ بر کنارش در پیکر اد میمان توالت
 یافته مصدر این نوع امور مذموم میگردد با کلمه درین صوبه آب و هوا با اعتدال نزدیک
 و کشت کار بارانی و سیلابی و بعضی جا چاهی و برخی جا کاشت سه فصله می شود و میوه ایرانی
 و تورانی و هند و ستانی گوناگون و گلها گشته بویا فراوان و عمارات عالیه از سنگ و خشت
 میگردد و جانب مشرق صوبه کبسه آباد و مغرب صوبه لاهور و جنوب اجمیر و شمال کوپستان
 کمایون از پلول جانب اکبر آباد تا لودیانه ساحل دریای گشته طول صد و شصت کرده و از
 سرکار ریواری تا کوه کمایون عرض صد و چهل کرده واقع است سرکار شاه جهان آباد و سهند
 و حصار فیروزه و سهارن پور و سنهیل و بدایون و ریواری و نارنول هشت سرکار مشتمل بر دو صد
 و بیست دانه محال و هفتاد و چهار کرد و شصت و سه لک و سی و پنجه اردام داخل این صوبه است

صوبه مستقر اختلافه اکبر آباد

اگره دهی بود از توابع پرگنه پیا نه سلطان سکندر لودی در زمان فرمان دهی خویش آن را مکان کشت
 دانستند تخنگاه مقرر کرد و شهری مطسبوع طرح انداخت پس ازان آن شهر به بادل گدو
 مشهور گشت و بعد آن حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه آن را وسط ممالک محروسه
 تصور فرموده قلعه سنگین با استحکام اساس نهاد و بی همتا مصری اکبر آباد نام بوسعت و
 منحت آباد کرد و دید که جهان دیدگان چنین قلعه ستین و شهر بزرگ کتر نشان دهند آب جناتا
 چهار کرده از میان شهر میگردد و هر دو طرف عمارات عالیه و کاخهای دلفریب تعمیر یافته
 و مردم هر جنس و هر دیار در آباد و کالای هفت کشور خرید و فروخت می شود و گوناگون
 میوه مخصوص خرپوزه ایرانی و تورانی و رنگارنگ گلها و برگ تنول بس شایسته بهم می رسد

اما هر دو را از جمیع امکنه بزرگ تر نوشته اند و هر سال در روز تحویل آفتاب به برج
 حمل که آن را بیابکی گویند خلایق از هر طرف آمده ازدحام میکنند خصوص در سالی که مشتری
 در برج دو میرسد و آن را کهنه نامند و بعد دو اذوه سال می آید عالم عالم طبقات خلایق از
 مسافتهائی بعیده رسیده هجوم می نمایند و در آن مکان اغتسال و خیرات اموال و تراشیدن
 موئے سر و ریش از مشروبات انداختن استخوان مردگان و در گنگ رستگاری اهل مات
 می پذیرند و اب ان را بطریق ارمنی بدور دستهای برند طرفه ترانکه اگر سالها در طرف ماند
 بدو و در گون نشود و بے شایبه تکلف اب خوشگوارش مانند دل اهل دلان از کدورت
 پاک و بان ضمیر مقبلان فیض ناک در عذوبت و شیرینی باب کوشردم مساوات میزند
 و در لطافت و گوارائی با اسب سبیل پهلومی زند و از کمال نراست با جمیع امرجه سازگاری
 مینماید و فواید بسیاری از و بر روی کاری آید یعنی سقیم المزاج را صحت و شفا و بیماریهائے
 مزمن را فایده دوائی بخشد صبح المزاج را فزونی و تندرست را فرخت بنظهور می آرد و معده
 غلیظ را صفائی و آتش غریزی را فروغی میدهد اشتها را افزایش و قوت باه را اعانت میکند
 روی کهربائی را لعل گون و چهره زعفرانی را ارغوانی می سازد و زسب دولت که سلاطین
 هند و ستان و امرائے والا نشان بهر جا که باشند اب گنگ میخورند با جمله این دریا بعد
 بر آمدن از هر دو در بجل باره سادات رسیده پایان قصبه هستناپور که در زمان سابق
 دارالسلطنت بود و چند فرسخ در عرض و طول آبادی داشت میرسد و از آنجا نزدیک قصبه
 گده کیتیر و انوپ شهر و کرناس و سورون بدایون که امکنه مشهور است و در قنوج که شهر
 قدیم است رسیده رونق افزای اندیاری می شود و از آنجا جاری شده بعد گذشتن از
 سینوراج پور و کبوجه و مانپور و شهزادپور و دیگر محال پایان قلعه اله آباد میرسد و در این مکان
 دریائے جننا با چند دریائے دیگر آمده ملحق میگردد و سی که در سی ان شهر بنارس می آید و از
 نزدیک چنار گده و چند محال دیگر گذشته تا رسیدن پایان بلده تپنه بنتاد و دو دریائے
 کشتی در آنجا کوه جنوب و شمال آمده بتفادات یکدیگر جا بجا اتصال می یابند و اعلیٰ دبیائے زخار
 ناپیدا کنار میگردند و این همه دریا بگنگ موسوم می شود و از آنجا بجهانگیر آباد و اکبر نگر
 عرف راج محل و مقصود آباد و میراد پور و خضر اهری گذشته پایان شهر جهانگیر نگر و دهاک میرسد

شاه جهان آباد برده اند که نفع بخش مزروعات اکثر پرگنائت و طراوت رسان باغات حوالی
 دارالخلافه و فیض بخشش کوچه بازار و رونق پیرائے دو تنخانه بادشاهی است و دریائے مذکور
 بعد بر آمدن از کوه اکثر مجال را رونق داده پایان شهر شاه جهان آباد میرسد قلعه ارک متضمن فیست
 دل کشا و عمارات امرایان برکناران واقع است و از آنجا گذشته بسافت پانزده فرسنگ
 پایان شهر متها و گوکل و بندرابن میرسد بعد مستقر الخلافه اکبر آبادی آید درین مصر نیز عمارات
 بادشاهی و خواص بر سائل دریا است و از آنجا گذشته از پایان شهر و قلعه اناوه بعد از آن از
 شهر کالپی روان می شود پس از آن بشهر اکبر پور را دو بوم راجه میر بر اکبر شاهی می آید و عمارات راجه
 مذکور بر رفعت و وسعت و متانت برکنار واقع شده و دریائے چنبیل نزدیک شهر اکبر پور
 و دریائے بتیوه و دوسان و دیگر دریاها از جانب گوگرد و آنه آمده بتفاوت یکدیگر در جینا و اصل
 می شوند و از آنجا بحال ملکوسه گذشته پایان قلعه اله آباد باب گنگ اتصال می یابد و درین
 گنگ از سر چشمه ان بیچکس واقف نیست اما اعتقاد اهل هند آنکه از بهشت نازل می شود
 و شرح ان در کتب قدیمه معتبره مندرجست بعد از بهشت و نزول بر کوه کیلاش و
 بر آمدن از آنجا در ولایت چین میرسد چنانچه در شاهنامه فر دوسی مرقوم است که عمارات
 سنگین شاهزاده سیاوش بن کیکاووس شاه داماد فراسیاب برکنار گنگ بود و بعد بر آمدن
 از چین در کوهستان بدری نا ته مے آید و مکان هماچل یعنی محوطه برف که اهل هند گداختن
 بدن عنصری در آن جا نجات اخروی میداند چنانچه پانزدان که مقتدائے اهل این دیار
 بودند ابدان خود را بدانجا گداخته اند در همین کوه واقعت درین کوهستان سواحل دریا انقدر
 بلند است که اب بد شواری بنظر درمی آید و عبور بکشتیهای می شود در اماکن مقررے رسنهائے
 سطر بر اشجار هر دو کنار محکم بسته بطرز قنطره لقبیه میکنند و از بالای آن آمد و شد مردم
 می شود و ان را بزبان این دیار چهنکه گویند و طوایف انام از اطراف مالک که بقصد طواف
 بدری نا ته میروند و چنین قنطره گاهے ندیده اند از عبور ان خوف مندی با شدند و بمیناک
 میگرددند القصه ان دریا از کوه بدری نا ته بر آمده پایان شهر سری نگر بسکن مرزبان
 ان ولایت می رسد و از آنجا جاری شده از پایان رهی کیش گذشته در مکان هر دو وار از
 کوه بیرون می آید اگر چه بموجب کتب معتبره دریائے گنگ از آغاز تا انجام معبود است

دایکجی با و حوض با و چاه با حواشی شهر و اکثر اکن دریائے سرستی که نزدیک ان شهر میگردد
 و نام هر مکان که هر یک بنام عابدان متقدمین منسوبست در کتب قدیم مسطور با ندره
 چهل و هشتت کرده بزرگ می شمارند از نیجهت پانددان و کوردان که مقتدائے اهل هند بود
 درین سرزمین کارزار کرده شربت شهادت چشیدند چهل که و سه دار الخلافه شمال روینسپهل
 شهر متقدمین است و در هر مندر مکانی است پرستشگاه پستانی گویند که شخصی آخرین نظر
 انوار اہلی از پدیدخواهد آمد و پیوست ان نامک متناجی است که مریدان و معتقدان
 با انانامک بجوم نموده نیایش بجا آورند و در ان طرف شمالی کوه است که ان را کمالیون گویند
 کان طلا و نقره و مس و سرب و آهن در سنج و زنگار در دست و اہوی مشکین و گاد و قطاس
 و گرم سیاه و باز و شاہین و اسپ گوت و سل سفید فراوان در میدان ان انجا بسبب صعوبت کوه
 و خلکی مسکن از فرمانروایان ہند انحراف دارند درین صوبہ بزرگ دو دریاست نخستین ^{جنا}
 سرچپتہ ان ظاہر نیست بقبول سیاحین ممالک بعد بر آمدن از چین قطع کوسبار دشوار نموده
 در ولایت بشهر میرسد گویند کہ درین ولایت طلا بسیار می شود اکثر سنگریزہ تاثیرات
 پارس دارد کہ از مس ان مس و آهن و دیگر فلزات طلا میگردد و چون ان سنگ شناخته
 نمیشود از نیجهت مردم ان دیار بزرگو سفند و گادرا نفل آهن بر پا بسته بر کوهها بچراگاہ میگردد
 اکثر اوقات نفل چرندگان از مس ان سنگ طلای شود و حاکم ان ولایت ظروف و نقاره
 و دیگر آلات ہمہ از طلا دارد و القصد این دریا از انجا گذر شسته در ولایت سر مور میرسد
 مرزبان انجا بخواتین ہند و امرا و وزرا براہ دریائے کشتیہ برت بطریق سوغات ارسال
 داشته بدین وسیلہ انہار اطاعت نموده خود را در ولایت خود را در امان میدارند بدین
 جهت در عوام الناس اورا برنی راجه میگویند و نزدیک شهر سر مور این دریا از کوه برآمده بر
 زمین مسطح میرسد و درین مکان حضرت شاہ جهان بادشاہ بر ساحل این بحر زخار دو تختانی
 احداث فرمودند و امرا یان و الاثان و دیگر بندہائے بادشاہی هر یک در خور حالت و تربت
 خویش عمارت نموده و معمورہ دل کشا بر روی کار آمدہ بخلص پور موسوم گردید و حضرت
 بادشاہ اکثر اوقات بمران مکان فرحت نشان تشریف فرمودہ انبساط و افرحان مینمودند
 و از ہمین مکان شاہ نہر کہ نصف دریائے جمناتوان گفت برادر و ہ بار الخلافہ

آبادی و رونق آن زیاد گشت اگر چه در آن خطه بسیاری از نزدیکان درگاه الهی خوابگاه دارند اما از اولیای زمان حال شیخ فریدالدین ثانی و شیخ محمد معصوم کابلی در آن شهر اسوده اند و این هر دو اولیای عظام در زمان حضرت شاپهجان بادشاہ بہدایت خلائق کامرا بودند و طوایف انام ارادت آورده بہرہ دینی اندوختند اکنون از اولاد ایشان سجادہ نشین ہستند و ساومورہ خوابگاہ شاہ قمیص است کہ در زمان خویش رتبہ ولایت داشت و در سنام مرزا شیخ نبوی کہ زیارت گاہ خلائق است در ہاشمی کہ معمورہ پاستانی است مرزا شیخ جمال الدین خلیفہ شیخ فریدالدین گنجشکر الفصہ درین صوبہ مزارات اولیای کرام انقدر است کہ بشمار دینیا بدہین قدر پسند کہ چون از نگار کشش اکمنہ شریفہ اولیای مسلمین و اپرداخت اکنون اندکی از اماکن بہبود کہ درین صوبہ واقع است گذارش میناید در بہت کردہ سہرند نزد دامن کوہ گہات ہوازمہ بعد نیست مشہور بہ بہیما دیوی از قدیم پرستش گاہ اہل ہند است در سنہ چہارم عالم گیری فدایجان کوہ کہ از امرائے بزرگ بود آن را وطن خود قرار دادہ بہ بچور نام بناوہ بموجب حکم والاراجہ انجا کہ ابا عجمد ریاست داشت اخراج نمودہ باغی مطبوع مشگل بر پنج درجہ پست و بلند طرح انداخت و عمارت دل کشا و دشمن ہائے فرحت افزا احداث نمودہ نہرانی کہ از دامن کوہ بر جوشد در آن باغ آورده از میان فوارہ گذرانیدہ نموداری عجیب و جلوہ گاہی غریب است فراوانی و لطافت گل سرخ انجا کہ عبارت از گلاب باشد مشہور نگارندہ این سنخہ در ایام بہار متفرج آن باغ رفتہ بود در آن روز چہل من گل گلاب بوزن عالم گیری در گلاب خانہ آورده بودند و روز بروز در افزایش بودوسی کردہی سہرند جنوب رویہ تہا فیسر شہریت از متقدمین و جز نزدیکی ان کولابیت بس عظیم کور کہیت نام در کتب ہند ان را نافت زمین گویند و مینویسند و آغاز فرمایش چہانیان در آن مکان میدانند و ان را از اکمنہ شریفہ دانستہ تشگل در آن کول از مشوبات عظیم می پندارند اگر چه دایما عسل ان ثواب است اما در روز کسوف و خوف عالم عالم طوایف انام از خاص و عام و از صغیر و کبیر مذکور و نوشت از انکاف گیتی و اطراف ممالک مسافہتہائے بعید قطع نمودہ از وحام میکنند و انواع نفوذ و اجناس علانیہ و مخفیہ خیرات می دهند ہر چند مسک و بخیل یا تہی دست و مفسس بودہ باشند در آن روز بران مکان زیادہ از قدر توان سخاوت می ورزند و سواستہ گولاب مذکور تہائی تقدیر ما

و شیخ برهان الدین غریب و خواجه حسن در دکن و در بسیاری مجال دیگر از خلفائے
 ایشان مشہور بودند تا حال اولاد و خلفائے ہر یک در ان ممالک برہمائے خلق کامران
 ہستند القصہ حضرت ایشان چاشتگاہ چہار شنبہ ہر دہم ربیع الثانی سنہ ۷۲۰ ہجری
 از بچان فانی بعالم جاودانی رحلت نمودند و در ہندوستان بر تہ ولایت از جمیع اولیائے
 شہرت تمام دارند و سلسلہ علیہ این باریافتگان در گاہ ایزدی بجناب پیر پیران حضرت
 میران محی الدین عبد القادر گیلانی میرسد میگویند کہ ایشان از سادات حمینی ہستند و
 بچہار واسطہ بجزرت شیخ شبلی میرسند نزدیک بغداد وہی است جیل نام مسکن آنحضرت
 از بچہست ایشان را جیلانی و نیز گیلانی پندارند در چہار صد و ہفتاد و یک ہجری سعادت لادت
 یافت در علوم رسمی و حتمی بیگانہ روزگار گردیدہ از شیخ ابوسعید مبارک خرقہ ولایت
 پوشیدہ بزرگی حال و شکر گنی مقال و خوارق عادات و بوارق کرامات ایشان جہان
 را فرود گرفت و عالم اہل مقاصد صوری و معنوی از اطراف گیتی رسیدہ رقبہ عقیدت
 و گردن جان انداختہ کامیاب شدند و حضرت ایشان در سنہ پانصد و شصت و
 یک ہجری در نو دساگی ازین عالم فانی بچہان جاودانی شافتند از رحلت ایشان
 لغایت این سنہ پانصد و پنجاہ سال منقضی میشود کہ تا حال نام فرزندہ فرجام زندہ است
 و ہر طرف از اطراف عالم طوایف انام روز بروز اعتقاد زیادہ دارند بالجملہ سی کردہی
 شاہ جہان آباد و قصبہ پانی پت از شہر ہائے متقدین است در ان شہر نزار شیخ شرف
 ابو علی قلندر واقع شدہ شیخ پچہل ساگی در دہلی آمدہ بزینارت خواجه قطب الدین محمد جنینا
 سعادت اندوخت و بہت سال علوم صوری اموخت چون جذبہ الہی در رسیدہ و اینہ
 باطن روشن کردید ہنگی دانش نامہارا در اب جننا انداختہ مسافرت اختیار کرد و در
 روم رفتہ شمس الدین تبریزی و مولانا کے روی کہ مثنوی معنوی از دست و دیگر
 اولیائے آن دیار را دریافتہ بہرہ وافر اندوخت و بعد سیر ممالک مراجعت نمودہ
 پلنے پت عزالت گزید و ہما بچار رحلت بعالم جاودانی فرمود و بسا خارق عادات ایشان
 یادگار و مزار مظہر انوار زیادت گاہ اہل روزگار است سہمزد از شہر ہائے دیرین
 از اعمال سامانہ سلطان فیروز شاہ در زمان فرمانروائے خویش سنہ ہفتصد
 و شصت ہجری آن را از سامانہ جدا ساختہ پر گنہہ علمدہ مقرر ساخت و روز بروز

درون حاشی ان مصر بزرگ مقابر بسیاری از سلاطین مؤسین است اما مشهورتر مقبره
 حضرت نصیر الدین محمد مہایوں بادشاہ است کہ در یک کھری کیتبا در ساحل دریائے جمنہ
 واقع شدہ و مقابر امر او زرا و علما و فضلا کہ ہر یک در زمان خویش شہرت کمال داشتند
 با حدائق دریا ض آنقدر است کہ در شمار نیاید و شہریت جداگانہ از خواستگان فرزندگان
 و ہجمنان مزارات منظر برکات بسیاری اولیا است کہ شمار ان تجریر در کنگد از انجملہ دوسہ
 کردہی مصر خواہنگاہ خواجہ قطب الدین محمد بختیار کاکی بن خواجہ کمال الدین احمد موسی است
 گویند کہ زاد بوم ایشان فرغانہ است و در ورسالی جذبہ الہی بخود کشیدہ و حضرت خضرا
 گذر افتاد و مرات ضمیرا بجلایافت و در ہزده سالگی در عالم خواب از خواجہ معین الدین چشتی
 رتبہ خلافت یافتہ مسافرت اختیار کردہ در بغداد رسیدہ از بسیار اولیائے اندیار
 فیض اندوخت و بلمتان وارد شدہ شیخ بہار الدین ذکریارا دریافت و در زمان فرمان
 روائے سلطان شمس الدین التمش بآرزوئی دیدار حضرت خواجہ معین الدین چشتی مرشد
 خود بدہلی آمد و آن مرشد حقیقی باہام ربانی از اجیر بقصد ملاقات ایشان در دہلی رسیدہ
 و ہر دو بار یافتہ در گاہ الہی از مواصلت یکدیگر مسرور شدند و چند گاہ با ہم صحبت داشتند پس
 از روزی چند خواجہ معین الدین با جمیر شتافتند و ایشان در دہلی اقامت در زندہ فراوان
 فیض بعالمیان رسانیدند بعد مدت صبحی چہار و ہم ربیع الاول ۶۲۳ ھجری جہان گذران را
 پدر و نمودند و دیگر در ان نزدیکی مزار منظر انوار شیخ نظام الدین اویساعت محمد پور احمد
 دانیال است ایشان در خطہ غنین ۶۲۳ ھجری سعادت ولادت یافتند و چون
 بحد تمیز رسیدند از اتفاقات در ہاؤن رسیدہ علوم رسمی اندوخت چون در میان
 مباحثہ غالب بود بنظام محفل شکن مشہور گردید و در نسبت سالگی بقصبہ اجودہن رسیدہ
 از شیخ فرید الدین گنجشکر ارادت گرفت و کلید گنجینہ معنوی بدست آوردہ برائے رہنمونی
 مردم رخصت دہلی یافت و بسیاری از طالبان فیض اندوختہ بوالایاگی رسیدند چنانچہ
 شیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلوی و امیر خسرو در دہلی و شیخ علاؤ الحق افغانی سراج در
 بنگالہ و شیخ وجیہ الدین یوسف در چندیرے و شیخ یعقوب و شیخ کمال در مالوہ
 و مولانا غیاث الدین در دہار و مولانا مغیث در اوچین و شیخ حسام الدین در گجرات

می آید و بیان گوشه نشینان طریق خلوت می پیماید همچو پاک سرشتان طریق پاکیزگی و صفائی پیش نهاد می نماید بسیار بسیار است که از حمام دفع میشوند مانند اختلال دماغ و گرانی اعضا و خمیازه خار و کسل بدن و بسا فرقتهاست که از او حاصل میگردد یعنی فرحت مزاج و طراوت دماغ و تازگی دل و پاکیزگی تن استراج اب و آتش از جمله مشکلات است طرفه می که در آن آب و آتش مزوج میشود و بیج مکان غیر از باد و خاک نباشد نادره مکانی که در آن باد و خاک دخل ندارد مثلثوی

بهم آب و آتش در و سازگار بود باد و خاک از درشش بر کنار
 در و آسمانست همسام نام همه و آفتابست گل خام خام
 درین عالم از اعتدال مزاج طبایع بهم یافته استراج

القصه شهریت در کمال وسعت و منحت و مصریت دار الخلفه و مرکز مملکت سیاحان هفت اقلیم و سیاران ربع مسکون باین فراخی و کثرت آبادی شهری بر روی زمین نشان مئی دهند شهر استنبول تخت گاه خنکار روم که در کفانی و بزرگی مشهور است بعشر عیشتر ان نیرسد و شهر قزوین و اصفهان دار الخلفه والی ایران که در لطفت و خوبی شهرت دارد بکله ان مئی ارز و شعرائے منظر بلاغت و کمال و فصاحتی از باب حال و قال در بیان خوبهائے این مصر بمینال منظم و نثر اشعار دل پذیر گفته اند از انجمله آنکه مثلثوی

شهر اعظم بهشت راست نشان	مرکز هند و تنگ گاه شهبان
چون سواد بهشت طرب افزا	بچوباغ بهار روح انسا
ساکنانش همه خلف منزند	فاضل و نکته دان و دانشمند
همه فیر و ز جنگ و ملک ستان	همه مقبول طبع شا بهجان
همه با جاه و منصب خانی	همه با زیب و فر سلطانی
همه مانند بو علی ماهر	همه با خیل قدسیان فاکر
همه مراسم نه دل خسته	همه از جور و هر دارسته
همه داود و کن خوش آواز	همه در فن کار خود مستاز
همه یوسف رخ و زینجا شوق	همه فرما و طبع و شیرین فوق
همه با شخص کام هم آغوش	همه از باده خوری مد هوش

فرنگی از فرنگستان رسیده نوادر از بنا در پیش چسبده
 نشسته هر طرف گوهر فروشی برآورده ز دریا با خروشی
 قاده هر طرف صد سل رخشاں بود در هر دوکان نعل بدخشاں
 برآمد از برائے امتحانی متاع هفت کشور از دوکانی

اگرچه در هر کوچه و بازار و هر صحن و برزن مساجد و معابد و خواق و مدارس که عالمیان از آن بهره
 دنیا و عقبی و فایده صورت و معانی حاصل مینمایند تمیز یافته اما در وسط مصر سی جامع با شاهی
 در سنه هزار و شصت هجری مطابق سال بست و چهارم شاه جهانی از سنگ سرخ با استحکام
 تمام اساس پذیرفته چندان بلند و وسیع که بانگ سوزنش در گوش افلاکیان میرسد و
 انقدر وسیع که عالمی درون آن میگنجد بلندی مبزش رتبه اوج شریعت از جندی محرابش
 سجده گاه اهل طریقت گنبدایش تا گنبد آسمان سرکشیده و مینارایش باوج فلک رسیده
 و درهایش چون درهای اهل بهت بر روی همگنان کشوده و درونش بسان و رون
 پاک درونان بفیض بخشی آماده و ایوان حجرایش عبادت کرده ارباب ریاضت بر دوج
 و شنبهایش در سگاه اصحاب افاضت صحنش مانند ضمیر صاف دلان از کدورت پاک و خش
 بگردار حوصله و الا همتان فیض ناک مشنوی

صحنش فیض دیگر میتوان یافت زو غمش اب کوثر میتوان یافت
 ز رفعت آسمان یک پایه او مه و غور شمشید زیر سایه او
 رواقش قسله اهل یقین است نظیر مسجد اقصی همین است

از جمله عمارات خیر انجام حمام بادشاهی است زهی حمام خوش مقام نز بهت ارتسام
 که هوایش مانند هوای نوروزی روح پرور و بسان ایام فروردی فیض گستر گرم خانه اش
 گرمی بخش هنگامه فرحت و سروخانه اش باعث آرام طبیعت رخت گهش از اعتدال
 دم مساوات بهوائے جنت میزند و گنبدش با گنبد چرخ برین پہلوی هند حرارتش مانند
 حرارت غریزی تند رستی می افزاید و از برودتش برودت بدنی و تنومندی رو مینماید افتاب
 باز روی برجش برج بربرج فلک سرگردان ماهتاب را برائے دفع سردی خویش هواداری
 او در جهان هر که درونش می دراید گرم و سرد زمانی آزماید و در رنگ آزادگان از لباس تعلق بیرون

واز فوراً برآمدہ تماشائے عجیب بروے کاری آرد

ہر سو نہری دران گلستان خیزاں اقبال چرخیں مستان

حصار شہر پناہ از سنگ و صا روج اساس یافته دوران از دابره قیاس افزون دانازہ
 ابادانی درون دیرون ان از احاطہ بیان بیرون مردم از روم و زبک و شام و فرنگ و انگریز
 و ولندیزی و چین و عربستان و عراق و خراسان و خوارزم و ترکستان و کابل و زابلستان و خطا
 و ختن و چین ماچین و کاشغر و قلمستان و تبت و کشمیر و سایر ولایات ہندوستان
 دران مصر جامع توطن گزیدہ و این بزم گفتار کہ اصل زبان ہندوستان از ہمین جا است
 ام و ختہ بکار و ہمیشہ خود ہا اشتغال دارند ترتیب معمولیش بسان فقرات نشر با ہم موافق
 و این ابادانیش مانند اشعار نظم یکدیگر مطابق عبارات دل کشایش در حال خوبی و
 زیبایی منازل جانفراش در غایت فرح بخشی و مسرت ارای کو چہایش چون خیابان گلشن
 بازیست و زیب صحن ہر محلہ بشال صحن بستان زیبا و دل فریب در ہر خانہ و منزل
 حدایق ہمیشہ بہار در ہر کوچہ و بر زن انہار طلب از آب خوشگوار راستہ بازارش
 چون راستہ جو اہر رختان و دلاویز زیب دو کانش مانند بیت ابروے دلبران
 بہجت انگیز و دران بازار کہ جامع انھاس و نوادر ہر دیار و اسباب غریبہ بنا در و اصرار
 و اشیائے عجیب روزگار است طرفی لعل بدخشاں لالی و یواقیت درخشاں دروغر
 عمان دلولور لالا و مرجاں و دیگر جو اہر زواہر بحر و کان در بیج و شرامی دراید و طرفی انواع
 اقمشہ و امتقہ و اسلحہ و اشیائے اغذیہ و اشربہ و اجناس ادویہ گوناگون و عطریات
 و آلات مطلوبہ بخرید و فروخت میرود و طرفے رنگارنگ مہوہ خشک و تر ہر دیار
 مذاق ذائقہ سنجان غذا دوست را شیریں و حلالت آگینے سازد و طرفے فیلمان
 تاندار و اسپان با درختار و شتران تیز و بار بردار و دیگر دو اب ہزار در ہزار باریت و
 مشتری راتخ میدہند و ہر روز ہنگامہ خرید و فروخت ہر چیز گرم می شود و از دحام
 فروشندگان و خریداران زیادہ از حصر شمار میگردد و حتی کہ اسباب تجملات بادشاہی
 و درخت کارخانجات سلطنت دریک روز سرا انجام میتواند شد و ساز مطلوبہ صد ہزار سپاہ
 در ساعتی بلا تعلق سامان میتواند یافت مشنوی

عراقی و خراسانی ز جدش ہنادرہ پیش خود سرمایہ خویش

تعمیر و ترمیم نموده دین پناه نام نهاده تختگاه مقرر فرمودند و شیر شاه افغان شهر علمای را که
 کوشک بسیری مشهور بود و ایران کرده مصری دیگر طرح انداخت و سلیم شاه پسرش در
 ۹۵۳ هجری قمری سلیم گدّه تعمیر کرده که تا حال در میان دریائے جمنای محاذی ارگ شاهجهان آباد
 قائم است اگر چه این نسرمان دمان هر کدام شهری احداث کرده دار السلطنت قرار دادند
 اما در اطراف مالک تختگاه فرانس و ایان هندوستان دلی مشهور بود در سکنه هجری مطابق
 سنه دو از دهم جلوس والا حضرت شهاب الدین محمد شاه جهان بادشاه غازی صاحب قران
 ثانی نزدیک دلی شهرے آباد کرده بنام جهان آباد موسوم گردانید و از آباد گردیدن این مصر
 جامع جمیع شهرهای سلاطین پیشین که نقل کرده از نام افتاده بشهر شاهجهان آباد موسوم و مشهور
 گردید بنمطی که دریائے دیگر از دخول در گنگ گنگ نام می یابد قلعه ارگ ان اسپنگ سُرخ به
 استحکام تمام یافته مثل بر عمارات نزهت آیات و انواع تصور فرحت گنجور و قسام
 اماکن طراوت مکان و گوناگون نشین راحت مکن و چندین ایوان فیض نشان و نهرهای
 جریان و تالابهای کلان و حوضهای وسیع و نوارهای رفیع و گلشنهای همیشه بهار
 و اشجار پر انار که هر مکان یاد از بهشت میدهد و هر قطعه ان پہلو بفر دوس می نهد که هر قصرش
 زیباتر از قصر فیض نماید و بر ایوانش مانند ایوان کسرے دلهای رباید منتهوی
 چو جنت بر زمینش هر مکانے بود در هر مکانی بوستانے
 خیابانش چنان عشرت سرشت است که گویا کوچه راه بهشت است
 هوایش دل کشا و دل نشین است طراوت خانه زاد این زمین است

در پیامن ان خندق عریض بالامال از آب بحدی صاف که دانه ریک ان در شب
 تار نمودار و نقد ذرف که ماهیانش باهی زمین پہلو نشین منتهوی
 در تابهش ز صفاریگ خود کور تواند بدل شب شمرد
 عمق در و کار بجائے رسید کز تان گشت زمین نا پدید
 دریائے جمنه شرق رویه بیابوس ان قلعه شرف و اقتدار یافته هزاران آب و تاب میرود
 و نهر که ازین دریا زکوه سر مور بریده آورده اند کوچه و بازار رونق افزای شهر و فیض بخش شهر است
 و درون دولت خانه والا رسید تالابها و حوضها را لمب و گلشنها و باغها را مطربدارد

ارب و شصت و ہشت کروست و شش لک و ہشتاد ہزار پانصد و ہفتاد و سہ دام
چون اندکے از احوال ہندوستان تخریر دراد ششم از ہر صوبہ نیز برای سیرابی سخن بقلم
در آوردن ضرور است *

صوبہ ارخلاف شاہجہان آباد

از اکثر تواریخ ہندی و فارسی چنان بمطالعہ در آمدہ کہ در زمان سلف تنگشاہ فراتر دیوان ہندوستان مستناباؤ
بر کنارہ دریائے گنگ بود و وسعت و منحت ان شہر کہ در ان زمان داشت بسیار از
بیاری نویسند اگرچہ تا حال آباد است اما آنقدر آبادی ندارد و در ایام فرمان روائے
پانڈوان و کوردان چون در میان فریقین تخالف و تنازع رود پانڈوان از ہستناپور
در شہر اندپت بر بخمار دریائے جنا انتقال کردہ دار السلطنت خود مقرر کردند بعد امتداد
ایام در سنہ چہار صد و چہل بکرماجیت راجہ انگپال تونوز نزدیک اندپت شہر دلی
آباد کرد پس ازان راکے پتھورا در سنہ یک ہزار دو صد و کسری بکرماجیت قلعہ و شہری
بنام خود ساخت سلطان قطب الدین ایبک و سلطان شمس الدین التمش در قلعہ کے پتھورا
می بودند و سلطان غیاث الدین بلبن قلعہ دیگر اساس بنا دہ و سنہ ۶۶۰ ہجری بمصر عن موسم
گردانید و سلطان معز الدین کیتباد در سنہ ۶۸۶ ہجری بر ساعل دریائے جنا شہری دیگر مشتمل
بر عمارات دل کش آباد کردہ کیلک گہڑی نام بنا دہ چنانچہ امیر خسرو در کتاب قران السعید
می ستاید و سلطان جلال الدین خلجی شہر کوشک لعل و سلطان علاؤ الدین کوشک سیری
آباد کردہ تنگشاہ نمودند سلطان غیاث الدین تغلق شاہ در سنہ ۷۲۵ ہجری تغلق آباد شہرے
طرح انداخت و سلطان محمد فخر الدین جو نام پسرش مصری دیگر اساس نمودہ بلند ایوان
متضمن ہزار ستون بر افراخت و دیگر منازل دل کش از سنگ رخام بکار رفت و سلطان
فیروز شاہ در سنہ ۷۵۰ ہجری فیروز آباد شہری بزرگ طرح انداختہ دریائے جنا بریدہ نزدیک
ردان گردانید و سہ کردہ فیروز آباد کوشکی دیگر مشتمل بر مندرہ جہاں نما بر افراخت و تماہل
بر کوہچہ قائم است و عوام الناس ان رالاتہ فیروز شاہ گویند و سلطان مبارک شاہ
مبارک آباد بنا دہ و حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ در سنہ ۹۳۸ ہجری قلعہ اندر تپہ

ماهر و مشکین موحود وضع پری غم‌یک غزال مرغزار طنازی و تدر و کوهسار فتنه سازی هر یک
 طافوس جلوه کبک رفتار سر و قامت گل رخسار هر یک عشوه سنج کرشمه ساز دلفریب نواز
 هر یک زهره طلعت ماه جبین زبیا صورت نازنین هر یک در جلوه گاه ظهور مهوش ربای
 را آماده و دلفریبی را چالاک هر یک مبنصه شهود عاشق کشتی را مستعد و خوزیزی را بی باک

مشنوی

خونی نگهان کرشمه کوشان	هم خنجر و هم نیک فروشان
مهوش صنمان زتاب رخسار	مہتاب نموده در شب تار
نازک بدنان چنانکه دانی	در کرده بگوشش شان گرانی
رعنا قدشان بجا مه زیبی	گل دسته بدست دلفریبی
از عشوه برفتنه خانها	داز خنده شکاف کرده جانها
شاهنشده حسن فوج در فوج	طوفان کرشمه موج در موج

انقصه صفات حمیده ساکنان هندوستان و لطافت و نزاقت این ملک بهشت نشینان
 مستغنی از بیان است خامه مدعا نگار تجریران بکوتاهی خود گواهی داده و زبان سخن گذار از تقریر
 ان بتقصیر خویش نفیر میزند جایکه ارسطو دانشان پیشین و افلاطون منشان سابق اندکی
 از بسیار و یکی از هزار و صفت ان را نتوانستند نوشت من بچندان را چه لیاقت و کدام قابلیت
 که بزنگارش خصوصیات و گذارش حالات ان تو اندر داخت و مصداق اوصاف الای
 این ملک آنست که ساکنان ممالک دور دست از اصغائے غویبهاکے ان ترک اوطان
 مالونه نموده درین ملک رسیده و وطن اختیار میکنند و روی و زرنگی و فرنگی و عربستانی و ایرانی
 ندرانی همه هندوستانی میشوند و مفسلان بتونگری دلی نوزیان بدولت می رسند.

مشنوی

پیراید در و جوان گردد	دست فاقه گهرشان گردد
آنچنان خورمی در و از ان	که بلانخ خلیش گردد گران

تمام هندوستان همه صوبه بنگاله و کهن و قندهار که تفصیل ان درین نسخه اندراج نیافته
 مشتمل برست صوبه و یکصد و نود و دو سرکار و چهار هزار و یکصد و پنجاه و دو محال و هشت

همه خانه زاد کمان چون خدنگ
چو شمشیر چو هر نار روز جنگ
نه از مرگ شان باک از تیغ تیز
نه از آب بیم و نه ز آتش گریز
بر دی یگانه بکوشش گروه
بر زخم سندان بر حمله کوه

اکثر از کوهستانی که از جاده اطاعت حکام انحرافی و رزنده هنگام محاربه چندی از معتبران را بر زنان خود بانی گذارند اگر حکام غالب می آیند و این مردم را امید زندگی منقطع میشود ان معتبران سنگین دل عورات را بتمشیر حمیت میگذرانند یا در آتش غیرت خاکستری سازند و ان پرده گیان ناموس دوست در غایت ثبات و قرار بلا اگراه و کشاده پیشانی نقد جان نثار کنند و این امر را چو هر گویند و بعضی زنان مردانه کیش و وفاندیش بعد فرود شدن شوهر همت و الایه پاس ناموس و حفظ محبت برگذاشته به بهم مراسم مهر و وفا تهیه اسباب معنوی^{۱۱} و تربیت سواد هم را می پرداختند و خست عروسی بر خوددار است و جامه و تن بنا لبه اغشته پروانه وار و مردانه کردار با پیکر بیجان شوی فرخنده عاقبت یا بیکی از پاره های پوشش او خود را در آتش محبت خاکستر ساخته رقم سعادت دوام بنام خود در دفتر روزگار ثبت میکنند و خط عشق و محبت ابدی خویش بر صفحه ادوار میگذرانند بیست

سوزند بهم ز عشق سیراب
بچون و فتنه خورده ی کتاب

و زنان که پس از شوهر خود زنده میمانند بمقتضای وفاداری و جیاد دستی از لذات خوردن و آشامیدن و تمتعات لباس خوشش و زیور پوشیدن خود را باز می دارند و زبان درویشان ریاضت کیش بجایده نفس پرداخته دریایی و ایام بظاعات صیام و عبادات آفریننده طوابع نام بایا و خیال شوهر فرخنده فرجام زندگی با تمام می رسانند و هر چند نوجوان باشد و در همسان شب عروسی بیوه شود شوهر دیگر گرفتن و مره دیگر بر و ساده عروسی نشستن در دین دین خود جایز نمیدانند و از تکاب ان را گناه کبری و رسوائی و نیاید و عقوبت عقبی میخوانند قطعه

نخشی عصمت زنان نرفیست
تا کدم اند اندرین قسمت

نیست اندر زنان صاحب حسن
بیج پیرایه به از عصمت

از حسن دل آویز و جمال فتنه انگیز این دیار چه نویسد که قلم در تحریر معارج ان دیوانه دار بر عرصه کاغذی غلطد و الفاظ و معانی بتقریر معارج آن پروانه دار در حوالی شمع میبرد مقصد با جمله دیران هند هر یک در حسن و خوبی طاق و بد لبری و محبوبی شهره آفاق هر یک

بہمہ نزدیک دل و گرم خون
 ہر سر مو بر تن ایشان ہنر
 رفتہ چو جان در تن مردم در دن
 آمدہ در سوئے شگافی بسر
 ہر چہ ز صنعت ہمہ عالم است
 ہست در ایشان زیادت ہم است

در داد و ستد راستکاری اہل این دیار بشابہ البیت کہ ہر چند بیگانہ و نا آشنا صد ہزاران
 نقود را بے حضور این وان و بدون شہادت فلان و بہان بطریق امانت بصرافان سپارد
 ان راستی منشان عند الطلب بلا تعلق و توقف و اصل میسازند و طرفہ ترا کہ بنا بر خوف
 سلاک ہمالک شخصی مبلغہائے نقد مسافت دور و نزدیک نتواند برو صرافان راستکار
 از روز تجویل خود گرفتہ پارہ کا عند بخط ہندی بدوان مہر و لافہ بنام گماشتہائے خویش
 کہ در اطراف مالک با مضار و بلا و دوکان راستی اراستہ دارند نوشتہ می دہند وان را
 بزبان این دیار ہندی گویند و گماشتہائے این نیک معاملگان ہر چند مسافت دو صد
 فرسنگ در میان باشد بموجب ان خط بلا حجت و اگر اترہ او ساخته معاملہ داد و ستد راست
 می سازند و غریب ترا کہ اگر ان خط کہ از پارہ کا عند پیش نیست سوائے مکان معہودہ
 خواہند کہ بفروشد بہان قدر نقود و بفروخت میرود و مشتری ان خط اندکی نتخ از بائع
 یافتہ بر طبق ان زر از مکان معہود می گیرد و عجب ترا کہ اگر تا جران بسبب طرق ہایہ اقمشد امتد
 و دیگر اموال و ائصال حوالہ ان مردم کنند ان نیک اندیشان وجہ اجرت گرفتہ اموال
 انہا بجنس دستار گاہ سلامت رسانیدہ با مالکان عایدے نمایند وان را بزبان این
 مردم ہیا گویند مثنوی

بہ از راستی در جہاں کافریت کہ در گلبن راستی خار نیست
 تو در کار خود راستی بر نگار کہ ہم رستہ گردی و ہم راستکار

ہمچنین سپاہ این دیار جانفشان و جانستان تہور اندیش جلالت کبیش ننگ شناسش
 حق اساس است در عرصہ کارزار گوہر شجاعت را و فائے انہا فروغ دیگر و بد و روز سختی
 جو ہر وفاداری ایشان جلائے دیگر ظہور کند چون کار دشوار پیش آید ان را اسان طور فرود
 اوردہ انجم دہند و روز ہیا اگر غنیم غالب آید دل نہاد جانفشانی گشتہ عار گر تخمین سخت
 ترازدون دانند مثنوی
 سپاہ قوی ترز فولاد ہند
 بے باکی آمادہ چون صبح رند

هر یک عنصر ذات خویش وصل میشود پس عقوبت بکدام کسی میشود بین سبب آب و
 آتش مردگان بعنوانی که در مذہب دیگر منظور است درست نمی دانند و میگویند که اگر در چرخ
 مرده روغن اندازند بیج فایده تترتب نمی شود موسی سروریش ستردن و مقراض کردن گناه
 و بدست خود کردن عبادت می دانند و عده ریاضت ایشان بے عمل و بے مساواک
 و ناشسته رو و ناپاک بودن است اگر دست بپول و براز الا پیدا پاک نمی دانند درین صورت
 اهل کیش بر اہمہ کہ قابل بر افریدگار و نواب و عقاب عاقبت و ترونج ارواح مردگان ہستند
 این فرقا را قبول نمی دارند و بال اہل این آئین صحبت و استختن و سخن کردن مذموم می دانند و
 میگویند کہ اگر طری فیل مست آدم کش زنجیر گسی می آمد بکشند و از طرف دیگر سرورید بیاید بر روی
 ان فیل مست باید رفت و بطرف سرورید قصد نشاید کرد و نیز بر اہمہ فریق دیگر را کہ از خود
 مذہب اختراع کرده قبول نمی کنند بر همان کیش قدیم کہ موافق بیداز آغاز آفرینش
 رواج یافته معتقد ہستند اگر شخصی از مخالفت کیش در بر اہمہ بیاید ان را در مشرب خود نمی آرند
 اگر شخصی از مشرب ایشان برگشته مذہب دیگر بگیرد و خواہد کہ از و باز گردان را نیز قبول
 نمی کنند و درین کیش چہار آشرم است یعنی چہار آئین اول بر اہمہ چ یعنی کہ خدا نشود و
 تجھیل و تکھیل علوم صوری و معنوی پردازد و دوم کہ ہست یعنی کہ خدا شدہ بامور تعلقات
 اشتغال و زرد سویم بان پرست یعنی چون حالت کہولت رسد و یا پسرا فرزندی تولد
 شود ترک تعلقات نموده معہ زوجہ در صحرا رفتہ بعبادت بعبود حقیقی مقید گردد و غیر از میوہ
 صحرائی غذا نگیرد چہارم سنیا س یعنی از ہمہ دست باز کشیدہ بعبادات شاقہ پردازد
 و چہارمین است یعنی چہار فرقا اول بر ہمن آئین امید خواندن و علوم حقیقی آموزش
 و دویم چتری بفرمان روائی عدالت با دشمنانہ و سپاہانہ بسر بردن سویم بیش بسوا
 و سود و دیگر کب پر داشتن چہارم شود در خدمت ہر سہ فرقا مذکور نمودن انقصاہل
 ہندوستان ہمہ صاحب عقل و دانش و خوش پوش و خوش خورش فرخندہ خوش گفتار و
 دستوہ اخلاق منظر اشفاق سخاوت و در جمیدہ طرز انصاف گزین نیکو آئین و فسادار
 جیا اطوار از بدنی بگرداری بر کنار از تجروی و کمنشی پرہیزگار بر آستی و درستی
 سازگار منظم

مردم او حکم فرشته سرشت خوش دل و خوش خوی چو اہل بہشت

آزادی در بر و کلاه و راستگی بر سر گذاشته سجاده عبادت گسترده دارند درین صنف نیز
 اقسام اقوام هستند و بنام هر مقتدی قومی میخده است اکثری ازین ساکنان مسالک حقیقت
 دره روان راه طریقت سرود و نغمه بزبان هندی عبارات و استعارات بدیعه مضامین
 و معانی غریبه در مدح دستایش آفریدگار از عبادات عظمی می شمرند و بعضی از چاشنی ذوق
 وجدان عرفان ایزدمنان در رقص و چرخ آمده عارج معارج حقایق می شوند و چندے
 به تیغ و تهلیل قصد داشته زبان حال و قال را در ذکر حضرت جل شانہ و سلطانہ می کشانند
 و شطری بطریقه جلیبه قعود و زبیده در مراقبه مصور خاص چشم حق بین دوخته می دارند
 برخی بمطالعه کتب حقیقت الحقایق که عبارت از بیانات شاستر و غیر ذلک بوده باشد
 مشغول گشته بدریافت اسرار وحدت و احد حقیقی مراتب ضمیر حقایق دان را روشن تر از
 غورشیدی سازند **چهارمین صنف** ادوادی از معتقدان بابائانک بطریق و امین مقتدی
 خویش به نیایش دستایش آفریدگاری پردازند خلاصه عبادت این گروه مطالعه اشعار مرشد
 خویش است که سرود و نغمه میگویند و زمزمه و لغزب می برآیند و خود را مستمعان را بهره
 و نصیبه بری سازند **پنجمین صنف** حتی سر پوره پانصد سکت می کنند حتی که تا چهل روز صیام
 بوده از اکل و شرب ضروری که قوام بدن و ثبات نفس بدو است احتراز دارند و چهار ماه بر شا
 یکی مقام کرده حرکت نمی کنند که مبادا در رفتار باعث ازاجزات گردد و خلاصه عبادات آنها
 نگاهبانی جانندان است پانصد روز از نجیبت یعنی پوشند که بجان داری ازاری نرسد احداث
 چاه و بارغ مذموم می دانند که بوسیله آن بجان دار نیزه از آری رسد شایانگه چراغ روشن
 نمی سازند و آتش نمی افروزند و طعام برائے خود نمی پزند و آب از چاه نمی برارند و آب و طعام
 از خانه مریدان بدریوزه آورده می خوردند شایانگه اصلا چیزی نمی خوردند و از خوردن میوه
 و ترکاری مثل بادانجان و توری و چنار و سبزیها احتراز دارند چه اعتقاد انجماعه است
 که این چیزها حکم جان دارد و خیر از پارچه لا بد چیزی با خود ندارند و آفریننده مخلوقات را
 قبول نکنند و قول مجتهدان این بدگیش است که چنانچه گیاه خود بخود می روید و کارنده آن هیچکس
 نیست همچنان توالد و تناسل انسان و حیوان دیگر جانداران خود بخود از قدیم است و نیز عقوبت
 عاقبت را منظور ندارند و می گویند که انسان مجموعه چهار عنصر است بعد گشته شدن پیوند عنصری

در ایشان ہند

نخستین صنف سناسیان صاحبان معارف و حقایق و پیوند گسلان سلسلہ علایق ثرید
 مویان ریاضت کیش و خاک آلودگان افاقت اندیش از مستلذات جسمانی و خطرات نفسانی
 واپر داختم سراپا برہنہ بریاضات شاقہ و مجاہدات سخت قیام سے و رزند اگر چه تن ظاہر خاکستر
 آلود دارند اما مرات باطن از تجلیات انوار آہی نور پذیر می سازند و ہر چند کاخ استخوانی را بنیت
 مٹی دہند لیکن عمارات معنوی استواری کنند ازان خاک نشینان جسمی مہر خموشی بر لب
 ہنارہ از مجاہدہ نفس فرصت حرف زدن ندارند و فریقتی ہر دو دست را کہ پیشکاران بدن عنصری اند
 از امور بدنی واپر داختم و مایل با سمان گذار شتہ دامن مقصود اصلی بچنگ می آرند و بعضی
 خود را معکوس بدرخت اوینختہ نفس امارہ زیان کارہا در انش ریاضت می سوزند چندی رو
 بسوسے آسمان داشتہ نظر بر آفتاب دوختہ دارند اگر چه دیدہ ظاہرین از دیدہ جہانیان
 واکشیدہ اند اما بدیدہ باطن تماشاے باطن^{۱۲} می بینند و برخی بہا استادہ شب در روز در
 مقام عبادت بسان کوہ ثابت قدم در اسخ دم می باسند درین صنف مردان طریق خدا
 جو کے انواع طریقہ انیقہ دارند و اتمام تام اقوام ہستند و آسچنان ریاضت شاق
 و عبادات مالا یطاق میکشند کہ از طاقت بشری و قدرت انسانی زیادہ باسند اگر تفصیل
 طاعات و شرح اقوام بنگار دواستان و راز میشود و ویکمین صنف جوگیان صاحب حال
 و قال بیادرب العباد استتعال دارند و اکثر ازین طایفہ بقوت ریاضت و زور بازوی عبادت
 و ہموای پرند و بر سطح دریای خرامند و از حبس نفس دراز عمری شوند و از علم خلق بدن روح خود
 را در پیکر غیر می اندازند و از علم سیمیا تبدیل صورت می کنند و از دانستن کیمیا بنا کمتر
 طلای سازند و بتیج رہائے خلایق استعمال دارند عالم اجنہ را بفرمان پذیری خویش می آرند
 و بمقتضائے صفای باطن بر سر ایرضامیر عالمیان و احوال جہانیان واقف می شوند و توادگان
 بستر بیماری را صحت و شفائے بخشند و انواع سحر سازی و جادو پردازی بروے کاری آرند
 اگر چه از طایفہ سناسیان نیز بعضی بر چنین علوم قادر ہستند اما قوم جوگیان بیشتر درین علم^{۱۳}
 مشہور اند سو ویکمین صنف بسیراگیان مرتاضان زندہ دل و طاعت و رزان علاقہ گسل دا

میدهند و در انبیا این دانش برین ملک فراوان مسر بدیا دانندگان این علم شگرت از وانی انفس که
 هر روز از چپا در استنا سوراخ بینی زبان معین است احوال و نیک و بد سایل گذارش می نمایند
 اکم بدیا در گذارش گوناگون افنون و جادو و داند و ختن منافع و انداختن زبان و فراهم آوردن اموال
 و دوست نوازی و دشمن گذاری و چاره جن گزندگان و پری زدگان و غالب آمدن بر عالم اجنه
 و معالجه اقسام بیماری ها اندر مجال کینه علمی است از انواع نیرنجات و طلبات و تسخیر قلوب
 و فریفتن مردم و اعمال سر وستی و نادره کاری و تبدیل صورت یعنی سیبیا و تخیل روح و پریک
 دیگر یعنی خلق و دیگر عجایب و غرایب رسد بدیا یعنی گشتن سیب و زر و سیم و مس و مانند
 آن و ساختن از خاک ستر طلا و نقره کیمیا و اکسیر عبارت از آنست که امر و بدیا دانشی است
 از افنون مار و کزدم و دیگر گزندگان و درهای دادن از گزندان با و حاضر ساختن آنها را با افنون و
 گذارش نسبت مار با دستایش آنها شتر بدیا و انا سکه انواع تیر انداختن و تیر اندازی که از میدان
 دویم استنباط کرده اند طرفه ترا که کاملان این فن از یک تیر بقوت علم چندین تیر استخراج کرده
 دشمن گذاری کنند رشن بر چها مستحاضت لعل و مژ و ازید و زمره و دیگر جوهر زواجر
 و گوناگون سنگ نرزه و پیدایش و خاصیت و از نرج هر یک با نیک بدیا ساختن خانه ها و انواع
 عمارات و هر گونه را خاصیت و بر آوردن نهر با و غیر ذلک هیچ شایسته دانستن نیل
 و دریافت عمر طبعی و بیماری و نگاهداشتن تندرست و اقسام خاصیت شمال هو تر شناخت
 اسپ و عیوب و بیماریها و گوناگون معالجات گانه ضرب بدیا که از میدان سنویم بعرضه
 ظهور آمده یعنی موسیقی از گفتن و نواختن و اصول و فروع آن گوناگون نغمه و ساز و روش
 رقص که آن را عیوب گویند شط بدیا یعنی بازی گری که به تیز وستی خلقت کارها و از رسن
 بازی غرایب نمودار بکند و شگرت معلق باز نند خاصه زبان ایشان و به تیوس افنون
 نظر بند کنند و آدم را بند بند جدا ساخته بهمان زبان باز درست سازند شگرتی این داستان
 تخریر راست نیاید **مشک** بدیا علمی است پس شگرت و دانستن احوال مردان شناخت
 گوناگون زنان و هنگامه عشق و محبت آنان کلام شایسته که آن را کوک شایسته نیز گویند و طرز
 پیوستن مرد و زن هشتاد و چهار گونه و سود و زیان هر کدام و مغایب ساختن زنان در مجامعت

و درم و فلج و رعشه و سرسام و چرخش و نابینائی و ناشنوائی و گنگی و لنگی و کورے
 و یک چشم و سقم اعضا و غیر ذلک رو میابد بشناسندگان این علم وقوع هر یک ان را بر گذارند
 که از نتایج فلان اعمال و ولادت پیشین است و چاره گری یکی ان از روی محتاب گونا
 گون خیرات و صیام گذارش کنند و بقدرت ایزد کار سازان چاره اندوزی بهی رومی دهد
 هر زده پیران بینی توارنج متضمن بیان حال و نفوس قدسیه و عالم ملکوت و شرح پیدائی
 جهان و جهانیان و وقوع قیامت صغیر و کبیر و گوناگون کردار نیک و سخاوت و عدالت و دستانها
 عابدان و فرمان رویان و الا شکوه بیباکرن علی است از نحو و صرف در تحقیق لغات
 و الفاظ و ترکیب حروف مرکب و مفرد اگر چه این علم را به سیس ناگ که بقول اهل هند تختمه
 زمین بر دوش اوست و دیگر قدسی نژادان نسبت میدهند اما بعضی دانش دران و الا فطرت^{نظا}
 ضوابط استوار کرده بطلبان این فن کار آسان کرده اند چه چند در بیان مراتب نحو و مفهومات
 الفاظ و ترکیب حروف و شایستگی عبارات و مدارج استعارات اگر چه این ضوابط را
 اهل عرب نیک استوار کرده اند اما فضلاء هند درین باب کوشش فراوان بجا آورده
 و ستوار بیآسان نموده اند پسیدک بدیایینی علم حکمت و طبابت مشتمل بر احوال تمام بدن
 از موی سر تا مخ پا و دریافت گرمی و سردی مزاج از نبض دست راست و شناخت انواع
 مرض و بیماری و دوا سازی و چاره پردازی و درست داشتن طبیعت افزون و نوان قوائی بدنی
 و اگر چه بانی ان بیاس دیواست اما دانش دران دیگر از عجایب نوح استخراج کرده رواج
 داده اند چونک بدیایینی علم نجوم متضمن دریافت صعود و نزول کواکب و خروج و دخول
 انجم در بروج و دانستن نسوخت و خسوف و گردش و جنبش افلاک و سعادت و نحوست
 زمان و نیک و بد طالع انسان اگر چه ارباب فرس این علم را بتوریت و انجیل نشان میدهند
 اما اهل هند ظهور ان از آفتاب جهان انسر و تصور می کنند و بقول استخارج آن از مید
 میداند مساند رک بدیایینی علم قیافه دریافت احوال نیک و بد آدمی زاد از خطوط دست
 و سواد پیشانی و چین چین و خط و خال و دیگر اعضا و رفتار و گفتار و او صدع و اطوار ایل و اوتی
 علمی است در بیان گوناگون حساب و دقایق حقایق هندسه ان را بیباکرن چونک گویند
 مشکن بدیاز گویایه مردم و او از و جوشش و طیور شگون گرفته از سوانح حال و مال اطلاع

حقیقی در خلقت خود پنج اختیار نیست مجبور است و معذور و دویم بیشک شاستر
 سوای کنادین همین دانش را بر روی کار آورده مدار بر وقت است یعنی زمانه را می پرستند
 و می گوید هر چه است زمانه است بے زمان چیزی بوجد نیاید و از دلایل اوست اگر کشاورز که
 بر وقت نگارد هر چند کوشش در کشت بار نیارد همچنان نتیجه عمل بے زمان اثر نبخشد سیومن
 سنانکه شاستر سوای کپل گذارش نموده او حق را از باطل بقوت تیز جدای کند محسوسات را از انانما
 و روح را از انما گویند هر چه از محسوسات بنظری آید فنا پذیر است و روح باقی است سسی کند که انما
 از انما نخرید پذیرد و بر پریم انما یعنی روح الارواح پیوندد و چهارمین پانجمل شاستر این
 شکر است دانش را سوای پنجمل ظاهر ساخته جس نفس خاصه اوست و صاحب این خرد نللاو
 دانائی این دانش را بسبب ضبط دم نور باطن را مشاهده نموده بر سطح هوای پر و بر روی دریا
 می خرازد و بر خطرات ضمایر مردم واقف می شود و خبر حال و استقبال اضنی می دهد و پنجمین پیدایش
 شاستر که سوای پیاس دیو پدید آورده دانایان این دانش و الا صاحب توحیدی باشند
 و باهیت و حدیث نیکو شناخته دوی را از پیشگاه نظر بر انداخته اند عرصه گفت و گوی این
 علم بقایت وسعت دارد میگویند که عالم عالم ذات اوست و این کثرت بیش از او هم نیست هر چند
 عالم از اوست اما همه اوست چنانچه زیور باز رو کوزه با گل و موج با آب و تاب با آفتاب
 نسبت دارد همچنان موجودات را با او نسبت است ششمین میماننا شاستر که سوای
 حین بر روی کار آورده و مقدم بر جمیع شاستر است و تمامی اهل تعلق بر آن عمل دارند و می گویند
 هر چه هست عمل است چه کشا و زرتانکار دند و دود و هر کس هر چه کاشت همان برداشت یعنی
 این همه عشر و بسرو نیک و بد و بهشت و دوزخ نتیجه عمل است و هفتم شاستر یعنی بهشده
 سمرت که ابنائے و سایر برهما از بسید استخراج نموده اند مشتمل بر کار که در هر روزه هر چهار برن
 یعنی برهن و چپتری دیس و سودر و هر چهار اشرم یعنی برهمچرخ و کر هست و دان برست
 و ستیاس و انواع ریاضات و عبادات و گوناگون صیام و خیرات و چاره گری عصیان و ذلات
 و انفصال دعاوی و مناقشات و اقام عدالت و نیکو کاری و ان را در فارسی فقه گویند
 کرم بھاگ شکر عملی است حیرت انسانی اومی زاد را از عوارض بدنی یعنی خطا و صغ
 و جزام و برص و بواسیر و نواسیر و تپ دایمی و اسهال دایمی و سنگ مثانه و جراحت خوره

در کاهش و انستزایش شب در روز پیر از نه گهڑی زیاد و شش گهڑی کم نبود بقول حکما سیصد
 و شصت دم آدم تندرست را یک گهڑی و شبانه روز مست و یک هزار و ششصد دم باشد
 الفصه چون گهڑی آخر شود طاس هفت جوش را از میخ کوب بصدادورند و بار دوم دو بار و
 همچنان چون پیر سپری شود بشماره گهڑیهای گذشته از سر نو بنوازند و کمتر در یک
 از یک تا چهار اندازه پیر و نامائند اگر پیر مهشت گهڑی باشد در دو پیر مهشت و شش بار بنوازند
 و نیز دو شیشه را در آن مقابل بهم بسته در یک از آنقدر ریگ می اندازند که در یک گهڑی ریگ از دو
 برآمده در شیشه دیگر دراید و شیشه ریگ را جانب شیشه خالی و از گونه می نهند و در سفر اندازه
 گهڑی از وی گیرند.

از علوم هندی چه نگار و که تفصیل آن بجز پرورد نیاید از آنجمله آنکه بسید اسمانی کتابست گویند
 که در عالم غیر از آب چیز نیست نبود و بقدرت بدیع ایزد بدایع آفرین گل نیلوفر از آب پدیدار
 گشت و از میان آن گل برهنگاه ذریعه آفرینش اوست در سیکه انسانی چهره بر افروخت
 و بالقائے ربانی از زبان الهام ترجمان او بید که وسیله هدایت عالیان تواند بود برآمد تا حال
 که صد هزاران سال منقش شده در هندوستان رواج دارد او پیکر پسران برهنگاه
 از روشندی و صفائے درونی معانی و تفاسیر بید متضمن توصیف توحید واحد مطلق و
 حقیقت و معرفت یگانه بر حق برنگاشته این نسخه را بظهور آوردند که ط شاستر یعنی
 شش کتاب که پسران و پسران او هاست برهما از معانی بید استنباط نموده حقایق و معارف
 ایزد و همچون بدلیل و براین ظاهر کرده اند این علمی است از آبی طبیعی و ریاضی و منطق و مناظره
 و این شش نسخه را با یکدیگر در بعضی مقدمات اتفاق و در برخی امور اختلاف واقع شده
 مباحثات و مناقشات بسیار که هر یک از دانشوران و الافطرت بقدر دانائی و فهمیدگی
 خویش در میان آورده از تفصیل آن کتابها نوشته اند نخستین نیائے شاستر پدید
 آرند ان سوای نیانگ خلاصه آن بر کارج و کارن و کرنا یعنی فعل و سبب و فاعل است
 و میگویند بدون این هر سه امر بیچ چیز موجود نمیتواند شد چه فعلی را فاعل حقیقی بدون سبب
 نمی کند و هر چیزی خواهد میکند معبود است بعد از آن است در اول و اوسط و آخر اختیار نیست
 چنانچه کمال آوندی را بوسیله گل می سازد و بروشنی که کرد که و برائے کاره که ساخت
 ساخت گل و آوند را مجال نیست تا گوید که چنین کن و چنین کن همچنان مخلوق را از اراده خالق

برداشتن بجان و دیگری اندازد و دیگران نیز بهین آیین نوبت نوبت کار پرداز می کنند حتی که
 ان شاه حیوانات را بجاک هلاک می اندازد موجب حیرت نظارگیان می شود و این شکار خاصه
 هندوستان است و همچنین اویزه جانوران با هم دیگر از عجایب تماشا است خصوص اویزه
 جاموشان شهری حیرت افزای نظارگیان تماشا طلب است و از ماده جاموش که بزبان
 روزگار گاو میش خوانند چه نویسد از قدومش هزاران بیمنت ظاهر درنگ سیاهش واقع
 نظر بدگر پستان او سرچشمه شیر و جفراش شیر او همیشه آب است

چو گاو میش بدیدم بدل یقین کردم که آب چشمه حیوان درون تاریکی است
 دیگر گاو گجراتی از نهایت جلدی سیاه دارد بیقرار و از غایت تنگی مانند باد تیز رفتار است
 عراقی که به تیز روی مشهور است بگردانی رسد و جازه گرم رو که بنام زل نوری شهرت دارد
 چند منزل عقب او می ماند میگویند در ولایت گجرات احمد آباد بعضی عیار پیشه برعرب
 گاو ان سوار شده قطاع الطریق نموده مال و امتعه مردم بخارت می برند و اسپ سواران به
 انبانی توانند رسید عرب است که ان را بهیل گویند سوار می ان خاصه هندوستان است
 در گرمی و سردی و با و باران آرام بخش سواران است چارتن بفرغت سوار می شوند گویا در تاق
 نشسته و با وجود سفر و حضر هستند و با سایش و آرامش تمام قطع مسافت بعید میکنند و
 از عرب چهار پای یعنی رتبه که با انواع آراستگی و پیراستگی قابل سواری ملوک است چه نویسد که
 ادواتش تجربه درنی آید مشنوی

ساخته از حکمت کارا گمان
 نادره حکم خدای حکیم
 خانه گردیده بگرد جهان
 خانه روان خانه میانش مقسم
 و از مخترعات عجیب دانش دران این دیار گهزیال است که موازده ساعات و دستایق
 شبان روزی از او دریافت می کنند جای به بلندی و فراخی دوازده انگشت از مس ساخته
 و در زیران سوراخی خود که میل زرین یکاشگی بدرازی پنج انگشت ازان درگذردی برارنده
 و از راه ان سوراخ در آب دراید و در یک گهری قالب جام می رسد و طاسی از آب پر کرده
 ان جام را اولن میگذارند چون جام از آب پر شود و اندازه گهری و پاس شبان روزی می گیرند
 و از برج و دیگر فلزات ریخته طبقی نابه اساس طر تو خورد و بزرگ سازند و ان را آویخته دارند
 و بعد گهری آوازی کنند هر یک از روز و شب را چهار بخش کرده هر کدام را پر گویند و

برپیشانی و حلقه بایع عفت باهم دیگر و کوشش و کشتش از طرفین جدا شدن از هم دیگر و پس رفتن باز
 دویدن و بهر سپیدن گوید و کوه باهم می آویزند و جانثاری فیلبانان و جان دادن کیے و نشستن
 دیگرے زانی الفود بجائے او و کشادن و بستن فیل در عین هنگامه آویزش و سردادن آتشبازی
 و بازداشتن فیل را از جنگ و بدستی زایل گردانیدن بهریم کجک و فرمان پذیر کردن باشاره انگشت یا
 از بدایع تماشا است این نادره کار بعد شصت سال جوان میشود و مانند انسان کیصد هفت
 سال عمر طبعی دارد و پس از هزده ماه وضع حمل ماده او میگردد و تولد و تناسل در صحراست در مینه
 اصلانی شود اگر ماده البستن از صحرا آورند و او بچه زاید ممالک مین ندارد و الفصه تقریب فیل که از
 عجایب مخلوقات و غرایب موجودات است در حیث قلم مقطوع اللسان و امکان زبان قاصر
 بیان نگیرد **مثنوی**

بوصف او نهم از طبع بالا   معانی برسد هم پیل بالا
 بود سر حلقه اقبال مندان   همه او را حریف آید بدندان
 ز خرطوشش بیکر اینم کار است   که هم مار است و هم سوراخ مار است
 ز خرطومت طومار است گویا   گهی می چسبد و گه میکند وا
 و نیز که گدن جانور است قوی هیکل بیع شکل دم و چهار پا و تنه عقب او مثل فیل و گردنش دراز
 مانند گردن شتر و چشم و گوش و دهان و زبان گاو زهی نفس طراز نقشند نگارستان
 قدرت که چندین صور در یک پیکر نقش بسته عجایب است حکمت خویش بمنصه ظهور جلوه گردانید
 جسد او سخت تر از زمین که تیر و تفنگ و شمشیر و نیزه بر او کارگر نمی شود و یک شاخ بالای پیشانی
 دارد که کار خنجر و سنان از او بظهور می آید و این جانور بیع پیکر از ماده و نر بکثرت قوی و توانای
 بر جانوران صحرا غالب است تا ولد و تناسل ان نیز در صحرا می شود و رفتار کردنش خالی از تمکال
 نیست در شکار سلاطین و خوانین^{۱۱} خال خالی آید **بیت**

بیهیکل چو مینسل و بقوت هزبر   بر تندی چو سیل و خواشن چهاربر
 دیگر جا موش صحرائی که بهتور ذاتی و جرات اصلی و فطری گسے از فیل و مان برده و شیر تریان
 را شکار خود کرده سلاطین و الا شکوه برائے مشاهده تماشاگے عجایب چندین از جا موش
 صحرائے بر شمشیر میگذارند و آن تهور نشان بے مهاباتی دوندگیے ازاها شیر را بر شاخ خود

و جیاست ان به پهنای تا هشت درعه و بلندی تا پنج درعه اکثر بوده به تیز روی و تند روی
 از اسپ عراقی گشته برده و بدیبری و دلاوری او شیرتر بنجاک سپرده با این همه قوت و
 قدرت موری را نیاز دارد و درستی کار هشیار بجا آورد بر سخن نبوشی گوش پهن داشته و از
 بینی خود چشم تنگ ساخته تنگ چشمی باین فراخ حوصلگی ندیده و هشیاری بدین مستی نشینده
 چون نفس از خرطوم باز گذارد و گرد بادی پدید آید و چون نفس بجانب خود کشد بر زمین خاک
 افتد همواره خاک بازی کند و در سواری از ان بازاید دولت مندان بخت پیداران را زیب
 صفوف و زینت پیکار میدانند و دانایان از مومن کار در روز میجا یک فیل جنگی را برابر نهاده
 سوار جرار تصوری کنند **مثنوی**

چو بندد عسکرم جنگ از خشکی
 عدو از دست او افتد بر بینی
 چنان از پردلی آماده جنگ
 که روئین تن شده از پهلوش رنگ
 هشیار منشی که اگر طفل در رگدز پیش قدمش آید بحرطوم برداشته در گوشه بگذارد و آسیب
 نرساند بدستی که اگر چند روز بر لای خوردن و اشامیدن نیاید از شورش مستی نیاراند و خود
 سری نگذارد و پار سا و ضعی که در نسل خویش مانند حیوانات دیگر شهوت نراند حیاء و رزی که در حضور
 آدم باماده فیل جماع نکنند عالی همی که با فیل کوچک نیاریزد و ماده را نیاز دارد و پر قوتی که در ختان
 عالی و عمارات قوی را بر اندازد و شجاع و دلیر که در کارزار هر چند تیز و تنگ بر و باره
 رخ نگر داند مبارز و دلاوری که در پیکار اسپ را با سوار از زمین بردارد و بر زمین اندازد -

مثنوی

پیل چو خرطوم بر اسپ منگند	بر کند از خاک و بنجاکش زند
پیل بجساکے که بنجسد زجا	پشت هزار اسپ کند زیر پا
قیمت یک فیل هزار اسپ بیش	کزد و هزار اسپ کی فیل بیش
اسپ بهر خانه بود در سپاه	فیل بجز شاه ندارد نگاه
پیل بیک حمله صفت بشکند	در صفت پیلان که شکست منگند

اگر چه کار نا بهائے این مشکوه پیکر بدیع منظر زاید الوصف است اما آویزش پیلان
 مست عبره جو تند خو و پیش خرطوم بحرطوم و ندان بر ندان و صدمات پیشانی

و تمام خانه بلکه حوالی آن معطری شود بوسه آن بزودی زایل منیگر و در این گلهادر ایران نوزان
و اکناف آن پیدا تیا بد منثومی

هر گل بالا که دهد بوستان	بیشتری هست بهند بوستان
ان گل هندی که چمن کرد راست	نیز بخراسان که بعالم نخواست
سیوتی خوش که کشیدش گلاب	از همه زو بوبهه روی آب
مولسری خور دو بزرگ از همه	خور دو بزرگ از همرش بهره ور
گشت ز سر شفت گل بر دقن نژاد	گل بزین گونه زر و ام داد
پنجک شاده گل لعل از پله	عرق بخون ناخن شیر یله
نظلم نافه و لے نیم حمام	چیزی ازان مشک و در خون تمام
عرق سپر گشت ز نیلو فر آب	بر سپر س قبه سیم از جاب
کیوڑه هر برگ چو سیم سفید	عود از و سوخته در مشک بیند
ماند چو در جامه نسیم	جامه منانند که همانند نسیم
یک گل بیلا و ده دیگر درون	گل زگل و گل زگل آمد برون

بے شبیه تکلف رائے پیل و چنبیلی به نگهت رسانی دماغ و فرحت بخشی مزاج مشهور است
خصوص وقتی که ان شا به ان گلشن رعنائی و دلبران چین زیبای در سلک افواج کتدائی
در اید و مولود مسعود بعالم وجودی در اید یعنی قلیل حسن انشزای سمن عارضان پریر و جمال
پیرای گل چهرگان عنبرین مو ابرو و سر و قدان گلزار تاب گیسو سترین بدنان شیرین
گفتار شامه ان از شمایم عنبر بر تر و رایحه ان از رواج مشک خوشتر شمیم بهاسے در پیش
ان بوسے نجاست میکند و عرق گل از شرم ان عرق انفعال میگردد و بسیت
همیش مغز جان را فرحت انشزای شمیمش جان منند روح پیل

اگر چه در بعضی آقطار این دیار اسپ بهتر از اسپان عراقی و عربی میثود اما از جانوران
این ملک نیل از عجایب است و سیرت و صورت بے عدیل و در قد و قامت عدیم اشل
در تنومندی و بالای کوه اساد و در قوت و توانائی بے همتا چنانچه صورت همب ان شکل جانور
دیگر نمی ماند خرطوم بجای بینی بدرازی سه چهار درعه و گوش به پینائی که غله نشان باشد
و دندان بطول یک درعه در رنگ بدن سیاه چون قر است سفید که ان را علاج گویند و

طبع غنی و فقیر عزیز دهلای صغیر و کبیر فیض بخش طبیعت پیر و جوان گوارای مزاج هر تند رست
 و ناتوان بدرقه ناضمه طعام ازاله علل تمام سازگار جمیع امزجه مددگار تمامی ادویه سیباب گذشته
 که دم مساوات باب زندگی میزند اعانت از دمیخواهد سبزان هند از دوسر خردسے حاصل نمود
 خون ریزی و عاشق کشتی می نمایند **مثنوی**

اگر چه هند سیر از گلر خان است
 گلی از گلستان هند چیدم
 شده آئین طسرا از بزم سازی
 زبان گل چین شود از صحبت او
 در آنجا سبزه بالادست پالنت
 چنین سبزه گلو سوزی ندیدم
 بخوبان کرده طسرح بوسه بازی
 سخن رنگین شود از مدحت او

مثنوی

نادره برگگی چو گل بوستان
 طرفه نباتی که چو شتر در دهن
 خوردن آن بوئے دهن کم کند
 سیر خوردگر سینه در دم شود
 برگ که باشد بدرختان فراخ
 برگ عجب بین که گسته زبر
 خوب ترین نعمت هند بوستان
 خویش چو حیوان بدر اید ز تن
 مستی دندان همه محکم کند
 گرسنه را اگر سنگی کم شود
 زود شود خشک چو افتد ز شاخ
 در پس شش ماه بود تازه تر

گوناگون گلهای بویا در رنگارنگ شقایق مطرا از گل سرخ که ان را کلاب گویند و یاسمین و زگیس
 و سوسن و لاله و زنبق و بنفشه و ریحان و رعنا و زبیا و نافرمان و تاج خروس و قلفه و عباسی و خطمی
 و ارغوان و صبر برگ و داودی و غیر ذلک آنچه در ایران و توران و ولایت دیگر میباشد همه
 درین ملک است اما تفصیل گل ها که مخصوص هند بوستان است از اندازه و شرح و بیان افزون
 اگر چه سیوتی و چنپه و موگره و موتیه و رائے بیل و چنپیلی و کیوڑه و مولسری و کرن پھول و کرنه
 و هارسنگار و جوئی و نواڑی و کنور بیل و گل زعفران و آفتابی و کنول و جعفری و درتن سیج و درتن بالا
 و کریل و کدیل و کبیر بودرسن و خب کورنده و سر شفت و بهلاوه و سرس و دوپه پریا و دیگر
 گوناگون گلهای بیک از بوئے خوش و رنگ دل کش نگهت بخش مشام و تازگی رسان نظر است
 لیکن کیوڑه و کیتکی لطافت و نرا هست دیگر دارد از یک گل مشام تمام از باب مجلس نگهت می پذیرد

و دیگر گوناگون میوه‌هاست که بشمار در نیاید بریت

نوائین میوه‌های نوشش پرور بلذت بریکی پر آب دیگر

وسرآمد میوه‌های این ولایت انبه است که از رنگ و ترکیب خوش و لهامی رباید و از شامه و کفش مشام جان‌های استاید از شیرینی و غده ویت مزه قند و نبات می دهد بلکه از حلاوت پہلو به آجیات می زند زیر اگر نعمت بی بدل است عزیز دهاگشته و از بسکه بر جمیع میوه‌ها سرفراز است مکان خود بلند ساخته شهر و لغز میش از بلندی سر بفلک میکشد و از فیض بخشش خلل کرامت بر سایه نشینان می گسترده و مشکوفه آنرا مولا گویند و بار آورده انبانامند مثلثی

نفرک خوشش نغزکن بوستان نغزترین نعمت هندوستان

ناده صنع حق آمد پدید نعمتی از عالم بالا رسید

پیر و جواں هر دو خریدار او طفل بجاں عاشق دیدار او

میوه بیاض ار نه یکے ده بود پنخته شود خوردنش آنکه بود

میوه نغزک همه ز آغاز تر تا حد انجام سزاوار خور

هر شجر او بفلک بر شده گنبد اسلاک مدور شده

باغ وی آراگه دوستان زیب ده کشور هندوستان

دیگر نیشکر است سرچشمه قند و نبات و شیره ان همیشه آجیات بشیونی و سیرانی بر جمیع میوه‌ها سرفراز و بلندی و گردن فرازی علم افزاگر بایش مانند گره آرزو بر دلهای مردم نشسته و از بسیاری شیرین کاری او ذائقه طالبان شیون گشته از سیرایش حدیقه خواهش تشنگان سیراب و از عذوقش مذاق نوشین بان نوش یاب سر بلند ازین است که مولودش بر جمیع اغذیه از شیرینی سر بلندی دارد و فیض بخشش ازین دوست که نتیجه اش به ولایت دو

دست بطریق تحفه فیض میرساند بریت

از مزه گرد آمده در وے نبات خام خضر پنخته چو آب حیات

اگر چه نباتات و سبزه‌ها که بزبان هند ساگ گویند آنقدر است که بشمار در نیاید اما از نعمت طایه بے بدل برگ تنبول سبزه ایست سر سبز سازانجن سبزه نجتان برگی است برگ بخش دلهای برگ طلبان رنگ آرائی مجلس ارباب دول نگهت پیرای مشام اهل محفل مرغوب

زمین پوشیده تشریف جاتی	هواداده باوروح نباتی
عروسان فلک در پرده سازی	عجزعالم اندر هسته بازی
ز فیض ابرگشته بوم و بر سبز	زده مرغان نوای سبز و سبز
نوای بلبل و آواز دراج	تشکیب عاشقان را کرده تاراج
نوای سازخوش آواز بلبل	نگنده شورش در لاله و گل
گوزن و گور در هر معنزاری	همه شادی کنان از بهره باری

و کثرت بارش موجب انسزدنی زراعات و افزایش حاصلات و ارزانی غله و ابادانی الکت^{۱۱} است اگرچه در بعضی اقطار زراعات بر چاههای شود و در نته اطراف اراضی سیلاب هم هست اما اکثر زمین الهی که عبارت از بارانی بوده با مشد واقعه شده ازین جهت اکثر بار باران است و بیشتر زمین صلح و سپس ریح که در سالی دو مرتبه بلکه بعضی جا زیاده بران مزروع می شود اگرچه کان الماس و یاقوت و طلا و نقره و مس و سرب و آهن و نیک و غیره درین کشور هست که محصول ان بضبطی در اید لیکن بیشتر مدار حاصلات زراعات است و اتمام غله که شماره ان بقلم در نیاید پیدا میگردد و جمیع غلات این ملک لذیذ و خوش طعم است اما برنج سکه داس سراسر جمیع اجناس است خوبی و لطافت ان از حد قیاس^{۱۲} متجاوز مرغوب ذایقه بادشاهان و امیران و سایر الناس است در ملایمت و حلالت بے نظیر و بنحو شبوی و خوش مزگی دلپذیر و دامنند^{۱۳} بخت ورود و دستان طبیعت پرور غذای بهتر و طعمای خوشتره ازان نشان نمے

دهند بیت

ذایقه سنجان حلالت طلب یافته ز ولذت و شامه طرب

از رنگارنگ میوه های ربیبی و خرفینی با کمال عذوبت و لطیفی اگر تفصیل بر نگردد کتابی^{۱۴} ملاحظه باید اگرچه انگور و خورپوزه و تربوز و انار و سیب و شفتالو و انجیر و غیر ذالک سبب بهتر از ولایت می شود اما میوه مخصوص هندوستان که تنس در لذت بے بدل و مطبوع بجلالت ضرب استل و انناس بنحش مزگی و خوشبوئے روشناس و کیده حلوا^{۱۵} نمود شریفه حلالت اند و دو ذریل عدیم المثال و کونله دستگتره در مزلی عدیل و کنار شیون کار است و از کنار صحرائے چه نویسد که خود را بر همه کس وقت کرده نهانش دامان صادر و وار و میگردد و از ثمرات خویش فیض می بخشد

(۱۱) برگرفته - (۱۲) بیرون از حد قیاس - (۱۳) انود +

بی بیم زردان و ره زنان مال و انتقال خود از مسافت های بعیده سلامت بمنزل مقصود میرسانند
 و ازین مملکت جانب شرق بنگالک و سمت جنوب دکن و طرف غرب تهته بدریائے مشهور
 اتصال دارد و بصوب شمال کوهی است کلان که انتهائے ان بسان دریائے عمان پیدائست
 اگر در حین ممالک بهار نوروزی و ایام فروردی از لطافت و ناز است هوا و عشرت و مسرت اهل
 خجرات معتدال بیل و بهار و طراوت و نضارت روزگار مشهور است اما در هندوستان هوا

برسات که آغازش از انجسام جوز او انتهائیش تا ابتدا سکه میزانی می شود و سرد تمامی بهار ها و
 هوای جان فراست گوهر افشانی ابر عیار عرصه زمین و سطح آسمان را فرو می نشاند و رشحات
 سحاب سراسر زمین را ابروی تازه می بخشد هوا در روز سگوناگون بهار بر روی کار می و فلک هر روز
 رنگارنگ کسوت بر تن خویش میگذارد و آسمان بسان عروسان پرده بر روی خودی نهد و باد
 مانند و اما و مقنعه از روی بر می کشد ماه و زمهره از غرقه چرخ رو بر روی می ارد و دایه سحاب بر چهره
 ان شاهان نقاب می بندد ابر بگردار عشاق گریه آغاز می نماید و صاعقه رقیب و ارباب
 بجنده می کشاید ابر و دوستانه خراشش می آغازد و باد از سلسله بند در پایش می اندازد
 سرو از مستی رقص می کند چند از طنز دستک میزند گل از شادی بجنده در می آید بلبل بان بریز
 میکشاید باغ و باغ از فیض بخشی هوا سر سبز گشته نسخه باغ ارم میگیرد و دگره و دشت از
 لطافت وقت کسوت سبز پوشیده دم مسادات بگلشن جنت میزند طبیعت

بهار سبز و جهان سبز و گلستان سبز است بهر کجا نگری تا آسمان سبز است

نزا است هوا هوای فرود می را هوا خواه خودی سازد و لطافت باد پندار او سیم نوروزی می براند
 رنگینی آسمان در منظر نظار گیان رنگین تر از گلشن بهار مینماید و تازه روی زمین در چشم تماشا بیان
 زیباتر از گلزاری در اید کنار جهانکے دجواز سبز های خود روانند خوبان نوظحط می شود

و لب غدیر دل پذیر از نباتات نوحیز بسان جعدول آویز از ما هر دیان مجد میگردد و عالم عالم
 خضر است از کتم عدم بهر صه وجودی در اید و جهان جهان نباتات از پرده نیستی جلوه می نماید و
 دهبائے افنرده را نشاط تا و چهره می انسد و زد و خاطر پشمرده را انبساط بی اندازه رو سید هد

پیمیزان را انشار بر نامی سر خوش میکند و جوانان را با ده عیش مست میسازد و اهل حرص و
 طمع که دایما کمر تر و دلبسته دارند پایے در دامن قناعت کسشیده آرامش می پذیرند و سیاحان
 گیتی نور از تر و دو با باز مانده بکافی آسایش می گیرند مثنوی

پسند طبع عالی نیفتد و بیدار سنه و احوال و فرمان روائی تفاوت ظاهر شود یا آئین نسخہ و ترتیب
کتاب ناخوش آید یا فقرات نادرست و مضامین ناموزون معلوم گردد و بہر بیخودی و کم
فطرتی این احقر العباد مضاحک و استہزاف فرمائید و از روی لطف و کرم عیب پوشی نکنند و
بان بزرگان خطاپوش اصلاح فرمائید مثنوی

طبع دارم کہ گر ناگہ شکر نی
نخو اندزین سلاطین نامہ حرفی
درین نامہ اگر بیند خطائی
نیار و بر سر من ماجرائی
ز روی لطف در اصلاح کوشد
و گما اصلاح نتواند خموشد

تنظیم مملکت سخن دل پذیر و تنسیق الفاظ و معانی بے نظیر
با صایب رائے دبیر خامہ روشن ضمیر و تسطیر تعریف و توصیف

کشور ہندوستان جنت نشان

ہندوستان ملکیت وسیع و ولایتی است بس فراخ کہ ولایت دیگر بے شتر عشریان نرسد
با وجود وسعت و منحت ہمہ جا آباد و در ہر جانب و ہر ضلع امصار و بلاد و قصبات و قریات
در باطات و قلعات مشتمل بر مساجد و معابد و خوانق و صوامع و سایر عمارات دل کشا و باغات
فرح آسزا و شجرات دلکش و زراعات سبز و خوشش و جو بیار روان و انہار جریان است
کہ در ممالک دیگر این نوع آبادی و معموری کمتر نشان مے دہند و در ممالک و مشرق متعارفہ
بر روی ہر نہر و نالہ قطرہ استولہ و بردریا کشتیہا طیار و مہسافت ہر کرد و مہینار ہائے بلند
عمارت کردہ و دیل مسلک پس آزد و فر سنگ سراہا بعمارات متین برائے نزول و ارامش
مسافرین و در ہر سرائے اشیائے اغذیہ و اشربہ دادویہ و عطریہ و دالات و ادوات
مطلوبہ موجود و مہیا بتامی راہ و درویہ راستہ درختان سایہ گسترد و میوہ دار و چاہا ہا و تالاب
ہا و آبگیر ہا و غدیر ہا طلب از آب خوش گوار و گہر گیان و زطل درختان تفرج کنان و میوہ خوران
و آب سرد نشان گویا بر خیابان بوستان قطع را پی کنند و سوداگران و تاجران و سایر برہ نوردان

سال که مولانا شاهی محمد شاه ابادی از نعت کشمیری بقاری در آورده و تاریخ مهاباد شاهی
مشتمل بر احوال سلاطین و ولایت نجرات احمد آباد و ولایت سند المشهور به تهنه و تاریخ سلاطین
ولایت لتان و مالوه و دولت آباد و دکن و چون بود و شکله و او در سیه که درازمه مختلفه ان ممالک
از تصرف اورنگ نشینان دہلی برآمده و بر هر یک ولایت حاکی جدا گانه استقلال
یافته بود و حقیقت هر ولایت و هر فرمان در اذن تواریخ ظاهر است و دیگر
تواریخ ہند و فرس مطب العہ این همچنان درآمده بخاطر ناقص رسید کہ ازان جمع تواریخ انتخاب
نموده نسخہ مختصری متضمن احوال فرمان روایان نامتہ ہند و مستان درست ساختہ فریبہ
حصول انبساط گرداند بنای علی بذ خلاصہ مضامین ہر نسخہ مشتمل بر ششمہ از اجزائے احوال ہر فرمان
را از ابتدائے راجہ جدش متر پاندوان کہ در عالم گیری و رعیت پروری و خدا شناسی
و ایزد پرستی کار سازیمہا بر روی کار آورده لغایت رانی تہوہرا کہ حالت سلطنت جماعت ہنود
اورست آسمائے راجہای عانی صحت دار و رایان والا اقتدار بطریق اختصار و انتقال امر سلطنت
از قومی بقومی دیگر تخریر در آورد و اساسی سلاطین مسلمین از سلطان ناصر الدین سبکتگین کہ
بادی مرا اسم اسلام دہند و مستان از دست شریع نموده اندک اندک از احوال ہر کدام
یعنی جلوس بر اورنگ جہان بنائی و صرف زندگانی بصفات حسنہ یا ایات و مہیمہ و حکومت
روائے بعد و انصاف یا بظلم و اعتنا و بسبب فرورفتن کو کتب زندگیش در مہبوط
فنا و طسوع ستارہ طالع دیگرے از مشرق ارتقا لغایت محمد اورنگ زیب عالم گیر بادشاہ
بصغیر بیان آورده این کتاب را بحکما صتمہ التواریخ موسوم گردانید و عبارات و استعارات
این نسخہ بدیعہ را از کتب دیگران فروری نہ کردہ بقدر لیاقت و مستعدا و خویش بتسطیر در آورده و
ابیات مناسب حال بعضی از طبع ناقص و اکثرے از اشعار شعراے نامدار کہ بر محل و بدیہہ بخاطر
رسیدہ برنگاشت و این مجموعہ استعارات و عبارات را دوسہ مرتبہ باصلاح در آورده در
مدت دو سال درست ساختہ و سنہ چہلم عالم گیری مطابق یک ہزار و یکصد و ہشتادم ہجری
و ہزار و ہفصد و پنجاہ و سنہ بکر ماجیت و ہزار و ہشتصد و ہزدم سنہ سالباہن و چہار
ہزار و ہفصد و نود و ہفت گذشت کجاک مرتب گردانید آدمی زاوہ چہیند دانش بلند داشته
باشد بمقتضائے بشریت از سہو و خطا خالی نیست درین صورت امید از منشیان و نگار و والانشان
فرخندہ اطوار است کہ در وقت سیر و مطالعہ این نسخہ اگر عباتی و استعارتی

و نسخه را جادوی که مصر بدیاد هر اسمی را چه بخط هندوی نوشته و آن را سا جو رام خلاصه مریدان گساین لیرام
 بعبارت مرغوب بقراری در آورده و نسخه را جتر تعلیمی که پندرت رگه ناته احوال را چه اسے والا شان و رایان رفیع
 المکان با تفصیل ب سکرک نگاشته و آن را مولانای عماد الدین بقراری ترجمه نموده و تاریخ سلطان محمود غزنوی
 که در ممالک هند آغاز ظهور اسلام از سلطان ناصر الدین بکتلیک پدر بزرگوار اوست و آنرا مولانای عنصری
 بقید کتابت در آورده و تاریخ سلطان شهاب الدین غوری که حکومت را چه و رایان از ابتدا
 خلافت او از هندوستان منقطع گشته و تاریخ سلطان علاء الدین خلجی که از سلطان هند شهور است
 و تاریخ فیروز شاہی تصنیف مولانای ضیاء الدین و تاریخ افغانی محتوی بر احوال سلطان بلبل
 لودی و نسل او و حقیقت شیر شاه افغان سور و اولادش که آن را حسین خان افغان تصنیف نموده و سلسله
 جمیع افغانان به بنی اسرائیل برادران هتر یوسف کنعانی رسانیده و کتاب طغر نامه متضمن فتوحات
 حضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان از تصانیف زبده فضلا مولانای شرف الدین علی یزدوی و
 کتاب تیمور نامه که مولانای تاقی برادر زاده مولانای عبدالرحمن جامی در سلاک نظم کشیده و تاریخ بامبری
 که حضرت بایر بادشاه احوال نخست مال خود را خود بزبان ترکی به تنظیر در آورده اند و میرزا خان خانان
 عبدالرحیم ان را بقراری مترجم نموده و کتاب کبر نامه که علای فہامی شیخ ابوالفضل احوال سلسله
 علیہ حضرت ابوالفتح جلال الدین محمد اکبر تا حضرت ادم علیہ السلام بعبارات و استعارات دل پذیر
 بقلم در آورده و تاریخ اکبر شاہی تصنیف شیخ عطاءک فرتنی و کبر نامه تصنیف شیخ ابدا
 و منشی امر تضا خان و طبقات اکبری از تصنیفات خواجہ نظام الدین + حمد اکبر شاہی که
 جامع بسیارے تواریخ ہندوستان است و قبسال نامه جہانگیری مشعر بر احوال
 بادشاہان و الا نشان از حضرت صاحب قران تانور الدین محمد جہانگیر بادشاہ کہ معتمد خان عرف
 محمد شریف بعبارت واضحہ تجریر در آورده و جہانگیر نامه کہ جہانگیر بادشاہ احوال خود را بعبارت
 بادشاہانہ نگاشته اند و تاریخ شاہجہان تصنیف وارث خان کہ علای سعادت خان
 ان را باصلاح در آورده و تاریخ عالم گیری کہ میر محمد کاظم منشی احوال سعادت اشتمال
 حضرت ابوالمظفر محی الدین اورنگ زیب عالم گیر بادشاہ غازی از ابتدائے بر آمدن
 از دکن بقصد جنگ داراشکوہ و نصرت بر بردارن و جلوس بر اورنگ خلافت بغایت
 سلاک جلوس مقدس بعبارت دل پذیر بقلم در آورده و تاریخ کشمیری متضمن احوال چہا نیر

توشه اخروی و استکمال امور معنوی که عبارت از یاد رب العباد است اشتغال در زود بدانند که هرگاه بادشاهان عالی مقدار و جهانداران نامدار با قبایل گران و وزرای کاروان و عساکر بیکران و خزاین بے پایان بان عظمت و جلالت و شوکت و بیالت ره نور و مسلک فنا شدند و اثری ازان نامداران برصفحه روزگار نماند تا بسایر اناس چه رسد **مثنوی**

آه ازین منزلی که در پیش است	که گذرگاه شاه مهر و لیش است
نه ازین دام میتوان جستن	نه ازین مرگ میتوان رستن
گر خوری بچو خضر آب حیات	تشنه لب جان دهبی درین ظلمات
گر چو میسی شوی بچسرخ برین	عاقبت جاکنی بزیر زمین
گر چو یوسف باوج ماه روی	تا گهان سرنگون بچسپاه رسی
آنکه جاوید هست و بود یکی است	تا بد واجب الوجود یکی است

از آنجا که این میچندان از بجهت که از غضفوان ظهور صح شعور بملازمت ناظمان امور مملکت و مال و صاحبان کارگاه دولت و اقبال پیشه خطوط نویسی که عبارت از منشیکری بوده باشد بسو برده بمقتضای این فن و قلمواری شوق و سزاواری ارزو اکثر نسخه تواریخ بمطالعہ در آورده بهره فرادان اند و ختہ چنانچه کتاب رزم نامه ترجمه مهابهارت که از تواریخ هند بزرگ تر و معتبر تر مشتمل بر احوال پانصدان و کوردان و اسلاف آنهاست و حسب الحکم حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه مولانا ی محمد القادر بایونی و شیخ محمد سلطان قنابیسری باہتمام نقیب خاں که سر اند تاریخ دانان بود از سنسکرت بفارسی مترجم نموده و علای فہامی شیخ ابوالفضل خطبہ ان را بطرز مرغوب بقلم او زود و ترجمہ ہر نویس پران کہ ماجرائے احوال سری کشن و نسب و نامہ اسلاف را بجاہد عادلان ہائینہ ازان ظاہر است و آنرا حسب الحکم محمد اکبر بادشاہ مولانا کے تبریزی تخریر در آورده و ترجمہ را باین کہ متضمن بر احوال سری رام چند از کتب مشہور است و جافنہ مذکور از سنسکرت بفارسی در آورده و ترجمہ مہاگوت جوگ نشنٹ کہ بساد استان عجایب و سخنان غرایب ارحقایق و معارف در دست و بموجب امر بادشاہ زادہ دارا مشکوہ آنرا شیخ احمد و دیگر فضلا بفارسی در آورده اند و نسخہ گل نشان ترجمہ سنگاسن بتیسی متضمن احوال راجہ بکر باجیت کہ مختصر آن برج پنڈت وزیر راجہ بموجب است و نسخہ پدمات مشتمل بر حقیقت راجی رتنہ سسورہ مہ زمانہ حتی کہ بتاریخ پدمات زوجہ و اساطیر و انوار الہیہ و انوار الہیہ و انوار الہیہ

میا موز حسن علم گر ماسلی که بے علم بودن بود غافل
 در بیان تالیف این نسخه مسمی بحاصله التواریخ

جاوه پیمایان بادیه دور و دراز تعلقات وره گرایان مرحله نشیب فراز دنیائے بے ثبات
 آئینی مهتر رو و وضعی مستمر است فغلی چند از قسم شکار و قمار و رود و کوه و مواضع است
 لاف و کذاف و استعمال اصناع و احراف و امثال ان مائوس طبع و مایوت مزاج ساخته
 در زمان انفران از ملکاسب و مشاغل ضروریه و کار و بار و نیویه بدان اشتغال دارند و بدین غلط
 عمر گران مایه را که گذشتن ان محتاج بشواغل نیست میگذرانند امار و شندلان همیشه خرام
 و صاف در توان فرخنده فرجام که بهره از سعادت و عادت بعبادت دارند این نوع مشاغل صریح
 محض تبیح اوقات و نقاب بر چهره شاه معنویات میدارند و میفرمایند که چون همه کس بهمت
 آن ندارند که با تکلیبه از علایق و نیوی ترک توانند نمود انا اگر توفیق رفیق گردد و با وجود تعلقات
 در یاد رب العباد بودن و در شروع هر کار اسم آفریدگار بر زبان آوردن و دست در کار دول
 بیار و داشتن شغلی شریف تر و امری لطیف تر است و اگر چنین نباشد باری در وقت فرصت
 از امور ضروریه به تبیح و تهلیل و یاد رب ابلجیل پرداختن کار نشاءرتین ساختن است انان باز
 بمطالع کتب حقیقت و طریقت مشاغل و بر مضامین ان عامل بودن کامیابی دنیا و عقی است
 از ان پس مشقه کتب اخلاق موجب تزکیه نفس و تصفیه باطن منج حنات حال و مال است
 سپس مطالعه کتب تواریخ مشغلی است بر منصفه شهردانجمن دانش را چهره آرا و بیزم خوردن و پرده کشا
 د امریست در جلوه گاه ظهور هوش انسانی را کار پرداز و چراغ خلوت و اروعن انداز در انجا
 احوال بادشاهان ماضیه و بیان حقیقت فرمان رویان گذر شسته جام جمشید است و اینه میکنند
 و در گذارش فنائے عالم و دالیان و عدم بقائے جهان و جهانیان شاهدیست بدلائل واضح
 خوشاد انشوری بخت بیدار و فرخنده منشی سعادت اطوار که باین شغل شگرت قیام و در زیاده
 بد ریاضت ماجرائے راه پیمایان مرحله عدم و سرگذشت آبستگان از بین عالم عبرت پذیرفته
 از خواب غفلت بیدار شود و بیوفائے دنیا و ذلی بقائے ما فیها تقیین دانسته اوقات عزیز را که
 معدوم البدل و مقصود العیوض است صرف اموری فانی است لذات جسمانی نگرداند و باستحصال

غفلت را سبب ظهور بینائی و امکان غرضه بیدارنش را عصای خرد بخشی و خرد انسانی مسئله است
منهج حنات حال و مال مشعله است نیز روان وادی فضل و کمال مسئله است به مراتب اهل
حال قال رایحه است بشام بواطن ارباب جمال و جلال مثنوی

تاج سر جمله هنر است علم   نقل کشائی همه در هاست علم
علم بود گوهر و باقی سفال   آن چه حقیقت در آن چون خیال
علم کثیر اند و عسرت قصیر   هر چه ضرورت است بان شغسل گیر
آنچه ضرورت است چه حاصل کنی   به که عسارت گری دل کنی

بر اثبات شرف و کرامت علم مجتبی ساطع و دیلی قاطع است که ادوی زاد مجبوس مطبوره
حدوث و امکان و پابند سلسله کون و مکان را کجا مستدرت آنکه به پرواز جهانی چون طایر جهانی
بر افلاک رفته دقایق حقایق متوطنان عالم علوی را تواند دریافت یا نیروی طی الارض بهم رسانید
بر عرصه تمام روی زمین و عسروج جبال و قعر دریا و تخت الشری شتافته تمام احوال عالم
سفلی معلوم تواند کرد اینهمه حقیقت جنبش و گردش آسمان و طلوع و غروب ستارگان و
سعادت و نحوست زمان و حالات جهان و جهانیان کیفیت و کیت دریائے عمان بوسیله
علم دریافته بر دقایق اسرار و حقایق کاسمیوان اطلاع یافت و همچنان بر روی دریا خرامیدن
و بر سطح هوا پریدن و از صس نفس دل را از غم ربودن و تخلع بدن روح خود را در پیکر دیگر انتقال
نمودن و از سیما به تبدیل صورت پرداختن و به کیمیا از خاکستر طلا ساختن و با فنون عالم اجنه
را به تسخیر در آوردن و از طلسمات و لهای خلیای مسخر کردن و بجاد و بر سر ایرضایر جهانیان واقف
گردیدن و بعالجه افتادگان بستر بیماری را شفا بخشیدن و سایر سحر سازی و نیزنگ پردازی ذریع
بذایع علوم میتوان بظهور آوردن پس چنانچه این همه علوم شکل و فنون نادره از عدم
بنصته شهودی آمد همانا که بوسیله جمیده ان حصول مرتبه عرفان و درجه شناخت نیروان
نیز قریب الوقوع است مثنوی

چو شمع از پی علم باید گداخت   که بے علم نتوان خدا را شناخت
بنی آدم از علم باید کمال   نه از حشمت و جاه و مال و مال
برود امن علم گیر استوار   که علمت رساند بدار استوار

پرستی و ره نمون راه خدا شناسی گشت و بکست آبی در کتاب و کلام معجز فرجام او هزاران مینست
 و برکت بظهور پیوست که بعد حلتش نیز طوایف انام پیروی و متابعت از دست نداده از
 کار نام نامیش و تکرار اعجاز کرامتش محض سعادت و عین عبادت میدانند از اینجا است
 که هر فرقه مذہب خود را از واردات درگاه الوهیت و ادای بارگاه ربوبیت تصور نموده اند
 و بهار دینی دل و گوی بند بر گردن جان می اندازند و دین و آئین دیگران محض تورات پنداشته
 رحمت ایزدی مخصوص نجاش خود منسوب میسازند و اندیای مخالف کینش و اجرائی آئین خویش
 استر ضلای ایزد تو انامی انگارنداری این سجایای عایان هر گروه است که پی بطلب اصلی نبرد
 تعصب را عبادت می پندارند اما خاصان هر طایفه که از لعل انوار عرفان مشیتان ضمیر ایشان
 روشن گردیده و رایچه معرفت بمشام جان شان در رسیده رحمت^{نظمت} و اسعه جهان آفرین مخصوص
 بقوی تصور کرده بسان لمعان مهر منیر و فیضان مطر^{۱۳۱} مطیر فیض بخش جمع طوایف تصور میکنند
 از تعصب و تقدر بر کران بوده با دوست هم رنگ و با دشمن بی جنگ زیست بینایند در ان اتفاق
 دارند که سر گروه هر گروه از تائید است ایزدی و تمذیبات صمدی عالی نیست و میدانند که
 از تقون حکمت آبی و تنوع قدر تهله نامتناهی است که با اینهمه ظهور و آشکارای جلالی چند بر روی
 معرفت و شناساسی خویش تقیبه ساخته طبقات خلایق را در مناقشات مذاہب و مباحثات
 مشاب و انداخته بلیت

در حیرتم که دشمنی کفر و دین چراست از یک چراغ کعبه و تجان روشن است
 احوال هر یک از قافله سالاران هر فریق و مشغله داران هر طریق بمقتضای روشندی و صفای
 درونی با صطلاح خویش روح سخن بقلب الفاظ در آورده بلفظ دل پذیر چهره انسر و ز عالمی شده
 اند که کلید بیت المقصود عرفان و گنجینه کشای شناخت یزدان نژاد بود و پیدا است که بچکس در
 پیچ طریق بدون تحصیل و تکمیل علم کامیاب مقصد معنوی و مطلب اصلی نگشته و نخواهد گشت بحق
 علم است کثافت اسرار کونی و آبی مشاهد مشواهد سفیدی و سیاهی پرده کشای راز انفسی و افاضتی
 چهره رای رموز تقیدی و اطلاق ذریعہ ادراک کمالات صوریه و معنویہ واسطه احراز مراد است و نیبه
 و دنیوی تیغ فهم و فراست را سنگ نمان و بلع زنگ آلود پیخوری را مصقله و سدوان و مشب و بجز باطن
 بے و نشان را چراغ افروزد دانش مشیتان ضمیر کور باطنان را شمع ارغی بیش بنبای و نابینایان عالم

اما چوں نفس اماره هوا و هوس زیان کاره که بطریق تو امان همراه انسان است عنان خستیا
از دست در بر بوده و مرآت ضمیر را بزنگ غفلت و پندار اندوده و در سلسله تعلقات و علیق دنیائی
بے ثبات می اندازد و از سنجیدگی او مجبور استعدا بوده از شاهراه مقاصد معنوی بی راه رفتن پائی بند
خلاب اسباب صوری می باشد و برای گرداوری مواد دنیا و تمییز امور با فیها و مطابقت جسمانی
و مرغوبات نفسانی هزاران خیالات باطله و تمییزات لاطایله بسان امواج دریا امواج از دل بر می
انگیزد و بصحلول ان گوشه شهابی و کشت شهابی موفوره و اضطراب و مشتاب نامحصوره بجا
آورده از وجدان در کجای ضلالت و از فقدان در گرداب ملامت می افتد و ضمیمه ان از فرط محبت
و الفت عیال و اطفال و خویش و اقارب کند پیچ در پیچ برگردن جان مضبوط ساخت عمر
گر انایه را که بدل ندارد و عیوض ان بدست نیاید بهین آئین در ترات باخیر می سازد نظم
گرنیک نظر کن سیرم ایدل   هستیم ز اصل کار عاقل
بیفانده هر که عسر در باخت   چیزی نخرید و زربینداخت

خوشا بیدار دلسر و دشمن ضمیری که محکوم نفس اماره نبود و خاطر از خطرات لایبنی واپردخته
دنیاء اسباب ان را محض خیال و خواب و اندو زندگانی را نقش بر آب تصور نماید و اوقات
عزیز را در طاعت ایزدی صرف نموده با نوار شمع عرفان شبستان ضمیر منور سازد و منشوی
سعادت ز طاعت میبستر شود   دل از نور طاعت منور شود
ز طاعت بود روشنای جان   که روشن تر خورشید باشد جهان

در بیان خاصان درگاه ایزدی و تعریف آفریننده عالم

آفریننده موجودات و پدیدکننده مخلوقات بارادت ازلی و قدرت لم یزلی به منطقی که گوناگون عالم
در رنگارنگ عالمیان را بعرضه هستی چهره افروز ساخته همان منطذ اهراب متنوعه و مشارب مختلفه در جهانیا
بظهور در آورده و بنا بر استحکام ادیان در هر دیار و هر فریق یکی از خاصان جناب صمدیت را بخلعت
بشری نخل کرده و انبیده او را افتد در قدرت عطا فرموده که عارف و قاین عقول و نفوس و کاشف حقایق
معقول و محسوس بوده از احوال اجسام عالمی و اجسام سفلی و اخبار ماضی و حال و استقبال
بوالیایان الکی داده و منظر معجزات عجیبه و کرامات غریبه گشته پرده کشای اسرار غیب و چهره
آرایی سرایر لاریب گردیده و باهام ربانی کتاب آسمانی بدست داشته خلایق را با دمی وادی ایزد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نقاش نگارخانه کاینات و مصور کارگاه ممکنات چون اقتضای آن کرد که صور پیرایه عجایب ابداء و
 چهره ارای غرایب اختراع گردد و بوحث ارادی اربعه عناصر را با وجود تضاد فطری و تخالف طبعی باهم
 امتزاج و اختلاط داده برنگ امیزی ارادت کبریا وضع انگیزی کلک قضا انواع نقوش غریبه و
 اشکال عجیبه بر مرقع تکوین نگاشت و اشباه متنوعه و مثال مختلفه را بر زرنگ کون نقش بست
 یعنی بقدرت ابداعی و صنعت اختراعی گوناگون خلقت و رنگارنگ آفرینش از مکامن خفا بمقتضای
 شهود و از جلیاب عدم بعرضه وجود آورده انسان را اشرف المخلوقات و اعظم الموجودات و مشاهد بلایع
 صنایع و نظایر شرایع لطایف خویش فرموده و بعنایات نمایان و لطفات شایان باصره بینای
 شکر فکریه های جهان و سامع شنوای نیرنگ سازیهای جهانیان و شنامه کامیابی شمایم عطریه
 و ذائقه چاشنی گیری لذایذ عنذیه و لامسه شناسای سرد و گرم و دانای سحت و نرم کرامت
 کرد و بکلیدی و دو دندان زبان قفل از گنجینه باطنش بر کشود و مشعل دانش و عقل در شبستان
 ضمیرش بر افروخت تا بوسیله جمیله اینقدر تا بیدارت و تمدیدات بر شرایع و کواکب انزیه
 و سایر سرایر کونیة طسلاع یافته پی بطلب اصلی و مقصد حقیقی که عبارت از حقیقت و معرفت الهی
 بوده باشد تواند برد و بدستیاری آن بر تنبه والا و درجه اعلی انسان کامل فایز تواند شد منظور

صانع بیچون که ترا آفرید   با تو بگویم که چرا آفرید
 تابشناسائی او پی بری   گوهر مقصود بدست ادوی

صفات

اذکار

- در بیان جلوس حضرت خدیو جهان (اورنگ زیب) بر اورنگِ خلافتِ جهانبانی ۵۱۶
- در بیان نهنضتِ موکبِ مقدس بدخ داراشکوه بجانِبِ ولایتِ پنجاب - - - ۵۱۹
- در بیان فرار داراشکوه از لاهور بجانِبِ ملتان بجلتِ تمام - - - ۵۲۱
- در بیان نهنضتِ موکبِ مقدس بجانِبِ ملتان بتعاقبِ داراشکوه - - - ۵۲۲
- در بیان معاودتِ موکبِ مقدس از ملتان بجانِبِ شاہِ جهان آباد بدخِ شورشِ محمّدشجاع ۵۲۴
- در بیان جشنِ وزنِ حضرتِ خدیو گِیہانِ خداوندِ جهان - - - ۵۲۶
- در بیان ماجرائے احوالِ بادشاہِ مزادہِ محمّدشجاع و توجہِ موکبِ الابدخِ او - - ۵۲۸
- در بیان شرحِ شوخیِ ہمارا جہِ جوہنتِ سنگہِ در جنگِ حضرتِ خدیو گِیہانِ {
- بمحمّدشجاع و رایتِ فتحِ برائسِ اخنق و فرارِ محمّدشجاع از معرکہِ کارزارِ ۵۳۰
- در بیان بقیہِ حقیقتِ تعاقبِ افواجِ قاہرہ و آمدنِ داراشکوه از تھتہ بجانِبِ گجرات ۵۳۸

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page, including names like 'اورنگ زیب' and 'مخدوم شجاع']

صفحات

اذکار

در بیان رحلت حضرت خاقان زمان - ۳۳۹

ابوالمظفر نورالدین محمد جهانگیر بادشاہ - ۳۴۱

در بیان یعنی شاہزادہ سلطان خسرو - ۳۴۲

توجہ موکب والابسیر کابل بعضی سوانح برائے دین نزل علی مسجد عینبرہ - ۳۴۵

بیان درآمدن نور جهان بیگم زوجہ شیر افکن خان بجرم سرکے قدسی - ۳۴۷

در بیان باز آمدن خان عالم از ایلچی گری ایران - ۳۵۰

نہضت موکب والای مقدس بسیر و نثار کجرات احمد آباد - ۳۵۱

ولادت با سعادت سلطان محمد اورنگ زیب پسر بادشاہزادہ سلطان جہم - ۳۵۲

در بیان مقرر کردن منار و چاه و درختان در شاہراہ و عمارات جہانگیر آباد و لاہور - ۳۵۳

در بیان تعریف و مذمت تباکو و منع کشتن آن بموجب حکم والا - ۳۵۴

در بیان بعضی از سوانح برائے - ۳۵۶

رسیدن جامعہ بازیگران بنگالہ بحضور مقدس تماشای انواع حیرت افزاے - ۳۵۸

در بیان تخیر قلعہ کانگرہ - ۳۶۴

نہضت موکب والا بعد بسیر کانگرہ بعرصہ دلکشائے کشمیر - ۳۶۷

در بیان یعنی بادشاہزادہ شاہ جهان - ۳۶۹

در بیان رسیدن مہابت خان و حضور اشرف اقدس مصدک تاجی گویدن آصف خان را { ۳۷۴

قیود کردن

در بیان رحلت نمودن حضرت خاقان زمان (سلطان جہانگیر) - ۳۸۰

ابوالمظفر شہاب الدین محمد شاہ جهان بادشاہ غازی صاحبقران ثانی - ۳۸۳

ابوالمظفر محی الدین اورنگ زیب عالمگیر بادشاہ - ۳۹۱

در بیان جنگ خدیو آفاق بہاراجہ جسونت سنگہ و فتح و نصرت یافتن - ۳۹۴

در بیان ماجراے احوال دارا مشکوہ - ۳۹۸

در بیان محاربہ خدیو گیہان باداراشکوہ و لواے فتح برافراختن - ۵۰۰

در بیان قید گردیدن بادشاہزادہ محمد مراد بخش - ۵۱۰

در بیان بقیہ ماجراے احوال دارا مشکوہ - ۵۱۱

در بیان ماجراے سلیمان مشکوہ خلف بزرگ دارا مشکوہ - ۵۱۳

صفحات

اذکار

۳۷۰	در بیان معاف کردن حبزیه و طریق صلح کل و رزیدن
۳۷۳	در بیان انتساب حضرت خاقان زمان بر اچاسے و روسائے هندوستان
۳۷۴	ولادت شاهزاده سلطان سلیم یعنی جهانگیر بادشاه و رفتن خاقان زمان پیاده با جمیع ایفای نذر
۳۷۵	ازدواج شاهزاده سلطان سلیم با صبیه مومنه راجه و ولادت سلطان خرم یعنی شاه جهان
۳۷۷	در بیان سوانح بدیع که در زمان آنحضرت بوقوع آمده
۳۷۹	در بیان تیغیر ولایت پتشنه و بنگاله
۳۸۶	در بیان بقی محمد حکیم میرزا برادر بادشاه خاقان زمان
۳۹۰	در بیان کشته شدن راجه دانشور بمیر بل
۳۹۲	در بیان رسیدن میرزا سلیمان والی بدخشان در حضور پرنور و تفرقه در بدخشان
۳۹۵	در بیان تیغیر ولایت و لکنائے کشمیر جنت تاثیر
۴۰۸	در بیان رحلت راجه ٹوڈر مل دیوان اعلیٰ
۴۱۰	ہنرقت موکب مقدس مرتبہ دوم بسیر کشمیر بے نظیر
۴۱۲	ہنرقت موکب والا بسیر کشمیر جنت تاثیر مرتبہ سوم
۴۱۲	در بیان مقرر گردیدن پرگنہ گجرات و امن آباد
۴۱۳	در بیان تیغیر ولایت اودیہ
۴۱۳	در بیان تیغیر ولایت قندھار
۴۱۴	در بیان تیغیر مالک تھتہ و آمدن جانی بیگ
۴۱۸	در بیان تیغیر ولایت بہار
۴۱۹	در بیان تاویب زمین داران کوہستان پنجاب
۴۲۰	در بیان جشن والا
۴۲۱	در بیان رحلت تان سین و عرفی مشیر ازلی و شیخ ابوالفضل فیضی
۴۲۳	رسیدن برہان الملک و رحمت شدن گمک با و برہم اطراف دکن
۴۲۵	ہنرقت موکب مقدس از لاہور بجانب دکن
۴۲۷	در بیان تیغیر قلعہ اسیر و ولایت احمد نگر
۴۳۰	عادل خانہ
۴۳۱	قطب الملک حاکم ولایت گولکنڈہ
۴۳۱	نظام الملک حاکم ولایت احمد نگر
۴۳۲	در بیان کشته شدن شیخ ابوالفضل
۴۳۶	در بیان بقی شاهزادہ سلیم خلف بزرگ
۴۳۸	در بیان رحلت شاهزادہ سلطان وانیال

صفحات

اذکار

۲۶۵	سلطان عماد الدین بن سلطان محمد شاه
۲۶۶	سلطان بہلول لودھی
۲۶۷	سلطان سکندر لودھی
۲۶۸	سلطان امیر اسپم لودھی
۲۶۹	ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ
۲۹۳	سلطان قطب الدین عرف رائے سنہرہ لنگاہ
۲۹۳	سلطان حسین بن سلطان قطب الدین
۲۹۴	سلطان محمود بن فیروز شاہ بن سلطان حسین
۲۹۵	سلطان حسین بن سلطان محمود
۲۹۵	میرزا شاہ حسین ارغون
۲۹۶	نصیر الدین محمد ہمایوں بادشاہ
۳۱۵	شیر شاہ سوری
۳۲۴	اسلام شاہ المشہور سلیم شاہ
۳۳۰	فیروز شاہ بن اسلام شاہ
۳۳۰	سلطان محمد عادل عرف مبارز خان
۳۳۳	آمدن ہمایوں بادشاہ بتخیر ہندوستان و فتح برفغانان و رحلت نمودن باز از پنجاب
۳۳۶	ابو الفتح جلال الدین محمد اکبر بادشاہ
۳۳۸	در بیان آمدن ہیمون بقابل بقصد محاربه باخاقان زمان و دستگیر گردیدن و قتل رسیدن او
۳۴۱	در بیان فتح قلعہ ہنگوت و اخراج سلطان سکندر و انقطاع سررشتہ افغانان از ملک
۳۴۲	در بیان بے اعتدالی ہائے خانخانان بھیرم خان و اخراج او از ممالک محروسہ
۳۴۵	در بیان تخیر ولایت مالوہ
۳۵۰	در بیان تخیر ولایت گھران
۳۵۲	در بیان رسیدن زخم بھضرت بادشاہ
۳۵۲	در بیان کشتہ شدن شاہ ابوالمعالی
۳۵۳	در بیان ولایت گدہد کہ انرا گوند والہ گویند
۳۵۴	در بیان تخیر قلعہ اکبر آباد
۳۵۵	در بیان قتل علی قلی خان و بہادر خان
۳۵۸	در بیان شورش میرزایان و تادیب و تخریب آہنا و تخیر ولایت گجرات
۳۶۶	در بیان روانہ شدن خان اعظم بکہ معظمہ
۳۶۸	در بیان تخیر قلعہ چتور

اذکار

صفحات

۱۵۶	راجہ پرتھی راج المشہور برک پتھورا
۱۶۰	در بیان احوال سلاطین مسلمین
۱۶۱	ناصر الدین سبکتگین
۱۶۵	سلطان محمود بن سلطان ناصر الدین سبکتگین
۱۸۴	سلطان شہاب الدین عرف معز الدین محمد
۱۸۹	سلطان آرام شاہ پسر خواندہ سلطان قطب الدین
۱۹۰	سلطان شمس الدین عرف ملک اتمش
۱۹۱	سلطان رکن الدین فیروز شاہ بن سلطان شمس الدین اتمش
۱۹۲	سلطان بی بی رضیہ بنت سلطان شمس الدین اتمش
۱۹۳	سلطان معز الدین بہرام شاہ بن سلطان شمس الدین اتمش
۱۹۴	سلطان علاء الدین مسعود شاہ
۱۹۵	سلطان ناصر الدین ولد سلطان شمس الدین
۱۹۶	سلطان عیناٹ الدین لمبن
۲۰۵	سلطان معز الدین کیقباد
۲۱۴	سلطان جلال الدین فیروز خلجی
۲۲۱	سلطان علاء الدین برادرزادہ و داماد سلطان جلال الدین خلجی
۲۲۵	سلطان شہاب الدین بن سلطان علاء الدین
۲۳۰	سلطان قطب الدین مبارک شاہ بن سلطان علاء الدین
۲۳۴	سلطان ناصر الدین عرف خسر و خان
۲۳۵	سلطان عیناٹ الدین تغلق شاہ
۲۳۸	سلطان محمد شاہ تغلق عرف فخر الدین جوٹا بن سلطان عیناٹ الدین
۲۴۵	سلطان فیروز شاہ باربک
۲۵۲	سلطان تغلق شاہ بن مشاہزادہ فتح خان بن سلطان فیروز شاہ
۲۵۲	سلطان ابوبکر بن ظفر خان بن مشاہزادہ فتح خان
۲۵۳	سلطان محمد شاہ بن فیروز شاہ
۲۵۴	سلطان علاء الدین سکندر شاہ بن سلطان محمد شاہ
۲۵۵	سلطان ناصر الدین محمود شاہ بن محمد شاہ
۲۶۱	رایات عالی حضرت خضر خان
۲۶۲	سلطان مبارک شاہ بن رایات عالی خضر خان
۲۶۴	سلطان محمد شاہ بن سلطان مبارک شاہ

فهرست مضامین کتاب خلاصه التواریخ

صفحات

اذکار

۲۰	در بیان خاصان و رگاہ ایزدی و تعریف آفریننده عالم
۵۰	در بیان تالیف این نسخه منسی بخلاصته التواریخ
۹۰	در تعریف و توصیف کشور هندوستان جنت نشان
۲۲۰	در ویشان هند
۲۸۰	صوبه دار الخلافت شاهجهان آباد
۳۹۰	صوبه مستقر الخلافه اکبر آباد
۴۱۰	صوبه وسیعہ فیض الہ آباد
۴۳۰	صوبه ادوہ
۴۵۰	صوبه بہار عرف پٹنہ
۴۶۰	صوبه عمدہ بنگالہ
۴۹۰	صوبه عشرت سرشت اودیسہ
۵۰۰	صوبه خجستہ بنیاد اورنگ آباد
۵۱۰	صوبه برار
۵۲۰	صوبه خاندیس
۵۳۰	صوبه مالوہ
۵۴۰	صوبه دارالخیر اجپیر
۵۵۰	صوبه دار البرکات بجزرات
۵۹۰	صوبه قحطہ
۶۱۰	صوبه دار الامان ملتان
۶۲۰	صوبه دار السلطنت لاہور
۸۰۰	صوبه دلپذیر کشمیر
۸۳۰	صوبه دار الملک کابل
۸۹۰	احوال فرمانروایان ہندوستان از ابتدائے راجہ جد ہشتہ پاندوان
۱۵۱	راجہ ہر پریم کہ از درویشی بہ پادشاهی رسید
۱۵۲	راجہ دیو سینگ کہ از بنگالہ آمدہ سریر آرای گردید
۱۵۵	راجہ دیو سینگ کوی

۱۳- طبقات اکبری مصنفہ مولانا نظام الدین احمد مطبوعہ نول کشور پریس لکھنؤ ۱۸۷۵ء

۱۴- طبقات ناصری مصنفہ ابو عمر منہاج الدین عثمان مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی

بنگالہ ۱۸۶۳ء

۱۵- ظفر نامہ مولفہ مولانا شرف الدین علی یزدی مطبوعہ ایشیاٹک

سوسائٹی بنگالہ ۱۸۸۷-۱۸۸۸ء

۱۶- عالمگیر نامہ مصنفہ منشی محمد کاظم مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۶۸ء

۱۷- فتوحات فیروز شاہی مصنفہ شہنشاہ فیروز شاہ (قلبی)

۱۸- آثار الامرا مولفہ نواب صمصام الدولہ شاہ نواز خان مطبوعہ ایشیاٹک

سوسائٹی بنگالہ ۱۸۸۸-۱۸۹۱ء

۱۹- آثار عالمگیری مصنفہ محمد سانی مستعد خان مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۷۱ء

۲۰- مفتاح التواریخ مصنفہ طاس ولیم بیل صاحب مطبوعہ نول کشور پریس کانپور ۱۸۶۷ء

۲۱- منتخب اللباب مصنفہ محمد ہاشم خان الخطاب بہ خانی خان نظام الملکی مطبوعہ

ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۶۹-۱۸۷۴ء

۲۲- منتخب التواریخ مصنفہ عبدالقادر بن ملوک شاہ بدونی مطبوعہ کالج پریس

کلکتہ ۱۸۶۵-۱۸۶۹ء

فہرست تواریخ کہ حوالہ انہما در کتاب سواد شدہ

- ۱- اکبر نامہ مصنفہ شیخ ابوالفضل علای مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ
۱۸۷۶-۱۸۷۶ء
- ۲- اقبال نامہ جہانگیری مصنفہ معتمد خان نجفی جہانگیر بادشاہ مطبوعہ کلکتہ
پریس کلکتہ ۱۸۶۵ء
- ۳- آئین اکبری مصنفہ شیخ ابوالفضل علای مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی
بنگالہ ۱۸۷۶-۱۸۷۶ء
- ۴- بادشاہ نامہ مصنفہ ملا عبد الحمید لاہوری مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی
بنگالہ ۱۸۶۷-۱۸۶۸ء
- ۵- تاریخ پنجاب مصنفہ سید محمد لطیف مطبوعہ سنٹرل پریس کلکتہ ۱۸۹۱ء (انگریزی)
- ۶- تاریخ فرشتہ مصنفہ ملا محمد قاسم ہندو شاہ مطبوعہ نول کشور پریس لکھنؤ ۱۹۰۵ء
- ۷- تاریخ فیروز شاہی مصنفہ شمس راج عقیف مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۶۰ء
- ۸- تاریخ فیروز شاہی مصنفہ ضیاء الدین المعروف بھٹیاری مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگالہ ۱۸۶۲ء
- ۹- تاریخ ہند مولفہ سر ایچ ایم ایلیٹ صاحب مطبوعہ ٹریبنر پبلیشنگ لندن ۱۸۶۶-۱۸۶۶ء (انگریزی)
- ۱۰- توڑک جہانگیری مطبوعہ علیگڑھ ۱۸۶۲ء
- ۱۱- تیمور نامہ مصنفہ مولانا عبد اللہ تاقی رقلی
- ۱۲- شاہ جہاں نامہ مصنفہ ملا محمد امین قرظینی رقلی

اعانت فرمائی ہے اور کافر دُفراً اسم دار شکر یہ ادا کر دن۔ میں جناب پیمیر و لایست
 شاہ صاحب۔ بی۔ اے۔ بی۔ ٹی۔ اسٹنٹ ماسٹر عربک ہائی
 اسکول دہلی۔ و مولوی اشفاق علی صاحب منشی سپرانٹنڈنٹ نیت حلقہ شمالی کی پیش بہا اور قابل
 اعانت کا شکر یہ کے ساتھ اعتراف کرتا ہوں اور نیز عزیز برادران حافظ محمد حسن بی۔ اے
 و مقبول حسن و فضل حسن و بشیر احمد کامنوں ہوں جنہوں نے مقابلہ نسخجات قلمی و تصحیح
 پر روف و ترتیب فہرست اسرار میں میری بہت زیادہ مدد کی۔ میں اپنے والد صاحب جناب قبلہ
 و کعبہ مولوی شریعت اللہ صاحب و انجی معظّم جناب مولوی ابرار حسن صاحب
 سکرپٹری ہیوٹ مسلم ہائی اسکول مراد آباد کی اعانت کا بھی دل سے معترف ہوں جن کی بجز قابلیت
 علی نے متعدد بار میری مشکل کشائی فرمائی حقیقت یہ ہے کہ خدائے برتر کو کس ناچیز سے اس کتاب
 کی اشاعت کرانا ہی منظور تھا کہ یہ اسباب جمع ہو گئے ورنہ کجا میں اور کجا یہ دستار کام۔

کتاب ہذا کی تصحیح و مقابلہ ماہ جون ۱۹۱۸ء میں شروع ہوا تھا اگرچہ کہ اس میں بہت زیادہ زمانہ
 صرف نہیں ہوا اور امید کی جاتی تھی کہ سنہ مذکور کے اختتام تک وہ طبع ہو کر شائع ہو سکے گی۔ لیکن
 کاپی نویسی اور بعدہ چھپنے میں جو دشواریاں لاحق ہوئیں اور کادہم و گمان بھی نہ تھا اور حقیقت یہ ہے کہ
 بچے بار اوس کی تکمیل میں مایوسی کا خوف ہوا۔ انہی بے عنوانیوں کی وجہ سے بچے دلی صدر و فرانس
 ہے کہ جس شان کے ساتھ میں اس کتاب کو پبلک کی خدمت میں پیش کرنا چاہتا تھا تاکام رہا اور
 غلطیاں بھی جو لیتھو کے ساتھ لازم و ملزوم کا حکم رکھتی ہیں رہ گئیں باوجودیکہ تصحیح پر روف میں کوئی دقیقہ
 محنت اور توجہ کافر و گذاشت نہیں ہوا۔ اگرچہ کہ عذر گناہ بدتر از گناہ ہے تاہم بچے امید ہے کہ ناظرین
 میری مشکلات پر توجہ فرما کر سہو و خطا سے چشم پوشی کریں گے۔

ظفر حسن۔ بی۔ اے

دہلی

۱۱ اگست ۱۹۱۸ء

اصنافہ ہوتا ہے۔ خاص طور پر قابل ذکر پنجاب کا جغرافیہ ہے اور اس میں ہی صوبہ لاہور اور مصنف کے وطن پرگنہ بٹالہ کا جو بیشتر مصنف کی ذاتی واقفیت پر مبنی ہے۔

حصہ دوم بھی خاص اہمیت رکھتا ہے۔ اس میں راجگان ہند اور بالخصوص حکمران ملی کے نالوں کے ازمنہ حکومت اور مختصر حالات سلطنت مندرج ہیں یہ غالباً فارسی کی پہلی شائع شدہ تاریخ ہے جو قدیم تاریخ ہند پر روشنی ڈالتی ہے اگرچہ اس زمانہ کے واقعات عموماً قصہ و کہانی سے زیادہ وقعت نہیں رکھتے۔

حصہ سوم بھی دلچسپی سے خالی نہیں۔ اس میں بیشتر واقعات تو دیگر تواریخ سے جن کی فہرست مصنف نے دیباچہ میں دی ہے اخذ کیے گئے ہیں لیکن شہنشاہ اورنگ زیب اور اس کے بہائیوں کی باہم خانہ جنگی کے بسط حالات سے معلومات میں اضافہ ہوتا ہے اور نیز مصنف کے ذاتی واقفیت کی بنا پر وہ مستند تصور ہیں۔ خلاصہ التواریخ غالباً پہلی قدیمی تاریخ ہے جس میں پادشاہان اسلام کے حالات ایک ہندو کے قلم سے تحریر ہوئے ہیں اور جو اب زیور طبع سے آراستہ ہو کر شایقین تاریخ کے سامنے پیش ہوتی ہے۔ چونکہ یہ امر بین ہے کہ یہ کتاب پادشاہ وقت کے زیر اثر تحریر نہیں ہوئی اس لئے اہل نظر کے لیے وہ بہترین ذریعہ معلومات ہوگی اور نیز اس سے یہ پتہ چلیگا کہ اب سے دو ڈھائی سو برس پہلے ایک ہندو مورخ کی پادشاہان اسلام اور خصوصاً اپنے ہم عصر پادشاہ اورنگ زیب کے متعلق کیا رائے تھی؟

معذرت ہادی النظر میں کسی پرانی کتاب کا شائع کرنا کچھ زیادہ دشوار معلوم نہیں ہوتا مگر جن صحافیوں نے اس کام کو مکمل حقتہ انجام دیا ہے وہ دن و قوتوں سے بخوبی آگاہ ہیں جو متعدد نسخوں کے حصول، شکستہ اور بدخط تحریرات کے پڑھنے اور اغلاط کتابت کی تصحیح کرنے بالخصوص ناموں کی تحقیق و صحت میں پیش آتی ہیں۔ جبکہ پرانے زمانہ کے کاتب نقطوں اور مرکز دہلی کی پابندی سے بری تھے۔ مختلف نسخوں کے مقابلہ کرنے میں جو محنت اور وقت درکار ہوتا ہے وہ محتاج بیان نہیں خصوصاً جبکہ ڈیڑھ سے دو تہائی اس کام کو محض شوقیہ اور اس وقت میں انجام دیا ہو جو اس کے فرائض منصبی ادا کرنے کے بعد دماغی و جسمانی آرام و اسایش کے لیے ملتا ہے۔ مجھے اس امر کا کلی احساس ہے کہ یہ کام میری تنہا محنت اور کوشش سے کسی طرح انجام نہیں پاسکتا تھا اگر میرے اعزاء و احباب جن میں کہ تاریخی مذاق خواہ طبیعتاً یا میری صحبت سے پیدا ہو گیا ہے میرا ہاتھ اس میں نہ بٹاے باخصوص جبکہ یہ کتاب پانچ مختلف قلمی نسخوں کے مقابلہ کے بعد شائع ہو رہی ہے۔ اس لیے میرا فرض ہے کہ جن اعزاء و احباب نے میری اس کام میں

رہتا ہے کہ اوس نے اپنا نام پر وہ خفا میں کیوں رکھا۔ دراصل ایک عام رواج کے مطابق دیباچہ میں اوسکا
اظہار ضروری تھا ظاہر اسکی وجہ یہ معلوم ہوتی ہے کہ سجان راسے محض ایک معمولی اور غیر معروف
شخص تھا جسکو اپنے اظہار نام سے یہ امید ہو سکتی تھی کہ اوس کی تصنیف یا تالیف کی کچھ قدر وقعت
بڑھ جاتی۔ اور نیز یہ کہ اوسکو خود اس سے حصول شہرت و عزت مد نظر نہ تھی بلکہ اوسکا مقصود محض اظہار
حقیقت حال تھا جو ایک مورخ کا نصب العین ہونا چاہئے۔ ان امور کو پیش نظر رکھ کر ہم نتیجہ نکال
سکتے ہیں کہ اوس کے بیانات بیشتر رطب و یابس سے پاک اور اصل واقعات پر مبنی ہونگے بالخصوص
پادشاہ اورنگ زیب کے زمانہ کے حالات جبکہ وہ اکثر واقعات کا خود شاہد تصور ہے۔

نفس کتاب خلاصہ التواريخ سنہ جلوس اورنگ زیب مطابق سنہ ۱۰۹۶-۱۰۹۷ھ میں تحریر ہوئی
اور مصنف نے دو سال اوس کی تالیف و ترتیب میں صرف کی۔ یہ کتاب مخصوص دہلی کی تاریخ ہے جس میں
اس سلطنت کے ابتدائے قیام یعنی زمانہ جد مشتر سے تا وقت تحریر کتاب کل راجگان و سلاطین کا
حال بالتفصیل درج ہے۔ دیگر سلطنتوں کا تذکرہ ہی اوس موقعہ پر جبکہ وہ مفتوح ہو کر سلطنت دہلی میں
شامل ہوئیں بالا جمال کیا گیا ہے۔ مصنف نے کتاب مذکور کو پاکیزہ و رنگین عبارت فارسی میں لکھا ہے
اور استعارات و کنایات و اشعار بر محل و موقعہ سے اوسکو زیب و زینت دی ہے بلحاظ حالات و
مطالب کتاب ہذا میں حصوں میں منقسم ہوتی ہے۔

حصہ اول۔ جغرافیہ مملکت ہند بزمانہ سلطنت شہنشاہ اورنگ زیب۔

حصہ دوم۔ حالات راجگان ہند من ابتدائے سلطنت راجہ جد مشتر یا نڈو تا زمانہ سلطنت
راجہ پر تھی راج المعروف برائے پتھورا۔

حصہ سوم۔ حالات پادشاہان اسلام از زمانہ سلطنت ناصر الدین سہکتگین تا زمانہ پادشاہ
اورنگ زیب۔

حصہ اول بہت زیادہ قابل قدر ہے جس میں ہندوستان کا جغرافیہ بزمانہ شہنشاہ اورنگ زیب سے
اوس کی پیداوار اور حالات یا مشندگان کے درج ہے اور نیز نچلے اٹھارہ صوبجات کے چہرہ سلطنت
مغلیہ اوس زمانہ میں منقسم تھی ہر ایک صوبہ کا بیان جداگانہ شرح و بسط کے ساتھ تحریر ہے یعنی اوسکے
خاص خاص شہر اور دلچسپ مقامات و عمارات اور اوسکے مصنوعات اور نیز مسافرات و ریا کا ذکر ہے
مصنف نے اہی پر اکتفا نہیں کیا ہے بلکہ ہر صوبہ کے سرکار اور محالوں کے نام سے زر مالگزاری کے
تحریر میں لایا ہے گو یا کہ یہ حصہ آئین اکبری کا ایک ضمیمہ ہے جس سے اوس میں جدید معلومات کا

اوراق چہرے غیر متعلق کتاب کچھ تحریر ہے چسپان نہ ہے۔ اس کا خط سے اصل ورق صرف نو ضلع ہو ہیں۔ اصل کتاب کے ختم پر ذیل کی عبارت میں سنہ کتابت درج ہے۔

”بتاریخ نوردہم ربیع الثانی ۱۱۰۰ھ معز الدین عالمگیر ثانی پادشاہ غازی مطابق سنہ یکہزار و یکصد و ثصت و ہشت ہجری روز یکشنبہ وقت یکپاس شب گذشتہ صورت اتمام پذیرفت۔ تمت تمام شد کار من نظام شد“

قاریا بر من مکن چندین عتاب
گر خطائے رفتہ باشد در کتاب

یہ نسخہ میری ملکیت ہے اور دہلی میں دستیاب ہوا تھا۔

(۲) نسخہ دویم خط التعلیق میں ہے۔ یہ نہایت اچھی حالت میں ہے۔ تعداد اوراق ۵۰۵۔ تقطیع ۹۰ انچہ × ۶۰ انچہ اور ہر صفحہ میں ۵۰ اسطر ہیں۔ حالت پر یہ عبارت درج ہے جن میں سنہ کتابت تحریر ہے۔
”حذا الكتاب خلاصۃ التواریخ تصنیف منشی الناشی سبحان رائے ہند ڈاری ساکن بٹالہ منصف صوبہ پنجاب بتاریخ بست و کشتم شہر شعبان المعظم روز شنبہ سنہ یکہزار و دو صد چہرے بالاجہری و سنہ بطول بیست مانوس شاہ اکبر ولد حضرت شاہ عالم پادشاہ غازی در عہد مہاراجہ دہراج راج راجندر سری سوامی جگت سنگھ بہادر در بلدہ سوامی بیپور بر روز شنبہ صورت اتمام این کتاب پذیرفت زیادہ خیر“

ہر کہ خواند دعای طبع دارم

زانکہ من بسندہ گنہگارم

سمت راجہ بکر ماجیت یکہزار و ہشت صد ثصت و چہار“

کاتب نسخہ ہذا ایسا معلوم ہوتا ہے کہ کوئی ہندو تھا کہ اسکو سنہ ہجری ٹھیک معلوم نہ تھا اور نہ جاوس اکبر شاہ ثانی غالباً اس کے سہو سے لگیا ہے۔

آخری صفحہ کے نیچے کے حاشیہ پر تعداد اوراق بین عبارت درج ہے۔ ”بمیزان کل ۵۰ جزا ورق“

یہ نسخہ بھی میری ملکیت ہے اور لکھنؤ سے دستیاب ہوا تھا۔

(۳) نسخہ سویم میں ۴۹۵ ورق ہیں تقطیع ۸۰ انچہ × ۵۰ انچہ اور ہر صفحہ میں ۴۰ اسطر ہیں۔ خط التعلیق ہے۔ سنہ تحریر اور کاٹھا ہوا ہے۔ حالت پر یہ عبارت درج ہے۔

”تمت تمام کار من نظام شد کتاب خلاصۃ التواریخ بتاریخ نوردہم ربیع الاول سنہ ... روز جمعہ بوقت دوپہر با تمام رسید“

قلمی نسخہ جات] ناظرین کی آگاہی کے لیے یہ ضروری معلوم ہوتا ہے کہ اون پانچوں نسخہ جات کا مجملاً ذکر کیا جائے جن سے اس کتاب کی تصحیح و مقابلہ عمل میں آیا ہے۔ ان پانچوں نسخوں میں ایک نسخہ خاص اہمیت یا زکھتا ہے۔ یہ کتاب جیسا کہ آگے چلکر معلوم ہوگا شہنشاہ اورنگ زیب کے سنگم جلوس میں لکھی گئی اور اس میں اس بادشاہ حجاہ کی تخت نشینی اور اس کے بعد شاہ شجاع و داراشکوہ کے تعاقب کے واقعات تک بحث کی گئی ہے مگر تعجب انگیز امر یہ ہے کہ سوائے اس نسخہ کے قریب قریب تمام قلمی نسخوں میں جو اب تک مورخین کو دستیاب ہوئے ہیں آخر میں بے سلسلہ واقعات شہنشاہ اورنگ زیب کی وفات کا ذکر تالیف چند رطوریں بنائیت اجمال کے ساتھ تحریر ہے۔ پروفیسر ڈوسن صاحب نے بھی (تاریخ ہند مصنفہ ایلیٹ صاحب جلد ہشتم صفحات ۵۷، ۵۸ خلاصتہ التواریخ) پر بحث کرتے ہوئے اسکا ذکر کیا ہے اور اونکی رائے ہے کہ یہ اندراج کسی کاتب کی طرف سے ہے جس نے شروع ہی زمانہ میں جب یہ تاریخ لکھی گئی نقل کرتے وقت اسکا اضافہ کر دیا اور بعدہ جتنی کتابیں نقل ہوئیں اون میں اسکا اعادہ ہوتا رہا۔ میرے زیر مطالعہ تین نسخوں میں بھی یہ واقعہ درج ہے جس کو میں نسخہ ۱ سے ذیل میں نقل کرتا ہوں۔

القسمہ آخر الامرتالیف بست و ہشتم ذیقعدہ ۱۰۵۰ھ ہجری بعد انتظام مہام روز مبارک جمعہ بعد رسہ پاس روز حضرت پادشاہ جنت آرامگاہ در عمر نو دو یک سال و مہندہ روز دو گھنٹری پیمانہ عمر لبر زینوڈ مدت سلطنت پنجاہ سال و دو ماہ و بست ہشت روز در ملک دکن در شہر احمد نگر این معنی بوقوع آمد

سے پہلے مجھے یہ ہی نسخہ دستیاب ہوا تھا یہ خط مشکتمہ میں لکھا ہوا قدرے بوسیدہ مگر مکمل ہے اور ب نسخوں سے زیادہ قدیمی اور نسبتاً صحت کے ساتھ ہے۔ واقعات مذکورہ بالا کو پیش نظر رکھ کر میں کہوں تو غالباً بیجا نہ ہوگا کہ اب تک اس کتاب کے حسب قدر قلمی نسخے مجھے یا دیگر مورخین کو دستیاب ہوئے ہیں اون سب سے زیادہ مستند ہے۔ اسکا طرز تحریر یہی دلچسپی سے خالی نہیں یعنی کاتب نے ہر صفحہ کو دو برابر حصوں میں تقسیم کر کے ان ہر دو حصوں کو بیاضی صورتوں میں لکھا ہے اور صفحہ کے شروع و آخر و وسط میں دو وسطوں معمول کے موافق کتابی طرز پر تحریر کی ہیں اس طور پر ہر صفحہ میں چھوٹی و بڑی کل سطوریں تعداد ۲۸ سے ۳۸ تک ہے تعداد اوراق ۲۱۳ تقطیع ۱۲ پارہ ۱۲ پانچہ ۸ پارہ ۱۲ پانچہ شروع کے اصل و سزا اوراق ایسا معلوم ہوتا ہے کہ کتاب میں سے تعلق ہو گئے تھے مگر بعدہ کسی نے اونکو نقل کر کے داخل کتاب کر دیا ہے۔ نوان ورق کتاب کے آخر میں جہاں اوچند

ب

ہر قسم کی اعانت کا وعدہ فرمایا چنانچہ آنجناب نے ریاست جیپور کو ایک خط تحریر فرمایا کہ اگر دربار کے کتب خانہ میں خلاصۃ التواضع کا کوئی قلمی نسخہ ہو تو مجھے اس کے مطالعہ اور مقابلہ کی اجازت دی جائے۔ ریاست سے حسب المراد جواب آیا مگر اس اثنا میں حسن اتفاق اور خوش قسمتی سے مجھے اوس کے کئی دیگر نسخے بہم پہنچ گئے اور ریاست جیپور کی فیاضی سے مستفید ہونا میں نے زیادہ ضروری تصور کیا جس سے میری ادائیگی فریض منصبی میں ہی نقصان کا احتمال تھا۔ بعدہ میں نے جناب **سرحان جیپورٹ مارشل صاحب بہادر** کے بی۔ بی۔ سی۔ آئی۔ اے۔ القابہ ڈائرکٹر جنرل محکمہ آثار قدیمہ کو جو اوس زمانہ میں کشمیر میں تشریف فرماتھے اس کتاب کی اشاعت کے ارادہ کی اطلاع کی اور آنجناب سے اعانت اور صلاح کا متمنی ہوا۔ جناب مددوح نے میرے اس کام کو استحسان کی نظر سے دیکھا۔ نیز گذشتہ موسم سرما میں جب آنجناب بتقریب دورہ دہلی تشریف لائے تو میرے تمام قلمی نسخجات کا جسے کتاب مذکور کی تصحیح عمل میں آئی ہے معائنہ کیا۔ اور پیش قیمت علمی نکات اور قابل قدر مشوروں سے اس ناچیز کو مستفیض فرمایا۔ حقیقت یہ ہے کہ اگر ان ہردو مددین کی عنایت اور بہت افزائی میری شامل حال نہ ہوتی تو میں اس کتاب کے طبع اور شایع کرنے میں سعی و کوشش تو درکنار اس کا خیال ہی دل میں لانے سے قاصر رہتا۔ اگرچہ کہ اونکی ذات میرے اظہار شکر سے کہیں بالا اور رفیع ہے تاہم میں یہ اپنا فرض تصور کرتا ہوں کہ اس موقع پر ان ہردو محسنین کے شکر یہ کا اظہار کروں اور جو انکا الطاف و کرم بزرگانہ میرے شکر شامل حال ہے اوسکا اعتراف کروں **بلیت**

اجرے و دھندائے کہ کرد است یاوری   با آنکساں کہ یا ورو ناصرند استمند

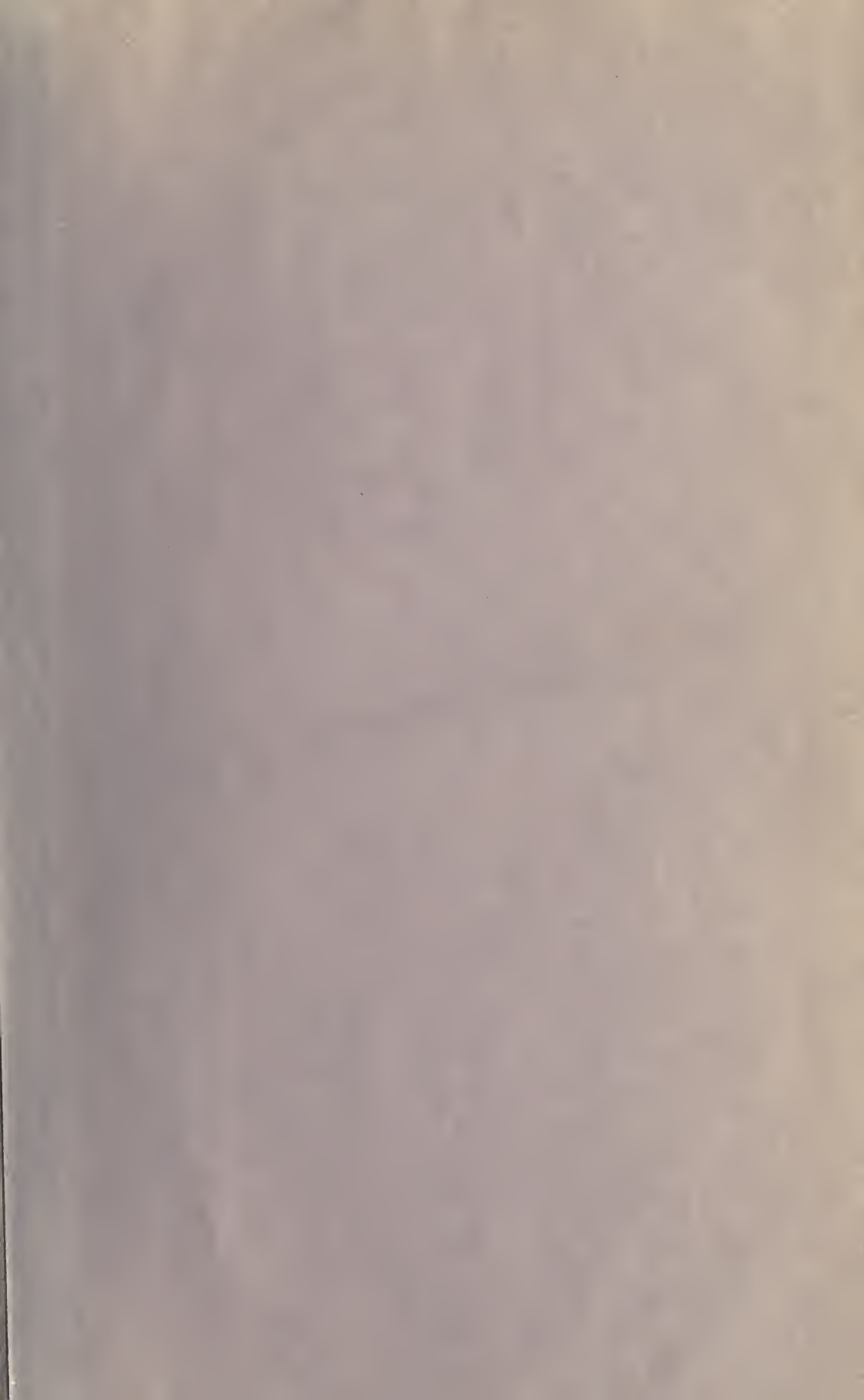
ترتیب کتاب ہذا کسی پرانی کتاب کے شایع کرنے کے لئے یہ نہایت اہم و ضروری ہے کہ اوس کی تصحیح و مقابلہ متعدد مختلف نسخجات سے عمل میں آئے جن کی نسبت یہ گمان و شبہ نہ ہو کہ وہ ایک ہی قلمی نسخہ سے نقل کی گئی ہیں اور نیز جن کی صحت و قداست کا کافی اطمینان ہو چنانچہ کتاب ہذا کے شایع کرنے میں میں نے بھی اس اصول کو پیش نظر رکھا اور خدا کے فضل و کرم سے مجھے اس میں امید سے زیادہ کامیابی ہوئی یعنی اس تاریخ کی جو امتداد زمانہ سے غیر معروف اور کیا رہ ہو گئی ہے مجھے پانچ عدد قلمی نسخے دستیاب ہوئے۔ نسخجات مذکورہ بالا میں اگر کہیں اختلاف پایا گیا ہے تو تمام نسخوں کی مختلف عبارات کو فٹ نوٹ میں درج کر دیا گیا ہے اور متن میں مختلف قیہ عبارت پر حرف "ن" تحریر کیا گیا ہے دیگر کتب تاریخ کے حوالے ہی دئے گئے ہیں جن کی فہرست مقدمہ ہذا کے آخر میں متناہل ہے۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مقدمہ

حمد و سپاس بے قیاس اوس خداے عزوجل کا جو لفظ کن سے تمام مخلوقات ارضی و سماوی کو عالم وجود میں لایا اور درود نامحدود اوس ذات ستودہ صفات پر جس کی شان میں لولاک لما خلقت الافلاک آیا۔

اصابع خلاصۃ التواریخ کے متعدد حوالہ جات سرسید احمد خان مرحوم و مفہور کی مشہور و معروف کتاب اثار الصنادید میں پائے جاتے ہیں جو آثار قدیمہ دہلی پر بہترین کتاب ہے اور انہی حوالہ جات سے یہ قدیم تاریخ میری علم میں آئی۔ عرصہ کی جستجو کے بعد ایک قلمی نسخہ تاریخ مذکور کا دستیاب ہوا جس کے مطالعہ سے مجھے اسکی اہمیت اور دلچسپی کا پتہ چلا اور یہ خواہش ہوئی کہ کاش یہ کتاب زیور طبع سے آراستہ ہو کر شایعیت تاریخ کے ہاتھوں میں پہنچ سکے۔ مگر اس کام کی اہمیت اور دشواریوں سے میں ناواقف نہ تھا اور مجھ سے بے بصیرت شخص کی یہ خواہش اس کی حیثیت اور مرتبہ سے کہیں بالاتر تھی۔ لیکن اذا امراد اللہ شیاً احببنا اسباباً ہمیں نے اپنی اس خواہش کا اظہار جناب علی القاب انریبل ڈبلیو۔ ایم بیلی صاحب بہادر سی۔ ایس۔ ای۔ سی۔ آئی۔ سی۔ ایس۔ ایم اقبال چیمٹ کسٹرن صوبہ دہلی سے کیا اور قلمی نسخہ کتاب مذکور کا معائنہ کے واسطے پیش کیا صاحب مدوح نے جبکہ علمی مذاق اور تاریخی دلچسپی شہرہ آفاق ہے اور محتاج بیان نہیں میرے معروضات کو نہایت شوق سے سماعت فرمایا اور کتاب مذکور کی طبع اور شایع کرنے کی ترغیب دیکر میری ہمت افزائی فرمائی۔ اور نیز اس اہم کام میں

\$ 3.50

Elizabeth

London, May 1966

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DS
451
S94
1918

Sujān Rā'e Bhandārī
The Khulasatu-t-tawarikh

